

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

Historické vědy

Historie – Obecné dějiny

Disertační práce

Mgr. Jan Zumr

**Analýza činnosti Allgemeine-SS v Dolních Rakousích v letech
1932-1945**

**Analysis of the activities of Allgemeine-SS in Lower Austria in
the years 1932-1945**

Vedoucí práce: prof. PhDr. Václav Horčíčka, Ph.D.

2017

Prohlašuji, že jsem disertační práci napsal samostatně s využitím pouze uvedených a řádně citovaných pramenů a literatury a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Sobotce, dne 28. června 2017

Mgr. Jan Zumr

Abstrakt

Disertační práce se zabývá zkoumáním role, jakou sehrála SS, resp. *Allgemeine-SS*, v Dolních Rakousích a v Říšské župě Dolní Podunají od svého vzniku na počátku třicátých let až po konec druhé světové války. Cílem je zanalyzování její činnosti, struktury a personálního obsazení. Její historie vykazovala řadu shodných rysů s dějinami SS v ostatních rakouských spolkových zemích i v samotném Německu, zároveň se zde ale objevovala místní specifika.

V Dolních Rakousích/Dolním Podunají měla SS, v závislosti na konkrétním roce, druhý nejvyšší nebo vůbec nejvyšší počet příslušníků v celém Rakousku. Při přepočtu na obyvatele tomu ale bylo přesně naopak. Při srovnání se situací ve „staré říši“ vykazovala taktéž podprůměrné počty esesmanů. Tento fakt spočíval v geografickém charakteru a sociální struktuře obyvatel země, jehož převážně katolicky konzervativní obyvatelstvo žijící na nížinatém venkově vykazovala vyšší rezistenci vůči vstupu do SS než evangelíci či katolíci žijící v horách. Specifická byla situace na jižní Moravě a jihovýchodním cípu Čech, připojených k Dolnímu Podunají v říjnu 1938. Zde, stejně jako v celém bývalém československém pohraničí, byl počet příslušníků *Allgemeine-SS* v přepočtu na obyvatele třikrát větší, než kolik činil průměr.

V létě 1933 provedla dolnorakouská SS teroristické útoky na železnice, sloupy elektrického vedení a majetek nepřátelených politických stran. To byl rozdíl oproti situaci v jiných částech Rakouska, kde teror NSDAP mířil na židovské občany a jejich majetek či na odpůrce nacistů z řad vládnoucího režimu. Teroristické útoky byly, když ne nařízeny, tak alespoň provedeny se souhlasem NSDAP a SS v Německu.

S Hitlerovým souhlasem byl proveden i nacistický pokus o převzetí moci v roce 1934. Dolnorakouská SS, stejně jako SS v ostatních rakouských zemích kromě Vídně, byla ale na červencový puč naprosto nepřipravena. Neměla dostatek zbraní ani munice, vojenský výcvik mužstva byl zcela nedostatečný, chybělo spojení s útvary v ostatních spolkových zemích, velká část velitelů dolnorakouské SS byla v týdnech před pučem zatčena či utekla do Německa. Chyběla jakákoliv koordinace s SA, jenž byla v Dolních Rakousích, vzhledem k početní převaze vládě loajálních jednotek, absolutně nezbytná pro

úspěch celé akce. Nebylo proto překvapením, že SS v kritických červencových dnech roku 1934 v Dolních Rakousích nijak nevystoupila.

Po krachu červencového puče se SS v Rakousku přizpůsobila novým podmínkám, kdy bylo jasné, že k převzetí moci nacisty v dohledné době nedojde. Násilné a teroristické akce byly zakázány. SS se v Dolních Rakousích soustředila na sběr zpravodajských informací a vyhotovování seznamů osob s nepřátelským postojem k NSDAP, které později posloužily při jejich zatýkání po březnu 1938. Dále poskytovala finanční podporu svým chudým a nezaměstnaným členům, ať už z vlastních prostředků či z peněz došlých z Německa. Příslušníci SS se měli účastnit ideologických školení a pěstovat sportovní aktivity, jak ale vyšlo najevo po anšlusu v březnu 1938, byly na dosti nízké úrovni.

Patrně v důsledku teroristických útoků radikální skupiny nacistů soustředěné kolem Fritze Woitscheho byla na přelomu let 1936 a 1937 zatčena většina velitelů dolnorakouské SS. V rámci jejich vyšetřování se policie dostala na stopu i samotnému vedení SS v Rakousku. To bylo z části zatčeno, z části donuceno uprchnout. V důsledku těchto událostí byl novým velitelem SS v Rakousku jmenován Ernst Kaltenbrunner, budoucí náčelník RSHA. Po anšlusu Rakouska byly tamější jednotky zreorganizovány a služba standardizována podle platných předpisů.

V neposlední řadě se práce zaobírá otázkou sociální struktury SS, a zda její příslušníci naplňovali tradovanou představu o SS jakožto elitní a výběrové organizace. V útvech *Allgemeine-SS* v Říšské župě Dolní Podunají byly zastoupeny prakticky všechny vrstvy tehdejší společnosti, většina jejich příslušníků ale byla „obyčejnými muži“. Soudě podle provedených sond do sociální struktury navíc ještě „obyčejnějšími“, než představoval průměr. Navíc se v ní, zejména v důsledku nedostatečného dodržování přijímacích kritérií v době před anšlusem, nalézalo mnoho alkoholiků a zlodějů, tedy osob, které vůbec neodpovídaly její propagované elitní image.

Klíčová slova: *Allgemeine-SS*, Dolní Rakousy, Dolní Podunají, Německo, jižní Morava, nacismus, ilegální aktivity, terorismus, třicátá léta, druhá světová válka

Abstract

The dissertation deals with the research of a role played by the SS, respectively *Allgemeine-SS*, in Lower Austria and Reichsgau Lower Danube since its creation in the early 1930s to the end of the Second World War. The dissertation's purpose is to analyse SS activities, structure and staff. Its history showed a number of identical features with the history of the SS in other Austrian Bundesländer and in Germany itself, but at the same time local specifics appeared.

In Lower Austria / Lower Danube, the SS had the second highest or even the highest number of members in entire Austria, depending on a particular year. However, conversion to per capita it was exactly the opposite. In comparison with the situation in "the old empire", the SS also showed below average numbers of SS men. This fact consisted in geographic character and population social structure of the country whose predominantly Catholic-conservative inhabitants living in the lowland countryside showed greater resistance to entry into the SS than Evangelicals or Catholics living in the mountains. The situation was specific in South Moravia and the south-eastern corner of Bohemia which were connected to Lower Danube in October 1938. There were, as in the entire former Czechoslovak borderlands, a number of *Allgemeine-SS* members per capita three times larger than the average.

In the summer of 1933, the Lower Austrian SS carried out terrorist attacks on railways, electric power lines and the possessions of opposing political parties. That was the difference compared to the situation in other parts of Austria where the NSDAP terror was aimed at Jewish citizens and their property or at the Nazi opponents of the ruling regime. Terrorist attacks were executed with approval or on the orders of the NSDAP and the SS in Germany.

With Hitler's approval, there was also made the Nazi attempt to take power in 1934. The Lower Austrian SS, like the SS in other Austrian countries except Vienna, was totally unprepared for the July coup. It did not have enough weapons and ammunition, the military training of men was completely inadequate, lacking links with formations from other Länder, a large number of the Lower Austrian SS commanders were arrested or fled to Germany in the weeks before the coup. There was no coordination with the SA which was in Lower Austria, regarding the superiority in numbers of the loyal units to government, absolutely necessary for the success of the action. Therefore, it was not

surprising that the SS did not stand forth in Lower Austria in the critical days in July 1934.

After the failure of the July coup, the SS in Austria adapted to the new conditions when it was clear that the Nazis would not take power before long. Violent and terrorist actions were banned. The SS in Lower Austria was focused on collecting intelligence information and drawing up lists of people with a hostile attitude to the NSDAP, which were later used for their arrests after March 1938. Furthermore, it provided financial support to its poor and unemployed members, either from their own resources or from money received from Germany. SS members attended ideological trainings and did sports activities. After the Anschluss in March 1938, however, it came to light that they were at the rather low level.

Apparently as a result of terrorist attacks by radical Nazi groups around Fritz Woitsche, the most of the Lower Austrian SS commanders were arrested at the turn of 1936 and 1937. During their investigation, the police even found the track of SS leadership in Austria itself. Some members of the leadership were arrested and some were forced to flee. As a result of these events, Ernst Kaltenbrunner, the future Chief of RSHA, was appointed the new SS leader in Austria. After the Austrian Anschluss, the local units were reorganized and duty standardized in accordance with regulations in effect.

Last but not least, the thesis deals with the question of SS social structure and whether its members fulfilled the traditional idea of SS as an elite and selective organization. Almost all the layers of the society were represented in the *Allgemeine-SS* units in Reichsgau Lower Danube, but most of its members were "ordinary men". Judging by the probes made into the social structure, they were even "more ordinary" than the average. On top of that, there were a lots of alcoholics, thieves, people who did not correspond at all to the SS promoted elite image, especially as a consequence of the insufficient adherence to entrance criteria before the Anschluss.

Key words: *Allgemeine-SS*, Lower Austria, Lower Danube, Germany, South Moravia, nazism, illegal activity, terrorism, 1930s, Second World War

Obsah

Úvod	11
Počátky SS v Německu	22
NSDAP v Dolních Rakousích 1918 – 1932	32
Počátky dolnorakouské SS	39
Velitelský sbor 52. SS-Standarte na jaře 1933	55
Zvláštní formace 52. SS-Standarte	66
Finanční správa 52. SS-Standarte	67
Finanční správa podporujících členů SS	71
Turbulence Správního úřadu SS VIII	75
Změny na postu velitele rakouské SS v důsledku infiltrace vídeňské SS zvědy <i>Arbeiter Zeitung</i>	76
Od pouličního boje k terorismu	80
Exkurs: Demontáž demokracie a vyostření německo-rakouských vztahů	91
Teror dolnorakouské SS	95
SS v Dolních Rakousích po zákazu v červnu 1933	119
NSDAP v „ilegalitě“	124
Ilegální akce pokračují	126
Červencový puč	137
Situace rakouské SS před pučem	141
Situace 52. SS-Standarte	145
Puč	149
Neuskutečněný puč – nečinnost SS v Dolních Rakousích.....	151
Situace NSDAP v Rakousku a Dolních Rakousích po nezdařeném puči	162
Reorganizace SS v Rakousku po neúspěšném puči	172
Situace SS v Dolních Rakousích po nezdařeném puči	181
52. SS-Standarte.....	181

SS v Industrieviertel.....	200
Výstavba 9. SS-Standarte	202
Situace 9. SS-Standarte po Gussenbauerově zatčení	209
Začlenění SS v Burgenlandu do 9. SS-Standarte.....	211
Spojení s nadřízenými.....	212
Velitelská struktura a organizace 9. SS-Standarte	215
Činnost 9. SS-Standarte	226
Způsob financování	226
Školení.....	230
Výzbroj.....	233
Propaganda	234
Zpravodajská služba.....	234
„G-Abteilung“	237
Komunikační prostředky	241
Cíle a politická kultura	244
Vztahy s SA a politickým vedením a požadavek elitnosti	245
Obsazení velitelských míst SS-Oberabschnittu Österreich	247
„Brazilec“ – Teroristické útoky Fritze Woitscheho a jejich dopad na rakouské národní socialisty	252
Zatýkání	256
Zatýkání příslušníků 9. SS-Standarte.....	258
Soudy se členy 9. SS-Standarte	261
Soud s hlavními funkcionáři 9. SS-Standarte	266
Podpora nacistických právníků.....	269
Situace rakouské a dolnorakouské SS po zatčení velitelů 9. SS-Standarte.....	275
Situace SS v Dolních Rakousích po zatýkání na podzim a v zimě 1936.....	281
9. SS-Standarte.....	287

Příprava na anšlus	295
Exkurs: Uprchlí příslušníci SS v Německu	301
SS v Rakousku po anšlusu až po vypuknutí druhé světové války	311
SS v Dolním Podunají	320
Výstavba 99. SS-Standarte	324
Situace v Říšské župě Dolní Podunají po výstavbě 99. SS-Standarte	329
Personální politika	332
Složení a obsazení pluků	338
52. SS-Standarte	339
89. SS-Standarte	342
99. SS-Standarte	343
Náboženská politika	350
Odměny a vyznamenání	356
Členská čísla	356
Řád krve	359
Finanční odškodnění	362
Arizace	363
Činnost SS	365
Sport	365
Ideová školení	368
Listopadové pogromy	373
Výstavba útvarů Allgemeine-SS v okupovaném Československu	376
Za fasádou elity	377
Neslavná léta v Německu a v zázemí	378
Sňatková a populační politika	383
SS za druhé světové války a poválečné zúčtování	387
Úkoly <i>Allgemeine-SS</i> v zázemí	388

Personální rošády v zázemí.....	390
Na frontě	392
Poválečné zúčtování	397
Potrestání příslušníků SS z Dolního Podunají v Rakousku	399
Potrestání příslušníků SS z Dolního Podunají v jiných zemích	401
Závěr	403
Prameny a literatura	416
Zkratky	436
Přílohy.....	od s. 440

Úvod

Téma

SS, respektive její příslušníci, jsou dodnes vděčným tématem historiografie. Pozornost badatelů ale není rozprostřena rovnoměrně na její jednotlivé složky, některým je věnována adekvátní pozornost, některé naopak stojí na okraji zájmů badatelů. To je případ i tzv. *Allgemeine-SS* (Všeobecné SS), což je překvapující o to více, že před vypuknutím 2. světové války tvořili její členové kolem 90% počtu všech příslušníků SS. Svoji kariéru zde zahájilo mnoho pozdějších nacistických válečných zločinců. Stojí-li tato odnož SS většinou mimo zorné pole historiků, vzhledem k odlišnému vývoji to dvojnásob platí pro Rakousko a nakonec také pro české země. Na území dnešní České republiky vzniklo celkem dvanáct pluků *Allgemeine-SS*. Jedním z nich byla i 99. SS-Standarte se sídlem ve Znojmě, jejíž útvary se nalézaly také v severovýchodní části Dolních Rakous.

Znojemský pluk byl jedním ze tří, nacházením se na území Říšské župy Dolní Podunají. První útvary SS byly v Rakousku oproti „staré říši“ postaveny s několikaletým zpožděním až v roce 1930, v Dolních Rakousích se tak stalo nejpozději v březnu 1931. Od června 1933 až do března 1938 působily v „ilegalitě“, ¹ neboť NSDAP a její odnože byly zakázány. Místní SS se agilně zapojila do nezákonných činností, jenž sahaly od distribuce propagandistického materiálu, přes sběr zpravodajských informací až po teroristické útoky. Teprve po připojení Rakouska k Německu v březnu 1938 mohly být tamější jednotky SS zreorganizovány a služba v nich standardizována podle platných předpisů.

Analýza činnosti a personálu *Allgemeine-SS* v Dolních Rakousích, resp. Říšské župě Dolní Podunají, je nejenom pro historika zajímavé a podnětné téma. Teroristické útoky dolnorakouské SS dobře ilustrují radikalizaci rakouských nacistů a jejich ochotu dosáhnout svých cílů i za pomoci násilí. Její aktivity po zákazu NSDAP v červnu 1933, resp. po nezdařeném červencovém puči jsou dokladem systematické podvratné činnosti, kterou rakouští nacisté v zemi prováděli. Její zkoumání rovněž poskytuje náhled do sociálního složení přívrženců rakouské NSDAP a zároveň demytizuje SS, jejíž členové

¹ Termín ilegalita může navazovat dojem spravedlivého a oprávněného boje, což rozhodně není případ působení NSDAP a jejích odnoží v Rakousku v letech 1933 až 1938. Proto jsem se rozhodl používat tento termín ve spojitosti s rakouskými nacisty pouze v uvozovkách.

byli mnohdy značně vzdáleni představám o SS jako elitní a výběrové organizace. Předkládaná práce je tak příspěvkem k výzkumu SS v Rakousku a v širším slova smyslu také k rakouskému nacismu. Zároveň přináší poznatky o míře zapojení Němců z československého pohraničí do SS, stejně jako o poválečném trestním stíhání příslušníků *Allgemeine-SS* v Rakousku a Československu.

Literatura

Dosavadní zpracování tématu *Allgemeine-SS* bylo v odborné literatuře až do nedávné doby zcela nedostatečné. Podle německého historika Bastina Heina tomu tak bylo z následujících tří důvodů. S pojmy vláda (*Herrschaft*) a společnost (*Gesselschaft*) pracovali historici dlouho dichotomě. SS byla jako národněsocialistická teroristická organizace a elita zahrnuta do prvního pojmu, zatímco *Allgemeine-SS* jakožto její početně nejsilnější složka, stojící na pomezí mezi *Schutzstaffel* a německou společností, zmizela ze zorného pole historiků. Druhý důvod spočíval ve vnitřním vývoji SS, která se po likvidaci špiček SA v létě 1934 rozrostla do mohutné organizace s mnohými úřady, hlavními úřady, zvláštními útvary a podútvary. Badatelům tak v první řadě šlo o vytvoření celkového obrazu organizace SS.² Za třetí, jednotlivé studie mířily, nežádka inspirovány procesy s nacistickými pachateli³, především na ty útvary a pachatele z řad SS, jež byly zodpovědné za většinu největších zločinů „třetí říše“.⁴

Mezi další důvody lze zařadit upřednostňování dějin jiné odnože *Schutzstaffel*, již byla a dodnes je věnována větší pozornost historiků, i s ohledem na laickou veřejnost – *Waffen-SS*. Nutno podotknout, že samy *Waffen-SS* přitom dlouhou dobu stály na okraji zájmu profesionálních badatelů. Tento nezájem využili její bývalí příslušníci sdružení v organizaci HIAG (*Hilfsgemeinschaft auf Gegenseitigkeit der Angehörigen der ehemaligen Waffen-SS*) a během několika desetiletí si prostřednictvím publikací vydávaných v nakladatelství *Munin-Verlag* vybudovali monopol na dějiny *Waffen-SS*. Jeho pomocí, společně s velmi účinnou nacistickou válečnou propagandou⁵, byl vytvořen

² Srv. např. HÖHNE, Heinz: *Der Orden unter dem Totenkopf. Die Geschichte der SS*, Gütersloh 1967 či KOEHL, Robert Lewis: *Black Corps. The Structure and Power Struggles of the Nazi SS*, Madison 1983.

³ Kupř. pro frankfurtský Osvětimský proces byl roku 1965 knižně vydán znalecký posudek. Srv. BUCHHEIM, Hans/BROSZAT, Martin/JACOBSEN, Hans-Adolf/KRAUSCHNICK, Helmut: *Anatomie des SS-Staats*, 8. Auflage, München 2005.

⁴ HEIN, Bastian: *Die Elite für Volk und Führer? Die Allgemeine-SS und ihre Mitglieder 1925-1945*, s. 2.

⁵ K roli nacistické propagandy k vytváření statutu *Waffen-SS* jako elitních jednotek „třetí říše“ srv. LEHNHARDT, Jochen: *Die Waffen-SS: Geburt einer Legende. Himmlers Krieger in der NS-Propaganda*. Paderborn 2017.

obraz *Waffen-SS* jako elitní, nepolitické vojenské formace, vymezující se vůči nacistickým válečným zločinům. Uvedený obraz dodnes silně rezonuje v řadách laické veřejnosti.⁶ Během posledních deseti let došlo na poli bádání k *Waffen-SS* k boomer publikací⁷, jenž navazoval na starší bádání George Steina⁸, Bernda Wegnera⁹ či Charlese W. Sydnora.¹⁰ Odborný pohled na ozbrojené útvary SS jím byl výrazně poupraven a korigován, *Allgemeine-SS* se avšak věnovaly nanejvýš okrajově.

Velké pozornosti se v uplynulých letech dostalo i tzv. *neue Täterforschung*. Po skončení druhé světové války byly zločiny Německé říše, i s ohledem na Holocaust, vysvětlovány připisováním démonických a psychopatických vlastností jejich pachatelům. Tato teze byla pozdějším bádáním zamítnuta stejně jako přístup Hannah Arendtové, jenž činy nacismu vykládala jako stinnou stranu moderny, která svojí vysokou dělbou práce učinila z jednotlivých pachatelů bezmocná a banální kolečka v mašinerii industriálního zabíjení. Její koncept přehlížel individuální jednacím prostor, jenž měli např. vrazi v operačních skupinách a policejních praporech na východní frontě. Zachytit pachatele jako jednajících individua je od 90. let minulého století cílem *neue Täterforschung*. Zkoumá konkrétní situace a biografickou heterogenitu pachatelů. Ti někdy opravdu byli „obyčejnými muži“¹¹, kteří se pod kolektivním tlakem většinou podřizovali autoritě. A konečně vznikly práce dokazující, jak velkou roli měla, alespoň pro jádro nacistických pachatelů, národně socialistická ideologie.¹² V tomto ohledu nelze nezmínit práci Michaela Wildta o velitelském sboru Hlavního úřadu říšské bezpečnosti.¹³

Wildtem zkoumaní muži byli nadprůměrně vzdělaní a mnohým představovali elitu třetí říše. Což vůbec neplatí pro všechny příslušníky *Allgemeine-SS*, a ani pro většinu z nich. Stejně jako *Täterforschung* se proměnilo i zkoumání německé společnosti pod vládou nacistů a dichotomie „vláda“ a „společnost“ byla opuštěna a začaly být kladeny

⁶ Na počátku druhého milénia vyšla v nakladatelství Svojtka&Co. celá řada popularizačních publikací k *Waffen-SS*, ať už k jednotlivým divizím či k bojům na západní a východní frontě, nesoucí se přesně v tomto duchu.

⁷ Shrnutí aktuálního výzkumu k *Waffen-SS* viz SCHULTE, Jan Erik/LIEB, Peter/ WEGNER, Bernd (Hg.): *Die Waffen-SS. Neue Forschungen*, Paderborn 2014.

⁸ STEIN, George: *The Waffen-SS: Hitler's Elite Guard at War 1939–1945*. New York 1966.

⁹ WEGNER, Bernd: *Hitlers politische Soldaten. Die Waffen-SS 1933-1945*. 9. Auflage. Paderborn 2010.

¹⁰ SYDNOR, Charles W.: *Soldiers of Destruction: The SS Death's Head Division, 1933-1945*, Princeton 1977.

¹¹ BROWNING, Christopher: *Obyčejní muži. 101. záložní policejní prapor a "konečné řešení" v Polsku*. Praha 2002.

¹² HEIN, *Die Elite für Volk und Führer*, s. 5-6.

¹³ WILDT, Michael: *Generation des Unbedingten. Das Führungskorps des Reichssicherheitshauptamtes*, 2. Auflage, Hamburg 2008.

otázky na vazby mezi režimem a společností, na velký rozsah participace a ztotožnění se mnohých obyvatel s nacistickým režimem. Analyzován byl proto nacistický model společnosti – národní pospolitosti („*Volksgemeinschaft*“). Soudě podle výsledků výzkumů velká část Němců doufala, nehledě na hospodářský vývoj v letech 1933 a 1945, že vláda NSDAP jim zajistí harmonický a spravedlivý společenský řád, ve kterém zmizí třídní a konfesní rozdíly. S tím, že tato nová jednota bude dosažena za ostrého vyloučení Židů, „asociálů“, homosexuálů a postižených, se Němci ve velké míře smířili.¹⁴

Konceptem „*Volksgemeinschaft*“ se dostáváme k samotnému zkoumání *Allgemeine-SS*. Německý historik Hein se tuto odnož SS rozhodl analyzovat s ohledem na nacistickou snahu o vytvoření harmonické společnosti a výsledkem jeho bádání je kniha *Elite für Volk und Führer? Die Allgemeine-SS und ihre Mitglieder 1925-1945*, jež vyšla v roce 2012. Jedná se o vůbec první systematické vědecké zpracování *Allgemeine-SS*. Heinova studie neklade důraz na jednotlivé útvary¹⁵, nýbrž na postihnutí procesů, které vedly ke vzniku SS, myšlenke vzniku „černého řádu“ a verbování a přijímání nových členů, její atraktivitě pro tehdejší muže, vztahu *Allgemeine-SS* k SA a k ostatním formacím SS a Wehrmachtu a výchově a výcviku svých příslušníků. Zkoumáním její sociální struktury došel Hein k závěru, že v *Allgemeine-SS* byly zastoupeny všechny sociální vrstvy německé společnosti, čímž naplňovaly národně socialistickou představu o uspořádání společnosti. Většinu jejích členů však tvořili „obyčejní muži“ ze středu společnosti.¹⁶

Problematice *Allgemeine-SS* v Rakousku, stejně jako v českých zemích, se Hein vzhledem ke struktuře a zaměření své knihy věnoval velmi okrajově. Ilegální aktivity příslušníků *Allgemeine-SS* v Rakousku a jejich role při prosazování teroru NSDAP vůči jejím oponentům, působnost jejich příslušníků v podzemí mezi lety 1933-1938 či proces začleňování rakouských esesmanů do nově budovaných nových útvarů *Allgemeine-SS* po anšlusu Rakouska k říši nejsou reflektovány. Samo téma *Allgemeine-SS* v Rakousku bylo

¹⁴ HEIN, Die Elite für Volk und Führer, s. 7.

¹⁵ K personální struktuře a složení *Allgemeine-SS* je k dispozici publikace amerického badatele Marka Yergera *Allgemeine-SS: The Commands, Units and Leaders of the General SS*, vydaná roku 1997. Popisuje a vyjmenovává nejvyšší útvary *Allgemeine-SS* a jejich velitelskou strukturu včetně krátkých bibliografií nejdůležitějších osob. Kniha je nicméně značně problematická. Jednak obsahuje velké množství chyb, jednak je nutno poznamenat, že Yerger byl až do své smrti v roce 2016 nekorunovaným králem mezi apologety *Waffen-SS* a do značné míry i SS samotné.

¹⁶ HEIN, Die Elite für Volk und Führer, s. 306-307.

mezi tamějšími historiky dlouhá léta stejnou popelkou jako u jejich německých kolegů.¹⁷ Shodou okolností vyšla v témže roce jako Heinova monografie studie vídeňské historičky Christiany Rothländerové o počátcích SS ve Vídni „*Die Anfänge der Wiener SS*.“

Rothländerová ve své práci analyzuje vznik, vývoj, organizaci a činnost *Allgemeine-SS* ve Vídni od roku 1930 až do tzv. červencového puče v roce 1934, její teroristické akce a účast na nezdařeném puči, přičemž neopomenula ani popsání aktivit uprchlých rakouských esesmanů v Německu v letech 1933 až 1938. Aktivitám *Allgemeine-SS* v podzemí v Rakousku v letech 1934 až 1938 se, stejně jako situaci po roce 1938, nevěnovala, pouze velice stručně nastínila znovuvybudování *Allgemeine-SS* v Rakousku po anšlusu. Neprobádána zůstala historie SS také v ostatních rakouských spolkových zemích.

Pokud jde o českou historiografii, ta se fenoménu *Allgemeine-SS* vůbec nevěnovala, ačkoli na území dnešní české republiky vzniklo celkem dvanáct pluků, které měly před vypuknutím války více jak 20 000 mužů. Pokud byly *Allgemeine-SS* v některých studiích zmíněny, tak vždy jako zcela sekundární fenomén.¹⁸ K dispozici jsou pouze tři studie autora této práce pojednávající o znojenské 99. SS-Standarte¹⁹, výstavbě SS v Protektorátu Čechy a Morava²⁰ a její organizaci v pohraničí.²¹

Prameny

Dosavadní nedostatečné zpracování tématu v odborné literatuře by mohlo svádět k domněnce, že není k dispozici dostatek pramenů, jenž by umožňovaly podrobné prozkoumání struktury a činnosti dolnorakouské, resp. dolnodunajské SS. Realita je ale mnohem komplikovanější. Až do roku 1938 skutečně nejsou k dispozici žádné členské seznamy z této doby a jen nemnoho úředních pramenů SS. Chybějící prameny

¹⁷ To rozhodně neplatí o zkoumání rakouského nacismu a tamější NSDAP. K tomuto tématu je již k dispozici rozsáhlá odborná literatura, na nejvýznamnější práce je poukázáno přímo v textu v poznámkách pod čarou.

¹⁸ Jako příklad lze uvést studii Jana Vajskebra a Petra Kaňáka „Od Polizeiverstärkung k Verstärkte SS-Totenkopfstandarten. Geneze a nasazení specifického druhu represivních a okupačních jednotek SS v letech 1933 – 1941“ vydanou v periodiku *Securitas Imperii* v roce 2009, kde je doloženo, že muži sloužící v těchto útvech byly většinou získáni právě z řad *Allgemeine-SS*.

¹⁹ ZUMR, Jan: 99. SS-Standarte. Vznik, organizace a činnost znojenského pluku *Allgemeine-SS*. In: *Securitas Imperii*, 2/2015, č. 27, s. 62–88.

²⁰ Týž: Vše, co je opravdu dobré a čisté krve, přivést do Schutzstaffel. Výstavba *Allgemeine-SS* v Protektorátu Čechy a Morava. In: *Securitas Imperii*, 1/2016, č. 28, s. 38–59.

²¹ Týž: Himmlerova elita v Sudetech. Organizace *Allgemeine-SS* v československém pohraničí v letech 1938–1939. In: *Paměť a dějiny* 2/2017 (v tisku), s. 57–62.

institucionální provenience z dílny SS z tohoto období se ale dají naradit celým spektrem pramenů, od osobních složek příslušníků SS a členských spisů NSDAP přes meziválečné i poválečné vyšetřovací spisy rakouské justice a zprávy bezpečnostních složek až po dobový denní tisk. Po anšlusu Rakouska již nic nebránilo vzniku řádných úředních cest a služeben jednotlivých útvarů. Ač se jejich materiál ani zdaleka nedochoval kompletní, představuje neocenitelnou pomůcku pro rekonstrukci struktury a personálního obsazení dolnorakouské/dolnodunajské SS.

V rámci výzkumu k předkládané práci byly provedeny rozsáhlé rešerše v deseti archivech ve třech zemích. V Rakousku to byl Dokumentační archiv rakouského odboje (*Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstandes*) ve Vídni, Dolnorakouský zemský Archiv (*Niederösterreichisches Landesarchiv*) v Sankt Pöltenu a jeho pobočka v Bad Pirawarthu (*Außendepot Bad Pirawarth*), Rakouský státní archiv (*Österreichisches Staatsarchiv*) ve Vídni a tamější městský a zemský archiv (*Wiener Stadt- und Landesarchiv*). V Čechách byl prostudován materiál v Národním archivu v Praze, Moravském zemském archivu v Brně a Státním okresním archivu ve Znojmě. V Německu byly využity fondy Politického archivu ministerstva zahraničí (*Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes*) a Spolkového archivu (*Bundearchiv*) v Berlíně-Lichterfelde. Využity byly i internetové zdroje. Na webových stránkách Rakouské národní knihovny (*Österreichische Nationalbibliothek*) jsou uloženy rozsáhlé sbírky digitalizovaného denního tisku²² a na stránkách Mezinárodního centra pro archivní výzkum (*International Centre for Archival Research*) v sekci *Matricula* jsou k dispozici digitalizované katolické matriky ze všech rakouských spolkových zemí s výjimkou Tyrolska a Burgenlandu (stav v květnu 2017).²³ S jejich pomocí bylo možné dohledat data úmrtí většiny v práci zmíněných příslušníků SS.

O nedostatku pramenů v případě *Allgemeine-SS* v Dolních Rakousích/Dolním Podunají tedy rozhodně hovořit nelze. Jinou a kruciólní otázkou byla jejich povaha a z ní vyplývající věrohodnost. Ať už se jednalo o dokumenty nacistické provenience či vyšetřovací spisy ze třicátých let a poválečné doby, bylo vždy nanejvýš nezbytné je kriticky posuzovat. Jinými slovy, studovaný materiál číst a interpretovat jej na pozadí jeho vzniku a účelu, za jakým byl vytvořen. Ve svých životopisech a dotaznících pro NSDAP se (nejenom) dolnorakouští esesmani snažili sebe sami prezentovat v co

²² <http://anno.onb.ac.at/>; přístup 15. května 2017.

²³ <http://data.matricula-online.eu/de/>; přístup 15. května 2017.

nejlepším světle a vynechávali všechny věci, jenž by jim mohli v očích nadřízených uškodit. Nikoliv výjimečné bylo zveličování svých „zásluh“. Jednalo se především o „zvětšování“ útvarů, jímž jednotliví muži v době po zákazu NSDAP veleli, resp. o „prodlužování“ doby, během níž stáli v jejich čele. Na opačné straně máme výslechové protokoly z policejního vyšetřování, kde se naopak můžeme setkat s opačnou tendencí. Vyslýchání zapírali, jak jen mohli. Pokud byli okolnostmi přinuceni vypovídat, tak „zmenšovali“ útvary, jimž veleli, popř. „zkracovali“ délku doby, po kterou jim veleli.

Cíle a metody práce

Hlavním cílem předkládané práce je tematizace a pokus o nalezení odpovědí na následující otázky: Jaká byla struktura a personální obsazení *Allgemeine-SS* v Dolních Rakousích/Dolním Podunají? Do jakých násilných a teroristických akcí se tamější SS zapojila a kdo za nimi stál? Jak se dolnorakouská SS zapojila, resp. nezapojila do červencového puče? Jak fungovala SS v Dolních Rakousích v „ilegalitě“ mezi roky 1934 až 1938? Jak proběhla výstavba a začlenění útvarů *Allgemeine-SS* na okupovaném československém území připojenému k Říšské župě Dolní Podunají? Studie si rovněž klade za cíl poukázat na skutečnost, jak neelitnímu statutu se mnohdy SS a její příslušníci, navzdory své sebe prezentaci, těšili. V neposlední řadě se snaží přispět k zodpovězení otázky, zda lze Rakušany považovat spíše za spolupachatele nebo za první oběť nacistického Německa.

Vzhledem k povaze dostupných pramenů bylo možné rekonstruovat dějiny dolnorakouské SS do anšlusu Rakouska až na výjimky pouze skrze biografickou síť jejich členů. Prozkoumány byly proto nejprve zprávy Generálního ředitelství pro veřejnou bezpečnost (*Generaldirektion für die öffentliche Sicherheit*), Bezpečnostního ředitele pro Dolní Rakousy (*Sicherheitsdirektor für Niederösterreich*), vyšetřovací a soudní spisy dolnorakouských krajských soudů a Zemského soudu pro trestní záležitosti ve Vídni (*Landesgericht für Strafsachen in Wien II*) a dobový denní tisk. Problém s uvedenými prameny spočívá v tom, že často nejsou schopny identifikovat příslušnost zmiňovaných osob k té či oné paravojenské formaci, resp. ji uvádějí mylně. Přesná identifikace byla možná pomocí tištěných seznamů důstojníků (*Dienstaltersliste der Schutzstaffel der NSDAP*) a osobních složek příslušníků SS uložených v berlínském *Bundesarchivu*. Nápomocny byly i tzv. *Gauakten*, personální spisy NSDAP uložené v Rakouském státním archivu a částečně také ve Vídeňském městském a zemském archivu. Jejich

pomocí mohli být odhaleni první příslušníci SS v Dolních Rakousích, rekonstruována síť velitelů z dob „ilegality“, pachatelé násilných akcí a teroristických útoků. Umožnily rovněž provedení sond do sociální struktury dolnorakouské SS.

Pomocí vyšetřovacích spisů byla rekonstruována velitelská struktura dolnorakouských útvarů a jejich činnost mezi lety 1935 až 1937. Prameny uložené v českých archivech poskytly informace ke struktuře, činnosti a osobnostem znojenské 99. SS-Standarte. Pro organizaci a vývoj SS jakož i její aktivity v říšské župě Dolní Podunají a potažmo v celém okupovaném Rakousku byla využita akta rozličných úřadů SS z berlínského *Bundesarchivu* a dochované spisy pluků *Allgemeine-SS* v Dolním Podunají i jim nadřízených útvarů uložené ve Vídeňském městském a zemském archivu. Pro poválečné vyšetřování a potrestání příslušníků SS byly použity spisy Vídeňského lidového soudu (*Volksgericht Wien*) uložené tamtéž.

Struktura práce

Svoji práci jsem chronologicky a tematicky rozdělil do šestnácti kapitol. Jelikož byla SS v Rakousku od svého počátku nedílnou součástí SS v Německu, je nezbytné se seznámit i s jejími prvními léty v Německu. To je úkolem první kapitoly, jenž se soustřeďuje na zachycení vztahu SS k SA, již byla až do roku 1934 podřízena, organizace SS, její terminologii, stejně jako vznik prvních úřadů SS. Druhá kapitola stručně shrnuje vývoj NSDAP v Dolních Rakousích a vysvětluje, kde měli tamější nacisté nejsilnější pozice.

V pořadí třetí kapitola se již věnuje prvním letům SS v Dolních Rakousích. Představuje první příslušníky zdejší SS a analyzuje, do jaké míry splňovali předepsaná vstupní kritéria. Zkoumá velitelský sbor dolnorakouské SS a snaží se zodpovědět na otázku, v jakých částech Dolních Rakous byla SS nejpočetnější. Všimá si rovněž vývoje na nejvyšší pozicích rakouské SS a rozebírá způsob jejího financování.

Následující kapitola pojednává o eskalaci politického násilí v Dolních Rakousích v letech 1932 až 1933 a hodnotí, jak moc „úspěšná“ byla z pohledu místní SS. Následuje krátký exkurs, jenž zachycuje vyostření německo-rakouských vztahů a konec demokracie v Rakousku. Cílem šesté kapitoly mé práce je identifikace pachatelů terorismu dolnorakouské SS v létě 1933. Zároveň zkoumá, proč se odehrál pouze v jihovýchodní části země a zda se lišil od teroru vídeňské SS.

Sedmá část má za úkol postihnout reorganizaci útvarů SS po zákazu NSDAP v Rakousku v červnu 1933 a ve zkratce líčí aktivity rakouských národních socialistů po tomto období. Rovněž analyzuje rozsah násilných činností dolnorakouské SS před červencovým pučem s úmyslem identifikovat co největší množství pachatelů. V další kapitole jsem se soustředil na červencový puč, jeden z klíčových okamžiků historie rakouského nacismu. Vzhledem k jeho významu jsem se snažil nalézt odpověď na otázku, proč během něj dolnorakouská SS nepodnikla žádné akce a současně poukázat na chaos, jaký uvnitř rakouské SS během kritických červencových dnů panoval.

Pro dodání nezbytného kontextu je devátá kapitola zaměřena na vývoj NSDAP v Rakousku a v Dolních Rakousích po neúspěšném pokusu o násilné převzetí moci až do konce roku 1936. Snažím se zde představit hlavní náplň činnosti rakouské NSDAP a její početní stav a strukturu včetně vedoucích představitelů v Dolních Rakousích. Následná část mé práce se rovněž zabývá obdobím po červencovém puči, tentokrát z pohledu rakouské SS. Jejím cílem je nalezení odpovědi na otázku, kdo zastával nejvyšší funkce uvnitř této organizace, ať už na nejvyšší, či lokální úrovni v Dolních Rakousích. Analyzuje činnost dolnorakouské SS, hodnotí, jaká z nich byla nejdůležitější a nejnebezpečnější a zjišťuje, jak početná byla.

Úkolem jedenácté kapitoly je rozklíčovat průběh událostí, jež vedly k zatčení většiny velitelů dolnorakouské SS na přelomu let 1936 a 1937. Dále zachycuje průběh následných soudů a hodnotí výši vynesených trestů. V této souvislosti zmiňuji i podporu, jaké se rakouským nacistům dostávalo od tamějších národněsocialistických právníků. Všimám si také nedostatečné finanční pomoci pro tyto muže ze strany nacistických orgánů v Německu a snažím se objasnit důvody tohoto jevu. Dvanáctá část mé práce rozebírá vývoj v řadách dolnorakouské SS až do doby těsně před anšlusem. Vyhodnocuje, jestli se její činnost a struktura po výše uvedeném zatýkání nějak změnila. Neopomenuto je i vyzdvižení role, jakou uvnitř rakouské SS sehrál její velitel a pozdější náčelník RSHA Ernst Kaltenbrunner.

Následující kapitola stručně shrnuje důvody, které vedly k dovolání Josefa Leopolda, bývalého dolnorakouského župního vedoucího, z pozice zemského vedoucího rakouské NSDAP. Představuje také strukturu SS v Rakousku v době před anšlusem. Ve čtrnácté části jsem se zabýval organizací péče o rakouské příslušníky SS, kteří uprchli ze své země do Německa, a mírou jejího rozsahu.

Předposlední kapitola je věnována situaci dolnorakouské, a v konečném důsledku i rakouské SS po anšlusu. Prezentuje její organizaci a vývoj početního stavu. Jedním z cílů je určit, zda byl počet příslušníků *Allgemeine-SS* v nově vzniklé Říšské župě Dolní Podunají v rámci „východní marky“ a v rámci říše podprůměrný či nadprůměrný. Analyzuji personální politiku a velitelský sbor dolnodunajské SS a zkoumám, do jaké míry jeho příslušníci splňovali Himmlerovy představy o podobě členů SS. Vyhodnocuji efektivitu sportovních aktivit a náboženskou politiku říšského vůdce SS. Dále je pozornost koncentrována na činnost, jakou SS vykonávala, včetně podílu příslušníků *Allgemeine-SS* z Dolního Podunají na pogromech na Židy v listopadu 1938. V neposlední řadě je zachycena celá škála odměn a vyznamenání, jenž se na esesmany snesla po připojení Rakouska k Německu.

Poslední, šestnáctá kapitola si všímá proměn úkolů *Allgemeine-SS* po vypuknutí druhé světové války, kdy většina jejích příslušníků narukovala do Wehrmachtu a ozbrojených útvarů SS, a personálních rošád v zázemí. Poslední částí mé práce byla analýza poválečného vyšetřování v Rakousku i Československu a vyhodnocení její úspěšnosti.

Poznámky

Studie pojednává o *Allgemeine-SS*. Tento termín byl ovšem zaveden až na konci roku 1934 v souvislosti s rozdělením SS na tři základní odnože. Krom *Allgemeine-SS* se jednalo o ozbrojené útvary *SS-Verfügungstruppe* a stráže koncentračních táborů (*SS-Wachverbände*, později *SS-Totenkopfverbände*). Proto i s ohledem na skutečnost, že SS po svém zákazu v červnu 1933 působila v Rakousku až do roku 1938 nezákonně, bude v naší práci až do této doby na místo termínu *Allgemeine-SS* používán pouze pojem SS.

Nacistická terminologie nezřídka představuje obtížný problém pro překlad určitých pojmů do českého jazyka. Navíc pro češtinu neexistuje žádná jednotná norma, podle které by se dalo řídit. Proto jsem rozhodl, při první zmínce nového slova, vedle každého překladu uvést ještě německý originál. U některých specifických či zažitých termínů jako *Allgemeine-SS*, *Waffen-SS*, *SS-Totenkopfverbände* či *Steirischer Heimatschutz* jsem používal výhradně originální názvy. Co se týče terminologie útvarů *Allgemeine-SS*, pro větší plynulost a čtivost textu jsem naopak zvolil cestu jejich překládání, ačkoliv takové překlady mohou ztratit něco ze své autentičnosti. Citáty z německojazyčných pramenů a literatury jsou mými překlady.

Poděkování

Napsání této dizertace a předcházející několikaletý archivní výzkum by nebyly možné bez pomoci mnoha lidí a institucí, jímž bych chtěl na tomto místě vyjádřit svoje poděkování. Finanční podporu k realizaci archivního výzkumu v tuzemsku i zahraničí mi poskytla Grantová agentura Univerzity Karlovy, Německá akademická výměnná služba (DAAD) a Aktion Rakousko-Česká republika. Zároveň bych chtěl poděkovat svému zaměstnavateli, Ústavu pro studium totalitních režimů, jenž mi vytvořil příhodné pracovní podmínky k dokončení dizertace.

Velký dík patří pracovníkům všech archivů, jenž mi v mnohém ulehčili můj výzkum. Obzvláště bych chtěl poděkovat panu Bc. Karlu Kocovi ze Státního okresního archivu Znojmo a paní Mag. Hanně Kellerové z *Österreichisches Staatsarchiv*. Dále bych chtěl poděkovat svým kolegům z Ústavu pro studium totalitních režimů Janu Vajskebrovi a Alfonsi Adamovi za kritické připomínky a poznámky, poskytující tolik potřebnou zpětnou vazbu. Stejný dík bych rád vyjádřil svému školiteli profesoru Václavu Horčíčkovi.

Počátky SS v Německu

Předchůdkyní SS byla tzv. Štábní stráž (*Stabswache*), založená v březnu 1923 k osobní ochraně Adolfa Hitlera, která se zdlouho přetransformovala do „Úderného oddílu Adolf Hitler“ (*Stosstrupp Adolf Hitler*). Dne 9. listopadu 1923 se *Stosstrupp* účastnil Hitlerova-Ludendorffova nezdařeného puče v Mnichově, po němž byla NSDAP a její podřízené organizace zakázány. Po propuštění z vězení pověřil Hitler v dubnu 1925 bývalého člena *Stosstrupp* Julia Schrecka sestavením nové osobní stráže, která později obdržela název *Schutzstaffel* (Ochranný oddíl). Jako oficiální den založení byl stanoven 9. listopad 1925, přesně druhý rok od nezdařeného puče. Původně ji tvořilo osm mužů, kteří nosili hnědé košile s černou vázankou a černou čepicí se stříbrnou umrlčí lebkou. SS byla od počátku koncipována jako elitní organizace uvnitř NSDAP, do které byli přijímáni uchazeči mezi 23 až 35 lety, za které se musely zaručit dvě další osoby a kteří byli pevného zdraví a „dobře stavění“ (*kräftig gebaut*).²⁴

Ochranné oddíly měly vzniknout v každé župě NSDAP a skládat se z jednoho velitele a z deseti, ve větších místech i z více mužů. Organizace se měla financovat sama prostřednictvím darů a zároveň byla zdůrazněna její nezávislost na ostatních stranických organizacích. „Místní skupina (*Ortsgruppe*) ani župní vedení se nemůže vměšovat do interních organizačních úkolů místní SS.“ Ochranný oddíl není „žádným pododdělením SA, nýbrž stojí rovnoprávně vedle ní“, pravilo se v Oběžníku č. 1 ze září 1925.²⁵

V dubnu roku 1926 převzal velení SS Joseph Berchtold, další bývalý člen *Stosstrupp*, a na stranickém dni v červenci téhož roku jí byl svěřen do ochrany „krvavý prapor“ (*Blutfahne*), který byl potřísněn krví jednoho nacisty zahynulém při listopadovém puči a který platil za jednu z nejvýznamnějších nacistických relikvií. Na konci roku 1926 byla SS podřízena nově utvořenému velení SA²⁶ pod Franzem Pfeffer von Salomonem²⁷, bývalým armádním důstojníkem a velitelem Freikorpsu, který se ze všech sil snažil

²⁴ HÖHNE, Heinz: SS. Elita ve stínu smrti, Praha 2012, s. 23-27; Tato publikace je dle mého soudu extrémním případem české schopnosti ještě zvyšovat skluz české historiografie za evropskou, neboť i přes velkou antikvovanost tohoto díla, které vyšlo v Německu v roce 1967, tedy před 50 lety (!), vydalo nakladatelství Grada překlad knihy na českém trhu. Již změna jména titulu, v originále *Der Orden unter dem Totenkopf. Die Geschichte der SS*, na SS. Elita ve stínu smrti ovšem napovídá, že šlo zřejmě o "kasovní" edici.

²⁵ LONGERICH, Peter, Heinrich Himmler. Biographie, München 2010, s. 120.

²⁶ K historii SA srv. LONGERICH, Peter: Geschichte der SA, München 2003.

²⁷ K jeho biografii srv. FRASCHKA, Mark A.: Franz Pfeffer von Salomon: Hitlers vergessener Oberster SA-Führer, Göttingen 2016.

zamezit jejímu dalšímu rozvoji. Podřízením SA ztratil Berchtold nezávislost a jen slabou útěchou pro něj bylo jmenování říšským vůdcem SS (*Reichsführer SS*). Berchtoldovi ani jeho nástupci Konradu Heidenovi se nepodařilo vůči velení SA prosadit, a tak SS zůstávala dosti bezvýznamnou organizací.²⁸

V lednu 1929 došlo ve vedení SS k další změně, kdy byl Heiden na pozici říšského vůdce SS nahrazen svým dosavadním zástupcem Heinrichem Himmlerem. Bližší důvody pro tento krok nejsou známy, jmenování Himmlera říšským vůdcem SS však mělo pro tuto organizaci osudový význam. Starší literatura dokonce považovala tento krok za počátek „skutečných dějin SS.“²⁹ Je třeba ovšem zdůraznit, že Himmlerův nástup do čela SS neměl zpočátku na její chod větší vliv. Od září 1926 totiž působil jako zástupce vedoucího propagandy NSDAP (*Propagandaleiter der NSDAP*) Georga Strassera a říšský vůdce SS byla vzhledem k velikosti organizace pozice, kterou Himmler mohl vykonávat na vedlejší úvazek (*nebenamtlich*).³⁰

O tom, jak početná byla SS v době Himmlerova nástupu do jejího čela, panují značné nejasnosti. Podle interní statistiky z března 1943 čítal počet příslušníků SS k 6. lednu 1929 pouhých 280 mužů.³¹ K tomuto číslu je třeba ovšem přistupovat velice opatrně, neboť je zřejmé, že uvedený počet byl příliš nízký a měl zřejmě vyzdvihnout Himmlerovu úlohu při budování SS. Skutečný počet příslušníků SS v lednu 1929 mohl být až o tisícovku vyšší, než uvádí oficiální statistika.³² Je nepravděpodobné, že by bezprostředně po Himmlerově nástupu do čela SS došlo k razantnímu navýšení členské základny³³, neboť Himmler se v první řadě soustředil na konsolidaci své organizace než na její rychlé rozšiřování.³⁴

²⁸ FRASCHKA, Franz Pfeffer von Salomon, s. 353-355; HÖHNE, SS. Elita ve stínu smrti, s. 28-29; LONGERICH, Heinrich Himmler, s. 121.

²⁹ HEIN, Elite für Volk und Führer, s. 44.

³⁰ LONGERICH, Heinrich Himmler, s. 97 a 122.

³¹ Bundesarchiv Berlin-Lichterfelde (dále jen BArch), f. NS 19 Persönlicher Stab Reichsführer SS (dále jen NS 19)/2097, fol. 79, Der Inspekteur für Statistik Tgb.Nr. 25/43 g.Rs. Die Stärke der SS am 31. 12. 1942 (1. März 1943).

³² Hans Pöttinger vstoupil do SS již v červnu 1928 a obdržel členské číslo 1 109. První velitel vídeňské SS Walter Turza získal při svém vstupu do *Schutzstaffel* číslo 1 746, ačkoliv oficiální statistika uvádí na konci roku 1929 pouze tisíc příslušníků SS. Srv. ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 73.

³³ Ve druhé polovině roku 1929 dokonce nechal Himmler asi 15 procent mužů z mnichovské SS vyloučit, protože nesplňovali jeho přísné požadavky. Srv. KATER, Michael H., Zum gegenseitigen Verständnis von SA und SS in der Sozialgeschichte des Nationalsozialismus von 1925 bis 1939, in: Vierteljahresschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte 62 (1975) 3, s. 353.

³⁴ LONGERICH, Heinrich Himmler, s. 122.

Výraznější příliv členů vykázala SS až od konce roku 1930. V září proběhly volby do říšského sněmu a Himmler byl jedním ze 107 poslanců zvolených za NSDAP. Poslanecký plat jej zbavil finančních starostí a výhodou byla rovněž parlamentní imunita a možnost zdarma cestovat po železnici. V listopadu se Himmler vzdal funkce zástupce vedoucího propagandy a mohl se tak plně koncentrovat na SS.³⁵ Ještě důležitější byla následky tzv. Stenessoovy krize z konce léta a počátku září 1930. Jednotky SA pod vedením Waltera Stennesa, nespokojené s výběrem osob na kandidátní listiny do voleb do Říšského sněmu, tehdy zaútočily na budovy berlínské župy NSDAP. Pořádek znovu nastolila až policie zalarmovaná příslušníky SS. Po těchto událostech převzal v 2. září 1930 funkci vrchního velitele SA (*Oberste SA-Führer*) sám Hitler a zůstal jím i poté, co byl 5. ledna 1931 uveden do funkce náčelníka SA Ernst Röhm. Problémy s Walterem Stennesem, který stále otevřeněji žádal o nastolení antiparlamentního kursu NSDAP a který svým stoupajícím radikalismem přivolával možnost zákazu strany v Německu, ovšem neustávaly. Hitler jej proto počátkem dubna 1931 odvolal z funkce velitele SA ve východním Německu. Následkem byl další Stennesův „puč“, kdy stovky příslušníků SA znovu zaútočily na berlínské župní vedení NSDAP. Tomu se ovšem s pomocí SS rychle podařilo dostat situaci pod kontrolu a Stennes byl se svými přívrženci vyloučen z NSDAP. Jako uznání loajality během těchto událostí obdržela SS své motto „Mou ctí je věrnost“ (*Meine Ehre heißt Treue*).³⁶

Himmler po potlačení Stennesova revolty pomýšlel na úplné odtržení SS od SA, k čemuž ale došlo až o několik let později. Oproti Himmlerově očekávání zůstala SS podřízená novému velení SA, což bylo potvrzeno rozkazem SA č. 1, podepsaným Röhmem 16. ledna 1931. „Nejvyšší velitel SA nařídil 14. 1. 1931 podřízení říšského vůdce SS náčelníkovi štábu. Úkoly SA a SS jsou oddělené. Rozdílné názory a spory proto musí být vyloučeny.“³⁷ Početní stav SS neměl do budoucna přesáhnout 10 procent příslušníků SA. Oběma formacím bylo zakázáno vzájemně si verbovat členy, avšak velitelé nesměli bránit v přestupu svých členů od SA k SS a obráceně. Rozkaz dále upravoval vystupování SA a SS na veřejnosti. Při společném vystupování SA a SS přebíral velení služebně nejstarší velitel s nejvyšší hodností. SA připadla ochrana shromáždění, SS ochrana řečníků a politického vedení. Při pochodech bylo úkolem SS uzavírka ulic a zajišťovací

³⁵ Tamtéž, s. 125.

³⁶ FRASCHKA, Franz Pfeffer von Salomon, s. 409-422; LONGERICH, Heinrich Himmler, s. 132; ROTHLÄNDER, s. 50-51.

³⁷ LONGERICH, Heinrich Himmler, s. 130.

a pořádková služba, přičemž SS samotná pochodovala až na konci kolony SA. A konečně rozkaz nařizoval všem velitelům SA a SS stejně jako stranickým špičkám i členům povinnost řídit se nařízeními SS během výkonu své služby.³⁸ Uvedeným rozkazem tak sice nedošlo k úplnému osamostatnění SS, skončila ovšem dominance a kontrola SA nad SS, která už nadále nebyla „zvláštní formací SA“³⁹, nýbrž samostatným svazkem s vlastními úředními cestami podléhajícím říšskému vůdci SS.⁴⁰

V následujících měsících vydal Himmler celou řadu rozkazů, kterými dále upravoval poměry v SS. Za zmínku stojí „Prozatímní služební řád pro práci SS“ (*Vorläufige Dienstordnung für die Arbeit der SS*) vydaný v červnu 1931. Podle něj měli příslušníci SS povinnost účastnit se každého prvního „diskuzního večera“ (*Sprechabend*) v měsíci příslušné místní skupiny NSDAP, diskuse se ovšem účastnit nesměli a nemohli ani kouřit či opustit místnost před koncem přednášky. Tato shromáždění zároveň sloužila k politickému školení příslušníků SS, kteří měli být „nejlepšími a nejpřesvědčivějšími propagandisty hnutí.“ Dále byly předepsány dva povinné večery v měsíci k provedení skutečné služby SS stejně jako povinnost účastnit se veřejných shromáždění. Na každou událost si musel příslušník SS přinést svůj služební i stranický průkaz, jejich absence byla pokutována. Byl předepsán i seznam písní, které se muži z SS museli naučit, a také jaké oblečení nosit. Uniforma příslušníka SS sestávala z hnědé košile s koženými knoflíky, rukávové pásky SS na levém nadloktí, černé vázanky a černé čepice se smrtihlavem, černých kalhot a černých šněrovacích či jezdeckých bot, černého opasku a černých ramenních popruhů.⁴¹ V této souvislosti stojí za zmínku, že ona proslulá celočerná uniforma byla v SS zavedena teprve v roce 1932. Ještě o dva roky později ale řada příslušníků SS, kvůli nemalým cenám jednotlivých částí, neměla ani čepici se smrtihlavem, natož potom celou černou uniformu.⁴²

³⁸ BArch, f. NS 19/1934, SA-Befehl Nr. 1 (gleichzeitig für SS) v. 16. 1. 1931.

³⁹ Tamtéž, GRUSA (*Grundsätzliche Anordnung*) VII/Schutzstaffel (SS) v. 12. 4. 29. Termín GRUSA odkazoval na snahu Franze Pfeffera von Salomona zdůraznit rozdíly mezi armádou a SA jako svazkem nového typu prostřednictvím nové terminologie a jeho zálibou ve zkratkách. OSAF, Osaf, SAF, SABE, GRUSA, VOB, Gru, Gruf, Tr, Trf, Sta, Staf, Gaust, Gauf, SAR, GISASS byly jen některými z nových zkrácených tvarů, jenž nebylo možné dešifrovat bez znalostí o NSDAP (Oberste SA-Führung, Oberster SA-Führer, SA-Führer, SA-Befehl, Grundsätzliche Anordnungen der SA, Verordnungsblatt der SA, gruppe, Gruppenführer, Trupp, Trupführer, Standarte, Standartenführer, Gausturm, Gausturmführer, SA-Reserve, Generalinspekteur der SA, SS und HJ). Srv. FRASCHKA, Franz Pfeffer von Salomon, s. 346.

⁴⁰ BArch, f. NS 19/1934, SA-Befehl Nr. 1 (gleichzeitig für SS) v. 16. 1. 1931.

⁴¹ Tamtéž, Vorläufige Dienstordnung für die Arbeit der SS (zusammengestellt aus den SS-Befehlen No. 1 mit 5 und ergänzt).

⁴² HEIN, Elite für Volk und Führer, s. 73.

Definováni byli i největší nepřátelé – Židé a svobodní zednáři, jejichž jména měli příslušníci SS zasílat svým nadřízeným. Dále Himmler předepsal svým mužům povinnost hlásit novinky a činnost z nepřátelského tábora, zejména komunistů, zasílat ukořistěné rozkazy protivníků nadřízeným, kterým se měly zasílat i novinové výstřižky s informacemi o nacionálních socialistech. Upraven byl i vztah ke straně a SA. SS se nikdy neměla vměšovat do záležitostí, kterých se jí netýkaly, a vyhýbat se jakýmkoliv sporům. Příslušníci SS neřídící se těmito pokyny měli být z SS bez milosti vyhozeni. Vyloučení z SS i ze strany měli být i muži, kteří porušili zákaz nošení a používání zbraní.⁴³

V rozkazu byli detailně rozepsány mnohé další povinnosti pro příslušníky SS. Himmler znovu zdůraznil elitářský statut SS požadavkem co „nejpřísnější měřítko“ při náboru nových členů. Přijímání měli být pouze muži, pro které bylo vystoupení z SS „nemyslitelné.“ Minimální věk byl stanoven na 23 let (ve výjimečných případech byly povoleny výjimky, ty ovšem muselo schválit velení SS), minimální výška 1,70 m (neplatila pro vysloužilé vojáky) a písemné doporučení dvou svědků.⁴⁴ Jak si ale později ukážeme, uvedená pravidla se v praxi příliš nedodržovala.

Aby ještě více podtrhl SS jako elitní organizaci, rozhodl se Himmler, že k přijetí do SS budou zohledněna i rasová kritéria. Během svých prvních let říšský vůdce SS skutečně osobně prohlížel přihláškové formuláře s fotografiemi uchazečů a zkoumal, jestli dotyčný nemá neněmeckou krev či zda má mongolský či slovanský vzhled. Předpisové rasové výběrové zkoušky byly zavedeny ovšem až v souvislosti s přílivem nových uchazečů po uchopení moci v lednu 1933. Rasovému výběru nepodléhali jen uchazeči o členství v SS, ale také jejich snoubenky, jejichž přezkoušení Himmler nařídil koncem roku 1931 („zásrubní a sňateční rozkaz“ – *Verlobungs- und Heiratsbefehl*). Od 1. ledna 1932 byli všichni příslušníci SS povinni opatřit si povolení k sňatku (*Heiratgenehmigung*). Žádosti zpracovával na sklonku roku 1931 založený Rasový úřad, do jehož čela byl jmenován SS-Standartenführer Richard Walter Darré.⁴⁵

Další organizační změnou uvnitř SS bylo zřízení vlastní zpravodajské služby, kterou nechal Himmler ustanovit v létě 1931 a do jejíhož čela postavil Reinharda

⁴³ BArch, f. NS 19/1934, SA-Befehl Nr. 1 (gleichzeitig für SS) v. 16. 1. 1931.

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ LONGERICH, Heinrich Himmler, s. 137.

Heydricha.⁴⁶ Počátky této organizace byly velmi skrovné. Heydrich nastoupil do čela svého „Ic-Referátu“, jak zněl tehdejší oficiální název, 1. srpna 1931 a byl zpočátku jeho jediným členem. Teprve v polovině roku 1932 se Heydrichovo podařilo vybudovat rozsáhlejší síť spolupracovníků, kteří svému veliteli zasílali hlášení z celého Německa. Himmler Heydricha následně jmenoval vedoucím bezpečnostní služby SD (*Sicherheitsdienst*).⁴⁷ Třetím úřadem vzniklým v roce 1931 byl tzv. *SS-Amt*, ze kterého později vznikl Hlavní úřad SS (*SS-Hauptamt*) a který sloužil jako centrála dohlížející na útvary SS. Jeho náčelníkem se stal major ve výslužbě Ernst Bach.⁴⁸

Od voleb do říšského sněmu v září 1930 nacionálně socialistické hnutí neustále expandovalo a SS nebyla výjimkou. Zatímco na konci roku 1930 čítal počet příslušníků SS 2727 mužů, o rok později to již bylo 14 964.⁴⁹ SA za stejné období ovšem vykazala výraznější nárůst členů, z 88 000 na 260 000. SS tak zůstala daleko pod kvótou 10 procent, kterou náčelník štábu SA Röhm stanovil pro poměr mezi SS a SA.⁵⁰ S růstem počtu členů vzala za své stará organizační struktura, jejímž základem byl oddíl z deseti mužů a jednoho velitele. Nová struktura se podobala té SA. Osm mužů tvořilo nejmenší jednotku družstvo (*Schar*), které velel Scharführer. Tři družstva tvořily čet (Trupp) o 20 až 60 mužích pod vedením Truppführera. Tři čety vytvářely rotu (*Sturm*) o síle 70 až 120 mužů, které velel Sturmführer. Sturbannführer velel praporu (*Sturbann*), sestávající ze tří rot majících ca 250 až 600 mužů, přičemž tři prapory tvořily pluk (*Standarte*) o síle 1000 až 3000 mužů pod velením Standartenführera. Několik pluků se spojovalo v *Untergruppe*, později úsek (*Abschnitt*), již velel Oberführer, a konečně vícero úseků vytvářelo nejvyšší útvary zvané *Gruppe*, později přejmenované na vrchní úseky (*Oberaschnitte*), s velitelem v hodnosti Gruppenführer.⁵¹

⁴⁶ Heydrich vstoupil do NSDAP a SS v červenci 1931. Původně sloužil jako důstojník u námořnictva, odkud byl ovšem v dubnu 1931 kvůli „nečestnému jednání“ propuštěn. Přes známého své rodiny SA-Oberführera Karla von Ebersteina se seznámil s Heinrichem Himmlerem, kterému načrtl svojí představu zpravodajské služby. Himmler byl nadšen a pověřil jej jejím vybudováním. Heydrichovo jmenování později Himmler interpretoval jako „omyl.“ Heydrich působil u námořnictva jako technický spojovací důstojník (*technischer Nachrichtenoffizier*) a ne jako expert na zpravodajskou službu (*Nachrichtendienstexpert*), jak se Himmler mylně domníval. K osobnosti Reinharda Heydricha srv. DESCHNER, Günther: *Reinhard Heydrich. Biographie eines Reichsprotektors*. 5. Auflage, Tübingen 2008.

⁴⁷ WILDT, Michael: *Generation des Unbedingten. Das Führungskorps des Reichssicherheitshauptamtes*, 2. Auflage, Hamburg 2008, s. 239-240.

⁴⁸ HEIN, *Elite für Volk und Führer*, s. 46.

⁴⁹ BArch, f. NS 19/2097, fol. 79. Der Inspekteur für Statistik Tgb.Nr. 25/43 g.Rs. Die Stärke der SS am 31. 12. 1942 (1. März 1943).

⁵⁰ LONGERICH, *Heinrich Himmler*, s. 136.

⁵¹ HÖHNE, *SS. Elita ve stínu smrti*, s. 54.

Jak můžeme vidět, s výjimkou Oberführera odpovídal název hodnosti názvu útvaru. V souvislosti s masivním nárůstem členské základny bylo ovšem v listopadu 1931 od tohoto systému opuštěno. Sturmbannführer mohl velet Standarte, Sturmführer Sturmbannu atd.⁵² V následujících letech byla posléze zavedena řada dalších hodností, jako např. Sturmman, Unterscharführer, Hauptscharführer, Obersturmführer, Obersturmbannführer či došlo k jejich přejmenování. Trupführer se stal Oberscharführerem a roku 1931 zavedený Sturmhauptführer se o čtyři roky později změnil na Hauptsturmführera.⁵³

Himmlerova snaha o vytvoření elitářského obrazu SS se na členské základně začala pozitivně projevat od počátku 30. let. SS se podařilo přitáhnout do svých řad nemalé množství vystudovaných odborníků, především právníků, obzvláště po založení SD. Již roku 1929 byl podíl studentů mezi členy SS tři až čtyři procenta a dvojnásobně tak převyšoval podíl vysokoškoláků v německé populaci, v případě příslušníků SA dokonce čtyřikrát.⁵⁴ Další žádanou společenskou skupinou pro členství v SS byla v očích říšského vůdce SS šlechta, která se se ovšem zpočátku i přes svou národoveckou orientaci do „černého řádu“ rozhodně nehrnula.⁵⁵ První „vlastovkou“ byl Josias dědičný princ zu Waldek und Pyrmont, který do SS vstoupil v listopadu 1929 a sloužil jako Himmlerův adjutant. Masivní nárůst počtů členů z řad nobilitovaných přišel až po nástupu Adolfa Hitlera do úřadu říšského kancléře v lednu 1933, což se podepsalo zejména na skladbě velitelského sboru SS, kde byli šlechtici zastoupeni v nadprůměrném počtu.⁵⁶

K uchopení moci nacistům výrazně přispěli jejich paravojenské odnože, SA a SS. Ač měly uvnitř národněsocialistického hnutí oficiálně odlišné role, v praxi se rozdíly mezi nimi smazávaly a v „době zápasů“ ani v následné fázi „převzetí moci“ se nijak výrazně neodlišovaly. Oproti běžně rozšířenému názoru to byli právě příslušníci SS a

⁵² ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 48.

⁵³ Srv. tabulku hodností v příloze.

⁵⁴ KATER, Zum gegenseitigen Verständnis von SA und SS in der Sozialgeschichte des Nationalsozialismus von 1925 bis 1939, s. 358.

⁵⁵ K otázce příklonu německé šlechty k národnímu socialismu srv. MALINOWSKI, Stephan: Vom König zum Führer. Sozialer Niedergang und politische Radikalisierung im deutschen Adel zwischen Kaiserreich und NS-Staat. 3., durchgesehene Auflage, Berlin 2003.

⁵⁶ V roce 1938 mělo šlechtický titul 18,7 % Obergruppenführerů, 9,8 procent Gruppenführerů, 14,3 procent Brigadeführerů, 8,8 procent Oberführerů a 8,4 procent Standartenführerů. Srv. HÖHNE, SS. Elita ve stínu smrti, s. 115. Nadprůměrně byla šlechta zastoupena i v samotné NSDAP. Byl však velký rozdíl mezi protestantskou šlechtou ze severního Německa a katolickou z Bavorska a jihozápadního Německa. Zatímco v rodinách prvně jmenované šlechty bychom našli i několik desítek členů a členek NSDAP, ve druhé skupině buď vůbec žádné, nebo jen několik. Srv. MALINOWSKI, Vom König zum Führer, s. 572-578.

nikoli „hnědokošiláci“, kdo byl v nadprůměrné míře zapojen do násilí v „době zápasů“. To bylo zaměřeno především na komunisty a destabilizaci Výmarské republiky.⁵⁷ NSDAP se poté cynicky představovala jako strana, jenž v Německu obnoví pořádek.

Násilí národních socialistů nakonec vedlo k zákazu SA a SS v dubnu 1932. O dva měsíce později byl ale s nástupem nového říšského kancléře Franze von Papena odvolán, čehož nacisté okamžitě využili k dalším násilnostem.⁵⁸ Poslední červencový den roku 1932 se konaly volby do říšského sněmu a NSDAP v nich dosáhla svého doposud největšího triumfu. Získala 37,4 procent hlasů. Po volbách zavládlo ve straně elektrizující nadšení o čekávání, že převzetí moci je doslova na spadnutí. Ve východním Prusku přešli místní nacisté do otevřené revolty vůči státní moci a zahájili vlnu teroristických útoků.⁵⁹ Pouhý den po volbách spáchali příslušníci SA a SS bombové útoky a atentáty na své nepřátele v Altoně u Hamburгу a Královci, které se během následujících dnů rozšířily na území celého východního Pruska i do Slezska. Za teroristickou kampaň v Královci byl podle všeho zodpovědný Himmler. V Altoně útočila 4. SS-Standarte, v Královci 18. SS-Standarte. Zatímco atentátníci z Altony stanuli před soudem a většina z nich byla odsouzena, těm z Královce se podařilo uprchnout do Rakouska, kde je ukryla SS v Linci.⁶⁰

Terorismus NSDAP v konečném důsledku spíše poškodil, neboť říšský prezident Paul von Hindenburg odmítl jmenovat Hitlera kancléřem. Následovaly nové volby v listopadu, kde NSDAP sice opět zvítězila, oproti posledním ale ztratila a získala 33,1 procent hlasů. Po několika týdenních zákulisních vyjednáváních a intrikách však Hindenburg nakonec souhlasil a 30. ledna 1933 jmenoval Adolfa Hitlera říšským kancléřem.⁶¹

Po uchopení moci následoval masivní příliv nových členů jak do NSDAP, tak i do SA a SS, zejména po vyhraných březnových volbách.⁶² Aby se uchránila před oportunisty, zavedla strana k 1. květnu 1933 zákaz přijímání nových členů.⁶³

⁵⁷ HEIN, Elite für Volk und Führer, s. 47, 51-52.

⁵⁸ Nejzávažnějším incidentem z tohoto období byla tzv. Krvavá neděle v Altoně 17. července, během které bylo zastřeleno 18 osob.

⁵⁹ LONGERICH, Heinrich Himmler, s. 149-150.

⁶⁰ LONGERICH, Heinrich Himmler, s. 149-150; ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 200.

⁶¹ Nejlepší vědecké zpracování osobnosti německého diktátora přinesl v dvoudílné monografii britský historik sir Ian Kershaw. Srv. KERSHAW, Ian: Hitler. I. díl, 1889-1936: Hybris. Praha 2015; Hitler. II. díl, 1936-1945: Nemesis. Praha 2015.

⁶² Těmto lidem se říkalo „březnoví padlí“ (*Märzgefallene*).

⁶³ Přijímání nových členů bylo obnoveno až od 1. května 1937.

Paramilitaristické formace ohlásily stopku pro nábor 10. července. Ta ovšem nebyla bezvýhradná a obsahovala množství výjimek. Jinými slovy, přijímání nových členů nepřestalo, velení SA a SS chtělo pouze získat větší kontrolu nad rozšiřováním svých organizací.⁶⁴ Že ve skutečnosti nábor nových mužů vůbec neustal, dokazuje pozdější oficiální statistika SS. K 30. lednu 1933 měla *Schutzstaffel 52* 174 členů, v polovině roku již 113 094 a na konci roku dokonce 209 014!⁶⁵

Pořád to ale bylo výrazně méně než v případě SA. Ta měla v polovině roku 1934 4 500 000 příslušníků a nebyla spokojena s politickým vývojem po lednu 1933. „Národní“ revoluce byla pro náčelníka štábu Röhma málo, toužil po „národněsocialistické“, jenž byla pro německé konzervativní elity nepřijatelná. Proti Röhmovi se zformovala koalice *Reichswehru*, Himmlera, Heydricha a Göringa, která pomocí nejrůznějších „důkazů“ přesvědčila Hitlera, že náčelník štábu SA představuje smrtelné nebezpečí pro jeho režim.⁶⁶ Dne 30. června 1934 byl Röhm a další vysocí funkcionáři zatčeni v Bad Wiessee a další zatýkání proběhlo po celém Německu. Následně byli zadrženi popraveni. Dohromady se jednalo o 150 až 200 osob a nebyli mezi nimi jen vysocí funkcionáři SA, ale také Hitlerovi konzervativní protivníci a odpadlíci.⁶⁷

SS nebyla za svojí likvidační roli při „Röhmově puči“ nijak soudně postižena. Naopak, vyšla z něj výrazně posílena. Uprostřed července vstoupilo v platnost nařízení, podle něhož se SD stala jedinou zpravodajskou službou NSDAP. O několik dní později povýšil Hitler SS, s ohledem na její „velké zásluhy“, na samostatnou organizaci a zrovnoprávnil jí s SA.⁶⁸ V září 1934 říšské ministerstvo obrany povolilo vznik *SS-Verfügungstruppe* (SS-VT), ozbrojených kasernovaných útvarů SS v maximální síle tří pěších pluků. Jako základ těchto jednotek posloužila Hitlerova osobní stráž *Leibstandarte* a „politické pohotovosti“ (*Politische Bereitschaften*), což byli zásahové oddíly SS dislokované po celém Německu. Společně s ostrahou koncentračních táborů SS-TV (SS-

⁶⁴ HEIN, *Elite für Volk und Führer*, s. 67.

⁶⁵ BArch, f. NS 19/2097, fol. 79, *Entwicklung der SS von ihrer Gründung bis 1. 1. 1943 aufgrund von Stärkemeldungen und Schätzungen*.

⁶⁶ HEIN, *Elite für Volk und Führer*, s. 87; LONGERICH, *Heinrich Himmler*, s. 180-182.

⁶⁷ LONGERICH, *Geschichte der SA*, s. 218-219. Jednalo se např. o generála a bývalého říšského kancléře Kurta von Schleichera, Gustava rytíře von Kahr, jenž potlačil nacistický puč v Mnichově v roce 1923, či o Gregora Strassera, až do roku 1932 jednoho z nejvýznamnějších politiků NSDAP.

⁶⁸ LONGERICH, *Heinrich Himmler*, s. 184.

Totenkopfverbände)⁶⁹ vytvořily SS-VT nukleus pozdějších *Waffen-SS*.⁷⁰ „Zbývající“, ve skutečnosti zdaleka nejpočetnější, část SS získala oficiální označení *Allgemeine-SS*.

⁶⁹ Strážní jednotky koncentračních táborů se od listopadu 1934 nazývaly zvláštními prapory SS (*SS-Sondersturmbanne*). O měsíc později dostaly nové označení strážní svazy SS (*SS-Wachverbände*) a od března 1936 nesly čestný název SS-Totenkopfverbände. Před vypuknutím druhé světové války existovaly celkem čtyři pluky SS-TV, přidělené jednotlivým koncentračním táborům. 1. SS-Totenkopfstandarte „Oberbayern“ sídlila v Dachau, 2. SS-Totenkopfstandarte „Brandenburg“ v Sachsenhausenu, 3. SS-Totenkopfstandarte „Thüringen“ v Buchenwaldu a 4. SS-Totenkopfstandarte „Ostmark“ vznikla u koncentračního tábora Mauthausen.

⁷⁰ K *Waffen-SS* existuje rozsáhlá literatura. Ke standartním pracím patří: LELEU, Jean-Luc: *La Waffen-SS, soldats politiques en guerre*. Paris 2007; STEIN, George: *The Waffen-SS: Hitler's Elite Guard at War 1939–1945*. New York 1966; WEGNER, Bernd: *Hitlers politische Soldaten. Die Waffen-SS 1933-1945*. 9. Auflage. Paderborn 2010.

NSDAP v Dolních Rakousích 1918 – 1932

Abychom plně pochopili vzestup národního socialismu a NSDAP⁷¹ v Dolních Rakousích⁷², je nutné si uvědomit sociálně-ekonomickou strukturu této rakouské země a s ní spojenou politickou preferenci obyvatel.⁷³

Většinu plochy Dolních Rakous zaujímaly oblasti věnující se zemědělství a lesnímu hospodářství, jejichž katolické obyvatelstvo bylo skrze dolnorakouský Svaz sedláků (*Bauerbund*) silně orientováno na Křesťansko-sociální stranu. Charakteristickým rysem byla rovněž četná industriální subcentra v okolí Vídně, Vídeňské pánve, údolí řek Traisen a Ybbs a podél západní železniční dráhy (*Westbahnstrecke*), jenž byla oporou sociálních demokratů. A pak zde byla malá okresní města s funkcí lokálních správních středisek s koncentrací drobných řemeslníků, živnostníků, obchodníků, úředníků a učitelů, ostře se vymezující vůči rolnictvu a dělnické třídě. Ti se velkou měrou hlásili k antisemitské Velkoněmecké lidové straně (*Großdeutsche Volkspartei*).

Roku 1904 vznikla v Trutnově Německá dělnická strana (*Deutsche Arbeiterpartei, DAP*). Tato všenněmecká, antiklerikální, antiliberální, antimarxistická, antisemitská a antislovanská strana vznikla původně jako reakce na příliv českých nekvalifikovaných pracovníků do tehdy převážně Němci osídleného českého pohraničí a až do zániku Rakouska-Uherska byl její vliv a počet členů v Dolních Rakousích jen velmi malý. Při posledních volbách do Říšského sněmu v květnu 1918 se strana přejmenovala na Německou národně socialistickou dělnickou stranu (*Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei, DNSAP*). Zánik monarchie znamenal pro DNSAP zprerhání vazeb na skupiny v nově vzniklém Československu a také značnou ztrátu členů a příznivců, kteří přešli k sociálním demokratům, jenž těžili politický kapitál ze svržení nenáviděné

⁷¹ Přehledně o NSDAP v Rakousku viz CARSTEN, Faschismus in Österreich; JAGSCHITZ, Gerhard: Zur Struktur der NSDAP in Österreich vor dem Juliputsch 1934. In: JEDLICKA, Ludwig, NECK, Rudolf (Hrsg.). Das Jahr 1934: 25. Juli, Wien 1975 (Veröffentlichungen 3 d. Wissenschaftlichen Kommission des Theodor Körner Stiftungsfonds und des Leopold Kunschak Preises zur Erforschung der österreichischen Geschichte der Jahre 1927 bis 1938), s. 9-20. BOTZ, Gerhard: Die österreichischen NSDAP-Mitglieder. Probleme einer quantitativen Analyse aufgrund der NSDAP-Zentralkartei im Berlin Document Center. In: MANN, Reinhard (Hrsg.): Die Nationalsozialisten. Analysen faschistischer Bewegungen, Stuttgart 1980 (Historisch-sozialwissenschaftliche Forschungen Bd. 9), s. 96-136.

⁷² K historii NSDAP v Dolních Rakousích srv. KLÖSCH, Christian: Das „Nationale Lager“ in Niederösterreich 1918-1938 und 1945-1996. In: EMINGER, Stefan, LANGTHALER, Ernst (Hrsg.), Niederösterreich im 20. Jahrhundert. Band I: Politik. Wien, Köln, Weimar 2008, s. 565-600; MULLEY, Klaus-Dieter: Die NSDAP in Niederösterreich 1918 bis 1938. Ein Beitrag zur Vorgeschichte des „Anschlusses.“ In: Österreich in Geschichte und Literatur, 1989, r. 33, č. 3/4, s. 169-190.

⁷³ MULLEY, Die NSDAP in Niederösterreich 1918 bis 1938, s. 169.

monarchie a neskrývané německo-nacionalistické rétoriky jejích čelných představitelů.⁷⁴ Většina voličů strany se poté skládala ze státních úředníků a svobodných povolání.⁷⁵

Právě z tohoto společenského okruhu vzešel vystudovaný právník Walter Riehl⁷⁶, od roku 1919 předseda DNSAP. Původně sociální demokrat Riehl se během svého působení v Liberci v pozici státního úředníka stal radikálním německým nacionalistou a kvůli své politické činnosti byl dokonce ze státních služeb propuštěn. V roce 1920 byla zřízena „Mezistátní kancelář“ (*Zwischenstaatliche Kanzlei*), která sjednocovala všechny tři sesterské partaje v Československu⁷⁷, Rakousku a Bavorsku⁷⁸, a do jejíhož čela byl instalován Walter Riehl. Byl to právě on, kdo při prvních zemských volbách v Rakousku v květnu 1919 získal mandát poslance ve vídeňsko-dolnorakouském zemském sněmu. Po oddělení Dolních Rakous od Vídně v roce 1920 jej ale musel opustit a až do roku 1932 nebyl v dolnorakouském zemském sněmu přítomen žádný národní socialista.⁷⁹

DNSAP měla zpočátku nejsilnější pozice v Kremži, St. Pöltenu a ve *Waldviertelu*. V souvislosti s tímto pojmem je vhodné poznamenat, že Dolní Rakousy se tradičně dělí na čtyři čtvrtě – *Weinviertel* (severovýchodní část), *Mostviertel* (jihozápadní část), *Industrieviertel* (jihovýchodní část) a právě *Waldviertel* (severozápadní část). Zde našli národní socialisté živnou půdu pro svoji ideologii, jenž navazovala na antisemitismus, rasismus a autoritářství Všeněmecké strany Georga rytíře von Schönerera z poslední čtvrtiny 19. století.⁸⁰ Boj proti Židům patřil již tehdy k ústředním tématům DNSAP. Na shromáždění v Kritzenedorfu v září 1919 požadoval čelný představitel strany Walter Gattermayer vyhoštění všech Židů z Rakouska a doslova prohlásil, že bude nezbytné „odstranit nejenom židovstvo, ale také židovský duch.“ Antisemitismus se neomezoval jen na DNSAP, byl pevnou součástí „politické kultury“ v Dolních Rakousích. Sociální demokraté se vymezovali vůči „židovským předákům“ v průmyslu a bankovníctví,

⁷⁴ Jako příklad lze uvést Ottu Bauera (1881-1938), v letech 1918 až 1934 zástupce předsedy Sociálně demokratické strany dělnické (SDAP) a na přelomu let 1918 a 1919 ministra zahraničí Německého Rakouska. V první polovině roku 1919 vedl jednání s německou stranou o možném připojení Německého Rakouska k Německu.

⁷⁵ KLÖSCH, Das „Nationale Lager“ in Niederösterreich 1918-1938 und 1945-1996, s. 577; MULLEY, Die NSDAP in Niederösterreich 1918 bis 1938, s. 171-172.

⁷⁶ K jeho osobě viz WLADIKA, Michael, Hitlers Vatergeneration. Die Ursprünge der des Nationalsozialismus in der k.u.k. Monarchie, Wien, Köln, Weimar 2005, s. 634-638.

⁷⁷ Předsedou československé DNSAP byl Hans Knirsch.

⁷⁸ V čele německé NSDAP stál Anton Drexler.

⁷⁹ KLÖSCH, Das „Nationale Lager“ in Niederösterreich 1918-1938 und 1945-1996, s. 577.

⁸⁰ K Schönerově osobě srv. ŽUPANIČ, Jan: Nová šlechta rakouského císařství, Praha 2006, s. 372-375.

křesťansko-sociální „St. Pöltner Zeitung“ se bouřil proti „židovské sociální demokracii.“⁸¹

Na podzim 1920 navštívil poprvé svoji „župu předků“ (*Ahnengau*) Adolf Hitler, který absolvoval řadu řečnických vystoupení v St. Pöltenu, Kremži, Rakousech nad Dyjí (Raabs an der Thaya), Cmuntu (Gmünd) a v obci Groß-Siegharts. V prvně jmenovaném městě muselo být ovšem jeho shromáždění rozpuštěno, protože došlo k ostré slovní potyčce mezi ním a přítomnými sociálními demokraty. Při volbách do Národních rad na podzim 1920 dosáhli rakouští národní socialisté bezmála deset tisíc hlasů, což představovala 1,5 procenta všech odevzdaných hlasů. Polovinu z nich získali ve *Waldviertelu*, úspěšní byli i v soudních okresech Amstetten, St. Pölten, Baden či Klosterneuburg.⁸²

Ačkoli byla tehdy strana ještě stále demokraticky organizována, díky finanční podpoře z Mnichova se dostávala pod stále větší tlak Hitlera, který se v roce 1921 stal předsedou NSDAP. Jeho vliv, rostoucí příliv členů a volební úspěchy měly za následek radikalizaci projevenou ve zformování „Vlasteneckého ochranného sboru“ (*Vaterländischer Schutzbund*) v roce 1922, předchůdkyně rakouské SA.⁸³ Stagnace starého vedení DNSAP v kombinaci s rostoucím vlivem Hitlera vedla k rozkolu uvnitř rakouských národních socialistů, jenž se naplno projevila při otázce možné účasti či neúčasti na volbách do Národních rad roku 1923. Během společného stranického dne v Salcburku se Walter Riehl nedokázal prosadit proti Hitlerovi a jeho záměru neúčastnit se voleb, načež Riehl v září 1923 rezignoval na předsednictví ve straně i v „Mezistátní kanceláři.“ V čele rakouské DNSAP stanul Karl Schulz. V dubnu 1924 byl Riehl kvůli několika „straně škodícím“ článkům z DNSAP vyloučen a založil „Německo-sociální spolek pro Rakousko“ (*Deutschsozialer Verein für Österreich*), mající v následujících letech ovšem pouze marginální význam.⁸⁴

I přes četné spory ve vedení strany dokázali národní socialisté v Dolních Rakousích při volbách do obecních zastupitelstev na podzim 1924 uspět na řadě míst. Opět to bylo *Waldviertelu* a tentokrát také podél Západní (Amstetten) i Jižní železniční dráhy (Baden, Mödling, Neuenkirchen, Wiener Neustadt). V následujících měsících

⁸¹ MULLEY, Die NSDAP in Niederösterreich 1918 bis 1938, s. 172.

⁸² Tamtéž.

⁸³ Tamtéž, s. 174-175.

⁸⁴ WLADIKA, Hitlers Vatergeneration, s. 634-635.

došlo ale k dalším vnitrostranickým sporům. Proti Hitlerovým přívržencům prosazujícím radikální a agresivní politický kurs stálo Schulzovo křídlo, stále prosazující parlamentní směr, opírající se o německonacionální odborové organizace, jenž nelibě nesly Hitlerovu snahu otevřít stranu šlechtě, měšťanům a průmyslníkům.⁸⁵ V roce 1926 došlo k otevřenému rozkolu mezi Schulzovým stranickým vedením a opozicí vedenou Richardem Suchenwirtem. Rozbuškou byla opět neshoda na taktice pro volby do národních rad v následujícím roce. Po konzultaci s Hitlerem založil Suchenwirth ve Vídni v květnu 1926 NSDAP plně podřízenou německému vedení a aby se odlišila od ostatních skupin, dostala strana ještě přívlastek „*Hitlerbewegung*“. Původní skupina působila dále pod názvem NSDAP (*Schulzbewegung*).⁸⁶

Podřízení se Hitlerovi vedlo k převzetí mentality, ideologie, programu a taktiky německé NSDAP vůči Výmarské republice na Rakousko, demokratické a loajální postoje vůči rakouské republice byly odmítnuty. Poslední zbytky organizační nezávislosti byly smeteny v červenci 1931, přímé podřízení šesti rakouských žup říšskému vedení (*Reichsleitung*) zrušeno a vznikla „země Rakousko“ podřízená rakouskému zemskému vedení (*Landesleitung*). Přímé spojení s říšským vedením bylo zakázáno, zemské vedení se stalo nejvyšší instancí pro všechny stranické organizační záležitosti rakouských nacistů. Zemským vedoucím (*Landesleiter*) se stal bývalý hornorakouský gauleiter a rodák z Lárýšova (Larischau) ve Slezsku Alfred Proksch, skutečnou moc měl ovšem zemský inspektor (*Landesinspektor*) říšský Němec Theodor Habicht.⁸⁷

Po rozpadu NSDAP na dvě křídla si obě skupiny vzájemně přetahovaly členy a musely čelit konkurenci v podobě fašizujícího *Heimwehru* podporovaného Křesťanskosociální stranou, který si nárokoval monopolní postavení na boj s „marxismem.“ Postupně však získávala na vrh NSDAP (*Hitlerbewegung*) a do roku 1932 se jí podařilo Schulzovu skupinu zcela vyšachovat.⁸⁸ Sám Schulz v uvedeném roce přestoupil k *Heimwehru* a rozpuštění strany v roce 1935 bylo již jen formalitou.⁸⁹

Župním vedoucím v Dolních Rakousích byl od roku 1927 Josef Leopold a vzhledem k jeho roli v NSDAP v největší rakouské spolkové zemi i na celozemské úrovni

⁸⁵ KLÖSCH, Das „Nationale Lager“ in Niederösterreich 1918-1938 und 1945-1996, s. 578-579.

⁸⁶ JAGSCHITZ, Gerhard: Der Putsch. Die Nationalsozialisten 1934 in Österreich, Graz, Wien, Köln 1976, s. 22-23. MULLEY, Die NSDAP in Niederösterreich 1918 bis 1938, s. 177-178.

⁸⁷ JAGSCHITZ, Zur Struktur der NSDAP in Österreich vor dem Juliputsch 1934, s. 9-10.

⁸⁸ MULLEY, Die NSDAP in Niederösterreich 1918 bis 1938, s. 179.

⁸⁹ KLÖSCH, Das „Nationale Lager“ in Niederösterreich 1918-1938 und 1945-1996, s. 579.

je na místě jeho bližší přestavení.⁹⁰ Leopold se narodil 18. února 1889 v malém městě Langenlois ve *Waldviertelu*. Fakt, že pocházel ze stejné oblasti jako Hitlerovi rodiče, Leopold neopomněl zdůrazňovat stejně jako skutečnost, že jeho předkové a příbuzní byli Schönerovi stoupenci. Absolvoval ovocnářskou a vinařskou školu a pracoval v otcově hospodářství. V roce 1907 narukoval k tříleté prezenční vojenské službě a roku 1913 se stal vojákem z povolání. Po vypuknutí první světové války bojoval na východní frontě, v srpnu 1915 padl do ruského zajetí, ze kterého uprchl v únoru 1918. Po zániku monarchie vstoupil do armády nové republiky, stal se důstojníkem a v letech 1920-1923 navštěvoval vojenskou školu ve městě Enns. Politicky se začal angažovat již v roce 1919, kdy podle vlastních slov vstoupil do NSDAP. Roku 1924 se stanul v čele místní skupiny v Kremži, o rok později byl již okresním vedoucím (*Kreisleiter*) ve *Waldviertelu*. V roce 1926 působil jako zástupce dolnorakouského *Gauleitera* Leopolda Edera a 29. srpna 1927 jej Hitler jmenoval, jak neopomněl zdůraznit, ručně podepsaným dopisem župním vedoucím Dolních Rakous.⁹¹

Leopold byl mimořádně horlivý národní socialista, plně oddaný Hitlerovi. Jeho fanatismus se projevil i po zákazu NSDAP v Rakousku v červnu 1933, kdy jako jediný z tamějších *gauleiterů* neopustil Rakousko a zůstal zde až do anšlusu. Zdárný rozvoj dolnorakouské župy byla do značné míry jeho zásluha, nicméně zpočátku měla jeho činnost na expanzi NSDAP pouze malý vliv. „*Hitlerbewegung*“ měla v Dolních Rakousích v roce 1928 sotva 1 000 členů, v celé zemi 4 466.⁹² Postupně však získávala na síle a o dva roky později při volbách do národních rad získala NSDAP v největší spolkové zemi více jak 34 000 hlasů, což činilo čtyřnásobný nárůst oproti posledním volbám. Stále to bylo méně jak deset procent hlasů odevzdaných křesťanským sociálům, národní socialisté ale získávali půdu pod nohama. Jádro voličů se rekrutovala z řad učitelů, drobných živnostníků, řemeslníků a úředníků, ke kterým se ve stále větší míře připojovali členové tělocvičných spolků, bývalí voliči Velkoněmecké lidové strany a velkoněmecky orientovaní členové *Heimwehru*.⁹³ Právě na členy těchto paramilitaristických skupin se národní socialisté zaměřovali ve stále větší míře. Jak konstatoval již v roce 1977 historik Francis Carsten, „považovali *Heimwehren* za

⁹⁰ Jeho životopis viz JEDLICKA, Ludwig: *Gauleiter Josef Leopold (1889-1941)*. In: BOTZ, Gerhard (Hrsg.): *Geschichte und Gesellschaft. Festschrift für Karl R. Stadler*, Wien 1974, s. 143-162.

⁹¹ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Josef Leopold (nar. 18. 2. 1889), č. spisu 15 580.

⁹² CARSTEN, *Faschismus in Österreich*, s. 144.

⁹³ KLÖSCH, *Das „Nationale Lager“ in Niederösterreich 1918-1938 und 1945-1996*, s. 580; MULLEY, *Die NSDAP in Niederösterreich 1918 bis 1938*, s. 179-180.

organizaci, se kterou mohou příležitostně spolupracovat, ale ze které mohou zároveň získat mnoho nových členů: Taktika, která byla více než úspěšná, protože se *Heimwehren* skládaly z mnoha zcela různých skupin a neměly žádné jednotné velení či politické zaměření.“ V říjnu 1931 se masové shromáždění v Kremži rozhodlo o vytvoření společné „bojové fronty“ obou organizací, v Amstettenu dokonce 200 členů *Heimwehru* přestoupilo rovnou k národním socialistům a postavili SA-Sturm.⁹⁴ V této souvislosti stojí připomenout, že velitel roty SS v Kremži Hans Hiedler přišel k SS právě od *Heimwehru*.

Ne všichni představitelé NSDAP v Rakousku ale sblížení s *Heimwehrem* vítali, jako např. vídeňský *Gauleiter* Alfred Eduard Frauenfeld. Ten s těmito polovojenskými útvary prosazoval striktní rozchod a zůstal ve vztahu k *Heimwehru* zdrženlivý i poté, co se nacistům v říjnu 1931 podařilo uzavřít spojenectví se *Steirischer Heimatschutz*⁹⁵, „nejradikálnější, německonacionální, antisemitskou a nejnespokojenější částí *Heimwehru*.“ Ještě v prosinci téhož roku ovšem spojenectví zkrachovalo poté, co se NSDAP pokusila *Heimwehr* rozštěpit masivními útoky na jejího spolkového vůdce Ernsta Rüdiger Starhemberga. Na sklonku roku národní socialisté oficiálně deklarovali, aby se na vedení *Heimwehru* „i nadále nahlíželo jako na nepřátele, ale aby se kritizovali striktně věcně a důstojně.“⁹⁶ Vztah NSDAP a *Heimwehren* byl i do budoucna velmi komplikovaný, *Steirischer Heimatschutz* se nakonec spojil s NSDAP, zatímco ostatní *Heimwehren* sehrály důležitou roli při nezdaru nacistického puče v červenci 1934.

Za stále vyhrocenější vnitropolitické situace doprovázené násilnými střety mezi znepřátelenými politickými stranami se v dubnu 1932 odehrály volby do zemských sněmů ve Vídni, Dolních Rakousích a Salcbursku. Největším vítězem se stala NSDAP, která oproti volbám do národních rad z roku 1930 zpětinásobila počet svých hlasů. Pro „*Hitlerbewegung*“ hlasovalo 336 344 občanů, což představovalo 16,3 procent platných hlasů a získalo 29 mandátů v zemských sněmech.⁹⁷ V Dolních Rakousích získala NSDAP 110 800 hlasů (14,2 procent). Uspěla především v obcích vysokým podílem protestantů, úředníků, svobodných povolání a v agrárně-průmyslových oblastech. Venkov a industriální centra převážně zachovala věrnost svým tradičním stranám, křesťanským

⁹⁴ CARSTEN, *Faschismus in Österreich*, s. 179.

⁹⁵ Členem této organizace byla řada pozdějších příslušníků 52. SS-Standarte, mj. i její velitel Richard Kaaserer.

⁹⁶ ROTHLÄNDER, *Die Anfänge der Wiener-SS*, s. 94-95.

⁹⁷ HÄNISCH, *Die österreichischen NSDAP-Wähler*, s. 74.

sociálům a sociálním demokratům. Nacisté získali mandát v šesti z osmi volebních okresech a krom *Gauleitera* Leopolda do dolnorakouského sněmu zamířilo i sedm jeho kolegů.⁹⁸ Čtyři u osmi poslanců pocházeli z bašty NSDAP v Dolních Rakousích, území Kremže-Langenlois.⁹⁹

Úspěch ve volbách do zemských sněmů posílil sebevědomí NSDAP a předznamenal její další úspěchy, jenž jí přinesly především volby do obecních zastupitelstev v letech 1932-1933. V St. Pöltenu se městským radou stal pozdější dolnorakouský župní vedoucí Hugo Jury, starostenské úřady obsadili nacisté v Kremži (Kurt Rohrhofer), Steinu an der Donau (Franz Retter), Zwettlu (Franz Bendi) a Gmündu (Karl Pany).¹⁰⁰ Vítězné tažení NSDAP zastavil až zákaz konání dalších voleb, vydaný kancléřem Engelbertem Dollfußem v květnu 1933. Ovšem ani vládní represe nedokázaly zabránit celkovému vzestupu NSDAP v Rakousku, silně povzbuzené vítězstvím v Německu. Rakouská republika se na jaře 1933 ocitla prakticky na pokraji občanské války. Téměř neuplynul ani den, kdyby nedošlo k násilným střetům mezi národními socialisty, *Heimwehrem*, sociálními demokraty, komunisty a křesťanskosociálními polovojskými útvary zvanými „*Ostmarkische Sturmsharen*.“ A velkou měrou se na nich podílela i dolnorakouská SS.

⁹⁸ Jednalo se o Konrada Höfingera (1886-1938) z Langenlois, ředitele pošty z Badenu Franze Schmida (1877-1953), lékárníka Waltera Rentmeistera (1894-1959) z Oberlaa u Vídně, dále mezi nimi byl major Rudolf Saliger (1882) z Korneuburgu, učitel Emmo Langer (1891-1949) ze St. Pöltenu, sklep mistr Karl Strassmayer (1897-1945) z Kremže a zelinář Sepp Autrith (1898-1934), taktéž z Kremže. Od dubna do června 1932 byl členem dolnorakouského zemského sněmu také velitel oddílů SA v Rakousku Hermann Reschny. Srv. SCHAFRANEK, Hans: *Söldner für den Anschluss. Die Österreichische Legion 1933-1938*, s. 443.

⁹⁹ KLÖSCH, Das „Nationale Lager“ in Niederösterreich 1918-1938 und 1945-1996, s. 581.

¹⁰⁰ KLÖSCH, Das „Nationale Lager“ in Niederösterreich 1918-1938 und 1945-1996, s. 582-583; MULLEY, Die NSDAP in Niederösterreich 1918 bis 1938, s. 181.

Počátky dolnorakouské SS

Za počátek vzniku SS v Rakousku lze považovat 1. leden 1930, kdy říšský vůdce SS Heinrich Himmler pověřil tehdejšího SA-Sturmführera Waltera Turzu zorganizováním SS ve Vídni a rozkázal zřízení jednotek SS v Linci, Vídni, Klagenfurtu a eventuálně ve Štýrském Hradci. Následně oznámil svůj úmysl přijet v dubnu do Rakouska, aby zde osobně dohlédl na nábor nových členů. Ten se měl odehrát v Salcburku, Klagenfurtu, Vídni, Kremži a Linci.¹⁰¹ Himmler tuto cestu skutečně uskutečnil, zda přitom navštívil všechna výše uvedená města včetně dolnorakouské Kremže, zůstává nejasné.¹⁰²

Se vznikem vídeňského SS-Sturmu 77 v březnu 1930 přišla na svět první formace *Schutzstaffel* v Rakousku. Podle zprávy o vzniku a vývoji rakouského SS-Abschnittu do podzimu 1932 bylo k vybudování SS přeloženo od vídeňského SA-Sturmu 33 deset „v boji nejzkušenějších“ (*kampferprobesten*) mužů,¹⁰³ což odpovídalo platným předpisům, kdy při výstavbě nových útvarů SS byla SA povinna poskytnout 5 – 10 mužů a jednoho schopného velitele.¹⁰⁴ Velení vídeňské roty SS převzal Walter Turza, který se narodil roku 1890 ve slezských Albrechticích (něm. Olbersdorf) jako syn státního úředníka. Po absolvování základní a měšťanské školy se vyučil elektrotechnikem a absolvoval kurs na odborné technické škole v Teplicích. Poté pracoval v karvinském uhelném revíru jako elektrikář a montér. Od roku 1911 sloužil u dělostřeleckého pluku v Krakově a po vypuknutí první světové války bojoval jak na ruské, tak italské frontě. Byl jednou raněn a dvakrát vážně nemocný a po skončení války byl jako velitel čtyř vyřazen z 25-35 procentní invaliditou. Usadil se ve Vídni a otevřel si obchod s elektrickými potřebami, který ovšem – dle jeho podání – musel zavřít kvůli své činnosti pro NSDAP. Turza, který podle vlastních slov „stál jako sudetský Němec již od

¹⁰¹ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 21.

¹⁰² Jednoznačné důkazy máme pouze v případě Klagenfurtu, kde bylo v dubnu 1930 za Himmlerovy osobní účasti vybráno sedm až devět zaslužilých straníků a příslušníků SA-Sturmu 6 k vytvoření tamější SS. BArch, SS-Offiziersakten (dále jen SSO)/002 B + Parteikorrespondenz (dále jen PK)/J 0248: Franz Radif (nar. 28. 9. 1908).

¹⁰³ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/gen., K 4786, Zl. 172.206-GD. 1/1933, SS-Abschnitt VIII, seine Entstehung und Entwicklung bis Herbst 1932 von 9. 6. 1933. Jak upozornila vídeňská historička Christiane Rothländer, zpráva pocházela z okolí pozdějšího velitele rakouského SS-Abschnittu Waltera Graeschkeho a sloužila zároveň jako jeho ospravedlnění pro odstavení řady starších rakouských důstojníků SS na vedlejší kolej a zároveň k vyzdvižení Graeschkeho činnosti v Rakousku. Obsahuje navíc řadu nepřesností a falešných údajů, které dávají tušit, že osoba, která zprávu sepsala, nebyla příliš obeznámena s počátky SS v Rakousku.

¹⁰⁴ BArch, f. NS 19/1934, GRUSA VII/Schutzstaffel v. 12. 4. 29.

nejútlejšího mládí v národním boji“, vstoupil do NSDAP v roce 1924 a o rok později se stal členem SA a velel SA-Sturmu 1. V dubnu 1930 byl jmenován SS-Sturmführerem, o jedenáct měsíců později SS-Sturmbannführerem a v červnu 1931 byl povýšen na SS-Standartenführera a pověřen velením 11. SS-Standarte.¹⁰⁵ Turzova životní dráha byla do značné míry typická pro první příslušníky SS v Rakousku, kteří byli povětšinou vysloužilými invalidními poddůstojníky a příslušníky mužstva c. k. armády a rakouského *Bundesheeru* společně s mladými muži mezi 18 a 20 lety. Zakládající členové SS v Rakousku tak představovali leccos, jen ne elitu.¹⁰⁶

Koncem roku 1930 čítala vídeňská SS údajně 60 mužů včetně čekatelů (*Anwärter*)¹⁰⁷, identifikovat se doposud podařilo ale pouze 21 osob.¹⁰⁸ V březnu 1931 se rozrostla na prapor a v létě 1931 byly rakouské útvary SS zformovány do tří pluků – vídeňské 11. SS-Standarte, 37. SS-Standarte se sídlem v Linci, která zahrnovala území Horních Rakous, Salcburska a Tyrolska, a 38. SS-Standarte sídlící ve Štýrském Hradci, pod kterou spadaly jednotky SS ve Štýrsku a Korutanech. Velitelem vídeňského pluku se stal již několikrát zmiňovaný Turza, jenž současně převzal pozici správního důstojníka (*Verwaltungsführer*) 38. SS-Standarte. Podle svého pozdějšího životopisu byl však pověřen velením celého štýrskohradeckého pluku i 37. SS-Standarte, což ovšem z jeho osobní složky nevyplývá.¹⁰⁹

SS v Rakousku byla zpočátku podřízena mnichovskému *SS-Abschnittu I*, jehož velitelem byl Sepp Dietrich.¹¹⁰ V červnu 1931 vznikl při „Německém dni“ *SS-Abschnitt*

¹⁰⁵ BArch, SSO/193 B: Walter Turza (4. 8. 1890); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Walter Turza, č. spisu 38 757.

¹⁰⁶ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 24.

¹⁰⁷ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/gen., K 4786, Zl. 172.206-GD. 1/1933, SS-Abschnitt VIII, seine Entstehung und Entwicklung bis Herbst 1932 von 9. 6. 1933.

¹⁰⁸ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 24.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 46.

¹¹⁰ Sepp Dietrich se narodil v roce 1892 v bavorském Hawangenu. Během první světové války sloužil na západní a italské frontě a na jejím konci působil jako střelec tanku v bavorském tankovém oddílu (*Sturmpanzerwagen-Abteilung 13*). V roce 1919 byl vyřazen jako poddůstojník a v rámci jednoho freikorpsu se podílel na likvidaci Bavorské republiky rad. O rok později nastoupil službu u bavorské zemské policie, ze které byl ovšem v roce 1924 kvůli své účasti na Hitlerově „pivnicovém puči“ v listopadu 1923 propuštěn. V roce 1928 vstoupil do NSDAP a SS, v Mnichově vybudoval 1. SS-Standarte a v listopadu 1929 byl povýšen do hodnosti SS-Standartenführer. V roce 1928 se seznámil s Adolfem Hitlerem a brzy se díky své absolutní spolehlivosti stal jedním z jeho nejbližších spolupracovníků, což se pozitivně odrazilo na jeho kariéře u SS. V roce 1930 byl povýšen na SS-Oberführera a o rok později po potlačení „Stennesova puče“ na SS-Gruppenführera. Mimoto byl již od roku 1930 členem Reichstagu za NSDAP. Po jmenování Adolfa Hitlera říšským kancléřem převzal Dietrich velení jeho osobní stráže, která se od září 1933 nazývala „Leibstandarte SS Adolf Hitler.“ Za svůj podíl na likvidaci špiček SA během tzv. noci dlouhých nožů byl povýšen na SS-Obergruppenführera. Ač neměl maturitu ani žádné odborné vojenské vzdělání, dotáhl to během druhé světové války díky Hitlerovi přízni až na velitele 6. tankové armády SS a SS-Oberstgruppenführera a generálplukovníka *Waffen-SS*. K Dietrichově osobě srv. CLARK, Christopher, Josef

VIII zahrnující území celého Rakouska, do jehož čela byl postaven říšský Němec SS-Standartenführer Josias dědičný princ zu Waldeck und Pyrmont.¹¹¹ Jako náčelník štábu působil Walter Turza, který jako Waldeck-Pyrmontův zástupce fakticky velel rakouským útvarům SS. Až do léta 1932 zůstávalo sídlo *Abschnittu VIII* ve Vídni, pak bylo přeloženo do Lince, kde mělo sídlo i zemské vedení rakouské NSDAP.¹¹²

Útvary SS v Dolních Rakousích byly podřízeny vídeňské 11. SS-Standarte. Přesné místo a čas vzniku první místní jednotky SS zůstává nejasné. Nejranější písemnou zmínku o *Allgemeine-SS* v Dolních Rakousích tak máme až z 15. března 1931, kdy byl od kremžského SA-Sturmu 17 k tamní SS přeložen Hubert Kirinschitz.¹¹³ Je pravděpodobné, že v Kremži existovala SS již dříve, vyloučit nelze ani možnost, že vznikla skutečně již v roce 1930.

Podle zprávy o vzniku a vývoji *Abschnittu VIII* z června 1933 fungovala vídeňská SS jako ochranka nacistických shromáždění (*Versammlungsschutz*) ve Vídeňském Novém Městě, Sankt Pöltenu a Korneuburgu. Místní straníci měli být natolik uneseni z jejich vystoupení, že „všude z nadšení vznikaly malé SS-Scharen.“ Čety v těchto místech se ovšem vyvíjely velmi pomalu. Výjimku tvořila SS v Korneuburgu, která byla vytvořena jako „teroristická garda“ (*Terrorgarde*) celého území a jenž byla „s pomocí velkomyslných straníků tak dobře vybavena, že byla vídeňské SS stále předváděna jako příklad hodný následování.“¹¹⁴ Kdy přesně byly první útvary SS v těchto městech postaveny, se vzhledem k absenci pramenů institucionální provenience nepadno vyvozuje. První písemnou zmínku o SS ve Vídeňském Novém Městě máme z dubna

„Sepp“ Dietrich – Landsknecht im Dienste Hitlers, in: SMELSER, Ronald, SYRING, Enrico (Hrsg): Die SS: Elite unter dem Totenkopf. Paderborn 2003.

¹¹¹ Josias Georg Wilhelm Adolf Erbprinz zu Waldeck und Pyrmont se narodil 13. května 1896 jako nejstarší dítě posledního panovníka knížectví Waldeck-Pyrmont Friedricha. Po skončení první světové války, během níž byl několikrát raněn, studoval zemědělství a v listopadu 1929 vstoupil do NSDAP a SS. Josias se postupně stal adjutantem jak Seppa Dietricha, tak i samotného říšského vůdce SS Heinricha Himmlera. Roku 1932 byl povýšen na SS-Gruppenführera a následující rok zasedl v říšském sněmu. Jeho Biografie srv. SCHMELING, Anke, Josias Erbprinz zu Waldeck und Pyrmont. Der Politische Weg eines hohen SS-Führers (=Nationalsozialismus in Nordhessen. Schriften zur regionalen Zeitgeschichte; 16), Kassel 1993.

¹¹² ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 45-46.

¹¹³ Kirinschitz byl od roku 1924 členem SA, v říjnu 1925 vstoupil do NSDAP (č. 50 375) a v březnu 1931 byl od SA přeložen k SS (č. 10 519). BArch, SSO/172 A: Hubert Kirinschitz (nar. 31. 10. 1897).

¹¹⁴ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/gen., K 4786, Zl. 172.206-GD. 1/1933, SS-Abschnitt VIII, seine Entstehung und Entwicklung bis Herbst 1932 von 9. 6. 1933.

1931¹¹⁵, v Korneuburgu je doložena SS od června 1931¹¹⁶ a v Sankt Pöltenu existovala SS nejpozději od listopadu 1931.¹¹⁷

Na území mezi Vídní a hranicemi se Štýrskem se v roce 1931 prokazatelně nacházely celkem čtyři stanoviště SS. Kromě již zmiňovaného Vídeňského Nového Města to byl Mödling¹¹⁸, Baden bei Wien a Leobersdorf, kde byla *Schar* vystavěna na samém sklonku roku.¹¹⁹ Nelze vyloučit existenci malých jednotek SS na dalších místech Dolních Rakous, jako např. ve Steínu an der Donau¹²⁰, dnešní městské části Kremže, či v Rodaunu, který je dnes součástí 23. vídeňského městského okresu¹²¹, důkazy máme ovšem pouze k výše uvedeným sedmi místům.

Početní stav SS v Dolních Rakousích, ostatně jako v celém Rakousku, byl v roce 1931 velmi nízký. Podle Otty Bayera, pozdějšího velitele I. praporu dolnorakouské 52. SS-Standarte, se ve třech stanovištích SS¹²² mezi Vídní a Semmeringem (město na hranicích mezi Dolními Rakousy a Štýrskem) v říjnu 1931 nacházelo dohromady 20-25 mužů.¹²³ Celkem se na konci roku 1931 mohlo nacházet v Dolních Rakousích nanejvýš 50-60 esesmanů, identifikovat se doposud podařilo 25 mužů. Zachyceni jsou v následující tabulce, ve které jsou zahrnuty členská čísla SS a data vstupu.¹²⁴

Tabulka č. 1: První příslušníci SS v Dolních Rakousích	
Kirinschitz Hubert – 10 519 – 15. 3. 1931	Moser Martin – 23 019 – 1. 11. 1931
Kolbesen Otmar – 8 055 – 10. 4. 1931	Moser Julius – 23 020 – 1. 11. 1931

¹¹⁵ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Otmar Kolbesen (nar. 20. 9. 1903), č. spisu 334 784.

¹¹⁶ BArch, RS/G 0068: Ernst Strauch (nar. 26. 2. 1909), R.u.S.-Fragebogen.

¹¹⁷ BArch, SM/M 0064: Julius Moser (nar. 3. 7. 1902); WStLA, f. Volksgericht Wien Vg 12 Vr 4315/47, Strafanzeige gegen Martin Moser (21. 5. 1947).

¹¹⁸ WStLA, f. Landesgericht für Starfsachen Wien II (dále jen LG II), 8 Vr 5614/37, Einvernahme von Lambert Stumfohl durch den Sicherheitsdirektor für Niederösterreich (dále jen SDfN) (12. 10. 1937).

¹¹⁹ BArch, SSO/46: Otto Bayer (nar. 6. 11. 1900), Lebenslauf vom 20. Jänner 1933; Einvernahme von Otto Bayer durch den SD (18. 2. 1936).

¹²⁰ BArch, PK/G 0150: Erwin Kohlhofer (nar. 26. 11. 1900).

¹²¹ WStLA, f. LG II, 8d Vr 2710/36, Einvernahme von Ludwig Gussenbauer durch den SDfN (23. 3. 1936).

¹²² Míneně je Mödling, Wiener Neustadt a Baden.

¹²³ BArch, SSO/46: Otto Bayer (nar. 6. 11. 1900), Lebenslauf vom 20. Jänner 1933; Einvernahme von Otto Bayer durch den SD (18. 2. 1936).

¹²⁴ Nejasná situace panuje v případě Siegfrieda Müllera (č. 307 486), který do SS vstoupil v září 1931. Müller vyrůstal ve Steínu an der Donau a Kremži, kde po skončení svých učňovských let také pracoval. Tři roky rovněž pracoval ve Vídni a pravděpodobně od června 1932 pracoval u kremžské policie. Jeho vstup do SS tak pravděpodobně proběhl v době jeho působení ve Vídni. Viz BArch, SSO/327 A: Siegfried Müller (nar. 25. 12. 1908). Ze stejného důvodu nebyl do výčtu zařazen Anton Brechelmacher (č. 8 859), který se narodil v obci Baumgarten am Wagram v okrese Tulln ve *Weinviertel*, jenž sice vstoupil do SS již v březnu 1931, ale ve Vídni. ÖSTA /AdR, f. Gauakten: Anton Brechelmacher (nar. 12. 7. 1913), č. spisu 279 502.

Haun Hans – 10 517 – 4. 1931	Zechmeister Fritz – 33 768 – 11.1931
Stumfohl Lambert – 12 013 – 1. 5. 1931	Sedlmayer Hans – 52 574 – 1931
Schneider Oswald – 12 016 – 15. 6. 1931	Daum Johann – 52 575 – 9. 11. 1931
Strauch Ernst – 14 868 – 25. 6. 1931	Wojik Alfred – 52 614 – 1. 12. 1931
Hofstätter Rudolf – 10 197 - 1. 7. 1931	Mad Hans – 1. 12. 1931
Stocker Fritz – 52 580 – 1. 8. 1931	Rosenmayer Kurt – 52 541 - 10. 12. 1931
Kahla Theodor – 12 017 – 6. 8. 1931	Gussenbauer Ludwig – 49 382 – 11. 12. 1931
Morawek Karl – 49 370 – 15. 10. 1931	Pisarik Franz – 33 775 – 23. 12. 1931
Bayer Otto – 19 618 – 17. 10. 1931	Stenzenberger Michael – 296 573 – 1931
Judex Heinrich – 14 874 – 29. 10. 1931	Kohlhofer Erwin – 1931
Hörhann Karl – 23 017 – 1931	

Rozmístění k jednotlivým lokalitám by vypadalo následovně:

Tabulka č. 2: První příslušníci SS v Dolních Rakousích podle umístění	
Kremže	Kirinschitz Hubert – 10 519 – 15. 3. 1931
	Hofstätter Rudolf – 10 197 - 1. 7. 1931
	Sedlmayer Hans – 52 574 – 1931
	Stocker Fritz – 52 580 – 1. 8. 1931
	Daum Johann – 52 575 – 9. 11. 1931
	Kohlhofer Erwin – 1931
Sankt Pölten	Hörhann Karl – 23 017 – 1931
	Moser Martin – 23 019 – 1. 11. 1931
	Moser Julius – 23 020 - 1. 11. 1931
Korneuburg	Wojik Alfred – 52 614 – 1. 12. 1931
	Strauch Ernst – 14 868 – 25. 6. 1931
Viedeňské Nové Město	Judex Heinrich – 14 874 – 29. 10. 1931
	Kolbesen Otmar – 8 055 – 10. 4. 1931
	Morawek Karl – 49 370 – 15. 10. 1931
	Mad Hans – 1. 12. 1931

Mödling	Stumfohl Lambert – 12 013 – 1. 5. 1931
	Haun Hans – 10 517 – 3. 8. 1931
Baden	Schneider Oswald – 12 016 – 15. 6. 1931
	Kahla Theodor – 12 017 – 6. 8. 1931
	Rosenmayer Kurt – 52 541 - 10. 12. 1931
	Stenzenberger Michael – 296 573 - 1931
Od prosince 1931 Leobersdorf	Bayer Otto – 19 618 – 17. 10. 1931
	Pisarik Franz – 33 775 – 23. 12. 1931
Neznámo ¹²⁵	Zechmeister Fritz – 33 768 – 11.1931
	Gussenbauer Ludwig – 49 382 – 11. 12. 1931

Je třeba se smířit s faktem, že velkou část zakládajících členů SS v Dolních Rakousích již nikdo nikdy nedohledá. Mnozí příslušníci byli v důsledku vnitřních sporů z SS vyloučeni či sami vystoupili, někteří již během 30. let zemřeli a jejich osobní složky, pokud vůbec byly vedeny, nadřizení skartovali. Žádné seznamy příslušníků 52. SS-Standarte se, na rozdíl od vídeňské 11. či 89. SS-Standarte, nedochovaly, a tak nebylo možné zjistit, jak se jmenoval příslušník SS ze St. Pöltenu s číslem 23 018 či jména všech šesti prvních esesmanů v Baden bei Wien.¹²⁶

Čtenář ať si povšimne dosti odlišných členských čísel SS, přestože vstupy do SS se odehrály během pouhých několika měsíců, někdy dokonce jen týdnů. Není totiž jasné, zda uvedená data vstupu představují počátek čekatelství (*Anwärtertschaft*) či konec zkušební doby (*Probezeit*) a regulérní přijetí do SS. Badatelé tak nemusejí pomoci ani akta příslušníků SS, kde jsou tato čísla uvedena. Julius Moser byl přijat do SS 1. listopadu 1931 a získal číslo 23 020.¹²⁷ Jeho bratr měl číslo 23 019 a na jeho složce příslušníka SS, je naproti tomu uvedeno datum 1. ledna 1932.¹²⁸ Ve své poválečné výpovědi před

¹²⁵ Nelze vyloučit, že již na konci roku 1931 existovala SS také v Rodaunu u Vídně. Zechmeister z něj pocházel a Gussenbauer se narodil v Perchtoldsdorfu, který se nachází nedaleko od Rodaunu.

¹²⁶ Otto Bayer v roce 1936 uvedl, že do SS v Badenu vstoupil jako sedmý v pořadí. Srv. BArch, SSO/46: Otto Bayer (nar. 6. 11. 1900), Einvernahme von Otto Bayer durch den SD (18. 2. 1936).

¹²⁷ BArch, SS-Mannschaftsakten (dále jen SM)/0064: Julius Moser (nar. 3. 7. 1902).

¹²⁸ BArch, SSO/325 A: Martin Moser (nar. 3. 7. 1902). Originál složky je rovněž netypicky uložen ve Vídeňském městském a zemském archivu WStLA, f. Gauakten: Martin Moser.

Vídeňským lidovým soudem (*Volksgericht Wien*) ovšem uvedl jako rok vstupu 1931 a na jiném místě jeho spisu je uveden 1. říjen 1931 jako datum přijetí do SS.¹²⁹

I čísla SS mnohdy neodpovídají skutečnému data vstupu, jako např. v případě Fritze Stockera, který do SS vstoupil 1. srpna 1931, obdržel však poměrně vysoké číslo 52 580.¹³⁰ Michael Stenzenberger obdržel dokonce číslo 296 8473, ačkoli byl od SA k SS přeložen ještě před koncem roku 1931.¹³¹ Vysvětlení toho stavu podal později Josef Fitzthum, který mezi zářím 1932 a srpnem 1933 velel vídeňské 11. SS-Standarte. Podle něj se až do jara 1932 nacházelo zpracování přihlášek k rakouské SS v žalostném stavu, neboť bylo velitelství úseku umístěno v Mnichově.¹³² Teprve se vznikem služebny rakouského *SS-Abschnittu VIII* v Linci se tomuto problému věnovala náležitá pozornost. Mezitím ovšem vzniklo nemalé zpoždění, což v kombinaci s prudkým nárůstem žádostí o členství v SS v létě 1932 a vydáním striktnějším předpisů pro vyplňování přihlášek vedlo k tomu, že služebny jednotlivých pluků ani úseku nebyly schopny tuto agendu zvládnout. Mohlo tak trvat i celý rok, než přihlášky prošly všemi byrokratickými procedurami.¹³³ Z uvedeného důvodu mohou čísla SS pouze v omezené míře sloužit k určení data vstupu. Specifikem rakouského prostředí je rovněž skutečnost, že NSDAP a její organizace byly v Rakousku zakázány v červnu 1933. V ilegalitě pak pochopitelně nemohly být příslušníkům SS vystaveny členské průkazy, pokud neemigrovali do Německa, a teprve po anšlusu byli oficiálně přijati do SS s odpovídajícími vysokými čísly.

Za zmínku stojí, že devět mužů¹³⁴ bylo přijato do SS ještě před dovršením věku 23 let, který byl předepsán jak rozkazem z dubna 1929, tak i června 1931.¹³⁵ Jak dokázala již Christiane Rothländer ve své knize o vídeňské SS, nedodržování předpisů pro vstup do tamější SS představovalo spíše pravidlo než výjimku a chlapci ve věku 17 a 18 let představovali nezanedbatelný podíl mezi nově přistoupivšími.¹³⁶ Nejinak tomu bylo

¹²⁹ Tamtéž, f. Volksgericht Wien, Vg 12 Vr 4315/47.

¹³⁰ BArch, SSO/162 B: Fritz Stocker (nar. 18. 12. 1910).

¹³¹ WStLA, f. Gauakten: Michael Stenzenberger (nar. 5. 5. 1908).

¹³² Velitelství SS-Abschnittu VIII se ve skutečnosti nacházelo ve Vídni, v Mnichově pobýval jeho velitel Josias dědičný princ Waldeck zu Pyrmont.

¹³³ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 72.

¹³⁴ Daum, Haun, Kahla, Morawek, Pisarik, Schneider, Stocker, Strauch a Stumfohl.

¹³⁵ BArch, f. NS 19/1934 GRUSA (Grundsätzliche Anordnung)VII/Schutzstaffel (SS) v. 12. 4. 29; Tamtéž, Vorläufige Dienstordnung für die Arbeit der SS (zusammengestellt aus den SS-Befehlen No. 1 mit 5 und ergänzt).

¹³⁶ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 58.

v případě i minimální výšky 170 cm. Na poradě velitelů SS v červnu 1931 dokonce jeden z SS-Oberführerů navrhoval, aby se „formalitám“ jako minimální požadovaná výška nepřikládal příliš velký význam!¹³⁷ Z výše uvedených 24 mužů splňovali min. požadovanou výšku všichni, u kterých to dochované dokumenty umožnily zjistit. S výjimkou Fritze Stockera¹³⁸ z Kremže, vstoupivšího do SS v srpnu 1931, měřil pouze 166 a neměl za sebou žádnou vojenskou službu, jenž by mu zaručovala výjimku, na rozdíl od Huberta Kirinschitze, který byl do SS přijat, ač měl 169 cm. Nicméně sloužil v rakousko-uherské armádě během první světové války.¹³⁹

Dalším kritériem pro vstup do SS, s jehož dodržováním mělo velení SS nemalé problémy,¹⁴⁰ byla předepsaná povinnost členství v NSDAP po dobu nejméně jednoho roku stanovená nařízením z dubna roku 1929.¹⁴¹ Říšský vůdce SS rozkazem z června 1931 tento požadavek poupravil a mj. v reakci na snahy různých „provokátérů“ dostat se do SS nařídil, aby byli jako čekatelé SS (*SS-Anwärter*) přijati pouze muži vlastníci stranický průkaz. Pokud žadatel o členství v SS doposud nebyl členem NSDAP, mělo se s jeho přijetím jako čekatele SS počkat až do doby, kdy získá členskou kartu.¹⁴² Otázkou zůstává, jak rychle byly členské průkazy NSDAP vydávány. Někteří muži totiž rozšířili řady příslušníků SS mnohdy jen několik týdnů po svém vstupu do strany, jako kupř. Karl Hörhann, jenž byl členem NSDAP od konce září 1931 a již v listopadu téhož roku byl v SS.

Ačkoliv někteří příslušníci SS v Dolních Rakousích vstoupili do NSDAP až po svém vstupu do SS, členy strany bylo jisto jistě všech 25 mužů. Následující tabulka zohledňuje členství v NSDAP, Hitlerjugend a SA prvních příslušníků SS v Dolních Rakousích.

Tabulka č. 3: Členství v ns-organizacích			
N=25	HJ	SA	NSDAP
1922		1	
1923		2	
1924		1	

¹³⁷ Tamtéž.

¹³⁸ BArch, SSO/162 B: Fritz Stocker (nar. 18. 12. 1910).

¹³⁹ Tamtéž, SSO/172 A: Hubert Kirinschitz (nar. 31. 10. 1897).

¹⁴⁰ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 26.

¹⁴¹ BArch, f. NS 19/1934 GRUSA (Grundsätzliche Anordnung)VII/Schutzstaffel (SS) v. 12. 4. 29;

¹⁴² Tamtéž, Reichsführer SS. München, den 6. Juni 1931. SS-Befehl – A – Nr. 27. (An alle Schutzstaffeln d. NSDAP). V našem případě jej opět nesplňovali Haun, Kahla, Morawek, Pizarik, Schneider a Stumfohl.

1925			1
1926	1		2
1927	2		
1928		2	4
1929	1	3	2
1930		3	3
1931	2	2	5
Neznámo		1	
Celkem	6	15	17

Nejméně 15 mužů sloužilo před svým vstupem do SS v SA. Na tomto místě je třeba připomenout nařízení tehdejšího vrchního velitele SA Franze Pfeffera von Salomona z dubna 1929, podle kterého vznikaly nové útvary SS přidělením pěti až deseti příslušníků SA příslušného SA-Sturmu a jednoho vhodného velitele.¹⁴³ Takto vznikla i první útvar SS v Rakousku – vídeňský SS-Sturm 11. Uvedený systém vydržel až do počátku roku 1931. Jako určitou formu kompenzace Himmerovi za podřízení SS hnědým košilím vydal náčelník SA Ernst Röhm rozkaz č. 1, dle kterého již nebyl do SS převzat pevně stanovený počet příslušníků SA, nýbrž jeden velitel a odpovídající počet mužů, což mělo představovat nejméně 50 % plánované velikosti pro určené místo. Doplnění nově postavených jednotek SS na předepsaný stav mělo proběhnout skrze nábor nových členů, pokud se tento úkol během čtvrt roku nezdařil, mohlo velení SS požádat SA o převelení dalších mužů k SS. Zároveň byla stanovena velikost SS na 10 procent velikosti SA, která mohla být ve výjimečných případech překročena.¹⁴⁴ Velká část, či dokonce většina z 52 000 mužů, kteří vstoupili do SS před 30. lednem 1933, přišla z SA nikoliv z vlastní iniciativy, nýbrž rozkazem velení SA.¹⁴⁵ Z uvedených 25 Dolnorakušanů bylo od SA přeloženo rozkazem k SS nejméně pět mužů, pravděpodobně však více, dochovaný pramenný materiál ovšem většinou důvody přestupu nezachycuje nebo není spolehlivý.¹⁴⁶

¹⁴³ BArch, f. NS 19/1934, GRUSA VII/Schutzstaffel v. 12. 4. 29.

¹⁴⁴ BArch, SA-Befehl Nr. 1 (gleichzeitig für SS) v. 16. 1. 1931; HEIN, Elite für Volk und Führer, s. 65.

¹⁴⁵ HEIN, Elite für Volk und Führer, s. 66.

¹⁴⁶ Řada mužů ve svých ručně psaných životopisech uvedla, že vstoupila do SS či k SS přestoupila, aniž by byla přeložena rozkazem. Je otázkou, nakolik jsou tato sdělení upřímná a nakolik motivovaná snahou si svůj životopis vylepšit.

Uvedený rozkaz se pozitivně projevil na růstu členské základny SS, ve srovnání s Německem zažila SS v Rakousku mohutnější příliv členů do svých řad až v následujícím roce v souvislosti s celkovým vzestupem NSDAP v Rakousku. Volební úspěchy NSDAP v Německu i v Rakousku a čilá propaganda strany ji zajistily kontinuální růst členské základny. Zatímco v září 1931 měla NSDAP v celém Rakousku odhadem 15 000 členů, k 31. lednu 1933 to bylo již 43 129 straníků, z nichž 28 718 mělo bydliště ve Vídni a Dolních Rakousích. Z dalších zemí mohly pouze Korutany a Štýrsko vykázat poměrně vysoká členská čísla, a to 6592, resp. 5453. Naproti tomu v Tyrolsku a Vorarlbersku měla NSDAP pouze 1188 členů, v Horních Rakousích 690 a v Salcbursku dokonce jen 488.¹⁴⁷

Paravojenské jednotky nacionálních socialistů z uvedeného vývoje těžily a i jejich řady se rozšiřovaly. Jak ovšem upozornily Francis L. Carsten a Christiane Rothländer, rakouské bezpečnostní složky, ovlivněné vzrůstající veřejnou přítomností NSDAP, měly tendenci jejich skutečná čísla přeceňovat. Např. podle policejního hlášení z února 1932 měla mít SA v Rakousku cca 11 000 příslušníků, zatímco zpráva velení SA z října 1931 udává počet pouze 6 042 mužů.¹⁴⁸

Rostoucí příliv nových mužů přinesl SS nejen pozitiva, ale i rostoucí problémy spojené s nedostatkem vhodných velitelů a ustavičným nasazením pro nejrůznější stranické aktivity. Podle zprávy o vzniku a vývoji rakouského *SS-Abschnittu* nebyl údajně náčelník štábu Walter Turza, jenž v čele úseku fakticky stál, „vlivem naprostého nedostatku organizačního talentu a nedostatku schopností schopen vést tak velký útvar“ a „nemohl splnit svůj úkol.“ Situace se na jaře 1932 stala neudržitelnou. „Přímé podřízení nejmenších oddílů SS mimo Vídeň“ kladlo na úsek vysoké nároky, které nebyl schopen splnit. „Jednotlivé služebny naprosto ztratily chuť na spolupráci s *Abschnittem*. Ten se skládal pouze z dobře disciplinované SS ve Vídni a na venkově rozptýleně žijících oddílů,

¹⁴⁷ HÄNISCH, Dirk, Die österreichischen NSDAP-Wähler. Eine empirische Analyse ihrer politischen Herkunft und ihres Sozialprofils. Böhlau Verlag, Wien, Köln, Weimar 1998, s. 75. Je nutno poznamenat, že kupř. počty členů, které nahlásilo vedené vídeňské župy NSDAP – přinejmenším v některých okrscích – ne vždy odpovídaly skutečnému počtu a mohly být o několik desítek až stovek členů nadsazené. Srv. ROTHLÄNDER, Die Anfänge der SS in Wien, s. 121.

¹⁴⁸ CARSTEN, F. L., Faschismus in Österreich. Von Schönerer zu Hitler, München 1977, s. 234; ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 121-122.

kteře neměly s vedením *Abschnittu* žádné nebo pouze velmi volné spojení. Množily se rovněž stížnosti PO¹⁴⁹ i SA na přehmaty velitelů zbavené SS.¹⁵⁰

Aby dostal v anarchii se nacházející rakouský úsek SS znovu pod kontrolu, sáhl říšský vůdce SS ke změně na jeho nejvyšších velitelských postech. Novým velitelem *SS-Abschnittu VIII* se 16. června 1932 na místo Waldeck-Pyrmonta stal další říšský Němec, právník a SS-Standartenführer Dr. Walter Graeschke. Turzovým nástupcem v pozici náčelníka štábu se od 9. září 1932 stal SS-Sturmführer (od 7. října 1932 SS-Sturmbannführer) Alfred Bigler. Graeschke se narodil v Berlíně roku 1898 v rodině ekonomického rady a v roce 1916 dobrovolně narukoval do armády, sloužil v pluku polního dělostřelectva a dosáhl hodnosti poručíka. Po válce se jako příslušník „Ochráného pluku Velkého Berlína“ (*Schutzerregiment Gross-Berlin*) účastnil Kappova puče.¹⁵¹ Od roku 1919 studoval práva, nejprve v Berlíně, posléze v Giesenu a od roku 1927 působil jako soudní přísedící. Již v předcházejícím roce vstoupil do NSDAP (č. 45 694) i SA a v červenci 1931 přestoupil k SS (č. 14 470). V říjnu 1931 byl povýšen na SS-Sturmführera a jmenován velitelem pro zvláštní určení (*zur besonderen Verwendung*) v berlínském *Abschnittu III*. Graeschkeho nadřazení museli mít mimořádně vysoké mínění o jeho schopnostech, neboť byl 16. června 1932 povýšen rovnou na SS-Standartenführera a o tři měsíce později na SS-Oberführera. Současně s prvním povýšením byl postaven do čela rakouského úseku SS.¹⁵²

Bigler se stejně jako Graeschke narodil v roce 1898, ovšem v Mnichově. I on se v roce 1916 dobrovolně přihlásil na frontu a i on dosáhl hodnosti poručíka. Roku 1921 vstoupil do Námořní brigády Ehrhardt (*Marine-Brigade Ehrhardt*)¹⁵³, pojmenované po svém veliteli Hermannu Ehrhardtovi, kde jako nadporučík velel jedné baterii. V listopadu 1923 byl podle svých slov zakládajícím členem Německo-národního svazu důstojníků

¹⁴⁹ *Politische Organisation* (PO) byl dobový termín označující stranický aparát, jenž se dělil na župy, okresy, místní skupiny, buňky a bloky.

¹⁵⁰ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/gen., K 4786, Zl. 172.206-GD. 1/1933, SS-Abschnitt VIII, seine Entstehung und Entwicklung bis Herbst 1932 von 9. 6. 1933.

¹⁵¹ V březnu 1920 se v Berlíně vzbouřili příslušníci *Freikorpsů* poté, co vláda ohlásila rozpuštění těchto formací. V čele povstalců stanul Wolfgang Kapp, který se prohlásil za kancléře a prohlásil stávající vládu za sesazenou. Ta se však nezalekla a vyzvala národ k odporu. Byla vyhlášena generální stávka, které se zúčastnila většina obyvatel. Po několika dnech bylo povstalcům jasné, že puč ztroskotal a Kapp uprchl do zahraničí. Řada účastníků puče později vstoupila do NSDAP.

¹⁵² BArch, SSO/26 A: Walter Graeschke (nar. 15. 5. 1898).

¹⁵³ Vznikla v únoru 1919 z příslušníků bývalého císařského námořnictva. Podílela se na zničení Mnichovské republiky rad v roce 1919, o rok později se účastnila Kappova puče a po svém rozpuštění v dubnu 1920 vytvořili její členové Organizaci Consul, která spáchala řadu atentátů na čelné představitele Výmarské republiky. Mezi její oběti patřil např. Walther Rathenau či Matthias Erzberger.

(*Deutsch-Völkischer Offiziersbund*) a angažoval se i paravojenských jednotkách pod vedením kapitána a pozdějšího náčelníka štábu SA Ernsta Röhma. Od roku 1921 studoval na mnichovské Technické vysoké škole, kde získal diplom jako obchodník. Následně působil v technických i obchodních službách veřejného sektoru v Mnichově. V blíže neurčenou dobu vstoupil jak do NSDAP (č. 1 075 131), tak i do SS (č. 29 516). Dne 9. září 1932 povýšil na SS-Untersturmführera a současně se stal náčelníkem štábu SS-*Abschnittu VIII*.¹⁵⁴

Velení úseku se s Graeschkovým jmenováním přesunulo do Lince, kde mělo sídlo i zemské vedení NSDAP. Nový velitel okamžitě zahájil masivní náborovou kampaň a údajně se mu podařilo počet příslušníků SS v Rakousku během několika týdnů ztrojnásobit.¹⁵⁵ Jak si později ukážeme, masivní příliv nových členů neznamenal pro SS jen pozitiva, nýbrž umožnil také snazší infiltraci levicových protivníků NSDAP. Navíc Graeschkeho přehnané nároky na jednotlivé pluky a nediplomatické vystupování během následujících měsíců vedly k velkému vnitřnímu pnutí uvnitř rakouské SS a jeho předčasnému odolání.¹⁵⁶

S podporou zemského vedení NSDAP a velení SA v Rakousku se Graeschkemu podařilo stabilizovat finance úseku, který byl od základu zreorganizován. Aniž by byl brán ohled na početní sílu jednotlivých útvarů, byl rozdělen na čtyři pluky, každá o třech praporech, z nichž každý se dále členil na tři roty. Ke komunikaci mezi jednotlivými služebnami byly zavedeny řádné úřední cesty. Podle již několikrát zmiňované zprávy měl náčelník štábu Turza díky své neschopnosti brzdit zdárný rozvoj rakouského úseku a údajně bažil po vystrnadění Graeschkeho z jeho funkce, což se mu mělo stát osudným. Po jeho odvolání jej „nikdo nepostrádal“ a Turzův nástupce Bigler již měl díky „plánovité práci“ chaos v komunikaci ukončit.¹⁵⁷

Graeschkovy změny se výrazně promítly do organizace SS v Dolních Rakousích. Příliv nových členů do řad SS umožnil výstavbu nových útvarů. Již v březnu 1932 byl Dr. Rudolf Kurzweil pověřen postavením SS v Zwettlu v západním *Waldviertel*¹⁵⁸,

¹⁵⁴ BArch, SSO/69: Alfred Bigler (nar. 10. 10. 1898).

¹⁵⁵ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/gen., K 4786, Zl. 172.206-GD. 1/1933, SS-Abschnitt VIII, seine Entstehung und Entwicklung bis Herbst 1932 von 9. 6. 1933.

¹⁵⁶ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 122 a 191.

¹⁵⁷ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/gen., K 4786, Zl. 172.206-GD. 1/1933, SS-Abschnitt VIII, seine Entstehung und Entwicklung bis Herbst 1932 von 9. 6. 1933.

¹⁵⁸ BArch, Oberstes Parteigericht (dále jen OPG)/58: Rudolf Kurzweil (nar. 14. 2. 1905); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Rudolf Kurzweil, č. spisu 220 533.

nejpozději v dubnu 1932 vznikla nový oddíl SS v Amstettenu v jihozápadní části Dolních Rakous¹⁵⁹, v červnu byl vydán pokyn k utvoření SS v Klosterneuburgu severně od Vídně¹⁶⁰ a v létě započala výstavba SS v Herzogenburgu ležícího mezi Kremží a Sankt Pöltenem.¹⁶¹

Expandující SS v Dolních Rakousích ovšem kladl velké nároky na vedení vídeňské 11. SS-Standarte, které byly dolnorakouské jednotky SS stále podřízeny. Velitelé z Vídně byli pravidelně nasazováni k ochraně velitelů (*Führerschutz*) a podle výpovědi velitele 11. SS-Standarte Fitzhuma se on sám nacházel téměř každou druhou neděli na služební cestě.¹⁶² Od podzimu 1932 proto začaly přípravy na oddělení dolnorakouské a vídeňské SS, které vyvrcholily v prosinci 1932, kdy byl dosavadní velitel I. praporu 11. SS-Standarte Richard Kaaserer pověřen velením nově vzniklé 52. SS-Standarte.¹⁶³ Na Štědrý den potom následovala povýšení řady důstojníků pluku stejně jako oficiální jmenování nových velitelů.¹⁶⁴ V zimě 1932/1933 se dotvořila velitelská struktura, která v zásadě vydržela až do června 1933. Podle seznamu adres pluku, praporů a rot z 1. května 1933 vypadalo složení 52. SS-Standarte následovně:¹⁶⁵

Tabulka č. 4: Velitelský sbor 52. SS-Standarte		
Funkce	Hodnost a jméno	Sídlo
Standartenführer	SS-Sturmbannführer Richard Kaaserer	Vídeň ¹⁶⁶
Sturmbannführer I/52	SS-Sturmführer Otto Bayer	Leobersdorf

¹⁵⁹ BArch, Personenakten des Rasse- und Siedlungshauptamtes-SS (dále jen RS)/F 0107: Franz Ruzicka (nar. 24. 3. 1905); WStLA, f. Gauakten: Adolf Pazelt (nar. 1. 6. 1900), č. spisu; WStLA, f. Volksgericht Wien, spis Vr 6500/45, Auszug SS-Sturm 9/52 SS Standarte, Amstetten, den 31. 10. 1941, Betr.: Ehrenwinkel für den ältesten SS Mann Amstetten.

¹⁶⁰ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Erich Kronberger (nar. 31. 8. 1910), č. spisu 266 933.

¹⁶¹ BArch, RS/F 5193: Franz Guthan (1. 1. 1908).

¹⁶² ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 199.

¹⁶³ Kdy přesně začala 52. SS-Standarte působit je těžké zhodnotit. V osobních složkách příslušníků SS se nezdá objevují informace, podle kterých sloužili v té či oné jednotce 52. SS-Standarte od léta či od podzimu 1932. V těchto případech se pravděpodobně jedná o ex post umístění. Konkrétní označení útvaru bylo zpětně přiřazeno k okamžiku jeho vytvoření, kdy byl ještě součástí 11. SS-Standarte a kdy měl tudíž ještě jiné označení. Podle statistiky z roku 1938 byla 52. SS-Standarte oficiálně aktivována v říjnu 1932. Srov. BArch, f. SS-Führungshauptamt (dále jen NS 33)/21. Die Führer der SS-Oberabschnitte und Abschnitte und der Standarten der Allgemeinen SS. Erstellt durch die statistische Abteilung der Personalkanzlei. Již v listopadu 1932 navrhl velitel Abschnittu VIII SS-Oberführer Graeschke pověřit velením 52. SS-Standarte SS-Sturmführera Richarda Kaaserera. Srov. BArch, SSO/146 A: Richard Kaaserer (nar. 21. 8. 1895).

¹⁶⁴ BArch, f. NS 19/4041, fol. 21, SS-Personalbefehl Nr. 7 (1. Mai 1933), SS-Abschnitt VIII.

¹⁶⁵ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/gen., K 4786, 52. SS-Standarte. Anschrift der Standarten-, Sturmbann-u. Sturmführungen (1. Mai 1933).

¹⁶⁶ Je třeba podotknout, že velitelsví jednotlivých útvarů se nacházela v místě bydliště velitelů.

Sturmführer 1/I/52	SS-Truppführer Hans Mad	Vídeňské Nové Město
Sturmführer 2/I/52	SS-Truppführer Andreas Hanak	Baden
Sturmführer 3/I/52	SS-Truppführer Fritz Zechmeister	Rodaun
Sturmbannführer II/52	SS-Sturmhauptführer Erwin Kohlhofer	Stein an der Donau
Sturmführer 1/II/52	SS-Sturmführer Hans Hiedler	Kremže
Sturmführer 2/II/52	SS-Mann Hans Dimmel	Gross Siegharts
Sturmführer 3/III/52	SS-Mann Hans Lendwith	Horn
Sturmbannführer III/52	SS-Sturmführer Karl Hörhann	St. Pölten
Sturmführer 1/III/52	Neobsazen, v čele Sturmbannführer III/52	St. Pölten ¹⁶⁷
Sturmführer 2/III/52	SS-Truppführer Adolf Pazelt	Amstetten
Sturmführer Bruck an der Leitha	SS-Truppführer Arnold Exeli	Bruck an der Leitha
Truppführer Klosteneuburg	SS-Scharführer Erich Kronberger	Klosterneuburg
Truppführer Korneuburg	SS-Truppführer Heinrich Judex	Korneuburg

Jak můžeme vidět, velitelství pluku se nacházelo ve Vídni, velitelství praporů v Leobersdorfu, Steinu an der Donau a v Sankt Pöltenu. Krom *Weinviertel* se nalézalo velitelství praporu v každé dolnorakouské čtvrti. Právě severovýchodní část Dolních Rakous byla oblastí s nejmenším počtem zastoupení příslušníků SS. Samostatná četa podřízené přímo pluku se nacházela pouze v Korneuburgu u Vídně. Další samostatná četa v Klosterneuburgu již náležela *Industrieviertel*. Z dalších měst ve *Weinviertel* je doložená existence SS pouze v Mistelbachu, kde pravděpodobně v průběhu května 1933 vznikla samostatná četa.¹⁶⁸ Ohlédneme-li se za rozložením sil SS v Dolních Rakousích, do značné míry se krylo s místy, kde měla největší podporu dolnorakouská NSDAP. Na

¹⁶⁷ V seznamu neuveden.

¹⁶⁸ WStLA, Gauarchiv Wien, Karton 6, SS-Verwaltungsamt, Tgb. Nr. 876. Betrifft: FM-Geldverwalter i. Ber.d.SS-Abschnittes VIII (22. Mai 1933), Beilage 4, FM-Geldverwalter im Bereich der 52. SS-Standarte.

rozdíl od ní měla ale zdejší SS nejsilnější pozice v *Industrieviertel*, a nikoliv ve *Waldviertel*.

Bayerův I. prapor měl pod svým velením tři roty. V *Industrieviertel* se ovšem nacházela ještě čtvrtá rota, a to ve městě Bruck an der Leitha. Zatímco se ale všechny tři roty I. praporu nacházeli na jih od Vídně, Bruck an der Leitha leží na jihovýchod od rakouského hlavního města poblíž hranic s Burgenlandem. Vzhledem ke své geografické odloučenosti od ostatních rot I. praporu tak byla pravděpodobně zdejší rota podřízena přímo velitelství 52. SS-Standarte. Podle výpovědi Otty Bayera z července 1933 nicméně jeho praporu podléhala i tato rota.¹⁶⁹ K podřízení Exeliho jednotky Bayerově praporu zřejmě došlo v období těsně po 1. květnu a změnila se i lokace 3. roty, která byla přemístěna do Mödlingu a velel jí Franz de Martin.¹⁷⁰

II. prapor, rozkládající se na území severozápadní části Dolních Rakous, disponoval standartními třemi rotami. Na rozdíl od III. praporu skládajícího se pouze ze dvou rot, které se nacházely v jihozápadní části Dolních Rakous. Zatímco druhá byla dislokována v Amstettenu, umístění první nebylo uvedeno. Willibald Leitzenberger z obce Rabenstein an der Pielach, ležící jihovýchodně od St. Pöltnu, příslušel před svým útekem do Německa do zmiňované 1. roty III. praporu.¹⁷¹ Podle životopisu pozdějšího držitele německého kříže ve zlatě SS-Obersturmbannführera Wilhelma Kmenta v Rabensteinu existovala celá Trupp, která byla podřízena Sturm 1/III/52, přičemž se rota měla nacházet v St. Pöltnu.¹⁷² Existenci zdejší roty SS potvrzuje i vyplněný dotazník správního důstojníka III. praporu Waltera Strassera z ledna 1940.¹⁷³ Je proto nabíledni, že velení nad touto rotou bylo svěřeno veliteli III. praporu Hörhannovi.

Nejpočetnější zastoupení mohla tedy SS v Dolních Rakousích vykázat na území I. praporu mezi Vídní a Semmeringem, přičemž podle Bayerových údajů měl jeho prapor v létě 1933 zhruba 350 mužů¹⁷⁴ a měl být „nejsilnější a nejúdernější“ ze všech praporů

¹⁶⁹ Niederösterreichisches Landesarchiv (dále jen NÖLA), Außendepot (dále jen AD) Bad Pirawarth, f. Kreisgericht (dále jen KG) Wiener Neustadt, Vr 847/33, Einvernahme von Otto Bayer durch das Bezirksgericht Baden.

¹⁷⁰ Tamtéž.

¹⁷¹ BArch, RS/D 5003: Willibald Leitzenberger (nar. 26. 7. 1911).

¹⁷² Tamtéž, SSO/184 A: Wilhelm Kment (nar. 8. 3. 1915), Lebenslauf.

¹⁷³ Tamtéž, PK/M 0053: Walter Strasser (nar. 9. 12. 1908), Personal-Fragebogen.

¹⁷⁴ Tamtéž.

52. SS-Standarte.¹⁷⁵ V květnu 1933 měla 52. SS-Standarte celkem 835 mužů,¹⁷⁶ což potvrzuje Bayerovo tvrzení. Pro srovnání lze uvést velikost ostatních rakouských pluků SS. Vídeňská 11. SS-Standarte měla v březnu 1933 490 mužů, linecká 37. SS-Standarte čítala v lednu 1933 523 mužů a štýrskohradecká 38. SS-Standarte měla ve svých řadách počátkem května 1933 436 mužů. 52. SS-Standarte tak byla početně nejsilnějším plukem SS v Rakousku, na jehož území se na jaře 1933 nalézalo nejméně 2200 příslušníků SS a jejich počet měl v následujících měsících dále expandovat.¹⁷⁷

V kontextu nacistické ideologie je nutno zmínit ještě jeden důležitý aspekt vázající se k síle dolnorakouské SS – Židy. Židovské obce v Badenu u Vídně, Mödlingu a Vídeňském Novém Městě, tedy sídelních místech rot Bayerova praporu, byly největšími židovskými obcemi v Dolních Rakousích.¹⁷⁸ Na stovky se rovněž čítali členové židovských obcí v St. Pöltenu a Kremži¹⁷⁹, tedy měst, v nichž měly velitelství druhý a třetí prapor dolnorakouské Standarte. Jinými slovy, tam, kde byla největší koncentrace osob s židovskou vírou, tam byly i nejpočetnější útvary dolnorakouské SS. Bylo by nepochybně zajímavé prozkoumat, do jaké míry vytvářela přítomnost židovské populace vhodné podmínky pro národně socialistickou agitaci v Rakousku, nicméně zodpovězení této otázky přesahuje možnosti naší práce.

Pro uvedená města zároveň platilo, že se jednalo o místa s největší koncentrací evangelíků v Dolních Rakousích. Ti byli obecně náchylnější k přijetí nacistické ideologie a na jejich nadprůměrné zastoupení v řadách SS (nejenom) dolnorakouské SS narazíme v naší práci opakovaně. Tento fenomén lze pozorovat i na velitelském sboru Kaasererova pluku, jenž si nyní představíme.¹⁸⁰

¹⁷⁵ BArch, SSO/46: Otto Bayer (nar. 6.11.1900), Der Schulungsleiter i.I./SS 2 d.V.T. Otto Bayer, SS-Sturmbannführer. An SS-Gruppenführer Alfred Rodenbücher (1. Juni 1936).

¹⁷⁶ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 77.

¹⁷⁷ Tamtéž.

¹⁷⁸ V roce 1934 žilo jen v samotném Badenu 1 108 obyvatel s židovskou vírou. Židovská obec (*Israelitische Kulturgemeinde*, IKG) Mödling čítala přibližně 1 500 členů, z toho v Mödlingu žilo 302 osob, ta ve Vídeňském Novém Městě měla 886 členů, ve městě samotném žilo 685 obyvatel židovského vyznání. <http://www.juedische-gemeinde-wn.at/Pages/Gemeinde/Geschichte.aspx#top>; přístup 18. února 2017; <http://www.juedische-gemeinden.de/index.php/gemeinden>; přístup 18. února 2017.

¹⁷⁹ Roku 1938 měla IKG v St. Pöltenu ca. 800 členů, ve městě žilo zhruba polovina z nich. V Kremži žilo roku 1934 220 obyvatel s židovskou vírou. <http://www.juden-in-st-poelten.at/deutsch/juedische-gemeinde/juedische-gemeinde.html>; přístup 18. února 2017.

¹⁸⁰ Statistik des Deutschen Reiches. Band 552, 3. Die Bevölkerung des Deutschen Reichs nach den Ergebnissen der Volkszählung 1939, Heft 3. Die Bevölkerung des Deutschen Reichs nach der Religionszugehörigkeit. Berlin 1942, s. 49.

Velitelský sbor 52. SS-Standarte na jaře 1933

Následující biografie zachycují všechny příslušníky SS působících na velitelských pozicích 52. SS-Standarte v květnu 1933. Zohledněno tak bylo služební zařazení, nikoliv důstojnické hodnosti, které měla jen menšina mužů.

Richard Kaaserer (č. SS 46 104, č. NSDAP 1 087 778)

Kaaserer se narodil roku 1896 v Terstu v rodině poručíka četnictva a účetního. Otec zemřel roku 1913, matka již o tři roky dříve. Po absolvování základní školy a dvou ročníků gymnázia studoval na nižší a vyšší reálné vojenské škole a nakonec také na Tereziánské vojenské akademii ve Vídeňském Novém Městě. Sloužil u 53. pěšího pluku v Záhřebu a po vypuknutí první světové války bojoval na východní frontě. Byl opakovaně vyznamenán a obdržel mj. Vojenskou záslužnou medaili (zvanou též *Signum laudis*) či Vojenský záslužný kříž. Po skončení války by nasazen jako styčný důstojník při obraných bojích v Korutanech proti nově vzniklému Království Srbů, Chorvatů a Slovinců a mezi lety 1919 až 1922 působil na ministerstvu války. Poté se protloukal životem, jak se dalo, a vystřídal celou řadu zaměstnání, od korespondenta a pokladníka přes prokuristu až po prodavače a samostatného reklamního podnikatele. Od roku 1922 do roku 1925 byl členem Freikorpsu *Bund Oberland*, mezi léty 1927 a 1932 Štýrského ochranného sboru (*Steirischer Heimatschutz*). V březnu 1932 vstoupil do NSDAP a 15. července téhož roku i do SS. Vysloužilý kapitán Kaaserer udělal v Himmlerově organizaci velmi rychlou kariéru. Již 25. září byl povýšen na SS-Sturmführera a pověřen velením I. praporu 11. SS-Standarte. V prosinci 1932 (zpětně bylo pověření přiřazeno k 10. prosinci) převzal velení dolnorakouské 52. SS-Standarte, na Štědrý den byl povýšen na SS-Sturmhauptführera a v březnu 1933 na SS-Sturmbannführera.¹⁸¹

Otto Stephan Bayer (č. SS 19 618, č. NSDAP 361 555)

Jeden z nejschopnějších a nejnebezpečnějších příslušníků SS v Dolních Rakousích se narodil 6. listopadu ve Vídni jako sedmé dítě státního úředníka Josefa

¹⁸¹ BArch, SSO/145 A: Richard Kaaserer (nar. 21. 8. 1896).

Bayera. Rodina jeho otce pocházela ze severních Čech, jeho matky z Bratislavy.¹⁸² V letech 1906 až 1914 navštěvoval obecnou a měšťanskou školu a následně studoval čtyři roky na učitelském ústavu. Ještě před maturitou v červenci 1919 vstoupil do *Volkswehru*, provizorní armády Německého Rakouska.¹⁸³ Již v říjnu ovšem zahájil svojí kariéru učitele v malém městě Möllersdorf na jih od Vídně. Ještě v roce 1919 vstoupil do Turnerského svazu (*Turnerbund*), který byl podle Bayerových slov již tehdy „judenrein“, a také do Německého školského spolku (*Deutscher Schulverein*), který byl taktéž nacionalisticky orientován. Mimoto byl rovněž členem Svazu Sudetských Němců (*Bund der Sudetendeutschen*) a Všeněmeckého svazu (*Alldeutscher Verband*). Učitel Bayer vystřídal celou řadu působišť, údajně byl opakovaně přeložen kvůli svým nacionalistickým postojům, o což se měli postarat jeho „rudí“ nadřízení a „černí“¹⁸⁴ poslanci.

V létě roku 1923 strávil jako turner několik týdnů v Mnichově, kde na radu svého ubytovatele několikrát navštívil vystoupení Adolfa Hitlera. Byl jimi prý natolik unesen, že po návratu do Rakouska vstoupil do nově založené místní skupiny NSDAP v Berndorfu. V roce 1926 v souvislosti rozštěpením nacionálních socialistů v Rakousku na různé frakce údajně jako jediný vystoupil ze své místní skupiny, která se přiklonila k Schulzově skupině, a stal se nacionálním socialistou na vlastní pěst. Roku 1930 byl přeložen z Berndorfu do Zwettlu ve *Waldviertlu*. Jelikož se zde nacházela místní skupina Hitlerovy NSDAP (*Hitlerbewegung*), vstoupil 15. října do SA a 30. října opětovně do NSDAP. Podílel se na výstavbě SA v celé oblasti, načež byl jmenován SA-Sturmführerem a velitelem SA-Sturmu 63. Působil rovněž jako vedoucí propagandy politického okresu Zwettl a řečník. Kvůli svým politickým aktivitám byl opět přeložen, tentokrát zpátky do *Industrieviertel* do obce Leobersdorf v okrese Baden. Právě v Badenu vstoupil 17. října 1931 jako sedmý muž do nově založené SS. Rychle převzal velení, v Leobersdorfu postavil celou Schar a 1. ledna 1932 byl povýšen na SS-Scharführera. Jeho kariéra v SS se zdárně rozvíjela, 8. dubna 1932 byl povýšen na SS-Truppführera a pověřen velením 1. roty II. praporu 11. SS-Standarte. Již 12. července ovšem převzal

¹⁸² Arcidiecéze vídeňská, farnost Wien 15, Fünfhaus, matrika narozených (dále jen N) 1900, fol. 213. Pokud není uvedeno jinak, jsou všechny v této práci zmíněné farnosti k dispozici online na webových stránkách Mezinárodního centra pro archivní výzkum <http://icar-us.eu/cooperation/online-portals/matricula/#2>.

¹⁸³ Označení pro státní útvar existující v letech 1918-1919, jenž si nárokoval území s německou většinou. Krom dnešního Rakouska se jednalo o jižní Tyroly, české pohraničí či jihlavské, brněnské a olomoucké jazykové ostrovy.

¹⁸⁴ Míněni jsou poslanci Křesťansko-sociální strany (*Christlichsoziale Partei*).

velení nad 3. rotou I. praporu 52. SS-Standarte a 15. října byl pověřen velením celého prvního praporu. Na Štědrý den roku 1932 si za své dosavadní zásluhy vysloužil povýšení na SS-Sturmführera.¹⁸⁵ Bayerův prapor se do budoucna ukázal jako početně nejsilnější a byl zodpovědný za spáchání četných teroristických útoků v létě 1933.

Hans Mad (č. SS ?, č. NSDAP 361 663)

Velitel 1. SS-Sturmu ve Vídeňském Novém Městě Hans Mad se narodil 3. října 1902 v obci Schützen am Gebirge v Burgenlandu. Do dvanácti let navštěvoval maďarskou základní školu, poté pomáhal svým rodičům v zemědělství. V roce 1916 nastoupil do učení ke kováři, již příští rok ale jeho mistr narukoval na frontu a Hans se vrátil ke svým rodičům, kde zůstal až do roku 1921, kdy začal pracovat u Rakouských spolkových drah. O rok později vstoupil do rakouského *Bundesheeru*, kde sloužil až do roku 1930. Po svém propuštění z armády vstoupil v listopadu 1930 ihned do NSDAP a současně do SA, kde sloužil v SA-Sturmu 30 ve Vídeňském Novém Městě. 1. prosince 1931 byl přeložen k SS a v červenci 1932 jej velitel rakouského úseku SS Graeschke pověřil velením nad tamější rotou SS.¹⁸⁶

Andreas Hanak (č. SS ?, č. NSDAP ?)

O Andreasi Hanakovi se bohužel nedochovaly prakticky žádné informace. Pocházel z města Baden bei Wien, narodil se roku 1895, pravděpodobně v evangelické rodině, neboť v bádenských katolických matrikách není o jeho narození žádný záznam. Bojoval v první světové válce, byl členem NSDAP a zemřel 3. července 1943 ve věku 48 let.¹⁸⁷

Fritz Zechmeister (č. SS 33 768, č. NSDAP 514 173)

¹⁸⁵ BArch, SSO/46: Otto Bayer (nar. 6. 11. 1900).

¹⁸⁶ Tamtéž, PK/H 0266, OPG/63 a Personalakten von SA-Angehörigen (dále jen SA)/22 B: Hans Mad (nar. 3. 10. 1902).

¹⁸⁷ Tamtéž, SM/F 0053: Andreas Hanak (nar. 1895).

Narodil se 20. ledna 1908 v Rodaunu¹⁸⁸ u Vídně.¹⁸⁹ Po absolvování obecné a měšťanské školy začal studovat na Technické živnostenské pokračovací škole (*Technische gewerbliche Fortbildungsschule*), ovšem podle Zechmeisterova tvrzení musel studium zanechat z finančních důvodů. V roce 1927 se stal příslušníkem *Steirischer Heimatschutz*, od roku 1930 příslušel k SA a v listopadu 1931 byl přeložen k SS. Datum jeho vstupu do NSDAP není známo, vzhledem výši k jeho členského čísla se tak pravděpodobně stalo taktéž roku 1931. Od 1. srpna 1932 velel rotě SS v Rodaunu.¹⁹⁰

Erwin Kohlhofer (č. SS ?, č. NSDAP 83 681)

Kohlhofer se narodil 26. listopadu 1900 ve Steinu an der Donau, který je dnes součástí Kremže, jako nemanželské dítě městského tajemníka Josefa Kohlhofera.¹⁹¹ Po absolvování základní a reálné školy navštěvoval osm semestrů na Technické vysoké škole ve Vídni a stal se stavařem. Pracoval jako stavbyvedoucí a obchodní vedoucí. V roce 1917 dobrovolně narukoval do armády a bojoval na italské frontě. Po skončení války vstoupil roku 1919 do Turnerského svazu, 19. května 1920 poprvé do NSDAP a v blíže neurčitou dobu se stal také členem SA. Z NSDAP sice na nějaký čas vystoupil, 21. června 1928 byl ovšem znovu přijat. Kohlhofer patřil k nejaktivnějším nacionálním socialistům v okolí Kremže a za svojí politickou činnost byl policií opakovaně finančně sankcionován. Roku 1931 se stal členem SS a krom nábory nových členů pro organizaci Podporujících členů SS (*Förderer Mitglieder*) se věnoval i nábory nových straníků a působil také jako řečník při volebních shromážděních NSDAP. Rychle zaujmul čelné místo mezi příslušníky SS ve *Waldviertel* a pomáhal s výstavbou jednotek SS v celé oblasti. Kohlhoferovy zásluhy musely být mimořádné, neboť byl s účinností od 24. prosince 1932 povýšen do hodnosti SS-Sturmhauptführera¹⁹², kterou zastával jako jediný z příslušníků 52. SS-Standarte. Po veliteli pluku Kaasererovi tak byl Kohlhofer důstojník s nejvyšší hodností a již před prosincem 1932 byl pověřen velením nad II. praporem dolnorakouského pluku SS.¹⁹³

¹⁸⁸ Rodaun je dnes součástí 23. vídeňské městské části Liesing.

¹⁸⁹ Arcidiecéze vídeňská, farnost Wien 23, Rodaun, matrika N 1899-1938, fol. 81.

¹⁹⁰ Barch, RS/G 5449: Friedrich Zechmeister (nar. 20. 1. 1908).

¹⁹¹ Farnost Stein/Donau, matrika N 1900-1904, fol. 28.

¹⁹² Tamtéž, NS 19/4041, SS-Personalbefehl Nr. 7 (1. Mai 1933), SS-Abschnitt VIII, s. 10.

¹⁹³ Tamtéž, PK/G 0150: Erwin Kohlhofer (nar. 26. 11. 1900); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Erwin Kohlhofer, č. spisu 180 475.

Hans Hiedler (č. SS 49 389, č. NSDAP 895 717)

Jeden z pozdějších nejvyšších představitelů SS v Dolních Rakousích spatřil světlo světa 26. října 1898 v Kremži v rodině řeznického mistra.¹⁹⁴ Po absolvování základní a reálné školy se dobrovolně přihlásil do armády a mezi květnem 1916 a listopadem 1918 bojoval na italské frontě, kde obdržel řadu vyznamenání a byl povýšen na poručíka. Po skončení války studoval až do roku 1927 na Technické vysoké škole ve Vídni. Mezi lety 1929 až 1931 sloužil jako velitel čety a roty v kremžském *Heimatschutzu*. Dne 3. března 1932 vstoupil do NSDAP a 15. července 1932 do SS.¹⁹⁵ Na konci téhož roku se oficiálně ujal funkce velitele 1. Sturm II. Sturmbannu 52. SS-Standarte.¹⁹⁶

Hans Dimmel (č. SS 52 599, č. NSDAP 813 316)

Rodák z Lince přišel na svět 12. prosince 1904. Jeho otec byl aktivním poddůstojníkem rakousko-uherské armády. Po jeho přeložení do Karlových Varů navštěvoval tamější obecnou školu a reálné gymnázium. Po skončení první světové války se Dimmelovi usadili ve *Waldviertelu*, kde Hans roku 1922 ukončil svá středoškolská studia maturitou ve Waidhofenu an der Thaya. Následně studoval na Technické vysoké škole ve Vídni, kterou ovšem kvůli finančním problémům své rodiny musel po pěti semestrech opustit. Následně byl až do roku 1932 činný ve správní službě a jako vedoucí provozu. Poté byl údajně z politických důvodů nezaměstnaný. Už od útlého dětství působil v turnerském hnutí a později se stal členem Turnerského svazu. 7. srpna 1931 vstoupil do NSDAP a byl spoluzakladatelem místní skupiny v obci Groß-Siegharts v okrese Waidhofen an der Thaya. Prvního listopadu téhož roku vstoupil do SA, o deset měsíců později přestoupil k SS a byl jedním z organizátorů výstavby *Schutzstaffel* ve *Waldviertelu*. Za své zásluhy jej velitel 52. SS-Standarte Kaaserer pověřil velením 2. Sturm II. Sturmbannu.¹⁹⁷

¹⁹⁴ Diecéze Sankt Pölten, farnost Krems-St. Veit, matrika N 1895-1902, fol. 134.

¹⁹⁵ WStLA, f. Gauakten: Hans Hiedler (nar. 26. 10. 1898).

¹⁹⁶ BArch, f. NS 19/4041, fol. 10, SS-Personalbefehl Nr. 7, s. 10. SS-Abschnitt VIII.

¹⁹⁷ BArch, SSO/154 a RS/5509: Hans Dimmel (nar. 12. 12. 1904).

Hans Lendwith (č. SS 49 392, č. NSDAP 361 511)

Velitel Sturm v Hornu se narodil 21. dubna 1910 ve Vídni jako nemanželské dítě Marie Lendwithové. Absolvoval sedm tříd základní a měšťanské školy a následně se vyučil pekařem. Mezi lety 1927 až 1928 by byl členem Hitlerjugend, poté vstoupil do SA a 20. června 1932 byl přeložen k SS. Nejasné je naopak datum vstupu do NSDAP. Podle jeho osobní složky příslušníka SS i podle jeho poválečné výpovědi přistoupil Lendwith k nacionálním socialistům v roce 1933. S ohledem na jeho nízké členské číslo však musel do strany vstoupit již o několik let dříve. V blíže neurčenou dobu byl pověřen velením roty SS v Hornu, ačkoli měl pouze nejnižší hodnost SS-Mann.¹⁹⁸

Karl Hörhann (č. SS 23 017, č. NSDAP 610 826)

Stejně jako k několika ostatním velitelům i ke Karlu Hörhannovi se dochoval jen zlomek informací. Narodil se 29. června 1897 v St. Pöltnu v rodině zednického pomocníka¹⁹⁹ a stejnému povolání se věnoval v dospělosti také Karl.²⁰⁰ 29. září 1931 vstoupil do NSDAP a v pravděpodobně listopadu²⁰¹ téhož roku do SS.²⁰² Rychle zaujmul čelné místo mezi příslušníky SS v *Mostviertel* a s účinností od 24. prosince 1932 byl pověřen velením nad III. praporem nově vzniklé dolnorakouské 52. SS-Standarte. Ke stejnému dni byl povýšen na SS-Sturmführera.²⁰³

Adolf Pazelt (č. SS 37 546, č. NSDAP 1 080 274)

Narodil se 1. června 1900 v Amstettenu jako syn mechanika.²⁰⁴ Absolvoval obecní a měšťanskou školu ve svém rodném městě, následně učitelský ústav v Kremži a od roku 1919 působil jako učitel nejprve na základní, později na hlavní škole

¹⁹⁸ Tamtéž, SSO/254 A: Hans Landwith (nar. 21. 4. 1910); ÖSTA/AdR, Karteikarte Hans Lendwith; WStLA, f. Volksgericht Wien, Vr 2620/47.

¹⁹⁹ Diecéze Sankt Pölten, farnost St. Pölten-Dom, matrika N 1895-1905, fol. 78.

²⁰⁰ Diecéze Sankt Pölten, farnost St. Pölten-Dom, matrika Oddaných (dále jen O) 1915-1920), fol. 218.

²⁰¹ Bratři Martin a Julius Moserovi ze St. Pöltnu vstoupili do SS 1. listopadu 1931 a měli členská čísla 23 019, resp. 23 020. Jelikož měl Hörhann členské číslo 23 017, lze usuzovat, že i on vstoupil do SS v listopadu 1931.

²⁰² BArch, PK/E 0280: Karl Hörhann (nar. 29. 6. 1897).

²⁰³ Tamtéž, NS 19/4041, fol. 15, SS-Personalbefehl Nr. 7 (1. Mai 1933), SS-Abschnitt VIII, s. 10; Dienstaltersliste der Schutzstefel der NSDAP. Stand vom 1. Oktober 1934, München 1934, s. 36.

²⁰⁴ Diecéze Sankt Pölten, farnost Amstetten-St. Stephan, matrika N 1900-1903, fol. 12.

v Amstettenu.²⁰⁵ Na sklonku první světové války bojoval několik měsíců na frontě a dosáhl hodnosti rotmistra. V dubnu či květnu 1932 vstoupil do SS a 1. června 1932 i do NSDAP.²⁰⁶ Nelze vyloučit, že Pazelt patřil k zakládajícím členům SS v Amstettenu, neboť podle dopisu 52. SS-Standarte z října 1941 byl Pazelt označen jako „nejstarší SS-Mann Amstettenu.“²⁰⁷ Což nám umožňuje lépe pochopit jeho jmenování velitelem 2. roty III. praporu 52. SS-Standarte.

Arnold von Exeli (č. SS 49 425, č. NSDAP 197 480)

Osminový Žid²⁰⁸ Exeli pocházel z města Bruck an der Leitha, kde se narodil 29. srpna 1898 v evangelické rodině. I přes svůj částečně židovský původ vstoupil již 1. července 1930 do NSDAP a o rok později do SA. Platil za spolehlivého a zodpovědného poddůstojníka, dostal se ovšem do sporů s politickými vedoucími a 24. července 1932 přestoupil k SS, kde se se blíže neupřesněnou dobu ujal funkce velitele roty SS ve svém rodném městě.²⁰⁹

Erich Kronberger (č. SS 49 433, č. NSDAP 512 850)

Syn klenotníka z Klosterneuburgu spatřil světlo světa 31. srpna 1910²¹⁰ a kráčel ve stopách svého otce, když se po základní a měšťanské škole vyučil zlatnickému řemeslu. Pracoval u jednoho zlatníka jako prodavač ve Vídni a Karlových Varech. Své odborné znalosti si prohluboval ve Štrasburku v Alsasku a po návratu do Vídně studoval dva roky na uměleckoprůmyslové škole. Kvůli hospodářské krizi a zhoršení finanční situace svých rodičů musel ovšem studium ukončit a nastoupil jako prodavač do obchodu svého strýce. Od roku 1921 působil v Německém turnerském svazu a po návratu z Francie se v únoru 1931 stal členem SA a o tři měsíce později rovněž NSDAP. 1. června 1932 byl jako SA-

²⁰⁵ WStLA, f. Volksgericht Wien, Vr 6500/46, Polizeidirektion Wien. Wien, den 27. Juni 1947. Abteilung I – Niederschrift.

²⁰⁶ BArch, SSO 368 A: Adolf Pazelt (nar. 1. 6. 1900); WStLA, f. Gauakten: Adolf Pazelt.

²⁰⁷ WStLA, f. Volksgericht Wien, Vr 6500/45, Auszug SS-Sturm 9/52 SS Standarte, Amstetten, den 31. 10. 1941, Betr.: Ehrenwinkel für den ältesten SS Mann Amstetten.

²⁰⁸ Židem byl otec jeho babičky z otcovy strany, který se nechal pokřtít ve věku 45 let.

²⁰⁹ BArch, RS/B 0261 a PK/C 0116: Arnold von Exeli (29. 8. 1898); ÖSTA, f. Gauakten: Arnold von Exeli č. spisu 253 176.

²¹⁰ Arcidiecéze vídeňská, farnost Klosterneuburg-St. Martin, matrika N 1909-1912, fol. 75.

Truppführer od SA převelen k SS k postavení čety v Klosterneuburgu a po skončení tohoto úkolu stanul v jejím čele.²¹¹

Heinrich Mathias Judex (č. SS 14 874, č. NSDAP 82 458)

Judex se narodil 7. února 1906 ve Znojmě v rodině posunovače rakouských drah.²¹² Vyučil se mechanikem a již v roce 1923 vstoupil do SA, kde působil v různých Sturmeh v Korneuburgu a Klosterneuburgu. Mezi lety 1925 a 1926 působil ve *Freikorpsu Oberland* a 1. srpna 1928 vstoupil do NSDAP. Dne 29. října 1931 vstoupil do SS k 11. SS-Standarte a velel samostatné četě (Trupp)²¹³ v Korneuburgu, která sloužila, jak jsme si řekli již dříve, jako vzor vídeňské SS a zároveň působila jako „teroristická garda“ území okolo Vídně.²¹⁴

Jak může být vidět z uvedených životopisů, byl velitelský sbor 52. SS-Standarte tvořen pestrá směsicí lidí. Našli bychom zde jak válečné vysloužilce z první světové války, kteří dosáhli i důstojnických hodností, tak i velmi mladé muže. Většinu však tvořili muži narození do roku 1900. Za zmínku stojí, že Lendwith i Kronberger byli přijati do SS ještě před dovršením věku 23 let, který byl předepsán jak rozkazem z dubna 1929, tak i června 1931.²¹⁵ Je nutno zmínit se ještě o jedné věci, a tou je podíl osob s evangelickým

²¹¹ BArch, SSO/217 A a RS/D 0320: Erich Kronberger (nar. 31. 8. 1910); ÖSTA, f. Gauakten: Erich Kronberger, č. spisu 266 933.

²¹² <http://actapublica.eu/matriky/brno/prohlizec/10348/?strana=36>; přístup 18. ledna 2016.

²¹³ Judex v zápisu tábora NSDAP pro rakouské uprchlíky v Německu (*NSDAP Flüchtlingshilfswerk*) z října 1936 uvedl, že byl již v okamžiku svého vstupu do SS pověřen velením nad rotou SS v Korneuburgu, nikoliv četou. Toto tvrzení je ovšem v rozporu s dalšími prameny a s největší pravděpodobností se tak jedná o Judexovu snahu vylepšit si životopis před svými nadřízenými. Srv. ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Oskar Judex (nar. 7. 2. 1906), č. spisu 75 961, NSDAP-Flüchtlingshilfswerk. Abteilung IP. Do./K.O. Berlin, den 23. Oktober 1936. Vermerk.

²¹⁴ BArch, SSO/141 A: Oskar Judex (nar. 7. 2. 1906); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Oskar Judex, č. spisu 75 961; WStLA, f. Gauakten: Oskar Judex.

²¹⁵ BArch, f. NS 19/1934, fol. 34, GRUSA (Grundsätzliche Anordnung)VII/Schutzstaffel (SS) v. 12. 4. 29; Tamtéž, f. 106-121, Vorläufige Dienstordnung für die Arbeit der SS (zusammengestellt aus den SS-Befehlen No. 1 mit 5 und ergänzt).

vyznáním.²¹⁶ Kohlhofer, Mad, Exeli a pravděpodobně i Dimmel²¹⁷ byli evangelíci, resp. k evangelictví konvertovali.²¹⁸ Osoby tohoto vyznání tvořily nejméně pětinu velitelů 52. SS-Standarte, což několikanásobně převyšovalo podíl evangelíků v Dolních Rakousích.²¹⁹

Zatímco SS v letech 1930 a 1931 rekrutovala své členy především z řad málo kvalifikovaných, méně vzdělaných a hůře situovaných společenských tříd, což byl i případ prvních esesmanů z Dolních Rakous, začala se její sociální struktura v roce 1932 měnit. S rostoucí podporou NSDAP se SS stala přitažlivou i pro bývalé rakousko-uherské důstojníky a příslušníky dobře situovaného měšťanstva, což je možno pozorovat i na složení velitelského sboru 52. SS-Standarte. Nicméně i nadále se většina členů SS skládala z, často nezaměstnaných, příslušníků proletariátu a maloměstských tříd.

Situace uvnitř velitelského sboru nebyla vždy ideální. Řada mužů na svěřený úkol neměla potřebné schopnosti a vztahy mezi některými veliteli byly na bodu mrazu. Ostatně, již několikrát zmiňovaná zpráva o vzniku a vývoji SS-Abschnittu VIII z června 1933 konstatovala, že „obsazení 52. SS-Standarte...bylo chybou, jež se již v následujících měsících neblaze projevilo na (jejím) nasazení.“²²⁰ Velké pnutí např. vyvolalo jmenování Hanse Hiedlera do čela 1. roty II. praporu v Kremži.

Podle vlastnoručně psaného životopisu byl Hiedler již od okamžiku svého vstupu do SS 15. července 1932 pověřen velením nad kremžskou rotou SS, v jejímž čele měl

²¹⁶ V rakouských evangelických kruzích byl od počátku 20. století hmatatelný vzrůstající německý nacionalismus, což bylo způsobeno mj. orientací protestantů na převážně protestantské Německo. Působil zde rovněž faktor hnutí „ pryč od Říma“ (*Los-von-Rom-Bewegung*), kdy řada německynacionálně orientovaných katolíků přestoupila k evangelické víře či ztráta řada evangelických bašt po první světové válce. Rakouští evangelíci rovněž v podpořovali, Saint-germainskou mírovou smlouvou zapovězené připojení Rakouska k Německu. A rakouská NSDAP v podpoře anšlusu, na rozdíl od jiných stran, nikdy nezakolísala. K evangelickým církvím v Rakousku srv. BARTON, Peter: *Evangelisch in Österreich. Ein Überblick über die Geschichte der Evangelischen in Österreich.* Böhlau, Wien/Köln/Graz 1987.

²¹⁷ Hans Dimmel měl mladšího bratra Rudolfa, který v blíže neupřesněnou dobu přestoupil z římskokatolické církve k evangelíkům. BArch, RS/A 5509: Rudolf Dimmel (nar. 25. 5. 1913); Vzhledem ke skutečnosti, že oba bratři měli velmi podobné životní osudy, oba dva se silně angažovali jak v SS, tak i NSDAP, se lze domnívat, že i Hans konvertoval k evangelíkům.

²¹⁸ Exeli se jako evangelík narodil, Kohlhofer a Mad byli konvertité.

²¹⁹ Podle sčítání lidu v Německé říši z května 1939 se v říšské župě Dolní Podunaj 95 procent obyvatel přihlásilo k římskokatolické víře. Srv. *Die Bevölkerung des Deutschen Reichs nach den Ergebnissen der Volkszählung 1939*, Heft 3, s. 49. Území Dolního Podunaj ale není identické s územím Dolních Rakous, neboť k Dolnímu Podunaj bylo po anšlusu Rakouska připojena severní část Burgenlandu a později také část jižní Moravy. Ve prospěch Vídně se musela naopak vzdát několik měst a obcí v jejím bezprostředním okolí.

²²⁰ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/gen., K 4786, Zl. 172.206-GD. 1/1933, SS-Abschnitt VIII, seine Entstehung und Entwicklung bis Herbst 1932 von 9. 6. 1933.

setrvat až do srpna 1933.²²¹ Hiedler byl válečný veterán, poručík v záloze a dva roky sloužil v paravojenském *Heimatschutz*, s ohledem na tyto skutečnosti byl bezesporu dostatečně kvalifikován, aby velel celé rotě příslušníků SS. Není ovšem pravděpodobné, že by velení SS pověřilo velením takového útvaru muže, který teprve vstoupil do SS a neměl za sebou službu u SA ani členství v Hitlerjugend. Již zmiňovaný Hubert Kirinschitz, který byl prvním doloženým příslušníkem SS v Kremži a v Dolních Rakousích, uvedl ve svém životopise, že i on velel 1. rotě II. praporu 52. SS-Standarte. V Kirinschitzově „kmenové roli“ (*SS-Stammrolle*) je rovněž uvedeno, že této jednotce velel od července 1931.²²² To je ovšem typický příklad chybného zápisu ve spisech rakouských příslušníků SS. 1. rota II. praporu 52. SS-Standarte v oné době ještě nemohla existovat, neboť neexistovala ani 52. SS-Standarte. Kirinschitzův útvar byl takto označen až zpětně, a to v prosinci 1936, kdy byla jeho kmenová role vyplňována. Navíc není ani pravděpodobné, že by již v červenci 1931 existovala v Kremži celá rota SS.

Podle Personálního rozkazu SS č. 7 vydaném v květnu 1933 byl Hiedler jmenován velitelem 1/II/52 s účinností od 24. prosince 1932.²²³ Ve stejný den byl povýšen na SS-Sturmführera.²²⁴ Jelikož podobné rozkazy nezřídka jen potvrzovaly stávající stav, lze se domnívat, že se Hiedler ujmul své funkce již několik týdnů, možná i několik měsíců před Štědrým dnem. Nasvědčoval by to mu i zápis v Kirinschitzově osobní složce, podle níž byl na podzim 1932 pověřen výstavbou motorových jednotek SS ve *Waldviertelu*.²²⁵ Byl to tedy Kirinschitz, kdo až do tohoto okamžiku velel SS v Kremži.

Důvody Kirinschitzova odvolání nejsou známy, pravděpodobně ale souvisely s personální politikou velitele II. praporu Kohlhofera. On, Hiedler i velitel SS-Sturmu v Groß-Siegharts Dimmel absolvovali studium na Technické vysoké škole ve Vídni. Ač nebyli ze stejného ročníku, vzhledem ke svým politickým názorům se jistě seznámili. Když posléze přišlo na řadu jmenování velitelů nových útvarů SS v Dolních Rakousích, Kohlhofer protlačil na místa velitelů SS v Kremži a Groß-Siegharts své známé. Kirinschitz vystrnadění z funkce velitele SS v Kremži, početně nejsilnější jednotce SS v Dolních Rakousích, nesl nelibě a po anšlusu se o Kohlhoferovi vyjadřoval velmi nelichotivě.

²²¹ WStLA, f. Gauakten: Hans Hiedler (nar. 26. 10. 1898).

²²² BArch, SSO/172 A: Hubert Kirinschitz (nar. 31. 10. 1897), Lebenslauf vom 13. XII. 36 + SS-Stammrolle.

²²³ BArch, f. NS 19/4041, fol. 15, SS-Personalbefehl Nr. 7, s. 10. SS-Abschnitt VIII.

²²⁴ DAL 1938, s. 68-69.

²²⁵ BArch, SSO 172 A: Hubert Kirinschitz (nar. 31. 10. 1897), SS-Stammrolle.

Předběhneme události a zmiňme následnou Kohlhoferovu kariéru, jenž byla vším, jen ne úspěšná. Kohlhofer v srpnu 1933 uprchl do Německa a působil v rakouské legii. Dne 3. března 1934 se však se souhlasem nadřízených do Rakouska vrátil a pracoval pro NSDAP ilegálně. O tři roky později se v dubnu 1937 opět vrátil do Německa. Kohlhofer tvrdil, že důkazy o jeho ilegální činnosti se nacházely u mnichovského gestapa.²²⁶ V dochované dokumentaci se ale potvrzující informace o jeho ilegální činnosti vůbec nenacházející. Ještě v dubnu 1941 se po spisech uložených u gestapa v Mnichově marně sháněl nejvyšší soud NSDAP. Jediným svědectvím o jeho činnosti po útěku do Německa v roce 1933 byl dopis vedení župy Dolní Podunají z 16. listopadu 1938, který obsahoval hodnocení od Huberta Kirinschitze. Ten využil příležitosti a na svém bývalém nadřízeném nenechal nit suchou. Kirinschitz uvedl, že Kohlhofer byl již v roce 1933 vyloučen z SS. Popřel Kohlhoferovo tvrzení, že by byl v Rakousku odsouzen na 15 let vězení, a nevěděl rovněž nic o důvodech jeho útěku do Německa. Zde měl Kohlhofer obdržet 2000 ŘM a propít je po návratu do Rakouska. A ještě si přisadil, když uvedl, že sám Kohlhofer u mnichovského gestapa uvedl do protokolu, že se toto tvrzení zakládá na pravdě. Na závěr ještě rozporoval tvrzení, že by Kohlhofer disponoval hodností SS-Sturmbannführer. Jeho nejvyšší dosaženou hodností byl SS-Sturmhauptführer (od roku 1935 SS-Hauptsturmführer).²²⁷

Byla Kirinschitzova slova pravdivá? Minimálně z části bezpochyby ano. Kohlhofer musel být z řad SS skutečně vyloučen, protože jeho jméno nefiguruje ani v seznamu důstojníků SS z roku 1934²²⁸ ani z roku 1938. V Kohlhoferově dotazníku z roku 1939 na zjištění členství v NSDAP v Rakousku je uveden posudek vedoucího místní skupiny NSDAP ve Steinkirchen an der Donau, ve kterém je uvedeno, že Kohlhofer je „znám jako alkoholik a ne úplně bezproblémový člověk.“ Zajímavé je, že jiný vedoucí místní skupiny Kohlhoferův alkoholismus popřel.²²⁹ Z jeho dalších životních osudů je známo pouze to, že v průběhu války narukoval k *Waffen-SS*, kde dosáhl nejnižší poddůstojnické hodnosti SS-Unterscharführer.²³⁰ Jeden z nejvýznamnějších nacistů a esesmanů z *Waldviertel* tak nakonec žádnou velkou kariéru v Hitlerově říši neudělal.

²²⁶ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Erwin Kohlhofer (nar. 26. 11. 1900), Eidstattliche Erklärung + Bewerbungs-Fragebogen vom 26. April 1937; WStLA, f. Gauakten: Erwin Kohlhofer.

²²⁷ Tamtéž, PK/G 0150: Erwin Kohlhofer (nar. 26. 11. 1900), Schreiben der Gauleitung Niederdonau an die Finanz- Parteiverwaltung, Mitgliedschaftswesen vom 16. November 1938.

²²⁸ DAL 1934, s. 20-21.

²²⁹ BArch, PK/G 0150: Erwin Kohlhofer (nar. 26. 11. 1900), NSDAP-Personal-Fragebogen.

²³⁰ Tamtéž, SM/J 0051: Erwin Kohlhofer (nar. 26. 11. 1900).

Uvedený případ nebyl ojedinělý a zároveň ukazuje, jaký problémům s pramennou základnou musí čelit badatel při studii SS v Rakousku v době před anšlusem.

Další nesnáze měla dolnorakouská SS s velitelem v Badenu Andreasem Hanakem, jenž zřejmě svěřenou funkci nezvládal a nedokázal mezi svými podřízenými udržet pořádek a disciplínu. Podle jednoho esesmana byla kvůli „třenicím“ ve vedení SS v Badenu konána jen velmi omezená služba.²³¹ V květnu 1933 dokonce proběhlo disciplinární řízení, během kterého bylo z řad SS vyloučeno 16 mužů, dva byli degradováni a jeden byl vyloučen jak z SS, tak i NSDAP.²³² Jedním z degradovaných byl i jeden z nejstarších příslušníků SS v Dolních Rakousích a velitel bádenské čety Kurt Rosenmayer.²³³ Hanakovo nevýrazné velení skončilo se zákazem NSDAP v červnu 1933 a od té doby se pro SS již nijak výrazně neangažoval.

Zvláštní formace 52. SS-Standarte

Na rozdíl od vídeňské 11. SS-Standarte se početní expanze SS v Dolních Rakousích výrazněji nepromítla na výstavbě jejích zvláštních formací, resp. o nich nejsme informováni.²³⁴ Podle poznámek jednoho příslušníka 2. roty I. praporu 52. SS-Standarte z jara/léta 1933 měl mít každý pluk motorizovaný oddíl (*Motorstaffel*), každý prapor motorizovanou rotu (*Motorsturm*), praporečnického lékaře, sanitní četku (*Sanitätstrupp*) a četku muzikantů (*Spielmannszug*) a každá rota motorizované (*Motorschar*) a sanitní družstvo (*Sanitätsschar*).²³⁵ Čety muzikantů vytvářely na plukovní úrovni hudební čety (*Musikzug*), sanitní čety sanitní oddíl (*Sanitätsabteilung*). Pluky stavěly také jezdecké roty (*Reitersturm*) a dokonce i letecké roty (*Fliegersturm*). Výstavbou „motorové SS“ (*Motor-SS*) ve *Waldviertlu* byl na podzim 1932 pověřen nám již známý Hubert Kirinschitz.²³⁶ Z května 1933 máme k dispozici zprávu četnické stanice v Kleinzellu (okres Lilienfeld) o „motocyklistickém oddílu“ (*Motorradstaffel*) SS z okresu Vídeňské

²³¹ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Karl Ratzenberger (nar. 8. 4. 1912), č. spisu 61 538, Vormerkung der Heimkehr-Überprüfungstelle München vom 25. 2. 1937.

²³² NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Wiener Neustadt, Vr 847/33, Taschenkalender des Karl Zaiser.

²³³ Rosenmayer byl od roku 1927 členem *Steirischer Heimatschutz* a do SS vstoupil již 10. prosince 1931 (č. 52 541). Od 1. dubna 1932 byl rovněž členem NSDAP (č. 898 176); BArch, SSO/47 B + RS/F 0322: Kurt Rosenmayer (nar. 23. 3. 1935).

²³⁴ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 124-135.

²³⁵ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Wiener Neustadt, Vr 847/33, Notizbuch von Eugen Gruber (nedatováno).

²³⁶ BArch, SSO 172 A: Hubert Kirinschitz (nar. 31. 10. 1897), SS-Stammrolle.

Nové Město.²³⁷ Ačkoliv scházejí informace o motorizovaných útvarech z ostatních částí Dolních Rakous, jejich budování muselo být dokončeno již na počátku roku 1933, kdy v únoru jmenoval velitel 52. SS-Standarte Kaaserer do čela dolnorakouské *Motorstaffel* svého známého Johanna Speera.²³⁸ Po několika týdnech ovšem začala spolupráce mezi Kaasererem a stranickými představiteli na jedné straně a Speerem na druhé straně povážlivě váznout, a tak byl Speer své funkce zbaven, a na jeho místo byl v květnu 1933 dosazen dosavadní adjutant 52. SS-Standarte Amon Göth.²³⁹

O žádných dalších formacích ale nemáme zprávy. Zatímco aktivaci jezdecké a letecké roty můžeme s pravděpodobností hraničící s jistotou vyloučit, výstavba sanity (*Sanitätswesen*) uvnitř 52. SS-Standarte se jeví jako pravděpodobná a v úvahu připadá i postavení hudební čety. Je nutné si uvědomit, že dolnorakouský pluk neměl na výstavbu všech těchto útvarů příliš mnoho času, vznikl až na konci roku 1932 a již v červnu 1933 byla NSDAP v Rakousku zakázána. V tomto kontextu je třeba uvést, že vídeňská SS dosáhla ukončení budování svých zvláštních formací až na jaře 1933.²⁴⁰ Mezi ně se řadila i finanční správa, jejíž fungování bude rozebráno na následujících řádcích.

Finanční správa 52. SS-Standarte

Zatímco SA dostávala od strany pravidelný příspěvek²⁴¹ a byla na ní tudíž závislá, SS žádný etát nedostávala a musela se financovat sama prostřednictvím členských příspěvků a darů tzv. Organizace podporujících členů (*Fördernde Mitglieder-Organisation, FMO*).²⁴² Každá služebna od *Trupp* až po *Abschnitt* měla svého finančního

²³⁷ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K. 5082, Zl. 155 781/33, Gendarmeriepostenkommando Kleinzell an die Bezirkshauptmannschaft Lilienfeld vom 8. Mai 1933.

²³⁸ ÖSTA/AdR, Militärgerichtshof (dále jen MGH), MHv 29/34, Strafsache gegen Johann Speer u. a. Vernehmung von Johann Speer am 14. VIII 1934. Stejně jako Kaaserer i Speer (nar. 7. 12. 1898) studoval na nižší vojenské reálné škole ve štýrském Stražu a později se živil jako obchodní zástupce několika firem a obchodů s rádií ve Vídni. V březnu 1931 vstoupil do NSDAP (č. ?) a SA, kde setrval až do svého přestupu k SS v únoru 1933.

²³⁹ Göth (1908-1946) byl od mezi lety 1925-1926-1927 členem mládežnické skupiny NSDAP a v letech 1927 až 1930 *Steirischer Heimatschutz Wien*. Následně se stal příslušníkem SA a na konci roku 1930 či počátkem roku 1931 vstoupil do SS (č. 43 673). Od 13. května 1931 byl členem NSDAP (č. 510 764). V lednu 1933 byl přeložen k nově vzniklé 52. SS-Standarte a ujmul se funkce adjutanta velitele. BArch, SSO/20 A: Amon Göth (nar. 11. 12. 1908), Lebenslauf (ned., 1941); ÖSTA/AdR, MGH, MHv 29/34, Strafsache gegen Johann Speer u. a. Vernehmung von Johann Speer am 14. VIII 1934.

²⁴⁰ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 135.

²⁴¹ Nejpozději od července 1931 dostávala rakouská SA 20 grošů z každého členského příspěvku NSDAP a 50 grošů z poplatku ze vstupu do strany. ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 65.

²⁴² WStLA, Gauarchiv Wien, Karton 6, Adolf Hitler an die Reichsführung SS, München, den 15. März 1929, otištěno v: Grundsätzliche Ausführungsbestimmungen zur Organisation der Reichsgeldverwaltung SS.

správce (*Geldverwalter*), resp. správního důstojníka (*Verwaltungsführer*)²⁴³, který dohlížel na finanční záležitosti svého útvaru. Správní důstojníci byli do svých funkcí jmenováni samotným říšským vůdcem SS a od svých kolegů se lišili trojúhelníkovými hvězdami vyšitých na levých límcích svých uniforem. Při zakládání nové služebny měl aktivní velitel navrhnout jejího finančního správce a nahlásit jej říšské finanční správě SS (*Reichsgeldverwaltung –SS*) společně se zasláním nezbytných dokumentů. Hlavním úkolem každého správního důstojníka bylo vybírání členských příspěvků a příspěvků podporujících členů (inkasování, správa, odpočet), správa kasy služebny, vedení účetních knih a vyřizování příslušné korespondence. Každý měsíc museli odesílat svým nadřízeným hlášení o finančních poměrech svého útvaru. Vzhledem ke svým rozsáhlým povinnostem byli zproštěni aktivní služby, museli se ale povinně účastnit apelů, při nichž se vybírali příspěvky.²⁴⁴

Finanční správu (*Geldverwaltung*) vídeňské SS převzal v květnu 1930 úředník z Rakouské národní banky Franz Weilguny. Po zřízení *SS-Abschnittu VIII* dohlížel od října 1931 na finance rakouské SS, zatímco finanční správu 11. SS-*Standarte* (a tím i správu dolnorakouských útvarů SS) převzal Thomas Schabel. Na podzim 1932 došlo ke zřízení Správního úřadu SS-Abschnittu VIII (*SS-Verwaltungsamt VIII, SS-VA VIII*), který podléhal v červenci zřízenému Správnímu úřadu SS (*SS-Verwaltungsamt*) v Mnichově, jenž nahradil Říšskou finanční správu SS, oficiálně rozpuštěnou k říjnu 1932.²⁴⁵ Se vznikem 52. SS-*Standarte* byl v listopadu 1932 od vídeňské 11. SS-*Standarte* přeložen dosavadní adjutant jejího III. praporu SS-Scharführer Emil Talbot (von) Pistor, který se stal správním důstojníkem a finančním správcem FMO nově vzniklého dolnorakouského pluku SS.²⁴⁶

Pistor zřejmě ale nebyl prvním mužem mající na starosti finance 52. SS-*Standarte*. „Plukovním finančním správcem“ (*Standartengeldverwalter*) byl muž jménem Friedrich Steiner, o kterém se nedochovaly téměř žádné informace. Podle torzovitě dochovaných pramenů měl zřejmě Pistor převzít Steinerovu agendu, náčelníka Správního úřadu SS ale

²⁴³ Pojem „správní důstojník“ je obzvláště pro počáteční období SS v Rakousku velmi zavádějící, neboť většina mužů zastávající pozice „*Verwaltungsführer*“ neměla důstojnickou hodnost.

²⁴⁴ WStLA, Gauarchiv Wien, Karton 6, Reichsgeldverwaltung SS. München, den 4. Januar 1932. SS-Kassenbefehl No. 5.

²⁴⁵ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 66 a 256.

²⁴⁶ BArch, SSO/381 A: Emil Talbot Pistor (nar. 14. 8. 1906). Pistor se narodil jako syn Dr. Ericha von Pistor. V Rakousku bylo užívání šlechtických titulů zrušeno zákonem z roku 1919 a Pistor se nadále psal bez šlechtického „von.“ Po svém útěku do Německa v srpnu 1933 se ale Pistor znovu psal se svým šlechtickým predikátem.

jeho jmenování zřejmě zatrh. Celá záležitost zašla dokonce tak daleko, že Pistor požádal o vystoupení z SS.²⁴⁷ Pistor nakonec v řadách SS zůstal a skutečně se stal správním důstojníkem a finančním správcem podporujících členů, degradován a vyloučen z SS byl naproti tomu Steiner, stejně jako muž jménem Haring.²⁴⁸ Oba dva muži byli z řad SS vyloučeni pravděpodobně kvůli finančním machinacím spojených mj. s nákupem automobilu, díky kterým po nich zbyl 52. SS-Standarte dluh ve výši 568 Šilinků²⁴⁹ (ca 44 500 Kč).²⁵⁰ Ostatně, o finanční machinace a podvody nebyla v rakouské SS nouze. Ze zpronevěry byl podezříván i Franz Weilguny a náčelník Správního úřadu SS Gerhard Schneider byl dokonce v březnu 1934 kvůli defraudaci z SS vyloučen.²⁵¹

S účinností od dubna 1931 se velení SS zřeklo nároků na příspěvky svých členů, které měly nadále zůstat středně postaveným služebnám (*mittlere Dienststelle*). Z nich mělo 30 procent zůstat u roty a praporů, u pluků 40 procent.²⁵² Nejpozději od března 1933 bylo rozdělování vybraných příspěvků změněno, kdy roty a samostatné čety, prapory a pluky dostávaly po 10 groších, zatímco 20 grošů získával Správní úřad *Abschnittu VIII*.²⁵³ Členský příspěvek rakouského příslušníka SS činil od téže doby 50 grošů.²⁵⁴ Krom členských poplatků odváděli příslušníci SS měsíčně 50 grošů na „SA-pojištění“ (*SA-Versicherung*), které bylo od srpna 1932 nahrazeno „pomocnou pokladnou“ (*Hilfskasse*), jenž byla zřízena zemským vedením rakouské NSDAP pro všechny členy strany. Neplatiči byli upozorňováni, že v případě újmy na zdraví či nehod nebudou mít nárok na léčebné výlohy. Příspěvek pro pomocnou pokladnu byl nejpozději od roku 1932 povinný pro všechny příslušníky SS, nepojištění esesmani byli postaveni mimo službu.²⁵⁵

Dalším poplatkem závazným pro příslušníky SS byl členský příspěvek NSDAP ve výši jednoho Šilinku a 30 grošů. 70 grošů platili straníci nacházející se ve složitě

²⁴⁷ WStLA, Gauarchiv Wien, Karton 6, Thomas Schabel. Wien, den 23. November 1932. An das Verwaltungsamt-SS, München. Betrifft: Standartengeldverwalter der 52. SS-Standarte Friedrich Steiner.

²⁴⁸ Haringova identita nebyla doposud zjištěna. Podle rakouské historičky Rohländerové velel jistý Haring 11. SS-Standarte před červnem 1932. Viz ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 192.

²⁴⁹ WStLA, Gauarchiv Wien, Karton 6, SS-Verwaltungsamt VIII. Wien, den 30. Dezember 1932. An das Verwaltungsamt-SS, München. Betrifft: Kraftwagen d. 52. SS-Sta.

²⁵⁰ Roku 1930 měl rakouský šilink hodnotu dnešních 2,96 EUR. Podle kurzu České národní banky z 24. května 2017 odpovídalo jedno EURO 26,5 Kč.

²⁵¹ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 257.

²⁵² WStLA, Gauarchiv Wien, Karton 6, Reichsgeldverwaltung SS. München, den 4. Januar 1932. SS-Kassenbefehl No. 5.

²⁵³ Tamtéž, SS-Verwaltungsamt VIII. Wien, den 10. März 1933. An die FM-Geldverwaltung i. Ber. D. 37. und 38. SS-Standate. Betrifft: SS-Beiträge.

²⁵⁴ Tamtéž, SS-Verwaltungsamt VIII. Wien, den 10. März 1933. An die FM-Geldverwaltung i. Ber. D. 37. und 38. SS-Standate. Betrifft: SS-Beiträge.

²⁵⁵ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 68.

finanční situaci. Naopak dobře situovaným členům mohla místní skupina NSDAP na dobrovolné bázi poplatky ještě zvednout.²⁵⁶ S přehledem největší výdaje ovšem měli členové SS s pořizováním nových uniforem. Náklady na pořízení kompletní uniformy se pohybovaly kolem 150 Šilinků (ca. 12 000 Kč).²⁵⁷ Nebyla to zanedbatelná částka, uvážíme-li, že první rakouská republika trpěla chronickými ekonomickými problémy ještě znásobené světovou hospodářskou krizí, kvůli které byla značná část rakouské populace v produktivním věku nezaměstnaná. A z řad nezaměstnaných se rekrutovala velká část nových členů SS. Podle výpovědi velitele 11. SS-Standarte Josefa Fitzhuma před vídeňským soudem z července 1933 tvořili muži bez práce 80 procent příslušníků jeho pluku!²⁵⁸ A nejinak tomu bylo v případě dolnorakouské 52. SS-Standarte. Kupř. v březnu 1933 navštívil její správní důstojník SS-Sturmführer Emil Talbot Pistor sídlo III. praporu v St. Pöltenu a svým nadřízeným potvrdil bezútěšnou situaci tohoto útvaru, obzvláště 1. Sturm. Devadesát procent příslušníků bylo bez práce či bez podpory (*ausgesteuert*)! Navíc byly na základě nařízení bývalého velení pluku v měsících srpen až říjen²⁵⁹ nakoupeny uniformy v hodnotě 1600 Šilinků, aby se prý předstíral znamenitý organizační výkon před inspekcí z Abschnittu VIII. Jelikož byl Sturm 1/III/52 tak zatížen dluhy, že jeho příslušníci nebyly schopni platit členské příspěvky, navrhl Pistor, aby jich byli po následující tři měsíce zproštěni.²⁶⁰ Velitel 52. SS-Standarte Kaaserer ovšem takový postup nedoporučil, neboť by se negativně projevil na platební morálce těch příslušníků SS, kteří doposud příspěvky vždy platili. „Neplacení poplatků by se totiž neomezilo jen na Sturm 1/III/52, nýbrž by se přeneslo i na všechny ostatní roty a zahrnulo i ty kamarády, kteří jsou bez okolků schopni placení.“²⁶¹ Správní úřad SS posléze Pistorovu žádost zamítl.²⁶²

²⁵⁶ WStLA, Gauarchiv Wien, Karton 6, National Sozialistische Deutsche Arbeiterpartei. Hitlerbewegung. Landesleitung für Österreich. Linz, 11.3.33. An den Reichsführer SS.

²⁵⁷ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der SS in Wien, s. 68-69.

²⁵⁸ Tamtéž, s. 80.

²⁵⁹ Není vůbec jasné, na jaké bývalé vedení pluku Pistorova zpráva poukazuje. 52. SS-Standarte byla oficiálně aktivována až na konci podzimu 1932 a 11. SS-Standarte velel od 9. září 1932 do června 1933 Josef Fitzthum. V úvahu by tak připadalo velení vídeňské SS pod Antonem Zieglerem, který 11. SS-Standarte velel od června až do září 1932. Nicméně je možné, že Pistor odkazuje na svého předchůdce Steinera, s nímž neměl Pistor nejlepší vztahy a jehož jsme zmiňovali výše v souvislosti s jeho vyloučením z SS kvůli finančním machinacím.

²⁶⁰ WStLA, Gauarchiv Wien, karton 4, Verwaltungsführung d. 52-SS-Standarte. Tgb. Nr. 309. Wien, dem 3. März. An den SS-Verwaltungsamt VIII. Betrifft: SS-Beiträge.

²⁶¹ Tamtéž, 52.SS-Standarte. Tgb. Nr. 319/33. Wien, den 26. März 1933. SS-Abschnitt VIII. Betrifft: SS-Beiträge.

²⁶² Tamtéž, Der Reichsführer SS. Verwaltungsamt SS. Tgb. Nr. 35 804. München, den 29. März 1933. Verwaltungsamt VIII.

Jak může vyplývat z uvedeného případu, jednotlivé služebny zřejmě alespoň částečně financovaly pořízení nových uniforem z vlastních prostředků, resp. svým mužům poskytovaly půjčky. To dokazuje i „pokladní rozkaz č. 5“ (*SS-Kassenbefehl No. 5*), podle nějž byla jednou z povinností každého správce financí dohled nad „oděvní pokladnou“ (*Kleiderkasse*) a „řádné vymáhání dluhů za oblečení (*Kleiderschulden*) od jednotlivých esesmanů.“ Pro evidenci těchto dluhů byly vedeny speciální knihy (*Kleiderkassenbuch*), do kterých se zaznamenávaly všechny platby a splátky každého jednotlivce, a také speciální bankovní konta.²⁶³

Finanční správa podporujících členů SS

Ke svému úspěšnému rozvoji potřebovala SS pochopitelně velké množství finančních prostředků. Ty byly získávány především skrze Organizaci podporujících členů, a proto byl na její výstavbu kladen enormní důraz. FMO měla čtyři základní úkoly. Nábor podporujících členů, zřízení a vedení seznamů příspěvků, jejich vybírání a provádění měsíčního vyúčtování s Říšskou finanční správou SS.²⁶⁴ Až do března 1933 byly správní důstojníci zodpovědní jak za výběr členských příspěvků, tak i za správu podporujících členů, následně byly oba okruhy od sebe odděleny. SS-Sturmführera Pistora tak na pozici finančního správce FM vystřídal jeden ze zakládajících členů vídeňské SS obchodník SS-Sturmführer Heinrich Weitzdörfer (č. SS 2 259).²⁶⁵

Tabulka č. 5: Obsazení správních pozic 52. SS-Standarte z konce února 1933²⁶⁶

Útvar	Hodnost	Jméno
52. SS-Standarte	SS-Sturmführer	Emil Talbot Pistor
SS-Sturmbann I/52	SS-Mann	Rudolf Bachheimer
SS-Sturmbann II/52	SS-Truppführer	Rudolf Hofstätter

²⁶³ Tamtéž, Karton 6, Grundsätzliche Ausführungsbestimmungen zur Organisation der Reichsgeldverwaltung SS, s. 6; Reichsgeldverwaltung SS. München, den 4. Januar 1932. SS-Kassenbefehl No. 5.

²⁶⁴ Tamtéž, Grundsätzliche Ausführungsbestimmungen zur Organisation der Reichsgeldverwaltung SS, s. 6.

²⁶⁵ BArch, SSO 233 B: Heinrich Weitzdörfer (nar. 10. 2. 1906), WStLA, Gauarchiv Wien, Karton 6, SS-Verwaltungsamt VIII. Tgb. Nr. 802. Wien, 13. Mai 1933. An das Verwaltungsamt-SS, München. Betrifft: FM-Geldverwaltung i. Ber. d. 52.SS-Standarte.

²⁶⁶ WStLA, Gauarchiv Wien, Karton 4, SS-Verwaltungsamt VIII. Beilage b zu Brief vom 28. Februar 1933 Tgb. Nr. 267. Dienststellenbesetzung der FM-Geldverwaltung i. Ber. d. 52.SS-Stand und der Verwaltungsdienststellen d. 52.SS-Stand.

SS-Sturmbann III/52	SS-Truppführer	Rudolf Hofstätter ²⁶⁷
Obsazení finanční správy podporujících členů v rámci 52. SS-Standarte		
52. SS-Standarte	SS-Sturmführer	Emi Talbot Pistor
SS-Sturm 1/I/52	SS-Mann	Hans Swoboda
SS-Sturm 2/I/52	SS-Mann	Theodor Kahla
SS-Sturm 3/I/52	SS-Mann	Richard Linder
SS-Sturm 1/II/52	SS-Mann	Johann Daum
SS-Sturm 2/II/52	SS-Mann	Rudolf Dimmel
SS-Sturm 3/II/52	SS-Mann	Franz Ammerer
Trupp Zwettl	SS-Mann	Karl Zottl
SS-Sturm 1/III/52	SS-Mann	Karl Berger
SS-Sturm 2/III/52	SS-Mann	Artur Kerbler
Samostatná Trupp Klosterneuburg	SS-Mann	Alfred Siegl
Samostatná Trupp Korneuburg	SS-Mann	Wilhelm Baumgartner
Samostatný Sturm Bruck an der Leitha	SS-Mann	Ernst Wanderer

Výše zmiňovaný „pokladní rozkaz č. 5“ ponechával 50 procent příspěvků od podporujících členů služebnám SS, druhá polovina se odevzdávala Říšské finanční správě. Z vybrané částky zůstávalo četám 25 procent, rotám 10 procent a praporům 15 procent. Jak to ovšem bývá, předpisy jsou jedna věc, jejich dodržování věc druhá. Uvedená dělba minimálně v případě rakouských pluků příliš nefungovala, neboť ještě v květnu 1933 dostávaly pevný měsíční etát ve výši 300 Šilinků.²⁶⁸

Minimální příspěvek členů FMO čítal jeden Šilink a mohl být dobrovolně navýšen, muselo se ale vždy jednat o celé Šilinky, nikoliv o částečné částky Šilinků (např. 1,50). V ideálním případě měl podporující člen platit dva Šilinky a na každého aktivního

²⁶⁷ Nejpozději v květnu 1933 nahradil Hofstättera na pozici správního důstojníka III. praporu v Sankt Pöltenu SS-Mann Walter Strasser. WStLA, Gauarchiv Wien, Karton 6, SS-Verwaltungsamt VIII. Tgb. Nr. 875. Verwaltungsführer im Bereich des SS-Abschnittes VIII. Sám Strasser ovšem v dotazníku z prosince roku 1939 uvedl, že pozici správního důstojníka III. praporu zastával již od září 1932. BArch, PK/M 0053: Walter Strasser (nar. 9. 12. 1908), Personal-Fragebogen vom 6. 12. 1939.

²⁶⁸ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 70.

člena SS měly připadat dva podporující. FMO by tak každého esesmana podporovala čtyřmi Šilinky. SS pro své podporující členy na oplátku zajišťovala jakousi kvazi „bezpečnostní službu“, v rámci které „převzala ochranu života, domu, hospodářství a Scholle při útocích politických nepřátel. Zdárná výstava SS k úderné síle strany tak byl v zájmu nejenom politických vedoucích, ale i podporujících členů.²⁶⁹

A jaký byl výtěžek příspěvků podporujících členů v Rakousku? Dochovaly se údaje o výběru za měsíc září 1932 a květen 1933. Údaje za září se však značně rozcházejí, podle Schabela se vybralo 2959,50 Šilinků (z toho 1018,50 Šilinků připadalo na 52. SS-Standarte)²⁷⁰, podle Weilgunyho 3 905 Šilinků.²⁷¹ V květnu 1933 se podařilo zvýšit sumu vybranou od rakouských podporujících členů na 6 629,70 Šilinků, přičemž podíl jednotlivých pluků byl následující:²⁷²

- 11. SS-Standarte – 1624 Šilinků
- 37. SS-Standarte – 1252,50 Šilinků
- 38. SS-Standarte – 1687,20 Šilinků
- 52. SS-Standarte – 2066 Šilinků

Růst počtu podporujících členů s tím spojený nárůst vybraných finančních prostředků šel ruku v ruce s celkovým vzestupem SS v Rakousku, která měla na jaře 1933 nejméně 2 200 mužů.²⁷³ V Dolních Rakousích mohla SS vykázat jak nejvyšší počet aktivních členů (835), tak i nejvyšší výběr příspěvků FMO a pravděpodobně i nejvyšší počet členů FMO. Na růstu počtu členů se pozitivně projevil i vývoj v sousedním Německu, kde byl Adolf Hitler 30. ledna 1933 jmenován říšským kancléřem. Nejenom pro 52. SS-Standarte to byla příležitost, jak povzbudit své příznivce v Rakousku a apelovat na své podporující členy, aby poskytly SS jednorázový příspěvek. Finanční správci jednotlivých služeben posléze vydali v únoru několik oběžníků, ve kterých značně pateticky vyzvali své podporující členy k poskytnutí jednorázového daru ve výši jednoho obvyklého měsíčního příspěvku. S výběrem se začalo 6. března 1933 (den po volbách do říšského sněmu v Německu), kdy byly oběžníky rozeslány podporujícím

²⁶⁹ Tamtéž.

²⁷⁰ Povšimněme si, že i zde došlo k porušení předpisů, kdy byly vybírány i částečné částky a nikoliv celé Šilinky.

²⁷¹ ROTHLÄNDER, Die Anfänge Wiener SS, s. 71.

²⁷² WStLA, Gauarchiv Wien, Karton 6, SS-Verwaltungsamt VIII. Tgb. Nr. 1017. Wien, 31. Mai 1933. An das Verwaltungsamt, München. Betrifft: FM-Bewegung im SS-Abschnitt VIII.

²⁷³ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 77.

členům, a 6. dubna ohlásil náčelník Správního úřadu rakouského úseku SS Schabel svým nadřízeným v Mnichově výsledek akce.²⁷⁴

- 11. SS-Standarte – 123 Šilinků
- 37. SS-Standarte – 96,50 Šilinků
- 38. SS-Standarte – 110 Šilinků
- 52. SS-Standarte – 71 Šilinků

Celkem se tedy podařilo vybrat více jak 400 Šilinků. Třetina výtěžku sbírky zůstala v držení Správního úřadu VIII, dvě třetiny byly předány zpět jednotlivým plukům, přičemž tyto peníze byly určeny výhradně na urovnání starých dluhů. Výsledek sbírky zůstal za očekáváním, což je vidět zejména na případě 52. SS-Standarte, na jejímž území se vybralo pouze 71 Šilinků. Důvody spatřoval Schabel především ve velmi špatné finanční situaci rakouského obyvatelstva, „zcela rozvrácené politické situaci“ a velkým zatížením podporujících členů. Mohly zatím být ovšem i jiné důvody. Jak bylo uvedeno výše, padesát procent prostředků vybraných od podporujících členů mělo být odevzdáváno Říšské finanční správě SS a druhá polovina měla zůstat jednotlivým služebnám. Rakouské pluky ale ještě v květnu 1933 dostávaly pevný měsíční etát 300 šilinků. To znamenalo, že z 2066 Šilinků vybraných od FMO v květnu 1933 musela 52. SS-Standarte 1766 šilinků poslat Správnímu úřadu SS v Mnichově. Při počtu 835 mužů měl dolnorakouský pluk inkasovat na členských příspěvcích 250,50 Šilinků, 167 mělo putovat SS-VA. Celkem mu tak nanejvýš zůstávala skromná suma kolem 550 Šilinků, zatímco správě SS v Mnichově připadlo 1933 Šilinků. 52. SS-Standarte, stejně jako ostatní rakouské pluky, tím neměla takřka žádný profit z růstu své členské základny ani z nárůstu počtu členů FMO. Nelze tak vyloučit možnost, že uvedený systém přerozdělování finančních prostředků v rámci *SS-Abschnittu VIII* měl negativní vliv na výsledek březnové mimořádní sbírky. Aby přeci jen zlepšil finanční situaci rakouských pluků a zvýšil počet podporujících členů, navrhl poslední den v květnu 1933 náčelník Správního úřadu VIII Hauptsturmführer Schabel, aby každý pluk, jejíž měsíční příjem od FMO přesáhne 2 000 Šilinků, obdržela kromě svého etátu ještě prémii od jednoho sta Šilinků výše.²⁷⁵ Zda byl tento návrh schválen, není známo, každopádně se zákazem

²⁷⁴ WStLA, Gauarchiv Wien, Karton 6, SS-Verwaltungsamt VIII. Tgb. Nr. 612. Wien, 6. April 1933. An das Verwaltungsamt, München. Betrifft: FM-Werberundsreiben vom 6. März.

²⁷⁵ ROTHLÄNDER, Die Anfänge Wiener SS, s. 262-263. Systém měl fungovat následovně. Za 2000 Šilinků prémie 100 šilinků, za 2100 prémie 120, za 2200 prémie 140 atd. Viz. WStLA, Gauarchiv Wien, Karton 6, SS-Verwaltungsamt VIII. Tgb. Nr. 1018. Wien, 31. Mai 1933. An das Verwaltungsamt-SS, München. Betrifft: FM-Werbeprämien.

NSDAP v Rakousku v červnu 1933 přešla SS do ilegality a její financování se tomuto stavu muselo přizpůsobit.

V této souvislosti stojí za zmínku, že Schabel coby náčelník rakouského Správního úřadu VIII pobíral měsíčně královský plat 600 Šilinků,²⁷⁶ což bylo více, než kolik činil celý měsíční příjem 52. SS-Standarte! Pro srovnání, Walter Turza pobíral jako náčelník štábu rakouského úseku SS 150 šilinků, jeho nástupce Bigler dostával dokonce jen skromnou „náhradu nákladů“ (*Aufwandsentschädigung*).²⁷⁷ Schabelův lukrativní plat nebyl jedinou kontroverzí, která obklopovala vedoucího pokladny rakouských esesmanů, jenž byly zároveň součástí hluboké krize, do které upadla SS v Rakousku na přelomu let 1932/1933.

Turbulence Správního úřadu SS VIII

Již vznik tohoto úřadu v říjnu 1932 doprovázely četné personální třenice. Na místo náčelníka nově vzniklé pozice si nejprve dělal zálusk Franz Weilguny, který dohlížel na finance rakouské SS od jejího vzniku. Náčelník SS-VA VIII byla placená práce na plný úvazek (*hauptamtlich*), kdežto Weilguny doposud vedl finanční správu SS-Abschnittu VIII pouze honorárně (*ehrenamtlich*), tj. dobrovolně a bezplatně. Nejasné zůstává, zda se nakonec sám funkce náčelníka SS-VA VIII zřekl či byl vyšachován svými konkurenty. Každopádně 20. října sám navrhl na tuto pozici dosavadního finančního správce 11. SS-Standarte Thomase Schabela, jenž byl hned následující den povýšen na SS-Sturmhauptführera a pověřen zřízením Správního úřadu VIII. Weilguny měl provést likvidaci dosavadní finanční správy a jako útěchu obdržel hodnost SS-Sturmbannführera.²⁷⁸

Uvedená restrukturalizace ovšem vyvolalo chaos, neboť nebylo jasné, komu mají směřovat rozkazy, a nebyly vyjasněny ani kompetence mezi oběma muži. Za obětního beránka byl nicméně vybrán pouze Weilguny, který byl nakonec 21. ledna 1933 „kvůli

²⁷⁶ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 260.

²⁷⁷ Tamtéž, s. 261.

²⁷⁸ Tamtéž, s. 256.

pokračujícímu neplnění služebních rozkazů“ degradován a vyloučen z SS.²⁷⁹ I přesto dále vedl likvidaci svého úřadu až do konce února, kdy oznámil Himmlerovi její ukončení.²⁸⁰

Podle Christiane Rothländerové začal Schabel po svém nástupu do funkce řídit svůj úřad doslova jako firmu, aniž by bral ohled na skutečnost, že jen minimum správních důstojníků disponovalo adekvátním vzděláním pro svůj úkol a že svoji službu vykonávali dobrovolně ve svém volném čase. Svým sebestředným a netaktním jednáním pobuřoval ostatní představitele rakouské SS, zejména z 11. SS-Standarte, kde Schabel před svým jmenováním náčelníkem SS-VA VIII působil jako plukovní správní důstojník. Důvodem byla jeho hluboká nenávist vůči Čechům, kterou si nejenom mezi vídeňskými, ale i dolnorakouskými příslušníky SS sotva mohl najít nějaké přátele a spojence.²⁸¹ Mazanek, Plachetka, Dworschak, Smirtschek, Swoboda, Pisarik, abychom jmenovali jen některé muže s českými kořeny, nemohli mít radost z Schabelových snah vylučovat z řad finančních správců a správních důstojníků „rasově méněcenné“, kam podle Schabela spadali také Češi. Jeho kariéra skončila se zákazem NSDAP v červnu 1933 a ani po anšlusu Rakouska se mu nepodařilo získat zaměstnání ve státních službách ani ve straně či jejích formacích.

Změny na postu velitele rakouské SS v důsledku infiltrace vídeňské SS zvědy

Arbeiter Zeitung

Po svém nástupu do čela rakouského úseku SS započal Walter Graeschke s masivním nábořem nováčků. Podařilo se mu zněkolikanásobit počet jak regulérních, tak i podporujících členů, vystavět nové útvary a zvýšit příjmy tamější SS. Masivní příliv nových členů ovšem umožnil levicovému deníku *Arbeiter Zeitung* infiltrovat SS svými špehy a zahájit „generální útok“ proti SS. Od listopadu 1932 tak noviny podávaly široké veřejnosti zprávy z interních událostí SS, převážně vídeňské 11. SS-Standarte. Ačkoliv

²⁷⁹ Po anšlusu Rakouska v březnu 1938 vznesl Weilguny protest proti svému vyloučení. Během „ilegality“ se mu podařilo uschovat všechny likvidační protokoly, které nově jmenovaný náčelník Správního úřadu SS-Oberabschnittu Donau Josef Spacil nechal přezkoumat a shledal je pravdivými. Weilguny byl znovu přijat do SS a povýšen na SS-Standartenführera. Srv. ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 227.

²⁸⁰ Tamtéž, s. 256-257. Weilgunymu, stejně jako prvnímu veliteli 11. SS-Standarte Turzovy, se dostalo dosti nelichotivému hodnocení v již několikrát citované zprávě o vzniku a vývoji *SS-Abschnittu VIII* do podzimu 1932. Jelikož ji ale sepsala osoba, která měla očividně blízko k Turzovým a Weilgunyho nástupcům, nelze jí přikládat příliš velký význam. ÖSTA, AdR, BKA-I, allg., 22/gen., K 4786, Zl. 172.206-GD. 1/1933, SS-Abschnitt VIII, seine Entstehung und Entwicklung bis Herbst 1932 von 9. 6. 1933.

²⁸¹ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 258 a 265.

ne všechny zprávy *Arbeiter Zeitung* se ukázaly pravdivé, většinou odpovídaly skutečnosti, což potvrdil i velitel 11. SS-Standarte Fitzthum ve své zprávě z ledna 1933.²⁸²

Články *Arbeiter Zeitung* měly povahu polemik a byly psány s velkou jízlivostí a neskrývanou škodolibostí a v konečném důsledku rakouskou SS vážně poškodily.²⁸³ Článek z 20. listopadu 1932 nesl název „Rebelie v nacistickém táboře“²⁸⁴ a kromě jiného pojednával o velmi potupné degradaci a vyloučení z SS Waltera Turzy, prvním veliteli 11. SS-Standarte, jíž před vznikem 52. SS-Standarte podléhaly útvary SS z Dolních Rakous. Během nástupu vídeňské SS byl Turza za přítomnosti Graeschkeho, Biglera a Fitzthuma sprostě urážen, násilím mu byly strhány límcové manžety a ramenní odznaky, načež si v roztrhané uniformě musel vyslechnout kritiku své činnosti v SS.

29. listopadu následoval další článek²⁸⁵, ve kterém AZ zveřejnil zprávu o poradě vedení NSDAP v Linci, na které nechyběly stížnosti na „zahraniční (míněno pruské) metody.“ To byla vskutku „trefa do černého“, neboť na podzim 1932 se rakouská NSDAP a její odnože nacházely ve velké míře v německých rukou. Místo zemského vedoucího Alfreda Proksche řídil NSDAP v Rakousku fakticky její zemský inspektor a říšský Němec Theo Habicht, který do zemského vedení instaloval řadu svých krajanů. V čele vídeňské SA se rovněž nacházely Němci z říše a to samé platilo pro velení SS.²⁸⁶ AZ navíc oznámil, že náčelník rakouského úseku SS Graeschke bude ze své funkce odvolán. Himmler v den zveřejnění článku skutečně jmenoval jeho nástupce, jímž se stal dosavadní náčelník Hlavního úřadu SS Ernst Bach, Graeschkeho odvolání podepsal ovšem až o dva dny později. Za jeho sesazením stála, krom nediplomatického a arogantního vystupování a přehnaných nároků na své podřízené, i Graeschkeho záliba v alkoholu a zneužívání financí rakouské SS ke svým vlastním účelům.²⁸⁷

SS-Oberführer Ernst Bach pocházel z Vestfálska, stal se kariérním důstojníkem a během první světové války mj. velel rakouskému praporu. Lze předpokládat, že právě

²⁸² Tamtéž, s. 266.

²⁸³ Podrobně se celou „vzvědačskou aférou“ zabývala Christiane Rothländer ve své knize o počátcích vídeňské SS. Viz ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 265-280 a 288-304.

²⁸⁴ *Arbeiter Zeitung* (dále jen AZ) v. 20. 11. 1932, s. 5 („Rebellion im Nazilager“).

²⁸⁵ AZ v. 29. 11. 1932, s. 2 („Die Schweinerei bei den Nazi ärger als bei der Heimwehr“).

²⁸⁶ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 251.

²⁸⁷ Tamtéž, s. 251-252. Graeschke po svém odvolání požádal o vystoupení z SS a Himmler jeho žádost 24. ledna 1933 schválil. Dne 5. prosince téhož roku byl ovšem do řad *Schutzstaffel* znovu přijat a povýšen na SS-Oberführera.

díky této skutečnosti jej Himmler poslal do Rakouska a postavil do čela tamější SS. Bachovi se poměrně rychle podařilo dostat SS-Abschnitt VIII znovu pod kontrolu, navázal dobré vztahy s náčelním štábu Biglerem a na rozdíl od svého předchůdce jej ani nedoprovázely žádné skandály.²⁸⁸

Mezitím ovšem až do ledna 1933 pokračoval AZ s publikací skandálních článků o rakouské SS i o NSDAP a SA. Obzvlášť pikantní příchuť měla zpráva ze 4. prosince 1932, podle které se vídeňský župní vedoucí Alfred Frauenfeld krátce před svým vstupem do NSDAP v roce 1929 nechal ošetřit v židovském Rothschildově špitálu, kterou AZ doložil kopií potvrzení o ošetření. Již o dva dny dříve referoval článek s názvem „Novinky z nacistické žumpy“ o rvačce mezi vídeňskými příslušníky SA.²⁸⁹ Ačkoliv se zprávy AZ o SS věnovaly téměř výhradně 11. SS-Standarte, dva články – „U nacistů se krade ve velkém“²⁹⁰ a „Obecní rada Gratzenberger - a jedna lotrovina“²⁹¹ - pojednávaly o Richardu Kaasererovi, pozdějším veliteli 52. SS-Standarte. Ještě jako velitel jednoho praporu vídeňské 11. SS-Standarte měl se svými muži „až na pět Šilinků“ zcizit celý výtěžek sbírky NSDAP ve čtvrti *Josefstadt* a byla proti němu zahájeno „nanejvýš trapné“ vyšetřování. Když to Kaaserer veřejně popřel, uveřejnil AZ faksimilii udání vedoucího příslušného okrsku NSDAP.²⁹²

Veliteli 11. SS-Standarte Fitzthumovi se na přelomu let 1932 a 1933 podařilo všechny špicly uvnitř svého pluku z *Schutzstaffel* vyloučit. V důsledku této aféry byly zpřísněny podmínky pro vstup do vídeňské SS a rozpuštěn III. prapor, který byl novu postaven až jaře 1933. Čekatelé SS museli mít doporučení od dvou „naprosto nacionálněsocialisticky smýšlejících známých osobností“ a doporučení svého „vedoucího bloku“ (*Blockwarta*).²⁹³ Na případě SS v Linci bylo možno pozorovat zpřísnění podmínek pro přestup mužů od SA k SS. Krom nezbytné minimální výšky a lékařského vyšetření bylo rovněž zapotřebí i „mravní osvědčení“ (*Sittenzeugniss*), šestiměsíční čekací lhůta a

²⁸⁸ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 273.

²⁸⁹ Tamtéž, s. 265-276.

²⁹⁰ AZ v. 16. 12. 1932, s. 3 („Bei den Nazi wird kräftig gestohlen“).

²⁹¹ AZ v. 8. 1. 1933, s. 3 („Nazi Gemeinderat Gratzenberger-und eine Schnurkerei“).

²⁹² ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 278.

²⁹³ Tamtéž, s. 304. Blockwart, později Blockleiter, bylo označení nejnižší postaveného funkcionáře NSDAP. https://de.wikipedia.org/wiki/Blockleiter#Bezeichnung_.E2.80.9EBlockwart.E2.80.9C

svolení velení pluku.²⁹⁴ Alespoň v případě vídeňské a linecké SS tak byly konečně uvedeny do praxe předepsaná přísná přijímací kritéria.

V následujících týdnech se situace uvnitř rakouské SS natolik zklidnila, že Himmler odvolal zpět do Německa náčelníka *SS-Abschnittu VIII* Ernsta Bacha, a na Bachův návrh jmenoval do jeho čela Alfreda Biglera, jenž si i nadále podržel funkci náčelníka štábu.²⁹⁵

²⁹⁴ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Oberösterreich, K 5013, Zl. 122 341-33. Polizeidirektion Linz an das Bundeskanzleramt. Linz, am 18. Februar 1933.

²⁹⁵ Tamtéž, s. 299-300 a 309.

Od pouličního boje k terorismu

Až do jara 1932 hrála SS v Rakousku pouze marginální roli. Teprve s příchodem Waltera Graeschkeho do čela *SS-Abschnittu VIII*, razantním navýšením početních stavů a cíleným výcvikem členů se podařilo učinit z SS údernou sílu, jenž v nemalé míře přispěla k radikalizaci NSDAP. Od léta 1932 se rakouská města stále častěji místem násilných srážek mezi národními socialisty a jejich politickými nepřáteli. Ve vypjaté atmosféře počátku 30. let stoupala spirála násilí stále více a hranice mezi legálním politickým bojem a kriminální aktivitou mizela. Rakouská vláda se opakovaně pokoušela odzbrojit paramilitaristické útvary, její pokusy ovšem vždy ztroskotaly na odporu *Heimwehru*.

První výraznější akcí, na které se podíleli esesmani z Dolních Rakous, bylo pravděpodobně přepadení stranického domu sociální demokracie v burgenlandském Eisenstadtu v červenci 1932.²⁹⁶ Přibližně 500 příslušníků SA a SS z Vídně, Dolních Rakous a Burgenlandu se 2. července účastnilo pochodňového průvodu, během kterého k žádným násilným střetům nedošlo. Následující den ovšem skupina nacistů násilím pronikla do zmiňovaného domu a ani přivolané policii se zpočátku nepodařilo nezvané návštěvníky z budovy vypudit. Nepokoje se mezitím rozšířily do celého města, načež se zastupující zemský hejtman, sociální demokrat Norbert Leser, osobně vypravil do města, aby se informoval o situaci. Při cestě byl rozpoznán nacisty a ti jej surově zbili. Leserovi se podařilo utéct do blízké cukrárny, před kterou se shromáždili nacisté a skandovali „Leser musí viset!“²⁹⁷ Četnictvu, policii a jednomu armádnímu oddílu se nakonec podařilo dostat situaci ve městě pod kontrolu, na konci dne pak byli napočítáni čtyři těžce zranění příslušníci sociálně demokratické paravojenské organizace „*Republikanischer Schutzbund*“ a tři nacisté a velký počet lehce raněných. Přes závažnost celého případu nebyl z řad národních socialistů nikdo potrestán, na čemž měl velkou zásluhu eisenstadtský policejní ředitel Benno Breitenberg, zakuklený přívrženec nacistů, který se k nim v následujícím roce otevřeně přihlásil a vstoupil do NSDAP.²⁹⁸

Další událostí s dokumentovanou účastí dolnorakouské SS byl „okresní stranický den“ (*Bezirksparteitag*) NSDAP ve Vídeňském Novém Městě 6. a 7. srpna 1932. Po

²⁹⁶ Srv. ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 140-143.

²⁹⁷ AZ v. 4. 7. 1932, s. 1-2 („Wüste Nazikrawalle in Eisenstadt“).

²⁹⁸ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 143.

sobotním večerním koncertu SA proběhl v neděli nástup SA, SS a Hitlerjugend, následovanými řečnickým vystoupením dolnorakouského *Gauleitera* Leopolda a poslance německého *Reichstagu* za NSDAP Roberta Leye.²⁹⁹ Levicový *Arbeiter Zeitung* si na účet NSDAP opět „přisadil“ a konstatoval, že účast na „Hitlerově dni“ byla „velmi nízká“ a na Leyově vystoupení „velmi slabá.“³⁰⁰

Zatímco ve Vídeňském Novém Městě proběhlo vše bez jakýchkoliv incidentů, jinak tomu bylo při obecních volbách ve městě Bruck an der Leitha o měsíc později. Den před konáním voleb, 10. září 1932, dorazila do města ca. 120 členná skupina komunistů, aby podpořila své místní kamarády. Místní policie na ně byla již připravená a při prohlídkách zabavila jeden obušek, násadu, nůž, dýku a gumovou hadici přeměnou na sečnou zbraň. Komunisté opustili město následující den ve tři hodiny odpoledne. O dvě hodiny později dorazila do Bruck an der Leitha třiceti devíti až padesáti³⁰¹ členná skupina uniformovaných esesmanů z Vídně, které si přivolal na pomoc okresní vedoucí místní NSDAP Dr. Hugo Sekyra.³⁰² Skupině velel sám velitel 11. SS-Standarte Fitzthum, doprovázený i velitelem II. praporu Franzem Mazankem a veliteli jeho dvou rot Maxem Plobnerem a Karl-Heinzem Urbanem.³⁰³ I nacisté si sebou přivezli řadu zbraní, jenž jim policie promptně zabavila. Nabitá opakovací pistole byla zabavena místnímu esesmanovi Arnoldu (von) Exelimu, pozdějším veliteli SS-Sturmu v Bruck an der Leitha, jenž doprovázel své kamarády z Vídně v civilu.³⁰⁴ Nacisté se poté přesunuli k Sekyrově domu, který jim obratem dal nové zbraně. Volby, které vyhrála sociální demokracie, probíhaly nejprve poklidně. Když se ovšem na hlavním náměstí (*Hauptplatz*) shromáždili slavicí sociální demokraté, došlo k prvním střetům mezi znepřátelenými skupinami, které četnictvo ještě dokázalo rychle ukončit. Po intervenci sociálně demokratického národního rady u okresního hejtmanství, aby se ve městě nebydlící nacisté z města vzdálili, vydoprovodili je četníci k železniční stanici. Fitzthum se vydal v doprovodu svých dvou

²⁹⁹ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K 5081, Zl. 195 226-32, Hitlertag in Wiener Neustadt am 6. und 7. August 1932.

³⁰⁰ AZ v. 8. 8. 1932, s. 1 („Der Verkrachte Hitler-Tag in Wiener Neustadt“).

³⁰¹ *Arbeiter Zeitung* z 10. ledna 1933 hovořil o 39 esesmanech, zpráva dolnorakouského zemského úřadu ze 12. září 1932 o 50 národních socialistech.

³⁰² ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K 5081, Zl. 208 968 – 32. Gemeinderatswahlen in Bruck a. d. L. am 11. September 1932, Zusammenstoss zwischen Nationalsozialisten und Sozialdemokraten. Bericht der Niederösterreichischen Landesamtsdirektion vom 12. September 1932.

³⁰³ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 194.

³⁰⁴ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K 5081, Zl. 208 968 – 32. Gemeinderatswahlen in Bruck a. d. L. am 11. September 1932, Zusammenstoss zwischen Nationalsozialisten und Sozialdemokraten. Bericht der Niederösterreichischen Landesamtsdirektion vom 12. September 1932.

mužů k četnické hlídce, aby si vyžádal navrácení zabavených zbraní. Na cestě narazili na skupinu komunistů a po krátkých slovních inzultacích došlo ke rvačce, během které byl pobodán SS-Mann Ernst Demmer komunistou Josefem Bernerem. Když se o incidentu dozvěděli ostatní příslušníci SS, přispěchali svým kamarádům na pomoc. Opět došlo ke rvačce, jejíž obětí se stal Karl-Heinz Urban, jehož pobodal bývalý nacist a nynější komunist Eduard Slezak.³⁰⁵ Oba dva těžce ranění národní socialisté byli převezeni do vídeňského špitálu a Slezak s Bernerem zatčeni. 10. ledna je soud odsoudil na čtyři, resp. tři měsíce těžkého žaláře.³⁰⁶

V souvislosti s událostmi v Bruck an der Leitha stojí za zmínku, že dobový denní tisk referoval o Urbanovi a Demmerovi jako o „SA-Mannech“³⁰⁷ a tuto informaci převzal i rakouský historik Gerhard Botz ve své knize o politickém násilí v meziválečném Rakousku.³⁰⁸ Je pravděpodobné, že toto zmatení bylo dílem neschopnosti dobových pozorovatelů rozlišit muže od SA k SS, jenž nosili podobné uniformy. Připomeňme si, že v roce 1932 byla sice pro SS zavedena ona typická černá uniforma, velká část mužů ovšem, i díky nemalým cenám uniforem, ještě dlouho chodila v hnědé košili s černou vázankou, čepicí a kalhotami, a někdy ani s nimi ne.

V reakci na opakované politické násilí oznámila 18. září 1932 dolnorakouská zemská vláda zákaz pochodů (*Aufmarschverbot*) a shromáždění pod širým nebem, a to až do 12. října 1932.³⁰⁹ Anti tento zákaz ovšem novým střetům nezabránil. Dne 23. září 1932 došlo ke rvačce mezi nacisty a sociálními demokraty v Oberwaltersdorfu v okrese Baden u Vídně, 27. a 28. září mezi stejnými skupinami v Kremži.³¹⁰ Na samém konci stanovené lhůty došlo v Melku a Gmündu ke krvavým střetům opět mezi národními socialisty a sociálními demokraty. V Melku si střety v noci z 8. na 9. října vyžádaly 13 zraněných, z toho jeden vážně na každé straně, v Gmündu bylo dílem těžce, dílem lehce zraněno

³⁰⁵ Ve svém pozdějším životopise uvedl Wilhelm (von) Exeli, mladší bratr Arnolda Exeliho, že to byl právě on, kdo zabránil Slezakovi v dalších bodnutích, a zachránil tak Urbanovi život. Barch, OPG/C 0106: Wilhelm von Exeli (nar. 26. 10. 1904), Lebenslauf (ned., ca. 1940).

³⁰⁶ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 201-202.

³⁰⁷ Reichspost (dále jen RP) v. 12. 9. 1932, s. 1. („Siegesfeiern nach der Gemeidewahl in Bruck a. d. Leitha“).

³⁰⁸ BOTZ, Gewalt in der Politik, s. 359.

³⁰⁹ AZ v. 18. 9. 1932, s. 1 („Ein befristetes Versammlungs- und Aufmarschverbot für Niederösterreich“).

³¹⁰ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K 5083, Zl. 228 799 – 32. Landesgendarmereiegeneralkommando für Niederösterreich an das Bundeskanzleramt Wien vom 30. Oktober 1932. Wehrverbände, Nachweisung und Berichterstattung. Srv. také zprávy Arbeiter Zeitung z 24. a 28. září 1932 „Stärkernde Nazi werden geprügelt“ a „Feiger Naziüberfall in Krems.“

patnáct národních socialistů a osm sociálních demokratů.³¹¹ Potvrzená je účast příslušníků SA na těchto střetech, o přítomnosti mužů z SS zprávy chybějí. Zbytek roku 1932 uplynul v Dolních Rakousích již bez násilných střetů.

Mezitím došlo uvnitř rakouské SS k reorganizaci, dolnorakouské útvary se osamostatnily a vznikla 52. SS-Standarte. Možnosti a akceschopnost nově vzniklého pluku ale brzdila neutěšená finanční situace, o níž již bylo referováno. Kvůli nedostatečným příjmům nemohla dolnorakouská SS vybudovat řádný služební provoz (*Dienstbetrieb*), nehledě na nemožnost zajistit k němu odpovídající služební prostory, vybavení, automobily atd. Velitelství pluku se vzhledem k absenci přirozeného správního centra v Dolních Rakousích nacházelo ve Vídni na *Blindengasse 28*. Pro Richarda Kaaserera tak dohled nad jeho útvary jistě představoval nemalý problém, neboť byl ve Vídni prakticky odříznut od svých podřízených. K tomu, abychom určili, jak často prováděl Kaaserer inspekci jednotlivých útvarů, nám scházejí prameny, pokud ale byly prováděny pravidelně, cesty za podřízenými jistě ukrajovaly nezanedbatelnou část finančních prostředků pluku. Obdobným problémům čelila i samotná NSDAP v Rakousku, jejíž finanční nouze se negativně projevovala na nasazení jejích paravojenských formací. Obzvláště pro nezaměstnané příslušníky SS a SA představovala služba pro stranu nezanedbatelné riziko, neboť pomocná pokladna zemského vedení NSDAP neměla dostatečné množství finančních prostředků na zaplacení zdravotních výloh za zranění způsobených při jejím výkonu.³¹² I proto probíhaly první měsíce roku 1933 v Rakousku relativně v poklidu.

Bylo to ovšem jen příslovečné ticho před bouří. Představitelé SS si uvědomovali, že „se konečný boj v Rakousku neobejde bez násilí“³¹³, a proto se snažili o získání zbraní a vystupňovat vojenský výcvik. Jelikož ale nákup zbraní a výstroje vzhledem ke špatné finanční situaci nepřipadal v úvahu, rozhodla se jej dolnorakouská SS „obstarat“ jiným způsobem.

5. ledna 1933 se neznámá skupina osob vloupala do skladiště místní skupiny *Heimwehru* v obci Mauer u Vídně, patřící Franzi Auovi sen., a odcizila uskladněnou

³¹¹ BOTZ, *Gewalt in der Politik*, s. 359. Srv. také novinové zprávy AZ v. 10. 10. 1932, s. 1 („Blutige Nazikrawalle in Melk und Zusammenstoße in Gmünd“); RP v. 10. 10. 1932, s. 2 („Mit Steinen und Messern“).

³¹² ROTHLÄNDER, *Die Anfänge der Wiener SS*, s. 306.

³¹³ Tamtéž, s. 307.

výstroj.³¹⁴ Následující den se na policii objevil bývalý velitel *Heimwehru* Franz Au mladší, který nahlásil krádež v domě svého otce. Okamžitě bylo zahájeno vyšetřování a první důležité informace získali kriminalisté přímo na místě činu. Bylo zjištěno, že se večer 5. ledna až do jedné hodiny ranní sdružovala ve stejném domě skupina nacistů jako hosté Franze Auea, který současně provozoval vinné sklepy. Dva z nich, zámečnický Franz Hauer a zámečnický pomocník Leopold Eichler se na krátký čas z vinařství zcela vzdálili. Podle způsobu vloupání a skutečnosti, že Auův hlídací pes celou dobu zůstal v klidu, došli vyšetřovatelé k závěru, že vloupání mohli provést pouze muži dobře obeznámení s místními poměry. Jelikož Hauer i Eichler byli oba bývalí členové místního *Heimwehru*, ubíhalo se vyšetřování tímto směrem a oba muži byli odpoledne 6. ledna zatčeni. Vyslýchání byli každý zvlášť a Hauer se nakonec poté, co se zamotal do vlastních lží, přiznal.³¹⁵

Hauer vyšetřovatelům popsal způsob, jakým se společně s dalšími muži vloupal do skladu, a jmenoval své spolupachatele. „Na akci se podíleli: já, Leopold Eichler, Karl Herzig, *Truppführer* z Perchtoldsdorfu jménem Martin, Auer z Perchtoldsdorfu, Augsberger z Rodaunu a ještě několik SS-Mannů, jejichž jména neznám.“³¹⁶ I Eichler svoji vinu nejprve popíral, po konfrontaci s Hauerem ale učinil doznání, ve kterém potvrdil jeho informace. Navíc vypověděl, že „záležitost projednal se *Sturmführerem* Friedrichem Zechmeisterem z Rodaunu a nato bylo ve „Sturmu Rodaun“ rozhodnuto o provedení akce a realizace byla stanovena na noc z 5. na 6. 1. 1933.“

Po výsledku Hauera a Eichlera bylo zahájeno pátrání po dalších pachatelích. Nejprve byl dopaden *Truppführer* Franz de Martin. I on nejprve jakoukoliv účast na krádeži odmítal, po konfrontaci s výpovědi svých spolupachatelů se ale přiznal. Kriminalisté mezitím vypátrali, že ukradené zboží odvezl do Perchtoldsdorfu stavitel Ludwig Gussenbauer³¹⁷ autem svého bratra Otty Gussenbauera³¹⁸ (1909-2001).³¹⁹ Do

³¹⁴ Jednalo se o 22 dek, 19 batohů, 2 vojenské torny, 3 svítilny, 13 ocelových přileb, 4 chlebníky, 11 kšand pro polní lahve, 4 polní lahve, 1 pár kožených kamašů, 1 menážovou misku a 2 plynové masky. Celková hodnota zcizených věcí byla vyčíslena na 365, 80 šilinků.

³¹⁵ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K. 5082, Zl. 103 422/33, Gendarmeriepostenkommando Mauer/b./W. An die GfÖS vom 7. Jänner 1933.

³¹⁶ Tamtéž.

³¹⁷ V policejní zprávě je mylně uveden Viktor Gussenbauer.

³¹⁸ Otto Gussenbauer byl 9. listopadu 1944 povýšen na SS-Untersturmführera. Kdy přesně vstoupil do SS, ovšem z jeho osobní složky nevyplývá. Podle jeho členského čísla 297 051 lze usuzovat, že se stal členem SS buď nedlouho před zákazem NSDAP v Rakousku či až po něm. BArch, SSO/43 A: Otto Gussenbauer (nar. 1. 8. 1909).

³¹⁹ Arcidiecéze vídeňská, farnost Perchtoldsdorf, matrika N 1908-1914, fol. 72.

večera se podařilo zadržet Eduarda Karla a Alexandera Wagnera v Perchtoldsdorfu, Franze Augsbergera a Erwina Auera v Rodaunu. Stejně jako v předchozích případech i výše uvedená čtveřice zapírala svoji vinu, nakonec ji ale přiznala. Ludwiga Gussenbauera zadrželi na cestě z Vídně do Perchtoldsdorfu v Maueru, dopravili do Perchtoldsdorfu, kde byl vyzván, aby ukradené zboží znovu naložil na nákladňák a dopravil do Maueru. Gussenbauer tak učinil a věci byly uskladněny na obecním úřadě v Maueru.³²⁰

Velitele celé rodaunské roty SS Zechmeistera dopadli kriminalisté taktéž ještě 6. ledna, pouze posledního pachatele, Karla Herziga se podařilo zadržet až následující den. Na základě stop nalezených na místě činu a výpovědích obžalovaných se kriminalistům podařilo rekonstruovat průběh celé loupeže. Všichni obžalovaní byli po výsledcích propuštěni a vyšetřováni na svobodě okresním soudem v Liesingu (*Bezirksgericht Liesing*).³²¹ Ač byli za své činy trestně stíháni, nedochovalo se žádné písemné svědectví o tom, že by za ně byli odsouzeni. Pouze Fritz Zechmeister ve svém ručně psaném životopisu uvedl, že byl „kvůli vydrancování jednoho skladu zbraní *Heimwehru* odsouzen ke dvěma letům vězení.“³²² Doposud ale nebyl nalezen žádný trestní spis, jenž by Zechmeisterovo údaje potvrzoval, a to ani u okresního soudu v Liesingu či krajském soudu ve Vídeňském Novém Městě. Nejasnosti panují také ohledně navrácení ukradených věcí. Podle policejní zprávy ze 7. ledna je Gussenbauer vrátil³²³, podle zprávy *Arbeiter Zeitung* z 8. ledna 1933 byla vrácena pouze část věcí.³²⁴ Celá, poněkud naivně naplánovaná akce tedy skončila fiaskem a 52. SS-Standarte nezískala ani jedinou zbraň.

A kdo vlastně byli muži, podílející se na loupeži výzbroje *Heimwehru*? Veskrze se jednalo příslušníky SS z 3. roty I. praporu 52. SS-Standarte. Akci vedl její velitel Fritz Zechmeister, kterému sekundoval *Truppführer*³²⁵ Franz de Martin. Členy SS dále

³²⁰ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K. 5082, Zl. 103 422/33, Gendarmeriepostenkommando Mauer/b./W. An die GfÖS vom 7. Jänner 1933.

³²¹ Tamtéž.

³²² BArch, RS/G 5449: Fritz Zechmeister (nar. 20. 1. 1908), Lebenslauf vom 30. III. 1935.

³²³ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K. 5082, Zl. 103 422/33, Gendarmeriepostenkommando Mauer/b./W. An die GfÖS vom 7. Jänner 1933.

³²⁴ AZ v. 8. 1. 1933, s. 2 („Nazifascisten plündern ein Waffendepot der Heimwehrfascisten aus“).

³²⁵ Bohužel není z dochovaných pramenů jasné, co přesně je pod pojmem *Truppführer* míněno. *Truppführer* může být označení hodnosti, ale také funkce – velitele *Trupp* (čety). I s ohledem na skutečnost, že de Martin později nahradil Zechmeistera v čele jeho roty, se jeví jako pravděpodobnější druhá možnost.

prokazatelně byli Franz Augsberger³²⁶, Leopold Eichler³²⁷, Ludwig Gussenbauer, Eduard Karl³²⁸ a Alexander Wagner.³²⁹ Franz Hauer byl příslušníkem SA, později ovšem i on přestoupil k SS.³³⁰ U zbylých dvou mužů nám informace o jejich členstvích scházejí.

Následující týdny probíhaly v Dolních Rakousích bez vážnějších incidentů. Výjimku tvořily události z 1. února 1933, kdy se u příležitosti jmenování Adolfa Hitlera říšským kancléřem konaly po celé zemi pochodňové průvody. Zatímco v Lilienfeldu proběhl pochod ca. 85 příslušníků SA a SS bez střetů s politickými oponenty,³³¹ v Badenu u Vídně zaútočili sociální demokraté na několik národních socialistů, jenž se po skončení průvodu vraceli domů. Jeden nacista byl těžce raněn, tři další lehce. Pachatelé byli o několik dní později zatčeni a odevzdáni krajskému soudu ve Vídeňském Novém Městě.³³²

Od jara 1933 se politická situace v Rakousku začala znovu přiostrňovat a úměrně tomu rostlo i politické násilí. Příslušníci SS byli instruováni, aby bez souhlasu svých nadřízených nepodnikali žádné akce proti nepřítelům. „Divoké“ akce byly zakázány a nenásledování tohoto nařízení bylo mělo být trestáno vyloučením z SS. I tomto případě bylo apelováno na elitní statut SS jako „dobře disciplinované“ formace NSDAP, jejíž příslušníci nepodnikají žádné svévolné akce, ale řídí se rozkazy svých nadřízených.³³³

V období po jmenování Adolfa Hitlera říšským kancléřem v Německu se objevují první případy převelení, resp. vstupů rakouských esesmanů k německým jednotkám SS. Z vídeňské SS jsou zdokumentovány nejméně čtyři takové případy,³³⁴ z dolnorakouské nejméně dva. Velitel 3. roty I. praporu 52. SS-Standarte Fritz Zechmeister se, alespoň podle vlastnoručně napsaného životopisu, dobrovolně přihlásil ke službě v Hitlerově osobní tělesné stráž, od listopadu 1933 nazývané *Leibstandarte*. Z Zechmeisterovy roty

³²⁶ Augsberger byl členem SS od 20. dubna 1932 (č. 139 528), členem NSDAP od 30. října 1930 a před svým vstupem do SS byl příslušníkem SA. Později udělal velkou kariéru ve *Waffen-SS*. BArch, SSO/20: Franz Augsberger (nar. 10. 10. 1905).

³²⁷ Eichler do SS vstoupil 9. února 1932 (č. 229 784) a do NSDAP 1. listopadu 1932 (č. 1 528 708). BArch, RS/B 0147: Leopold Eichler (nar. 17. 8. 1909).

³²⁸ RP v. 29. 9. 1933, s. 8 („Ein geplanter Anschlag auf die Villa des Ministeres a. D. Heini“).

³²⁹ Wagner vstoupil do SS 5. srpna 1932 (č. SS 132 206) a do NSDAP 26. prosince 1932 (č. 1 380 153). BArch, RS/G 0513 + PK/J 0098: Alexander Wagner (nar. 30. 1. 1909).

³³⁰ Hauer byl členem NSDAP od 13. prosince 1931 (480 321). BArch, PK/E 0018: Franz Hauer (nar. 30. 5. 1912).

³³¹ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K. 5082, Zl. 113 772/33. Bezirksgendarmeriekommando Lilienfeld, N.Oe. An das Bundeskanzleramt Wien vom 2. Februar 1933.

³³² Tamtéž, Zl. 114 198/33. Niederösterreichische Landesamtdirektion an das Bundeskanzleramt, Generaldirektion für die öffentliche Sicherheit vom 4. Februar 1933.

³³³ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 319.

³³⁴ Tamtéž, s. 318.

pocházel i Hans Schmatz (1911-1968)³³⁵, který byl rozkazem z 10. května 1933 převelen taktéž k *Leibstandarte*.³³⁶

Pozvolné upevňování moci NSDAP v Německu se pomalu začalo projevovat i na financích rakouské SS. Říšský vůdce SS Heinrich Himmler v polovině dubna 1933 nově stanovil sazby náhrad za služební cesty. SS-Manni až do hodnosti SS-Haupttruppführera nově získali za jednu služební cestu 10, za přenocování 15 Šilinků, zatímco důstojníci obdrželi patnáct, resp. dvacet Šilinků. Podle velitele 11. SS-Standarte Fitzthuma se mohla SS v Rakousku po převzetí moci nacisty „plně spolehnout na pomoc z Německa“, tím spíše, že vedení SS byla známa „obzvláště těžká finanční situace vídeňské SS.“³³⁷

V květnu 1933 dosáhlo vnitropolitické napětí v Rakousku nového vrcholu. Odehrály se první menší bombové útoky a objevily se zprávy o dovozu zbraní z Německa do Rakouska.³³⁸ Dne 7. května uspořádali nacisté téměř ve všech vídeňských okrscích a zemských hlavních městech demonstrace proti zákazu uniforem. Jen ve Vídni zadržela policie 107 nacistů a příslušníků vlasteneckého ochranného sboru (*Vaterländischer Schutzbund*) ať už kvůli veřejnému násilí, způsobení zranění či rušení pořádku a nenásledování pokynů policie. Tentýž den přepadli nacisté dělnický dům ve Wilhelmsburgu v Dolních Rakousích a při následných prohlídkách zadržených byl zabaveno mj. dvanáct gumových obušků.³³⁹

U příležitosti 250. výročí osvobození Vídně od Turků (*Türkenbefreiungsfeier*) uspořádalo velení *Heimwehru* obrovský pochod svých členů, kteří se v neděli 14. května 1933 shromáždili ve Vídni. Pochodu se zúčastnilo 40 000 mužů z celého Rakouska, 12 000 pocházelo z Dolních Rakous.³⁴⁰ V čele kolon stál spolkový vůdce *Heimwehru* Ernst Rüdiger Starhemberg společně se zemskými veliteli z Vídně a Tyrol Emilem Feyem a Richardem Steidlem.³⁴¹ Slavnosti se zúčastnili také zástupci Dollfußova kabinetu

³³⁵ Arcidiecéze vídeňská, farnost St. Poelten Franziskaner, matrika N 1910-1911, fol. 274.

³³⁶ Schmatz byl členem NSDAP (č. 1 308 622) i SS (č. 49 379) od 1. listopadu 1932. BArch, RS/F 0375: Hans Schmatz (nar. 31. 10. 1911).

³³⁷ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 318.

³³⁸ Tamtéž, s. 321.

³³⁹ AZ v. 8. 5. 1933, s. 2 („Nazibummel gegen das Uniformverbot“); ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K. 5083, Bundeskanzleramt. Verein: „Vaterländischer Schutzbund“ mit dem Sitz in Wien, behördliche Auflösung. Abschrift vom 19. Juni 1933.

³⁴⁰ 2700 pocházelo z Korutan, 1500 ze Salcburska, 7200 z Horních Rakous, 3200 z Tyrol, 6800 ze Štýrska, 2300 z Burgenlandu a 4800 z Vídně.

³⁴¹ Richard Steidle byl právník, poslanec za křesťansko-sociální stranu v tyrolském zemském sněmu, ředitel bezpečnosti pro Tyrolsko a dlouholetý zemský vedoucí tyrolského Heimwehru. Steidle proslul jako zarytý odpůrce sociální demokracie a parlamentarismu obecně. Podílel se na demontáži demokracie v Rakousku, sám byl ovšem již v polovině roku 1934 politicky marginalizován a přesunut na místo generálního konzula

včetně kancléře samotného. Po celý den docházelo ke srážkám s politickými odpůrci a na jeho konci policie napočítala 530 zadržených, z toho 409 nacistů a 58 sociálních demokratů.³⁴²

K ještě těžším střetům došlo v Dolních Rakousích, hlavní opoře *Heimwehru* v Rakousku. Velitel 52. SS-Standarte Richard Kaaserer vydal velitelům všech svých útvarů písemné i ústní rozkazy, aby učinili vše, co bude v jejich silách, a zabránili odpochodování příslušníků *Heimwehru* do Vídně.³⁴³ První případ se odehrál 14. května v brzkých ranních hodinách u malé vesnice Zeiselberg, jenž je dnes součástí města Langenlois. Zhruba 120 členná skupina národních socialistů zaútočila na dvacetičlenný oddíl langenloiského *Heimwehru* směřujících na vlakové nádraží. Napadeným strhaly útočníci čepice z hlav, válečná vyznamenání z uniforem a roztrhaly blůzy, takže otřesená skupina již nepokračovala dále v cestě do Vídně. Na stejném místě napadli nacisté později i kapelu langenloiského buršáckého spolku. Policie později identifikovala a zadržela 43 útočníků a většina z nich byla v neděli večer předána krajskému soudu v Kremži.³⁴⁴

Právě v Kremži došlo k dalším incidentům, kdy nacisté přepadli na nádraží čekající příslušníky *Heimwehru*. Přes několik lehčích zranění se tentokrát nepodařilo zabránit Starhembergovým mužům v odjezdu, jeden *Heimatwehrmann* dokonce v sebeobraně použil pistoli a střelil jednoho z útočníků, který byl následně odvezen do kremžské nemocnice.³⁴⁵

Nejprudší střety se odehrály v Korneuburgu u Vídně. Velitel zdejší SS Heinrich Judex měl ke splnění úkolu pod svým velením rovněž příslušníky korneuburgské SA a své muže rozmístil po celém městě. Nařídil jim, aby každého muže *Heimwehru* vysvlékli z uniformy a poté nechali běžet. Hlavním cílem Judexových mužů mělo být zadržení nejmenovaného velitele místního *Heimwehru*. Když se Judex dozvěděl, že se tento muž zdržuje v jednom pohostinství, spěchal k němu se svými muži. Jelikož byly ale dveře lokálu zamčené, pokusili se esesmani vniknout dovnitř násilím. Judex vnikl do budovy

v Terstu. Po anšlusu Rakouska jej nacisté zatkli a převezli do koncentračního tábora v Mauthausenu, kde Steidle v roce 1940 zemřel.

³⁴² ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/gen., K. 4877, Bundeskanzleramt. Verein: „Vaterländischer Schutzbund“ mit dem Sitz in Wien, behördliche Auflösung. Abschrift vom 19. Juni 1933; Srov. Také novinové články RP v. 15. 5. 1933, s. 3 („Der Marsch durch Wien“) a Neue Freie Presse (dále jen NFP) v. 15. 5. 1933, s. 3 („Große Heimwehrkundgebung in Wien“).

³⁴³ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Heinrich Judex (nar. 7. 2. 1906), č. spisu 75 961. NSDAP-Flüchtlingshilfswerk. Abteilung IP. Do./K.O. Berlin, den 23. Oktober 1936. Vermerk.

³⁴⁴ RP v. 15. 5. 1933, s. 3 („Schwere nationalsozialistische Ausschreitungen in Niederösterreich“).

³⁴⁵ Tamtéž.

oknem a pustil se do rvačky s *Heimwehrmann* Gstettnerem. Po krátké potyčce jej ale další příslušník *Heimwehru* udeřil do hlavy zednickým kladivem. Podle svých vlastních slov se mu podařilo lokál opustit a dostat se do nemocnice³⁴⁶, podle novinové zprávy byl Judex dopraven do nemocnice v bezvědomí.³⁴⁷ Vážně zraněn byl i další esesman a krom Gstettnera byli lehce raněni tři další příslušníci *Heimwehru*. Většina z 20 zadržených národních socialistů byla následně předána soudu v Korneuburgu.³⁴⁸

K násilnostem došlo také v St. Pöltnu, a to již v odpoledních hodinách 13. května. Národní socialisté zde tentokrát nezaútočili na členy *Heimwehru*, ale na příslušníky Svobodného svazu (*Freiheitsbund*), obraného svazu křesťansky orientovaných odborových organizací³⁴⁹, kteří mířili na sportovní hřiště ke slavnostnímu slibu. Nacisté na ně nejprve posměšně pokřikovali, poté na ně naplivali a nakonec je fyzicky napadli. Početně slabší skupina příslušníků *Freiheitsbundu* poté uprchla před nacisty do nedalekého hostince, ti je ale pronásledovali. Mezitím dorazili k hostinci další muži z *Freiheitsbundu* a přispěchali svým druhům na pomoc. Rvačku nakonec ukončila městská policie a zadržela šest nacistů, kteří byli následně předáni krajskému soudu v Sankt Pöltnu.³⁵⁰ Mezi zadrženými byl i velitel II. praporu 52. SS-Standarte Karl Hörhann a nejméně jeden další esesman.³⁵¹

Cíle uvedených násilností, zabránění odpochodování příslušníků *Heimwehru* do Vídně, se tedy, až na nepatrné výjimky, nepodařilo zabránit a celou akci nelze hodnotit jinak než jako neúspěšnou. Naplno se projevila početní převaha dolnorakouského *Heimwehru* nad paravojenskými odnožemi NSDAP v Dolních Rakousích.

³⁴⁶ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Heinrich Judex (nar. 7. 2. 1906), NSDAP-Flüchtlingshilfswerk. Abteilung IP. Do./K.O. Berlin, den 23. Oktober 1936. Vermerk.

³⁴⁷ RP v. 13. 5. 1933, s. 3 a 4 („Schwere nationalsozialistische Ausschreitungen in Niederösterreich“).

³⁴⁸ Tamtéž. Jak soud probíhal a dopadl, nebylo možné zjistit. Sice k celému případu existoval trestní spis u korneuburgského krajského soudu se značkou 7 Vr 373 /33, ten se ale bohužel do dnešních dnů nedochoval.

³⁴⁹ *Freiheitsbund* byl založen v roce 1927 a měl chránit křesťanky orientované dělníky před možnými útoky sociálních demokratů. Přestože stál na pravé straně politického spektra, kvůli demokratické orientaci svých čelních členů se od počátku dostával se do konfliktu s *Heimwehren*. Oficiálně byl rozpuštěn v roce 1936, svoji existenci ale skutečně skončil až po anšlusu Rakouska v březnu 1938.

³⁵⁰ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K. 5082, Zl. 166 075/33. Niederösterreichische Landesamtdirektion an das Bundeskanzleramt, Generaldirektion für die öffentliche Sicherheit in Wien. Wien, am 15. Mai 1933. Nationalsozialistischer Ueberfall auf Mitglieder des Freiheitsbundes in St. Pölten am 13. Mai 1933.

³⁵¹ Jednalo se o Aloise Fehringera (1905-1945), jenž byl členem SS od ledna 1932 a NSDAP od července 1932 (č. 898 199). Za zmínku stojí, že Fehringier poté, co v srpnu 1933 z Rakouska uprchl, uvedl jako důvod svého útěku rvačku s příslušníky *Heimwehru*, nikoliv se členy *Freiheitsbundu*. BArch, PK/C 0146: Alois Fehringier (nar. 12. 6. 1905); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Alois Fehringier, č. spisu 145 798; Diecéze Sankt Pölten, farnost St. Poelten Franziskaner, matrika N 1904-1906, fol. 193.

O necelý měsíc později uspořádalo v Kremži velení dolnorakouského *Heimwehru* vzpomínkovou slavnost na prince Evžena Savojského³⁵² spojenou s pochodem svých členů. S ohledem na útoky nacistů na příslušníky *Heimwehru*, ke kterým došlo 14. května, přijala protentokrát policie rozsáhlá bezpečnostní opatření, na kterých se podílelo několik stovek příslušníků policie a četnictva. Ani masivní nasazení bezpečnostních složek nicméně nedokázalo zcela zabránit opětovným střetům. V okresech Lilienfeld a Baden bei Wien rozsypali národní socialisté skleněné střepy a hřebíky na silnice ve snaze zabránit *Heimwehru* v odjezdu a ve Schwechatu u Vídně byli dva příslušníci *Heimwehru* napadeni nacisty a lehce zraněni.³⁵³

Samotné slavnosti spojené s polní mší se zúčastnilo 4 200, podle jiných pramenů 6 420 členů *Heimwehru*, včetně spolkového vedoucího Starhemberga a dolnorakouského zemského velitele Albrechta Albertiho.³⁵⁴ Zatímco ale nástup proběhl bez incidentů, jinak tomu bylo v případě návratu *Heimwehrmannů* do domovských měst, během kterého byli vystaveni nejenom útokům nacistů, ale i sociálních demokratů. Ke střetům s národními socialisty došlo vesměs v okolí Kremže, ve Steinu an der Donau, Grafennegu, Gobelsburgu, a v okolí Herzogenburgu.³⁵⁵

Ve stejný den spáchala skupina nacistů neúspěšný atentát na innsbruckého zemského radu a velitele tyrolského *Heimwehru* Steidleho. Tento útok signalizoval přechod od pouličních srážek ke skutečnému teroru a následující den, 12. června 1933, znamenal definitivní prosazení teroristického křídla uvnitř rakouské NSDAP.

³⁵² Evžen František, princ savojský a carignanský, hrabě ze Soissons (1663-1736) byl generalissimus armády rakouských Habsburků, jeden z největších evropských vojevůdců a úspěšný bojovník s osmanskými Turky.

³⁵³ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K. 5082, Zl. 170 176/33. Niederösterreichische Landesamtdirektion an das Bundeskanzleramt, Generaldirektion für die öffentliche Sicherheit in Wien. Wien, am 12. Juni 1933. Prinz Eugen-Gedenkfeier und Heimatschutzaufmarsch in Krems am 11. Juni 1933.

³⁵⁴ RP v. 12. 6. 1933, s. 5 („Großes Heimatschutztreffen in Krems“).

³⁵⁵ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K. 5082, Zl. 170 176/33. Niederösterreichische Landesamtdirektion an das Bundeskanzleramt, Generaldirektion für die öffentliche Sicherheit in Wien. Wien, am 12. Juni 1933. Prinz Eugen-Gedenkfeier und Heimatschutzaufmarsch in Krems am 11. Juni 1933.

Exkurs: Demontáž demokracie a vyostření německo-rakouských vztahů

V reakci na stávkou železničářů se 4. března 1933 konalo zasedání v dolní komoře rakouského parlamentu, tzv. Národní radě (*Nationalrat*). Kvůli technické chybě při hlasování se rozproudila vášnivá debata, v jejímž průběhu postupně odstoupili ze svých funkcí tři předsedové Národní rady. Protože ale jednací řád s takovým krokem nepočítal, nebyl parlament usnášeníschopný. V očích rakouské vlády tato chyba znamenala „sebevyrážení“ (*Selbstausschaltung*) parlamentu, díky čemuž mohla realizovat svůj dlouho připravovaný záměr a vládnout bez nepohodlného parlamentu prostřednictvím sporných (leč platných) nouzových nařízeních podle Válečného hospodářského zmocňovacího zákona (*Kriegswirtschaftliches Ermächtigungsgesetz, KWEG*) z první světové války.³⁵⁶

Bezprostředně poté začala vláda kancléře Engelberta Dollfuße omezovat ústavou zaručená práva. Poté, co poslední předseda Národní rady a člen Velkoněmecké strany Sepp Straffner 9. března svolal její zasedání na 15. března, nechal Dollfuß parlament obsadit policisty a zabránil jeho zasedání. Dollfußův krok schválilo předsednictvo křesťansko-sociální strany, jenž se obávalo, že by vzhledem ke změně poměrů v Německu v případě konání nových voleb skončila křesťansko-sociální strana až na třetím místě za sociálními demokraty a NSDAP. Ze strachu ze ztráty vlastních mocenských pozic tak podpořila okleštění základních práv rakouských občanů.³⁵⁷

Jako první opatření vlády byla 7. března 1933 omezena svoboda tisku a následně byl oznámen zákaz shromažďování a pochodů. Poslední březnový den roku 1933 byla rozpuštěna paramilitaristická organizace sociálních demokratů republikánský ochranný svaz, 26. května Komunistická strana Rakouska. O tři dny dříve byli donuceni odstoupit ze svých funkcí čtyři křesťanskosociální ústavní soudci, čímž přestal být ústavní soud usnášeníschopný, protože vláda ani prezident nejmenovali soudce nové. Dne 10. května 1933 ohlásila vláda odklad všech voleb na spolkové, zemské i obecní úrovni. V první fázi po vyřazení parlamentu se Dollfuß soustředil v první řadě na dělnické hnutí, možnost zákazu NSDAP a jejich paramilitaristických odnoží se uvnitř vlády diskutovala až po

³⁵⁶ JERÁBEK, Martin: Konec demokracie v Rakousku, 1932-1938. Politické, hospodářské a ideologické příčiny pádu demokracie, Praha 2004, s. 86, 90-91.

³⁵⁷ Tamtéž, s. 95.

krachu jednání o možné koalici a vypsání nových voleb a v souvislosti se zahájením teroristických útoků NSDAP.³⁵⁸

Dollfußovy kroky a spojenectví s čím dál tím více na fašistické Itálii závislých *Heimwehren* a s nimi spojeným striktním odmítnutím kooperace se sociální demokracií, bojem proti demokracii a nastolením autoritativní vlády vážně destabilizovali vnitropolitickou situaci v Rakousku a v konečném důsledku vedly k velkému oslabení obranyschopnosti státu před vnějším nebezpečím. Aby upevnil svoji pozici, ohlásil 20. května 1933 vznik „Vlastenecké fronty“ (*Vaterländische Front*), jenž si nárokovala spojení všech rakouských obyvatel a organizací k podpoře vlády. Vlastenecká fronta byla budována na základě vůdcovského principu a jejím vůdce se stal kancléř Engelbert Dollfuß sám.

Oznámení o vytvoření Vlastenecké fronty proběhlo v době velmi vypjatých vztahů se sousedním Německem, jenž klesly po ohlášení návštěvy bavorského ministra vnitra a „říšského justičního komisaře“³⁵⁹ Hanse Franka na bod mrazu. Frank se měl 13. května zúčastnit konference rakouského Národněsocialistického svazu právníků (*NS-Juristenbund*). Bavorský ministr vnitra platil v Rakousku za nežádoucí osobu, neboť během svého projevu v německém rozhlasu v březnu 1933 vyhrožoval rakouské vládě, že „pokud by Dollfußův kabinet dále omezoval svobodu rakouské NSDAP, německá NSDAP by se postarala o ochranu svých stranických kamarádů a udělala v Rakousku pořádek.“ Rakouská vláda se snažila Frankově příjezdu zabránit, dokonce podala prostřednictvím svého vyslance v Berlíně protestní nótu, ta i následné urgencye ovšem zůstaly bez odpovědi. Nakonec bylo Frankovi povoleno jen jedno vystoupení a nařízena přísná policejní kontrola po celou dobu jeho pobytu.³⁶⁰

Dny před Frankovou návštěvou probíhaly nanejvýš hekticky. Dollfuß provedl reorganizaci svého kabinetu a jmenoval dosavadního velitele vídeňského *Heimwehru* Emila Fey, zapřisáhlého nepřítele sociální demokracie, ministrem pro bezpečnostní záležitosti. Rovněž prohlásil všechny nadcházející volby až do 31. října za zrušené. Dne 13. května 1933 dorazil do Vídně Frank společně s předsedou pruského parlamentu

³⁵⁸ Tamtéž, s. 96, 99.

³⁵⁹ Jeho celý titul zněl „Říšský komisař pro sjednocení justice a obnovení zákonného pořádku (*Reichskommissar für die Gleichschaltung der Justiz und für die Erneuerung der Rechtsordnung*).

³⁶⁰ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 321.

Hannsem Kerrlem, pruským státním radou Rolandem Freislerem³⁶¹ a dalšími německými hosty. Vídeňský policejní viceprezident sdělil Frankovi, že jeho návštěva je nežádoucí. Ještě týž den večer měl Frank ve Vídni proslov před několika tisíci přívrženci NSDAP, ve kterém oznámil návštěvu Hitlera v Rakousku, lhotejno, zda bude pro rakouskou vládu žádoucí či nežádoucí. Později Frank rovněž oznámil, že vzhledem ke způsobu, jakým reagovala rakouská vláda na jeho návštěvu, nemůže Německo nechat tuto reakci bez povšimnutí a při své návštěvě Štýrského Hradce naznačil možnost sankcí vůči Rakousku. To opětovně vzneslo stížnost na Frankovu návštěvu a požádalo, aby se co nejdříve vrátil do Německa, což Frank večer 16. května skutečně učinil.³⁶²

Navzdory či naopak na základě opatření rakouské vlády posilovala NSDAP své pozice. Již 9. března 1933 se rozhodli velitelé *Steirischer Heimatschutz* uzavřít s nacisty „Velkoněmeckou frontu“, ke které později přistoupil také korutanský *Heimwehr* a tyrolský „*Bund Oberland*.“ 22. dubna se rakouští nacisté dohodli s velitelem *Steirischer Heimatschutz* Konstantinem Kammerhoferem na vytvoření „bojového společenství“ (*Kampfgemeinschaft*) a v polovině května 1933 uzavřela Velkoněmecká strana po dlouhých jednáních spojení s NSDAP. Dollfuß reagoval vytvořením Vlastenecké fronty, zákazem nadcházejících voleb a přihlášením se k nezávislosti země. Místo rozhodné obrany demokracie se rozhodl vydat na sebevražednou cestou „konkurenčního fašismu“ a neustálým zdůrazňováním německého charakteru své země přeměnil evropskou otázku nezávislosti Rakouska na „rodinnou záležitost“ Němců, resp. na předmět obchodu mezi Itálií a Německem.³⁶³

Německý kancléř Adolf Hitler 26. května oznámil přijetí hospodářská opatření, jenž povedou ke zhroucení Dollfußovy vlády a vypsání nových voleb, které umožní „vnitřní“ anšlus Rakouska. K udělení víza pro cestu do Rakouska bylo nyní zapotřebí zaplatit poplatek ve výši jednoho tisíce Říšských marek (*Tausend-Mark-Sperre*).³⁶⁴ Zavedení tohoto opatření znamenal pro NSDAP počátek nové fáze, nejprve se orientující

³⁶¹ Roland Freisler (1893 – 1945) později nechvalně proslul jako předseda Lidového soudu v letech 1942 až 1945. 90 % procesů končilo buď vynesením trestu smrti, nebo doživotím. Na smrt bylo odsouzeno 5 000 lidí, z toho více jak 2600 připadalo na procesy pod Freislerovým předsednictvím. Zúčastnil se mj. i konference ve Wansee a zahynul v únoru 1945 při náletu na Berlín.

³⁶² ROTHLÄNDER, *Die Anfänge der Wiener SS*, s. 322-325.

³⁶³ JEŘÁBEK, *Konec demokracie v Rakousku*, s. 103; ROTHLÄNDER, *Die Anfänge der Wiener SS*, s. 328-330.

³⁶⁴ Rakouské hospodářství bylo již ve třicátých letech 20. století silně závislé na turistickém ruchu, zejména na návštěvnících z Německa. Opatřením byly nejhůře byly postiženi Tyroly, Vorarlbersko a Salcbursko. Srv. OTRUBA, Gustav: A. *Hitlers „Tausend-Mark-Sperre“ und die Folgen für Österreichs Fremdenverkehr (1933–1938)*. Trauner, Linz, 1983, (*Linzer Schriften zur Sozial- und Wirtschaftsgeschichte* 9).

se na hospodářská a propagandistická opatření, a jež nedlouho poté pokračovala prostřednictvím teroristických útoků.

Teror dolnorakouské SS

Poté, co Dollfußova vláda 10. května 1933 oznámila zákaz všech následujících voleb až do října, bylo jasné, že NSDAP nebude mít v Rakousku, alespoň v dohledné době, legální možnost získat podíl na moci. Strana se proto začala připravovat na „konečný boj“ s pomocí násilí.³⁶⁵ Nejpozději od poloviny května³⁶⁶, možná již od počátku měsíce³⁶⁷, započala dolnorakouská 52. SS-Standarte s teroristickým výcvikem svých členů, jenž byl zaměřen zejména na útoky na železniční tratě a telefonní vedení, nechyběl ovšem ani výcvik k provádění bombových atentátů a vrhu ručních granátů.³⁶⁸ Kupříkladu v Leobersdorfu³⁶⁹ se po dobu šesti týdnů konal jednou týdně mezi osmou a desátou hodinou večer kurs pro místní četv v hostinci Haiden, stranickém lokálu tamější NSDAP. Výcvik probíhal pod dozorem Heinricha Herolda (nar. 1901)³⁷⁰, místního úředníka a knihtiskaře.³⁷¹ Školení na úrovni celého I. praporu 52. SS-Standarte proběhlo v Leobersdorfu 4. června.³⁷²

Na výcviku příslušníků Bayerova praporu se podílel i jeho adjutant a zbraňový expert Wilhelm Stumpf.³⁷³ „Výcvikový fanatik“ Stumpf³⁷⁴ se narodil ve Vídni roku 1909 zámožným sudetoněmeckým rodičům. Po maturitě začal studovat na Technické vysoké škole ve Vídni elektrotechniku, 30. června 1932 vstoupil do SS (č. 52 526) a později i do NSDAP (č. 1 208 280). Svým kolegům zprostředkovával nejenom obstarávání knih s vojenskou tematikou, ale pravděpodobně také zbraní.³⁷⁵ Stumpf se přátelil s dalším absolventem vídeňské Techniky Franzem de Martinem, jenž někdy v průběhu května

³⁶⁵ Stručnější verzi následujících událostí srv. ZUMR, Jan: Der SS-Terror in Niederösterreich im Juni 1933. In: Zeitschrift für Geschichtswissenschaft, 5/2017, r. 65, s. 433-452.

³⁶⁶ RP v. 29. 9. 1933, s. 8 („Ein geplanter Anschlag auf die Villa des Ministers a. D. Heini“).

³⁶⁷ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Wiener Neustadt, Vr 847/33, Einvernahme von Karl Zaiser durch Gendarmerieposten Baden v. 3. 7. 1933, s. 7.

³⁶⁸ AZ v. 29. 9. 1933, s. 8 („Einer von der Oesterreichischen Legion“).

³⁶⁹ V Leobersdorfu sídlilo velitelství I. praporu 52. SS-Standarte.

³⁷⁰ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Wiener Neustadt, Vr 847/33, Einvernahme von Karl Zaiser durch Gendarmerieposten Baden v. 3. 7. 1933, s. 7.

³⁷¹ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K. 5082, Zl. 187 694-33, Der Sicherheitsdirektor für Niederösterreich an das Bundeskanzleramt. Generaldirektion für die öffentliche Sicherheit in Wien vom 17. Juli 1943. Sprengstoffanschläge in Niederösterreich am 25., 26. und 28. Juni 1933. Personalverzeichnis über die im Zusammenhange mit den Sprengstoffanschlägen in Baden, Pottenstein, Mödling etc. Verhafteten bzw. Verfolgten Personen.

³⁷² NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Wiener Neustadt, Vr 847/33, Taschenkalender des Karl Zaiser, Berndorf.

³⁷³ BArch, SSO/46: Otto Bayer (nar. 6. 11. 1900), Einvernahme von Otto Bayer durch den SD (18. 2. 1936).

³⁷⁴ Tamtéž, RS/G 0118: Wilhelm Stumpf (nar. 5. 11. 1909).

³⁷⁵ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Wiener Neustadt, Vr 847/33, Einvernahme von Ernst Natter v. 5. 8. 1933, s. 1.

nahradil Fritze Zechmeistera na pozici velitele 3. roty I. praporu dolnorakouského pluku.³⁷⁶ I de Martin se živě zajímal o vojenství a balistiku a organizoval výcvik svých mužů, jak ovšem vyplývá z jeho pozdějších služebních hodnocení, byl pro funkci vojenského velitele „naprosto nezpůsobilý.“³⁷⁷

Ostatní velitelé I. praporu byli k vojenskému výcviku způsobilejší. Velitel roty z Vídeňského Nového Města Hans Mad sloužil osm let v rakouském *Bundesheeru*, Andreas Hanak z Badenu byl veteránem 1. světové války. V čele II. praporu stál Erwin Kohlhofer, jenž byl taktéž vysloužilým vojákem Velké války. Hans Hiedler z Kremže byl poručíkem v záloze, vojenské vzdělání zřejmě nabyt i velitel III. praporu 52. SS-Standarte Karl Hörhann.³⁷⁸ A nesmíme zapomenout ani na skutečnost, že sám velitel dolnorakouské 52. SS-Standarte Kaaserer byl vysloužilým kapitánem. Na čelních pozicích se tedy nacházel dostatek mužů s vojenskými zkušenostmi, o konkrétní podobě výcviku jednotlivých útvarů nám ale scházejí informace.

Na svatodušní neděli 4. června 1933³⁷⁹ se v hostinci Haiden v Leobersdorfu konala porada velitelů I. praporu, jíž se účastnil i velitel pluku Kaaserer. Ten vydal instrukce a pokyny k vykonání teroristických činů, ačkoli konkrétní objekty, na které mělo být zaútočeno, ještě údajně označeny nebyly. Účastníkům schůzky bylo zopakováno, že v případě zatčení se mají dotyční chovat jako doposud, tzn. říci jen to, že nic nevědí. Porady se zúčastnilo přibližně 15 mužů³⁸⁰, mezi nimiž se s velkou pravděpodobností nacházeli.³⁸¹

Richard Kaaserer, velitel 52. SS-Standarte

Amon Göth, adjutant a velitel motorizovaného oddílu³⁸² 52. SS-Standarte

Otto Bayer, velitel I. praporu 52. SS-Standarte

Hans Mad, velitel 1. roty I. praporu 52. SS-Standarte

Andreas Hanak, velitel 2. roty I. praporu 52. SS-Standarte

Franz de Martin, velitel 3. roty I. praporu 52. SS-Standarte

³⁷⁶ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Franz de Martin (nar. 1. 5. 1908), č. spisu 80 919, Eidesstattliche Erklärung vom 13. 4. 1937.

³⁷⁷ BArch, SSO/298 A: Franz de Martin (nar. 1. 5. 1908), Beurteilung vom 3. 1. 1941.

³⁷⁸ Při úmrtí jeho syna Johanna je u jeho osoby uvedeno povolání „*Reichswehrmann*.“ Wehrmann je zastaralé rakouské označení pro vojenského rekruta. Srv. Diecéze Sankt Pölten, farnost St. Poelten-Dom, matrika zemřelých (dále jen Z) 1914-1925, fol. 227.

³⁷⁹ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Wiener Neustadt, Vr 847/33, Urteil vom 28. 10. 1933.

³⁸⁰ Tamtéž, Einvernahme von Franz Killian durch Gendarmerieposten Baden v. 3. 7. 1933, s. 4-5.

³⁸¹ Tamtéž, Einvernahme von Otto Bayer v. 13. 7. 1933.

³⁸² Tamtéž, Einvernahme von Hans Mad v. 13. 7. 1943.

Franz Müller³⁸³, velitel výcvikového družstva³⁸⁴ z Mödlingu

Franz Killian z Leobersdorfu

Heinrich Herold, Scharführer³⁸⁵ z Leobersdorfu

Hildebrand, poštovní úředník z Neuenkirchenu

Schůzky se zúčastnili všichni důležití velitelé Bayerova praporu. Muže jménem Hildebrand se doposud nepodařilo identifikovat a nezjištěná zůstává i funkce, jakou u 52. SS-Standarte zastával Franz Killian. Ačkoli vstoupil do SS teprve 2. února 1933 (č. 306 435) a ve stejný den i do NSDAP (č. 1 521 739),³⁸⁶ dostával podle své výpovědi písemné rozkazy nejenom od svého nadřízeného Herolda, ale také přímo z Vídně,³⁸⁷ pravděpodobně od velitele pluku Kaaserera. Killianovo pozice uvnitř dolnorakouského pluku tedy nemohla být nevýznamná, což dokazovaly i jeho pozdější výsledky u policie.

Leobersdorfská porada 52. SS-Standarte zřejmě navazovala na dvě schůzky čelních představitelů rakouské NSDAP, SS a SA konaných ve Vídni v úterý 30. května, kde vstoupily rozhovory o počátku teroristického tažení rakouských nacistů do „rozhodující fáze.“³⁸⁸ Schůzky se mj. zúčastnil velitel SS-Abschnittu VIII Alfred Bigler, velitel vrchního motorizovaného oddílu (*Motoroberstaffelführer*) téhož úseku Carl Pichl³⁸⁹, náčelník správního úřadu SS Gerhard Schneider, velitel vídeňské 11. SS-Standarte Josef Fitzthum či jeho adjutant Hubert Kölblinger.³⁹⁰ Doposud se nepodařilo zjistit, zda se těchto porad zúčastnil i velitel 52. SS-Standarte Kaaserer, jeho účast se ale jeví jako pravděpodobná. Jelikož se schůzek účastnili i muži z Německa³⁹¹, lze

³⁸³ BArch, RS/E 0109: Franz Müller (nar. 17. 6. 1906), Lebenslauf (ned., 1938).

³⁸⁴ *Lehrchar*. Podle předpisů platných od léta 1931 se měli muži nově vstoupivší do SS soustřeďovat do tzv. „výcvikových rot“ (*Lehrstürme*), které měly uvnitř jednotlivých praporů získat číslovku 3 (např. 3/1/52). Srv. ROTHLÄNDER, *Die Anfänge der Wiener SS*, s. 48. Praxe u 52. SS-Standarte ale zřejmě fungovala jinak a výcvikové útvary vznikly pouze na nižší úrovni, než na předepsaných „*Lehrstürme*.“

³⁸⁵ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Wiener Neustadt, Vr 847/33, Einvernahme von Franz Killian durch Gendarmerieposten Baden v. 2. 7. 1933, s. 1. Opět je třeba připomenout, že slovo „Scharführer“ mohlo označovat jak velitele Schar, tak muže s hodností SS-Scharführer. Jelikož Killian absolvoval kurzy na úrovni Trupp v Leobersdorfu pod Heroldovým velením, lze se domnívat, že v Heroldově případě byl Scharführer označen hodností. Bylo by ostatně logičtější, aby se se porad zúčastnil muž velící Trupp a ne menšímu útvaru Schar.

³⁸⁶ BArch, SSO/169 A: Franz Killian (nar. 14. 6. 1912).

³⁸⁷ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Wiener Neustadt, Vr 847/33, Einvernahme von Franz Killian durch Gendarmerieposten Baden v. 2. 7. 1933, s. 1.

³⁸⁸ ROTHLÄNDER, *Die Anfänge der Wiener SS*, s. 331-332.

³⁸⁹ Stručná biografie Carla Pichla viz ROTHLÄNDER, *Die Anfänge der Wiener SS*, s. 28, 597-598.

³⁹⁰ K jeho stručnému životopisu srv. tamtéž s. 593.

³⁹¹ Krom Schneidera se jednalo o jakéhosi kapitána Krause, přítomen byl možná i Georg Aumeier, bývalý Himmlerův adjutant. Srv. Tamtéž, s. 332.

předpokládat, že vedení SS v Německu teroristické útoky když ne nařídilo, tak alespoň s nimi souhlasilo. Můžeme pokládat za jisté, že bezprostředně po vídeňských schůzkách začaly jednotlivé pluky s přípravou teroristických útoků a výběrem vhodných osob k jejich provedení.

Konspirační činnost rakouských nacistů nezůstala utajena před tamějšími bezpečnostními orgány, jenž zintenzivnily své pátrání. Od 29. května do 1. června probíhaly po celé zemi razie ve „hnědých domech“ a v bytech vůdců NSDAP kvůli podezření z „velezrady a vlastnictví zbraní a výbušnin.“ Jen vídeňská policie provedla od 30. května do prvního červnového dne prohlídky v 59 stranických domech a 26 soukromých bytech. Celkem byly ovšem výsledky razí dosti skromné.³⁹² V Dolních Rakousích se největší „úlovek“ policie podařil v Breitenfurtu u Vídně, kde bylo v tamějším „hnědém domě“ zabaveno 10 pušek, velké množství munice, 10 bajonetů, jeden ruční granát, jeden kilogram střelného prachu či zápalné šňůry pro granáty. V Kremži zkonfiskovali kriminalisté tiskoviny z auta zaparkovaném před národněsocialistickým „Landzeitung“ i noviny samotné.³⁹³ V průběhu vyšetřování nabyli policisté nikoli neoprávněný pocit, že kompromitující materiály byly již dříve odstraněny.³⁹⁴ Výše zmiňovaný Franz Killian později při výslechu uvedl, že v průběhu května obdržel z Vídně instrukce, aby „všechny písemné dokumenty a záznamy zničil.“³⁹⁵ V řadách rakouských policistů měli nacisté nejednoho sympatizanta, vzpomeňme si na případ z Eisenstadtu. Nelze tedy vyloučit, že národní socialisté byli o chystané policejní akci včas varováni.

Dne 12. června 1933 explodovala ve vídeňském obchodě židovského klenotníka Norberta Futterweita bomba, která usmrtila majitele a jednoho kolemjdoucího. Devět dalších osob bylo zraněno, pět z nich vážně. V brzkých ranních hodinách následujícího dne explodovala další bomba v obchodním domě „H.A.K (*Haus aller Kleinigkeiten*).“ I tento obchod měl židovského majitele. Vídeňské bombové útoky oznámily počátek konspirativně naplánovaných akcí, které se v následujících dnech rozhořely po celém Rakousku.³⁹⁶ Jak ukázalo policejní vyšetřování, stopy k pachatelům vídeňských útoků

³⁹² Tamtéž, s. 332; AZ v. 1. 6. 1933, s. 4 („Polizei in den österreichischen Braunen Häusern“).

³⁹³ RP v. 1. 6. 1933, s. 4 („Die Hausdurchsuchungen in Niederösterreich“ a Nationalsozialistische Demonstration bei einem Häftlingstransport“). Zatímco konfiskace novin proběhla bez incidentů, převoz několika zatčených nacistů krajskému soudu v Kremži doprovázený zuřivým pokřikováním jejich soukmenovců vyústil v zatčení čtyř nejagresivnějších demonstrantů. Tamtéž.

³⁹⁴ Tamtéž.

³⁹⁵ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Wiener Neustadt, Vr 847/33, Einvernahme von Franz Killian durch Gendarmerieposten Baden v. 2. 7. 1933, s. 2.

³⁹⁶ BOTZ, Gewalt in der Politik, s. 361-362.

vedly k tamější SS. Atentátníci se rekrutovali z příslušníků 1. a 2. roty II. praporu a 1. roty III. praporu 11. SS-Standarte. Část pachatelů se podařilo zatknout, postavit před soud a odsoudit, velké části mužů se ovšem podařilo spravedlnosti uniknout.³⁹⁷

Teroristické akce národních socialistů započaly sice již v roce 1932, avšak teprve krátce před zákazem strany v červnu 1933 nabyly „zásadního významu“ a byly provedeny buď na přímý pokyn či alespoň se souhlasem zemského inspektora rakouské NSDAP Habichta. Sám Adolf Hitler si od nich sliboval rychlé zhroucení rakouské vlády.³⁹⁸ Teroristické útoky totiž zároveň představovaly účinnou „formu nejextrémnější propagandy“, jakousi „propagandu skrze činy“³⁹⁹, jenž přitahovaly enormní mediální pozornost a ukazovaly na bezmocnost Dollfusovy vlády. Navíc nacisté započali své teroristické útoky v den zahájení světové hospodářské konference v Londýně, již se účastnil také rakouský kancléř, a chtěli mezinárodní veřejnosti dokázat, že tamější vláda nemá situaci pod kontrolou.

Rakouská vláda na teror NSDAP okamžitě ostře reagovala a ještě v průběhu 12. června započala s obsazováním stranických domů a lokálů NSDAP i objektům patřícím SA po celém Rakousku. Zabírání a zapečetění objektů patřících rakouským nacistům pokračovalo i v následujících dnech, stejně jako zatýkání nacistických funkcionářů. Masivní zatýkání proběhlo takřka ve všech větších dolnorakouských městech. V Sankt Pöltenu byl zatčen velitel III. praporu 52. SS-Standarte Karl Hörhann, ve Steinkirchen an der Donau byl zatčen místní velitel SS⁴⁰⁰ Leopold Blasko⁴⁰¹, ve městě Bruck an der Leitha velitel SS Ing. Hans Echsel⁴⁰², ve Vídeňském Novém Městě velitel 1. roty I. praporu dolnorakouského pluku Hans Mad.⁴⁰³ Mezi desítkami zadrženými se bezpochyby nalézali i další příslušníci SS, pro badatele je ale jejich identifikace nesmírně obtížná. V dobovém tisku se jejich jména objevují zřídka a nepodařilo se nalézt ani dobový dokument

³⁹⁷ Podrobně k vídeňským bombovým útokům a následnému policejnímu vyšetřování srv. ROTHLÄNDER, *Die Anfänge der Wiener-SS*, s. 363-376.

³⁹⁸ JAGSCHITZ, *Zur Struktur der NSDAP vor dem Juliputsch 1934*, s. 12.

³⁹⁹ BOTZ, *Gewalt in der Politik*, s. 262.

⁴⁰⁰ V novinovém článku byl Blaschko označen jako „SS-Führer.“ Jakou konkrétní funkci uvnitř SS zastával, ovšem z článku nelze poznat. Rozhodně však nebyl důstojníkem.

⁴⁰¹ Blasko byl členem NSDAP v Kremži od 27. září 1926 (č. 50 376), členem SS od 18. března 1932 (č. 33 778). Mezi lety 1926 až 1932 byl příslušníkem SA. Srv. BArch, PK/A 0369: Leopold Blasko (nar. 6. 2. 1904); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Leopold Blasko, č. spisu 332 532.

⁴⁰² Identitu tohoto muže se doposud nepodařilo odhalit.

⁴⁰³ *Das Kleine Blatt* (dále jen DKB) v. 14. 6. 1933, s. 5 („Die Aktion der Regierung gegen die Hakenkreuzler“); *AZ* v. 15. 6. 1933, s. 2 („Neue Nazibübereien in Wien“); *RP* v. 15. 6. 1933, s. 7 („Nach der Razzia – Beruhigung in Niederösterreich“).

z policejního vyšetřování, kde by byli jednotliví muži explicitně jmenováni. Z osobních složek velitelů z II. praporu 52. SS-Standarte Hanse Dimmela⁴⁰⁴ a Erwina Kohlhofera⁴⁰⁵ vyplývá, že byli v létě 1933 na určitou dobu zatčeni, kdy přesně se odehrálo, ovšem sami neuvádějí.

Dne 19. června 1933 vyhotovil bezpečnostní ředitel pro Dolní Rakousy⁴⁰⁶ (*Sicherheitsdirektor für Niederösterreich*) zprávu⁴⁰⁷ o výsledku razíí a zatýkání ve spolkové zemi od konce května až do poloviny června. Hned v úvodu zprávy se konstatovalo, že úspěch vládních akcí byl „podstatně omezen, neboť vedení strany (NSDAP – JZ) bylo díky v tisku týdny běžícím a neustále se opakujícím zprávám, které požadovaly či oznamovaly zákrok proti NSDAP, varováno a schopno podniknout protiopatření.“ Výsledky vládního tažení proti NSDAP tak byly výrazně omezeny. Nežádka se stávalo, že policisté našli „lístky s ironickými pozdravy a prázdné psací stoly.“

V Dolních Rakousích bylo provedeno celkem 414 domovních prohlídek, zatčeno 238 národněsocialistických velitelů, kteří byli předáni příslušným soudům. Zabaveno bylo mj. 32 pušek a karabin, 123 rozličných bodných a sečných zbraní a velké množství písemných dokumentů. Vyslechnuto bylo i všech osm nacistických poslanců dolnorakouského zemského sněmu. Důkazy pro přípravy plánovaných akcí k „rušení veřejného klidu a pořádku“ se přesto nepodařilo nalézt, stejně jako dokumenty, jenž by poukazovaly na souvislost s atentáty a bombovými útoky v ostatních spolkových zemích. Zpráva rovněž optimisticky konstatovala, že „útoky uvedeného typu nebyly doposud v Dolních Rakousích spáchány.“⁴⁰⁸ To ještě ovšem dolnorakouští policisté netušili, že 52. SS-Standarte dokončila přípravy k provedení útoků ve vlastní režii a že se v Kremži ještě téhož dne odehraje „nejhorší zločin vraždy od vzniku republiky.“⁴⁰⁹

⁴⁰⁴ BArch, RS/5509: Hans Dimmel (nar. 12. 12. 1904), Lebenslauf.

⁴⁰⁵ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Erwin Kohlhofer (nar. 26. 11. 1900).

⁴⁰⁶ Aby sjednotila vedení bezpečnostních úřadů, jmenovala rakouská vláda 12. června 1933 bezpečnostní ředitele v jednotlivých spolkových zemích, jenž převzali bezpečnostní agendu od zemských hejtmanů a jež byli podřízeni přímo Úřadu spolkového kancléře.

⁴⁰⁷ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/gen., K. 4888, Zl. 174 195/ 21/6 1933, Der SdFN an die GdFÖS in Wien vom 19. Juni 1933. Nationalsozialistische Bewegung in Niederösterreich, Durchführung von Hausdurchsuchungen und Verhaftung von Führern; Ergebnis.

⁴⁰⁸ Tamtéž.

⁴⁰⁹ RP v. 20. 6. 1933, s. 1 („Das schwerste Mordverbrechen seit dem Bestand der Republik“). Cit. dle ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 391.

19. června 1933 se v odpoledních hodinách vracel oddíl pomocných policistů ze střeleckého cvičení u Egelsee⁴¹⁰ do Kremže. Kolem 17. hodiny vrhli dva nezaměstnaní příslušníci SA do průvodu tři ruční granáty. Dva granáty explodovaly přímo mezi policisty, třetí se jednomu muži podařilo odvrhnout stranou, kde neškodně explodoval. 30 mužů bylo zraněno, 16 muselo být dopraveno do nemocnice, kde jeden z nich později svým zraněním podlehl.⁴¹¹ Události v Kremži donutily rakouskou vládu k ještě ostřejšímu postupu vůči NSDAP, jenž byla, stejně jako její paramilitaristické odnože, ještě též den v Rakousku zakázána, spřátelené organizace *Vaterländischer Schutzbund* a *Steirischer Heimatschutz* rozpuštěny.⁴¹²

Již v průběhu noci z 19. na 20. června zatkla policie hlavního pachatele, jednadvacetiletého SA-Scharführera Herberta Mosela. Ten při výslechu uvedl, že útok provedl společně s dalším SA-Mannem Adolfem Weichselbauem a že granáty obdrželi od jeho bratra Heinricha Mosela, příslušníka kremžského 6. pěšího pluku rakouského *Bundesheeru*. Zatímco Moselův bratr byl již 20. června zadržen, Weichselbaumovi se podařilo uprchnout do Německa. Nezaměstnaný Mosel trpěl hlubokou nenávisť vůči „systému“, který ovládala křesťanskosociální a „marxistická“⁴¹³ strana, přičemž jejich vzájemná spolupráce dle jeho slov „hanobila oběti světové války.“⁴¹⁴ Proces s oběma bratry se konal 28. a 29. srpna 1933. Herbert byl odsouzen ke 12 letům těžkého žaláře, Heinrich k šesti rokům těžkého žaláře.⁴¹⁵

Jen několik hodin po útoku v Kremži proběhla v hostinci Porsche v Rodaunu schůzka velitelů SS I. praporu a následující den se ve Vídni v kavárně na *Mariahilferstrasse* konala poslední porada 52. SS-Standarte, které se krom Kaaserera a Bayera prokazatelně zúčastnil také Franz de Martin. Kaaserer nařídil provedení útoků, přičemž se probíraly různé možnosti jejich realizace.⁴¹⁶ Již v noci z 19. na 20. června

⁴¹⁰ Tehdy zhruba 3 km severozápadně od Kremže, dnes je Egelsee její součástí.

⁴¹¹ BOTZ, *Gewalt in der Politik*, s. 217; ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K. 5082, Zl. 173 556/33, Der SdFN an den Herrn Bundesminister für das Sicherheitswesen vom 19. Juni 1933. Handgranatenattentat auf eine Hilfspolizeiabteilung nächst Krems am 19. Juni 1933.

⁴¹² JAGSCHITZ, *Der Putsch*, s. 53; ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/gen., K. 4877, Bundeskanzleramt. Verein: „Vaterländischer Schutzbund“ mit dem Sitz in Wien, behördliche Auflösung. Abschrift vom 19. Juni 1933.

⁴¹³ Míněna je sociální demokracie.

⁴¹⁴ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K. 5082, Zl. 174 878/33, Der SdFN an Bundeskanzleramt in Wien vom 22. Juni 1933. Handgranatenattentat auf eine Hilfspolizeiabteilung nächst Krems am 19. Juni 1933.

⁴¹⁵ AZ v. 29. 8. 1933, s. 4 („Der Handgranatenanschlag bei Krems“) a AZ v. 30. 8. 1933, s. 5 („Die Handgranatenwerfer verurteilt“).

⁴¹⁶ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Wiener Neustadt, Vr 847/33, Der SdFN, Kriminalbeamtenabteilung. An das Bezirksgericht in Baden vom 10. Juli 1933, s. 27-28.

došlo k bombovému útoku na železniční dráhu Liesing – Kaltenleutgeben mezi zastávkami Perchtoldsdorf a Rodaun. Vybuchlá bomba ovšem nezpůsobila takřka žádné škody a provoz na trati pokračoval bez přerušení.⁴¹⁷

V noci 25. června ve čtvrt na dvanáct došlo k pokusu o zničení sloupu elektrického vedení „Newag“ v Pottensteinu pomocí dvou plechovek naplněné amonitem, které byly přivedeny k explozi rozněcovačem za použití lahvičky a zapalovací šňůry. Vybuchla ovšem pouze jedna bomba, u druhé zhasl doutnák. Útok se tak nezdařil, neboť sloup zůstal stát. O 80 minut později explodovala další bomba na náměstí v Berndorfu mezi dvěma návěštními tabulemi patřící sociálně demokratické a křesťanskosociální straně. Poškozen byl dřevěný plot a zničeny tři okenní tabule staré fary. O dva dny později krátce po jedné hodině ráno došlo k silné detonaci na železniční trati Vídeň - Baden bei Wien východně od Badenu poblíž obce Pfaffstätten. Výbuch opět zapříčinily plechovky naplněné několika kilogramy amonitu, jenž zcela zničily souvislý kus koleje v délce 56 cm. Exploze rozmetala kolej na kusy, jeden z nich vážící 3, 75 kg odlétl dokonce 375 m daleko. Ještě těžší kus prorazil okenní tabuli a skončil v ložnici domu jednoho místního obyvatele. Místo činu bylo včas odhaleno a ještě v průběhu noci byla zahájena oprava trati, takže již ráno mohl být provoz na trati obnoven. Pro úplnost ještě dodejme, že 10. července byly nalezeny dvě nevybuchlé plechovky naplněné amonitem na železniční trati mezi Mödlingem a Guntramsdorfem.⁴¹⁸ Celková škoda vzniklá uvedenými třemi útoky byla později vyčíslena na 870 Šilinků a 62 Grošů.⁴¹⁹

Zatímco pachatele bombového útoku v okolí Mödlingu se rakouským kriminalistům dlouho nedařilo dopadnout, útoky v okolí Badenu se podařilo objasnit během několika následujících dnů a prokázat jejich vzájemnou souvislost. Rychlé a úspěšné objasnění bylo o to důležitější, že okruh nacistů, který se na atentátech podílel, plánoval další útoky a měl k nim již připravené bomby. Již 28. června se podařilo dopadnout hlavního podezřelého útoku u Pfaffstättenu, jednadvacetiletého Karl Ratzenbergera, jenž se v době před i po atentátu zdržoval v okolí Pfaffstättenu

⁴¹⁷ RP v. 21. 6. 1933, s. 3 („Neue verbrecherische Anschläge“).

⁴¹⁸ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Wiener Neustadt, Vr 847/33, Der SdFN, Kriminalbeamtenabteilung. An das Bezirksgericht in Baden vom 10. Juli 1933, s. 1-5; ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K. 5082, Zl. 174 878/33, Der SdFN an Bundeskanzleramt. GdFÖS in Wien vom 17. Juli 1933. Sprengstoffanschläge in Niederösterreich am 25., 26. und 28. Juni 1933. Srv. také novinové zprávy AZ z 27. a 29. června 1933.

⁴¹⁹ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Wiener Neustadt, Vr 847/33, Urteil vom 28. 10. 1933.

v doprovodu svých kamarádů a kamarádek. Ratzenberger⁴²⁰ byl od ledna roku 1933 velitelem HJ⁴²¹ v Badenu⁴²², a ještě v den svého zatčení učinil doznání, ve kterém označil Johanna Gazdu⁴²³ (1915-1986)⁴²⁴, bývalého člena *Heimwehru* a velitele HJ v Perchtoldsdorfu,⁴²⁵ za hlavního pachatele. Výbušná zařízení si měl Gazda vyzvednout od svého strýce Dr. Hermanna Kisslinga (nar. 1865), člena NSDAP a praporního lékaře SA, jenž byl zatčen následujícího dne.⁴²⁶ 30. června změnil Ratzenberger svoji výpověď, přiznal se, že on byl hlavním pachatelem útoku na železniční trať u Badenu a že Gazda pouze pomáhal. Aktovku s výbušninami obdržel již 26. června od studenta Spolkového vzdělávacího ústavu (*Bundeserziehungsanstalt*) v Traiskirchenu Ernsta Nattera (1914-1942).⁴²⁷ *Bannschulführer* Národněsocialistického studentského svazu (*Nationalsozialistische Schülerbund*, NSS)⁴²⁸ a čekatel o členství v SS (*SS-Anwärter*) Natter byl ještě téhož dne zadržen a poskytl vyšetřovatelům hodnověrnou výpověď o přípravách a provedení atentátů.

Rozkaz k provedení atentátů přišel od Richarda Kaaserera, což Natterovi sdělilo několik příslušníků SS, mj. i Franz de Martin. Natter se ze svého působení u SS znal

⁴²⁰ Ratzenberger byl od října 1931 členem HJ a při zákazu strany vstoupil do SS. K 1. dubnu sice vstoupil do NSDAP (č. 1 601 916), do června 1933 ale nestihl vyzvednout členskou kartu, a tak přijetí nikdy oficiálně nevstoupilo v platnost. BArch, RS E 5277 + PK/O 0026: Karl Ratzenberger (nar. 8. 4. 1912). Po svém útěku do Německa v roce 1937 Ratzenberger uvedl, že byl i příslušníkem SA a od podzimu 1932 členem NSDAP. O jeho údajném členství v SA ovšem chybí jakékoliv další informace a co se týče jeho příslušnosti k NSDAP, zde byl oficiálně veden jako člen až od 1. dubna 1933 (č. 1 601 916). Viz ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Karl Ratzenberger.

⁴²¹ Byl tzv. Kameradschaftsführerem, což byla v hierarchii HJ nejnižší možná funkce. Srv. ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/gen., K. 4877, Mitteilungsblatt 3/33 der Bannführung Niederösterreich der Hitlerjugend. Wien, am 8. März 1933, s. 13.

⁴²² NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Wiener Neustadt, Vr 847/33, Einvernahme von Karl Ratzenberger vom 28. Juni 1933, s. 1-2.

⁴²³ Gazda byl od roku 1930 členem HJ a v roce 1932 údajně vstoupil i do NSDAP. Podle sdělení personálního úřadu vídeňské župy ovšem Gazda členem NSDAP nikdy nebyl. Srv. ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Josef Gazda (nar. 24. 1. 1915), č. spisu 110 960.

⁴²⁴ Arcidiecéze vídeňská, farnost Perchtoldsdorf, matřka N 1914-1925, fol. 18.

⁴²⁵ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Wiener Neustadt, Vr 847/33, Der SdF, Kriminalbeamtenabteilung. An das Bezirksgericht in Baden vom 10. Juli 1933, s. 6.

⁴²⁶ Tamtéž, Einvernahme von Hermann Kissling durch Gendarmeriepostenkommando Baden vom 29. Juni 1933.

⁴²⁷ Natter byl od 1. května 1930 až do června 1938 členem HJ a od 21. prosince 1932 příslušníkem SS (č. 309 609) a působil ve štábu I. Sturmabteilung 52. SS-Standarte. Od 1. července 1937 byl rovněž členem NSDAP (č. 4 129 633). BArch, RS/E 0221: Ernst Natter (nar. 21. 12. 1914); WStLA, f. Gauakten: Ernst Natter.

⁴²⁸ 20. května 1933 byl NSS začleněn do Hitlerjugend a Natter od 22. května zastával funkci *Abteilungsleiter für Schulwesen von Niederösterreich*.

s Franzem Killianem a Karlem Zaiserem⁴²⁹ (1914-1943),⁴³⁰ jenž Natterovi obstarali amonit a prostředky nezbytné k vyhotovení výbušnin. Ty Natter uskladnil ve svém pokoji ve vzdělávacím ústavu v Traiskirchenu, který obýval společně s Rudolfem Weberem (1915-1968)⁴³¹, taktéž čekatelem SS. Později předal výbušniny k uschování profesorovi z Traiskirchenského ústavu Dr. Otto Pommerovi⁴³², u kterého byly nalezeny při domovní prohlídce 2. července. Weber byl zadržen v noci 30. června, Killian 1. července, Zaiser o dva dny později.

Obzvláště Killian poskytl, po počátečním lhaní, cenné informace, které dovedly vyšetřovatele k dalším pachatelům a jenž poodhalili vlastní plánování útoků včetně porady velitelů SS v Leobersdorfu. I přes přitěžující výpovědi Nattera a Killiana se Zaiser nechtěl přiznat, že zhotovil výbušná zařízení, která později předal Killianovi a Eugenu Gruberovi. Nakonec tak ovšem učinil. 3. července byl zadržen také Robert Georg Umlauf⁴³³, který Killianovi předal 8 kg amonitu, jenž sám obdržel od velitele I. praporu Bayera. Ten byl zadržen v tentýž den, kdy se sám dobrovolně přihlásil četnictvu v Leobersdorfu. O čtyři dny později byl ve Štýrsku dopaden Dr. Pommer. Bez okolků se přiznal, že od Nattera převzal výbušniny a zakopal je v parku Traiskirchenského vzdělávacího ústavu. Poslední zatýkání proběhla 10. července. Celkem bylo v souvislosti s útoky v Pottensteinu, Berndorfu a Pfaffstättenu policií zadrženo či stíháno 30 osob.⁴³⁴ Následující výpovědi a doznání podezřelých umožnila kriminalistům celkem hodnověrně zrekonstruovat celkový průběh událostí.⁴³⁵

⁴²⁹ Zaiser byl v letech 1930 až 1932 členem HJ, v únoru 1932 se stal příslušníkem SA a od ledna 1933 působil v SS. Ke dni 1. května 1938 se oficiálně datoval jeho členství v NSDAP (č. 6 182 921). Srv. ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Karl Zaiser (nar. 25. 4. 1914), č. spisu 257 689.

⁴³⁰ Arcidiecéze vídeňská, farnost Berndorf St. Margareta, matrika N 1913-1921, fol. 32.

⁴³¹ Arcidiecéze vídeňská, farnost Wien 19., Doebling, matrika N 1915-1916, fol. 175.

⁴³² Pommer byl členem NSDAP od 1. března 1933 (č. 1 518 420) a po svém útěku do Německa v květnu 1935 vstoupil v červnu téhož roku do SS. Srv. BArch, PK/J 0156: Otto Pommer (nar. 21. 12. 1903); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Otto Pommer, č. spisu 332 081.

⁴³³ Umlauf byl od 14. ledna 1933 členem SS a od 1. února téhož roku rovněž členem NSDAP (č. 1 388 319). WStLA, f. Gauakten: Robert Georg Umlauf (nar. 2. 4. 1901).

⁴³⁴ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K. 5082, Zl. 174 878/33, Der SdF n an Bundeskanzleramt. GdFÖS in Wien vom 17. Juli 1933. Sprengstoffanschläge in Niederösterreich am 25., 26. und 28. Juni 1933. Personenverzeichnis über die im Zusammenhange mit den Sprengstoffanschlägen in Baden, Pottenstein, Mödling etz. Verhafteten bzw. Verfolgten Personen.

⁴³⁵ Pokud není uvedeno jinak, pocházejí všechny informace z následujících zdrojů: NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Wiener Neustadt, Vr 847/33, Der SdF n, Kriminalbeamtenabteilung. An das Bezirksgericht in Baden vom 10. Juli 1933 + Urteil vom 28. Oktober 1933; ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K. 5082, Zl. 174 878/33, Der SdF n an Bundeskanzleramt. GdFÖS in Wien vom 17. Juli 1933. Sprengstoffanschläge in Niederösterreich am 25., 26. und 28. Juni 1933.

Počátkem května 1933 se u SS-Sturmführera Bayera objevil doposud neidentifikovaný muž, který veliteli I. praporu 52. SS-Standarte předal balík s 8 kg amonitu a krabici se sedmi rozbuškami. Velitel pluku SS-Sturmbannführer Kaaserer později Bayerovi řekl, že pokud by potřeboval více třaskavin, jsou další k dispozici. Počátkem června 1933 předal Bayer amonit Robertu Umlaufovi, jenž jej následně uschoval ve svém domě v Leobersdorfu a zároveň jej informoval, že amonit si někdo brzy vyzvedne. Z výslechových protokolů nelze určit, zda k tomuto předání došlo před či po velitelské poradě 4. června v Leobersdorfu v hostinci Haiden, logičtější by spíše bylo po jejím konání.

Po schůzce v Leobersdorfu, kde Kaaserer vydal pokyn příkazy k vykonání bombových útoků, vedli Bayer s Killianem a Karlem Zaiserem diskusi o jejich realizaci, přičemž se posledně jmenovaný nabídl, že výbušná zařízení sestaví.⁴³⁶ Po zahájení teroristických útoků vídeňské SS se Killian sám nabídl k provedení nějakého atentátu. Bayer Killianovi předal několik rozbušek a poslal jej za Umlaufem, který mu předal 3 kg amonitu. Killian jej 17. června obratem předal Zaiserovi a vyžádal si od něj zhotovení dvou bomb. Zápalnou šňůru Zaiserovi posléze předal Heinrich Herold.

Mezitím probírali možnost spáchání bombových útoků také Ernst Natter se svým kamarádem zahradnickým pomocníkem Karlem Ratzenbergerem a rozhodli se je vykonat. Natter se proto 21. června obrátil na Bayera, zda nedisponuje výbušninami, a ten jej odkázal na Killiana, kterému přikázal vyzvednout zbývajících 5 kg amonitu od Umlaufa. Natter si 23. června vyzvedl u Killiana amonit i s rozbuškami a zamířil k Zaiserovi do Berndorfu pro kyselinu sírovou a chlorečnan draselný, nezbytných pro výrobu časových zapalovačů. Zaiser předal Natterovi dvě lahvičky s požadovanými chemikáliemi a instruoval jej, jak zapalovače sestavit. Kromě těchto věcí předal Natterovi dvě zhotovené bomby v podobě plechovek naplněných amonitem společně s rozněcovači určených pro Killiana. Kromě těchto dvou sestavil Zaiser ještě tři další bomby, které později předal Eugenu Gruberovi. Natter předal bomby od Zaisera Killianovi a amonit, rozbušky a lahvičky s chemikáliemi uschoval ve svém pokoji ve Spolkovém vzdělávacím ústavu v Traiskirchenu. Natter obýval pokoj společně se svým spolužákem Rudolfem

⁴³⁶ Zaiser byl absolventem Technicko-životnostenského spolkového ústavu v Mödlingu a teoreticky se zabýval věcmi okolo výbušnin „již dlouhou dobu.“ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Wiener Neustadt, Vr 847/33, Hauptverhandlung vom 27. 10. 1933, s. 8; Einvernahme von Karl Zaiser vom 3. Juli 1933.

Weberem, který všechny tyto předměty viděl a jemuž se Natter svěřil, že s nimi plánuje bombový útok.

Killian se mezitím svěřil Bayerovi, že by jako cíl bombového útoku přicházel v úvahu vodovod u Leobersdorfu. Ten souhlasil a popřál Killianovi štěstí, jenž se v noci 24. června vydal k vodovodu s úmyslem vyhodit jej do povětří. K tomu ale nakonec Killian nenašel dostatek odvahy, výbušniny schoval v hustém křoví a vrátil se do Leobersdorfu do hostince Haiden, kde o své nevydařené akci informoval Bayera.

Ve stejný den se v Badenu setkal Natter s Ratzenbergerem a sdělil mu, že má již k dispozici výbušniny a vybídl jej ke spáchání útoku na bádenskou železnici, s čímž Ratzenberger souhlasil a současně mu detailně popsal, jak bombový útok provést. Vyžádal si od něj rovněž plechovky k vyhotovení bomb, které měl Ratzenberger následující den předat Weberovi. Předávka předmětů se 25. června skutečně uskutečnila a Natter za Weberovi přítomnosti vyrobil celkem osm bomb i s časovými zapalovači. Weber se večer 26. června vydal se dvěma výbušninami k železniční dráze u Traiskirchenu s úmyslem zničit koleje. Stejně jako Killian ale nakonec k samotné realizaci svého úmyslu nenašel dostatek odvahy a následující den výbušniny vrátil Natterovi.

I Natter se večer 26. června vzdálil z Traiskirchenu a zamířil do Badenu k domu Margot Jäger (nar. 1911), velitelky místní skupiny Svazu německých dívek (*Bund Deutscher Mädel*, BDM),⁴³⁷ kde měl domluvenou schůzku s Ratzenbergerem. Jemu předal aktovku se dvěma bombami, rozbuškou, izolační páskou a lahvičku kyseliny sírové a chlorečnanu draselného. Následně se vrátil do svého pokoje v Traiskirchenu, vyzvedl si další dvě bomby s časovými zapalovači a vydal se k železniční dráze v blízkém Guntramsdorfu, aby zde na ní provedl útok. Jenomže i on „selhal“ a nedokázal se přimět k činu. Bomby zanechal mezi dvěma pražci, kde byly později 10. července nalezeny.

Ratzenberger se odpoledne 27. června sešel s Johannem Gazdou, načež vyzvedli u prvně jmenovaného aktovku se dvěma bombami i dvěma pistolemi a společně odjeli na motorce k jedné samotě u Badenu k hostinci Grausam, jenž patřil rodičům člena SA Gustava Grausama (1914 - 1988).⁴³⁸ Aktovku schovali do haraburdí. Poté odjeli do Badenu, kde měli dostaveníčko s Margot Jäger a Johannou J. (nar. 1918), k nimž se ještě

⁴³⁷ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/gen., K. 4877, Mitteilungsblatt 3/33 der Bannführung Niederösterreich der Hitlerjugend. Wien, am 8. März 1933, s. 14.

⁴³⁸ Arcidiecéze vídeňská, farnost Pfaffstaetten, matrika N 1908-1919, fol. 140.

připojil jeden ze zakládajících členů bádenské SS Theodor Kahla⁴³⁹ a Emilie D. (nar. 1918). Jak Johanna, tak i Emilie byly členky bádenské BDM. Celá skupina se posléze vydala do hostince Grausam, kde si Ratzenberger vyzvedl aktovku s výbušninami. Na cestě k domu Johanny J. se skupina ještě zastavila ve vinném sklepu ve Pfaffstättenu, kde si koupili dvě lahve. Posilněna vínem se celá družina přesunula k Jahnovým. Zatímco děvčata a Kahla zůstaly uvnitř, Ratzenberger s Gazdou se přesunuli jen ke 100 metrů vzdálené trati, na kterou Ratzenberger položil bomby. Oba příslušníci HJ se vrátili k domu, odkud mezitím vyšli jejich kamarádi, a vydali se zpět do města. Následovala ohlušující exploze. Zatímco Kahla doprovázel Jäger domů, Ratzenberger a Gazda doprovodili domů Emilii. Před domem jí Ratzenberger předal aktovku s pistolemi, protože se obával možné domovní prohlídky.⁴⁴⁰

Ráno 28. června byl Ratzenberger zadržen a policie byla na stopě i Gazdovi. Ten se dopoledne uchýlil do hostince Grausam, kde Gustavovi Grausamovi sdělil, že se podílel na útoku na bádenskou železnici a musí uprchnout do Německa. Mezitím přinesla Grausamovi do hostince další členka BDM Marie C. (nar. 1918) aktovku s pistolemi, sdělila mu, že Emilie D. byla zatčena⁴⁴¹, a požádala jej, aby aktovku zakopal. Za její přítomnosti to Grausam skutečně udělal, po jejím odchodu ji ovšem znovu vykopal a a později znovu zakopal v lese. Gazda poslal svého kamaráda a člena HJ Wenera Cubasche (nar. 1916) ke svojí matce do Perchtoldsdorfu, aby u ní vyzvedl jeho pas a oblečení. Kolem 15. hodiny dorazili do hostince četníci hledající Ratzenbergovu aktovku, kterou ovšem nenašli. Gazdovi se těsně před jejich příchodem podařilo zadními dveřmi zmizet do blízkého lesa. Večer se Cubasch vrátí zpět do hostince a předal Gazdovi požadované věci, který následně kolem 22. hodiny hostinec opustil a vydal se na útěk do Německa.

Téhož dne večer se Ernst Natter objevil u jednoho z traiskirchenských profesorů, člena NSDAP Dr. Otty Pommera, se kterým se Natter dobře znal. Jelikož jeho jméno padlo v souvislosti s Ratzenbergerovým a Gazdovým bombovým útokem, požádal Natter

⁴³⁹ Kahla vstoupil do SS 6. srpna 1931 (č. 12 017) Do NSDAP byl oficiálně přijat k 1. květnu 1938 (č. 6 286 985). BArch, RS/C 5250 + PK/F 0236: Theodor Kahla (nar. 6. 8. 1913); Tamtéž, f. NSDAP-Gaukartei, 18911717.

⁴⁴⁰ Jäger, Emilie D. i Johanna J. byli zadrženy 30. června a následující den zatčeny a předány krajskému soudu ve Vídeňském Novém Městě. Kahla byl zadržen již 28. června. Vyšetřovatelé pochopitelně nevěřili jejich tvrzením, že o útoku nic nevěděly, a jejich podezření bylo ještě umocněno pozdější Natterovou výpovědí, že „jím pověření lidé si...do bezprostřední blízkosti místa činu přivedli děvčata jako alibi.“

⁴⁴¹ Emilie D. byla zadržena četnictvem skutečně již 28. června 1933, po výsledku ale byla opět propuštěna a následně předala aktovku svojí kamarádce Marii C., aby jí donesla Grausamovi.

Pommer, aby schoval poslední čtyři jím vyrobené bomby, a následující den mu přinesl ještě další věci, mezi nimiž nechyběla ani pistole či krabice s rozbuškami. 30. června Pommer společně s Georgem Kitzmantelem (1916-1968)⁴⁴², příslušníkem SA a studentem Spolkového vzdělávacího ústavu v Traiskirchenu, zahrabali Natterovi věci na zahradě ústavu, kde je později policie objevila.

A jak došlo k atentátům v Pottensteinu a Berndorfu? Dne 23. června předal Zaiser tři bomby esesmanovi Eugenu Gruberovi⁴⁴³, který se na něj obrátil kvůli obstarání výbušnin již zhruba o dva týdny dříve. V noci 25. června poté Gruber se dvěma bombami provedl útok na sloup elektrického vedení v Pottensteinu, třetí plechovku s amonitem předal Heinrichu Heroldovi, jenž spáchal bombový útok v Berndorfu. Grubera potkal následující den večer v Berndorfu Karl Zaiser, kterému se Gruber svěřil, že jede k Heroldovi do Leobersdorfu, se kterým plánuje utéci do Německa. Obdobně jako Gazda se i Gruber s Heroldem včasným útekem za hranice vyhnuli trestnímu stíhání a odsouzení. Stojí ještě za zmínku, že Gruber 25. června ukryl ve velké jídelně berndorfské továrny na kovové výrobky bombu se slzným plynem, ve které se večer konalo divadelní představení tamějšího katolického mládežnického spolku, jenž navštívilo zhruba 600 osob včetně 200 dětí. Bomba ale naštěstí nevybuchla a byla nalezena následující den.

Ve dnech 27. a 28. října se posléze za velkého zájmu veřejnosti i tisku⁴⁴⁴ konal proces s pachateli bombových útoků. Na lavici obžalovaných usedlo celkem 11 mužů. Dva profesori (Pommer, Adam) a dva studenti Spolkového vzdělávacího ústavu v Traiskirchenu (Natter, Weber), dva další učitelé (Bayer, Killian), úředník (Kahla), dva středoškoláci (Rebhann a Zaiser) a dva dělníci (Grausam, Ratzenberger).⁴⁴⁵ Dvanáctá obžalovaná, předsedkyně bádenské místní skupiny BDM Margot Jäger, se k soudu

⁴⁴² Arcidiecéze Vídeň, farnost Moosbrunn, matřka N 1912-1919, fol. 147.

⁴⁴³ Gruber byl příslušníkem 3. družstva v Berndorfu náležící 2. rotě I. praporu 52. SS-Standarte. Byl rovněž velitelem HJ v místě svého bydliště, v Pottensteinu. V době svého studia na reálném gymnáziu v Berndorfu jej mj. učil i Otto Bayer, pozdější velitel I. praporu. K Bayerovým žákům patřil také Zaiser.

⁴⁴⁴ O procesu obšírně referovaly všechny velké rakouské deníky. AZ v. 28. 10. 1933, s. 6-7 („Die Badener Bombennazi vor Gericht“), v. 29. 10. 1933, s. 5 („Die Bombenfabrik in der Schule“); DKB v. 28. 10. 1933, s. 2-5 („Lehrer und Schüller erzeugen Nazibomben!“), v. 29. 10. 1933, s. 6 („Wenn Hakenkreuzler Bomben werfen...“); NFP v. 28. 10. 1933, s. 10 („Der Bombenanschlag auf die Badner Elektrische“), v. 29. 10. 1933, s. 13-14 („Strafen bis zu zwei Jahren im Bombenprozess“); RP v. 28. 10. 1933, s. 7-8 („Der Bombenanschlag auf die Badner Elektrische“), v. 29. 10. 1933, s. 14 („Der Bombenanschlag auf die Badner Elektrische“).

⁴⁴⁵ AZ v. 29. 10. 1933, s. 5 („Die Bombenfabrik in der Schule“). V článku jsou mylně uvedeni čtyři studenti ústavu v Traiskirchenu.

nedostavila, údajně odjela do Vídně na nákupy, načež na ní byl vydán zatykač a proces s Theodorem Kahlou, proti kterému měla svědčit, byl z projednávání vyřazen a odložen.⁴⁴⁶

Proces zahájil žalobce četbou obžaloby a následovaly výpovědi jednotlivých obžalovaných. Znovu tak byly probírány poměry na Spolkovém vzdělávacím institutu v Traiskirchenu, jenž poskytovaly „děsivý obraz“ na rakouských vzdělávacích zařízeních. Podle Natterovy výpovědi byla většina personálu (ca. 30 osob) členy NSDAP anebo s programem strany přinejmenším sympatizovala a jejich postoje jej utvrdily v jeho vlastních názorech a dodalo odvalu k dalšímu konání. Mezi materiály, jež byly zakopány na zahradě Traiskirchenského ústavu, byly i spisy 12. roty 84. SA-Standarte⁴⁴⁷, na kterých byl uveden Dr. Adam jako SA-Truppführer z Traiskirchenu a sedm studentů ústavu bylo vedeno jako příslušníci SA.⁴⁴⁸ Kolik přesně bylo mezi chovanci ústavu členů SS, SA či HJ známo není, i pod vlivem svých národně socialistických učitelů jich muselo být velké množství a Spolkový vzdělávací ústav v Traiskirchenu tak představoval skutečné nacistické hnízdo. V této souvislosti stojí za připomenutí, že učitelé patřili k jádru voličů NSDAP v Rakousku. Krom Otty Bayera a Franze Killiana byl učitelem kupř. i Adolf Pazelt, velitel 2. roty III. praporu 52. SS-Standarte.

Oba profesori z Traiskirchenu zažívali před soudem horké chvíle. Pommer se cítil „zcela nevinný“ a pouze „ze soucitu“ k Natterovi, se kterým chodíval běhat a kterému chtěl zmírnit jeho očekávaný trest, ukryl jeho výbušniny a další věci u sebe v pokoji a později je zakopal na zahradě.⁴⁴⁹ Své dřívější tvrzení o tom, že „radikálnímu nacistovi“ Pommerovi 25. června prozradil, že plánuje bombový útok⁴⁵⁰, Natter odvolal a Pommera tak částečně zprostil obvinění. Ještě trapnější byla výpověď Dr. Adama, který musel přiznat, že mu ještě před bombovými útoky Natter ukázal svoji pistoli a že v jeho pokoji viděl rozbušky. Dle svých slov si s tím ovšem „nelámal hlavu.“ Proč? „Protože Natter byl SS-Mann, kdežto já byl příslušníkem SA (sic!), a mě do toho nic nebylo“, odpověděl Adam a ještě dodal: „SA nemá nic společného s SS.“ (sic!).⁴⁵¹ I Adamovi původně

⁴⁴⁶DKB v. 28. 10. 1933, s. 3 („Lehrer und Schüller erzeugen Nazibomben“); RP v. 29. 10. 1933, s. 14 („Der Bombenanschlag auf die Badner Elektrische“).

⁴⁴⁷ Stejně jako I. prapor 52. SS-Standarte i 84. SA-Standarte se nacházela v jihovýchodní části Dolních Rakous.

⁴⁴⁸ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K. 5082, Zl. 174 878/33, Der SdFN an Bundeskanzleramt. GdFÖS in Wien vom 17. Juli 1933. Sprengstoffanschläge in Niederösterreich am 25., 26. und 28. Juni 1933.

⁴⁴⁹ DKB v. 28. 10. 1933, s. 4 („Lehrer und Schüller erzeugen Nazibomben“).

⁴⁵⁰ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. Kreisgericht Wiener Neustadt, Vr 847/33, Fortsetzung der Einvernahme von Ernst Natter vom 6. 7. 1933.

⁴⁵¹ AZ v. 29. 10. 1933, s. 5 („Die Bombenfabrik in der Schule“); RP v. 28. 10. 1933, s. 8 („Der Bombenanschlag auf die Badner Elektrische“).

přítížilo Natterovo svědectví, podle nějž mu Natter řekl, že má v úmyslu spáchat pumový útok. Nicméně i toto svědectví Natter u soudu odvolal a Adamovi hodně pomohl.⁴⁵²

Natter rovněž uvedl, že se rozhodl provést bombové útoky mj. díky informacím od Bayera a Killiana, od nichž se dozvěděl vyjádření dolnorakouského gauleitera Josefa Leopolda, podle kterého strana povolila páchaní útoků a bude je krýt.⁴⁵³ Podle státního návladního byl právě velitel I. praporu Bayer „nejnesympatičtější“ postavou celého procesu. Jeho taktika spočívala ve svádění zodpovědnosti na příslušníky SS, jimž se podařilo utéci do Německa (Kaaserer, de Martin)⁴⁵⁴, popř. svaloval vinu na své podřízené a snažil se celý průběh událostí vylíčit tak, aby útoky vypadaly jako činy neorganizovaných jednotlivců. Taktika, objevující se u mnoha dalších nacistů postavených před soud.⁴⁵⁵ Naproti svým dřívějším vyjádřením, že o všem věděl, u soudu vše popřel a dokonce se pokoušel tvrdit, že své muže od útoků odrazoval!⁴⁵⁶ Ačkoli i v dopise Alfredu Rodenbücherovi z června 1936⁴⁵⁷ upozorňoval na „bezúčelnost“ bombových útoků, zároveň ale dodal, že „ve stanovený den pro útoky byly vykonány atentáty podle rozkazu pouze na mém území. V ostatních oblastech nebyl rozkaz proveden.“ Návladní tak měl pravdu, když tvrdil, že Bayer byl „tajemným strůjcem v pozadí“, a zodpovědnost ostatních obžalovaných označil za „lacinou výmluvu.“ Rovněž neuvěřil Bayerovu tvrzení, že mu amonit na počátku května předal neznámý muž, neboť ten mu musel být dobře znám.⁴⁵⁸

Soud původ amonitu sice neprojednával, kriminalistům se jej ale podařilo objasnit. Někdy mezi 22. a 24. dubnem 1933 odcizili neznámí pachatelé z uhelného dolu u obce Neusiedl⁴⁵⁹ 41 kg amonitu, 72 rozbušek, více jak 400 metrů zápalné šňůry a pět či šest plechových krabiček v celkové hodnotě takřka 204 Šilinků. Policii se dlouho nedařilo najít jakoukoliv stopu, jenž by je zavedla k pachatelům, a teprve bombový útok na sloup elektrického vedení v Pottensteinu přinesl do celého případu jasno. Jedna ze dvou bomb

⁴⁵² NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Wiener Neustadt, Vr 847/33, Urteil vom 28. 10. 1933.

⁴⁵³ AZ v. 28. 10. 1933. s. 6 („Die Badener Bombennazi vor Gericht“); RP v. 28. 10. 1933, s. 7 („Der Bombenanschlag auf die Badner Elektrische“).

⁴⁵⁴ BArch, SSO/46: Otto Bayer (nar. 6. 11. 1900), Einvernahme von Otto Bayer durch den SD (18. 2. 1936).

⁴⁵⁵ AZ v. 29. 9. 1933, s. 8 (Einer von der Oesterreichischen Legion“); ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 387.

⁴⁵⁶ RP v. 29. 10. 1933, s. 14 („Der Bombenanschlag auf die Badner Elektrische“).

⁴⁵⁷ BArch, SSO/46: Otto Bayer (nar. 6. 11. 1900), Bayer an Alfred Rodenbücher vom 1. Juni 1936.

⁴⁵⁸ RP v. 29. 10. 1933, s. 14 („Der Bombenanschlag auf die Badner Elektrische“). Kdo Bayerovi amonit doručil, zůstává i dnes záhadou. Mohl to být Bayerův adjutant Wilhelm Stumpf, adjutant 52. SS-Standarte Amon Göth či Hans Muschik, který uschoval výbušniny jak 11., tak i 52. SS-Standarte.

⁴⁵⁹ Neusiedl leží v těsné blízkosti Berndorfu a dnes je součástí obce Hernstein.

použitých při útoku totiž nevybuchla a její následný rozbor ukázal, že amonit v plechovce, stejně jako zápalná šňůra a rozbuška, byl takový, jaký používali v uhelném dole v Neusiedlu.⁴⁶⁰ Je tudíž velmi pravděpodobné, že loupež třaskavin provedla dolnorakouská SS. Nasvědčovalo by tomu i předání amonitu Bayerovi na počátku května, tedy jen krátce po krádeži, i výpovědi Ratzenbergera a Killina, kteří shodně dosvědčili, že amonit pocházel z krádeže.⁴⁶¹

Po závěrečných projevech žalobce a obhájců následovalo vynesení rozsudku. Soud uznal obžalovaného Karla Ratzenbergera vinným podle § 4 zákona o výbušninách (*Sprengstoffgesetz*), protože provedl útok na bádenskou železnici. Natter, Killian, Bayer a Zaiser byli uznáni vinnými podle § 5 zákona o výbušninách, protože se na útocích domluvili, a jelikož výbušniny také vlastnili, byli odsouzeni i o podle § 6 zmiňovaného zákona. Weber byl shledán vinným podle § 6, Pommer a Grausam byli vinni zločinem napomáhání. Na základě tohoto rozsudku obdržel Ernst Natter dva roky, Karl Zaiser 22 měsíců, Karl Ratzenberger a Otto Bayer 18 měsíců, Franz Killian 15 měsíců a Rudolf Webber 9 měsíců těžkého žaláře. Dr. Otto Pommer „vyfasoval“ tři měsíce vězení, Gustav Grausam dva měsíce. Dr. Hermann Adam a Rudolf Rebhan byli zcela zproštěni obvinění.⁴⁶² Všem devíti odsouzeným byla do výkonu trestu započítána doba strávená ve vyšetřovací vazbě⁴⁶³, takže Dr. Pommer byl okamžitě propuštěn na svobodu, stejně jako Theodor Kahla, jenž ovšem musel složit slib, že se nepokusí utéct.⁴⁶⁴

Soud, jenž zasedal mezi 27. a 28. říjnem 1933, projednával ovšem pouze terorismus bádenské SS. Útoky plánované 3. rotou I. praporu 52. SS-Standarte se před soudem dostaly již o měsíc dříve, kdy na lavici obžalovaných usedl SS-Mann Eduard Karl (1908-1964)⁴⁶⁵, pachatel útoku na železniční dráhu Liesing – Kaltenleutgeben. Věci, které u soudu vypověděl, rozhodně nebyly nezajímavé. Jak již bylo řečeno, automechanik Karl byl příslušníkem SS-Sturmu Franze de Martina a jeho bezprostředním nadřízeným

⁴⁶⁰ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Wiener Neustadt, Vr 847/33, Gendarmeriepostenkommando Berndorf an das Bezirksgericht in Pottenstein vom 29. Juni 1933. Eugen Gruber, Verdacht des Einbruchsdiebstahls im Kohlenbergwerk in Neusiedl und Sprengmitteldiebstahl.

⁴⁶¹ Tamtéž, Fortsetzung der Einvernahme von Karl Ratzenberger vom 30. Juni 1933; Fortsetzung der Einvernahme von Franz Killian vom 3. 7. 1933.

⁴⁶² NFP v. 29. 10. 1933, s. 13 („Strafen bis zu zwei Jahren im Bombenprozess“).

⁴⁶³ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Wiener Neustadt, Vr 847/33, Urteil vom 28. Oktober 1933.

⁴⁶⁴ DKB v. 29. 10. 1933, s. 6 („Wenn Hakenkreuzler Bomben werfen“).

⁴⁶⁵ Arcidieceze Vídeň, farnost Brunn am Gebirge, matrika N 1908-1915, fol. 9.

byl Scharführer⁴⁶⁶ Johann Schreiner (nar. 1908).⁴⁶⁷ 17. června předal Karlovi neznámý muž k uschování balík s výbušninami. O dva dny později jej navštívil Schreiner a sdělil mu, že byl společně s dalším esesmanem Alexandrem Wagnerem (nar. 1909) pověřen úkolem vykonat bombový útok na vilu bývalého křesťanskosociálního ministra obchodu Eduarda Heinla (1880-1957) v Perchtoldsdorfu. Tento útok měl Schreiner spáchat již předcházející noc, protože se ale Wagner neobjevil, upustil od jeho realizace.⁴⁶⁸

Schreiner zavedl Karla do borovicového lesa, kde v jedné jeskyni schoval amonit původně určený pro atentát na Heinlovu vilu. Přes počáteční zdráhání si nakonec Karl odnesl výbušninu domů. Současně mu Schreiner tlumočil rozkaz de Martina, aby v Perchtoldsdorfu vyzvedl u SS-Manna Karla Spullera (nar. 1902)⁴⁶⁹ ještě třetí balík s třaskavinami. Ještě ten samý den za Karlem přišel znovu Schreiner, vyžádal si od něj dva balíky výbušnin a doručil mu další Martinův rozkaz, podle kterého měl v nadcházející noci spáchat atentát v Rodaunu. K tomu ovšem Karl nenašel dost odvahy a následující den vhodil výbušniny do liesingského potoka. Schreiner naopak úkol splnil a s převzatým amonitem provedl bombový útok na železniční dráhu Liesing – Kaltenleutgeben.⁴⁷⁰

V průběhu června a července pak všichni muži zapletení do příprav útoků, tzn. de Martin, Schreiner, Wagner, Spuller i Karl, uprchli do Německa. Emigranti byli umístěni do tábora „rakouské legie“ (*Österreichische Legion*)⁴⁷¹ v Lechfeldu, Karl byl ale natolik nespokojený se způsobem, s jakým s ním zacházeli, i s žoldem, který nedostával, že se rozhodl vrátit do Rakouska a dobrovolně se přihlásil policii. I z tohoto důvodu jej posléze u soudu nezastupoval nacistický obhájce, ale obhájce Ex-offo. Ten se dokonce z obav o Karlův život pokusil prosadit, aby se proces vedl s vyloučením veřejnosti, ale svůj návrh nedokázal prosadit.⁴⁷²

⁴⁶⁶ Znovu je třeba konstatovat, že z dochovaných pramenů nelze přesně určit, zda je pod pojmem „Scharführer“ myšlena hodnost nebo funkce velitele Schar.

⁴⁶⁷ Schreiner byl od 28. ledna 1932 členem NSDAP (č. 783 071) v Perchtoldsdorfu. Srv. BArch Berlin, PK/L 0377: Johann Schreiner (nar. 19. 10. 1908); Po svém útěku do Německa Schreiner přešel od SS k SA. Viz ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Johann Schreiner, č. spisu 273 605.

⁴⁶⁸ NFP v. 28. 9. 1933, s. 4 („Die geplanten und versuchten Sprengstoffattentate im Juni“).

⁴⁶⁹ Karl Spuller byl od 1. dubna 1931 členem NSDAP (č. 444 435). BArch, PK/L 0377: Karl Spuller (nar. 4. 2. 1902). O Spullerově členství v SS ovšem panuje řada nejasností. V dopise z 9. ledna 1934 uvedl, že byl členem SS od 24. dubna 1932. Ve všech pozdějších dotaznících a prohlášeních ale uvedl, že byl členem SA od dubna 1931 až do září 1933 a až teprve poté přešel k SS. ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Karl Spuller, č. spisu 237 479.

⁴⁷⁰ AZ v. 29. 9. 1933, s. 8 („Einer von der Oesterreichischen Legion“); RP v. 29. 9. 1933, s. 8 („Ein geplanter Anschlag auf die Villa des Ministers a. D. Heinl“).

⁴⁷¹ Blíže k rakouské legii srv. kapitulu o Rakušanech v Německu.

⁴⁷² AZ v. 29. 9. 1933, s. 8 („Einer von der Oesterreichischen Legion“).

Krom samotného útoku se před soudem projednávaly i Karlovy zážitky z Německa, ke kterým vypověděl následující: „Nejdříve jsem byl přidělen k ostraze koncentračního tábora v Dachau. Místo slíbené jedné Marky denně jsme ale dostávali pouze 30 Feniků. Za tak málo peněz jsem si nechtěl hrát na vojáka, musel jsem přitom totiž myslet na ženu a dítě. Šel jsem za velitelem a řekl mu, že když nedostanu slíbenou Marku týdně, půjdu zpátky domů. Ten se zasmál a povídal: To nic není. Když budeš dělat řeči, skončíš sám v koncentračním táboře. Potom mě poslali do Lechfeldu k rakouské legii, ale ani tady jsem nedostal jednu Marku, jenž mi náležela. Od své ženy jsem obdržel útrpný dopis a posléze další, tak jsem holt vzal roha a sám jsem se tady dal k dispozici.“⁴⁷³

U soudu zazněla ještě jedna věc, která Karlovi přitížila. A to totiž již zmiňovaná loupež výstroje ze skladu místní skupiny *Heimwehru* v Maueru u Vídně, kterou Karl provedl v lednu společně s osmi dalšími muži. Soud odsoudil Eduarda Karla k osmi měsícům těžkého žaláře. Přestože již jednou z Rakouska uprchl, na žádost obhájce Karlovi soudní dvůr povolil čtrnáctidenní odklad trestu, aby mohl zabezpečit svoji strádající rodinu.⁴⁷⁴ Soud s Eduardem Karlem byl významný ani ne tím, že by obžalovaný obdržel vysoký trest, ale hlavně kvůli zcela jednoznačně prokázané přípravě a provedení na rozkaz z vyšších míst.⁴⁷⁵

Když se podíváme na složení pachatelů bombových útoků a osob, jenž byly do jejich plánování zapojeny, můžeme konstatovat následující. Útoky byly naplňovány a realizovány v okruhu I. praporu 52. SS-Standarte s pomocí prominentních členů HJ. Gruber, Herold, Killian, Natter, Ratzenberger, Weber, Zaiser, Karl, Schreiner, Umlauf a Wagner, byli příslušníci 2. a 3. roty Bayerova praporu. O členství Ratzenbergera a Umlaufa v SS ovšem vyšetřovatelé vůbec nevěděli. Ratzenberger a Gazda byli velitelé HJ v Badenu, resp. Perchtoldsdorfu, Gruber velel i HJ v Pottensteinu.⁴⁷⁶ Ratzenberger a Gazda se z titulu svých funkcí u HJ dobře znali s Gruberem i Natterem a Zaiserem.⁴⁷⁷ S výjimkou Herolda a Umlaufa, narozených roku 1901, byli všichni uvedení muži velmi

⁴⁷³ DKB v. 29. 9. 1933, s. 10-11 („Einer von der Österreichischen Legion“).

⁴⁷⁴ RP v. 29. 9. 1933, s. 8 („Ein geplanter Anschlag auf die Villa des Ministers a. D. Heini“).

⁴⁷⁵ AZ v. 29. 9. 1933, s. 8 („Einer von der Oesterreichischen Legion“).

⁴⁷⁶ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K. 5082, Zl. 174 878/33, Der SdFN an Bundeskanzleramt. GdFÖS in Wien vom 17. Juli 1933. Sprengstoffanschläge in Niederösterreich am 25., 26. und 28. Juni 1933. Personenverzeichnis über die im Zusammenhange mit den Sprengstoffanschlägen in Baden, Pottenstein, Mödling etz. Verhafteten bzw. Verfolgten Personen.

⁴⁷⁷ Zaiser byl až do roku 1932 zástupcem velitele HJ v Berndorfu. Srv. NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Wiener Neustadt, Vr 847/33, Einvernahme von Karl Zaiser durch Gendarmeriepostenkommando Baden vom 3. Juli 1933.

mladí, Gruber, Natter, Zaiser, Weber a Gazda byli dokonce mladší 20 let a podle tehdejších rakouských zákonů tak mohli v případě odsouzení počítat s nižšími tresty. Možná to tedy byl ze strany SS i záměr, aby útoky provedly takto mladí muži. Pomocnou roli při realizaci atentátů a následných snah pachatelů zakrýt stopy sehráli i členové SA (Adam, Grausam) a NSDAP (Adam, Pommer) a rovněž členky BDM (Jäger, Johanna J., Marie C., Emilie D.).

Zdaleka ne na všechny pachatele dosáhla ruka spravedlnosti. Nejprominentnějším odsouzeným byl bezesporu velitel I. praporu 52. SS-Standarte Otto Bayer, dalším dvěma organizátorům, veliteli 3. roty I. praporu Franzi de Martinovi i samotnému veliteli 52. SS-Standarte Richardu Kaasererovi se podařilo závčasem uprchnout, stejně jako Gruberovi, Schreinerovi, Heroldovi či Gazdovi. Některým obžalovaným se nepodařilo prokázat vinu (Adam, Jäger, Kahla), resp. před soudem vůbec nestanuli (Kitzmantel, Umlauf). A některé pachatele vyšetřovatelé vůbec nevypátrali. Kupř. Bayer se ve svém dopise z června 1936 chlubil, že se mu podařilo „zahladit stopy všech zasvěcených, jenž se nacházeli na svobodě.“⁴⁷⁸ Jména těchto osob se pravděpodobně již nikdy nedozvíme, ačkoli účast Bayerova adjutanta Wilhelma Stumpfa se, i s ohledem do jeho zapojení do dalších bombových útoků⁴⁷⁹, jeví jako reálná. Pozoruhodné rovněž je, že v průběhu celého vyšetřování, krom velitelské porady v Leobersdorfu ze 4. června, vůbec nepadlo jméno velitele 2. roty I. praporu z Badenu Andrease Hanaka, a to i přesto, že většina pachatelů pocházela právě z tohoto útvaru. Jeho jméno po zákazu NSDAP v Rakousku z dějin dolnorakouské SS zcela mizí a objevuje se až v souvislosti s jeho úmrtím v roce 1943. Hanakovým nástupcem se stal Erwin Osel (1911-1994)⁴⁸⁰, jenž podle vlastního životopisu „převzal se zákazem strany velení Sturm SS v Badenu 2/I/52.“⁴⁸¹ Na jeho stopu se ale vyšetřovatelé vůbec nedostali.⁴⁸²

To, že se kriminalistům nepodařilo odhalit celou síť organizátorů, pramenilo mj. z toho, že jednotlivé atentáty byly vyšetřovány odděleně a že zřejmě nebyla zřízena žádná speciální komise, jenž by případná spojení mezi jednotlivými případy a výpověďmi

⁴⁷⁸ BArch, SSO/46: Otto Bayer (nar. 6. 11. 1900), Bayer an Alfred Rodenbücher vom 1. Juni 1936.

⁴⁷⁹ Srv. následující kapitolu.

⁴⁸⁰ Arcidiecéze vídeňská, farnost Baden-St. Stephan, matrika N 1911-1913, fol. 49.

⁴⁸¹ BArch, RS/E 0416: Erwin Osel (nar. 30. 6. 1911), Lebenslauf (ned., 1940).

⁴⁸² Oselovo příjmení je uvedeno v seznamu osob zachycených v „kapesním kalendáři“ (*Taschenkalender*) Karla Zaisera, který mu byl zabaven při domovní prohlídce. Na stejném seznamu figuruje i jméno Wilhelma Stumpfa a Andrease Hanaka. NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Wiener Neustadt, Vr 847/33, Taschenkalender des Karl Zaiser.

podezřelých mohla prokázat. To se týkalo nejenom teroru 52., ale i vídeňské 11. SS-Standarte. Nadto byl bezpečnostní aparát kvůli neustálým teroristickým útokům zcela přetížený a byl nacisticky orientovanými policisty konstantně sabotován, což se ukázalo zejména případech útoků 11. SS-Standarte.⁴⁸³

Neodhalena tak zůstala např. úzká síť pašování výbušnin mezi vídeňskou a dolnorakouskou Standarte. 13. června byli v Salcburku v rámci masového zatýkání prominentních členů NSDAP po celém Rakousku zadrženi příslušníci 11. SS-Standarte Hans Muschik a Walter Leubuscher a později předáni vídeňskému zemskému soudu. Posledně jmenovaný byl jedním z organizátorů bombových útoků vídeňské SS a 20. září byl odsouzen na pět měsíců prostého (*einfacher*) žaláře. Naproti tomu Muschik byl pro nedostatek důkazů propuštěn. Policie vůbec netušila, že se jí dostal do rukou muž, jenž měl na starosti skladování výbušnin dolnorakouské SS. Kaasererův adjutant Amon Göth později uvedl, že se mu „podařilo zachránit všechny zásoby třaskavin, který by byly zatčením Hanse Muschika ztraceny, a posléze pro ně najít další uplatnění.“ Podle vlastního životopisu byl Göth po zákazu strany Kaasererem „pověřen organizováním nezbytných akcí v rámci 52. SS-Standarte a obstaráním pro ně potřebným množstvím výbušnin.“ Leubuscher navíc u soudu vypověděl, že Göth i Kaaserer byli na poradě vedoucích funkcionářů rakouské NSDAP konané 30. května označeni jako možní kandidáti pro teroristické akce.⁴⁸⁴

Krátce po granátovém útoku v Kremži, 21. června, zatkla rakouská policie v rámci další vlny zatýkání nacistických funkcionářů příslušníka vídeňské SS Hanse Rahna (nar. 1912), a to opět v Salcburku. Kriminalisté rychle zjistili, že Rahn fungoval jako kurýr vídeňské a dolnorakouské SS-Standarte, a jelikož vyvstalo podezření o jeho zapojení do vídeňských bombových útoků, předala jej salcburská policie svým kolegům v hlavním městě. Rahn ve své výpovědi mj. uvedl, že jej 15. června požádal člen kremžské SS-Mann Walter Widner,⁴⁸⁵ aby přijel do Kremže a identifikoval zde jistého Ernsta Happacha. Odpoledne tam vyrazil na kole a v Happachovi skutečně rozpoznal člena své rot. V důsledku toho byl 24. června vyslechnut Widner, jenž se shodou okolností nacházel v kremžské věznici za „rušení veřejného pořádku.“ Potvrdil svoji prosbu Rahnovi o jízdu do Kremže, avšak uvedl, že Happach ještě před Rahnovým příjezdem z Kremže

⁴⁸³ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener-SS, s. 383.

⁴⁸⁴ Tamtéž, s. 388.

⁴⁸⁵ Widner (psáno též Widmer) byl členem NSDAP v Kremži od 20. února 1928 (č. 81 871) a členem SS od 3. srpna 1932 (č. 52 570). BArch, SSO/241 B + PK/? : Walter Widner (nar. 25. 6. 1907).

odcestoval a nemohl tak být identifikován. Při svém dalším výslechu ovšem změnil výpověď a doznal, že se Happach v Kremži přeci jen zdržoval a byl Rahnem rozpoznán. Dále uvedl, že během svého návratu z Vídně 15. června potkal ve vlaku do Kremže velitele 52. SS-Standarte Richarda Kaaserera, jehož doprovázel „velmi vysoký muž.“ S největší pravděpodobností se jednalo o Kaasererova adjutanta Amona Götha, měřícího 193 cm. Z dochovaných pramenů nicméně není k dispozici žádný důkaz, že by policisté vyšetřovali Rahna i v souvislosti útokem v Kremži. Rahnovi se podařilo vězení vyhnout a v září 1933 odešel do Německa, kde byl přidělen k ostraze KT v Oranienburgu.⁴⁸⁶

Rahn a Widner ovšem nebyli jediní příslušníci SS, jejichž jména padla v souvislosti s kremžským atentátem. Bezprostředně po něm bylo v Kremži zatčeno 19 mužů, dílem přátel bratrů Moselových, dílem význačných kremžských nacistů., a následně předáno Zemského soudu pro trestní záležitosti I ve Vídni (*Landesgericht für Strafsachen Wien I*). Mezi nimi se prokazatelně nacházeli i dva dolnorakouští esesmani, Leopold Blasko a již mnohokrát zmiňovaný Hubert Kirinschitz. Prvně jmenovaný byl podle policistů „Sturmführer nár. soc. strany“ a jevila „se jako odůvodněná domněnka, že měl povědomí o důvěrných událostech ve straně a možná věděl o tom, že se plánoval útok na pomocné policisty.“ Kirinschitz „byl vojenský velitel SS a je nár. soc. obecní rada města Stein“, pravilo se v policejní zprávě ze 20. června, „podílel se na přepadení členů *Heimwehru* v Kremži 14. května 1933 a bylo na něj státním zastupitelstvím v Kremži podáno trestní stíhání kvůli ublížení na zdraví.“ Na základě tohoto Kirinschitzova jednání vyvstává podezření, že se nějakým způsobem podílel na nynějším přepadu na pomocné policisty anebo o něm přinejmenším věděl.⁴⁸⁷ Ve svých pozdějších životopisech se ovšem oba muži o své účasti či podílu na kremžských událostech vůbec nezmiňují⁴⁸⁸ a Kirinschitz před poválečným soudem jakékoliv zapojení do útoku rozhodně popřel.⁴⁸⁹

Dne 23. července 1933 zveřejnil levicový *Das Kleine Blatt* informaci, že podle oznámení bezpečnostního ředitelství pro Dolní Rakousy je „velmi pravděpodobné“, že „Kaaserer zosnoval nejenom bombové útoky v Berndorfu, Pottensteinu, Mödlingu a

⁴⁸⁶ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener-SS, s. 389-391.

⁴⁸⁷ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K. 5082, Zl. 174 878/33, Gend. Postenkommando Krems a.d.D. Handgranatenüberfall auf Hilfspolizei in Krems. An die Staatsanwaltschaft Wien I in Wien vom 20. Juni 1933.

⁴⁸⁸ BArch, SSO/172 A: Hubert Kirinschitz (nar. 31. 10. 1897), Lebenslauf vom 13. 12. 1936; Tamtéž PK/A 0369: Leopold Blasko (nar. 6. 2. 1904).

⁴⁸⁹ WStLA, f. Volksgericht Wien, Vg 11 Vr 7435/46, Hauptverhandlung vom 30. Jänner 1947.

Pfaffstättenu, ale také granátový útok na pomocné policisty v Kremži.⁴⁹⁰ Kaaserer se ovšem v té době již nacházel v bezpečí v Německu, a tak nemohl být zadržen a předveden k výslechu. O rok později se sice do Rakouska vrátil a byl zatčen, dokonce byl v roce 1935 ve Vídeňském Novém Městě za teroristické útoky příslušníků 52. SS-Standarte odsouzen k sedmi letům těžkého žaláře⁴⁹¹, zda byl přitom vyslýchán kvůli útoku v Kremži, ale vůbec není jasné, neboť se soudní spis do dnešních dní nedochoval. Krom zmiňovaného novinového článku se autorovi nepodařilo nalézt žádný další pramenný materiál, jenž by potvrdzoval teorii vyšetřovatelů uveřejněnou v *Das Kleine Blatt*. Nabízí se rovněž otázka, proč by příslušníci SA přijímali rozkazy od velitele SS.

Odhlédneme-li od nepotvrzené informace o nařízení kremžského granátového útoku ze strany velitele 52. SS-Standarte Richarda Kaaserera, je třeba si položit otázku, proč SS provedla útoky v Dolních Rakousích pouze v *Industrieviertel*? Vzpomeňme na slova Otty Bayera, že rozkaz k provedení úderů byl vykonán pouze na území jeho praporu. Za touto skutečností mohl být, krom nedostatku odvahy či ochoty takové činy spáchat, i fakt, že se během dvou vln zatýkání mezi podařilo zatknout řadu čelných představitelů SS v Dolních Rakousích. Po 11. červnu byl zatčen velitel III. praporu Hörhann, velitelé SS ve městech Bruck an der Leitha, Herzogenburg⁴⁹², Kremže⁴⁹³, Tulln a Vídeňské Nové Město a pravděpodobně i velitel II. praporu Kohlhofer společně s velitelem roty v Gross Siegharts Dimmelem. Jejich uvěznění, ačkoli nemohlo trvat déle než několik týdnů⁴⁹⁴, mohlo přípravy k provedení útoků vážně narušit a v konečném důsledku i zcela zhatit. Naproti tomu Kaaserer, Bayer a de Martin, organizátoři útoků v jihovýchodní části Dolních Rakous, zůstali na svobodě a své plány mohli realizovat.

Teroristické útoky I. praporu 52. SS-Standarte se v několika ohledech odlišovali od terorismu vídeňské SS. Útoky v okolí Badenu provedli v průměru mladší muži, jenž byli navíc v řadě případů prominentními členy místní HJ. Podporu a pomoc při realizaci útoků a snah o zamaskování stop a útěku do Německa obdrželi od prostých členů NSDAP a příslušníků SA a členek BDM. Tento rozdíl byl pravděpodobně způsobem vztahem

⁴⁹⁰ DKB v. 23. 7. 1933, s. 11 („Kaaserer hat das Kremser Attentat angestiftet“). Cit. dle ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener-SS, s. 391.

⁴⁹¹ DKB v. 19. 11. 1935, s. 10 („Einer von der Leibstandarte Hitlers“).

⁴⁹² NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Sankt Pölten, 8 Vr 946/36, Fortsetzung der Einvernahme mit Anton Mickal bei der Bezirkshauptmannschaft in St. Pölten am 12. Februar 1936.

⁴⁹³ WStLA, f. Gauakten: Hans Hiedler (nar. 16. 10. 1898), Lebenslauf vom 18. 5. 1938).

⁴⁹⁴ Kupř. Hans Mad strávil ve vyšetřovací vazbě přesně jeden týden. BArch, SA/22 B: Hans Mad (nar. 3. 10. 1902).

metropole-maloměsto/*Mittelstadt*.⁴⁹⁵ SS měla v Dolních Rakousích nejvyšší počet členů ze všech rakouských spolkových zemí, více jak osm set. Ti ale byli, na rozdíl od Vídně, rozeseti na velkém prostoru a počet esesmanů v jednom městě dosahoval max. několik desítek mužů a nepřesáhl hranici jednoho sta příslušníků. Vzhledem k takovému nízkému počtu bylo nezbytné spolupracovat i s ostatními odnožemi NSDAP a jejími členy, tím spíše, že v menších městech lidé z různých organizací strany osobně znali.

Druhý rozdíl spočíval ve výběru cílů útoků. V případě Vídně se atentátníci zaměřovali na obchody místní početné židovské komunity či místa, jež Židé hojně navštěvovali.⁴⁹⁶ V případě příslušníků SS ze roty v Badenu a Mödlingu si pachatelé vybrali státní infrastrukturu. A to i přesto, že v těchto místech nalézala největší koncentrace Židů v Dolních Rakousích. Pouze bomba se slzným plynem byla zaměřena na členy katolického mládežnického spolku. O důvodech tohoto výběru můžeme dnes jen spekulovat a pravděpodobně se jej nikdy nedozvíme.⁴⁹⁷

⁴⁹⁵ V roce 1934 měl Baden 22 208, Mödling 18 736 a Wiener Neustadt 36 798 obyvatel.

⁴⁹⁶ Kurt Bauer, „... jüdisch aussehende Passanten“. Nationalsozialistische Gewalt und sozialdemokratische Gegengewalt in Wien 1932/33. In: Das Jüdische Echo. Europäisches Forum für Kultur und Politik. Vol. 54, Oktober 2005, S. 125–139. 137-138; Rothländer, Die Anfänge der Wiener SS, S. 358-362.

⁴⁹⁷ <http://www.uetersen-geschichte.de/index.php?id=23>; přístup 20. října 2016.

SS v Dolních Rakousích po zákazu v červnu 1933

Po zákazu NSDAP v Rakousku se velká část jejích vedoucích funkcionářů usadila v Mnichově. Zemské vedení se nejprve usadilo v hotelu *Reichsadler* na *Herzog-Wilhelm-Strasse 32*, v roce 1934 se přesunulo na *Arcisstrasse 30* a těšilo se štědré podpoře německých úřadů. Dosavadní zemský inspektor rakouské NSDAP Theo Habicht využil přesídlení z Lince ke zbavení se nominální podřízenosti zemskému vedoucímu Alfredu Prokschovi a sám zaujmul jeho místo. Do Bavorska postupně zamířili všichni rakouští gauleiteři⁴⁹⁸ s výjimkou dolnorakouského Josefa Leopolda⁴⁹⁹, jenž byl v červnu 1933 zatčen a až do prosince 1933 internován v koncentračním táboře Wöllersdorf. Posléze byl sice propuštěn, nicméně v květnu 1934 následovalo jeho další zatčení.⁵⁰⁰ Do Mnichova přesídlili i velitelé rakouské SA Hermann Reschny a SS Alfred Bigler.⁵⁰¹

Po přemístění do bavorského hlavního města bylo velitelství rakouské SS krátce umístěno v *Theresienstraße 31*⁵⁰², poté na *Briennerstraße 54*. Dne 15. prosince 1933 nahradil Biglera ve funkci velitele SS-Abschnittu VIII bývalý poddůstojník *Reichsmarine* a říšský Němec SS-Brigadeführer Alfred Rodenbücher⁵⁰³ a současně nahradil další říšský Němec SS-Standarteführer Karl Schuster na pozici náčelníka štábu Abschnittu SS-Sturmführera Wilhelma Schwarze. Podmínky, ve kterých se Rodenbücherův štáb nacházel, byly velmi nedostatečné. K dispozici byly pouze dvě místnosti pro devět lidí a ještě v červnu 1934 neměli ani dostatečný počet stolů a zásuvek. Rovněž finanční zajištění vůbec nestačilo potřebám Rodenbücherových mužů.⁵⁰⁴

⁴⁹⁸ Walther Oberhaidacher ze Štýrska, Karl Scharitzer ze Salcburska a Andreas Bolek z Horních Rakous. Hans vom Kothlen z Korutan nejprve uprchl do Itálie, po diplomatickém nátlaku Rakouska přesídlil do Mnichova, kam v září 1933 zamířil také gauleiter Tyrolska a Vorarlberska Franz Hofer. Alfred Frauenfeld z Vídně byl v prosinci 1933 zatčen a poslán do koncentračního tábora Wöllersdorf. Po propuštění uprchl v květnu 1934 do Mnichova. Srv. JAGSCHITZ, *Der Putsch*, s. 33.

⁴⁹⁹ JAGSCHITZ, *Der Putsch*, s. 33.

⁵⁰⁰ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Josef Leopold (nar. 18. 2. 1889), č. spisu 12 763.

⁵⁰¹ ROTHLÄNDER, *Die Anfänge der Wiener SS*, s. 376.

⁵⁰² BArch, f. NS 19/4041, *Der Reichsführer-SS. Führungstab Tgb. Nr. 6735. München, den 14. 9. 33. Verteiler III. Betrifft: Anschriftenänderung des SS-Abschnittes VIII.*

⁵⁰³ Rodenbücher se narodil roku 1900 a v 16 letech se přihlásil do císařského námořnictva. Po vzniku Výmarského republiky byl přijat do nově vzniklého říšského námořnictva a zde setrval až do roku 1930. Následně byl zaměstnán ve státních službách, a to až do října 1931, kdy začal pracovat na plný úvazek v SS. Podle oficiálních dokumentů vstoupil do SS v květnu 1931 (č. 8 229), do NSDAP již 1. ledna 1931 (č. 413 447). Jeho kariéra v SS byla velmi rychlá, již 18. října 1931 byl SS-Standartenführerem a velitelem 40. SS-Standarte. O rok později převzal velení SS-Abschnittu XIV a v jeho čele setrval až do prosince 1933. BArch, SSO/38 B: Alfred Rodenbücher (nar. 29. 9. 1900).

⁵⁰⁴ ROTHLÄNDER, *Die Anfänge der Wiener SS*, s. 399-400.

15. února 1934 byl rakouský úsek SS přetransformován na SS-Oberabschnitt Donau.⁵⁰⁵ Novým velitelem SS-Abschnittu VIII byl jmenován dosavadní velitel SS-*Fliegerstaffel*, rodák z Přerova SS-Hauptscharführer Karl Franz Grimme⁵⁰⁶, přičemž sídlo úseku bylo přesunuto zpět do Vídně. Zorganizováním kurýrní služby mezi SS-Oberabschnittem Donau a rakouskými pluky byli nejpozději od června 1934 pověřeni SS-Hauptscharführer Hans Speer a Karl Eberhardt. Ten zodpovídal za kurýrní službu pro Horní Rakousy, Salcbursko a Korutany, zatímco Speerovi, jenž na jaře 1933 krátce velel motorovému oddílu 52. SS-Standarte, připadly do kompetence Dolní Rakousy, Vídeň a Štýrsko.⁵⁰⁷ Mužem zodpovědným za spojení mezi vídeňským Abschnitem a Mnichovem byl potom SS-Truppführer Maximilian hrabě von und zu Arco-Zinneberg.⁵⁰⁸

Do Německa rovněž postupně uprchly či byly povolány špičky dolnorakouské 52. SS-Standarte⁵⁰⁹ stejně jako mnoho jejích řadových členů. Ze 14 velitelů zůstalo v Dolních Rakousích pouze šest mužů, přičemž velitel I. praporu Otto Bayer byl v říjnu 1933 odsouzen k 18 měsícům vězení a velitel jeho 2. roty Andreas Hanak se po svém odchodu z funkce v červnu 1933 v SS již nijak výrazně neangažoval. Masivní úprk nacistů z Rakouska kulminoval v srpnu, načež rakouská vláda vydala *Narizení o ztrátě rakouského spolkového občanství*,⁵¹⁰ které jí umožňovala zbavovat občanství těm svým

⁵⁰⁵ BArch, f. NS 19/4041, Der Reichsführer-SS. O I Nr. 0031. München, den 15. 2. 34. Verteiler I.

⁵⁰⁶ Grimme se narodil v roce 1890 v rodině pozdějšího úředníka ministerstva obchodu. Absolvoval 10 semestrů na právnické fakultě, avšak bez závěrečných zkoušek. Jako důstojník se účastnil bojů na italské a ruské frontě, stal se pilotem a velitelem letecké roty. Po skončení války pracoval na různých pozicích, naposledy jako úředník ve zdravotní pojišťovně ve Vídni. Od roku 1930 člen NSDAP (č. 360 303), od roku 1932 SS (č. 46 095). Krom funkce velitele SS-*Fliegerstaffel* zastával i pozici spojky a velitele kurýrní služby 11. a 52. SS-Standarte. Srv. ROTHLÄNDER, *Die Anfänge der Wiener SS*, s. 400 a 589.

⁵⁰⁷ ROTHLÄNDER, *Die Anfänge der Wiener SS*, s. 400-401.

⁵⁰⁸ Arco-Zinneberg se narodil roku 1908 v Mnichově a ačkoli měl říšskoněmecké občanství, většinu života strávil ve Vídni. Stejně jako Grimme měl i on slabost pro létání a dokonce bydlel nedaleko od Grimmova domu. Jako německý občan s kontakty na rakouskou vysokou šlechtu (jeho matka byla rozená princezna von Auersberg), jenž se účastnil leteckých soutěží doma i v zahraničí, představoval ideálního muže k ilegální práci pro SS. Srv. ROTHLÄNDER, *Die Anfänge der Wiener SS*, s. 402-403.

⁵⁰⁹ V červnu uprchl de Martin, v červenci Kaaserer, Mad, Exeli, v srpnu Kohlhofer, Dimmel, Judex a v blíže neupřesněnou dobu Hörhann.

⁵¹⁰ *Verordnung über den Verlust der österreichischen Bundesbürgerschaft* (BGBl. 369/1933). Od srpna 1933 do března 1938 bylo občanství zbaveno více jak 10 000 lidí. Jako základ pro zjištění konkrétních jmen slouží celkem 17 soupisů o zbavení občanství (*Ausbürgerungsverzeichnisse*), které se dnes nacházejí v Rakouském národním archivu. Viz ÖSTA/AdR, BKA-Inneres (02), ZEST Ausbürgerung. Soupis 1 ze 14. října 1933 obsahuje 310 osob, druhý (30. 10. 1933) 266, třetí (15. 11. 1933) 432, čtvrtý (2. 12. 1933) 406, pátý (bez data) 410 osob, šestý (6. 1. 1934) 448, sedmý (bez data) 408, osmý (21. 6. 1934) 496, devátý (29. 7. 1934) 424, desátý (15. 11. 1934) 2731, jedenáctý (26. 2. 1935) 1255, dvanáctý (20. 7. 1935) 1016, třináctý (19. 12. 1935) 585, čtrnáctý (9. 5. 1936) 1869, patnáctý (18. 10. 1936) 398, šestnáctý (8. 5. 1937) 143 a sedmnáctý (14. 1. 1938) 55 osob. Viz MEIXNER, Wolfgang, 11 000 ausgebürgerte illegale Nazis aus Österreich zwischen 1933 und 1938, in: HAIDACHER, Christoph, SCHOBBER Richard (Red.), Bericht über den 24. Österreichischen Historikertag in Innsbruck von 20.-23. 9. 2005, Innsbruck 2006, s. 601, 606.

obyvatelům, jenž v zahraničí podporovali „Rakousku nepřátelské činy... nebo se na nich podíleli či pokud se za tímto účelem odebrali do zahraničí.“ Občanství bylo odebráno i těm občanům, jenž vycestovali do zahraničí bez platného povolení, pro které bylo předepsáno. 23. září 1933 vydala vláda další nařízení, tentokrát o *zadržení státu nebezpečných osob*, podle něž mohli být podezřelí internováni v „zadržovacích táborech“ (*Anhaltenlager*) bez soudního řízení na neurčitou dobu.⁵¹¹

Kvůli odchodu či útěku stovek příslušníků SS z celé země musela být organizace v Rakousku znofuzformována a byla nařízena její reorganizace.⁵¹² Zachytit její průběh, stejně jako vývoj dolnorakouské SS mezi červnem 1933 a červencem 1934 je ovšem kvůli naprostému nedostatku pramenů velice obtížné. Jedná se o období, které je ponejvíce ukryto v mlze a jehož rekonstrukce je nesmírně obtížná. Nejsou k dispozici žádné dobové prameny institucionální provenience z dílny SS a prameny osobní povahy, pokud se do dnešních dnů dochovaly, nezdědka obsahují jen neúplné údaje.

Jelikož všechny tři velitelé praporů uprchli do Německa či byli zatčeni, převzal v srpnu 1933 velení 52. SS-Standarte dosavadní velitel SS-Sturmu v Kremži SS-Sturmführer Hans Hiedler.⁵¹³ Hiedlerovo jmenování bylo součástí širší strategie SS, jenž do čela svých útvarů od nynějška jmenovala bývalé důstojníky rakousko-uherské armády.⁵¹⁴ Není úplně jasné, kde měla 52. SS-Standarte po Hiedlerově uvedení do funkce své sídlo. Podle oficiální statistiky z roku 1938 sídlil pluk až do května 1934, kdy byl Hans Hiedler zatčen, ve Vídni.⁵¹⁵ I s ohledem na provedenou reorganizaci dolnorakouské

⁵¹¹ *Verordnung über die Anhaltung staatsgefährdender Personen* (BGBl. 431/1933). Platnost nařízení byla omezena do 1. října 1934. V září 1934 však byl vydán nový zákon zadržovací zákon (*Anhaltengesetz*), který obsahoval řadu zúžení. Internovány od té doby mohly být i osoby, jenž byly podezřelé z napomáhání, navádění či podpory zakázané strany. Při internaci kratší jak tři měsíce byla vyloučena jakákoliv možnost odvolání, při déletrvajících lhůtách bylo možné odvolat se ke kancléři. Ten měl ovšem zároveň pravomoc dále prodloužit internaci původně stanovenou na určitou dobu. Byla zřízena celá řada internačních táborů, nejznámější a zároveň jediný, který existoval mezi lety 1933 a 1938, byl tábor Wöllersdorf v obci Wöllersdorf-Steinabrückl v Dolních Rakousích ležící severozápadně od Vídeňského Nového Města. K internačním táborům srv. JAGSCHITZ, Gerhard, *Die Anhaltenlager in Österreich*, in: JEDLICKA, Ludwig, NECK Rudolf (Hrsg.), *Vom Justizpalast zum Heldenplatz. Studien und Dokumentationen 1927-1938*, Wien 1975, s. 128-151.

⁵¹² ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/gen., K. 4877, Der Sicherheitsdirektor für das Bundesland Tirol. An die Generaldirektion für die Sicherheitswesen in Wien vom 27. Juli 1933. Bericht aus der Leitung der österreichischen NSDAP + Bericht über die von den Nationalsozialisten getroffenen Vorbereitungen zur Fortführung des Kampfes in Österreich.

⁵¹³ WStLA, f. Gauakten: Hans Hiedler (nar. 26. 10. 1898), Lebenslauf.

⁵¹⁴ Kupř. v srpnu 1933 převzal velení vídeňské 11. SS-Standarte Georg Hoff, jenž během první světové války dosáhl hodnosti nadporučíka. Srv. ROTHLÄNDER, *Die Anfänge der Wiener SS*, s. 396, 403 a 590-591.

⁵¹⁵ BArch, f. NS 33/21, *Die Führer der SS-Oberabschnitte und Abschnitte und der Standarten der Allgemeinen SS, SS-Standarte 52*.

SS se ovšem jako pravděpodobnější jeví přenesení velitelství Standarte do Kremže, do místa Hiedlerova bydliště. V blíže neupřesněnou dobu totiž došlo k osamostatnění I. praporu, jenž byl nadále podřízen přímo velení SS-Abschnittu VIII. Již pro Hiedlerova předchůdce Kaaserera muselo být vzhledem k rozloze Dolních Rakous značně obtížné efektivně řídit útvary SS po celém jejich území, nemluvě o finančních nákladech, tím spíše pro období v „ilegalitě.“ Pokud se velitelství 52. SS-Standarte skutečně přesunulo do Kremže, potom se otázka osamostatnění praporu stala vskutku aktuální. I s ohledem na jeho početní stav, jenž byl nejvyšší ze všech dolnorakouských praporů.

Adjutantem nového velitele se stal další rodák z Kremže Kurt Hofbauer (1910-1981)⁵¹⁶, a na místo plukovního správního důstojníka vystoupal po uprchlém Michaelu Pistorovi dosavadní správce financí kremžského praporu Rudolf Hofstätter.⁵¹⁷ Josef Zottele převzal v říjnu 1933 agendu správního důstojníka praporu v Sankt Pöltenu po uprchlém Walteru Strasserovi.⁵¹⁸ Doposud se ale nepodařilo zjistit jméno nového velitele I. praporu, stejně jako jméno Hofstätterova nástupce. V Sankt Pöltenu převzal velení II. praporu Julius Moser⁵¹⁹ (1902-1976)⁵²⁰, velení samostatného praporu v *Industrieviertel* s největší pravděpodobností převzal Ludwig Gussenbauer⁵²¹ (1904-1983).⁵²² Krom těchto tří praporů existoval v Dolních Rakousích pravděpodobně ještě čtvrtý, nalézající se v severovýchodní části země. Podle vlastnoručně psaného životopisu z roku 1939 byl

⁵¹⁶ Diecéze Sankt Pölten, farnost Krems - St.Veit, matrika N 1910-1918. Hofbauer vstoupil do NSDAP 1. října 1930 (č. 198 878) v Kremži, od roku 1932 až do svého přestupu k SS v létě 1933 byl členem štábu vídeňské 4. SA-Standarte. ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Kurt Hofbauer (nar. 15. 5. 1910), č. spisu 298 262. Jeho spis uložený v berlínském Bundesarchivu neobsahuje k dějinám 52. SS-Standarte žádné relevantní informace, stejně jako ten z Vídeňského městského a zemského archivu. Viz BArch, OPG/E 0046: Kurt Hofbauer; WStLA, f. Gauakten: Kurt Hofbauer.

⁵¹⁷ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Rudolf Hofstätter (nar. 18. 11. 1911), č. spisu ?

⁵¹⁸ Zottele byl členem NSDAP již od roku 1923 a rovněž působil v řadách SA. Vlivem rozštěpení rakouské NSDAP v roce 1926 sice členství přerušil, v roce 1929 ovšem do strany znovu přistoupil v Sankt Pöltenu (č. 115 712) stejně jako do SA. 1. ledna 1932 byl přeložen k SS (č. 49 396). Od srpna 1932 až do převzetí funkce správního důstojníka II. praporu velel četě v Sankt Pöltenu. Tamtéž, f. Gauakten: Josef Zottele (nar. 31. 12. 1898), č. spisu 344 459. Podle jiných údajů se ovšem správním důstojníkem v Sankt Pöltenu stal až v březnu 1934. Srv. WStLA, f. Volksgericht Wien, Vg 6b Vr 4316/47, Auszug aus der Zeugenvernehmungsschrift des Kreis-Gerichtes St. Pölten.

⁵¹⁹ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Sankt Pölten, Vr 354/36, Der SdFN an die Staatsanwaltschaft in St. Pölten vom 27. Februar 1936. Mickal Anton und Genossen, s. 4-5.

⁵²⁰ Diecéze Sankt Pölten, farnost St. Poelten Franziskaner, matrika N 1902-1903, fol. 62.

⁵²¹ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Ludwig Gussenbauer (nar. 18. 4. 1904), č. spisu 184 284. Gussenbauer v květnu 1938 při vyplňování dotazníku ke zjištění členství v NSDPA uvedl, že byl velitel 9. SS-Standarte od května 1933 do listopadu 1936. 9. SS-Standarte ovšem vznikla až roku 1935 a Gussenbauer jí velel pouze do března 1936. Jelikož 9. SS-Standarte vznikla rozšířením ze samostatného praporu v jihovýchodní části Dolních Rakous, je pravděpodobné, že i před touto transformací jí velel Gussenbauer. „Zvětšování“ útvarů, kterým jednotliví muži veleli, nebylo v případě rakouských esesmanů ničím výjimečným.

⁵²² Arcidiecéze vídeňská, farnost Perchtoldsdorf, matrika N 1904-1908, fol. 16.

jeho velením pověřen Ernst Strauch (1909-1940)⁵²³ z obce Lang-Enzersdorf, a to od 1. června 1934.⁵²⁴

I přes svůj zákaz a odchod či útěku mnoha mužů do Německa SS v Dolních Rakousích, jakož i v celém Rakousku neustále sílila, a do léta 1934 se jí podařilo svoji členskou základnu oproti předcházejícímu roku zdvojnásobit.⁵²⁵ Její růst kopíroval vývoj tamější NSDAP Podle Francise Carstense měla v červnu 1933 68 500 členů a během následujících čtrnácti měsíců dokázala naverbovat dalších 21 000, přičemž více jak polovina pocházela z Vídně a Dolních Rakous. Početně sílily i oddíly SA.⁵²⁶ Důvod tohoto jevu můžeme spatřovat v postojích rakouských nacistů. Věřili, že s pomocí nových vládců v Německu dosáhnou spojení obou zemí, a to v horizontu měsíců.

Do jara 1934 se všechny tři původní prapory 52. SS-Standarte rozrostly na čtyři roty, síla Strauchova IV. praporu známa není. Na podzim 1933 byl dosavadní kremžský SS-Sturm rozdělen a vedení 2. roty převzal dosavadní velitel čety ve Steinu an der Donau SS-Oberscharführer Josef (Sepp) Dietz⁵²⁷ (1909-1986).⁵²⁸ Rota z Gross Siegharts se přesunul do Gmündu⁵²⁹ na hranice s Československem, roku 1934 vznikla v Herzogenburgu rota pod vedením Antona Mickala⁵³⁰ (1910-1992),⁵³¹ Franz Hohegger (1901-1945)⁵³² z Waidhofenu an der Ybbs vystavěl po zákazu NSDAP ze své čety celou rotu⁵³³ a SS v Korneuburgu velel po útěku Heinrich Judexe pravděpodobně Karl Finger⁵³⁴ (1912-2002).⁵³⁵

⁵²³ Arcidiecéze vídeňská, Farnost Langenzersdorf, matrika N 1906-1913, fol. 88.

⁵²⁴ Strauch byl v červnu 1931 krátce členem SA a 25. června přestoupil k SS (č. 14 868). V blíže neupřesněnou dobu (pravděpodobně taktéž roku 1931) vstoupil rovněž do NSDAP (č. 513 309). BArch, RS/G 0068: Ernst Strauch (nar. 26. 2. 1909), R.u.S-Fragebogen + Lebenslauf (ned., 1939).

⁵²⁵ BArch, f. NS 33/182, s. 6, o. Ab. Donau. Letzter Stand per 31. Juli 1934.

⁵²⁶ CARSTEN, Faschismus in Österreich, s. 234.

⁵²⁷ BArch, SSO/153 + RS/A 5503: Sepp Dietz (nar. 13. 11. 1909), Lebenslauf (ned. + ze 7. října 1940).

⁵²⁸ Diecéze Sankt Pölten, farnost Rohrendorf, matrika N 1887-1913, fol. 162.

⁵²⁹ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K. 5092, Der SDFN an das Bundeskanzleramt in Wien vom 4. Mai 1936. Aufdeckung der Organisation der SS und der SA im oberen Waldviertel (pol. Bezirke Gmünd und Waidhofen a.d.Thaya). Verzeichniss über die SS-Führer und SS-Männer.

⁵³⁰ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Sankt Pölten, Vr 354/36, Der SDFN an die Staatsanwaltschaft in St. Pölten vom 27. Februar 1936. Mickal Anton und Genossen, s. 3; ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Anton Mickal (nar. 23. 4. 1910), č. spisu 333 428.

⁵³¹ Diecéze Sankt Pölten, farnost Herzogenburg, matrika N 1908-1918, fol. 83.

⁵³² <http://matriken.graz-seckau.at/flashbook?id=12537¤tPage=356>; fol. 353; přístup 24. května 2016.

⁵³³ Hohegger byl od 1. září 1932 členem NSDAP (č. 1 082 516) a SA, k 1. lednu 1933 byl přeložen k SS (č. 291 579) a pověřen postavením SS ve Waidhofenu an der Ybbs a okolí. BArch, SSO/101 A + RS/C 0407: Franz Hohegger (nar. 11. 5. 1901), Lebenslauf (ned., 1938).

⁵³⁴ Finger vstoupil do SS v srpnu 1932 (č. ?). BArch, RS/B 0354: Karl Finger (nar. 31. 10. 1912), R.u.S-Fragebogen + Lebenslauf (ned., 1938).

⁵³⁵ Arcidiecéze vídeňská, farnost Korneuburg, matrika N 1910-1919, fol. 155.

Pokud jde o situaci v *Industrieviertel*, velení roty ve Vídeňském Novém Městě převzal Otmar Kolbesen,⁵³⁶ jehož v prosinci 1933 vystřídal Franz Wolff.⁵³⁷ Erwil Osel se stal novým velitelem SS v Badenu,⁵³⁸ jehož ovšem ještě v říjnu téhož roku nahradil dosavadní správní důstojník praporu Rudolf Bachheimer⁵³⁹ (1908-1976).⁵⁴⁰ 3. rota I. praporu se po zákazu NSDAP prakticky rozpadl. Podle pozdějšího svědectví Otty Hansmanna, jenž byl v polovině června 1933 pověřen velením 1. čety, mu po jednom měsíci v ilegalitě zbylo z jeho útvaru pouze jedno družstvo. Ostatní muži buď uprchli do Německa či tam odešli na rozkaz. Následně obdržel příkaz, aby ze svého družstva a přibližně 14 mužů z 2. čety vystavěl novou četou. Úkol se mu podařilo splnit, a jelikož dokázal naverbovat dostatečné množství nováčků, byl 25. ledna 1934 pověřen vybudování a vedením 4. roty.⁵⁴¹ Velitele 3. roty se od září 1933 pravděpodobně stal Franz Müller⁵⁴² z Mödlingu (1906-1978).⁵⁴³

NSDAP v „illegalitě“

Rakouská NSDAP se na potenciální zákaz svojí činnosti připravovala a vydala v tomto směru příslušné pokyny.⁵⁴⁴ Alespoň část příprav byla úspěšně realizována. Nemalé množství domovních prohlídek po zahájení teroristických útoků 12. června a po zákazu NSDAP o týden později bylo neúspěšných. Část citlivých materiálů se přesto podařilo bezpečnostním složkám zajistit.⁵⁴⁵ Následující týdny ukázaly, že i přes přijatá

⁵³⁶ Kolbesen vstoupil do NSDAP již 6. června 1928 (č. 83 090) a ve stejný den i do SA. Od 10. dubna 1941 byl členem SS (8 055). BArch, SSO/197 A: Otmar Kolbesen (nar. 20. 9. 1903); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Otmar Kolbesen, č. spisu 334 784. Personal-Fragebogen vom 2. Juni 1938.

⁵³⁷ Wolff byl studentem na Technické vysoké škole ve Vídni a od mládí členem Německého tělocvičného svazu. Dne 20. srpna 1932 vstoupil do NSDAP (č. 1 209 251), o dva měsíce dříve do SS (č. 49 361). BArch, SSO/9 C: Franz Wolff (nar. 27. 9. 1911).

⁵³⁸ Osel byl od 1. dubna 1932 členem NSDAP (č. 901 387), od listopadu 1932 příslušníkem SS (č. 309 679). BArch, RS/E 0416: Erwin Osel (nar. 30. 6. 1911), Lebenslauf (ned., 1940); WStLA, f. Gauakten: Erwin Osel.

⁵³⁹ Bachheimer vstoupil do NSDAP v létě 1930 (č. 364 920), od 1. ledna 1925 až do roku 1927 byl členem HJ, 1. srpna 1930 vstoupil do SA. V září 1932 přestoupil k SS (č. 52 525). BArch, RS/A 0158: Rudolf Bachheimer (nar. 17. 2. 1908), R.u.S-Fragebogen + Lebenslauf vom 29. 5. 1940; ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Rudolf Bachheimer, č. spisu 348 070. Bewerbungs-Fragebogen vom 12. 8. 1937.

⁵⁴⁰ Arcidiecéze vídeňská, farnost Bruck an der Leitha, matrika N 1907-1911, fol. 62.

⁵⁴¹ Hansmann byl členem NSDAP od 1. května 1933 (č. 1 618 350) a ve stejný den vstoupil i do SS (č. 251 279); BArch, SSO/62 A: Otto Hansmann (nar. 23. 12. 1906), Lebenslauf vom 31. 7. 1935; Tamtéž, f. NSDAP Gaukartei, 13490491.

⁵⁴² Müller vstoupil 17. června 1932 jak do NSDAP (č. 1 176 780), tak i do SS (č. 49 386). BArch, RS/E 0109: Franz Müller (nar. 28. 8. 1906), R.u.S-Fragebogen + Lebenslauf.

⁵⁴³ Arcidiecéze vídeňská, farnost Moedling St. Othmar, matrika N 1906-1908, fol. 43.

⁵⁴⁴ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/gen., K. 4876, Vorsorgen für den Fall weiterer Einschränkungen der Parteiarbeit oder Verbotes der Partei (ned.).

⁵⁴⁵ Dnes se tyto materiály nacházejí v ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/gen., K. 4876.

opatření byla NSDAP na fungování v „ilegalitě“ připravena jen nedostatečně. Významná část funkcionářů uprchla do Německa, odkud se pokoušela dále kontrolovat oblasti svého zájmu, což ovšem vedlo k rostoucímu pnutí s těmi funkcionáři, kteří v Rakousku zůstali a pokračovali v ilegální činnosti. Navíc docházelo i ke sporům mezi příznivci a odpůrci teroristických akcí. Rakouská vláda se na různých úrovních snažila vést rozhovory s reprezentanty národních socialistů, jejichž výsledkem měla být redukce vlivu Německa a podpora nezávislé a umírněné rakouské NSDAP. Tato snaha nicméně ztroskotala na rivalitě mezi jednotlivými členy vládní koalice a nekompromisním postoji Habichta. Svou roli jistě hrály pokračující teroristické akce.⁵⁴⁶ Jejich spektrum se pohybovalo od čmárání hákových křížů, shozu letáků z letadel během noci (od této praktiky se ale rychle opustilo), vztyčení vlajek s hákovým křížem na dobře viditelných místech, vyhrožování a zastrasování představitelů výkonné moci, sabotážních akcí proti elektrickému a telefonnímu vedení až po bombové atentáty a vraždy politických nepřátel.⁵⁴⁷

Přestože Hitler teroristické akce zakázal již v srpnu 1933, neučinil nic proti Habichtovi, jenž z nich učinil nástroj své politiky. Na podzim 1933 byly poprvé ve větší míře nasazeny papírové dělbuchy a od posledního dne roku 1933 následovala velká vlna výbuchů, jen do 8. ledna 1934 bylo napočítáno 140 útoků. Pokračovala až únorových bojů⁵⁴⁸, poté byla zastavena. Nová vlna terorismu se rozpoutala v květnu a pokračovala až do července 1934. Období relativního klidu byla způsobená zpřetrháním komunikačních linií, ztrátou velitelů či neochotou řady členů aktivně se podílet na teroristických akcích.⁵⁴⁹

Zbraně, výbušniny, stejně jako propagandistický materiál, přicházely z Německa. I přes neustálé konfiskace kulometů, pušek, pistolí a munice rakouskými úřady zásobování těmito prostředky neustávalo a skladovaly se na různých místech pro případ ozbrojeného vystoupení nacistů.⁵⁵⁰ Zároveň je třeba konstatovat, že v ilegalitě nebylo pro příslušníky SS a SA snadné provádět výcvik nováčků ani výcvik se zbraněmi.⁵⁵¹

Vláda na teror reagovala vyhlášením stanného práva, propouštěním veřejných zaměstnanců a administrativním potrestáním těch, jenž byli podezříváni z příslušnosti

⁵⁴⁶ JAGSCHITZ, Die Nationalsozialistische Partei, s. 243.

⁵⁴⁷ BAUER, Elementar-Ereignis, s. 21.

⁵⁴⁸ Tamtéž, s. 25.

⁵⁴⁹ JAGSCHITZ, Der Putsch, s. 34-35.

⁵⁵⁰ Tamtéž, s. 45.

⁵⁵¹ JAGSCHITZ, Der Putsch, s. 34-35.

k NSDAP.⁵⁵² I přes vládní represe to ale byli právě rakouští státní zaměstnanci, z jejichž strany přicházela straně velká pomoc. Železničáři působili jako kurýři, celníci jako pašeráci propagandistického materiálu a výbušnin, policisté a četníci varovali nacisty před blížícími se úředními opatřeními, zabraňovali zatčením či napomáhali při útěcích z vězení a státní návladní či soudci pomáhali nacistům ukončením soudních řízení nebo neoprávněným zproštěním obžaloby.⁵⁵³ Velkoněmecké postoje mnohých úředníků se tak ukázaly být velkou překážkou pro úspěšný boj proti NSDAP.⁵⁵⁴

Pachatelé nezřídka utíkali po provedených činech do Německa či Jugoslávie. Byl vybudován dobře organizovaný kurýrní systém, jenž umožňoval předávat zprávy a rozkazy v co nejkratším čase. Uprchlí rakouští nacisté se z Německa prostřednictvím rozhlasu obraceli na své spolustraníky a sympatizanty.⁵⁵⁵ Mezi červnem 1933 a červencem 1934 lze pozorovat postupný nárůst agitace nacistů. Cílem celé propagandy byla demonstrace vlastní moci, mytizace hákového kříže, znepokojení vládnoucího režimu stejně jako mobilizace příznivců.⁵⁵⁶ Pro každou spolkovou zemi byly k dispozici centrálně redigované týdeníky⁵⁵⁷, pro Dolní Rakousy a Burgenland „Die Braune Front.“ Ten poprvé vyšel 17. února 1934 a byl potají tisknut ve Vídni.⁵⁵⁸

Ilegální akce pokračují

Po několika měsících klidu dala o sobě na podzim 1933 opět vědět SS v Dolních Rakousích. A znovu to byla bádenská SS, kdo stál za teroristickými útoky.⁵⁵⁹ Symbolicky započaly 9. listopadu 1933, deset let po neúspěšném Hitlerově piči v Mnichově, kdy na zahrádce před okresním hejtmanstvím v Badenu explodoval papírový dělbuch. Petardové útoky se následně opakovaly na území celého okresu. 17. listopadu, 12. prosince, 6., 10. a 28. ledna a 13. února v Badenu, 16., 18. a 20. ledna, 4. a 10. února v Gainfarnu a Bad

⁵⁵² JAGSCHITZ, Die Nationalsozialistische Partei, s. 243.

⁵⁵³ JAGSCHITZ, Der Putsch, s. 38.

⁵⁵⁴ K tomu fenoménu srv. např. MULLEY, Klaus-Dieter, Nationalsozialismus im politischen Bezirk Scheibbs 1930-1945, Scheibbs 1988, s. 70 an.

⁵⁵⁵ BAUER, Elementar-Ereignis, s. 22.

⁵⁵⁶ JAGSCHITZ, Der Putsch, s. 40.

⁵⁵⁷ Podle SCHOPPER, Hanns, Presse im Kampf. Geschichte der Presse während der Kampfjahre der NSDAP (1933-1938) in Österreich, Brünn, München, Wien 1942, s. 203, 209-210 ovšem „Die Braune Front“ vycházela dvakrát týdně.

⁵⁵⁸ MULLEY, Die NSDAP in Niederösterreich 1918 bis 1938, s. 185.

⁵⁵⁹ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K. 5085, SDfN an das Bundeskanzleramt (Gen. Dion. f.d. ö.S) in Wien am 31. März 1934. N.S.D.A.P., Hitlerbewegung, Betätigung im politischen Bezirk Bezirk Baden und im Rayon des Bundespolizeikommissariates Wiener Neustadt.

Vöslau. Navíc neuplynul takřka ani den, aniž by nedošlo k čmáráním, věšení vlajek a obdobným „nepřístojnostem“ na velkých prostranstvích. Situace se zklidnila až v souvislosti s levicovým povstáním v únoru 1934, kdy byly útoky, patrně na příkaz z Mnichova, zastaveny. Nová vlna se rozhořela 8. března v Badenu a policii se i přes veškerou snahu dlouho nedařilo dopadnout pachatele, až jí nakonec pomohla čirá náhoda.

Dne 11. března 1934 ukázal v Gainfarnu nadlesní Alfons Reitsamer myslivcovi Franzi Kaindlovi na jemu dobře známého Heinricha Billigmanna⁵⁶⁰ z Badenu, jenž kolem obou mužů projížděl na kole, a pověděl mu, že se jedná o známého nacistu. Kaindl potom Billigmanna kolem 20. hodin večer viděl jet na kole znovu, tentokrát i s ruksakem na zádech. Krátce nato uslyšel vybuchnout dělbuchy před domem místního starosty. Okamžitě pochopil souvislosti a odešel podat výpověď na četnickou stanici. Billigmann byl zatčen ještě téže noci a po počátečním lhaní učinil doznání. Za výrobce dělbuchů označil Johanna Wolfa, který byl následně taktéž zatčen. I on se zpočátku zapíral, jak jen to šlo. Nakonec se ale přiznal a poskytl cenné údaje, jenž během tří dnů vedly k zatčení 17 nacistů.

Vůdcem celé skupiny byl velitel 2. roty v Badenu Rudolf Bachheimer, který úzce spolupracoval s bývalým adjutantem Otty Bayera a „zbraňovým expertem“ Wilhelmem Stumpfem, jenž společně s Johanna Wolfem⁵⁶¹ obstarával vojenský výcvik jeho mužů. Kolem místního velitele SS v Pfaffstättenu Leopolda Baumgartnera a vedoucího místní skupiny NSDAP Johanna Strassera⁵⁶² (1913-1943)⁵⁶³ se následně vytvořila teroristická skupina, v níž působilo i několik prostých členů NSDAP jako Walter Hofmann⁵⁶⁴ a příslušníků SA. Jedním z nich byl Rudolf Mahr⁵⁶⁵, jemuž v listopadu 1933 dal Baumgartner dělbuch, který, jak již bylo řečeno výše, explodoval 9. listopadu 1933 na zahrádce okresního hejtmanství v Badenu. Dělbuch získal Baumgartner od dalšího člena

⁵⁶⁰ Billigmann byl od roku 1930 členem HJ, členem NSDAP (č. 1 080 510) od 20. května 1932 a od dubna 1933 příslušníkem SA. V listopadu téhož roku přestoupil k SS v Badenu SS. BArch, PK/A 0343: Heinrich Billigmann (nar. 11. 4. 1915).

⁵⁶¹ Wolf byl příslušníkem SS od 15. dubna 1933 (č. 292 900) a od stejného dne i členem NSDAP (č. 6 326 532). ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Johann Wolf (nar. 26. 11. 1904), č. spisu 339 679.

⁵⁶² Strasser byl členem SS od 2. listopadu 1932 a v blíže neupřesněnou dobu vstoupil do NSDAP (č. 6 162 979). ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Johann Strasser (nar. 17. 10. 1913), č. spisu 351 789.

⁵⁶³ Arcidiecéze vídeňská, farnost Pfaffstaetten, matrika N 1908-1919, fol. 121.

⁵⁶⁴ Hofmann vstoupil do strany 7. srpna 1931 (č. 513 333), kde oficiálně vykonával funkci pokladníka místní skupiny NSDAP v Pfaffstättenu. BArch, PK/E 0320: Walter Hofmann (nar. 18. 7. 1908); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Walter Hofmann, č. spisu 169 373.

⁵⁶⁵ Mahr byl členem NSDAP i SA od listopadu 1931. ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Rudolf Mahr (nar. 17. 3. 1911), č. spisu 333 748, Heimkehr u. Prüfungsstelle München am 4. Mai 1937.

SA Antona Traumüllera⁵⁶⁶ z Badenu (1896-1955),⁵⁶⁷ který nezaměstnanému Mahrovi jako odměnu několikrát poskytl peníze i stravu. Mahr se poté společně s dalšími podílel i na vyvěšování vlajek s hákovými kříži, za což dostával pravidelnou stranu od svých kolegů. Jedním z nich byl i Otto Barocka, velitel SA-Sturmu v 84. SA-Standarte.⁵⁶⁸ Na další Baumgartnerův příkaz vrhl Mahr 6. ledna 1934 dělbuch před divadlo v Badenu během večerního představení a 28. ledna odpálil další papírový dělbuch v bádenském lázeňském parku.

Bachheimer se svými muži pravidelně pořádal apely, na kterých účastníci dostávali instrukce ohledně zbraní a výbušnin, probíhaly cvičení v terénu i střelby z pistolí a byli školeni o politické situaci. Po skončení levicového povstání se 25. února konala porada příslušníků 2. Sturmu za účasti Bachheimera, Stumpfa, Wolfa a několika dalších mužů, na které se diskutovaly přípravy nových teroristických útoků. Padaly vskutku velkolepé návrhy. Vyhodit do povětří bádenskou radnici, tamější okresní hejtmanství a mosty či zničit elektrické vedení. S provedením takových útoků se ale údajně mělo vyčkat na příkaz z Mnichova. Ten ale buď nepřišel, nebo k nim Bachheimerovi muži nenašli odvahu, neboť nebyly realizovány.

Místo toho skupina sestavila další dělbuchy a na Baumgartnerův pokyn Mahr jeden z nich odpálil 8. března na v bádenském lázeňském parku. Ve stejný den došlo v Badenu ještě k několika dalším explozím. O tři dny později se v Badenu konalo setkání příslušníků Bachheimerovy roty, jíž se účastnil i výše zmíněný Billigmann. Účastníci nejprve stříleli z pistole a poté se dali na pochod směrem k Bad Vöslau, kde se setkali s další skupinou nacistů. Znovu došlo na střílení z pistole, jelikož ale byla skupina vyrušena neznámými lidmi, brzy v činnosti ustali. Na konci cvičení vydal Bachheimer příkaz Billigmannovi vyzvednout u Wolfa tři dělbuchy, jež vyhotovil se svými kamarády 7. března, a odpálit je v Gainfarnu a Bad Vöslau. Billigmann tak učinil a večer skutečně došlo v Gainfarnu k explozi, o níž již bylo referováno. Na rozdíl od předchozích

⁵⁶⁶ Traumüller se stal členem NSDAP (č. 52 291) i SA již 25. 9. 1926. Barch, SA/278 B: Anton Traumüller (nar. 14. 2. 1896); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Anton Traumüller, č. spisu 177 377; WStLA, f. Gauakten: Anton Traumüller.

⁵⁶⁷ Arcidiecéze vídeňská, farnost Asparn an der Zaya, matrika N 1891-1898, fol. 78.

⁵⁶⁸ Barocka byl členem NSDAP (č. 52 295) a SA od 1. května 1924. ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Otto Barocka (nar. 4. 11. 1894), č. spisu 333 288; WStLA, f. Gauakten: Otto Barocka.

útoků se ale ve skutečnosti nejednalo o papírové dělbuchy, nýbrž o železné tyče naplněné dynamitem, jejichž výbuch rozbil na kusy pět okenních tabulí.⁵⁶⁹

Okresní hejtmanský v Baden u odsoudilo 22. března 1934 osmnáct mužů zapletených do útoků v Baden u a okolí k mnohaměsíčnímu vězení. Nejvyšší trest, jedenáct měsíců, „vyfasoval“ velitel bádenské SS Bachheimer, bývalý Bayerův adjutant Stumpf obdržel osm měsíců, Baumgartner s Mahrem deset měsíců, Wolf devět, Billigmann osm, Hofmann sedm a půl, Traumüller sedm měsíců a Strasser šest měsíců.⁵⁷⁰ Ne všechny pachatele se podařilo pohnat k trestní odpovědnosti, kupř. Ottu Barockovi se na poslední chvíli zdařil útek do Německa.⁵⁷¹

Tresty uloženým bádenským okresním hejtmanským celé kauza neskončila. Státní zastupitelství obžalovalo nejvýznamnější členy teroristické skupiny podle § 4 a 6 zákona o výbušninách, kteří následně 18. září 1934 stanuli před Krajským soudem ve Vídeňském Novém Městě. Na lavici obviněných usedlo celkem osm mužů, mezi nimi Bachheimer, Hofmann, Mahr, Strasser, Traumüller, Wolf a Baumgartner. Chyběl mezi nimi Billigmann, kterému se podařilo uprchnout z nemocnice, ve které se nacházel po pěti měsících strávených ve vězení.⁵⁷²

Rozsudek soudu byl tentokrát nemilosrdný.⁵⁷³ Johann Wolf, jenž výbušniny sestavoval, obdržel nejvyšší trest, a to sedm let těžkého žaláře. Bachheimer šest, ostatní obžalovaní pět let těžkého žaláře.⁵⁷⁴ V průběhu jara a léta 1937 byli všichni muži

⁵⁶⁹ WZ v. 19. 9. 1934, s. 4 („Badener Terroristen vor dem Schnellrichter“).

⁵⁷⁰ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K. 5085, SdFN an das Bundeskanzleramt (Gen. Dion. f.d. ö.S) in Wien am 31. März 1934. N.S.D.A.P., Hitlerbewegung, Betätigung im politischen Bezirk Baden und im Rayon des Bundespolizeikommissariates Wiener Neustadt.

⁵⁷¹ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Otto Barocka (nar. 4. 11. 1894), Bewerbungs-Fragebogen.

⁵⁷² BArch, PK/A 0343: Heinrich Billigmann (nar. 11. 4. 1915).

⁵⁷³ Obžalování u soudu svojí vinu pochopitelně zapírali, obzvláště vůdce celé skupiny Bachheimer. Když popřel, že by Wolfovi vydal rozkaz vyhotovit výbušniny, došlo mezi oběma muži k emotivnímu střetu:

Předseda: Wolfe! Řekněte mu to do očí!

Wolf: Dal jste mi příkaz.

Bachheimer: To není pravda!

Předseda: Wolfe! Řekněte mu to ještě jednou!

Wolf: Dal jste mi příkaz, abych vyzvedl od Ulricha střelný prach a sestavil dělbuchy.

Bachheimer: To není pravda.

Předseda: Nemáte ani odvahy přiznat se k něčemu, co jste udělal!

Teprve když byl Wolf proti Bachheimerovi postaven potřetí, přiznal druhý jmenovaný, že mu rozkaz skutečně vydal.

⁵⁷⁴ WZ v. 19. 9. 1934, s. 4 („Badener Terroristen vor dem Schnellrichter“); WNN v. 19. 9. 1934, s. 8 („Die Bombenanschläge in Baden vor dem Schnellgericht“); DKB v. 19. 9. 1934, s. 10 („Die Bombenwerfer von Baden vor Gericht“).

podmínečně propuštění z věznice Karlau ve Štýrském Hradci a nejméně čtyři z nich, pod vlivem neutěšené finanční situace, posléze odešli či uprchli do Německa.⁵⁷⁵

Ohlédneme-li se za celým případem, lze konstatovat několik faktů. Teroristická skupina byla složena jak z příslušníků SS, tak SA, včetně nejméně jednoho prostého člena NSDAP, kteří spolu úzce spolupracovali, ačkoli hlavní slovo měli muži z SS. Obdobnou situaci jsme mohli pozorovat již v případě Bayerovy skupiny. Pro dolnorakouské nacisty byla taková kooperace, vzhledem k jejich členské základně a počtu příslušníků bezpečnostních složek a provládních paramilitaristických formací, nezbytností. Skutečnost, že v jejích řadách zdaleka nepanovala jednota ohledně způsobu a realizace teroristických útoků, odrážela realitu situace v rakouské NSDAP. Útoky, provedené většinou papírovými dělbuchy, nemohly způsobit větší škody, měly spíše propagandistický charakter a měly upoutat pozornost veřejnosti i bezpečnostních orgánů a nedat jim vydechnout. Na skutečně závažné útoky, jenž by vyústily v masivní škody na majetku a ztráty na životech nenašla skupina odvalu a patrně na ně neměla ani prostředky. Sledujeme-li výši trestů, které jednotliví pachatelé obdrželi, je možno spatřit zásadní rozdíl mezi situací před a po červencovém puči v roce 1934, resp. krátce před ním. Zatímco příslušníci bádenské SS zodpovědní za bombové útoky v červnu 1933 s podstatně vyššími škodami byli v říjnu 1933 odsouzeni nanejvýš na 24 měsíců vězení, příslušníci téže skupiny byli o rok později potrestáni odnětím svobody ve výši pěti až sedmi let. Jasně se zde ukazuje rozdílný přístup rakouských soudů, které začaly postupovat vůči nacistům skutečně tvrdě až těsně před a po zavraždění kancléře Engelberta Dollfußu.

Krom SS v Badenu se do podobných akcí zapojila rovněž SS v Herzogenburgu, měste s více jak 6000 obyvateli ležícím mezi Kremží a Sankt Pöltenem. Hlavní roli zde sehrál místní rodák Anton Mickal, jenž patřil mezi nejagilnější nacisty v Herzogenburgu. Do NSDAP a SA vstoupil do v listopadu 1930 ve svých dvaceti letech, o rok později založil místní skupinu HJ. V roce 1932 přišel na pozvání tehdejšího velitele SS ze Sankt Pöltenu Karla Hörhanna do hostince Kraus, kde mu Hörhann zadal úkol postavit družstvo

⁵⁷⁵ Bachheimer byl propuštěn 27. března, stejně jako Mahr, který uprchl do Německa 1. května. Bachheimer odjel do říše 3. srpna, kam po svém propuštění 30. června zamířil v listopadu i Traumüller. Ve stejný den byl propuštěn také Hofmann, ten ovšem uprchl do Německa až 5. února 1938. ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Walter Hofmann (nar. 18. 7. 1908), NSDAP-Personal-Fragebogen vom 16. Mai 1938; Tamtéž, Anton Traumüller (nar. 14. 2. 1896). Tamtéž; Rudolf Mahr (nar. 17. 3. 1911), Heimkehr u. Prüfungsstelle München am 4. Mai 1937; Tamtéž: Rudolf Bachheimer (nar. 17. 2. 1908), NSDAP-Flüchtlingshilfswerk, Berlin, am 6. August 1937.

SS v Herzogenburgu. 11. července 1932 byl Mickal přeložen k SS, vybudoval družstvo mající šest až osm členů, se kterým organizoval apely, execíroval a vybíral členské příspěvky. Po zákazu NSDAP obdržel Mickal zprávu od Franze Müllera⁵⁷⁶, aby se v hostinci Kraus opět sešel s Hörhannem. Sdělil mu, aby se svými muži opětovně spojil a pokračoval s nimi v činnosti. Hörhann i Müller následně uprchli do Německa, Mickal ale zůstal, jeho družstvo se rozrostlo na četú a v roce 1934 už měl pod svým velením celou rotu.⁵⁷⁷

Na podzim 1933 obdržel od nového velitele II. praporu 52. SS-Standarte Julia Mosera krabici s papírovými dělbuchy, střelným prachem a údajně několik tisíc papírových vlajek s hákovými kříži k připevnění na telegrafní dráty. Mickalovi muži následně vyvinuli rozsáhlou propagandistickou činnost, kdy po celém městě o okolí vyvěšovali hákové kříže a čmárali je na zdi domů. Na Silvestra 1933 odpálili osm dělbuchů, 15. ledna a 14. února vybuchly další dva, kdy první zničil jednu vývěsku, zatímco druhý nenapáchal žádné škody. Dále došlo k odmotání telefonních drátů a odřezání tří sloupů elektrického vedení. Mickal byl společně s dalšími osmi muži zatčen již v 11. února 1934 a až do 17. března zadržován v policejním vězení v Sankt Pöltenu.⁵⁷⁸ Po propuštění se znovu zapojil do práce v SS, avšak 25. června byl společně s osmi dalšími členy SS znovu zatčen a zbytek roku 1934 strávil ve vězení, resp. v koncentračním táboře Wöllersdorf. Poté již ilegální činnost nacistů v Herzogenburgu ustala.⁵⁷⁹

Mickal v dubnu 1936 stanul před Krajským soudem v Sankt Pöltenu. Byl obviněn podle § 4 a 6 zákona o výbušninách. Podle znaleckých posudků mohly papírové dělbuchy použité Mickalovou skupinou způsobit jen nepatrné škody a mohlo se s nimi počítat jen jako s určitou formou hlučné demonstrace. Použitý střelný prach měl taktéž pouze nepatrný výbušný efekt. Soud proto dospěl k závěru, že nejsou splněny podmínky pro

⁵⁷⁶ S největší pravděpodobností se jednalo o Franze Müllera narozeného roku 1906 v Sankt Pöltenu, jenž byl od 1. března 1932 členem jak SS (č. 49 401), tak i NSDAP (č. 1 206 738). 26. července 1933 uprchl do Německa. BArch, RS/E 0109: Franz Müller (22. 1. 1906), R.u.S-Fragebogen + Lebenslauf (ned., 1936).

⁵⁷⁷ BArch, RS/D 5517: Anton Mickal (nar. 23. 4. 1910), Fragebogen + Lebenslauf; NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Sankt Pölten, Vr 354/36, Der SDfN an die Staatsanwaltschaft in St. Pölten vom 27. Februar 1936. Mickal Anton und Genossen, s. 1-4; ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Anton Mickal, č. spisu 333 428.

⁵⁷⁸ Po dobu jeho zatčení velel SS v Herzogenburgu Franz Chocholka (1910-1988). Diecéze Sankt Pölten, farnost Herzogenburg, matrika N 1908-1918, fol. 78.

⁵⁷⁹ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Sankt Pölten, Vr 354/36, Der SDfN an die Staatsanwaltschaft in St. Pölten vom 27. Februar 1936. Mickal Anton und Genossen, s. 1-4; ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Anton Mickal (nar. 23. 4. 1910), č. spisu 333 428.

uplatnění obou výše citovaných paragrafů a Mickala zprostil obžaloby.⁵⁸⁰ Ruka spravedlnosti nakonec na Antona Mickala přeci jen dosáhla. Státní zastupitelství jej společně s několika dalšími muži obvinilo z velezrady a 8. července následovalo u Krajského soudu hlavní přelíčení. Podle soudu sice nebyl dostatek důkazů k odsouzení obviněných za velezradu, nicméně Mickal byl odsouzen jako „představitel a verbíř“ zakázané politické strany na šest měsíců vězení, přičemž se mu ovšem do výše trestu započítala doba strávená ve vazbě od 1. února 1936.⁵⁸¹

Z uvedených řádků je zřejmé, že SS-Sturm v Herzogenburgu svými papírovými dělbuchy žádnou opravdovou škodu spáchat nemohl a odřezání sloupů elektrického vedení se Mickalově skupině nepodařilo prokázat. Krom SS v Badenu a Herzogenburgu se doposud nepodařilo nalézt důkazy o významnějších aktivitách esesmanů v dalších městech pro období mezi podzimem 1933 a jarem 1934. Velitel SS-Sturmu ve Vídeňském Novém Městě Otmar Kolbesen v dotazníku z roku 1938 uvedl, že byl „velitelem dělbuchových a bombových akcí.“⁵⁸² Kdy přesně se tyto útoky měly odehrát, uvedeno nebylo. Bezpečně jsou doloženy dva.⁵⁸³ Nejprve nechal 4. července 1933 Friedrich Herzig (1915-1954)⁵⁸⁴ explodovat papírový dělbuch v centru Vídeňského Nového Města pod podloubím domu, kde se nacházel tamější policejní komisariát. O den později explodoval další papírový dělbuch na opačné straně náměstí, kde byl útok spáchán předchozí den. Pachatelem byl muž jménem Franz Lonczar. Oba dva muži byli bezprostředně po vykonání svých činů zatčeni, Herzig byl odsouzen ke třem týdnům vězení a po propuštění uprchl 27. července 1933 do Německa.⁵⁸⁵

Ani v případě dolnorakouské SA nejdou k dispozici správy o výraznějších ilegálních aktivitách. Od konce srpna do poloviny října 1933 jsou badatelům k dispozici týdenní zprávy dolnorakouského bezpečnostního ředitelství. Podle těchto dokumentů

⁵⁸⁰ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Sankt Pölten, Vr 354/36, Urteil vom 22. 4. 1936.

⁵⁸¹ Tamtéž, 16 Vr 946/36, Urteil vom 8. Juli 1936.

⁵⁸² ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Otmar Kolbesen (nar. 20. 9. 1903), č. spisu 334 784. Personal-Fragebogen vom 2. Juni 1938.

⁵⁸³ Tamtéž, BKA-I, allg., 22/gen., K. 4876, SDFN. Ferngespräch mit Bundespo. Koat. Wr. Neustadt am 5. 7. 1933 + SDFN an den Herrn Bundesminister für das Sicherheitswesen in Wien vom 6. Juli 1933. Betr.: Explosion einer Markierpatrone in Wr. Neustadt am 5. Juli 1933.

⁵⁸⁴ BERGER, Florian, Ritterkreuzträger aus Österreich und den K.U.K. Kronländern. Wien 2006, s. 72.

⁵⁸⁵ Herzig vstoupil do SS již ve svých sedmnácti letech 28. listopadu 1932. Od 1. května 1937 byl veden jako člen NSDAP (č. 49 371). Ve svém životopisu mylně uvedl, že dělbuchový útok provedl již v červnu 1933. BArch, SSO/93 A: Friedrich Herzig (nar. 18. 7. 1915), Mein Lebenslauf + SS-Stammkarten-Abschrift. Herzig udělal později solidní kariéru ve Waffen-SS, kde v lednu 1945 získal německý kříž ve zlatě a jako velitel 503. praporu těžkých tanků SS obdržel 29. dubna 1945 rytířský kříž železného kříže, nejvyšší německé vojenské vyznamenání.

k žádným významnějším akcím národních socialistů v Dolních Rakousích ve sledovaném období nedošlo. Pouze v Kremži byl noci 6. října hlášen výbuch papírového dělbuchu. Jinak se činnost omezovala na čmárání hákových křížů na zdi domů, jejich vypalování na dobře viditelných místech, vyvěšování vlajek s hákovými kříži a distribuci letáků. Zabaveno bylo rovněž malé množství zbraní.⁵⁸⁶ Obecně se převážně jednalo o propagandistickou činnost, jež měla obyvatelstvu i bezpečnostním složkám dokázat přítomnost NSDAP.

Srovnáme-li ilegální aktivity dolnorakouských nacistů s těmi prováděnými jejich soukmenovci v ostatních rakouských spolkových zemích⁵⁸⁷, nelze se ubránit dojmu, že prvně jmenovaní za svými druhy zaostávali. V Dolních Rakousích neměli nacisté tak silné pozice jako v jiných částech Rakouska⁵⁸⁸ a jejich ochota provádět výraznější ilegální akce, nejkulí přímo teroristické útoky, byla zřejmě silně limitovaná. Svou roli mohla sehrát i protipatření dolnorakouských úřadů (sledování podezřelých, zatýkání a potrestání viníků).⁵⁸⁹

I proto měsíce duben a květen 1934 proběhly v Dolních Rakousích v poklidu, což dokládají situační zprávy dolnorakouského bezpečnostního ředitelství. Pozitivně se projevilo zatčení teroristické skupiny v Badenu. Od 22. března do 5. dubna 1934 bylo v největší rakouské spolkové zemi potrestáno za nejrůznější politické delikty 214, mezi 5. a 18. dubnem 162 osob. Většinou se jednalo o menší peněžité tresty či vězení trvající několik dní či týdnů, pouze výjimečně byly udíleny déletrvající a vyšší peněžité tresty. Bohužel zprávy, až na výjimky, neuvádějí politickou příslušnost pachatelů a jejich jména již vůbec ne.⁵⁹⁰

Vlna teroristických útoků po celém Rakousku odstartovala 9. června 1934 a nacisté jimi mířili na veřejné, soukromé a církevní zařízení, obzvláště na železnice, mosty

⁵⁸⁶ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K. 5083, SdF n an das Bundeskanzleramt, GdFÖS in Wien. Wochenberichte für die Zeit vom 26. August bis 1. September, vom 2. bis 8. September, vom 8. bis 15. September, vom 30. September bis 6. Oktober, vom 6. bis 13. Oktober, vom 20. bis 27. Oktober 1933.

⁵⁸⁷ Botz uvádí chronologický seznam politicky motivovaných násilných a teroristických akcí v Rakousku ve dvacátých a třicátých letech. Násilí národních socialistů v Dolních Rakousích je zde zmíněno jen minimálně. Srv. BOTZ, Gewalt in der Politik, s. 362-364, 367-371.

⁵⁸⁸ Viz srovnání počtu příslušníků SA a SS na obyvatele v kapitole červencový puč.

⁵⁸⁹ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K. 5083, Zl. 209 963/33. SdF n an das Bundeskanzleramt, GdFÖS in Wien vom 9. September 1933. Wochenbericht für die Zeit vom 2. bis 8. September 1933.

⁵⁹⁰ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K. 5085, Zl. 158 68/34, SdF n an das Bundeskanzleramt, GdFÖS in Wien am 23. April 1934. Situationsbericht des Sicherheitsdirektors für Niederösterreich; Tamtéž, SdF n an das Bundeskanzleramt, GdFÖS in Wien am 11. Mai 1934. Situationsbericht des Sicherheitsdirektors für Niederösterreich.

a telefonní a telegrafní vedení. Tato vlna přetrvávala až do červencového puče a přispěla k ní, ačkoli opět v menší míře než v ostatních zemích, i nacisté z Dolních Rakous.⁵⁹¹ Současný stav poznání neumožňuje jednoznačně konstatovat, zda měla při těchto akcích hlavní slovo tamější SS či SA. Ta totiž velmi agilně vystoupila svými útoky v okrese Scheibbs v jihovýchodní části Dolních Rakous, tzv. *Mostviertel*.⁵⁹² V noci z 9. na 10. června došlo na území celého okresu k přetrhání telefonních a telegrafních drátů a 11. června odpálil jeden příslušník SA⁵⁹³ stožár elektrického vedení, jenž se následně zřítíl k zemi. Pachatel okamžitě uprchl do Německa, stejně jako několik dalších příslušníků scheibbské SA. Policii se i tak podařilo během následujících dní zatknout více jak dvě desítky mužů, kteří posléze stanuly před Zemským soudem ve Vídni. Prvních devět mužů bylo 23. června 1934 odsouzeno k pěti, resp. pěti a půl letům těžkého žaláře. Druhá, rovněž devítičlenná skupina, byla souzena o dva dny později. Jeden muž obdržel deset let těžkého žaláře, ostatní opětovně pět a pět a půl let těžkého žaláře.⁵⁹⁴

V noci na 10. června provedli neznámí pachatelé sérii bombových útoků v okolí Vídně na železniční dráhy.⁵⁹⁵ Na Aspangbahn v blízkosti Vídeňského Nového Města, na Westbahn mezi obcemi Maria-Anzbach a Unter-Oberndorf, mezi obcemi Rekawinkel a Eichgraben, na Franz-Josefs-Bahn mezi Klosterneuburgem a Kahlenbergerdorfem, na Südbahn u Sollenau a u Neunkirchenu, na bratislavskou lokální dráhu u Fischamendu a na Ostbahn u Stadlau. Mimo to bylo přestřípnuto mnoho telegrafních a telefonních drátů. O den později došlo k dalším útokům na železniční tratě.⁵⁹⁶ Mezi Semmeringem a Steinhaussem ve Štýrsku 11. června ve tři hodiny ráno, v noci z 11. na 12. června u obce Aschbach-Markt nedaleko Amstettenu a nedlouho předtím na elektrickou trať mezi Vídní a Bratislavou mezi obcemi Bad Deutsch-Altenburg a Hainburg an der Donau. Opět se jednalo o přestřihání telegrafních drátů. Ač se pachatelům podařilo způsobit škody,

⁵⁹¹ BOTZ, *Gewalt in der Politik*, s. 371.

⁵⁹² Útoky jsou popsány v knize MULLEY, *Nationalsozialismus im Bezirk Scheibbs 1930-1945*, s. 61-64; Dochovalo se rovněž záznamy z policejního vyšetřování, jenž jsou uloženy v Rakouském národním archivu. Viz ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K. 5086, Zl. 193 183-34, Gendarmeriepostenkommando Scheibbs, Bezirk Scheibbs, N.Oe. An die Staatsanwaltschaft beim Landesgericht in Wien I, Scheibbs, am 21. Juni 1934. Betr.: ENDER, Hermann und Genossen, boshafte Beschädigung am Staatstelegrafen; Tamtéž, SDFN an das Bundeskanzleramt, GDFÖS in Wien am 2. Juli 1934. Betr. Nationalsozialistische Terrorakte im Bezirke Scheibbs.

⁵⁹³ Jednalo se o SA-Manna Felixe Ernsta (1898-1964). Diecéze Sankt Pölten, farnost Scheibbs, matrika N 1880-1900, fol. 329.

⁵⁹⁴ NFP v. 24. 6. 1934, s. 14 („Standgerichtliche Verurteilung von neun Nationalsozialisten“); NVP v. 26. 6. 1934, s. 8 („Neun Verurteilungen durch das Standesgericht“).

⁵⁹⁵ WZ v. 11. 6. 1934, s. 3 („Weitere Terrorakte“).

⁵⁹⁶ RP v. 12. 6. 1934, s. 3 („Der Braune Terror und die Abwehr“).

provoz na tratích se podařilo udržet. Doposud ale nebylo možné určit jejich totožnost, natož příslušnost k té či oné paramilitaristické formaci NSDAP. Bezpečně lze doložit pachatele přepilování a skolení dvojitého sloupu telegrafního vedení na železniční trati Sankt Pölten-Leobersdorf a sloupu téhož vedení na cestě mezi Pottensteinem a Berndorfem v noci na 12. června. Byl jím třicetiletý zámečnický pomocník Wilhelm Stainko (1904-1969)⁵⁹⁷ a ještě jeden muž, jehož identitu se nepodařilo odhalit. Stainko stanul 28. června 1934 před stanným soudem, který jej odsoudil k šesti rokům těžkého žaláře.⁵⁹⁸ Zda byl členem nějaké formace NSDAP, nelze z dochovaných dokumentů určit.⁵⁹⁹

O tom, že do uvedených útoků byla skutečně zapletena SS, dokládá případ Johanna Sabaty.⁶⁰⁰ Ten byl podezřelý z provedení bombových útoků v Bad Fischau u Vídeňského Nového Města. Při svém příjezdu do Bad Fischau 18. června byl zadržen a při osobní prohlídce u něj policie našla více jak půl kila střelného prachu, přípravky nezbytné k vyhotovení výbušnin a zařízení k jejich použití. Již o deset dní později stanul před krajským soudem ve Vídeňském Novém Městě. Jelikož se soudu nepodařilo prokázat Sabatovu přímou vinu na bombových útocích, byl odsouzen pouze k sedmi měsícům těžkého žaláře.⁶⁰¹

Neznáme-li pachatele útoků na železniční tratě, budou nás více zajímat útoky v Kremži, které byly provedeny hned v noci z 9. na 10. června. Jedno výbušné zařízení explodovalo naproti budově ženské kongregace Congregatio Jesu, další dvě ve Starhembergově domě. V obou případech vznikly větší škody na majetku. Bezprostředně po útocích bylo zatčeno několik členů SA, jak ale ukázalo další vyšetřování, pachatele bylo třeba hledat v řadách SS. 11. června byl v Gmündu zadržen jedenadvacetiletý Johann Hoch z Kremže. V Hochově motocyklu byla nalezena na stroji napsaná zpráva kremžského 1. roty 52. SS-Standarte, ze které vyplynulo, že za útoky stáli tamější příslušníci SS.

⁵⁹⁷ Arcidiecéze vídeňská, farnost Pottschach, matrika N 1899-1910, fol. 149.

⁵⁹⁸ RP v. 28. 6. 1934, s. 11 („Wieder braune Verbrecher vor dem Standgericht“).

⁵⁹⁹ Stainko byl údajně členem vídeňské NSDAP. BArch, PK/L 0395: Wilhelm Stainko (nar. 23. 9. 1904); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Wilhelm Stainko, č. spisu 200 485.

⁶⁰⁰ Sabata vstoupil v červnu 1932 do SS (č. 309 637) a ve stejném roce i do NSDAP (č. 6 185 525). WStLA, f. Gauakten: Johann Sabata (nar. 26. 7. 1910).

⁶⁰¹ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. Kreisgericht Wiener Neustadt, Vr 1077/34, Anklagenschrift vom 23. Juni 1934 + Urteil vom 28. Juni 1934.

Hoch vypověděl, že zprávu obdržel 11. června od Leopolda Windische⁶⁰², bývalého adjutanta velitele SA-Standarte z Kremže a poslance dolnorakouského zemského parlamentu Karla Strassmayera, s úkolem předat ji v Gmündu Franzi Schmidtovi⁶⁰³, klempířskému pomocníkovi z Kremže. Vyšetřovatelům se podařilo zjistit totožnost obou pachatelů, prvním z nich byl již zmiňovaný Franz Schmidt, druhým pak Kurt Westermayer.⁶⁰⁴ Jak Schmidt, tak Westermayer se trestnímu stíhání vyhnuli útekem do Německa, na který se vydali okamžitě po splnění svých úkolů. Také Windischovi se 12. června na posledních chvíli taktéž podařilo uprchnout.⁶⁰⁵

Dodejme ještě, že Gmünd ve *Waldviertelu* při hranicích s Československem byl nejenom pro dolnorakouské nacisty oblíbeným místem pro pašování věcí do Rakouska, stejně jako přestupní stanicí pro kurýry. Dne 6. června se československým úřadům podařilo zadržet v Českých Velenicích dva muže zajišťující kurýrní službu mezi Mnichovem a Vídní.⁶⁰⁶ Jednalo se o dva členy „rakouské legie“, kteří měli předat dolnorakouským nacistům „speciální instrukce.“ Zabaveno bylo 21 000 Kčs, jež měly být rozděleny ve Vídni jako „prémie“ pro pachatele teroristických útoků. Na základě údajů poskytnutých kurýry byly ve Vídni ještě též den zatčeni tři muži, jež rovněž vykonávaly kurýrní služby.⁶⁰⁷ S ohledem na datum zatčení je nabíledni, že ony „speciální instrukce“ byly příkazy k provedení teroristických útoků.

⁶⁰² Windisch byl v letech 1927 až 1932 členem HJ a od 9. listopadu 1929 příslušníkem SA. Členem NSDAP byl od 1. června 1931 (542 225). Po zákazu strany v červnu 1933 se stal velitelem kremžské 49. SA-Standarte a od března 1934 působil jako spojka štábu a adjutant velitele SA-Brigade Niederösterreich. Pro úplnost ještě dodejme, že Windisch byl v dubnu 1944 přeložen od Wehrmachtu k *Waffen-SS*. BArch, SSO/248 B + SA/326 B: Leopold Windisch (nar. 15. 4. 1913).

⁶⁰³ Schmidt byl od blíže nespecifikované doby (pravděpodobně od roku 1932) členem NSDAP (č. 1 083 195) i SS (č. 52 572). ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Franz Schmidt (nar. 27. 9. 1907), č. spisu 345 162.

⁶⁰⁴ Westermayer byl členem NSDAP (č. 1 398 107), od roku 1931 příslušníkem SA a v blíže neupřesněnou dobu přestoupil k SS. Po útěku do Německa měl o rok později poměr s jednou dívkou, jež nezůstal bez následku. Westermayer poskytl dívce finance na potrat, za což byl později vyloučen jak z SS, tak i NSDAP. BArch, OPG/J 0088: Kurt Westermayer (nar. 6. 6. 1912).

⁶⁰⁵ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K. 5086, Zl. 234 516-34, SdF N an das Bundeskanzleramt, GdFÖS in Wien am 27. August 1934, Betr.: Bölleranschlage in Krems.

⁶⁰⁶ Gmünd původně patřil Rakousku, po Saint-germainské smlouvě bylo město roku 1919 rozděleno, větší část zůstala Rakousku, menší část byla připojena k nově vzniklému Československu.

⁶⁰⁷ WZ v. 7. 6. 1934, s. 4 („Nationalsozialistische Kuriere verhaftet“); DKB v. 7. 6. 1934, s. 4 („Eine Nazi-Terroristenbande verhaftet“).

Červencový puč

Události spojené s pokusem o převrat národních socialistů v červenci 1934 patří ke stěžejním tématům rakouské historiografie a jsou v odborné literatuře podrobně zpracovány.⁶⁰⁸ Následující řádky se proto omezí jen na konstatování základní faktů. Hlavními strůjci puče ve Vídni byl zemský inspektor rakouské NSDAP Theodor Habicht, vídeňský advokát Otto Gustav Wächter, vedoucí štábu zemského vedení rakouské NSDAP Rudolf Weydenhammer a velitel vídeňské 89. SS-Standarte Fridolin Glass. Ke spiklencům patřil i bezskrupulózní politik Anton Rintelen, bývalý štýrský zemský hejtman a spolkový ministr, kterého Dollfuß odsunul na místo rakouského vyslance do Říma, aby jej držel dále od vnitřní politiky. S Rintelenem se počítalo jako s novým spolkovým kancléřem. Spojení s Římem udržoval Weydenhammer, významný průmyslník, jenž stál v dozorčích radách a představenstvech řady bank a průmyslových podniků. Zatímco politickým vůdcem celého podniku byl Habichtův zástupce a zmocněnec v Rakousku Wächter, vojenským byl Glass. Habicht, jehož hvězda zapadala u Hitlera úměrně s tím, jak jeho radikální linie stále nepřinášela uspokojivé výsledky, doufal, že úspěšným pučem svojí pozici opět posílí.⁶⁰⁹

Klíčovou roli při realizaci puče měli mít Glassovi muži. Glass, stejně jako další pozdější významní pučisté, Franz Holzweber a Otto Planeta, sloužil dříve v rakouské armádě a zastával přední pozici ve „Spolku německých vojáků“ (*Deutscher Soldatenbund*). Kvůli svým kontaktům a práci pro NSDAP byli všichni tři muži z armády v červnu 1933 propuštěni. Z propuštěných vojáků zformoval Glass tzv. *Militärstandarte*, jenž byla ve volném spojení s SA, která ji rovněž financovala, a oficiálně podléhala SA-Obergruppe XI Podle Glasse samotného ovšem k žádné užší spolupráci s SA nedošlo.⁶¹⁰

Za jejími zády navázal Glass počátkem roku 1934 kontakt SS a začal vyjednávat o převedení svých mužů do *Schutzstaffel*. Po přímluvě u náčelníka Hlavního úřadu SS, Gruppenführera Wittjeho, dal Glass své muže k dispozici SS a on sám byl od 1. března 1934 veden jako čekatel o členství v SS (*SS-Anwärter*). Z *Militärstandarte* se stala 89.

⁶⁰⁸ BAUER, Elementar-Ereignis; JAGSCHITZ, Der Putsch; SCHAFRANEK, Hans, Sommerfest mit Preisschiesen. Die unbekannte Geschichte des NS-Putsches im Juli 1934, Wien 2006. Puči se ve své knize o počátcích vídeňské SS věnovala i ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener-SS, s. 405-485.

⁶⁰⁹ BAUER, Elementar-Ereignis, s. 26.

⁶¹⁰ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener-SS, s. 405-406.

SS-Standarte. Podle vlastních údajů zpřetrhal o patnáct dní později pouze „volná“ pouta s SA a 18. března byl přijat do *Schutzstaffel* jako SS-Mann. O několik dní později společně s bývalým velitelem 11.SS-Standarte Fitzthumem odcestoval do Mnichova.⁶¹¹

Rakouská SA, která Glassovým krokem přišla o potenciálně důležitou jednotku pro své vlastní plány na převrat, vidělo celou událost pochopitelně v úplně jiném světle a Glassův krok považovalo za zradu. Velitel SA-Obergruppe XI Hermann Reschny nechal dokonce 24. března Glasse v Mnichově na krátký čas zadržet⁶¹² kvůli „vzpouře.“ Glassovo zatčení vyostřilo už tak značně napjaté vztahy mezi oběma paramilitaristickými formacemi a vyvolalo nespokojenost uvnitř Glassova pluku, kde se řadě mužů pranic nelíbilo začlenění jejich útvaru do SS. Tomu se ale energickým vystupováním podařilo eliminovat odštěpenecké snahy, ačkoliv situace uvnitř zůstávala i nadále napjatá.⁶¹³

Krom bývalých i aktivních příslušníků *Bundesheeru* byla součástí 89. SS-Standarte i „policejní rota“ (*Polizeisturm*) složená z vídeňských policistů. Nábor mezi vojáky a policisty patřil od počátku roku 1933 mezi hlavní úkoly rakouské NSDAP. Ve Vídni byla dokonce zřízena okresní skupina NSDAP Gersthoft 2, která ve svých řadách sdružovala pouze policisty a podléhala přímo vídeňskému župnímu vedení. V roce 1933 se počet jejích členů pohyboval mezi 1000 a 1500 muži.⁶¹⁴

Plán pučistů postupně nabral konkrétní podobu. Dne 25. června 1934 se v Curychu konala porada za účasti Habichta, Wächtera, Weydenhammera a Glasse, kde posledně jmenovaný představil plán k jeho provedení. Příslušníci 89. SS-Standarte měli v uniformách *Bundesheeru* obsadit Úřad spolkového kancléře, RAVAG (rádio) a vídeňskou telefonní centrálu. Doufali, že v kancléřově úřadu zadrží celou Dollfuřovu vládu, načež měla být z obsazeného Ravagu oznámena radiová zpráva o její demisi, jež měla být signálem k zahájení povstání ve spolkových zemích. Velitel rakouské SA Reschny nebyl na poradě přítomen a účast SA na povstání se vůbec neprobírala, neboť, jak se vyjádřil Habicht, připravovala své plány odděleně a poté měla být nasazena na pokyn od Reschnyho.⁶¹⁵

⁶¹¹ Tamtéž, s. 406-407.

⁶¹² Reschny měl velmi dobré vztahy s bavorským policejním ředitelem SA-Obergruppenführerem Augustem Schneidhuberem (1887-1934).

⁶¹³ SCHAFRANEK, Sommerfest mit Preisschiesen, s. 34.

⁶¹⁴ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener-SS, s. 411-412.

⁶¹⁵ BAUER, Elementar-Ereignis, s. 29; JAGSCHITZ, Der Putsch, s. 80-81; ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener-SS, s. 427. Uvážíme-li, že v době před červencovým pučem měla policie a četnictvo v Rakousku

Po setkání v Curychu účastníci postupně informovali další spiklence, vše za úplného vyloučení SA. Glass se setkal s Konradem Rotterem, zakladatelem policejní skupiny Gersthof 2 a bývalým vídeňským zemským poslancem, kterému byla v puči prisouzena pouze podružná role. Nespokojený Rotter si posléze domluvil schůzku s Habichtem ve Vratislavi, která se konala 7. července a účastnil se jí i Reschny. Rotter sdělil své námitky vůči puči, aniž by se ovšem zmínil o roli 89. SS-Standarte. Reschny se o konkrétních přípravách puče opět nic nedozvěděl. Habicht navíc Rotterovi a Reschnymu sdělil, že čas pro takovou akci ještě nenastal, za Reschnyho zády ale Habicht pokračoval v plánování akce.⁶¹⁶

Rivalita mezi velitelem rakouské SA a zemským inspektorem rakouské NSDAP vážně ohrožovala úspěch celého nacistického podniku. Právě Reschnyho je třeba přitom považovat za centrální postavu připravovaného povstání (neplést s přípravou puče ve Vídni). Oba dva muži se snažili před svým Vůdcem toho druhé očernit a znemožnit realizace plánů toho druhého. O tom, jak hluboká byla nenávist Reschnyho vůči Habichtovi, svědčí následující událost. V průběhu května se Reschny od svého zástupce v Rakousku Oskara Türka dozvěděl, že Habicht a Glass připravují puč. Reschny následně informoval Hitlera, který uvedl, že o žádném puči nic neví a žádný také nepovolil. Řekl mu, aby puči všemi prostředky zabránil. S krytím od Hitlera se rozhodl využít příležitost. Skrze prostředníka informoval Reschny rakouské úřady o nebezpečnosti Glasse, Weydenhammera a Wächtera, předal jim jejich krycí jména a dokonce i pasové fotky! Informace poskytnuté Reschnym se nicméně někde na úřední cestě ztratily a policie ani jednoho ze spiklenců nezatkla.⁶¹⁷

V červenci 1934 šly přípravy k provedení puče do konečné fáze. Termín byl stanoven na 24. červenec, kdy se měla konat poslední schůze Dollfusova kabinetu před letními dovolenými. O osm dní dříve se v Mnichově konala závěrečná porada, jíž se krom Habichta, Wächtera, Glasse a Weydenhammera účastnil také Reschny a bývalý vídeňský gauleiter Frauenfeld. Reschny se zde poprvé dozvěděl o konkrétních plánech k realizaci

dohromady nějakých 21 000 mužů, nejedná se vůbec o nízké číslo. Srv. BAUER, Elementar-Ereignis, s. 39-40. Že byly rakouské bezpečnostní složky infiltrovány členy a sympatizanty NSDAP, popř. lidmi mající k NSDAP neutrální postoj, dokládá následující údaj. Podle Dokumentačního archivu rakouského odboje bylo roku 1938 80 procent úředníků a zaměstnanců vídeňského Gestapa převzato z rakouské policie. Viz <https://www.doew.at/erkennen/ausstellung/gedenkstaette-salztorgasse/die-gestapo-leitstelle-wien>; přístup 31. května 2017.

⁶¹⁶ JAGSCHITZ, Der Putsch, s. 82; ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener-SS, s. 428.

⁶¹⁷ BAUER, Elementar-Ereignis, s. 30, 35-36; JAGSCHITZ, Der Putsch, s. 91-92.

puče zemského vedené NDAP a SS. Obratem přislíbil svoji účast a zavázal se ze své strany vše připravit.⁶¹⁸

Okamžitý souhlas velitele rakouské SA, podílet se na za jeho zády naplánované akci, může nezasvěceného pozorovatele překvapit. Podle Hans Schafranka však při bližším zkoumání dává smysl. Podle zprávy jednoho štýrského velitele SA se totiž celá rakouská SA nacházela v „katastrofálním stavu a nebyla nasazení schopná.“ I přes neustálé dodávky z Německa⁶¹⁹ chyběly zbraně i munice a výcvik mužstva byl zcela nedostatečný. K tomu neustále přicházely vzájemně si odporující zprávy od politického vedení a velitelství SA v Mnichově, které mezi příslušníky SA způsobovaly velký zmatek. Reschny tak v okamžiku sdělení svého souhlasu musel vědět, že s masivní podporou SA nelze počítat.⁶²⁰ Aby se nedostal do zcela nevýhodné pozice a aby udržel své protihráče ve falešném pocitu bezpečí, dal svůj souhlas⁶²¹, zároveň ale intenzivně pracoval na zkřížení Habichtových plánů. Vypracoval plán na Dollfusovo zavraždění, jímž chtěl zabít několik much najednou. Zkřížit plán Habichta a SS, posílit pozici SA a zabránit její účasti na povstání. O tomto plánu nejsou k dispozici žádné podrobnosti. Jisté je, že byli vybráni dva atentátníci, jenž 21. července odcestovali do Vídně. Svůj úkol ale nesplnili a Habichtovy plány nezkřížili.⁶²²

Hojně spekuluje o důsledcích „noci dlouhých nožů“ z 30. června 1934 na červencový puč. Hermann Reschny, ač původně platil za Röhmova důvěrníka, čistku v řadách nejvyšších představitelů SA přežil. Údajně díky tomu, že na poslední chvíli Röhma zradil a předal Hitlerovi důležité informace kompromitující náčelníka štábu SA. Jednoznačnou spojitost mezi „Röhmovým pučem“ a neúspěchem červencového puče nelze prokázat, nicméně spojitost s úplnou nečinností SA na mnohých místech Rakouska lze tušit.⁶²³

Pokud jde početní stav paramilitaristických formací NSDAP v Rakousku, jsou k dispozici následující čísla. SA disponovala přibližně 30 000 muži, ke kterým je třeba ještě přičíst 10 000 emigrantů, kteří sloužili v rakouské legii v Německu.⁶²⁴ Rakouská SS

⁶¹⁸ Bericht der Historischen Kommission des Reichsführer SS. Die Erhebung der österreichischen Nationalsozialisten im Juli 1934, Wien/Frankfurt/Zürich 1965, s. 76-77.

⁶¹⁹ K dodávkám zbraní viz BAUER, Elementar-Ereignis, s. 39-40.

⁶²⁰ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener-SS, s. 451-452.

⁶²¹ SCHAFRANEK, Sommerfest mit Preisschiesen, s. 85-86.

⁶²² ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener-SS, s. 454-456.

⁶²³ BAUER, Elementar-Ereignis, s. 37.

⁶²⁴ SCHAFRANEK, Sommerfest mit Preisschiesen, s. 71.

měla více jak osm tisíc mužů.⁶²⁵ Proti nim stálo 28 000 dobře vyzbrojených a vycvičených příslušníků *Bundesheeru*, 21 000 policistů a četníků, přibližně 50 000 příslušníků *Heimwehru* a zhruba 15 000 příslušníků „křesťansko-německých“ paramilitaristických organizací jako *Ostmärkische Sturmsharen* či *Christlich-deutsche Turner*. Při pohledu na uvedená čísla nepřekvapí, že se nacisté, vzhledem k nacistickým sympatizantům či přímo tajným členům, oddávali ne zcela neopodstatněným iluzím, že v případě povstání alespoň část vládních jednotek přejde na jejich stranu a vyrovná tak nepříznivý poměr sil.⁶²⁶

Puč se nakonec dočkal podpory samotného Hitlera, jenž dal 22. července 1934 k celé akci svůj souhlas. Rakouští nacisté tak nejednali na vlastní pěst.⁶²⁷ O dva dny později se Habicht, Frauenfeld a několik dalších politických vůdců, ke kterým večer přibyl ještě velitel SS-Oberabschnittu Donau Alfred Rodenbücher, shromáždilo v Mnichově, kde čekali na začátek celého podniku.⁶²⁸ Pučisté si dokonce již nechali připravit letadlo, které je mělo po předpokládaném úspěchu okamžitě dopravit do Vídně.⁶²⁹

Situace rakouské SS před pučem

SS v Rakousku, sdružená v SS-Oberabschnittu Donau pod velením SS-Brigadeführera Alfreda Rodenbüchera, se v létě 1934 dělila na dva úseky a celkem osm pluků. Jejich dislokace, stejně jako početní stav, k 31. červenci zachycuje následující tabulka:

Tabulka č. 6: Početní stav SS-Oberabschnittu Donau k 31. červenci 1934⁶³⁰		
Jednotka	Početní stav	Stanoviště
Štáb OaD	27 (31. 8. = 16)	Vídeň
Abschnitt VIII	7	Vídeň
11. SS-Standarte	989	Vídeň

⁶²⁵ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener-SS, s. 414.

⁶²⁶ BAUER, Elementar-Ereignis, s. 39-40.

⁶²⁷ LONGERICH, Heinrich Himmler, s. 187.

⁶²⁸ JAGSCHITZ, Der Putsch, s. 96.

⁶²⁹ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener-SS, s. 461.

⁶³⁰ BArch, f. NS 33/182, str. 6, O. Ab. Donau. Letzter Stand per 31. Juli 1934. Christiane Rothländer ve své knize o počátcích SS mylně uvádí 8 787 mužů. Srv. ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener-SS, s. 414-415.

38. SS-Standarte	1199	Štýrský Hradec
52. SS-Standarte	1692	Kremže
89. SS-Standarte	725	Vídeň
Abschnitt XXXI	1	Salcburk
37. SS-Standarte	999	Innsbruck
76. SS-Standarte	1094	Linz
87. SS-Standarte	817	Salcburk
90. SS-Standarte	607	Klagenfurt
Odvelení SS-Manni	70	-
SS-Letci	71	-
Celkem	8298	

Celkem mohla poslední červencový den vykazat 8 298 mužů. Ve svém dopise Himmlerovi z 21. července ovšem Rodenbücher uvedl sílu svého vrchního úseku v počtu 9 450 mužů. Jak upozornila rakouská historička Rothländer, rozdíl ve výši 1 152 se patrně vztahuje na již do Německa uprchnuvší či ke krátkodobému výcviku odvelené příslušníky. Velitel OaD dále svému nadřízenému sdělil, že 1. ledna 1934 činil počet rakouských příslušníků SS 4 980 mužů. Během půl roku tak došlo k téměř dvojnásobnému navýšení stavů. Dolnorakouská 52. SS-Standarte se mohla pochlubit nejvyšším stavem mužstva, kdybychom ale sečetli sílu obou vídeňských pluků, nejvíce esesmanů bychom našli v rakouském hlavním městě. Očíslování pluků se v některých případech lišilo od toho, jaké pluky používaly před pučem v roce 1934 a po anšlusu v roce 1938. Hornorakouská Standarte se označovala číslovkou 76 (předtím 37), tyrolská měla číslo 37 (předtím 87) a salcburská 87 (předtím 76).⁶³¹

Úplně jiné rozdělení příslušníků SS v Rakousku získáme, když je srovnáme s výsledky sčítání lidu z 22. března 1934 v jednotlivých spolkových zemích. Salcbursko se umístilo na prvním místě, následované Tyrolskem-Vorarlberskem a Korutany. Ve srovnání s rakouským průměrem byli salcburští esesmani zastoupeni více jak dva a půlkrát, zatímco vídeňští podprůměrně, ač v absolutních číslech rakouské hlavní město mohlo vykazat nejvyšší počet příslušníků SS. Dolním Rakousům v přepočtu na jednoho

⁶³¹ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener-SS, s. 414-415.

obyvatele připadla až předposlední příčka, což potvrzuje skutečnost, že tato spolková země nepařila mezi místa s největší podporou nacistů v Rakousku.

Tabulka č. 7: Počty příslušníků SS v jednotlivých spolkových zemích⁶³² v přepočtu na jednoho obyvatele				
Pořadí	Spolková země	Obyvatelstvo podle sčítání lidu z roku 1934	Obyvatel na jednoho esesmana	Podprůměrné/nadprůměrné zastoupení příslušníků SS
1.	Salcbursko	245 801	301	2,71
2.	Tyrolsko a Vorarlbersko	504 500	505	1,61
3.	Korutany	405 129	667	1,22
4.	Horní Rakousy	902 318	825	0,99
5.	Štýrsko	1 015 000	847	0,97
6.	Dolní Rakousy	1 509 076	892	0,91
7.	Vídeň	1 874 130	1093	0,75
	Rakousko	6 760 233	815	1

Není bez zajímavosti srovnat naši tabulkou s tou z knihy Hanse Schafranka, ve které jsou rozdělení uprchlí příslušníci SA sdružení v rakouské legii podle stejného klíče.⁶³³

Tabulka č. 8: Počty příslušníků SA se známým bydlištěm v Rakousku před svým útekem do Německa					
Pořadí	Spolková země	Obyvatelstvo podle sčítání lidu z roku 1934	Počet legionářů	Obyvatel na jednoho legionáře	Podprůměrné/nadprůměrné

⁶³² 37. SS-Standarte působila na území jak Tyrolska, tak i Vorarlberska. Důkaz o existenci SS ve Vorarlbersku podává dobový *Reichspost*. Viz RP v. 28. 6. 1934, s. 2 („Eine SS-Terrorgruppe ausgehoben“). Burgenland neměl vlastní župu, byl proto rozdělen mezi Dolní Rakousy (severní část) a Štýrsko (jižní část). SS v Burgenlandu vznikla až v roce 1935 se vznikem vlastní župy. Srv. FRITSCH, Otto, Die NSDAP im Burgenland 1933-1938, nepublikovaná dizertace z roku 1993, s. 132. Existují sice vágní zmínky o existenci SS v okrese Neusiedl ze srpna 1932, zda ale existovala až do zákazu NSDAP v červnu 1933 či po něm, nebylo možné zjistit. Tamtéž.

⁶³³ SCHAFRANEK, Söldner für den Anschluss, s. 48-49.

					zastoupení příslušníků SA
1.	Salcbursko	245 801	1140	216	2,64
2.	Korutany	405 129	1772	231	2,46
3.	Tyrolsko	349 098	1341	264	2,15
4.	Vorarlbersko	155 402	404	386	1,47
5.	Štýrsko	1 015 000	2599	396	1,44
6.	Horní Rakousy	902 318	1734	526	1,08
7.	Dolní Rakousy	1 509 076	1608	956	0,59
8.	Vídeň	1 874 130	1235	1508	0,38
9.	Burgenland	299 447	177	1741	0,33
	Rakousko	6 760 233	12 010	568	1

Výsledek je takřka identický s poznatky našeho bádání. Zobrazuje se zde tak již dobové mínění, podle kterého byli „Hörndlbauern“⁶³⁴ podstatně náchylnější k přijetí národnímu socialismu než „Körndlbauern“.⁶³⁵ V uvedeném kontextu tak můžeme označit Salcbursko společně s Tyrolskem, Vorarlberskem a Korutany za bašty paramilitaristických formací národních socialistů v Rakousku. Pro úplnost ještě dodejme, že pokud porovnáme tato čísla s počtem příslušníků SS v Rakousku, vychází nám poměr takřka 10:4. Předepsaný poměr sil přitom činil 10:1.

Ač měla rakouská SS více jak osm tisíc mužů, krom Vídně během puče nikde výrazně nevystoupila. Důvodů bylo několik. Jedním z nich byly Himmlerovy personální rošády v týdnech před pučem. 14. července 1934 byl Rodenbücher bez uvedení důvodů

⁶³⁴ Jako „Hörndlbauern“ byli označováni zemědělci, kteří se koncentrovali na chov hospodářských zvířat a mlékařství. Jejich opakem byli „Körndlbauern“ zaměřující se na rostlinnou produkci.

⁶³⁵ BOTZ, Gerhard: Simon Wiesenthals Beitrag zur Aufarbeitung der Geschichte des österreichischen Nationalsozialismus. Sein (fast) vergessenes „Memorandum“ zur „Beteiligung von Österreichern an Nazi Verbrechen“ und die „österreichische Täter-These“. In: Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstandes (Hrsg.), Forschungen zum Nationalsozialismus und dessen Nachwirkungen in Österreich. Festschrift für Brigitte Bailer, Wien 2012, s. 197.

odvolán z čela OaD a poslán na dovolenou. Nahrazen byl Wilhelmem Koppem, dosavadním velitelem SS-Abschnittu v Münsteru, jemuž měl naproti tomu po svém návratu do služby velet Rodenbücher. Koppe ale do čela svého nového útvaru pravděpodobně vůbec nenastoupil, neboť Himmler nařídil pro celou SS od 1. do 31. července dovolenou, která se zřejmě týkala a i štábu OaD. Kdy byl Himmler poprvé informován o puči, známo není, mohlo se to stát až 24. července 1934, kdy jmenoval Rodenbüchera zpět do čela SS-Oberabschnittu Donau a přikázal mu, aby se okamžitě odebral do Mnichova za Habichtem projednat úkoly SS. O turbulencích v OaD nic netušil velitel vídeňského SS-Abschnittu VIII Grimme, který tak marně čekal na zprávy od Rodenbüchera.⁶³⁶

Rakouské pluky SS nedisponovaly žádným funkčním radiovým či telefonním spojením mezi sebou ani s mnichovským vrchním úsekem, nevypracovaly žádné plány povstání, disponovaly jen velmi omezeným počtem zbraní.⁶³⁷ Při pohledu na uvedená fakta nijak nepřekvapí, že Hitlerův „druhý puč“ ztroskotal.

Situace 52. SS-Standarte

Z výše zmiňované tabulky vyplývá, že dolnorakouský pluk měl téměř 1 700 mužů. To je na první pohled nezanedbatelné číslo, při bližším pohledu tomu tak ale nebylo. Sedmnáct stovek esesmanů bylo rozeseto po celém území Dolních Rakous, tudíž už jen případné shromáždění několika set mužů na jednom místě by muselo znamenat značný logistický problém. Nemluvě o zajištění finančních a transportních prostředků k realizaci takové akce. Vzhledem k absenci efektivních komunikačních prostředků jí nebylo možné ani řádně zkoordinovat. Nezodpovězenou otázkou zůstává, kolik, a zda vůbec, zbraní a munice 52. SS-Standarte před pučem vlastnila a jak, a zda vůbec, probíhal střelecký výcvik. Určité informace lze získat z vyšetřování bádenské a herzogenburgské SS.

Při policejním zátahu proti příslušníkům SS v Herzogenburgu byla 25. června 1934 zabavena situační zpráva 4. roty II. praporu 52. SS-Standarte za měsíc červen.⁶³⁸ Rota čítala 60 mužů, z toho 48 čekatelů. Skládal se pouze z jedné čety a celkem pěti

⁶³⁶ Tamtéž, s. 463-469.

⁶³⁷ Tamtéž, s. 476.

⁶³⁸ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Sankt Pölten, Vr 1327/34, Tätigkeitsbericht vom SS-Sturm 4/II/52.

družstev.⁶³⁹ Měsíční příjem, složený z příspěvků členů, darů, příspěvků členů FMO činil pouze 85 Šilinků, víc jak polovina přitom putovala zpět praporu a na pojištění. S takovými příjmy rozhodně nebylo možné legální cestou získat zbraně a munici.

Ve zprávě chybí informace od dvou družstev, jenž nedodala žádná hlášení. Činnost ostatních se omezovala na vypalování hákových křížů, vyvěšování vlajek a přemalování tabulí označující křižovatky cest na hákové kříže. Zmíněna byla i politická situace v Herzogenburgu, jež byla optimisticky líčena jako „příznivá pro myšlenku Adolfa Hitlera.“ Co naopak chybělo, byla jakákoliv zmínka o teroristických činech, přestože je velmi pravděpodobné, že červnové útoky v okolí Herzogenburgu měla na svědomí právě tamější SS. Chyběla rovněž zmínky o vojenském či střeleckém výcviku. Ani apely se kvůli ostražitosti bezpečnostních složek nekonal pravidelně, dva apely družstev se vůbec nekonal. Apelu celé roty se za účasti jejího velitele Antona Mickala konal v květnu v Riefthalu u Radlbergu. Účastníci prováděly execirování a hry v terénu, o tom, že by došlo i na střelecké cvičení, opět chybí jakékoliv zprávy. Apel celé roty se měl opětovně konat v červnu, kvůli nenadálému příchodu cizích lidí ale nemohl být uskutečněn podle plánu.⁶⁴⁰

To příslušníci SS v Badenu byli ve srovnání se svými soukmenovci v Herzogenburgu „pokrokovější.“ Z již zmiňovaného případu Bachheimerovy bádenské roty víme, že tamější muži byli školeni v zacházení se zbraněmi, probíhaly cvičení v terénu i střelby z pistolí. I zde ale SS jistě nedisponovala ne více než několika kusy zbraní a jen velmi omezeným množstvím munice. Nezodpovězenou otázkou rovněž zůstává, jak moc intenzivní onen střelecký výcvik mohl být. Aby na sebe příslušníci SS nepřipoutali nežádoucí pozornost, mohl se takový výcvik odehrávat pouze na odlehlých místech, kde by byli skryti před zraky okolí a kde by hluk způsobený střelbou nepřivolal bezpečnostní složky. Z důvodu utajení mohl být dopraven na místo střelby jistě jen ten nejmenší možný počet zbraní, jinak hrozilo okamžité prozrazení.

Nesnáze, jakými procházela SS v Herzogenburgu a Badenu, se dozajisté nevyhýbaly ani jednotkám v dalších dolnorakouských městech. Dalším velkým problémem pro dolnorakouskou SS byla dizintegrita jejího velitelského sboru. 11. května

⁶³⁹ Četa a dvě družstva měly sídlo v Herzogenburgu, ostatní družstva se nalézala v Radlbergu (dnes součást Sankt Pöltenu), Traismaueru a Böheimkirchenu.

⁶⁴⁰ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Sankt Pölten, Vr 354/36, SdFN an die Staatsanwaltschaft in St. Pölten vom 27. Februar 1936. Mickal Anton und Genossen, s. 5.

1934 byl zatčen samotný velitel 52. SS-Standarte SS-Sturmführer Hans Hiedler a následně internován v koncentračním táboře Wöllersdorf.⁶⁴¹ Zastupujícím velitelem se o šest dní později stal dosavadní plukovní finanční správce Rudolf Hofstätter, jenž stejně jako Hiedler pocházel z Kremže.⁶⁴²

To ovšem nebyla jediná ztráta, kterou 52. SS-Standarte postihla. Velitel II. praporu v Sankt Pöltenu Julius Moser uprchl do Německa 28. května.⁶⁴³ Ten byl kvůli svým nacistickým aktivitám již dvakrát vězněn. Nejprve strávil šest týdnů ve vazbě v únoru a březnu 1934 z důvodu podezření na participaci na útocích papírovými dělbuchy v Sankt Pöltenu a později byl znovu na šest týdnů uvězněn.⁶⁴⁴ Krom angažmá byl Moser i vedoucím buňky NSBO.⁶⁴⁵ V obavě před novým zatčením se rozhodl utéci do Německa a velení na praporem svěřil svému bratru Martinovi. Zároveň pověřil finančního správce svého praporu, Josefa Zotteleho, aby tuto skutečnost nahlásil veliteli pluku. Několik dní poté navštívil Zottele v Kremži Hofstättera a sdělil mu informace o Moserově útěku. Ten byl velmi rozhořčený a označil Moserův čin jako akt nedisciplinovanosti, neboť před svým útekem nepožádal velení Standarte o souhlas. Hofstätter navíc odmítl potvrdit Martina Mosera na pozici velitele II. praporu s odůvodněním, že se nejedná o rodinou záležitost. Nástupce Julia Mosera měl být vybrán Standartou a Zottele měl následně informovat Martina Mosera o Hofstätterově rozhodnutí.⁶⁴⁶

Zmatky na místě velitele SS v Sankt Pöltenu nebyly jedinou nepříjemností, kterou museli řešit nadřízení i podřízení bývalého velitele. Po jeho útěku zastavila na ulici v Sankt Pöltenu jistá paní Martina Mosera a ptala se jej, zda ví o půjčce 500 Šilinků, kterou dala jemu bratrovi. Julius tyto peníze použil na podporu svého praporu. Martin o bratrově půjčce nic nevěděl, zavázal se ale k jejímu splacení. To se ale nestalo, neboť byl Martin o několik dní později zatčen za velezradu a odeslán do koncentračního tábora Wöllersdorf. Dluh mohl být uhrazen až po anšlusu Rakouska prostřednictvím správního důstojníka II. praporu Alfreda Strassera.⁶⁴⁷

⁶⁴¹ WStLA, f. Gauakten: Hans Hiedler (nar. 26. 10. 1898), Lebenslauf vom 18. 5. 1938.

⁶⁴² ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Rudolf Hofstätter (nar. 18. 11. 1901), č. spisu ?

⁶⁴³ WStLA, f. Volksgericht Wien, Vg 6b Vr 4316/47, Auszug aus der Vernehmungsschrift des Kreis-Gerichtes St. Pölten am 26. 9. 1938.

⁶⁴⁴ Tamtéž, Bundespolizeikommissariat St. Pölten, am 21. 5. 1947. Strafanzeige gegen Moser Julius; Tamtéž, Abschrift des Berichtes von Julius Moser. St. Pölten, am 18. April 1938.

⁶⁴⁵ Nationalsozialistische Betriebszellenorganisation.

⁶⁴⁶ WStLA, f. Volksgericht Wien, Vg 6b Vr 4316/47, Auszug aus der Zeugenvernehmungsschrift des Kreis-Gerichtes St. Pölten am 6. 10. 1938.

⁶⁴⁷ Tamtéž, Auszug aus der Vernehmungsschrift des Kreis-Gerichtes St. Pölten am 26. 9. 1938.

Útěkem Julia a zatčením Martina Mosera zdaleka rozpad velitelského sboru neskončil. Bylo již zmíněno, že 25. června byl zatčen velitel 4. roty II. praporu Anton Mickal. Ve stejný den byl navíc zadržen i správní důstojník II. praporu Josef Zottele.⁶⁴⁸ Dne 19. června 1934 byl okresním hejtmanství v Kremži potrestán velitel tamější 2. roty 52. SS-Standarte Josef Dietz vězením v délce dvou týdnů, po vypršení trestu byl znovu vzat do vazby a 6. července dopraven do koncentračního tábora Wöllersdorf.⁶⁴⁹ Velitel SS v Korneuburgu Karl Finger byl 11. července 1934 odsouzen na tři týdny vězení.⁶⁵⁰ O pět dní později byl na základě nařízení okresního hejtmanství v Kremži zatčen Kurt Hofbauer, jenž pravděpodobně zastával funkci adjutanta velitele 52. SS-Standarte,⁶⁵¹ a konečně velitel SS Klosterneuburgu u Vídně Erich Kronberger uprchl z Rakouska 19. července.⁶⁵²

V týdnech bezprostředně předcházejícím nacistickému puči tak byla velitelská struktura 52. SS-Standarte vážně narušena, což se týkalo především SS v Kremži a Sankt Pöltnu. Naproti tomu přečkal velitelský sbor – v této době již samostatného – praporu v jihovýchodní části Dolních Rakous sledované období bez úhony. O tom, jaká situace panovala uvnitř 52. SS-Standarte, svědčí i zpráva Rudolfa Hofstättera pro SS-Oberabschnitt Donau z 23. července 1934. Hofstätter v ní sděluje, že v důsledku zatčení Kurta Hofbauera nastupuje na pozici zástupce velitele 52. SS-Standarte nový velitel II. praporu Adolf Patzelt, který v době před zákazem NSDAP v Rakousku velel rotě v Amstettenu.⁶⁵³ Ten ovšem nedisponoval „nestřeženou volností pohybu“⁶⁵⁴, což z něho činilo osobu naprostou nevhodnou pro takový úkol. Zároveň Hofstätter informoval o tom, že „kvůli kritické situaci bude písemný styk omezen až do krajnosti.“⁶⁵⁵ Nejenom, že tedy chybělo jakékoliv radiové a telefonní spojení mezi jednotlivými útvary i

⁶⁴⁸ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Josef Zottele (nar. 31. 12. 1898), č. spisu 344 459. Personal-Fragebogen vom 24. Mai 1938.

⁶⁴⁹ BArch, f. SSO/153: Sepp Dietz (nar. 13. 11. 1909), Lebenslauf vom 7. Oktober 1940; NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Krems, Vr 84/36, Hauptverhandlung vom 18. Juni 1936; ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Sepp Dietz, č. spisu 79 995, Personal-Fragebogen vom 14. Juni 1938.

⁶⁵⁰ BArch, RS/B 0354: Karl Finger (nar. 31. 10. 1912), Lebenslauf.

⁶⁵¹ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Kurt Hofbauer (nar. 15. 5. 1910), č. spisu 298 262, Personal-Fragebogen vom Mai 1938.

⁶⁵² BArch, f. RS/D 0320: Erich Kronberger (nar. 31. 8. 1910), Lebenslauf; ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Erich Kronberger, č. spisu 266 933, Lebenslauf.

⁶⁵³ ÖSTA/AdR, MGH, MHv 29/34, Strafsache gegen Johann Speer u. a. S 52 R (Rudolf Hofstätter). Tagbuch 194. 23. 7. 1934. An S 18 (OaD).

⁶⁵⁴ Tamtéž, S 44 (Hans Speer). Tgb. 21 Abschrift. 1. 8. 1934. An S 18 (OaD). Lagebericht für Sta. 11, 52, 89 und selbstst. Stuba 152.

⁶⁵⁵ Tamtéž, S 52 R (Rudolf Hofstätter). Tagbuch 194. 23. 7. 1934. An S 18 (OaD).

s ostatními pluky a centrálou v Německu, ale i zdoluhavý písemný styk byl v kritických červencových dnech omezen na minimum.

52. SS-Standarte v předvečer nacistického puče pravděpodobně vůbec nebyla schopna jakéhokoliv nasazení. Chyběly jí zbraně, munice, komunikační i dopravní prostředky, velitelský sbor se do značné míry rozpadl. Profesionální vojenský výcvik mělo jen nemnoho mužů, dolnorakouská SS neměla žádnou jednotku podobnou 89. SS-Standarte, složenou z profesionálních vojáků a policistů, ať už bývalých či aktivních.

Puč⁶⁵⁶

Dne 25. července 1934 vtrhlo kolem 13. hodiny přibližně 140 až 150 příslušníků 89. SS-Standarte v uniformách *Bundesheeru* a policie do budovy Úřadu spolkového kancléře. Pučisté netušili, že jejich věc zradil policejní úředník Johann Dobler, jenž byl zasvěcen do příprav puče a jež o něm o dvě hodiny dříve informoval ministra bez portfeje Emila Feye. Ten se během následujících hodin choval značně dvojznačně a osciloval mezi loajalitou vůči Dollfußovi a touhou po moci, o jejíž podstatnou část jej rakouský kancléř v přecházejících týdnech připravil.⁶⁵⁷ Do jaké míry s pučisty spolupracoval, zůstává dodnes nejasné. Každopádně teprve ve dvanáct hodin informoval Dollfuše o probíhajícím puči a o čtvrt hodiny později kancléř přerušil zasedání vlády a přítomné ministry vyzval, aby opustili budovu. Dollfuß sám se společně s Feyem a tajemníky pro bezpečnost Karwinským a vojenské záležitosti Zehnerem stáhl do své pracovny. Fey a Karwinsky poslali na *Sibensterngasse*, kde se pučisté shromažďovali, policisty, ti však byli schopni zadržet už jen poslední vůz, ve kterém se shodou okolností nacházel velitel 89. SS-Standarte Glass. Jemu se ale podařilo uniknout.⁶⁵⁸ Mezitím vzali pučisté i bez svého velitele kancléřství útokem a podařilo se jim zastihnout utíkajícího Dollfuše, kterého smrtelně ranil Otto Planetta.

Krátce po obsazení budovy kancléřství přepadli pučisté budovu RAVAGu. Jí se sice SS podařilo krátkodobě obsadit a vyslat krátký telegram o Dollfußově odstoupení a jeho nahrazení Rintelenem, v průběhu boje bylo ovšem vysílací zařízení zničeno a

⁶⁵⁶ Průběh puče podrobně zachycuje ve své knize Gerhard Gagschitz „Der Putsch“ na stranách 99-137.

⁶⁵⁷ K 1. květnu 1934 musel předat funkci vicekancléře svému rivalovi Ernstu Rüdigeru Starhembergovi a 11. července byl zbaven pozice tajemníka pro bezpečnostní záležitosti.

⁶⁵⁸ Bericht der Historischen Kommission des Reichsführers SS, s. 106-108.

pučistům se jej již nepodařilo zprovoznit. Generální ředitel RAVAGu naproti tomu pomocí dalšího zařízení, jehož existence zůstala příslušníkům SS utajena, informoval policii a nedlouho poté byli pučisté přemoženi.⁶⁵⁹ *Bundesheer* a policie mezitím obklíčily kancléřství a příslušníci SS dostali několikrát prodloužené ultimátum, aby se vzdali. Pro případ rychlého vyklizení budovy jim byl slíben volný přechod přes německé hranice. V 19 hodin složili povstalci zbraně a o půl hodiny později budovu obsadily bezpečnostní složky. Situace byla v tu dobu natolik chaotická, že se některým pučistům podařilo vyhnout zatčení. Předání jejich zatčených spolupachatelů do Německa se nakonec neuskutečnilo, neboť vláda dodatečně tvrdila, že volný průchod byl vázán na podmínku, že se v Úřadu spolkového kancléře nikomu nic nestane.⁶⁶⁰

Ve Štýrsku, Korutanech, Salcbursku, Horních Rakousích došlo následně o zbrojenému vystoupení nacistů proti vládním silám, které trvalo až do 28. července. Povstání vedli příslušníci SA, muži z SS se do akcí zapojili jen ve velice omezené míře. V Innsbrucku byl 25. července zavražděn teroristickou skupinou SS Franz Hickl, velitel tamější uniformované policie.⁶⁶¹ Boje si vyžádaly životy 101 osob na straně rakouské vlády, jedenácti civilistů a 111 nacionálních socialistů. Dohromady se jednalo o 223 lidí. K nim je nutno přičíst ještě doposud neupřesněný počet neidentifikovaných obětí z obou stran, celkem tak mohl Hitlerův „druhý puč“ stát životy 250 osob.⁶⁶²

Již 26. července 1934 vstoupil v platnost zákon o vzniku „Vojenského soudního dvora jako výjimečného soudu k odsouzení trestného jednání spojeného s pokusem o převrat z 25. července 1934“, před kterým se měli zodpovídat hlavní pachatelé. O čtyři dny později započal proces s Otto Planettou a Franzem Holzweberem, vůdci útoku na Spolkové kancléřství. Austrofašistický režim chtěl ukázat tvrdost a proto byli oba muži již následující den odsouzeni k trestu smrti a o několik hodin později popraveni. Následovaly další soudy, které vynesly další rozsudky smrti, ze kterých bylo jedenáct skutečně vykonáno. Vůdcům spiklenců Wächterovi, Weydenhammerovi a Glassovi se podařilo uprchnout do Německa a trestnímu stíhání se vyhnuli. Celkem bylo v Rakousku v souvislosti s červencovým pučem alespoň krátkodobě zatčeno kolem 13 000 až 15 000 osob, ke kterým je nutno připočíst další dva až tři tisíce, jenž uprchli do zahraničí,

⁶⁵⁹ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 472-474.

⁶⁶⁰ BAUER, Elementar-Ereigniss, s. 57.

⁶⁶¹ Pachatelem byl devatenáctiletý Friedrich Wurnig, který byl následně 1. srpna odsouzen k trestu smrti a okamžitě popraven.

⁶⁶² BAUER, Elementar-Ereigniss, s. 117.

zejména do Jugoslávie. Nežjištěnému počtu osob, zajisté je možné hovořit o několika tisících lidech, se podařilo uniknout pozornosti rakouských úřadů a nebyly potrestány.⁶⁶³

Neuskutečněný puč – nečinnost SS v Dolních Rakousích

Dolní Rakousy byly nacistickým pokusem o převrat prakticky nedotčeny. Rakouská vláda prisuzovala tento jev skutečnosti, že neúspěch puče ve Vídni zde byl velice rychle znám, což na mnoho nacistů působilo deprimujícím způsobem.⁶⁶⁴ Zároveň se jednalo o zemi, ve které sedláci tvořili mocenskou základnu kancléře Dollfuše a kde měl svoji oporu také *Heimwehr*, jenž svým počtem vysoce převyšoval muže z SA a SS. Dokumentován je pouze jeden případ úmrtí, kdy byl jeden příslušník *Heimwehru* zastřelen neznámým „banditou.“⁶⁶⁵ Významnou roli hrála výše načrtnutá dezintegrace velitelského sboru dolnorakouské SS, která se, jak bude v následujících řádcích ještě ukázáno, v souvislosti s červencovým pučem ještě prohloubila.

Když se kurýr SS Karl Eberhardt 25. července 1934 dozvěděl o „událostech ve Vídni“, okamžitě vyrazil za svojí spojkou (*Verbindungsmann*) Karlem Röschingerem, od něhož obdržel následující rozkaz. Pokud přeskupení vlády proběhne tak, že v ní budou i národní socialisté, měla se SS dát exekutivě k dispozici. Jinak neměla prozatím nic podniknout.⁶⁶⁶ Eberhardt potom odjedl do Lince a poslal svého syna do Vídne informovat Hanse Speera, kurýra 11., 89., 38. a 52. SS-Standarte, a vyzvat ho, aby se i on dostavil do Lince. Speer večer 25. července do Lince skutečně dorazil a dozvěděl se o rozkazech od Röschingera. Pozdě odpoledne následující den již všechny Speerovy pluky obdržely pokyny o svém počínání během puče. O dva dny později ovšem Speer obdržel prostřednictvím „zvláštního kurýra“ rozkaz od Oberabschnittu Donau z Mnichova, který nařizoval postupovat se zostřenými akcemi. Speer poslal kurýra do Lince, jenž o novém rozkazu informoval Eberhardta. Ten se vydal do Klagenfurtu spravit o rozkazu velitele 90. SS-Standarte Schatzmayera, jeho ovšem nezastihl a vydal se na cestu zpět. V Salcburku vyhledal Eberhardt 30. července znovu Röschingera, jenž mu sdělil, že se původní rozkaz z Mnichova nemění a nyní se nesmějí podnikat žádné akce. Poté, co se Speer 31. července v Linci znovu sešel s Eberhardtem, rozpoutala se mezi oběma muži

⁶⁶³ Tamtéž, s. 57, 114-117.

⁶⁶⁴ BAUER, Elementar-Ereigniss, s. 266.

⁶⁶⁵ JAGSCHITZ, Der Putsch, s. 166.

⁶⁶⁶ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener-SS, s. 476 an.

rozhořčená debata o tom, jaký rozkaz je vlastně nyní v platnosti. Zatímco se Eberhardt odvolával na Röschingerův rozkaz, zastával Speer opačné stanovisko, že se musí pokračovat se „zostřenými akcemi.“ Fakt, že Hitler již 27. července nařídil zastavení veškerých bojů, nebyl znám ani v Linci, ani ve Vídni. Uvedené události dobře dokumentují naprostý chaos, jenž uvnitř rakouské SS panoval. Pluky obdržely první vyrozumění z Mnichova teprve jeden den po zahájení puče ve Vídni a neobdržely žádné bližší informace. Jelikož neměly žádné radiové spojení s Oberabschnitem v Mnichově ani telefonní mezi sebou, muselo předávání zpráv probíhat osobně prostřednictvím kurýrů, a proto rozkazy docházely se značným zpožděním. Plán, jak by se SS měla dát exekutivě k dispozici, rovněž neexistoval.

Mezitím zareagoval na neudržitelnou situaci v Rakousku Himmler a někdy mezi 25. a 26. červencem povolal do Mnichova od politické pohotovosti (*Politische Bereitschaft*) v Ellwangenu bývalého velitele dolnorakouské 52. SS-Standarte Richarda Kaaserera, jenž měl rozložené komunikační linie znovu sestavit. Himmlerova volba byla na jednu stranu pochopitelná, neboť Kaaserer mezi červencem a prosincem 1933 velel v Německu esesmanům uprchlým z Rakouska a byl jistě dobře informován o situaci jednotlivých pluků. Zároveň se ale jednalo o strůjce bombových útoků, které dolnorakouská SS vykonala v červnu 1933. Rakouská policie na něj vydala zatykač a figuroval na nejvyšších pozicích seznamu hledaných bezpečnostních úřadů. Disponoval tak jen velice omezeným manévrovacím prostorem. Mimoto měl Kaaserer problémy s alkoholem a nebylo na něj příliš spolehnutí a během následujících let se na něj stížnosti ještě prohloubily. Podle Rodenbücherových údajů poslal Himmler Kaaserera do Rakouska pouze jako kurýra v souvislosti s událostmi 24./25. července 1934, Kaaserer naopak později tvrdil, že byl do Rakouska poslán s úkolem reorganizovat tamější SS.

Kaaserer, který z bezpečnostních důvodů od března 1934 používal krycí jméno „Rudolf Kurth“, se mohl od 28. července nalézat v Rakousku a je možné, že právě on byl oním „zvláštním kurýrem“, jenž předal Speerovi nařízení o provádění „zostřených akcí.“ Poslední červencový den dorazil do Lince, kde se dotázal Eberhardta, „zda funguje zpravodajská služba“, načež obdržel informace, že „pracuje dobře“ a že Eberhardt převezme od Speera zásilky a předá je Röschingerovi v Salcburku. Poté, co policie v Linci obdržela důvěrnou informaci, že se u Eberhardta, jenž figuroval v evidenci jako „fanatický příznivec NSDAP“, konají ustavičné schůzky národních socialistů, učinily bezpečnostní úřady „dobře fungující zpravodajské službě“ rázný konec. Eberhardt, Speer,

Kaaserer a několik dalších mužů bylo okamžitě zatčeno. Policie sice vycházela z přesvědčení, že SS udržovala dobře organizovanou kurýrní službou, podle Eberhardtových údajů nebyly v uplynulých dvou až třech týdnech odeslány žádné zprávy jak přes Röschingera Oberabschnittu Donau, tak od něj zpátky.

Takto alespoň vylíčila hektické červencové dny kurýrů rakouské SS historička Christiane Rothländer ve své knize o počátcích SS ve Vídni. Ta vycházela především ze zprávy lineckého Spolkového policejního prezidia⁶⁶⁷, jenž je ovšem do značné míry postavena na výpovědích osob zatčených v Linci, zejména Karla Eberhardta. Ten vylíčil události tak, aby sobě uškodil co nejméně a vinu většinou svaloval na druhého kurýra Speera. Jeho výpovědi u vídeňského vojenského soudního dvora, uložené v Rakouském státním archivu, naskýtají na průběh událostí ohledně otázky, kdo zastával a kdo odporoval „zostřeným akcím“, dosti odlišný pohled. Je třeba mít nicméně na paměti, že Speer svojí výpověď opakovaně pozměňoval a do zajisté nikdy neřikal úplnou pravdu. Jeho svědectví se navíc ne vždy shodovalo s informacemi ze zprávy pro Oberabschnitt Donau, kterou Speer sepsal 1. srpna.⁶⁶⁸

Ještě předtím, než přikročíme ke korekci a rozšíření údajů rakouské historičky, pozastavme se na chvíli u organizace kurýrních služeb v okruhu spolupracovníků Johanna Speera. Spojení s 52. SS-Standarte udržoval prostřednictvím jejího adjutanta Kurta Hofbauera⁶⁶⁹, resp. Lea Blaska.⁶⁷⁰ S 11. SS-Standarte prostřednictvím jejího adjutanta Maxe Führera⁶⁷¹, s 89. SS-Standarte⁶⁷² pomocí Alfreda Baubina⁶⁷³ a s 38. SS-Standarte udržoval styk prostřednictvím adjutanta jejího III. praporu Norberta Scharnagela⁶⁷⁴, který mu do Vídně posílal zprávy po železničáři jménem Ignaz

⁶⁶⁷ ÖSTA/AdR, MGH, MHv 29/34, Strafsache gegen Johann Speer u. a, Bericht der BPD Linz an den Staatsanwalt beim Militärgericht in Linz v. 19. 8. 1934.

⁶⁶⁸ Tamtéž, Lagebericht für die Standarten 11, 52, 89 und den selbständigen Sturmbann 152 (182) von Hans Speer (S 44) an den OaD (S 18) v. 1. 8. 1934.

⁶⁶⁹ Hofbauer pocházel z Kremže, ale od roku 1928/1929 studoval na Právnické fakultě Vídeňské univerzity. I on tak představoval ideálního muže pro předávání zpráv. Srv. ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Kurt Hofbauer (nar. 15. 5. 1910), NSDAP-Personal-Fragebogen vom Mai 1938; Tamtéž, MGH, MHv 29/34, Strafsache gegen Johann Speer u. a, Fortsetzung der Einvernahme von Kurt Hofbauer WStLA, f. Gauakten: Kurt Hofbauer, Wehrstammkarte.

⁶⁷⁰ Tamtéž, Fortsetzung der Einvernahme von Johann Speer vom 21. 9. und 14. XII. 1934.

⁶⁷¹ Tamtéž, Fortsetzung der Einvernahme von Johann Speer vom 26. 9. 1934.

⁶⁷² Tamtéž, Fortsetzung der Einvernahme von Johann Speer durch BPD Wien am 8. August 1934.

⁶⁷³ K Baubinově činnosti v 89. SS-Standarte srv. ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener-SS, s. 406 an.

⁶⁷⁴ BArch, SSO/70-71 B: Norbert Scharnagel (nar. 20. 12. 1911). SS-Stammrolle.

Markus.⁶⁷⁵ Speer sám jakožto obchodník s radiovými přijímači často cestoval mimo Vídeň, což mu poskytovalo dobré krytí pro jeho ilegální činnost.

Speera 25. července ve tři čtvrtě na sedm večer skutečně navštívil Eberhardtův syn a požádal jej, aby se okamžitě vydal za otcem do Lince. Ve čtvrt na osm již oba muži seděli ve vlaku a v hornorakouské metropoli sdělil Eberhardt starší Speerovi výše zmíněný rozkaz, kdy se měla SS dát vládnoucí exekutivě k dispozici v případě reorganizace vlády, ve které by byly zastoupeni národní socialisté. V brzkých ranních hodinách 26. července Speer z Lince odcestoval zpět do Vídně.⁶⁷⁶ Podle Speerem vyhotovené zprávy z 1. srpna byly všechny pluky v jeho kompetenci zpraveny o svém postupu během puče do 16. hodin 26. července. Jako poslední štýrská 38. SS-Standarte.⁶⁷⁷ Jak došlo k jejich vyrozumění, ovšem při výsleších neuvedl. Podle svého podání si po příjezdu do Vídně doma vyzvedl aktovku a okamžitě se vydal po Jižní dráze do Štýrského Hradce vyhledat Norberta Scharnagela. Toho ale údajně nezastihl, ale mluvil se svým bratrem, svého času Sturmführera v SA, a ještě jedním mužem, jenž býval členem *Steirischer Heimatschutz*. V půl šesté navečer odjel vlakem zpět do Vídně.

Speerova výpověď se zde kříží s jeho zprávou. Vůbec se nezmínil o informování 11., 52. a 89. SS-Standarte. Není příliš pravděpodobné, že by se cestou z Lince do Vídně zastavil v Kremži, kde měla sídlo dolnorakouského pluku, neboť trať, po které přijel, přes toto město nevede. Jelikož neměl čas Kremži osobně navštívit, musel rozkaz dolnorakouské SS předat nějaký Speerův posel. Vídeňskou SS mohl Speer informovat osobně či opět pomocí posla. Samostatný prapor v jihovýchodní části Dolních Rakous, označovaný ve zprávě číslovkou 152, měl velitelství v Perchtoldsdorfu, ležícím na Jižní dráze. Speer se zde mohl zastavit při cestě do Štýrského Hradce nebo opětovně využil služeb kurýra. Ve Speerově zprávě stojí, že jako poslední vyrozuměl 38. SS-Standartu, a to skrze „S 84.“ Jednalo se o šifru, jenž používal Norbert Scharnagel. Speer tedy vyšetřovatelům prokazatelně lhal. Nabízí se ještě možnost, že si zprávu „přikrášlil“ a jednotlivé pluky obdržely rozkaz později. Pravděpodobnější ale bude, že Speer zkrátka

⁶⁷⁵ ÖSTA/AdR, MGH, MHv 29/34, Strafsache gegen Johann Speer u. a, Fortsetzung der Einvernahme von Johann Speer durch BPD Wien am 6. August 1934 + Fortsetzung der Einvernahme von Johann Speer vom 6. XII. 1934 + BPD Wien an MGH vom 2. Dezember 1934. Betr.: Speer Johann und Konsorten; Hochverrat.

⁶⁷⁶ Tamtéž, Fortsetzung der Einvernahme von Johann Speer durch BPD Wien am 6. August 1934.

⁶⁷⁷ Tamtéž, Lagebericht für die Standarten 11, 52, 89 und den selbständigen Sturmbann 152 (182) von Hans Speer (S 44) an den OaD (S 18) v. 1. 8. 1934.

lhal. Pro úplnost ještě dodejme, že Speer používal v dopisech šifru „S 44“, Karl Eberhardt byl označován jako „A.Z.S.“ a SS-Oberabschnitt Donau jako „S 18.“

V pátek 27. července se rakouským bezpečnostním složkám podařilo ve Vídni zatknout velitele SS-Abschnitu VIII SS-Hauptsturmführera Karla Heinze Grimmeho.⁶⁷⁸ Ten ještě před svým zatčením instruoval svoji manželku, aby v případě jeho nepřítomnosti řekla kurýrům, aby zprávy určené pro něj zanechaly v Hotelu Hamerand. Majitel hotelu, Erhard Hamerand, se přátelil s Grimmovým spolubojovníkem z první světové války jménem Schläger, jenž se v hotelu zdržoval a patřil ke spojkám 11. SS-Standarte, který měl zprávy předat dál.⁶⁷⁹ Grimme vůbec nezmínil fakt, že Erhard Hamerand patřil k jeho úzkým spolupracovníkům a že muž jménem Schläger byl ve skutečnosti jeho adjutant architekt Frank Schläger.⁶⁸⁰ Následující den se u paní Grimmové skutečně objevil kurýr hledající jejího manžela. Grimmova manželka poslala muže do hotelu za Erhardem Hamerandem, kterému posel předal v dopoledních hodinách lístek, na kterém byla zelenou tužkou napsána jména Grimmeho a Speera společně s jejich adresami. Kurýr ještě dodal, že se od nynějška má postupovat s akcemi. Hamerand následně zavolal do hotelu Speera, který se neprodleně odebral do hotelu a obdržel lístek a instrukce.⁶⁸¹ Sám Speer k tomu již dříve uvedl: „Ohledně lístku mi Hamerand ještě dodal, že zde byl pán z Německa, jenž mu předal onen lístek a pověřil jej, aby mi vyřídil, že se má postupovat se zostřenými teroristickými akcemi.“⁶⁸² „Pán z Německa“ byl s velkou pravděpodobností Richard Kaaserer a rozkaz od něj obdržel Speer přibližně ve 13. hodin.⁶⁸³ Následně poslal kurýra za Eberhardtem do Lince informovat jej o novém rozkazu.⁶⁸⁴

Okamžité vyrozumění jednotlivých služeben bylo provedeno pomocí zvláštního kurýra, Speera osobně a „S 44a“, což byla šifra jeho manželky. Komplikace nastaly v případě dolnorakouské Standarty, neboť se již S 52/R i S 52/K nacházely ve vazbě. Pod první šifrou se skrýval zastupující velitel 52. SS-Standarte Rudolf Hofstätter, pod druhou

⁶⁷⁸ BArch, SSO/32 A: Karl Heinz Grimme (nar. 13. 12. 1890), Lebenslauf vom 6. Juni 1940.

⁶⁷⁹ ÖSTA/AdR, MGH, MHv 29/34, Strafsache gegen Johann Speer u. a, Einvernahme von Karl Grimme durch BPD Wien vom 27. August 1934.

⁶⁸⁰ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 401.

⁶⁸¹ ÖSTA/AdR, MGH, MHv 29/34, Strafsache gegen Johann Speer u. a, Einvernahme von Erhard Hamerand durch BPD Wien vom 28. August 1938.

⁶⁸² Tamtéž, Fortsetzung der Einvernahme von Johann Speer durch BPD Wien am 6. August 1934.

⁶⁸³ Tamtéž, Lagebericht für die Standarten 11, 52, 89 und den selbständigen Sturmbann 152 (182) von Hans Speer (S 44) an den OaD (S 18) v. 1. 8. 1934.

⁶⁸⁴ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener-SS, s. 477.

její adjutant a Speerova spojka Kurt Hofbauer. Zatímco Hofbauer byl zatčen již 16. července, Hofstätter 25. července, pravděpodobně okamžitě po nezdařilém puči ve Vídni.⁶⁸⁵ Ve stejný den byl zatčen i velitel roty ve městě Ybbs an der Donau Franz Hohegger⁶⁸⁶, čímž dezintegrace velitelského sboru 52. SS-Standarte vyvrcholila. Aby byla situace pro Speera ještě horší, další z kremžských kurýrů, Leo Blasko, uprchl do Německa již minulý měsíc.⁶⁸⁷ Speer tak musel všechny prapory zpravit o novém rozkazu z Mnichova zvlášť. V případě Hofstätterova a Hofbauerova zatčení mělo velení 52. SS-Standarte přejít na velitele II. praporu v Amstettenu, Adolfa Pazelta, což ovšem nebylo možné, neboť Pazelt byl již delší dobu rakouskou policií sledován. Speer proto nařídil praporům pracovat samostatně a přijímat rozkazy přímo od něj.⁶⁸⁸ Jelikož byl jak velitel, tak i adjutant 52. SS-Standarte zatčení, předal Speer ve večerních hodinách 28. července v Kremži rozkaz o zostřených akcích nevlastnímu synu obchodníka s radiopřijímači Nahmera, jenž zastával funkci *Motorradsturmführera*. Nahmer jun. ale Speerovi údajně sdělil, že není o situaci informován a nebude nic podnikat.⁶⁸⁹ Navíc v důsledku masivního zatýkání po nezdařeném puči již k takovým akcím nebyli k dispozici žádní lidé.⁶⁹⁰

Na tomto místě udělejme menší odbočku k jihovýchodní části Dolních Rakous. V průběhu celého Speerova vyšetřování o tamější SS nepadlo jediné slovo. Veliteli samostatného *Sturmbannu 152* Gussenbauerovi i velitelům jeho rot Wolffovi, Müllerovi a Hansmannovi se zřejmě podařilo vyhnout se zatčení, resp. o něm nejsme informováni.⁶⁹¹ Jako možný důvod klidu v této oblasti jmenoval ve svém pozdějším

⁶⁸⁵ ÖSTA/AdR, MGH, MHv 29/34, Strafsache gegen Johann Speer u. a, Bericht der BDP Wien and as Landesgericht für Strafsachen I in Wien vom 2. Dezember 1934. Speer Johann und Konsorten; Hochverrat.

⁶⁸⁶ Tamtéž, f. Gauakten: Franz Hohegger (nar. 11. 5. 1901), NSDAP-Flüchtlingshilfswerk. Überprüfungscommission. München, den 1. 12. 1937. Betr.: Flüchtlingsüberprüfung.

⁶⁸⁷ BArch, PK/A 0369: Leo Blasko (nar. 6. 2. 1904), Eidesstattliche Erklärung.

⁶⁸⁸ ÖSTA/AdR, MGH, MHv 29/34, Strafsache gegen Johann Speer u. a, Lagebericht für die Standarten 11, 52, 89 und den selbständigen Sturmbann 152 (182) von Hans Speer (S 44) an den OaD (S 18) v. 1. 8. 1934.

⁶⁸⁹ Tamtéž, Fortsetzung der Einvernahme von Johann Speer durch BPD Wien am 6. August 1934.

⁶⁹⁰ Tamtéž, MGH and as Kreisgericht Krems. Vernehmung von Johann Speer durch MGH (November 1934). Speer při výpovědi z 6. srpna tvrdil, že se o zatčení Hofbauera a Hofstättera dozvěděl až po svém přicestování do Kremže. To se, i s ohledem na jeho pozdější výpověď, v níž tvrdil, že 28. července vyrazil do města služebně za Nahmerovým otcem, jeví jako velmi nepravděpodobné, neboť o zatčení obou výše zmíněných mužů musel být zpraven již od dva dny dříve, kdy informoval 52. SS-Standarte o rozkazu od Eberhardta.

⁶⁹¹ Gussenbauer později uvedl, že byl při „červencových nepokojích“ uvězněn *Heimwehrem*. Kdy přesně se jeho zatčení odehrálo, ovšem neuvedl. WStLA, f. LG II, 8d Vr 2710/36, Fortsetzung der Vernehmung von Ludwig Gussenbauer durch Landesgericht für Strafsachen Wien II am 17. VI. 1936. Franz Müller po svém útěku do Německa v květnu 1936 uvedl, že byl v Rakousku celkem tři týdny vězněn, ani on ale žádná konkrétní data neuvedl. ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Franz Müller (nar. 28. 8. 1906), Vormerkung der NSDAP Flüchtlings-Überprüfungsstelle Grasslfing vom 23. Mai 1936.

životopise Hansmann naprostou neinformovanost rakouských úřadů, jenž z důvodu nařízeným bezpečnostních opatřeních vůbec nevěděly o existenci SS.⁶⁹² To je jistě přehnané tvrzení, o SS v *Industrieviertel* měly ale bezpečnostní složky skutečně jen nedostatečné informace. To se naplno projevilo po zabavení zprávy Rudolfa Hofstättera, kterou měl u sebe při zatčení Eberhardt.⁶⁹³ Ve čtvrtém bodě se zpráva zmiňovala o předání rozkazu č. 970 muži skrývajícím se pod šifrou „L 152.“ Označení 152 náleželo samostatnému *Sturmbannu 152*, iniciála L pravděpodobně jejímu veliteli Ludwigu Gussenbauerovi. Bylo by to logické, neboť šifra S 52/R náležela Rudolfu Hofstätterovi a šifra S 52/K Kurtu Hofbauerovi. K identifikaci tedy sloužily iniciály jejich křestních jmen.

Vraťme se zpět ke kurýru Speerovi. Někdy v průběhu 28. července se u něj objevil i adjutant velitele 11. SS-Standarte Max Führer a informoval jej, že se u jeho jednotky shromáždily rozprášené zbytky 89. SS-Standarte. Nově postavenou teroristickou skupinu (*Terrorgruppe*) 89. SS-Standarte nechal Speer sjednotit s to od 11. SS-Standarte a podřídil ji jejímu velení.⁶⁹⁴

Dne 29. července vyhledal Speer Viktora Banda (1897 – 1973), velitele SA-Untergruppe Wien⁶⁹⁵, jehož se zeptal, jaké instrukce obdržela SA. Band mu odpověděl, že i nadále platí rozkaz zachovávat „nejpřísnější klid a železnou disciplínu.“⁶⁹⁶ Následující den dopoledne telefonoval Eberhardtovi do hotelu ten samý muž, jaký mu o dva dny dříve předal zprávu Oberabschnittu, a sdělil mu, aby Speerovi vyřídil, že se mají všechny akce zastavit.⁶⁹⁷ Speer byl informován v přibližně 11. hodin. Tento rozkaz se mu ale zdál nevěrohodný, a tak jej provedl pouze částečně.⁶⁹⁸ 11. SS-Standarte byla vyrozuměna prostřednictvím adjutanta jejího velitele Maxe Führera⁶⁹⁹, 52. SS-Standarte prostřednictvím Nahmera staršího, jenž se odpoledne zastavil pracovně u Speera, který

⁶⁹² BArch, SSO/62 A: Otto Hansmann (nar. 23. 12. 1906), Lebenslauf vom 31. 7. 1935.

⁶⁹³ ÖSTA/AdR, MGH, MHv 29/34, Strafsache gegen Johann Speer u. a, Rudolf Hofstätter (S 52 R) an OaD (S 18) vom 23. 7. 1934.

⁶⁹⁴ Tamtéž, Lagebericht für die Standarten 11, 52, 89 und den selbständigen Sturmbann 152 (182) von Hans Speer (S 44) an den OaD (S 18) v. 1. 8. 1934 + Fortsetzung der Einvernahme von Johann Speer durch BPD Wien am 7. August 1934.

⁶⁹⁵ SCHAFRANEK, Söldner für den Anschluss, s. 250.

⁶⁹⁶ ÖSTA/AdR, MGH, MHv 29/34, Strafsache gegen Johann Speer u. a, Einvernahme von Viktor Band durch BPD Wien vom 28. August 1934.

⁶⁹⁷ Tamtéž, Einvernahme von Erhard Hamerand durch BPD Wien vom 28. August 1938.

⁶⁹⁸ Tamtéž, Lagebericht für die Standarten 11, 52, 89 und den selbständigen Sturmbann 152 (182) von Hans Speer (S 44) an den OaD (S 18) v. 1. 8. 1934.

⁶⁹⁹ Tamtéž, Fortsetzung der Einvernahme von Johann Speer durch BPD Wien am 7. August 1934.

jej požádal, aby okamžitě po svém návratu do Kremže vyrozuměl svého syna, že se opět veškeré akce zastavují.⁷⁰⁰ Speer odjel za Eberhardtem do Lince 31. července, jenž mu pověděl, že odvolání rozkazu o zostřených akcích neplatí pro SS.⁷⁰¹ Eberhardta doprovázel i „německý kurýr“, což nebyl nikdo jiný než Richard Kaaserer, s rozkazy pro Štýrsko, Korutany a Salcbursko. Pro Vídeň a Dolní Rakousy údajně žádné nové příkazy neměl. Po schůzce s oběma muži se Speer vydal na zpáteční cestu do Vídně. V Amstettenu jízdu přerušil a po schůzkách se zákazníky vyhledal velitele II. praporu 52. SS-Standarte Adolfa Pazelta. Informoval jej o došlých rozkazech, on sám ale odmítl převzít jakoukoliv funkci, neboť byli prý již všichni příslušníci SS ve městě zatčeni.⁷⁰²

Když Speer dorazil do Vídně, sbalil veškeré zprávy, které mu v uplynulých dnech došly od jednotlivých pluků v jeho kompetenci a následující den, 1. srpna, opět vyrazil za Eberhardtem, kterému měl zprávy předat. Tento soubor zpráv byl později zabaven při Eberhardtově zatýkání. Byla mezi nimi již zmiňovaná zpráva, kterou Speer vyhotovil 1. srpna v Eberhardtově bytě⁷⁰³, tak i zpráva zastupujícího velitele 52. SS-Standarte Rudolfa Hofstättera z 23. července.⁷⁰⁴ Další zprávy pocházely od vídeňské a štýrské SS a jedna byla od nového velitele čety z Klosterneuburgu a nástupce Ericha Kronbergera, kterou Speer obdržel 30. července večer. Jeho jméno ale Speer neprozradil.⁷⁰⁵ Ještě před svým odjezdem do Lince vyslal Speer svoji manželku do Kremže, aby informovala mladého Nahmera, že odvolání „teroristického rozkazu“ neplatí pro SS.⁷⁰⁶ Ten ji ovšem odvětil, že vzhledem k situaci se do takových akcí již nikdo nezapojí.⁷⁰⁷

Odpoledne 1. srpna se z neustálých cest již notně vyčerpaný kurýr Speer vrátil zpět do Vídně. Jelikož doma nenalezl svoji choť, vydal se do hotelu Hamerand, kde se často zdržovala s manželkou majitele hotelu. Večer jej v hotelu navštívil muž z Lince a

⁷⁰⁰ Tamtéž, Fortsetzung der Einvernahme von Johann Speer durch BPD Wien am 6. August 1934.

⁷⁰¹ Tamtéž, Lagebericht für die Standarten 11, 52, 89 und den selbständigen Sturmbann 152 (182) von Hans Speer (S 44) an den OaD (S 18) v. 1. 8. 1934. Ve zprávě je mylně uvedeno datum 30. července.

⁷⁰² Tamtéž, Fortsetzung der Einvernahme von Johann Speer durch BPD Wien am 6. August 1934 und am 7. August 1934.

⁷⁰³ Tamtéž, Lagebericht für die Standarten 11, 52, 89 und den selbständigen Sturmbann 152 (182) von Hans Speer (S 44) an den OaD (S 18) v. 1. 8. 1934.

⁷⁰⁴ Tamtéž, Bericht von Rudolf Hofstätter (S 52 R) an den OaD (S 18) v. 23. 7. 1934.

⁷⁰⁵ Tamtéž, Fortsetzung der Einvernahme von Johann Speer durch BPD Wien am 4. August und am 6. August 1934.

⁷⁰⁶ Tamtéž, Fortsetzung der Einvernahme von Johann Speer durch BPD Wien am 7. August 1934; Einvernahme von Johann Speer durch BPD Wien am 27. August 1934.

⁷⁰⁷ Tamtéž, MGH and as Kreisgericht Krems. Vernehmung von Susanne Speer durch MGH (November 1934).

sděлил mu, že Eberhardt byl zadržen policií i s celou poštou. Otřesený Speer se následně odebral do svého bytu, kde byl o půlnoci rovněž zatčen.⁷⁰⁸

Jak může být z uplynulých řádků zřejmé, Speerovy výpovědi se v otázce podpory či odporu vůči „zostřeným akcím“ zásadně lišily od těch Eberhardtových. Popřel, že by to byl on, kdo podporoval takový rozkaz. Ale nejenom to, ve svých pozdějších výpovědích rezolutně popíral, že by kdy byla řeč o teroristických akcích a že by se před nimi zmiňoval vyšetřovatelům. Tato slova byla prý zapsána do dřívějšího protokolu přes jeho odpor. Myšleny tím byly vždy prý jen propagandistické akce. Obecně se Speer snažil bagatelizovat takřka celou, jím sepsanou zprávu datovanou k 1. srpnu. Měl k tomu dobrý důvod, neboť ze zprávy je zřetelná vysoká míra jeho angažovanosti a iniciativnosti, nehledě na skutečnost, že je v ní slibována pomsta za „zbabělou vraždu“ Planetty a Holzwebera.⁷⁰⁹

Speerova zuřivost, s jakou popíral jakékoliv zapojení do teroristických akcí, měla rovněž své opodstatnění. V průběhu vyšetřování vyšlo najevo, že se nejenom znal s velitelem 89. SS-Standarte Fridolinem Grassem a jejími dalšími význačnými členy jako byl Franz Holzweber či Alfred Baubin, jenž mu předával zprávy od 89. SS-Standarte, ale dokonce se s Glassem osobně setkal odpoledne 24. července v jedné vídeňské kavárně. Vyvstalo tak akutní podezření, že o plánovaném puči věděl, což Speer vehementně odmítal. Doznal nicméně, že mu Glass řekl, že nastává kritická doba a ať příští den zůstane doma a poslouchá rádio.⁷¹⁰ Speerovi šlo doslova o krk a dělal, co mohl, aby se z této překerní situace dostal s co nejmenším postihem. Speer při výsleších rovněž popíral, že by vykonával kurýrní služby pro 89. SS-Standarte, dokonce se pokoušel tvrdit, že o její existenci ani nevěděl.⁷¹¹ Doznal pouze, že udržoval spojení s 11., 38. a 52. SS-Standarte.⁷¹² Spojení mezi oběma vídeňskými pluky udržoval prý sám velitel SS-Abschnittu VIII Karl Heinz Grimme.⁷¹³ I to byla ale jen snaha o zmírnění své viny.

⁷⁰⁸ Tamtéž, Fortsetzung der Einvernahme von Johann Speer durch BPD Wien am 6. August 1934 + BDP an den Herrn Staatsanwalt beim Militärgerichtshof in Wien vom 11. August 1934. Betr.: Speer Hans u Gen., Verbrechen des Hochverrates.

⁷⁰⁹ Tamtéž, Lagebericht für die Standarten 11, 52, 89 und den selbständigen Sturmbann 152 (182) von Hans Speer (S 44) an den OaD (S 18) v. 1. 8. 1934.

⁷¹⁰ Tamtéž, Fortsetzung der Einvernahme von Johann Speer durch BPD Wien am 7. August 1934 und am 8. August 1934.

⁷¹¹ Tamtéž, Fortsetzung der Einvernahme von Johann Speer durch BPD Wien am 8. August 1934.

⁷¹² Tamtéž, Fortsetzung der Einvernahme von Johann Speer durch BPD Wien am 6. August 1934.

⁷¹³ Tamtéž, Einvernahme von Johann Speer durch BPD Wien am 27. August 1934.

Speerova strategie, spočívající z neustálého měnění výpovědí, nakonec přinesla ovoce a soudní řízení proti němu bylo zastaveno.⁷¹⁴ Ve vazbě zadržován nejméně do konce března 1935.⁷¹⁵ Následně uprchl do Německa, kde v lednu 1937 na vlastní žádost vystoupil z SS.⁷¹⁶ Důvody tohoto kroku spočívaly zřejmě ze znechucení nad svalováním viny na jeho osobu ze strany Speerových kompliců a vzájemného obviňování z neúspěchů puče.⁷¹⁷ Taktéž Speerovým spolupracovníkům se většinou podařilo vyhnout odsouzení. Zastupující velitel 52. SS-Standarte Rudolf Hofstätter byl z vazby neprozřetelně propuštěn 22. srpna a 15. října 1934 uprchl do Německa.⁷¹⁸ Hofstätterův adjutant Kurt Hofbauer byl 17. srpna odsouzen ke čtyřem měsícům vězení a propuštěn byl 11. ledna 1935.⁷¹⁹ O uvěznění Adolfa Pazelta, velitele II. praporu, jenž měl v případě Hofstätterova a Hofbauerova zatčení převzít velení nad dolnorakouským plukem SS, chybí jakékoliv zprávy.

Erhard Hammerand strávil ve vazbě více jak čtyři a půl měsíce, než byl 29. prosince 1934 propuštěn⁷²⁰ a blíže neupřesněnou uprchl do Německa.⁷²¹ I Karl Heinz Grimme byl z vazby propuštěn předposlední prosincový den roku 1934⁷²², navíc strávil další více tři měsíce v koncentračním táboře. V červenci 1935 také on uprchl do Německa.⁷²³ Hůře dopadl Norbert Scharnagel. Ten 3. srpna 1934 odcestoval do Mnichova, aby podal zprávu o situaci SS. Po svém návratu do Rakouska byl zatčen a odsouzen k jednomu a půl roku žaláře a v květnu 1936 taktéž utekl do Německa⁷²⁴ Nejhůře z celého okruhu Speerových kontaktů dopadl velitel vídeňské SA Viktor Band,

⁷¹⁴ BArch, PK/L 0348: Johann Speer (nar. 7. 12. 1898), Beschluss des Gaugerichts München-Oberbayern vom 15. 1. 1940.

⁷¹⁵ ÖSTA/AdR, MGH, MHv 29/34, Strafsache gegen Johann Speer. Haft seit 1. 8. (34) bis 1. IV. 35.

⁷¹⁶ BArch, PK/L 0348: Johann Speer (nar. 7. 12. 1898).

⁷¹⁷ Jak vyšlo později najevo, Speer skutečně čelil v táboře NSDAP pro uprchlíky z Rakouska „animozitě“, neboť prý během své vazby u vídeňského vojenského soudního dvora zradil velké množství svých kamarádů z SS. Proti Speerovi byl dokonce zahájeno předběžné vyšetřování a hrozilo mu i vyloučení z NSDAP, nakonec byl ale z tohoto obvinění zproštěn. Tamtéž, Beschluss des Gaugerichts München-Oberbayern vom 15. 1. 1940.

⁷¹⁸ ÖSTA/AdR, MGH, MHv 29/34, Strafsache gegen Johann Speer u. a, BPD Wien an das MGH in Wien. Betr.: Speer Johann und Konsorten; Hochverrat.

⁷¹⁹ Tamtéž, f. Gauakten: Kurt Hofbauer (nar. 15. 5. 1910), NSDAP-Personal-Fragebogen vom Mai 1938.

⁷²⁰ Tamtéž, MGH, MHv 29/34, Strafsache gegen Erhard Hammerand. Haft seit 7. 8. 34 bis 29. XII. 34.

⁷²¹ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 401.

⁷²² ÖSTA/AdR, MGH, MHv 29/34, Strafsache gegen Karl Heinz Grimme. Haft seit 27. 7. 34 bis 29. XII. 34.

⁷²³ BArch, SSO/34 A: Karl Heinz Grimme (nar. 13. 12. 1890), SS-Stammkarte.

⁷²⁴ Tamtéž, SSO/70-71 B: Norbert Scharnagl (nar. 20. 12. 1911), SS-Stammrolle.

jehož vídeňský vojenský soudní dvůr 25. května 1935 odsoudil k doživotnímu vězení za velezradu, neboť pučistům obstaral plány spolkového kancléřství.⁷²⁵

O dost hůře dopadli členové skupiny Karla Eberhardta, jenž byl 22. února 1935 odsouzen k 16 letům těžkého žaláře. Další tři muži obdrželi tresty ve výši od deseti do osmnácti let těžkého žaláře.⁷²⁶ Jiným se naopak podařilo zavčasu utéct, jako např. Karlu Röschingerovi.⁷²⁷

⁷²⁵ DKB v. 26. 5. 1935, s. 12 („Lebenslanger Kerker für Naziputschist Band“).

⁷²⁶ DKB v. 23. 2. 1935, s. 10 („Der Prozess gegen den Linzer SA-„Generalstab“). Jak je vidět, i v tomto případě tisk mylně považoval odsouzené za příslušníky SA. Je to o to pozoruhodnější, že předchozí den ty samé noviny správně referovaly o příslušnících SS. Viz DKB v. 22. 2. 1935, s. 10 („Nazi-„Generalstäbler“ vor dem Militärgericht“).

⁷²⁷ DKB v. 22. 2. 1935, s. 10 („Nazi-„Generalstäbler“ vor dem Militärgericht“).

Situace NSDAP v Rakousku a Dolních Rakousích po nezdařeném puči

Masivní zatýkání a útěk tisíců rakouských nacistů do Německa a Jugoslávie⁷²⁸ po nevydařeném puči způsobily dočasný kolaps ilegální činnosti. Dosavadního zemského inspektora Thea Habichta zbavil Hitler své funkce, zemské vedení rakouské NSDAP bylo prostřednictvím nařízení Vůdcova zástupce Rudolfa Hesse na základě Hitlerova rozkazu ze 3. srpna 1934 rozpuštěno. Organizací likvidace zemského vedení byla pověřena tzv. *Abwicklungstelle der Landesleitung*, jež ukončila svoji činnost až 1. února 1937 následkem „červencové dohody“ uzavřené v červenci 1936.⁷²⁹ V jejím čele stanul dosavadní velitel SS-Oberabschnittu Donau Alfred Rodenbücher, jež byl současně jmenován vedoucím tzv. *NSDAP-Flüchtlingshilfswerk* (FHW), jež měla pobočky v Berlíně i v Mnichově. FHW ale nebyl žádný centrální úřad zodpovědný za všechny rakouské uprchlíky. Zodpovídal pouze za ty, kteří nenáleželi SA ani SS. Paramilitaristické organizace NSDAP měly vlastní, úřady pečující o „své“ muže.⁷³⁰ V případě SA se jednalo o „*Hilfswerk Nordwest*“ (HWNW), jež navazovala na rozpuštěnou SA-Obergruppe XI a sídlila v Mnichově. Zahrnovala i bývalou rakouskou legii. Její přeměna na HWNW nebyla pouhou formalitou. Vzhledem k její exponované pozici v minulosti a stálému diplomatickému tlaku Rakouska se jevilo jako nutné provést zásadní reorganizaci. V srpnu 1934 tak musela rakouská legie odevzdat *Reichswehr* všechny své zbraně a munici.⁷³¹ HWNW byl i nadále pod velením Hermanna Reschnyho. SS-Oberabschnitt Donau byl navenek rozpuštěn a přeměněn na „*SS-Sammestelle*“ pod Rodenbücherovým vedením, jež byl v září 1934 povýšen na SS-Gruppenführera.⁷³²

⁷²⁸ Zůstává málo známou skutečností, že po červencovém puči našel velký počet rakouských nacistů bezpečné útočiště v Jugoslávii. Blíže k tomuto tématu srv. NEČÁK, Dušan: Die österreichische Legion II. Nationalsozialistische Flüchtlinge in Jugoslawien nach dem mißlungenen Putsch vom 25. Juli 1934, Wien-Köln-Weimar 1996.

⁷²⁹ JAGSCHITZ, Gerhard, Zwischen Befriedung und Konfrontation. Zur Lage der NSDAP in Österreich 1934 bis 1936. In: Das Juliabkommen von 1936. Vorgeschichte, Hintergründe und Folgen. Wissenschaftliche Kommission des Theodor-Körner-Stiftungsfonds und des Leopold Kunschak-Preises zur Erforschung der österreichischen Geschichte der Jahre 1927 bis 1938. Veröffentlichungen Band 4. Wien 1977, s. 156.

⁷³⁰ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener-SS, s. 485, 530.

⁷³¹ JAGSCHITZ, Zwischen Befriedung und Konfrontation, s. 157; SCHAFRANEK, Söldner für den Anschluss, s. 156-167.

⁷³² ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener-SS, s. 485, 497.

Všem dosavadním členům zemského vedení bylo, stejně jako stranickým odnožím, zakázáno „ pod nejpřísnějšími tresty“ jakékoliv spojení s Rakouskem.⁷³³ Řada dosavadních rakouských vedoucích funkcionářů upadla v nemilost a byla degradována, někteří dokonce na nějaký čas skončili v koncentračních táborech. Ostatní dostali v nejlepším případě „dekorativní posty“ bez skutečného politického vlivu a bez privilegií v podobě vysokých platů a služebních aut. Jako vstřícné gesto vůči rakouské vládě byl do Vídně poslán nový vyslanec, Franz von Pappen.⁷³⁴

Vzhledem k dezolátnímu stavu ilegální strany byly již několik týdnů po ztroskotaném puči zahájeny snahy tzv. „*Betont-Nationaler*“, jenž usilovaly o znovunavázání dialogu mezi „nacionálním táborem“ a reprezentanty rakouské vlády. Jako „*Betont-Nationale*“ či „*Nur-Nationale*“ byly označovány německo-nacionální honorace, které stály mimo NSDAP, neboť jim připadala příliš plebejská či odmítaly její terorismus. V létě 1934 se bývalý člen *Landbundu* Anton Reinthaller pokusil v rámci tzv. Nacionální akce (později nazývané jeho jménem jako „Akce Reinthaller“⁷³⁵), společně s Hermannem Neubacherem, Arthurem Seß-Inquartem a Hubertem Klausnerem, dosáhnout včlenění důvěrníků NSDAP do austrofašistického systému. Přestože se jednalo o „evoluční“⁷³⁶ koncept nacionálněsocialistického převzetí moci, který se – za účasti týž osob - měl naplno realizovat v roce 1938, ztroskotala tehdy „Akce Reinthaller“ jak na odporu zástupců vládního tábora (především *Heimwehru*), tak i ilegálních kádru strany.⁷³⁷

Po několika bouřlivých jednáních se koncem prosince 1934 uskutečnilo konspirační setkání vůdců stranických organizací z jednotlivých rakouských spolkových zemích, na kterém bylo obsazeno nové vedení. Novým zemským vedoucím se stal bývalý dolnorakouský župní vedoucí Josef Leopold, jenž se v době svého jmenování stále nacházel ve vazbě.⁷³⁸ Leopold byl stoupencem tzv. „revolučního“, tj. pučistického křídla

⁷³³ JAGSCHITZ, Zwischen Befriedung und Konfrontation, s. 156.; ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener-SS, s. 497.

⁷³⁴ GARSCHA, Winfried R., Nazionalsozialisten in Österreich. In: TÁLOS, Emmerich; NEUGEBAUER, Wolfgang (Hrsg.), Austrofaschismus. Politik – Ökonomie – Kultur 1933-1938, 5., völlig überarb. Und erg. Aufl., Wien 2005, s. 109.

⁷³⁵ Podrobně se celé Reinthallerově snaze o „nastolení míru“ (*Befriedungsaktion*) zabýval Gerhard Jagschitz ve své studii o situaci NSDAP v Rakousku mezi lety 1934 a 1936. Viz JAGSCHITZ, Zwischen Befriedung und Konfrontation, s. 162-175.

⁷³⁶ Jak upozornil Hans Schafranek, často používaný pojem „evoluční kurs“ pro období 1934-1938 je naprosto nesmyslný, neboť systematickým podvracením státních institucí, ekonomickým pronikáním a expanzí a vydíráním doprovázenou politikou lze sotva označit takovým termínem. Srv. SCHAFRANEK, NS-Femorde in Steiermark. In: Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte, r. 62, Heft 2, 2014, s. 222.

⁷³⁷ GARSCHA, Nazionalsozialisten in Österreich, s. 110.

⁷³⁸ JEDLICKA, Gauleiter Josef Leopold, s. 148.

NSDAP. Jako zástupce se logicky nabízel Hermann Neubacher, jenž, ač do strany vstoupil jen několik měsíců předtím, po dobu Leopoldova uvěznění působil jako prozatímní zemský vedoucí. Neubacher ale nebyl uznán za zemského vedoucího ode všech částí rakouské NSDAP, protože byl jako Leopoldův zástupce instalován důvěrník Thea Habichta Franz Schattenfroh (1898 – 1974).⁷³⁹

Když byl Leopold 16. února 1935 propuštěn u vězení, obsadil vedení rakouské NSDAP svými stranickými kamarády z Dolních Rakous, jenž měly od této doby plánovat a kontrolovat aktivity zakázané strany na celém území Rakouska. Jako jednatel (*Geschäftsführer*) a organizační vedoucí působil Karl-Heinz Dumm a po jeho zatčení převzal v červenci 1937 řízení Leopoldovy kanceláře Dr. Franz Kurzmann. Od listopadu 1935 působil v ilegálním vedení Leopoldův kremžský přítel Ing. Hans Hiedler, jenž podle vlastního pozdějšího životopisu zastával mezi květnem a prosincem 1936 a od dubna do září 1937 taktéž funkci jednatele a organizačního vedoucího.⁷⁴⁰ SA byla kontrolována prostřednictvím pozdějšího SA-Brigadeführera Dr. Alfreda Persche. Bývalý adjutant 52. SS-Standarte Kurt Hofbauer působil od září 1935 jako zástupce vedoucího zpravodajské služby a od března 1936 stanul v jejím čele.⁷⁴¹ Franz Schmid, jenž byl svého času pověřen provedením „Akce Reinhaller“ v Dolních Rakousích, se věnoval „ilegální *Hilfswerk*“, jenž finančně podporovala rodiny zatčených nacistů a distribuovala finanční prostředky došlé z Německa. Koncem roku 1935 byl Schmid ustanoven vedoucím celé organizace pro celé Rakousko. Leopold tímto krokem posílil svůj vliv na stranickou organizaci a získal bezprostřední přístup k penězům z Německa.⁷⁴²

Fakt, že vedoucí pozice byly v ilegálním zemském vedení svěřovány výhradně „Kremžským“, se pochopitelně nelíbilo nacistickým funkcionářům v ostatních spolkových zemích, kde se díky útěkům předchozích velitelů dostaly na výsluní mladší skupiny, které se nakonec na jaře 1938 se svojí pololegální taktikou prosadily k moci. Tyto skupiny měly dobré vztahy s SS a Leopoldův pokles moci uvnitř rakouské NSDAP byl příznačně spjat s rostoucím vlivem SS v Německu od roku 1935.⁷⁴³ Další roli hrálo

⁷³⁹ K jeho osobě srv. STOCKHORST, Erich: 5000 Köpfe. Wer war was im 3. Reich? Kiel 2000, s. 374-375.

⁷⁴⁰ WStLA, f. Gauakten: Hans Hiedler (nar. 26. 10. 1898), Lebenslauf vom 18. 5. 1938.

⁷⁴¹ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Kurt Hofbauer (nar. 15. 5. 1910), č. spisu 298 262. NSDAP-Personal-Fragebogen vom Mai 1938.

⁷⁴² Mulley, Die NSDAP in Niederösterreich 1918 bis 1938, s. 185-186.

⁷⁴³ JEDLICKA, Gauleiter Josef Leopold, s. 149.

Leopoldovo nové zatčení v červnu 1935. Propuštěn na svobodu byl až v červenci 1936⁷⁴⁴ v souvislosti s tzv. „červencovou dohodou“.

Červencová dohoda⁷⁴⁵, uzavřená 11. července 1936, představovala důležitý milník ve vztazích mezi Německem a Rakouskem. Důvodů, jenž vedly kancléře Schuschnigga k jejímu uzavření, bylo více, nejdůležitější byla ale pravděpodobně změněná mezinárodní situace. Změna italského postoje ohledně rakouské nezávislosti a postupný příklon Itálie a Maďarska k nacistickému Německu byly pro Rakousko varovným znamením. Připočteme-li k tomu zjevnou neochotu západních velmocí postavit se rostoucí agresivitě nacistického Německa, je nepřekvapí, že Schuschnigg volil pragmatického sbližování s Hitlerem.⁷⁴⁶

Na první pohled vypadala dohoda pro Rakousko příznivě. Hned v prvním a druhém bodě se pravilo, že „...Německá říšská vláda uznává plnou svrchovanost Rakouska... a uznává otázku národního socialismu za vnitřní záležitost Rakouska.“ Další pasáže byly již ovšem problematičtější. Rakousko se smluvně zavázalo, že se považuje za německý stát, což ovšem nepředstavovalo nic jiného než potvrzení dřívějších Schuschniggových postojů.⁷⁴⁷ Ještě problematičtější byl dodatkový protokol, označovaný jako „*Gentlemen-Agreement*.“ Schuschnigg se zavázal provést rozsáhlou politickou amnestii, ze které byli vyjmuti pouze pachatelé těžkých zločinů. Záludné na tomto závazku byla skutečnost, že do amnestie byly zahrnuty i osoby se správnými tresty (*Verwaltungsstrafe*) a ty, jejichž soudní procesy teprve probíhaly.⁷⁴⁸ Celkem se tak amnestie týkala přibližně 16 000 (!) nacistů⁷⁴⁹, a těžili z ní, jak si ještě později ukážeme, i mnozí příslušníci SS v Dolních Rakousích.

Rakouská vláda se dále zavázala orientovat svoji zahraniční politiku na německou a za účelem „skutečného usmíření“ přizvat k politické odpovědnosti tzv. národní opozici.⁷⁵⁰ K tomu byly v Rakousko opětovně povoleny některé německé noviny. NSDAP byla sice i nadále zakázána, díky dohodě pro ní ale bylo snazší obejít restrikce

⁷⁴⁴ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Josef Leopold (nar. 18. 2. 1889), č. spisu 15 580. Gauleiter Hauptmann Leopold.

⁷⁴⁵ Text červencové dohody je otištěn v Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918-1945 (ADAP), Göttingen 1973, Serie D, Band I, s. 231 an.

⁷⁴⁶ JEŘÁBEK, Konec demokracie v Rakousku, 1932-1938. s. 174.

⁷⁴⁷ Tamtéž, s. 176-177.

⁷⁴⁸ ADAP, Serie D, Bd. I, s. 233.

⁷⁴⁹ JEŘÁBEK, Konec Demokracie, s. 177.

⁷⁵⁰ Ještě 11. července 1936 jmenoval rakouský prezident Miklas na Schuschniggův návrh dva německé nacionály. Edmund Glaise (von) Horstenau se stal ministrem bez portfeuille a Guido Schmitt státním tajemníkem na ministerstvu zahraničí.

rakouské vlády. Německá vláda na oplátku zrušila *Tausend-Mark-Sperre* a povolila na svém území distribuci vybraných rakouských periodik.⁷⁵¹

Nastoupení „německé cesty“ vyjednávání a ústupků vedlo de facto k podřízení Rakouska Německu. Bilaterální vztah umožnil Hitlerovi Schuschnigga postupně vydírat a připravil půdu pro anšlus. Potíráním demokracie, postulováním radikálního antimarxismu a utužováním autoritářského charakteru státu limitovalo schopnost Rakouska čelit nacismu⁷⁵² a zdůrazňováním německého charakteru státu byla otázka rakouské nezávislosti zredukována na „rodinou“ záležitost Němců. Ač byla Schuschniggova zahraniční politika v mnoha ohledech pragmatická, jako celek však přinášela stále větší závislost na Německu.⁷⁵³

Hlavní činnost rakouského ilegálního zemského vedení se v letech 1935 až 1938 soustřeďovala na rozdělení finančních prostředků a propagačních materiálů došlých z Německa. V souvislosti s červencovou dohodou roku byl reorganizován stranický tisk a na celostátní úrovni působil nadále již jen „*Österreichische Beobachter*“.⁷⁵⁴ Nejdůležitějším ilegálním tiskem na území Dolních Rakous byl „*Die Braune Front*“, jenž byl tisknut v bytě pozdějšího župního vedoucího Hugo Juryho údajně dvakrát týdně.⁷⁵⁵

Pokud jde o situaci NSDAP v Dolních Rakousích, župními vedoucími byli roku 1934 Franz Schmid a Josef Kirchner.⁷⁵⁶ V říjnu 1934 se *Gauleiterem* stal bývalý starosta z města Stein an der Donau Franz Retter a po jeho útěku do Německa v lednu 1936⁷⁵⁷ Alfred Mesirek, učitel na obecné škole z Kapellnu.⁷⁵⁸ Od září 1937 až do března 1938 byl dolnorakouským župním vedoucím mladý soudní praktikant z Kremže Dr. Roman Jäger.⁷⁵⁹ Ten se chápal vždy pouze jen jako Leopoldův „místodržící“.⁷⁶⁰

⁷⁵¹ ADAP, Serie D, Bd. I, s. 232-233.

⁷⁵² JERÁBEK, Konec Demokracie, s. 178-179.

⁷⁵³ Tamtéž, s. 180.

⁷⁵⁴ KLÖSCH, Das „Nationale Lager“ in Niederösterreich 1918 – 1938 und 1945 – 1996, s. 585.

⁷⁵⁵ SCHOPPER, Presse im Kampf, s. 307.

⁷⁵⁶ KLÖSCH, Das „Nationale Lager“ in Niederösterreich 1918 – 1938 und 1945 – 1996, s. 586.

⁷⁵⁷ BArch, SSO/24 B: Franz Retter (nar. 23. 3. 1898), Lebenslauf (ned., 1938).

⁷⁵⁸ Tamtéž, Personenakten der Reichskulturkammer (dále jen RK)/B 0129: Alfred Mesirek (nar. 7. 12. 1902), Lebenslauf vom 27. September 1938.

⁷⁵⁹ K jeho osobnosti viz STOCKHORST, 5000 Köpfe, s. 215-216.

⁷⁶⁰ Mulley uvádí ještě další dolnorakouské župní vedoucí. Dr. Erwin Mayer měl být v roce 1935 krátce Gauleiterem, stejně jako Dr. Johann Berghold v letech 1935/1936. Jäger měl být navíc župním vedoucím již od listopadu 1936. Srv. Mulley, Die NSDAP in Niederösterreich 1918 bis 1938, s. 186. Všechny tyto údaje jsou však v rozporu s těmi ze životopisů Rettera a Mesirka.

Podle Christiana Klösche byla dolnorakouská župa rozdělena na pět okresů (Kreise), jenž měly většinou kopírovat tradiční rozdělení Dolních Rakous na čtyři čtvrti. Okresním vedoucím (*Kreisleiter*) pro čtvrt' pod Vídeňským lesem (*Viertel unter dem Wienerwald*, též *Industrieviertel*) byl až do července 1934 Stefan Tamussino. Následně se měly do července 1936 na tomto postu vystřídat Ing. Albert Stiegler, Ekkehard Gastinger, Franz Wambacher a Ing. Robert Leitgeb. Čtvrt' nad Vídeňským lesem (*Viertel ober dem Wienerwald*) byla vedena Dr. Franzem Kurzmannem, čtvrt' nad Manhartsbergem (*Viertel ober dem Manhartsber*, též *Waldviertel*) Ing. Edmundem Zarbochem. Čtvrt' pod Manhartsbergem⁷⁶¹ (*Viertel unter dem Manhartsberg*, též *Weinviertel*) byla rozdělena na dvě části. Okresy Hollabrunn a Tulln roku 1935 vedl Rudolf Kalbas a později Dr. Johann Berghold, Moravské pole (Marchfeld) vedl Christian Pokorny.⁷⁶²

Stejně často se měnilo velení SA-Brigade Niederösterreich a čtyř dolnorakouských SA-Standarten. Na jaře 1935 byla odhalena centrála rakouské SA ve Vídni na *Mariahilfer Straße 27* a velitelé SA z Vídně a Dolních Rakous zatčeni. Byl mezi nimi i velitel SA-Brigade Niederösterreich Franz Hanke, jeho finanční správce Friedrich Strassmayer a velitel SA-Standarte 84 Franz Rappel stejně jako velitelé od čt' až po prapory.⁷⁶³ V dubnu 1936 došlo uvnitř rakouské SA k reorganizaci.⁷⁶⁴ S účinností od 1. května byly rozpuštěny *Untergruppen* a všechny rakouské brigády podřízeny jedné *Obergruppe*. Rakouská SA se poté dělila do devíti brigád, přičemž dvě z nich se nacházely na území Dolních Rakous.⁷⁶⁵

Nejpozději ve stejném roce došlo za Mesirkova⁷⁶⁶ úřadování také uvnitř dolnorakouské župy k reorganizaci a ke zvětšení počtu krajů na osm. Známo je umístění

⁷⁶¹ Manhartsberg je horský hřbet a odděluje od sebe čtvrtě *Waldviertel* a *Weinviertel*.

⁷⁶² KLÖSCH, Das „Nationale Lager“ in Niederösterreich 1918 – 1938 und 1945 – 1996, s. 586.

⁷⁶³ Tamtéž.

⁷⁶⁴ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/gen., K. 4964, Zl. 330 622/36. Abschrift des Befehles der Obergruppe hinsichtl. der Neuorganisation der SA mit den Durchführungsbestimmungen.

⁷⁶⁵ Brigade 1 Niederösterreich (jižně od Dunaje i s Burgenlandem), Brigade 2 Wien, Brigade 3 Niederösterreich, Brigade 4 Oberösterreich, Brigade 5 Mittelsteiermark, Brigade 6 Tirol und Vorarlberg, Brigade 7 Kärnten, Brigade 8 Salzburg, Brigade 9 Obersteiermark.

⁷⁶⁶ Mesirek se narodil v rodině vojenského muzikanta a pozdějšího soudního úředníka a po absolvování učitelského ústavu v Kremži studoval pedagogiku a práva ve Vídni. V roce 1933 vstoupil do NSDAP a stal se vedoucím místní skupiny v Kappellnu. V červnu 1933 strávil v souvislosti se zátahem rakouských úřadů proti rakouské NSDAP pět dní ve vazbě a suspendován z učitelské funkce. Po zákazu NSDAP postupně stoupal v hierarchii NSDAP, až byl v lednu 1936 jmenován dolnorakouským župním vedoucím. O měsíc později těsně unikl zatčení a ze svého tehdejšího bydliště v Sankt Pöltenu uprchl do Vídně, kde se pod

čtyřech z nich: Kraj 201 v Tullnu (Ing. Johann Willinger), 202 v Korneuburgu (Franz Axmann), 301 v Badenu u Vídně (Ing. Hermann Wallner) a 302 ve Vídeňském Novém Městě (Christof Nagl). Jednatelem župy (*Gaugeschäftsführer*) se od května stal Wilhelm Schwabbauer, jenž z titulu své funkce zajišťoval fungování agendy župního vedení v souladu s pokyny zemského vedení. K tomu mu byla svěřena správa župních financí, vedení stavů členské základny, organizace župy a zpravodajská služba.⁷⁶⁷

Podle Schwabbauerovy pozdější výpovědi spočíval důvod takové kumulace funkcí⁷⁶⁸ v jeho rukách v nedostatku financí pro čelné funkcionáře⁷⁶⁹ a nedostatku vhodných lidí.⁷⁷⁰ Z výše uvedených řádků jasně vyplývá, jak často se v důsledku zatýkání a útěků za hranice měnilo obsazení nejvyšších stranických postů v dolnorakouské župě. Nebylo proto vůbec jednoduché přesvědčit vhodné muže, aby se ujali vyšších stranických postů. Sám dolnorakouský župní vedoucí měl přitom svázané ruce, neboť na něj byl od února 1936 vydán zatykač a Mesirek se musel před policií skrývat ve Vídni, nemohl svoji funkci plně vykonávat a byl zřejmě nucen přenést část svých pravomocí na své podřízené.

Dle dalších Schwabbauerových údajů disponovala dolnorakouská župa ve druhé polovině roku 1936 zhruba 30 000 členy strany a příslušníky SA, rozdělených téměř rovnoměrně mezi východní a západní část země.⁷⁷¹ Jelikož máme k dispozici data o vývoji členské základny NSDAP v Rakousku, můžeme Schwabbauerovo tvrzení kriticky posoudit.

Tabulka č. 9⁷⁷²: Vývoj počtu vstupů do NSDAP v Dolních Rakousích mezi lety 1933 až 1938				
Období	D. Rakousy	%	Rakousko	%
Do 30. 1. 1933	13 434	23,5	43 129	20,8
31. 1. – 19. 6. 1933	6 147	10,7	25 336	12,2

falešnými jmény skrýval až do podzimu 1937. BArch, RK B 0129: Alfred Mesirek (nar. 7. 12. 1902), Lebenslauf vom 27. September 1938.

⁷⁶⁷ WStLA, f. LG II, Vr 918/37, Anzeige gegen Wilhelm Schwabbauer, s. 5-9.

⁷⁶⁸ Podle předpisů měla mít župa i četné další funkcionáře, jejich pozice ale buď nebyly obsazeny či jména jejich nositelů Schwabbauer neuvedl.

⁷⁶⁹ Nezaměstnaný Schwabbauer dostával měsíční služební paušál ve výši 100 až 150 šilinků.

⁷⁷⁰ Tamtéž, Fortsetzung der Vernehmung mit Wilhelm Schwabbauer am 12. Februar 1937.

⁷⁷¹ Tamtéž, Fortsetzung der Vernehmung mit Wilhelm Schwabbauer am 12. Februar 1937.

⁷⁷² LUŽA, Radomír, Österreich und die grossdeutsche Idee in NS-Zeit, Wien, Köln, Graz 1977, s. 328.

20. 6. 1933 – 4. 8. 1934	5 910	10,3	21 130	10,2
5. 8. 1934 – 11. 7. 1936	8 379	14,6	27 301	13,2
12. 7. 1936 – 12. 2. 1938	10 256	18	33 485	16,1
13. 2. – 11. 3. 1938	4 104	7,2	13 999	6,7
11. 3. – 19. 11. 1938	2 335	4,1	9 195	4,4
Celkem	57 171	100	207 095	100

Až do uzavření červencové dohody vstoupilo do NSDAP v Dolních Rakousích 33 870 mužů a žen. Zdaleka ne všichni z těchto osob ovšem k tomuto datu byli stále členy strany. Již jsme si pověděli, že po zákazu NSDAP v Rakousku v červnu 1933 a po neúspěšném červencovém puči uprchli do Německa tisíce rakouských nacistů. Počet příslušníků SA a SS z Dolních Rakous, jenž mezi let 1933 až 1938 absolvovali útěk do Německa, zřejmě přesáhl 2000⁷⁷³, ačkoliv víme, že ne každý člen paravojenských formací byl i zároveň členem strany. K těmto osobám je nutno připočítat členy a členky NSDAP, jež uprchly z Rakouska a nebyly členy SA či SS. Dále je třeba zohlednit skutečnost, že lidé, jenž vstoupili do strany před rokem 1933 či 1934, již nemuseli být členy v roce 1936. Lhostejno, zda vystoupili z názorových důvodů či ze strachu z vládních restrikcí. Od čísla 33 870 musíme proto odečíst nejméně několik tisíc osob, jenž se ve druhé polovině roku 1936 nacházely v zahraničí či již nebyly členy NSDAP. Jen velmi orientačně můžeme určit počet dolnorakouské SA. V březnu 1938 čítala 15 000 (z celkových 50 000 v Rakousku),⁷⁷⁴ o dva roky dříve přinejmenším o několik tisíc méně. Také zde můžeme konstatovat, že ne každý příslušník SA měl i stranický průkaz. Počet 30 000 členů NSDAP a SA, jež uvedl Schwabbauer, se tak mohl blížit realitě.

Zastavme se ještě krátce u shora uvedené tabulky. Uzavření červencové dohody mělo pozitivní vliv na rozvoj členské základny NSDAP v Dolních Rakousích, která se za

⁷⁷³ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der SS in Wien, s. 500; SCHAFRANEK, Söldner für den „Anschluss“, s. 48.

⁷⁷⁴ Die deutschen Gaue seit der Machtergreifung (Hrsg. von Paul Meier-Benneckenstein) - SCHOPPER, Hans, Niederdonau. Deutscher Grenzgau und Bauerland, Berlin 1940, s. 44.

19 měsíců rozrostla o více deset tisíc nových členů. Očividná akcelerace oproti předcházejícímu období. A to i přes přetrvávající platnost zákazu NSDAP v Rakousku. Jak bude ještě demonstrováno na případu 9. SS-Standarte, pro mnoho lidí představovala uzavřená dohoda, vzdor své podobě, nepokrytý krok k připojení Rakouska k Německu, jenž se mělo odehrát v dohledné době. S vidinou brzkého anšlusu se řada sympatizantů nacistů rozhodla na nic nečekat a vstupem do NSDAP si zajistit místo na straně vítězů. Pro úplnost ještě dodejme, že v rámci celé země pocházelo od dvacátých let až do konce roku 1938 27, 6 procent všech členů NSDAP v Rakousku z Dolních Rakous.⁷⁷⁵

Schwabbauer vybíral od svých podřízených okresních vedoucích každý měsíc členské příspěvky Politické organizace (PO) a SA ve výši mnoha set Šilinků. Stranický příspěvek byl předepsán na dva Šilinky pro dobře zajištěné členy, jeden šilink pro sociálně slabé a 50 Grošů pro nezaměstnané. Praxe ovšem vypadala docela jinak. Kupř. ve Wallnerově okrese platili movitější straníci více jak dva Šilinky, huře situovaní různé sumy až po 20 Grošů a nezaměstnaní bez podpory neplatili členské příspěvky vůbec. Většina vybraných peněz šla na podporu pro sociálně slabé národní socialisty.⁷⁷⁶

V květnu 1936 byla uzavřena dohoda mezi župním vedením a představiteli dolnorakouské SA-Brigády, jež stanovovala, aby se padesát procent vybrané částky vrátila zpět SA, jež byla následně rozdělena podřízeným jednotkám, od pluku až po družstvo. To se ale praxi nepodařilo realizovat, a tak byl kvóta snížena na 30 procent vybrané částky pro SA. Zbýlých 70 procent bylo rozděleno následovně: Určitou, pevně stanovenou částku měli okresní vedoucí odvést župě, jenž měla část z těchto peněz odvést zemskému vedení NSDAP v Rakousku a vedení dolnorakouské SA. Větší část peněz zůstávala u okresních vedoucích a po odečtení nezbytných výdajů byly předány mezi podřízené *Bezirksleiter*y a vedoucí místních skupin, jenž je rozdělili mezi nacisty a jejich rodiny nacházejících se ve finanční tísní.⁷⁷⁷

Teoreticky tak mohl bádanský okresní vedoucí Wallner vybírat na členských příspěvcích více jak 3 000 Šilinků. Třicet procent vrátil SA, 500 Šilinků odvedl župě a zbytek rozdělil tak, jak bylo uvedeno výše. V praxi se se ovšem nezřídka stávalo, že peníze zůstávaly u podřízených jednotek a byly rovnou použity na podporu chudých

⁷⁷⁵ LUŽA, Österreich und die grossdeutsche Idee in NS-Zeit, s. 328.

⁷⁷⁶ WSTLA, f. LG II, Vr 918/37, Fortsetzung der Vernehmung mit Hermann Wallner am 5. 11. 1936.

⁷⁷⁷ Tamtéž, Anklageschrift vom 7. 4. 1937, s. 5 + Anzeige gegen Wilhelm Schwabbauer, s. 5-11 + Fortsetzung der Vernehmung mit Wilhelm Schwabbauer am 12. und 16. Februar 1937.

spolustraníků. Představitelé těchto organizací se navíc v důsledku častých personálních změn na pozicích (nejenom) okresních vedoucích zdráhali odvádět příspěvky svým nadřízeným a v případě jejich zatčení měli oficiální povolení příspěvky neodvádět.⁷⁷⁸ Což nám současně alespoň částečně vysvětluje finanční nouzi, ve které se dolnorakouská NSDAP nalézala. Nezapomínejme, že nemalá část rakouských národních socialistů byla nezaměstnaná a nemohla platit členské příspěvky v plné výši. Pokud vůbec. A to platilo jak pro členy NSDAP a SA, tak i příslušníky SS.

Na podporu v nouzi se nacházejících nacistů nebyly používány jen vybrané členské příspěvky, ale především také *Hilfswerk* NSDAP, jehož hlavní náplní byla pomoc „strádajícím“ nacistům. Jeho vedoucí působil ve štábu Leopoldova ilegálního zemského vedení, na župní a okresní úrovni řídili *Hilfswerk* přidělení referenti. *Hilfswerk* rozděloval značné sumy peněz, jenž nemohly pocházet od rakouských nacistů ani jejich sympatizantů a zcela určitě alespoň z části pocházely z Německa. Pro dolnorakouskou župu bylo v červnu 1936 uvolněno 8 000 Šilinků, o měsíc později 9 000 Šilinků, v září a říjnu shodně 5 000 Šilinků.⁷⁷⁹ Uvědomíme-li si, že Mesirkova župa měla mít 30 000 členů NSDAP a SA, nejednalo se o nijak závratné číslo. Mimo tento systém podpory údajně stála zpočátku dolnorakouská SS, jenž do něj byla zahrnuta až v září 1936.⁷⁸⁰

⁷⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁷⁹ Tamtéž, Fortsetzung der Vernehmung mit Wilhelm Schwabbauer am 16. Februar 1937.

⁷⁸⁰ Srv. podkapitolu o financích 9. SS-Standarte.

Reorganizace SS v Rakousku po neúspěšném puči

Situace uvnitř rakouské SS byla bezprostředně po nezdařilém puči velmi nepřehledná. Stovky příslušníků SS byly zatčeny či uvězněny, velitelská struktura se zhroutila. Teprve s uklidněním situace na podzim 1934 a propouštěním vězňů z koncentračních táborů mohla rakouská SS provést reorganizaci svých řad. Klíčovou roli zde zřejmě sehrál Maximilian Führer. Narodil se roku 1900 v dolnorakouském Lilienfeldu v dobře situované rodině pozdějšího dvorského rady. Po první světové válce studoval medicínu na vysokých školách v Německu a od roku 1924 působil deset let jako exportní obchodník v Brazílii. Okamžitě po návratu do Rakousku vstoupil v únoru 1934 do NSDAP i SS (č. 235 369)⁷⁸¹ a stal se adjutantem velitele vídeňské 11. SS-Standarte Huberta Kölblingera.⁷⁸²

Na rozdíl od řady jiných velitelů zůstal Führer po 25. červenci 1934 na svobodě a mezi 7. a 11. srpnem se zdržoval v Mnichově⁷⁸³ a je možné, že právě při tomto pobytu byl jmenován náčelníkem štábu rakouské SS a svěřen úkol jí reorganizovat.⁷⁸⁴ Na Führerovo pozvání se v listopadu 1934 konala v nádražní restauraci ve městě Müzzuschlag⁷⁸⁵ ve Štýrsku tajné shromáždění velitelů rakouské SS.⁷⁸⁶ O této schůzce se dochovala zpráva Generálního ředitelství pro veřejnou bezpečnost, která, ač neobsahuje vždy pravdivé informace, o ní poskytuje celkem dobrý přehled. Není úplně jasné, kdy přesně se porada konala. V úvahu připadají 4., 11. či dokonce až 18. listopad. Ať už se byl pravdivý jakýkoliv termín, projednávala se nová organizace SS v Rakousku a došlo ke jmenování nových velitelů. Celé území Rakouska tvořilo stejně jako dříve jeden Oberabschnitt, jenž se skládal z Abschnittu West, zahrnujícího spolkové země Horní Rakousy, Korutany, Salcbursko a Tyroly, a Abschnittu Ost, skládajícího z Burgenlandu, Dolních Rakous, Štýrska a Vídně. Rozmístění a počet pluků zůstalo beze změny.

⁷⁸¹ DAL 1938, s. 166.

⁷⁸² ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Max Führer (nar. 20. 3. 1900), č. spisu 99 155.

⁷⁸³ ÖSTA/AdR, MGH, MHv 29/34, Strafsache gegen Johann Speer u. a, Einvernahme von Maximilian Führer durch BPD Wien am 23. 11. 1934.

⁷⁸⁴ BArch, PK/0350: Max Führer (nar. 20. 3. 1900), NSDAP-Personal-Fragebogen vom 27. 6. 1938.

⁷⁸⁵ Müzzuschlag byl vybrán pravděpodobně z důvodu svého umístění na Jižní dráze na štýrsko-dolnorakouském pomezí.

⁷⁸⁶ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/gen., K. 4931, Zl. 332 578/GD. 35. Organisation der SS in Österreich.

Podle policejní zprávy dorazilo na shromáždění celkem osm mužů, identifikovat se podařilo ale pouze pět z nich. Karl Taus, Max Führer, Hans Mussil, Sebastian Schweiger⁷⁸⁷ a Carl (von) Pichl.⁷⁸⁸ SS-Obersturmbannführer Taus byl dosavadním velitelem štyrské 38. SS-Standarte a byl to právě on, kdo byl s účinností od 18. listopadu 1934 jmenován do čela ilegálního SS-Oberabschnittu Donau.⁷⁸⁹ Jednalo se logický krok, neboť Taus byl na podzim 1934 hodnostně nejvyšším důstojníkem SS, jenž zůstal v Rakousku na svobodě.⁷⁹⁰ Jak ovšem ukázaly následující měsíce a roky, nejednalo se o dobrou volbu, neboť Taus nedisponoval schopnostmi potřebným k výkonu takové funkce.⁷⁹¹ Velitelem SS-Abschnittu Ost či SS-Abschnittu I byl jmenován význačný člen vídeňské SS Hans Mussil, jenž si zároveň podržel funkci velitele 11. SS-Standarte, kterou zastával od 10. srpna 1934.⁷⁹² Velení nad SS-Abschnittem West bylo svěřeno bývalému právnímu poradci SS-Abschnittu VIII a veliteli hornorakouského pluku Ernstu Kaltenbrunnerovi.⁷⁹³

Führer pověřil velitele jednotlivých Standarten, aby drželi své muže pohromadě, a zakázal realizaci jakýchkoliv akcí, obzvláště těch prováděných jednotlivci. Dodržování

⁷⁸⁷ O Sebastianovi Schwaigerovi se příliš informací nedochovalo. Jeho členské číslo v NSDAP bylo 613 594 a v SS 33 785, což naznačuje vstup již v roce 1931. Dne 3. září 1933 byl Schwaiger povýšen na SS-Sturmführera. Všechna tato data pocházejí ze seznamu důstojníků SS z roku 1934. Srv. DAL 1934, s. 42. V žádném dalším seznamu již ale Schwaigerovo jméno nefiguruje. Lze proto předpokládat, že Schwaiger byl z SS vyloučen či z ní vystoupil anebo předčasně zemřel.

⁷⁸⁸ Pichl (č. SS 41 935) není ve zprávě jmenovitě uveden. Je popsán jako „Motorstaffelführer“ z Vídně ve věku 45 či 46 let. Ve skutečnosti se narodil roku 1883 a před zákazem NSDAP v Rakousku v červnu 1933 působil jako „Motoroberstaffelführer“ SS-Abschnittu VIII. Od ledna 1934 řídil zpravodajskou službu NSDAP v Budapešti, jenž se stala důležitou základnou vídeňské SS a nacistů připravující červencový puč. BArch, SSO/379 A: Carl von Pichl (nar. 16. 8. 1883); DAL 1938, s. 40-41; ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener-SS, s. 273, 332, 436 a 437. Carl (von) Pichl nesmí být zaměňován s Karlem Pichlem (nar. 1906), význačným členem a spoluzakladatelem vídeňské SS. K jeho osobě viz tamtéž, s. 28, 597-598.

⁷⁸⁹ BArch, SSO/174 B. Karl Taus (nar. 24. 9. 1893), SS-Stammrolle.

⁷⁹⁰ Karl Heinz Grimme, do červencového puče velitel SS-Abschnittu VIII, byl na svobodu propuštěn až na jaře 1935. SS-Obersturmbannführer Josef Fitzthum, bývalý velitel 11. SS-Standarte, byl rakouskými úřady zadržován od dubna 1934 až do svého útěku v únoru 1936. SS-Obersturmbannführer Johann (von) Feil, velitel hornorakouské 37. SS-Standarte, uprchl do Německa 23. července 1934. BArch, SSO/34 A: Karl Heinz Grimme (nar. 13. 12. 1890), Antrag auf Verleihung der Medaille zur Erinnerung an den 13. März 1938; Tamtéž, SSO/211: Josef Fitzthum (nar. 14. 9. 1896), Lebenslauf; ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener-SS, s. 409 a 480. Po Tausovi byl důstojníkem s nejvyšší hodností SS-Sturmabführer Carl (von) Pichl. Srv. DAL 1938, s. 40-41.

⁷⁹¹ Po svém útěku do Německa v lednu 1937 byl neustále přesouván z jednoho místa na druhé a nikde se mu nedostalo příliš příznivého hodnocení. BArch, SSO/174 B: Karl Taus (nar. 24. 9. 1893).

⁷⁹² BArch, SSO/342 A: Hans Mussil (nar. 29. 4. 1910). Jeho stručný životopis viz ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener-SS, s. 37-38, 596.

⁷⁹³ BLACK, Peter, Ernst Kaltenbrunner. Vasall Himmlers: Eine SS-Kariere. Paderborn, München, Wien, Zürich 1991., s. 93. Do budoucna nejdůležitější esesman v Rakousku Ernst Kaltenbrunner na schůzce nápadně chyběl. Führer proto zadal Schweigerovi úkol, vyhledat Kaltenbrunnera v Linci a zjistit důvod jeho absence. Schweiger tak skutečně učinil. Dostalo se mu odpovědi, že se schůzky nezúčastnil, protože přý neměl žádné bližší informace o jejím účelu.

klidu bylo nezbytné k dosažení propuštění zatčených a internovaných „kamarádů.“ Vyžádal si rovněž od všech přítomných krycí adresy. Ve Vídni se jednalo o adresu právníka Dr. Hanse Manna a jeho koncipienta Dr. Fabra. Führer hovořil rovněž o rakouské vnitropolitické situaci. Podle něj se tehdejší stav neměl příliš dlouho udržet, jeho změna však neměla být dosažena povstáním, nýbrž legální změnou vlády. Po ukončení schůzky odcestoval Führer do Mnichova, aby o jejím výsledku informoval své nadřízené.⁷⁹⁴

Po schůzce v Mürrzuschlagu tak velitelská struktura SS v Rakousku vypadala následovně.

Tabulka č. 10: Velitelská struktura SS v Rakousku na konci roku 1934	
Velitel SS-Oberabschnitt Donau	Karl Taus
Náčelník štábu OaD	Maximilian Führer
Velitel SS-Abschnitt Ost	Hans Mussil
Velitel 11. SS-Standarte	Hans Mussil
Velitel 89. SS-Standarte	Rudolf Kühnel
Velitel 38. SS-Standarte	Rupert Pinter
Velitel 52. SS-Standarte	Hans Hiedler
Velitel SS-Abschnitt West	Ernst Kaltenbrunner
37. SS-Standarte	Ernst Kaltenbrunner
76. SS-Standarte	Sebastian Schweiger
87. SS-Standarte	Dr. Erich Gattermig
90. SS-Standarte	Johann Hauser

V návaznosti na toto konspirační setkání došlo k celé řadě povýšení.⁷⁹⁵ Sám Taus byl s účinností od 15. února 1935 povýšen na SS-Oberführera, čím byla upevněna jeho pozice služebně nejstaršího důstojníka SS v Rakousku.⁷⁹⁶ Zároveň obdržel na návrh SS-

⁷⁹⁴ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/gen., K. 4931, Zl. 332 578/GD. 35. Organisation der SS in Österreich.

⁷⁹⁵ Max Führer byl 18. listopadu 1934 povýšen na SS-Untersturmführera a o tři měsíce později na SS-Obersturmführera. 18. listopadu byl s účinností od 9. listopadu 1934 povýšen na SS-Obersturmführera Hans Mussil a 18. února 1935 následovalo povýšení na SS-Hauptsturmführera. Rupert Pinter se dočkal povýšení na SS-Untersturmführera 9. listopadu 1934, Dr. Erich Gattermig 30. ledna 1935. Srv. DAL 1938, s. 48-49, 94-97, 166-167, 188-189.

⁷⁹⁶ BArch, SSO/174 B. Karl Taus (nar. 24. 9. 1893).

Gruppenführera Rodenbüchera právo⁷⁹⁷ udělovat „v omezené míře důstojnická povýšení.“⁷⁹⁸ Jak ukazují data povýšení tehdejších Tausových podřízených, jednalo se pravděpodobně o potvrzení stávající praxe, neboť řadu z nich Taus povýšil již na konci roku 1934.⁷⁹⁹

Již víme, že hlavní role při reorganizování rakouské SS připadla náčelníku štábu Führerovi. Pro něho taková práce představovala značně nesnadný úkol, neboť byl trvale v hledáčku rakouské policie. Jeho jméno padlo v souvislosti se Speerovým případem a Führer byl 23. listopadu 1934 zadržen a potrestán devadesáti dny vězení a pokutou ve výši jednoho tisíc Šilinků. Na Nový rok 1935 byl předčasně propuštěn, neboť se mu podařilo přesvědčit vyšetřovatele, že se vrátí za prací do Brazílie, kde se nalézala i jeho rodina. Vědom si skutečnosti, že se pro něj půda v Rakousku stává příliš horká, se Führer rozhodl uprchnout do Německa. Na počátku února 1935 se v Salcburku uskutečnila porada tamější SS za účasti Führera, Mussila, Schwaigera a velitele vídeňské 89. SS-Standarte Kühnela, v jejímž průběhu Führer přítomným oznámil své rozhodnutí opustit Rakousko a v případě nejasností ohledně fungování Oberabschnittu je odkázal na Mussila.⁸⁰⁰ 9. února⁸⁰¹, podle jiných údajů 25. února 1935⁸⁰², opustil náčelník OaD Rakousko.

Jelikož Kaltenbrunner absentoval na schůzce v Mürzzuschlagu, navrhl Schweiger v polovině února 1935 při setkání s Tausem v Leobenu ve Štýrsku, aby se uskutečnilo setkání velitelů z Abschnittu West ve Wagraínu u města St. Johann im Pongau ve spolkové zemi Salcbursko. Jako krytí měla posloužit lyžařská túra ve Wagraínu, kde působil jako instruktor Schwaigerův zástupce Langbrandner. Porada se měla konat 23. února a Schweiger dostal za úkol informovat o jejím konání ostatní velitele z Abschnittu

⁷⁹⁷ Povyšovat příslušníky SS do důstojnických hodností náleželo výhradně do kompetence říšského vůdce SS Heinricha Himmlera.

⁷⁹⁸ Ač se v Tausově osobní složce o tomto privilegii vůbec nehovoří, je bohatě dokumentováno ve složkách mnoha dalších rakouských příslušníků SS.

⁷⁹⁹ Viz poznámka výše.

⁸⁰⁰ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/gen., K. 4931, Zl. 332 578/GD. 35. Organisation der SS in Österreich + Zl. 344 155/GD. 35. Reorganisation der SS in Österreich.

⁸⁰¹ BArch, PK/0350: Max Führer (nar. 20. 3. 1900), NSDAP-Personal-Fragebogen vom 27. 6. 1938.

⁸⁰² ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Max Führer (nar. 20. 3. 1900), N.S.D.A.P.-Flüchtlingshilfwerk. Eidstattliche Erklärung vom 5. Oktober 1935.

West. Taus, Schweiger, Langbrandner, Kaltenbrunner a Gatternig den před plánovaným setkáním společně přenocovali v jednom hotelu a následující den se vydali na túru.⁸⁰³

Taus se nechal od přítomných informovat o situaci jednotlivých pluků a na zaopatření nezaměstnaných příslušníků SS během zimy. Dostalo se mu shodné odpovědi, že každý nezaměstnaný esesman obdržel dary, ať už v podobě naturálií či oblečení a prádla. Tvrzení, jež se nepadno ověřuje. I s ohledem na finanční potíže rakouské SS, o nichž se na poradě rovněž hovořilo, se uvedená tvrzení jeví jako nadnesená. Taus znovu nařídil dodržovat v řadách SS co nejpřísnější disciplínu a vylučovat „nehodné elementy.“ Velitel ilegálního OaD dále vyslovil požadavek, aby SS zůstala plně samostatná, nestrpěla žádné zasahování ze strany SA či politického vedení a nepodílela se na žádných jejích akcích.⁸⁰⁴

Přítomní si vyměnili krycí adresy a Taus měl všechny čtyři muže povýšit, u Kaltenbrunnera či Schwaigera se ale tato povýšení nedají nijak doložit.⁸⁰⁵ Kaltenbrunner dále přislíbil urychlené nalézt vhodného velitele pro hornorakouský pluk, který doposud vedl, aby se mohl naplno věnovat práci velitele Abschnittu West. Na tomto místě je třeba poznamenat, že velitel Abschnittu Ost Mussil složil funkci 11. SS-Standarte již koncem ledna 1935 a od 1. února 1935 se do jejího čela postavil další prominentní člen vídeňské SS Karl Heinz Urban (1901-1991), jenž byl nedávno propuštěn a o němž ještě hodně uslyšíme.⁸⁰⁶

Po obědě schůzka skončila, Taus a Kaltenbrunner odcestovali ještě týž den, zatímco Gatternig a Schweiger o den později.⁸⁰⁷ Na setkání údajně chyběl velitel korutanského pluku Johann Hauser z Klagenfurtu. Kaltenbrunner proto na konci února či počátkem března vyzval Hausera, aby se dostavil do advokátní kanceláře jeho otce v Linci, kam Hauser 10. března opravdu dorazil. Jako důvod své neúčasti ve Wagrainu Hauser vedl, že o jejím konání nebyl vyrozuměn. Kaltenbrunner jej poté informoval o

⁸⁰³ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/gen., K. 4931, Zl. 332 578/GD. 35. Organisation der SS in Österreich. Information Nr. 3.

⁸⁰⁴ Tamtéž.

⁸⁰⁵ SS-Sturmhauptführer Kaltenbrunner se měl dočkat povýšení na SS-Sturmbannführera, Schweiger povýšení na SS-Hauptsturmführera. V seznamu důstojníků SS z roku 1938, ale jakýkoliv doklad o těchto povýšeních chybí. Srv. DAL 1938, s. 12-13, 188-189.

⁸⁰⁶ BArch, SSO/200 B: Karl Heinz Urban (nar. 17. 10. 1901), Lebenslauf vom 18. September 1942; ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Karl Heinz Urban, č. spisu 247 552. Lebenslauf. K jeho kariéře před rokem 1935 srv. ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener-SS, s. 38-39, 604-605.

⁸⁰⁷ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/gen., K. 4931, Zl. 332 578/GD. 35. Organisation der SS in Österreich. Information Nr. 3.

průběhu schůzky.⁸⁰⁸ O tři dny později byl povýšen na SS-Untersturmführera a o pět týdnů později na SS-Obersturmführera.⁸⁰⁹

Ač se nejvyšší velitelské posty SS v Rakousku podařilo obsadit a provést její reorganizaci, problémy přišly pro Tause z nečekaného směru. Hermann Neubacher nelibě nesl fakt, že jeho stranický rival Josef Leopold stal ilegálním zemským vedoucím NSDAP a na něj nezbyla ani funkce zástupce, a začal proti svému nadřízenému intrikovat. O těchto sporech se dochovala zpráva z okruhu Leopoldových spolupracovníků, konkrétně od velitele zemské zpravodajské služby NSDAP v Rakousku, jehož identitu se doposud nepodařilo odkrýt. Zpráva nesla příznačný název „Hlášení o destruktivní práci Neubachera a jeho lidí uvnitř NSDAP v Rakousku“⁸¹⁰ a pochopitelně se vůči Neubacherovi silně vymezuje. Je proto nutné se na ni dívat s velkou opatrností.

Podle uvedeného hlášení si Neubacher vytvořil čtyři okruhy důvěrníků a spojenců, jež měly sabotovat činnost Leopoldových mužů, bránit jim v přístupu k financím z Německa a diskreditovat je před nejvyššími nacistickými funkcionáři v Německu nepravdivými informacemi. Nás bude nejvíce zajímat třetí okruh, jehož prostřednictvím udržoval Neubacher kontakty s paramilitaristickými formacím v Rakousku. Do této skupiny náležel např. Dr. Hans Georg Bilgeri (1898-1949)⁸¹¹ či Ing. Walter Rafelsberger (1899-?)⁸¹², přes které měl spojení na štýrský a korutanský *Heimwehr*. Mezi jeho

⁸⁰⁸ Podle policejního vyšetřování měl Kaltenbrunner Hausera požádat, aby se ujal funkce velitele 90. SS-Standarte. Organizace SS v Horních Rakousích, Salcbursku a Tyrolích byla již „jakž takž“ obnovena a to samé žádal velitel Abschnittu West po Hauserovi v Korutanech, kde předchozí velitel Pohl zřejmě neuspěl. Hauser se měl nejprve zdráhat takový úkol přijmout, neboť většina tamějších velitelů utekla nebo byla uvězněna, nakonec ale svolil. ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/gen., K. 4931, Zl. 337 127/GD. 35. Reorganisation der SS in Österreich. Tyto informace jsou ovšem mylné, neboť Hauser velel korutanské SS již od podzimu 1934. BArch, SSO/70 A: Hans Hauser (nar. 5. 5. 1903); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Johann Hauser, č. spisu 348 178.

⁸⁰⁹ DAL 1938, s. 168-169.

⁸¹⁰ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/gen., K. 4935, Meldung über die zerstörende Arbeit Neubachers und dessen Hintermänner innerhalb der NSDAP in Österreich.

⁸¹¹ Bilgeri se narodil v Brixenu v jižních Tyrolích v rodině dvorního rady. Po vypuknutí první světové války se dobrovolně přihlásil do rakousko-uherské armády a bojoval na italské frontě. Po válce získal doktorát z práv, v rámci Freikorpsu Oberland se angažoval v bojích ve Slezsku a dokonce se účastnil i neúspěšného „pivního puče“ v Mnichově v listopadu 1923. Následně působil jako advokát v Korutanech a Štýrsku, kde vstoupil do *Steirischer Heimatschutz*. V květnu 1933 se stal členem NSDAP a od podzimu 1934 do následujícího roku vedl ilegální štýrskou župu NSDAP. Ve stejném roce byl zatčen, nikoli ale odsouzen a v následujícím uprchl do Německa, kde byl činný v *NSDAP-Flüchtlingshilfswerk*. Ještě před anšlusem vstoupil do SS, kde to dotáhl až na SS-Oberführera. Za války vedl přesídlovací akci v jižních Tyrolích, kde působil i jako arizátor. Zemřel nepotrestán v Innsbrucku v roce 1949. Podrobně k jeho životopisu viz GRAF, Wolfgang, *Österreichische SS-Generäle. Himmlers verlässliche Vasallen*, Klagenfurt 2012, s. 173-176 či PRERADOWICH, Nikolaus von, *Österreichs höhere SS-Führer*. Augsburg 1987, s. 228-232.

⁸¹² Životní osudy vídeňského rodáka Rafelsbergera byly velmi podobné těm Bilgeriho. I on pocházel z dobře situované rodiny dvorního rady a stejně jako on bojoval v první světové válce na italské frontě.

důvěrníky se počítali i náčelník ilegálního SS-Oberabschnittu Donau Karl Taus a Dr. Führer. Přes tyto muže šlo přímé spojení Neubachera do Berlína ke Konstantinu Kammerhoferovi a Hannsi Albinu Rauterovi (1895-1949)⁸¹³, kde oba muži působili v Rodenbücherově *NSDAP-Flüchtlingshilfswerk*.

Nyní již k samotnému sporu Leopold-Taus. Zemský vedoucí NSDAP pozval Tause celkem třikrát na schůzku. Taus pokaždé odmítl se stejným zdůvodněním. Neuznává Leopolda za zemského vedoucího, uznává jen Neubachera a jinak dostává příkazy přímo zvenčí, protože je i nadále přímo podřízen SS v říši, od níž rovněž dostává finanční prostředky. Z těchto důvodů pokládal Leopold za nezbytné, Tause z pozice velitele SS v Rakousku sesadit. Leopold chtěl ale nejprve celý krok zkonzultovat s Himmlerem a v březnu 1935 pověřil velitele své zpravodajské služby, aby v Berlíně o celé situaci podal zprávu říšskému ministrovi Rudolfu Hessovi a požádat jej o přímluvu u Himmlera s provedením nového obsazení velitelských pozic SS v Rakousku. Leopoldovu emisaru ovšem schůzka u Hesse ani přes třídní čekání nebyla umožněna a z Berlína odjížděl s nepořízenou. O Tausově plánovaném sesazení se nicméně prostřednictvím „nepravdivé informace“ z okruhu Neubacherových lidí dozvěděl SS-Gruppenführer Rodenbücher, jenž z ní byl údajně „velmi rozhořčený.“⁸¹⁴

Studoval na Technické vysoké škole Vídní, kde získal titul inženýra v chemii, a v květnu 1933 vstoupil do NSDAP. Je zajímavé, že je ve své osobní složce veden jako štýrský župní vedoucí ve stejné době jako Bilgeri. Zatčen v roce 1935, po propuštění uprchl následující rok do Německa. Po anšlusu Rakouska byl přijat do SS, kde, stejně jako Bilgeri, dosáhl hodnosti SS-Oberführera. Ve Vídni působil jako arizátor, dostal se však do konfliktu s Göringem a s ním spřáteleným župním vedoucím Josefem Bürckelem. Od roku 1943 působil v ministerstvu zbrojního a válečného průmyslu Alberta Speera. Soudní proces, který proti němu byl v Rakousku po skončení války zahájen, byl pro nedostatek důkazů zastaven. Jeho životopis viz GRAF, *Österreichische SS-Generäle*, s. 169-173 či PRERADOWICH, *Österreichs höhere SS-Führer*, s. 270-273.

⁸¹³ Rauter se narodil roku 1895 v Klagenfurtu jako syn lesnického rady. Po maturitě začal studovat Technické vysoké škole ve Štýrském Hradci, po vypuknutí první světové války se ale dobrovolně přihlásil do rakousko-uherské armády, bojoval na italské frontě a dosáhl hodnosti nadporučíka. Po skončení války se účastnil bojů v Korutanech proti nově vzniklému Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, roku 1921 bojoval v rámci Freikorpsu Oberland ve Slezsku, kde se mj. seznámil s pozdějším SS-Oberführerem Bilgerim. V téže roce spoluzakládal *Steirischer Heimatschutz*, kde následně působil jako náčelník štábu. V roce 1933 byl přijat do SA jako Standartenführer, po nezdařeném puči uprchl do Německa. Na den Hitlerových narozenin byl v roce 1935 přijat do SS, kde dosáhl hodnosti SS-Obergruppenführera a generála policie a *Waffen-SS*. Po okupaci Nizozemí byl jmenován tamějším vyšším velitelem SS a policie a generálním komisařem pro bezpečnostní záležitosti. Ze své funkce zodpovídal za deportace nizozemských Židů do vyhlazovacích táborů a odvlékání statisíců lidí na nucené práce do Německa. Po kapitulaci Německa byl Rauter vydán do Nizozemska, kde byl odsouzen k trestu smrti a popraven. Podrobně k jeho životopisu viz GRAF, *Österreichische SS-Generäle*, s. 78-79, 241-244 či PRERADOWICH, *Österreichs höhere SS-Führer*, s. 73-81.

⁸¹⁴ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/gen., K. 4935, Meldung über die zerstörende Arbeit Neubachers und dessen Hintermänner innerhalb der NSDAP in Österreich.

Na základě dostupných informací můžeme vyvodit následující závěry. Leopold se po svém nástupu do čela ilegální partaje rozhodl podřídit své autoritě i paramilitaristické formace SA a SS. Zatímco se mu v případě prvně jmenované prostřednictvím Eugena Werkowitsche (1872-1945)⁸¹⁵ tento krok podařil, v případě SS nebyl úspěšný. Leopold měl již vyhlédnutého Tausova nástupce – svého kremžské kolegu a velitele 52. SS-Standarte Ing. Hanse Hiedlera. Jeho jméno se v průběhu roku 1935 opakovaně objevuje v policejních spisech v souvislosti se zatčením Leopolda a Neubachera, kde je označován jako velitel rakouského Abschnittu SS (*Führer des SS-Abschnittes Österreichs*).⁸¹⁶ Hiedler se ovšem o této údajné funkci ve svém pozdějším životopise vůbec nezmiňuje.⁸¹⁷ Je nepochybné, že kdyby tento post skutečně zastával, neopomněl by se oněm zmínit. Pokud mu Leopold opravdu svěřil velení nad útvary SS v Rakousku, je nanejvýš pravděpodobné, že tento krok nebyl ze strany rakouských esesmanů uznán a Hiedler se svěřené funkce nikdy reálně neujal.

Zpět k oficiálním velitelům. Sotva se Tausovy a Führerovi podařilo útvary SS v Rakousku znovuzformovat a vytvořit novou velitelskou strukturu, začala se hroutit jako domeček z karet. O Führerově útěku již víme. Nedlouho po něm musel stejný krok podniknout také Mussil. Ten se 2. března 1935 vracel z Mnichova, kde absolvoval jednání s SS-Gruppenführerem Rodenbücherem, a nedaleko Salcburku⁸¹⁸ byl zadržen příslušníky *Heimwehru*. Vědom si skutečnosti, že jej velmi pravděpodobně čeká mnohaleté vězení, rozhodl se Mussil zariskovat a pokusil se o útěk. Ač byl postřelen, těžce raněnému se mu nakonec podařilo přejít německé hranice.⁸¹⁹ Již 28. února byl zatčen velitel 89. SS-Standarte Rudolf Kühnel a za svůj podíl na neúspěšném puči byl 1. října 1935 odsouzen k 20 letům těžkého žaláře.⁸²⁰

⁸¹⁵ Základní bibliografické údaje srv. STOCKHORST, 5000 Köpfe, s. 444.

⁸¹⁶ Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstandes (dále jen DÖW), 6014, Bericht der BPD Wien an das Bundeskanzleramt, GdFÖS in Wien vom 8. April 1935; ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/gen., K. 4935, Bericht der BPD Wien (nedatováno).

⁸¹⁷ WStLA, f. Gauakten: Johann Hiedler (nar. 16. 10. 1898), Lebenslauf vom 18. 5. 1938.

⁸¹⁸ Vzhledem ke své geografické poloze blízko německých hranic sloužil Salcburk jako oblíbené výchozí místo, odkud rakouští nacisté vyráželi do Německa. Mussil, stejně jako Kühnel, opakovaně cestoval do Německa právě přes Salcburk. ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/gen., K. 4931, Zl. 332 578/GD. 35. Organisation der SS in Österreich.

⁸¹⁹ BArch, SSO/342 A: Hans Mussil (nar. 29. 4. 1910).

⁸²⁰ Tamtéž, SSO/226 A: Rudolf Kühnel (nar. 8. 2. 1906), Lebenslauf vom 23. März 1938. Viz také novinové zprávy o procesu: RP v. 1. 10. 1935, s. 10 („Der Chauffeur des Putschführers“); RP v. 2. 10. 1935, s. 10 („Das Urteil gegen die Chauffeure der Juliputschisten“).

Mussilovým nástupcem se od dubna stal Ing. Walter Führer, mladší bratr Maximiliana Führera, jenž zároveň převzal bratrovu funkci náčelníka štábu OaD. O jeho ideovém profilu a věrnosti NSDAP nebylo pochyb. Ve svém životopisu se vychloubal, že v jeho rodině byli téměř všichni muži členové buršáckých spolků. Sám byl členem vídeňského landsmanšaftu „Normannia“ a v letech 1920 až 1922 německé teroristické organizace Consul. Studoval na Vysoké škole für Bodenkultur, v roce 1931 vstoupil do NSDAP (č. 782 184) a od srpna 1932 byl příslušníkem SS (č. 63 067). Od jara 1933 působil jako praporeční adjutant 11. SS-Standarte, v roce 1934 se stal velitelem praporu a od listopadu téhož roku nahradil svého bratra na postu adjutanta velitele 11. SS-Standarte. Dne 6. ledna byl povýšen na SS-Obersturmführera, 20. dubna 1935 na SS-Hauptsturmführera. Jelikož byl od června 1933 nezaměstnaný – údajně kvůli svému nacionálněsocialistickému přesvědčení – mohl se plně soustředit na práci pro SS. Stejně jako jeho bratr se ale i on dostal do hledáčku policie a i na něj byl vydán zatykač,⁸²¹ což jeho činnost značně komplikovalo.

Skutečná pohroma měla ale teprve přijít. Uprostřed května 1935 obdržela rakouská policie „důvěrné oznámení“ o konání konspirační schůzky v Mürzzuschlagu.⁸²² Informace v něm obsažené musely pocházet z velmi dobře informovaného zdroje, neboť na jejím základě rozjely bezpečnostní složky masivní zatýkácké akci, v jejíž pasti uvízly všechny nejvyšší šarže Abschnittu West. V následujících dnech byli zatčeni velitelé pluků z Tyrol-Vorarlberska, Korutan a Salcburska Gatterrig, Hauser a Schweiger, velitel SS-Abschnittu West a hornorakouského pluku Kaltenbrunner i sám velitel rakouské SS Taus. Zatčení byli rovněž velitelé praporů salcburského a tyrolského pluku, i Dr. Johann Mann z Vídně, k němuž směřovaly zprávy od jednotlivých velitelů a jenž hájil obžalované nacisty před rakouskými soudy.

Z vyšších velitelů zůstal na svobodě pouze náčelník štábu OaD Walter Führer. Měsíc co měsíc jezdil potají do Německa informovat své nadřízené a přebírat rozkazy. Cestoval po celém Rakousku, aby udržel spojení s jednotlivými pluky. Jelikož se zároveň nacházel na seznamu hledaných osob, podstupoval neustále velké riziko dopadení, až se nakonec i pro něj stala rakouská půda příliš horká a v listopadu 1935 uprchl do Německa.⁸²³ Trvalo posléze téměř rok, než došlo na nejvyšších postech SS v Rakousku

⁸²¹ BArch, SSO/229, RS/B 5001, PK/C 0350: Walter Führer (nar. 16. 4. 1903); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Walter Führer, č. spisu 186 049.

⁸²² ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/gen., K. 4931, Zl. 332 578/GD 35. Reorganisation der SS in Österreich.

⁸²³ BArch, SSO/229, PK/C 0350: Walter Führer (nar. 16. 4. 1903).

k reorganizaci a obsazení vedoucích pozic. Zatímco tak byla velitelská struktura na nejvyšší úrovni a v západní části Rakouska vážně narušena, ta v Dolních Rakousích protentokrát zůstala intaktní.

Situace SS v Dolních Rakousích po nezdařeném puči

I v Dolních Rakousích se mohla reorganizace tamější SS naplno rozběhnout na podzim 1934 v souvislosti s propouštěním nacionálních socialistů z koncentračních táborů. Jelikož se útvary v jihovýchodní části Dolních Rakous definitivně odtrhly od těch ve zbytku území největší rakouské spolkové země a došlo zde k vytvoření samostatného pluku, budeme jejich osudy sledovat odděleně.

52. SS-Standarte

Velitel dolnorakouské SS Hans Hiedler, jenž byl od 11. května 1934 internován v koncentračním táboře Wöllersdorf, byl na svobodu propuštěn 12. října⁸²⁴ a ihned se ujal své staronové funkce.⁸²⁵ 52. SS-Standarte byla rozdělena na čtyři pluky sídlících v Kremži, Sankt Pöltenu, Amstettenu a Langenzersdorfu. Krom posledně jmenovaného (Ernst Strauch) byly do čela všech praporů jmenováni noví velitelé. Jako první byl v říjnu 1934 obsazen post velitele v St. Pöltenu, do něhož nastoupil bývalý praporeční správnický důstojník Josef Zottele.⁸²⁶ O měsíc později byl prostřednictvím Antona Brechelmachera (1913-1941)⁸²⁷ obsazen post velitele v Amstettenu⁸²⁸ a na konci roku 1934 se, po svém propuštění z Wöllersdorfu, do čela kremžského praporu postavil Sepp Dietz.⁸²⁹ Plukovním správním důstojníkem se stal Johann Daum (1908-1945)⁸³⁰ k Kremži.⁸³¹

⁸²⁴ WStLA, f. Gauakten: Hans Hiedler (nar. 26. 10. 1898), Lebenslauf vom 18. Mai 1938.

⁸²⁵ Zastupující velitel 52. SS-Standarte Rudolf Hofstätter uprchl do Německa mezi 15. a 19. říjnem 1934. ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Rudolf Hofstätter (nar. 18. 11. 1901); Tamtéž, MGH, MHv 29/34, Strafsache gegen Johann Speer u. a, BPD Wien an das MGH in Wien. Betr.: Speer Johann und Konsorten; Hochverrat.

⁸²⁶ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Josef Zottele (nar. 31. 12. 1898), NSDAP-Personal-Fragebogen vom 24. Mai 1938.

⁸²⁷ Arcidiecéze vídeňská, farnost Großweikersdorf, matrika N 1909-1939, fol. 99.

⁸²⁸ Brechelmacher se vyučil ve Vídni zámečnickem, kde také v březnu 1931 vstoupil v sedmnácti letech do SS (č. 8 859). Zároveň byl až do června 1932 členem HJ. Po přestěhování do Amstettenu se od 2. února 1933 stal členem NSDAP (č. 1 388 329). Po neúspěšném puči uprchl v červenci 1934 do Německa, kde dva měsíce působil v táboře pro rakouské příslušníky SS v Dachau. V září 1934 se vrátil zpět do vlasti. BArch, SSO/102 + RS/A 5166: Anton Brechelmacher (nar. 12. 7. 1913); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Anton Brechelmacher.

⁸²⁹ Tamtéž, SSO/153: Sepp Dietz (nar. 13. 11. 1909), Lebenslauf vom 7. Oktober 1940.

⁸³⁰ Diecéze Sankt Pölten, farnost Krems - St.Veit, matrika N 1907-1910, fol. 372.

⁸³¹ Daum patřil mezi nejagilnější kremžské nacisty. Vyučil se obuvníkem, od svých dvaceti let byl však nezaměstnaný. Od listopadu 1926 do dubna 1928 byl členem HJ, následně přešel k SA a od počátku roku

Všichni uvedení muži byli nezaměstnaní a veškerý svůj volný čas věnovali práci pro SS. Krom Zottleho se všichni dočkali povýšení na SS-Untersturmführera. Daum a Strauch 1., Dietz 30. března a Brechelmacher 9. listopadu 1935.

Dne 21. května 1935 došlo k zatčení ilegálního zemského vedoucího NSDAP Leopolda i jeho vnitrostranického rivala Neubachera.⁸³² Díky následujícímu vyšetřování byla identifikována celá řada vysokých nacistických funkcionářů, se kterými Leopold udržoval kontakt. Mezi nimi se nacházel i Hans Hiedler⁸³³, na kterého byl v červnu vydán zatykač. Hiedler se tak až do anšlusu Rakouska musel skrývat před pozorností rakouských bezpečnostních složek a jeho manévrovací prostor byl velmi limitovaný. V listopadu 1935 proto předal velení 52. SS-Standarte Adolfu Pazeltovi⁸³⁴ z Amstettenu, kam se současně přesunulo i její velitelství, a soustředil se jen na práci v Leopoldově ilegálním zemském vedení NSDAP.⁸³⁵

Pazelt patřil ke „staré gardě“ esesmanů v Dolních Rakousích, mohli jsme se s ním setkat již jako s velitelem SS v Amstettenu na jaře 1933 a v souvislosti s případem Speer. Již tehdy se o něm uvažovalo jako o potenciálním veliteli a když se Hiedler rozhodl složit funkci, volba padla právě na zakládajícího člena SS z Amstettenu. Svým způsobem se jednalo o logickou volbu, neboť z původních čtrnácti velitelů z jara 1933 to byl pouze Pazelt a Lendwith z Hornu, kdož se i nadále byli ochotni angažovat v ilegálním boji. Ostatní velitelé buď uprchli do Německa, nebo se, jako v případě Andriase Hanaka z Badenu, zcela stáhli do pozadí. Za svoje dosavadní zásluhy byl dne 11. ledna 1935 odměněn povýšením na SS-Untersturmführera.⁸³⁶ Stejně jako v případě Tause nebylo jeho jmenování šťastnou volbou. Soudě podle jeho dalších osudů a roli v SS a NSDAP

1929 byl členem NSDAP (č. 86 531). Od 1. října 1931 se stal příslušníkem SS (č. 52 575) a před zákazem NSDAP v Rakousku působil jako finanční správce kremžského SS-Sturmu. BArch, SSO/137 + RS/A 5421: Johann Daum (nar. 16. 11. 1908); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Johann Daum, č. spisu 340 491.

⁸³² DÖW, 6014, Bericht der BPD Wien and as Bundeskanzleramt, GDfÖS in Wien vom 8. April 1935.

⁸³³ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/gen., K. 4935, Bericht der BPD Wien. Betr.: Leopold Josef, Hauptmann a. D.; Information.

⁸³⁴ Sám Pazelt po válce před poválečným soudem tvrdil, že se velitelem 52. SS-Standarte stal až v roce 1936 poté, co předchozí velitel (jeho jméno neuvedl) uprchl do Německa. WStLA, f. Volksgericht Wien, Vr 6500/46, Hauptverhandlung vom 10. Juni 1948, s. 3.

⁸³⁵ WStLA, f. Gauakten: Hans Hiedler (nar. 26. 10. 1898), Lebenslauf vom 18. Mai 1938. Podle oficiální statistiky se tak stalo již v září 1935. BArch, f. NS 33/21, Die Führer der SS-Oberabschnitte und Abschnitte und der Standarten der Allgemeinen SS, SS-Standarte 52. Vzhledem ke skutečnosti, že Anton Brechelmacher byl povýšen do hodnosti SS-Untersturmführer s účinností od 9. listopadu 1935 právě Hiedlerem, bude pravděpodobnější jeho údaj. BArch, SSO/102: Anton Brechelmacher (nar. 12. 7. 1913); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Anton Brechelmacher.

⁸³⁶ BArch, SSO/368 A: Adolf Pazelt (nar. 1. 6. 1900).

nebyl výraznou osobností, vyšší hodnost než Untersturmführer nezískal a žádnou významnou pozici uvnitř hnutí rovněž nevykonával.

V době Pazeltova působení v čele 52. SS-Standarte se útvar podařilo uchránit před zatýkáním, jaké postihlo některé Standarten v západní části Rakouska, ačkoli není vůbec jasné, zda se tak stalo vzhledem k Pazeltovu prozíravému vedení a dobrému utajení práce jeho mužů či naopak kvůli jejich pasivitě a neaktivitě. I tak ale v následujících měsících došlo k zatčení desítek mužů, většinou však nemajících důležitou funkci. Největší „rybou“, která uvízla v síti rakouských bezpečnostních složek, byl bezesporu velitel kremžského praporu Sepp Dietz, jenž byl zatčen v polovině ledna 1936.⁸³⁷ Na jeho místo nastoupil Johann Daum. Ten se na novém postu příliš dlouho neohřál a v dubnu téhož roku musel uprchnout do Německa.⁸³⁸ Kremžský prapor následně od léta 1936 vedl Walter Widner.⁸³⁹ Nedlouho po Daumovi musel do Německa uprchnout i velitel praporu ze Sankt Pöltnu Anton Brechelmacher,⁸⁴⁰ kterého ve funkci nahradil právník Gerhard Bast⁸⁴¹ (1911-1947).⁸⁴²

Autorovi se podařilo dohledat, že mezi lednem 1935 a červnem 1936 proběhlo nejméně osm procesů s příslušníky 52. (3.⁸⁴³) SS-Standarte před dolnorakouskými krajskými soudy. Všechny spisy se do dnešních dnů dochovaly. Ve třech případech se jednalo o procesy s příslušníky SS z Gmündu, ve třech dalších z Herzogenburgu, resp. St. Pöltnu a ve dvou případech šlo o muže z Kremže. Zatímco prvně jmenované procesy poskytly úřadům mnoho hodnověrných informací o organizaci a činnosti SS v Gmündu

⁸³⁷ Tamtéž, SSO/153: Sepp Dietz (nar. 13. 11. 1909), Lebenslauf vom 7. Oktober 1940.

⁸³⁸ Blíže k okolnostem Daumova útěku viz podkapitola o soudních procesech s příslušníky 52. SS-Standarte.

⁸³⁹ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG St. Pölsen, 14 Vr 856/37, Straferkenntnis Walter Widner vom 17. Juli 1937.

⁸⁴⁰ Brechelmacher pomáhal připravit útěk muže jménem Bischer. Kvůli nepříznivým okolnostem byl ale Bischer na cestě do Německa zadržen četnictvem a předán policii, které doznal, že mu cestu k útěku načrtli Truppführer a Sturmführer SS z Amstettenu. Oba dva muži byli zatčeni a o několik dní později si policisté přišli i pro Brechelmachera. Tomu se na poslední chvíli podařilo utéct do hor, kde se čtrnáct dní skrýval. Byl obžalován z velezrady a na rozkaz svého velitele uprchl dne 14. května 1936 do Německa. ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Anton Brechelmacher (nar. 17. 7. 1913).

⁸⁴¹ Bast se narodil v obci Kočevje (něm. Gottschen) v dnešním Slovinsku, avšak nedlouho po narození se jeho rodina přestěhovala do Amstettenu. Po maturitě studoval práva na Univerzitě ve Štýrském Hradci, kde roku 1935 získal doktorát práv. V říjnu 1931 vstoupil do SS (č. 23 064) i NSDAP (č. 612 972). BArch, SSO/38: Gerhard Bast (nar. 12. 1. 1911).

⁸⁴² <https://e-gov.ooe.gv.at/biografien/BGDBiografieAnsichtExtern.jsp?personId=3673¶m=ooe;> přístup 14. srpna 2016.

⁸⁴³ Rakouské pluky byly v průběhu roku 1935 nově očíslovány a 52. SS-Standarte obdržela číslo 3. Viz další kapitola.

a okolí, soud s esesmany z Kremže naopak naplno prokázal, jak málo toho tehdy rakouské bezpečnostní složky věděly o organizaci tamější SS.

V lednu 1936 se bezpečnostním složkám podařilo odhalit existenci SS ve Steinu a Mauternu an der Donau u Kremže a zatknout jedenáct mužů.⁸⁴⁴ Kremžské státní zastupitelství vypracovalo obžalobu pro osm mužů, přičemž pět méně významných mužů mělo být souzeno v samostatném procesu.⁸⁴⁵ Zbylý tři muži byly obviněni z velezrady, před Krajským soudem v Kremži ale nakonec stanuli pouze dva. Třetí muž a údajný vůdce celé skupiny, Anton Hofer⁸⁴⁶, byl již 22. ledna okresním hejtmanstvím v Kremži ve správním řízení odsouzen k šesti měsícům vězení a navíc byl 19. března odsouzen tamějším krajským soudem za rozšiřování ilegálních letáků na 18 měsíců těžkého žaláře. Rakouské úřady si ovšem uřízly pořádný kus ostudy, když Hofer v noci z 8. na 9. května společně s dalším vězněm za pomoci jednoho dozorce uprchl z kremžské věznice a všichni tři muži následně zamířili přes hranice do Německa.

Soud se zbylými dvěma muži, Seppem Dietzem a Karlem Niederreiterem⁸⁴⁷ proběhl 18. června. Oběma mužům se podařilo perfektně utajit svoji skutečnou roli uvnitř SS. Soud neměl ani tušení, jak velká ryba uvízla v policejní síti a že SS-Untersturmführer Sepp Dietz byl velitelem I. praporu 52. SS-Standarte v Kremži. Dietz před soudem uvedl, že již v lednu 1933 odešel kvůli práci pro NSDAP z SS a opětovně do ní vstoupil až po svém propuštění z koncentračního tábora Wöllersdorf na podzim 1934. V SS prý zastával funkci velitele družstva (!) ve Steinu an der Donau. K Dietzově odhalení jako velitele praporu nepomohlo ani svědectví podřízených, jenž dosvědčili, že Hofer během jednoho apelu Dietze oslovil jako „Herr Sturmführer.“⁸⁴⁸ Podle Niederreitera to ale prý byla pouze hra, při které Hofer svým mužům ukazoval, jak oslovit velitele. Niederreiter vypovídal obdobným způsobem jako Dietz a falšoval údaje o svém členství v SS. Jako dobu svého vstupu do *Schutzstaffel* uvedl léto 1935, přičemž měl již v listopadu z řad SS vystoupit. Stejně jako Dietz i on označil Hofera za svého velitele. Soud nenašel dostatek důkazů pro odsouzení z velezrady, oba dva obvinění byli nicméně odsouzeni za tajné spolčení. Dietz

⁸⁴⁴ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Krems, Vr 84/36, Anklageschrift vom 17. April 1936.

⁸⁴⁵ Tamtéž, Beschluss der Ratskammer des Kreigerichtes Krems vom 21. 4. 1936.

⁸⁴⁶ Diecéze Sankt Pölten, farnost Stein/Donau, matrika N 1905-1910, fol. 270.

⁸⁴⁷ Niederreiter sloužil od roku 1924 do roku 1930 v rakouském *Bundesheeru*, v březnu 1932 vstoupil do SS (301 897) a pravděpodobně ve stejnou dobu i do NSDAP (č. 1 308 095). Barch, RS/E 0301: Karl Niederreiter (nar. 25. 9. 1905), R.u.S.-Fragebogen.

⁸⁴⁸ Dietzovou hodností byl Untersturmführer, jenž vznikl roku 1935 přejmenováním z dosavadní hodnosti Sturmführer.

obdržel pět měsíců, Niederreiter dva měsíce.⁸⁴⁹ V důsledku amnestie umožněné červencovou dohodou byli oba omilostněni a propuštěni.⁸⁵⁰

Ostatních pět mužů, příslušníků družstva v Mauternu a Steinu, bylo kremžským krajským soudem odsouzeno za tajné spolčení již dříve.⁸⁵¹ Z výpovědí bylo možné částečně rekonstruovat způsob fungování jejich útvaru. Platil se členský příspěvek 50 Grošů, apely se z důvodu utajení pořádaly pozdě odpoledne či večer a trvaly patnáct až třicet minut. Na každém nástupu bylo přítomným sděleno místo a čas konání následujícího. Hofer při jednom z nich mužům ukázal revolver, a jak se nabíjí, zajišťuje a odjišťuje. Esesmani byli pravděpodobně zapojeni i do zimní pomoci pro národní socialisty ve špatné finanční situaci (tzv. *Winterhilfswerk*).⁸⁵² Všichni obžalovaní shodně vypovídali, že před červnem 1933 členy ani sympatizanty NSDAP nebyli a že do SS vstoupili až na konci roku 1934 či dokonce až v létě či na podzim 1935. Pouze Gustav Wallner se přiznal ke členství v SS ve Steinu an der Donau před zákazem NSDAP v Rakousku.⁸⁵³ Sepp Dietz své muže očividně dobře připravil na možnost zatčení a všichni obvinění vypovídali podle stejného vzoru tak, aby sobě uškodili co nejméně a nijak nezatížili své druhy.

Procesy před Krajským soudem v St. Pöltenu jsme se již zabývali. Ve dvou případech se jednalo o trestní stíhání velitele SS v Herzogenburgu Antona Mickala. Ten byl nejprve zproštěn obvinění z páchání bombových útoků a posléze odsouzen na šest měsíců za činnost pro zakázanou stranu. Krom ilegální činnosti v letech 1933 až 1934 se soud s Mickalem zabýval i jeho činností a činností jeho podřízených v roce 1935. Po svém propuštění z koncentračního tábora Wöllersdorf v prosinci 1934 se Mickal ujmul své staronové funkce velitele SS-Sturmu v Herzogenburgu a ihned se pustil do organizování ilegální činnosti. Od svých mužů vybíral členské příspěvky ve výši 50 Grošů měsíčně a nechával vyrábět a distribuovat ilegální letáky. I na území

⁸⁴⁹ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Krems, Vr 84/36, Hauptverhandlung + Urteil vom 18. Juni 1936.

⁸⁵⁰ BArch, SSO/153: Sepp Dietz (nar. 13. 11. 1909), Lebenslauf vom 7. 10. 1940.

⁸⁵¹ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Krems, Vr 84/36, Urteil vom 18. Juni 1936.

⁸⁵² Tamtéž, Vernehmung von Leopold Atzenhofer durch KG Krems vom 31. 1. 1936; Fortsetzung der Vernehmung von Leopold Atzenhofer durch KG Krems vom 8. 2. 1936; Vernehmung von Josef Kurzbauer durch KG Krems vom 31. 1. 1936.

⁸⁵³ Wallner vstoupil do NSDAP 10. ledna 1930 (č. 442 848) a do SS v únoru o dva roky později (č. 33 779). BArch, RS/G 0561: Gustav Wallner (nar. 26. 4. 1911), R.u.S.-Fragebogen + Lebenslauf vom 10. 2. 1943.

Herzogenburgu byla v prosinci 1935 organizována zimní pomoc pro nezaměstnané členy NSDAP.⁸⁵⁴

Důvody, proč byl Mickal a několik jeho spolupracovníků zatčeno, není zcela jednoznačný, měl pravděpodobně následující pozadí. Na Svátek svatého Štěpána v roce 1935 byl v jedné kavárně v Herzogenburgu zbit člen NSDAP Otto Steinbauer. Pachateli byli Anton Mickal a muž jménem Grassinger, jehož se doposud nepodařilo blíže identifikovat a jenž Steinbauerovi tvrdil, že je to za jeho snahu o sražení herzogenburské SS. Oba muži byli následující den zatčeni, Grassinger obdržel osm týdnů, Mickal čtyři týdny vězení. Útokem z 26. prosince vyvrcholily dlouhodobě špatné vztahy mezi Steinbauerem a Mickalem. Rodiny obou mužů bydleli v Herzogenburgu vedle sebe a obavě před domovní prohlídkou uschoval Mickal ještě před červencovým pučem ve Steinbauerově dřevníku krabici s papírovými dělbuchy, chemikáliemi a střelným prachem. Aniž by se mu o tom zmínil. Po puči je Steinbauer našel a následně konfrontoval Mickalovu matku. Ta mu odvětila, že věci byly ve dřevníku uschovány z obavy před domovní prohlídkou, která v jejich domě již byla provedena. U Steinbauera prý něco takového nehrozilo. Nález třaskavin a následná rozmluva s Mickalovou matkou Steinbauera naštvála a vyděsila. Pokud by věci policie našla, vzhledem k tehdejší politické situaci a tvrdému tažení rakouské vlády proti nacistům by Steinbauer mohl obdržet i několik let vězení. Ještě tentýž den proto za tmy vyrazil z domu a obsah krabice vysypal do nedalekého potoka. Po návratu Mickala z koncentračního tábora s ním Steinbauer o celé záležitosti nemluvil, údajně z důvodů vzájemné animozity, a aby ji ještě neprohluboval a nebyl ocejchován jako denunciant, neohlásil celou věc ani na policii. Také Steinbauerova sestra našla ve společné předsíni věci od Mickala, tentokrát se jednalo o bednu s ilegálními letáky. Společně s bratrem je okamžitě spálila.⁸⁵⁵

Když byl Mickal po vypršení trestu 25. ledna 1936 propuštěn⁸⁵⁶, Steinbauer zřejmě dostal strach, že by si s ním Mickal chtěl znovu vyřídit účty a 1. února učinil na

⁸⁵⁴ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG St. Pölten, Vr 354/36, Der SdFN an die Staatsanwaltschaft in St. Pölten vom 27. Februar 1936. Mickal Anton und Genossen.

⁸⁵⁵ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG St. Pölten, Vr 946/36, Einvernahme von Otto Steinbauer vom 1. Februar 1936 + Fortsetzung der Einvernahme von Anton Mickal durch Bezirkshauptmannschaft in Sankt Pölten am 14. Februar 1936; ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Anton Mickal (nar. 23. 4. 1910), Vormerkung der NSDAP. Heimkehrer-Überprüfungstelle München vom 12. 3. 1937.

⁸⁵⁶ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Anton Mickal (nar. 23. 4. 1910), Vormerkung der NSDAP. Heimkehrer-Überprüfungstelle München vom 12. 3. 1937.

police doznání, ve kterém vylíčil nález třaskavin a letáků.⁸⁵⁷ Mickal byl ještě týž den zatčen a později do vazebních cel zamířilo i několik jeho spolupracovníků⁸⁵⁸, z nichž nejvýznamnější byl obuvnický pomocník Franz Guthan⁸⁵⁹ (1908-1995).⁸⁶⁰ Napoprvé se Mickal v dubnu ještě odsouzení vyhnul, 8. července 1936 byl ale společně se čtyřmi dalšími muži odsouzen. Mickal obdržel šest měsíců, Guthan tři měsíce a ostatní muži šest týdnů až dva měsíce vězení.⁸⁶¹ Dlouho v něm nepobyli, neboť byli amnestováni na základě červencové dohody. Okresní hejtmanství v St. Pöltenu ale vyměřilo amnestovaným ve správním řízení mnohaměsíční tresty. Kupř. Mickal „vyfasoval“ osm⁸⁶², podle jiných údajů devět měsíců vězení.⁸⁶³ Na žádost svého obhájce byl velitel SS v Herzogenburgu definitivně propuštěn 8. října.⁸⁶⁴

Boj proti domnělým zrádcům či konfidentům a špionům hrál v nacistickém ilegálním hnutí důležitou roli a nezůstávalo jen u napadení, nýbrž docházelo i k fyzickému zlikvidování – fémovým vraždám. Těch bylo, podle výzkumu rakouského historika Hanse Schafranka, v celém Rakousku v období mezi červencovým pučem a anšlusem spácháno nejméně jedenáct, ke kterým je nutno ještě připočíst dalších třináct politicky motivovaných vražd spáchaných rakouskými národními socialisty. Pověštinou se jednalo o osoby, jenž byly podezřelé ze spolupráce s policejními složkami.⁸⁶⁵ Schafrank neuvádí, kolik z těchto vražd připadalo na jednotlivé spolkové země, autor této práce nicméně během svého výzkumu nenarazil na žádný případ, jenž by se odehrál v Dolních Rakousích. Nelze vyloučit, že dolnorakouští nacisté, stejně jako v případě teroristických útoků, nenašli dostatek odvahy k provedení fémových vražd, přestože konfidenti mezi dolnorakouskou SS rozhodně byli.⁸⁶⁶

⁸⁵⁷ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG St. Pölten, Vr 946/36, Einvernahme von Otto Steinbauer vom 1. Februar 1936.

⁸⁵⁸ Tamtéž, f. KG St. Pölten, Vr 354/36, Der SdFN an die Staatsanwaltschaft in St. Pölten vom 27. Februar 1936. Mickal Anton und Genossen.

⁸⁵⁹ Guthan byl členem NSDAP od srpna 1931 (č. 513 589) a o rok později vstoupil do SS (č. 49 403). BArch, SSO/44 A + RS/F 5193: Franz Guthan (nar. 1. 1. 1908); WStLA, f. Gauakten: Franz Guthan.

⁸⁶⁰ Diecéze Sankt Pölten, farnost Herzogenburg, matrika N 1908-1918, fol. 1.

⁸⁶¹ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG St. Pölten, Vr 946/36, Urteil vom 8. 7. 1936.

⁸⁶² WStLA, f. Volksgericht Wien, Vg 5e Vr 2852/47, Niederschrift über die Vernehmung des Angezeigten vom 27. Juni 1947.

⁸⁶³ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Anton Mickal (nar. 23. 4. 1910), Vormerkung der NSDAP. Heimkehrer-Überprüfungstelle München vom 12. 3. 1937.

⁸⁶⁴ WStLA, f. Volksgericht Wien, Vg 5e Vr 2852/47, Niederschrift über die Vernehmung des Angezeigten vom 27. Juni 1947.

⁸⁶⁵ SCHAFRANEK, NS-Fememorde in der Steiermark, s. 222, 244.

⁸⁶⁶ Jako policejní konfident působil již v době před zákazem NSDAP např. velitel SS v obci Rabenstein an der Pielach Willibald Leitzenberger. Jak ovšem vyplývá z policejního hlášení, Leitzenberger ve svých

Třetí proces před Krajským soudem v St. Pöltenu proběhl již v září 1935, kdy čelilo obžalobě celkem šestnáct příslušníků SS ze Sankt Pöltenu, Herzogenburgu a okolí. Proces se zaměřil na ilegální činnost obviněných mezi červnem 1933 a červencem 1934, aktivity po neúspěšném nacistickém puči nebyly předmětem obžaloby. Soud skončil fiaskem, neboť podle soudce chyběly důkazy pro angažmá pro NSDAP. Ve prospěch obžalovaných svědčil navíc jeden místní velitel *Heimatschutzu*, podle nějž mohly být zabavené dokumenty sepsané příslušníky SS zfalšovány členy *Heimatschutzu*! Patnáct obviněných bylo proto zproštěno obžaloby, pouze jeden muž, bývalý správní důstojník praporu ze St. Pöltenu Josef Zottele, obdržel trest ve výši 5 dnů (!). Jelikož se mu do výše trestu započítala již doba strávená ve vazbě v červnu a červenci 1934, byl okamžitě propuštěn.⁸⁶⁷ Fakt, že Zottele byl velitelem SS v Sankt Pöltenu, zůstalo bezpečnostním složkám zcela utajeno. V souvislosti se zatčením Antona Mickala 1. února 1936 byl však proces v březnu se čtyřmi Mickalovými spolupracovníky včetně Franze Guthana obnoven⁸⁶⁸ a uvedená pětice byla posléze odsouzena již zmiňovaným rozsudkem z 8. července.

Poslední trojice procesů proběhla před Krajským soudem v Kremži a na lavici obžalovaných usedli příslušníci SS z *Waldviertelu*, konkrétně z okresu Gmünd. Těmito soudy vyvrcholila činnost rakouských bezpečnostních složek, jimž se mezi lednem a dubnem 1936 podařilo rozkrýt jak organizaci SS, tak i SA v horním *Waldvirtelu* a zatknout více jak osm desítek příslušníků paramilitaristických formací NSDAP.⁸⁶⁹

V případě SS započalo zatýkání předposlední lednový den, kdy byl zadržen velitel 4. roty I. praporu 3./52. SS-Standarte Karl Jirschik. Následovala další zatčení, jež kulminovala 18. a 19. března, a k poslednímu zatčení došlo dubna. Vyšetřováno bylo 52 mužů, 50 se podařilo dopadnout. Jedním z mužů, jimž se podařilo uprchnout do Německa, byl však velitel kremžského praporu Johann Daum. Šlo o promarněnou příležitost, neboť díky rozsáhlým výpovědím podřízených by byl dostatek důkazů k jeho

zprávách často přeháněl a „jeho údajům se ne vždy dalo věřit“. ÖSTA/AdR, allg., 22/Nieder., K. 5082, Zl. 134 804/33. Gendaermeriepostenkomando Rabenstein an die Bezirkshauptmannschaft in Sankt Pölten vom 21. März 1933. Betr.: Waffenlager des Schutzbundes. Leitzenberger (1911-1941) byl od srpna 1927 členem HJ, od července 1929 do prosince 1931 členem SA, od které v lednu 1932 přešel k SS (č. 49 406). Od 19. října 1931 byl rovněž členem NSDAP (č. 612 271). BArch, RS/D 5003: Willibald Leitzenberger (nar. 26. 7. 1911).

⁸⁶⁷ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Sankt Pölten, 16 Vr 1327/34, Urteil vom 23. 9. 1934.

⁸⁶⁸ Tamtéž, Beschluss des Kreisgerichtes Sankt Pölten.

⁸⁶⁹ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K. 5092, Zl. 327 745/1936, Aufdeckung der Organisation der SS und der SA im oberen Waldviertel (pol. Bezirke Gmünd und Waidhofen a. d. Thaya). 9. Mai 1936.

odsouzení a Daum by zřejmě pod tlakem kompromitujících svědectví mohl prozradit informace o vyšší velitelské struktuře SS v Dolních Rakousích.

Abychom plně pochopili situaci SS v Gmündu a okolnosti zatýkání jejích členů, je nutné se vrátit několik let do minulosti a seznámit se s turbulencemi v jejím vedení. Dle dokumentu o patnáctileté existenci místní skupiny NSDAP v Gmündu z dubna 1942 zde existovala SS již od roku 1932⁸⁷⁰, což by potvrzovalo i oficiální datum přijetí Ruperta Rotha na jeho osobní složce, kde je jako datum vstupu uveden červenec 1932.⁸⁷¹ Po zákazu NSDAP v červnu 1933 byla ale decimována zatčeními a útoky do Německa. Před červencovým pučem se v Gmündu objevil zastupující velitel 52. SS-Standarte Rudolf Hofstätter a navštívil místního velitele SA Johanna Widmanna, aby s ním projednal znovupostavení SS.⁸⁷² Widmann souhlasil se svým přestupem k SS a postavil četů, která se ještě před pučem rozrostla na celou rotu.⁸⁷³

Widmann měl údajně německé státní občanství a po krachu nacistického puče byl v srpnu 1934 vykázán z Rakouska. Za nástupce určil svého dosavadního finančního správce a obchodního zaměstnance Ruperta Rotha⁸⁷⁴ (1914-1981).⁸⁷⁵ Současně mu předal Hofstätterovu adresu v Kremži, u něhož se měl Roth ohlásit. V září Hofstättera skutečně navštívil a byl formálně potvrzen za velitele SS-Sturmu v Gmündu. Tamější SS v oné době čítala údajně 60 až 70 mužů.⁸⁷⁶

⁸⁷⁰ 15 Jahre NSDAP-Ortsgruppe Gmünd 1927--1942. Ein geschichtlicher Rückblick. Bericht vom 27. april 1942. K dispozici on-line: <http://www.prinzeps.com/blog/index.php/selbstbeschreibung-der-nsdap-ortsgruppe-gmuend>; přístup 4. října 2016.

⁸⁷¹ BArch, SSO/49 B: Rupert Roth (nar. 12. 4. 1914). On sám ale vždy uváděl, že se příslušníkem SS stal až od roku 1933, resp. od února 1933, a to jak ve svém Gauaktu, tak i dotazníku vyplňovaném při žádosti o uzavření sňatku i při výslechu před kriminalisty v Gmündu. BArch, RS/F 0029: Rupert Roth (nar. 12. 4. 1914), R.u.S.-Fragebogen; NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Krems, Vr 441/36, Abschrift der Einvernahme von Rupert Roth vom 18. II. 1936; ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Rupert Roth.

⁸⁷² Widmann se narodil ve Schwarzau ve Štýrsku jako nemanželské dítě Antonie Widmannové a od 1. září 1932 členem NSDAP (č. 1 211 987) a 1. dubna 1933 do SS (č. 257 477). BArch, SSO/241 B: Johann Widmann (nar. 5. 6. 1900); Diecéze Graz-Seckau, Farnost Scharzau, Matrika N 1886-1908, fol. 192.

⁸⁷³ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Krems, Vr 441/36, SDfN. Kriminalbeamtenabteilung. An die Staatsanwaltschaft in Krems. Gmünd, am 30. März 1936. Betr.: Jirschik Karl. Hochverrat.

⁸⁷⁴ Nemanželský syn Marie Klaunerové Roth byl od konce roku 1928 až do roku 1930 členem HJ, posléze se stal příslušníkem SA a v červenci 1932 přešel k SS (č. 303 256). V témže roce rovněž poprvé vstoupil do NSDAP, jelikož ale od ledna 1936 až do anšlusu neplatil členské příspěvky, byl do strany oficiálně přijat až od 1. května 1938 (č. 6 226 460); BArch, SSO/49 B + RS/F 0029: Rupert Roth (nar. 12. 4. 1914); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Rupert Roth, č. spisu 338 566.

⁸⁷⁵ Diecéze Sankt Pölten, farnost Großgerungs, matrika N 1897-1917, fol. 314.

⁸⁷⁶ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Krems, Vr 441/36, Abschrift der Einvernahme von Rupert Roth vom 18. II. 1936.

Za svého zástupe a správce financí roty si Roth vybral absolventa obchodní školy Wilhelma Speila.⁸⁷⁷ Toho ovšem v obou funkcích na podzim 1935 vystřídal jistý Alfred Fischer. Tou dobu již panovala uvnitř SS v Gmündu velká nespokojenost s činností Rotha a dalších funkcionářů včetně Fischera. Jejich podřízení jim vyčítali, že z peněz vybraných na členských příspěvcích pořádají „chlastačky“ a laškují s děvčaty. Nespokojený Speil začal proti Rothovi a Fischerovi intrikovat. Spojil se s dalším významným členem SS Karlem Jirschikem a vybídl jej, aby se ucházel o místo velitele roty v Gmündu. Zároveň navštívil koncem prosince 1935 v Kremži Johanna Dauma, plukovního správního důstojníka, a hovořil s ním o možné výměně na postu velitele SS v Gmündu. Daum souhlasil, a když se po zatčení Seppa Dietze 15. ledna 1936⁸⁷⁸ ujal funkce velitele kremžského praporu, okamžitě Rotha, jenž několikrát z údajné obavy ze zatčení odmítl přijet do Kremže ke svým nadřízeným, „kvůli neschopnosti vést SS-Sturm“ sesadil.⁸⁷⁹ Na Rothovu pozici nastoupil Karl Jirschik.

Fischer očekával, že to bude on, kdo bude uveden do funkce velitele 4. roty I. praporu, a když se dozvěděl o Jirschikově jmenování, „nebyl nadšený.“⁸⁸⁰ Rozhodl se intervenovat u samotného Dauma a společně s několika přáteli jej navštívil v Kremži. Podařilo se mu jej zřejmě zvíkat, neboť Daum se zařekl, že o konečném obsazení postu velitele SS v Gmündu jej bude ještě písemně informovat, z důvodu utajení na adresu jeho snoubenky.⁸⁸¹

Ve druhé polovině ledna obdržel Jirschik od Dauma zprávu, aby se 26. ledna dostavil do Vídně do hostince Bitzinger. Jirschik se zde s Daumem skutečně sešel, přičemž velitel kremžského praporu prohlásil, že je záležitost vyřízena a Jirschik je potvrzen za velitele SS v Gmündu. Z Vídně ale ještě neodjeli, nýbrž zamířili na schůzku s Hansem Hiedlerem, bývalým velitelem dolnorakouské 52. SS-Standarte, a dalšími

⁸⁷⁷ Speil vstoupil v květnu 1933 ve Vídni jak do NSDAP (č. 1 621 055), tak i do SS (č. 279 558), kde sloužil v rámci tamější *Motorstaffel*. Po zákazu strany v červnu 1933 na čas členství v SS přerušil a ve své osobní složce byl veden jako příslušník SS od 17. října 1933. V červnu 1934 se po dokončení studií na Spolkovém vzdělávacím zařízení pro textilní průmysl přestěhoval za prací do Gmündu, kde jej Widmann jmenoval velitelem čety. BArch, SSO/145 B: Wilhelm Speil (nar. 26. 3. 1913); BArch, f. NSDAP-Gaukartei/42020381; NÖLA, AD BAD Pirawarth, f. KG Krems, Vr 441/36, Einvernahme von Wilhelm Speil vom 13. März 1936; ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Wilhelm Speil, č. spisu 304 998.

⁸⁷⁸ BArch, SSO/153: Sepp Dietz (nar. 13. 11. 1909), Lebenslauf vom 7. Oktober 1940.

⁸⁷⁹ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Johann Daum (nar. 16. 11. 1908), Vormerkung der NSDAP-Flüchtlings-Überprüfungsstelle Grasslfing vom 6. 4. 1936.

⁸⁸⁰ NÖLA, AD BAD Pirawarth, f. KG Krems, Vr 441/36, Einvernahme von Karl Jirschik vom 18. II. 1936.

⁸⁸¹ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Krems, Vr 441/36, SDfN. Kriminalbeamtenabteilung. An die Staatsanwaltschaft in Krems. Gmünd, am 30. März 1936. Betr.: Jirschik Karl. Hochverrat.

dvěma doposud neidentifikovanými muži z Kremže. Hiedler přítomným sdělil, že je již více jak půl roku hledán policií a že se proto již uvnitř SS nezastává žádnou funkci. Jirschika nicméně instruoval, aby držel své muže pohromadě, pěstoval pevné kamarádství a prozatím nic nepodnikal. Hiedler totiž optimisticky počítal s uspořádáním referenda o připojení Rakouska k Německu ještě v roce 1936 a byl si jistý, že dopadne ve prospěch nacistů. Jak víme, nic podobného se nestalo a k anšlusu došlo až o více jak dva roky později. Zřejmě s odkazem na dosavadní situaci gmündské SS varoval Jirschika, aby nepropíjeli peníze v hostincích. Pro nás je podstatná ještě jedna rada, kterou Hiedler Jirschikovi dal. Vybídl jej, aby do řad SS naverboval nejenom dělníky, ale také příslušníky dobře situovaného měšťanstva.⁸⁸² Jak si ještě ukážeme, byli to právě příslušníci proletariátu, kteří tvořili základ SS (nejenom v Gmündu).

Když Daum s Jirschikem odcházeli pryč, zeptal se Jirschik, „jak to bude s tou věcí v Gmündu?“ Daum svému podřízenému odpověděl, že to zařídí a pošle Fischerovi dopis. Následující den Daum dopis napsal, informoval Fischera o jmenování Jirschika do funkce velitele SS v Gmündu, přiložil k němu 20 šilinků na úhradu nákladů, jenž Fischerovi vznikly při jeho cestě do Kremže, a odeslal jej Hermině Gruberové v Gmündu, snoubence Alfreda Fischera.⁸⁸³ V Gmündu ale dopis zachytilo četnictvo a Gruberovou okamžitě zatkl. Ne však Fischera. Ten se o dopisu a jeho následcích dozvěděl a na poslední chvíli uprchl za hranice. Daumovým dopisem se tak spustil řetězec událostí, v jejichž důsledku byli od 30. ledna 1936 zatýkáni příslušníci SS v Gmündu a okolí a jež nakonec donutily Daumu k útěku do Německa. Následující tabulka zachycuje velitelskou strukturu tamější SS v době těsně před začátkem zatýkání.

Tabulka č. 11: Organizace SS v Gmündu v zimě 1935/1936⁸⁸⁴		
Funkce	Jméno	Stanoviště
Sturmführer	Rupert Roth, od ledna 1936 Karl Jirschik	Gmünd
Truppführer	Johann Gruber	Gmünd-Stadt

⁸⁸² Tamtéž, Einvernahme von Karl Jirschik vom 18. II. 1936.

⁸⁸³ Tamtéž, SdFN. Kriminalbeamtenabteilung. An die Staatsanwaltschaft in Krems. Gmünd, am 30. März 1936. Betr.: Jirschik Karl. Hochverrat.

⁸⁸⁴ Tabulka byla sestavena na základě výpovědí příslušníků SS. Viz NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Krems, Vr 441/36.

Scharführer	Thomas Steindl, od října 1935/ledna 1936 Karl Stastny	Gmünd-Stadt
Scharführer	Johann Schmidt	Hoheneich
Scharführer	Josef Moser	Weissenalbern
Truppführer	Wilhelm Speil	Gmünd-Lager
Zástupce Truppführer	Anton Zechmann	?
Scharführer	Franz Hurnnaus	Gmünd-Lager
Truppführer	Alfred Nebel	Nagelberg
Zástupce Truppführer	Karl Zimmer	
Scharführer	Karl Zimmer	
Scharführer	Alfred Nebel	
Sturmgegeldverwalter	Alfred Fischer	

V souvislosti s historií gmündské SS je nutno zmínit se o pozici Johanna Dauma uvnitř dolnorakouské SS. Ve všech výpovědích je Daum označován vždy jako Sturmbannführer – velitel praporu a ne jako Standartengegeldverwalter či Verwaltungsführer, tedy jako plukovní správce financí, což byla jeho skutečná funkce v rámci 52. SS-Standarte. Víme, že velitel kremžského praporu, jemuž SS v Gmündu podléhala, byl Sepp Dietz, zatčený v lednu 1936. Následně jej nahradil Daum. Ten ve svém, poměrně rozsáhlém, Gauaktu uvádí pouze jednou, odkdy přesně vykonával tuto pozici. Podle dotazníku z dubna 1936 byl velitelem praporu, a zároveň plukovním správcem financí, již od října 1934.⁸⁸⁵ Takové tvrzení je ovšem v rozporu s údaji Dietze, jenž tvrdil, že tuto funkci zastával od prosince 1934.⁸⁸⁶ Nelze vyloučit, že Daum byl velitelem kremžského praporu SS od října do prosince 1934 a po návratu Dietze z Wöllersdorfu si ponechal pouze funkci správce financí 52. SS-Standarte.

Další problém představuje skutečnost, že ve všech výpovědích je jako datum Rothova sesazení Daumem uveden prosinec 1935, a nikoliv leden 1936, jak je uvedeno v Gauaktech Rotha a Dauma. Nabízejí se dvě možnosti. Buď byl Daum velitelem praporu v Kremži již v prosinci 1935, anebo všichni zadrženi vědomě lhali. Pokud ano, tak proč?

⁸⁸⁵ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Johann Daum (nar. 16. 11. 1908), Bewerbungs-Fragebogen vom 11. 4. 1936.

⁸⁸⁶ BArch, SSO/153: Sepp Dietz (nar. 13. 11. 1909), Lebenslauf vom 7. Oktober 1940.

Domnívám se, že se ze strany příslušníků SS z Gmündu jednalo o záměrnou a předem domluvenou manipulaci ve snaze nepřítížit Seppu Dietzovi, jenž se od poloviny ledna 1936 nacházel ve vyšetřovací vazbě. V souvislosti s trestním stíháním příslušníků SS z Kremže jsme již hovořili o tom, jak zdařile připravil Dietz své muže na možnost zatčení, a zdá se, že to samé platilo i pro jeho podřízené v Gmündu. Vypuštění jakékoliv zmínky o Dietzovi pomohlo dotyčnému v jeho vlastním procesu, kde vyšetřovatelé na jeho skutečnou funkci uvnitř SS vůbec nepřišli.

Fakt, že Jirschik ve své výpovědi z 28. února jmenoval Dauma za svého nadřízeného a Roth jej ve výpovědi z 3. března přímo označil za Sturmbannführera z Kremže, dotyčnému velmi přitížilo a nakonec vedlo k jeho útěku do Německa.⁸⁸⁷ Podle Dauma samotného měl následující pozadí.⁸⁸⁸ 24. března přišel do Daumova bytu kriminalista z Vídně vydávající se za příslušníka SS. Chtěl vědět, co se plánuje za nejbližší akci. Daum mu odpověděl, že se to později dozví, načež muž odešel. O několik dní později se měla konat porada velitelů 52. SS-Standarte. Od SS-Untersturmführera Eschlböcka z Vídně obdržel zprávu, že úřady mají o schůzce informace a že onen údajný příslušník SS byl ve skutečnosti vídeňský kriminalista. Ten při návštěvě Daumova bytu navíc dal najevo, že mu informace o velitelích SS poskytl „Robert“ (ve skutečnosti Rupert) Roth. Jak již víme, v polovině ledna 1936 jej Daum kvůli neschopnosti sesadil z funkce. Podle něj jej Roth z pomstychtivosti zradil a z obavy před zatčením uprchl nejprve do Vídně, kde se ukryl u svých kamarádů a následně 4. dubna překročil ilegálně hranice s Československem a o den později hranice s Německem.

Podle dochovaných výslechových protokolů to ale byl Jirschik, kdo jako první poskytl policii údaje o Daumovi. Rovněž stojí za zmínku, že v Rothově složce důstojníka SS ani v Gauaktu není žádná zmínka o této události, žádné vyšetřování proti němu zřejmě nebylo vedeno a z celé kauzy vyšel bez poskvrny.⁸⁸⁹ A nezapomínejme, že to byl právě Daumův dopis, jenž spustil vlnu zatýkání mezi příslušníky SS v Gmündu. Pokud je naše úvaha správná a zatčení vypovídali předem domluveným způsobem, byl pro ně Daumův útěk zřejmě úlevou. Vzhledem ke špatným vztahům s některými podřízenými by při případném zatčení a následné konfrontaci s jejich výpověďmi mohl podat odlišné

⁸⁸⁷ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Krems, Vr 441/36, Vernehmung mit Karl Jirschik am 28. Februar 1936 + Fortsetzung der Vernehmung mit Rupert Roth am 3. März 1936.

⁸⁸⁸ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Johann Daum (nar. 16. 11. 1908), Vormerkung der Flüchtlings-Überprüfungstelle Grasslfing vom 6. 4. 1936.

⁸⁸⁹ BArch, SSO/49 B: Rupert Roth (nar. 12. 4. 1914); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Rupert Roth.

svědectví a konspiraci rozbít. Pochytaným mužům ale přálo štěstí, a když se podařilo uprchnout do Německa i Wilhelmu Tröstlovi⁸⁹⁰ (1906-1972)⁸⁹¹, jenž se s Daumem dobře znal⁸⁹², padla poslední možnost, že by se vyšetřovatelé dozvěděli pravdu o skutečných funkcích Dauma a Dietze, jakožto i opravdové datum Rothova sesazení. Uvedený případ dobře ilustruje jednak ne vždy vřelé vztahy mezi příslušníky SS, jednak poukazuje na problém s pramennou základnou pro rakouské esesmany v době „ilegality.“ Většinou je tvořena dokumenty osobní povahy a vyšetřovacími spisy, kde se nezdálo objevují vzájemně si odporující informace.

Výsledky s jednotlivými zatčenými umožnily rekonstruovat organizaci SS v Gmündu a poskytly náhled do náplně její činnosti. Členský poplatek byl v závislosti na finanční situaci dotyčného jednotlivce stanoven na 50 Grošů, resp. na 1 Šilink. Nezaměstnaní nemuseli platit žádný příspěvek.⁸⁹³ Jedním z mála mužů schopným platit členský příspěvek v plné výši jednoho Šilinku byl velitel čety v Gmündu kontor Johann Gruber⁸⁹⁴ (1910-1975).⁸⁹⁵ Většina ostatních mužů, jako např. zástupce velitele čety Speila Anton Zechmann⁸⁹⁶, odváděla poplatek ve výši 50 Grošů. Či vzhledem ke své nezaměstnanosti neodváděla žádný, jako kupř. Wilhelm Speil.

Finanční situace příslušníků SS-Sturmu v Gmündu tedy nebyla dobrá. V četě Alfreda Nebela byla dokonce kvůli vysokému počtu nezaměstnaných tak špatná, že jeho útvar obdržel od tehdejšího plukovního správního důstojníka Dauma⁸⁹⁷ svolení neodvádět vybrané příspěvky praporu v Kremži a mohl si je ponechat k podpoře vlastních mužů. V průběhu roku 1935 tak bylo v rámci celé Nebelovy čety vybráno 30 Šilinků a v rámci „zimní pomoci“ (*Winterhilfswerk*) rozděleno rovnoměrně mezi dva chudé nezaměstnané,

⁸⁹⁰ Tröstl byl členem NSDAP od podzimu 1932 (č. 6 226 507), od února 1933 SS (č. 276 401). Před svým vstupem do SS byl od roku 1931 příslušníkem SA. Tröstl byl zatčen ve svém bytě 25. března, při cestě k okresnímu hejtmánství se mu ale podařilo četníkům uprchnout a útéci za hranice. ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Wilhelm Tröstl (nar. 17. 5. 1906), č. spisu 306 286).

⁸⁹¹ Diecéze Sankt Pölten, farnost Gmuend - St. Stephan, matrika N 1906-1908, fol. 192.

⁸⁹² NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Krems, Vr 441/36, Einvernahme von Wilhelm Speil vom 13. 3. 1936.

⁸⁹³ Tamtéž, Fortsetzung der Einvernahme von Rupert Roth vom 3. III. 1936.

⁸⁹⁴ Gruber byl od 30. října 1931 členem NSDAP (č. 612 992) i SA. V říjnu 1934 přešel k SS (č. 289 560). ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Johann Gruber (nar. 31. 5. 1910), č. spisu 332 495.

⁸⁹⁵ Diecéze Sankt Pölten, farnost Gmuend - St. Stephan, matrika N 1908-1913, fol. 103.

⁸⁹⁶ Zechmann byl od 15. února 1933 členem NSDAP (6 226 526). Byl rovněž příslušníkem SA a od října 1933 SS. ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Anton Zechmann (nar. 29. 4. 1911), č. spisu 2086.

⁸⁹⁷ Daum je záměrně ve všech výpovědích označován vždy jako Sturmbannführer – velitel praporu a ne jako Standartengeldverwalter či Verwaltungsführer, tedy jako plukovní správce financí.

Eduarda Schlenze⁸⁹⁸ (1911-1990)⁸⁹⁹ a Piuse Haydu.⁹⁰⁰ Zimní pomoc pro chudé kamarády a členy NSDAP představovala jednu z hlavních náplní činnosti SS a nebyla omezena jen na četu v Nagelbergu. K Vánocům 1935 nashromáždila Rothova rota celkem 180 Šilinků, dílem od movitějších místních dárců, dílem výběrem členských příspěvků a darů od členů. Nashromážděno bylo rovněž 10 kg salámů, několik bochníků chleba, a také jablka a čokoláda. Z těchto potravin byly sestaveny balíčky, jenž se společně s penězi distribuovaly mezi chudé a nezaměstnané.⁹⁰¹ Podle pozdějšího vlastního podání byl vedoucím celé „zimní pomocné akce“ Wilhelm Speil.⁹⁰²

Je očividné, že také členské poplatky z ostatních čet musely být alespoň částečně distribuovány mezi jednotlivé muže v rámci zimní pomoci. Potvrzovaly-by to i instrukce, jež novopečený velitel 4. roty Jirschik obdržel od Dauma a Hiedlera během vídeňské schůzky. Podle nich měl od podřízených vybírat členské poplatky ve výši 1, 20 Šilinků, resp. 70 Grošů podle jejich finanční situace. Z těchto peněz se mělo 20 Grošů odvést PO, tedy NSDAP. Suma jednoho Šilinku se měla rozdělit tak, aby 50 Grošů připadlo pomocné pokladně (*Hilfskasse*), ze které měly být podporováni v nouzi se nacházející esesmani. Zbytek částky měl zůstat u roty, aby mohly být uhrazeny náklady spojené se služebními cestami a jinými potřebami. V případě sumy 50 Grošů měla celá částka připadnout pomocné pokladně. Podle tohoto klíče by tak SS v Gmündu neodváděla žádné peníze vyšším formacím SS.⁹⁰³

Fakt, že bylo zatčeno a vyslechnuto několik desítek mužů, nám umožňuje nahlédnout do společenského a sociálního postavení většiny příslušníků SS v Gmündu. Níže uvedená tabulka zachycuje povolání a funkce jednotlivých esesmanů. Muži vyznačení kurzívou byli nezaměstnaní.

⁸⁹⁸ Schlenz byl členem NSDAP (č. 6 226 584) i SS (č. 299 012) od 1. května 1934. ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Eduard Schlenz (nar. 21. 2. 1911), č. spisu 338 022).

⁸⁹⁹ Diecéze Sankt Pölten, farnost Brand/Gmuend, matrika N 1911-1927, fol. 3.

⁹⁰⁰ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Krems, Vr 441/36, SDfN. Kriminalbeamtenabteilung. An die Staatsanwaltschaft in Krems. Gmünd, am 16. April 1936. Betr.: Nebel Alfred. Hochverrat und Verbreitung illegaler nat.soz. Flugschriften.

⁹⁰¹ Tamtéž, Fortsetzung der Einvernahme von Rupert Roth vom 3. III. 1936. Vinzenz Pölzl ze Speilovi čety tak na Vánoce obdržel dva věnce suchého salámu a deset Šilinků. Johann Achatz obdržel od Ruperta Rotha balík s masem, salámem a dvěma jablky, veliteli Schar z Hoheneichu Johannu Schmidovi předal Roth 20 Šilinků a dva balíky s potravinami, přičemž si polovinu obnosu a jeden balík směl ponechat a deset Šilinků a druhý balík předal Antonu Adensamovi. Obdobným způsobem, tj. sumou deseti Šilinků a balíkem potravin, obdrželi i další muži. Tamtéž, Einvernahme von Vinzenz Pölzl vom 27. März 1936 + Einvernahme von Johann Achatz vom 25. März 1936 + Tamtéž, Einvernahme von Johann Schmid vom 24. März 1936.

⁹⁰² ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Wilhelm Speil (nar. 26. 3. 1913), Fragebogen.

⁹⁰³ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Krems, Vr 441/36, Einvernahme von Karl Jirschik vom 28. Februar 1936.

Tabulka č. 12: Zatčení a stíhání příslušníci SS ve správním okrese Gmünd mezi únorem a dubnem 1936⁹⁰⁴

Jméno	Rok narození	Povolání	Funkce v SS
Ludwig Ableidinger	1906	číšník	SS-Mann
<i>Johann Achatz</i>	1904	malířský pomocník	SS-Mann
<i>Anton Adensam</i>	1903	brusič kamenů	SS-Mann
Otto Blaschko	1908	sklářský dělník	SS-Mann
Karl Bock	1911	truhlářský pomocník	SS-Mann
<i>Johann Daum</i>	1908	obuvnický pomocník	Sturmbannführer
Franz Edelmann	1910	mlynářský pomocník	SS-Mann
Wilhelm Ernstbrunner	1915	pomocný mechanik	SS-Mann
Leopold Ertl	1912	syn hostinského	SS-Mann
Franz Fichtenbauer	1908	řidič z povolání	SS-Mann
Bruno Fuchs	1898	sklář	SS-Mann
Erwin Gatterve	1913	foukač skla	SS-Mann
Johann Gruber	1910	kontor	Truppführer
Adolf Hackl	1910	řidič z povolání	SS-Mann
Karl Hauer	1883	sklář	SS-Mann
<i>Pius Heyda</i>	1909	sklářský dělník	SS-Mann
Karl Hoffmann	1912	řidič z povolání	SS-Mann
Franz Hurnaus	1909	cukrář	Scharführer
Karl Irschik	1901	dozorce na stavbě	Sturmführer
Franz Kollmann	1908	technik	SS-Mann
Karl Macho	1908	foukač skla	SS-Mann
Eduard Millauer	1911	pekařský pomocník	SS-Mann
Josef Moser	1901	hostinský	Scharführer
Alfred Nebel	1904	řidič z povolání	Truppführer
Karl Peherstorfer	1913	zaměstnanec pošty	SS-Mann
<i>Leopold Pollak</i>	1910	obchodní zaměstnanec	SS-Mann

⁹⁰⁴ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K. 5092, Zl. 327 745/1936, Aufdeckung der Organisation der SS und der SA im oberen Waldviertel (pol. Bezirke Gmünd und Waidhofen a. d. Thaya). 9. Mai 1936.

<i>Vinzenz Pölzl</i>	1901	cementářský dělník	SS-Mann
<i>Rudolf Pfeffer</i>	1905	brusič skla	SS-Mann
Adolf Reichenberger	1896	sklář	SS-Mann
Wilhelm Reichenberger	1911	foukač skla	SS-Mann a pokladník
<i>Raimund Robl</i>	1897	sklářský dělník	SS-Mann
Josef Rosenauer	1909	sklářský dělník	SS-Mann a pokladník
<i>Rupert Roth</i>	1914	obchodní zaměstnanec	Sturmführer
Josef Sassmann	1915	holič	SS-Mann
<i>Karl Seemann</i>	1908	truhlářský pomocník	SS-Mann
<i>Josef Schandl</i>	1915	zástupce	SS-Mann
Rudolf Scherzer	1915	holič	SS-Mann
<i>Eduard Schlenz</i>	1911	foukač skla	SS-Mann a pokladník
Hubert Schlenz	1912	sklářský dělník	SS-Mann a pokladník
Johann Schmid	1907	kovářský pomocník	Scharführer
<i>Josef Skoll</i>	1898	řeznický pomocník	SS-Mann
<i>Josef Schwarzinger</i>	1913	truhlářský pomocník	SS-Mann
Wilhelm Speil	1913	textilní mechanik	Truppführer
Karl Stastny	1913	řeznický pomocník	Scharführer
<i>Thomas Steindl</i>	1910	řidič z povolání	Scharführer
Wilhelm Tröstl	1906	truhlářský pomocník	SS-Mann
Otto Walz	1907	kontor	SS-Mann
<i>Franz Weilguny</i>	1908	malíř skla	SS-Mann
Ferdinand Weissgrab	1905	soustružník	SS-Mann
Johann Wotapek	1914	zámečnický pomocník	SS-Mann
Anton Zechmann	1911	sedlářský pomocník	Zástupce Truppführer

<i>Karl Zimmer</i>	1903	chamotteur	Zástupce Truppführer
--------------------	------	------------	-------------------------

Nejméně 17 mužů bylo nezaměstnaných. Z výslechových protokolů nelze tento stav vždy jednoznačně určit, a tak počet mužů bez práce mohl být ještě vyšší. Nezaměstnanost řada mužů uváděla jako důvod svého vstupu do SS. To byla ale pouze oblíbená výmluva. Nepochybně si od převzetí moci nacisty v Rakousku slibovali zlepšení své finanční a společenské situace, zároveň ale sami byli přesvědčenými nacisty. Při pohledu na povolání jednotlivých příslušníků SS nepřekvapí, proč na lednové schůzce ve Vídni Hiedler nabádal nového velitele roty SS v Gmündu Jirschika, aby mezi své muže získal i zástupce měšťanstva. Tamější příslušníci SS se takřka výhradně rekrutovali z řad dělnictva a drobných řemeslníků a živnostníků. Jednalo se o nanejvýše o absolventy měšťanských škol a učňovských oborů, nezřídka měli za sebou pouze několik tříd obecné školy a jejich výdělků nebyly valné. Průměrný věk byl 28-29 let, nejstarší člen se narodil roku 1897, nejmladší roku 1915. Jádro členů se tedy rekrutovalo z mladších ročníků, vesměs svobodných.

Příslušníci SS v Gmündu dostávali od svých nadřízených řadu tiskovin. Kupř. v prosinci 1935 rozdali Roth a Fischer letáky jako „*Der Bauersturm*“, „*Die n. ö. Arbeitsfront*“ či „*Die Wahrheit*“, přičemž cena za jeden leták činila 10 Grošů. Letáky byly získány od SA. Fakt, že i době illegality SS spolupracovala s SA, se obě strany snažily v maximální míře utajit a pokud možno se před vyšetřovateli o ní z pochopitelných důvodů nezmiňovat.⁹⁰⁵ Každý leták obsahoval několik článků, kupř. jeden s názvem „*Kauf nur in arischen Geschäften*“ vybízel k bojkotu židovských obchodů,⁹⁰⁶ další s názvem „*Gedenket der Toten*“ upomínal na nacisty zemřelé během neúspěšného červencového puče.⁹⁰⁷

Stejně jako i v jiných částech Dolních Rakous i gmündská SS pořádala apely. V květnu či červnu 1935 se měl konat apel za přítomnosti Rotha a „*Sturmabführera*

⁹⁰⁵ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Krems, Vr 441/36, SDfN. Kriminalbeamtenabteilung. An die Staatsanwaltschaft in Krems. Gmünd, am 16. April 1936. Betr.: Nebel Alfred. Hochverrat und Verbreitung illegaler nat. soz. Flugschriften + Fortsetzung der Einvernahme von Rupert Roth vom 3. III. 1936.

⁹⁰⁶ Tamtéž, Fortsetzung der Einvernahme von Anton Zechmann vom 27. März 1936.

⁹⁰⁷ Tamtéž, SDfN. Kriminalbeamtenabteilung. An die Staatsanwaltschaft in Krems. Gmünd, am 16. April 1936. Betr.: Weissgrab Ferdinand. Hochverrat und Verbreitung illegaler nat. soz. Flugschriften.

z Kremže“ s krycím jménem „Jago“⁹⁰⁸, což měl být podle Rothova svědectví Daum.⁹⁰⁹ Těžko říci, jestli se Daum tohoto nástupu opravdu účastnil, či zda se jednalo o snahu chránit Dietze, nebo o Rothovu pomstu Daumovi za jeho sesazení. Během apelu nacvičovali přítomní německé vojenské povely, jež si měli posléze doma zopakovat. Hovořilo se rovněž o politické situaci v Německu a Rakousku a na závěr muži provedli defilé před svým velitelem. V říjnu se měl uskutečnit další podobný nástup, jenž se ale údajně nakonec neuskutečnil.⁹¹⁰ Apelu se pochopitelně pořádalo mnohem více, nikdo z dopadených mužů se ale o dalších nástupech ani slovem nezmínil. Velitel Roth se později ve svém životopisu vychloubal, že během ilegality nepromeškal ani jeden apel.⁹¹¹

Některé činnosti příslušníků SS v Gmündu ale zůstaly vyšetřovatelům zcela utajeny. Na jiném místě naší práce jsme se již zmínili o skutečnosti, že Gmünd sloužil jako místo pro pašování zbraní a byl důležitou přestupní stanicí pro nacistické kurýry. K těmto aktivitám se později přidalo o převádění uprchlíků přes československé hranice, jejímž organizováním byl pověřen Rupert Roth, kterému pomáhala i jeho manželka.⁹¹² Na transportech uprchlíků se podílel i velitel čety z Gmündu Johann Gruber.⁹¹³

Okresní hejtmanství v Gmündu nejprve některé zadržené odsoudilo k mnohaměsíčním trestům⁹¹⁴ a posléze státní zástupce vznesl obvinění z velezrady.⁹¹⁵ Soudní proces, konaný 3. července, proběhl pouze s nejvyššími šaržemi. S oběma veliteli gmündské roty Rothem a Jirschikem, veliteli čet Gruberem, Nebelem, Speilem a jeho zástupcem Zechmannem a veliteli družstev Moserem, Schmidem, Stastnym a Zimmelem. Absentoval pouze velitel jednoho družstva Hurnhaus a uprchlý finanční správce roty Fischer. Stejně jako v několika obdobných případech i zde soud nedošel k přesvědčení, že by obžalovaní naplnili skutkovou podstatu trestného činu velezrady.⁹¹⁶ Obvinění byli uznáni vinni pouze za členství v ilegální organizaci a odsouzeni za tajné spolčení. Roth obdržel pět měsíců, Speil čtyři měsíce, Jirschik, Gruber, Nebel, Zechmann, Zimmer,

⁹⁰⁸ Tamtéž, Fortsetzung der Einvernahme von Rupert Roth vom 4. 4. 1936.

⁹⁰⁹ Tamtéž, SDfN. Kriminalbeamtenabteilung. An die Staatsanwaltschaft in Krems. Gmünd, am 16. April 1936. Betr.: Nebel Alfred. Hochverrat und Verbreitung illegaler nat. soz. Flugschriften.

⁹¹⁰ Tamtéž.

⁹¹¹ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Rupert Roth (nar. 12. 4. 1914).

⁹¹² Tamtéž.

⁹¹³ Tamtéž, f. Gauakten: Johann Gruber (nar. 31. 5. 1910), Lebenslauf.

⁹¹⁴ Kupř. Rupert Roth obdržel trest ve výši 10 měsíců, Wilhelm Speil pět měsíců. ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Rupert Roth (nar. 12. 4. 1914) + Wilhelm Speil (nar. 26. 3. 1913), Vormerk der NSDAP-Flüchtlingshilfswerk vom 5. Februar 1937.

⁹¹⁵ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Krems, Vr 441/36, Anklageschrift vom 14. Mai 1936.

⁹¹⁶ Tamtéž, Urteil vom 3. Juli 1936.

Stastny a Moser tři měsíce a Schmid dva měsíce vězení. Jelikož se ale doba strávená ve vazbě započítala do výkonu trestu, byla většina odsouzených promptně propuštěna⁹¹⁷ a zbylí muži byli nedlouho poté amnestováni na základě červencové dohody.⁹¹⁸

Zatímco velitelé byli odsouzeni až v červenci, dva soudní procesy s řadovými členy proběhly již 25. května. Odsouzeno za tajné spolčení bylo celkem 27 mužů, tři muži byli odsouzeni k tříměsíčnímu, ostatní k šestitýdennímu vězení. Odsouzeným byla do výše trestu opět započítána doba strávená ve vazbě, tudíž byli buď okamžitě propuštěni či strávili za mřížemi nanejvýš několik týdnů.⁹¹⁹

SS v Industrieviertel

O útvarech SS v jihovýchodní části Dolních Rakous máme k dispozici podstatně více informací než k těm 52. SS-Standarte. Vděčíme tomu masivnímu zatýkání mezi veliteli na konci roku 1936 a na začátku roku následujícího, o němž bude ještě referováno, jehož prostřednictvím se do dnešních dnů dochovalo velké množství výpovědí většiny nejdůležitějších funkcionářů, což umožňuje rekonstruovat historii SS v *Industrieviertel* vcelku podrobně.

SS zde přečkala vlnu zatýkání po krachu červencového puče relativně bez úhony. Velitel samostatného Sturmbannu 152 Ludwig Gussenbauer zatčen nebyl, stejně tak jako jeho adjutant Franz Müller a dva velitelé jeho rot Franz Wolff a Otto Hansmann. Velkou pomoc měli v podobě bývalého velitele I. praporu Otto Bayera, jenž byl v září 1934 po odpykání většiny trestu propuštěn na svobodu a ihned se zapojil do ilegální práce.⁹²⁰ S výjimkou Müllera se všichni uvedení muži brzy dočkali odměny za svojí práci v podobě povýšení. Gussenbauer byl 9. listopadu 1934 povýšen na SS-Untersturmführera⁹²¹, Wolff⁹²² a Hansmann⁹²³ se téhož povýšení dočkali 1. března 1935. Ke stejnému dni byl povýšen i SS-Untersturmführer Bayer. V jeho případě však došlo k povýšení rovnou na

⁹¹⁷ Tamtéž.

⁹¹⁸ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Wilhelm Speil (nar. 26. 3. 1913), Vormerk der NSDAP-Flüchtlingshilfswerk vom 5. Februar 1937.

⁹¹⁹ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Krems, Vr 443/36, Urteil vom 25. Mai 1936; Vr 444/36, Urteil vom 25. Mai 1936.

⁹²⁰ BArch, SSO/46: Otto Bayer (nar. 6. 11. 1900), Einvernahme von Otto Bayer durch den SD vom 18. 2. 1936; Lebenslauf vom 4. Juni 1935.

⁹²¹ Tamtéž, SSO/43 A: Ludwig Gussenbauer (nar. 18. 4. 1904).

⁹²² Tamtéž, SSO/9 C: Franz Wolff (nar. 27. 9. 1911).

⁹²³ Tamtéž, SSO/62 A: Otto Hansmann (nar. 23. 12. 1906).

SS-Sturmbannführera⁹²⁴, tedy přeskočení o dvě hodnosti! Bayerovo dosavadní angažmá v SS a účast na teroristických útocích byla nyní bohatě odměněno. Gussenbauerovi muži se z Bayerovi pomoci nicméně dlouho netěšili, dostihla jej opět jeho teroristická minulost.

Bývalého velitele 52. SS-Standarte Richarda Kaaserera jsme naposled zmínili v souvislosti s neúspěšným červencovým pučem. Dne 1. srpna 1934 byl zatčen v Linci. O deset dní později byl za ilegální činnost pro NSDAP odsouzen na šest týdnů vězení a 18. srpna byl předán do vazby lineckého Zemského soudu a obžalován z velezrady. Soudní přelíčení se konalo až 9. května 1935. Kaaserer byl sice tohoto obvinění zproštěn, nicméně odsouzen byl na tři měsíce za „tajné spolčení“ (*Geheimbündelei*). Nedlouho poté byl převezen do policejní věznice v Linci, odkud měl být vyhoštěn do Německa. Dne 18. května 1935 byl ale opětovně vzat do soudní vazby a 5. června umístěn vazební věznicí Krajského soudu ve Vídeňském Novém Městě, kde byl obžalován podle § 4, 5 a 6 Zákona o výbušninách.⁹²⁵

Pro Bayera představoval Kaasererův proces vážný problém. Hrozilo, že bude předvolán jako svědek a nucen svědčit proti svému bývalému nadřízenému. Pokud by vypovídal tak, jako v době svého procesu, byl by to on, kdo by Kaaserera usvědčil jako hlavního organizátora teroristických útoků v červnu 1933. Pokud by ale odmítl vypovídat proti Kaasererovi a potvrdit svoji dřívější usvědčující svědeckou výpověď, hrozilo, že bude zatčen za křivé svědectví. Údajně mu navíc hrozilo další zatčení s možností odsouzení na více jak 5-10 let. Po rozmluvě se svým advokátem uprchl koncem května 1935 do Švýcarska, kde se zdržoval u svého bývalého adjutanta Wilhelma Stumpfa, a odtud po několika dnech do Německa.⁹²⁶ Také Karl Zaiser, jenž se po propuštění stal velitelem SS-Sturmu v Berndorfu, utekl v červenci do Německa z obavy před novým soudním procesem.⁹²⁷

⁹²⁴ Tamtéž, SSO/46: Otto Bayer (nar. 6. 11. 1900).

⁹²⁵ Tamtéž, SSO/146 A: Richard Kaaserer (nar. 21. 8. 1896), Bericht von Richard Kaaserer vom 18. Januar 1938; WZ v. 19. 11. 1935, s. 5 („Zwei politische Prozesse in Wiener Neustadt“).

⁹²⁶ Tamtéž, SSO/62 A: Otto Bayer (nar. 6. 11. 1900), Bayer an Rodenbücher vom 1. Juni 1936; Lebenslauf vom 4. Juni 1935. Stojí za zmínku, že i když několikrát uvedl jako důvod svého útěku hrozbu nového zatčení a odsouzení, při jednom výslechu na počátku roku 1936 uvedl trochu jiný příběh. Uvedl, že při tehdejší soudním procesu záměrně svalil vinu na již uprchlého Kaaserera. Aby prý později dal Kaasererovi možnost, označit jej za jediného viníka, uprchl ze země do Švýcarska. Ten pak mohl říct: „Kdyby Bayer říkal pravdu, neměl by žádný důvod odejít ze země.“ Jinými slovy, i svůj vlastní útěk vykládal jako pomoc druhým. Zapadalo to do způsobu jeho sebe stylizace, kdy se neustále snažil zdůrazňovat své oběti, které přinesl NSDAP. Tamtéž, Einvernahme von Otto Bayer durch den SD vom 18. 2. 1936.

⁹²⁷ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Karl Zaiser (nar. 25. 4. 1914), NSDAP-Personal-Fragebogen vom 11. Mai 1938.

Soudní proces s Kaasererem se následně odehrál 18. listopadu 1935. Trestní spis se autorovi nepodařilo dohledat, informace o něm ale přinesl dobový denní tisk.⁹²⁸ Kaaserer jakoukoliv vinu odmítl. Po jeho výslechu následovala četba rozsudku z procesu z října 1933 a výpovědi Bayera a Franze Killiana, jenž Kaasererovi velmi přitížily a označovaly ho za hlavního strůjce útoků. Prvně jmenovaný byl již v bezpečí za hranicemi, Killian se ale k soudu dostavil a měl figurovat jako korunní svědek. Popřel ale vše, co vypověděl dříve. Na to jej předseda soudu upozornil, že buď tehdy, nebo dnes spáchal zločin křivé přísahy. Když i poté Killian trval na tom, že Kaaserer neměl s teroristickými útoky nic společného, byl na žádost státního zástupce okamžitě zatčen a odveden. Po výpovědích dalších tří svědků⁹²⁹ následovalo čtení rozsudku. Kaaserer byl uznán vinným podle § 4 a 5 Zákona o výbušninách a odsouzen k sedmi letům těžkého žaláře. Z obžaloby podle § 6 byl naopak zproštěn obvinění. Pro úplnost ještě dodejme, že odsouzený si celý trest neodpykal. Dne 6. října 1937 byl propuštěn a v Pasově předán německým úřadům.⁹³⁰

Nedlouho po Bayerovi se Gussenbauer musel rozloučit s dalším blízkým spolupracovníkem, svým zástupcem a velitelem 4. roty Hansmannem. Koncem července dorazil do Mnichova, kde plánoval absolvovat vojenský kurs a školení. Ač měl být jeho pobyt v Německu pouze dočasný, nadřízení jej přesvědčili, aby se do Rakouska již nevracel.⁹³¹

Výstavba 9. SS-Standarte

Tou dobu již byla reorganizace SS v jihovýchodní části Dolních Rakous v plném proudu. Zdejší jednotky se rozrostly natolik, že bylo možné vytvořit nový pluk. Nevíme, kdy přesně byly přípravy k jeho vytvoření zahájeny, ani kdy oficiálně vznikl. Podle Bayera se tak stalo hlavně díky jeho iniciativě a 9. SS-Standarte byla aktivována ještě před jeho útekem do Německa.⁹³² Gussenbauer po anšlusu dokonce uvedl, že byl

⁹²⁸ DKB v. 19. 11. 1935, s. 10 („Einer von der Leibstandarte Hitlers“); RP v. 19. 11. 1935, s. 10 („Aus der Zeit des braunen Terrors“); WNN v. 19. 11. 1935, s. 8 („Standartenführer Kaaserer – sieben Jahre Kerker“); WZ v. 19. 11. 1935, s. 5 („Zwei politische Prozesse in Wiener Neustadt“).

⁹²⁹ Jejich jména tisk bohužel neuvedl.

⁹³⁰ BArch, SSO/146 A: Richard Kaaserer (nar. 21. 8. 1896), Bericht von Richard Kaaserer vom 18. Januar 1938.

⁹³¹ Tamtéž, SSO/62 A + PK/D 0370: Otto Hansmann (nar. 23. 12. 1906), Lebenslauf vom 31. 7. 1935; NSDAP-Personal-Fragebogen.

⁹³² Tamtéž, SSO/62 A: Otto Bayer (nar. 6. 11. 1900), Bayer an Rodenbücher vom 1. Juni 1936.

Standartenführerem od května 1933!⁹³³ Gussenbauerovo tvrzení je ukázkovým příkladem snah rakouských příslušníků SS vylepšit si svůj životopis „prodlužováním“ doby strávené v čele svěřeného útvaru, resp. „nadhodnocováním“ jeho velikosti, neboť v uvedené době ještě žádná 9. SS-Standarte neexistovala. Pouze prapor a ani tomu ještě Gussenbauer v uvedené době nevelel. Bayerovy údaje jsou naproti tomu v rozporu s informacemi poskytnutými dalšími prominentními členy SS.

Na jejich základě můžeme vyvodit následující. Rozhodující krok ke vzniku 9. SS-Standarte byl učiněn v červnu či červenci 1935. Gussenbauerův adjutant SS-Oberscharführer Franz Müller byl pověřen vybudováním (II.) Sturbannu v Mödlingu a v prosinci se postavil do jeho čela⁹³⁴, Ferdinand Matznetter se stal velitelem (III.) Sturbannu v Perchtoldsdorfu⁹³⁵ a Franz Wolff (I.) ve Vídeňském Novém Městě.⁹³⁶ Postupně byla obsazována i velitelské posty na úrovni rot. V Berndorfu tak po uprchlém Karlu Zaiserovi, jedním z pachatelů bombových útoků v červnu 1933, převzal velení Josef Müller⁹³⁷ (1899-1990),⁹³⁸ v Maueru u Vídně byl jako velitel rot instalován Franz Schmuckerschlag.⁹³⁹ Již od jara 1934 byl velitel roty v Mödlingu Otto Zeller⁹⁴⁰ (1907-

⁹³³ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Ludwig Gussenbauer (nar. 18. 4. 1904), NSDAP-Personal-Fragebogen vom 14. Mai 1938.

⁹³⁴ BArch, RS/E 0109: Franz Müller (nar. 28. 8. 1906), Lebenslauf (ned.)

⁹³⁵ Matznetter absolvoval Spolkový živnostenský vzdělávací ústav na zpracování kovů v Mödlingu (*Gewerbliche Bundeslehranstalt in Mödling für Metallbearbeitung*) a živil se jako mechanik u různých firem. Do NSDAP vstoupil 10. června 1931 (č. 514 175), 2. srpna 1933 do SS (č. 276 079). V březnu 1934 převzal velení nad 2. čety Hannsmanovy 4. roty a současně se stal jeho zástupcem. Po 25. červenci 1934 byl čtyři týdny vězně z podezření na účasti na nacistickém puči. Od 6. července 1935 byl velitelem praporu. BArch, PK/H 0418: Ferdinand Matznetter (nar. 5. 2. 1906); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Ferdinand Matznetter, č. spisu 272 314.

⁹³⁶ BArch, SSO/9 C: Franz Wolff (nar. 27. 9. 1911), Lebenslauf vom 18. Dezember 1935.

⁹³⁷ Syn slévače Müller se narodil v Pottensteinu, kde navštěvoval obecnou školu, kterou ovšem dokončil v Berndorfu. Vyššího vzdělání nikdy nedosáhl, živil se jako pomocný dělník na stavbách a ve fabrikách. Od roku 1932 byl s malými přestávkami nezaměstnaný. V říjnu téhož roku vstoupil do NSDAP (č. ?), dne 7. března 1933 do SS (č. 309 676). Od léta 1934 velitel čety v Berndorfu, v červenci 1935 velitel roty. Povýšení: od 15. května 1934 SS-Sturmann, od 20. listopadu 1934 SS-Rottennführer. SS-Unterscharführer od 5. února/března 1935, SS-Oberscharführer od 18. října 1935 a SS-Hauptscharführer od 20. května 1936. BArch, RS/E 0140: Josef Müller (nar. 7. 3. 1899), R.u.S-Fragebogen + Lebenslauf; WStLA, f. Gauakten: Josef Müller; Tamtéž, f. LG II, Vr 622/37, Einvernahme von Josef Müller durch SDfN vom 6. Jänner 1937.

⁹³⁸ Arcidiecéze vídeňská, farnost Pottenstein, matrika N 1899-1905, fol. 10.

⁹³⁹ Schmuckerschlag po maturitě studoval práva na Vídeňské univerzitě. V červenci 1933 vstoupil do SS (č. 276 077 a NSDAP (č. 6 205 834). Působil nejprve jako velitel družstva, později čety a nakonec roty. V listopadu 1935 byl povýšen na SS-Scharführera. BArch, SSO/90 B + PK/Q 67: Franz Schmuckerschlag (nar. 13. 3. 1911); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Franz Schmuckerschlag, č. spisu 331 930.

⁹⁴⁰ Po maturitě studoval na Vysoké škole světového obchodu (*Hochschule für Welthandel*) a roku 1931 získal diplom. Dne 1. května 1933 vstoupil jak do NSDAP (č. ?), tak i SS (č. 310 421). ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Otto Zeller (nar. 23. 6. 1907); WStLA, f. Gauakten: Otto Zeller.

1941)⁹⁴¹, po červencovém puči se velitelem roty v Badenu stal Michael Stenzenberger⁹⁴² (1908-2000).⁹⁴³ Jako adjutant Franze Wolffa měl působit Rudolf Gustav Brunner⁹⁴⁴, on sám ve svém pozdější životopise ale nic podobného neuvádí.⁹⁴⁵ Velení nového útvaru převzal Ludwig Gussenbauer.

Zbývá ještě osvětlit, proč nový pluk obdržel číslovku devět. V blíže neupřesněnou dobu, nejpozději v první polovině roku 1936, pravděpodobně však již o rok dříve, došlo k přečíslování všech dosavadních rakouských pluků.⁹⁴⁶

Tabulka č. 13: Rakouské pluky SS		
Jméno útvaru	Předchozí jméno útvaru	Teritoriální působnost
SS-Standarte 1	dříve 11	Vídeň
SS-Standarte 2	dříve 89	Vídeň
SS-Standarte 3	dříve 52	Dolní Rakousy
SS-Standarte 4	dříve 38	Štýrsko
SS-Standarte 5	dříve 37	Horní Rakousy
SS-Standarte 6	dříve	Salcbursko
SS-Standarte 7	dříve	Korutany
SS-Standarte 8	dříve	Tyrolsko a Vorarlbersko
SS-Standarte 9	dříve 52	Dolní Rakousy a Burgenland

Jelikož byla Gussenbauerova Standarte nejmladší, obdržela číslo devět. Další dolnorakouská Standarte, nesoucí dříve označení 52., byly přejmenována na třetí. Blížší

⁹⁴¹ Arcidiecéze vídeňská, farnost Wien 15., Rudolfshheim, matrika N 1907, fol. 208.

⁹⁴² Stenzenberger stejně jako Müller nedisponoval žádným vyšším uzavřeným vzděláním než obecnou školou. Stal se truhlářským pomocníkem a od roku 1926 byl členem Hitlerjugend. Mezi lety 1928 až 1931 příslušníkem SA, posléze přeložení k SS (č. 296 573). Stal se tak jedním z prvních esesmanů v Badenu u Vídně. Navíc byl již od 15. ledna 1929 členem NSDAP (č. 86 775). Ve stejném roce se účastnil říšského stranického sjezdu v Norimberku a po červencovém puči se stal velitelem SS-Sturmu v Badenu. BArch, PK/L 0474: Michael Stenzenberger (nar. 5. 5. 1908); WStLA, f. Gauakten: Michael Stenzenberger; Tamtéž, f. LG II, Vr 1148/37, Einvernahme von Michael Stenzenberger durch SDfN vom 11. Jänner 1937.

⁹⁴³ Arcidiecéze vídeňská, farnost Baden-St. Helena (Baden St. Christoph), matrika N 1891-1911, fol. 281.

⁹⁴⁴ WStLA, f. LG II, Vr 2710/36, Bericht des SDfN an die Staatsanwaltschaft II in Wien vom 30. Mai 1936, s. 3.

⁹⁴⁵ BArch, SSO/112 + RS/A 5238: Rudolf Brunner (nar. 2. 1. 1914).

⁹⁴⁶ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/gen., K. 4972, Zl. 077 962/36, Amtsvermerk vom 30. Dezember 2016. Mylně je zde uvedena územní působnost SS-Standarte 8. Správně je Tyrolsko a Vorarlbersko a ne Korutany.

důvody tohoto kroku nejsou známy. Je možné, že se jednalo o snahu zmást bezpečnostní složky, kterým byla starší čísla dobře známa.

Vyhnula-li se 9. SS-Standarte vlna zatýkání a dezintegrace velitelského sboru na jaře/létě 1935, neměla již takové štěstí na sklonku roku. Dne 25. listopadu byl zatčen velitel roty v Maueru Otto Seeliger.⁹⁴⁷ Tomu se podařilo z vězení propašovat moták a varovat Matznettera a Schmuckerschläga. Oba dva velitelé 14. prosince spěšně opustili Rakousko⁹⁴⁸ a ve stejnou dobu unikli zatčení útekem do Německa také Wolff a Brunner.⁹⁴⁹ Oba velitelé praporů byli promptně nahrazeni. Nástupcem Ferdinanda Matznettera se stal Reinhold Baumgartner z Maueru, na místo Franze Wolffa nastoupil ve Vídeňském Novém Městě student Karl Fucker (1915-1999).⁹⁵⁰

Otto Seeliger stanul společně se třemi dalšími muži 10. července 1936 před Krajským soudem ve Vídeňském Novém Městě. Na celém případě je nejzajímavější skutečnost, že vyšetřovatelé vůbec nepřišli na Seeligerovo členství a pozici v SS. Všichni čtyři muži byli odsouzeni za výrobu a distribuci ilegálních tiskovin, a to stranického listu dolnorakouského župního vedení „*Der Rebell*“, jenž hanobil a zesměšňoval rakouskou vládu a státní úřady. Seeliger obdržel trest 15 měsíců vězení, ostatní obžalovaní tresty v rozmezí od dvanácti do patnácti měsíců.⁹⁵¹ V důsledku červencové dohody byli ale odsouzení amnestováni a 23. července propuštěni.⁹⁵²

Tou dobou se již stahovala mračna i nad samotným velitelem 9. SS-Standarte Gussenbauerem, jenž byl zatčen 21. března 1936.⁹⁵³ Jeho uvěznění pravděpodobně následovalo po zátahu na čelné nacistické funkcionáře, povětšinou z Vídně a Dolních Rakous a blízké spolupracovníky ilegálního zemského vedoucího NSDAP Josefa

⁹⁴⁷ Seeliger se narodil jako syn ministerského úředníka a původně se chtěl stát námořníkem a nastoupil na rakousko-uherskou námořní akademii. Zhroucení monarchie učinilo těmto plánům přítrž a Seeliger absolvoval Technickou vysokou školu ve Vídni. Pracoval ve státních službách, po neúspěšném nacistickém puči byl ale propuštěn. Od listopadu 1932 byl členem NSDAP (č. 1 451 718), o dva roky později vstoupil do SS (č. 314 334). BArch, SSO/129 B + RS/F 5233: Otto Seeliger (nar. 4. 11. 1902).

⁹⁴⁸ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Ferdinand Matznetter (nar. 5. 2. 1906); Tamtéž, f. Gauakten: Franz Schmuckerschlag (nar. 13. 3. 1911).

⁹⁴⁹ BArch, SSO/112: Rudolf Brunner (nar. 2. 1. 1914), Lebenslauf vom 26. 2. 1939; Tamtéž, SSO/9 C: Franz Wolff (nar. 27. 9. 1911), Lebenslauf vom 18. 12. 1935; ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Franz Wolff.

⁹⁵⁰ FUCKER, Karl: Ein Leben im Spiegel der Jagd. Im grünen und im grauen Rock, Wiener Neustadt 1993, s. 18-19.

⁹⁵¹ NÖLA, AD Bad Pirawarth, Vr 1374/35, Urteil vom 10. Juli 1936.

⁹⁵² BArch, PK/L 0223: Otto Seeliger (nar. 4. 11. 1902).

⁹⁵³ WStLA, f. LG II, 8d Vr 2710/36, Bericht des SdF n an die Staatsanwaltschaft II in Wien vom 30. Mai 1936, s. 7.

Leopolda a Waltera Neubachera, v únoru a březnu 1936.⁹⁵⁴ Potvrzovalo by to i Gussenbauerovy pozdější údaje, podle kterých bylo jeho zatčení následkem výpovědí politických funkcionářů. Nejprve byl zadržován ve vazbě v Sankt Pöltenu, předposlední květnový den byl umístěn do vazby Zemského soudu pro trestní záležitosti Vídeň II (*Landesgericht für Strafsachen Wien II*). Byl obviněn z velezrady, soudní řízení proti němu bylo ale 11. července z důvodu červencové dohody zastaveno a o dvanáct dní byl později propuštěn na svobodu.⁹⁵⁵

Gussenbauerovo zatčení pochopitelně vyvolalo mezi jeho muži velké obavy. Pokud by mluvil, znamenalo by to nejenom masivní zatýkání mezi jeho podřízenými, ale ohrožení by byli i nadřízení a velitelé ostatních pluků. Gussenbauer ale svoji roli zvládl na jedničku a vydatnou měrou mu v tom pomohla i sama rakouská policie. Ta vlastně ani netušila, jak velkou „rybu“ do své sítě lapila, neboť jí zůstal vznik 9. SS-Standarte zcela utajen, což Gussenbauerovi značně ulehčilo práci. Jeho výpovědi jsou směsicí pravdy, překrucování faktů, zavádějících informací a vyložených lží. Aby měly alespoň určitou vypovídající hodnotu, je třeba je důsledně konfrontovat s jinými prameny.

Gussenbauer ke své kariéře u SS uvedl následující. Roku 1931 vstoupil do SS, v létě 1933 se stal velitelem družstva v Rodaunu a ještě v témže roce nejprve převzal velení čety a koncem roku celé roty. Po útěku Otty Bayera uprostřed roku 1935 se stal velitelem praporu.⁹⁵⁶ Krom údaje o času převzetí praporu může v tomto případě Gussenbauerova výpověď odpovídat realitě. Jisté je, že velitelem praporu byl jmenován nejpozději v první polovině roku 1934, pravděpodobně však již předchozí rok.

Podle svého podání ovšem praporu velel jen krátký čas. Na počátku září 1935 měl schůzku s velitelem Abschnittu Ing. Führerem, jenž mu zadal úkol zesílit propagandistickou činnost pomocí šíření letáků. Jelikož ale pro takovou akci neviděl důvod, zdráhal se Gussenbauer zadaný úkol provést. Führer mu pohrozil sesazením z funkce za odmítnutí poslušnosti a dal mu několik dnů na rozmyšlenou. Když i poté Gussenbauer odmítl, odvolal jej z funkce velitele praporu (sic). Jako jeho nástupce byl Gussenbauerovi představen jakýsi Herburg z Badenu u Vídně. Tohoto muže se policii

⁹⁵⁴ Podrobnosti k celé kauze lze nalézt ve zprávě vídeňského policejního ředitelství z dubna 1936. Viz. DÖW, 6014, Bericht der BPD Wien an das Bundeskanzleramt, GdFÖS in Wien vom 8. April 1936. Seznam zatčených osob je přiložen na konci zprávy.

⁹⁵⁵ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Ludwig Gussenbauer (nar. 18. 4. 1904), Gussenbauer an das Referat für politische Schadensgutmachung vom 21. April 1938.

⁹⁵⁶ WStLA, f. LG II, 8d Vr 2710/36, Einvernahme von Ludwig Gussenbauer durch SdFn am 23. März 1936.

nepodařilo vypátrat, pravděpodobně z toho důvodu, že se jednalo pouze o krycí jméno. Nejinak tomu bylo v případě muže jménem Kubik či Fischer, jenž sloužil jako adjutant Ing. Führera.⁹⁵⁷ Jak vyšlo najevo na počátku roku 1937, pod těmito krycími jmény se skrýval Karl Eschlböck.⁹⁵⁸

Je rovněž velmi pravděpodobné, že celá část výpovědi o jeho údajném sesazení byla jen výmyslem, jenž měl snížit míru jeho viny na minimum a umožnit vyhnout se dotěrným otázkám vyšetřovatelů. Dokazovala by to i další část jeho výpovědi, kdy uvedl, že jej 18. března 1936 kontaktoval „Fischer“ (ve skutečnosti Eschlböck) a pozval jej na schůzku na následující den. Gussenbauer se na ní dozvěděl, že uvnitř praporu (sic) není vše v pořádku a že řada lidí odešla, což se prý dříve nestalo. „Fischer“ jej požádal, aby se znovu ujal své staré funkce. Gussenbauer si prý vzal čas na rozmyšlenou, než mohl „Fischerovi“ sdělit své rozhodnutí, byl 21. března zatčen.⁹⁵⁹ Jelikož víme, že v době svého zatčení byl Gussenbauer velitelem 9. SS-Standarte, je jasné, že její velitel lhal.

Pro Gussenbauera bylo příznačné, zřídka kdy uváděl celá jména, někdy uváděl pouze krycí jména (Kubik/Fischer), většinou se ale omezoval na příjmení. Tak např. k Ing. Führerovi neuvedl křestní jméno ani žádné další podrobnosti. Uvedl ale, že před Ing. Führerem byl velitelem Abschnittu jeho bratr. „Matně“ si pamatoval, že se jeden z bratrů jmenoval Max.⁹⁶⁰ Při pozdějším výslechu uvedl, že to byl skutečně Max, kdo stál v čele Abschnittu.⁹⁶¹ Podařilo se mu tím zmást vyšetřovatele, kteří Gussenbauerově výpovědi uvěřili⁹⁶² a nezjistili, že nikoli Max, nýbrž jeho bratr Ing. Walter Führer, byl nadřízeným velitele 9. SS-Standarte.

Součástí Gussenbauerovi strategie bylo uvádění jmen pouze těch funkcionářů, kteří již ze země uprchli nebo těch s krycími jmény, čímž vedl policejní vyšetřování do slepé uličky. Nikdy přitom neopomněl míchat pravdu se lží. Udal jména všech tří velitelů praporů, Franze Wolffa z Vídeňského Nového Města i jeho adjutanta Rudolfa Brunnera, Müllera z Mödlingu a „Mazenettera“ z Mauera a jednoho z velitelů rot Schmuckerschläga. Důležité bylo, že Gussenbauer o nich nemluvil jako o velitelích

⁹⁵⁷ Tamtéž, Fortsetzung der Einvernahme von Ludwig Gussenbauer durch SDfN am 25. und 26. März 1936.

⁹⁵⁸ Tamtéž, Vr 78/37, Fortsetzung der Einvernahme von Reinhold Baumgartner am 17. November 1936.

⁹⁵⁹ Tamtéž, 8d Vr 2710/36, Fortsetzung der Einvernahme von Ludwig Gussenbauer durch SDfN am 26. März 1936.

⁹⁶⁰ Tamtéž, Fortsetzung der Einvernahme von Ludwig Gussenbauer durch SDfN am 25. März 1936.

⁹⁶¹ Tamtéž, Einvernahme von Ludwig Gussenbauer durch SDfN am 11. Mai 1936.

⁹⁶² Tamtéž, Bericht des SDfN an die Staatsanwaltschaft II in Wien vom 30. Mai 1936, s. 2.

praporů, nýbrž rot!⁹⁶³ Veliteli 9. SS-Standarte se po celou dobu dařilo sebe sama prezentovat jako velitele praporu a své podřízené jako velitele rot. A jelikož policie nikoho z Gussenbauerových mužů nedopadla, nikdy tuto manipulaci neprohlédla.

Nejblíže byla k chycení Franze Müllera. Byl to jediný velitel praporu z uvedených tří, který se v Rakousku stále nacházel na svobodě. Gussenbauer dokonce při novém výslechu 11. května poskytl vyšetřovatelům i jeho křestní jméno, věk a zaměstnání.⁹⁶⁴ S takovými informacemi už nebylo těžké velitele II. praporu vypátrat. Když byl Müller pracovně ve Vídni, přijeli do Mödlingu kriminalisté a vyptávali se místních policistů na místo jeho aktuálního pobytu. Dostalo se jim nicméně negativní odpovědi. Müllerův kamarád měl u místní policie svého informátora, jenž mu o návštěvě kriminalistů pověděl a obratem Müllera o této informaci vyrozuměl. Ten se neprodleně vydal za novým velitelem 9. SS-Standarte Reinholdem Baumgartnerem, od kterého obdržel rozkaz okamžitě opustit Rakousko. Dne 21. května 1936 zmizel Müller za hranicemi.⁹⁶⁵ Ve funkci velitele II. praporu 9. SS-Standarte jej nahradil Franz Pisarik z Leobersdorfu.⁹⁶⁶

Před svým údajným odvoláním z funkce v září 1935 obdržel Gussenbauer od Waltera Führera úkol uspořádat uvnitř SS finanční sbírku na nákup zbraní a signálních zařízení. Tento rozkaz svým podřízeným předal a přikázal jim, aby vybrané peníze dočasně uschovali u sebe.⁹⁶⁷ Perchtoldsdorfská SS údajně k tomuto účelu nashromáždila 120 Šilinků.⁹⁶⁸ Později ale byly tyto finance údajně použity v rámci zimní pomoci.

Bezpečnostní komisař v Sankt Pöltenu, kde byl Gussenbauer od svého zatčení ve vazbě, odsoudil velitele 9. SS-Standarte 30. května ve správním řízení k šesti měsícům vězení⁹⁶⁹ a následně jej předal do vazební věznice Zemského soudu pro trestní záležitosti ve Vídni, kde měl Gussenbauer čelit obvinění z velezrady. Z důvodu amnestie dohodnuté v rámci červencové dohody bylo ale trestní stíhání 11. července zastaveno a Gussenbauer

⁹⁶³ Tamtéž, Fortsetzung der Einvernahme von Ludwig Gussenbauer durch SDfN am 26. März 1936.

⁹⁶⁴ Tamtéž, Einvernahme von Ludwig Gussenbauer durch SDfN am 11. Mai 1936.

⁹⁶⁵ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Franz Müller (nar. 28. 8. 1906), Vormerkung der NSDAP Flüchtlings-Überprüfungsstelle vom 23. Mai 1936. Baumgartner je zde označen svým krycím jménem „Florian.“

⁹⁶⁶ WStLA, f. LG II, Vr 78/37, Fortsetzung der Einvernahme von Reinhold Baumgartner am 21. 10. 1936.

⁹⁶⁷ Tamtéž, f. LG II, 8d Vr 2710/36, Bericht des SDfN an die Staatsanwaltschaft II in Wien vom 30. Mai 1936, s. 2-3.

⁹⁶⁸ Tamtéž, Fortsetzung der Einvernahme von Ludwig Gussenbauer vom 25. 3. 1936.

⁹⁶⁹ Tamtéž, Bericht über die Übernahme in die Strafhaft vom 13. Juli 1936.

byl 23. července propuštěn.⁹⁷⁰ Gussenbauer mohl být spokojený nadvakrát. Vyhnul se trestu a podařilo se mu zmást vyšetřovatele.

Situace 9. SS-Standarte po Gussenbauerově zatčení

Nástupcem Ludwiga Gussenbauera se stal dosavadní velitel praporu v Maueru, Reinhold Baumgartner. Narodil se roku 1897 v Měděnci (něm. Kupferberg) v severozápadních Čechách. Jeho otec byl učitelem na místní obecné škole, avšak pocházel z Dolních Rakous.⁹⁷¹ Rodina se později přestěhovala do Lince, kde se roku 1921 oženil. Po absolvování střední školy pracoval Baumgartner jako bankovní úředník⁹⁷², od roku 1926 až do března 1936 u jedné společnosti vyrábějící žárovky, nejprve v Linci a později ve Vídni. Od té doby byl nezaměstnaný. V květnu 1915 dobrovolně narukoval do rakousko-uherské armády a během války dosáhl hodnosti poručíka. Mezi lety 1927 a 1930 byl rovněž členem *Heimwehru*.⁹⁷³ Dne 1. dubna 1933 vstoupil do NSDAP (č. 1 522 911), od 20. dubna byl veden jako příslušník SS (č. 289 772).⁹⁷⁴ O rok později se přestěhoval do Maueru u Vídně, kde 15. srpna přestoupil od římskokatolické církve k evangelicko-luteránské církvi.⁹⁷⁵ V roce 1935 se údajně stal velitelem čety a později roty⁹⁷⁶ a po útěku Ferdinanda Matznettera byl jmenován velitel III. praporu 9. SS-Standarte v Maueru. Jako velitel používal krycí jméno „Florian“, resp. „Ing. Lampe“.

Baumgartner se stal velitelem pluku pravděpodobně z důvodu svých vojenských zkušeností a vzhledem k nízkému věku dalších dvou možných uchazečů – velitelů praporů z Vídeňského Nového Města a Badenu Franze Fuckera a Franze Pisarika (1912-1943)⁹⁷⁷, jimž bylo pouze dvacet jedna, resp. dvacet tři let. Fucker se narodil ve Vídni jako syn rodičů pocházející z českého pohraničí. Byl vychováván v německo-nacionalistickém duchu a od mládí byl členem Německého tělocvičného svazu ve Vídeňském novém Městě. Po maturitě studoval architekturu na vídeňské Technické

⁹⁷⁰ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Ludwig Gussenbauer (nar. 18. 4. 1904).

⁹⁷¹ <http://vademecum.soalitomerice.cz/vademecum/permalink?xid=09ddd7cea03b9b8d%3A4e496e4e%3A12216bae987%3A-6d6e&scan=190>; fol. 178; přístup 13. října 2016.

⁹⁷² Diecéze Linc, farnost Linz - Stadtpfarre Urfahr, matrika O 1921, fol. 260.

⁹⁷³ WStLA, f. LG II, Vr 78/37, Niederschrift vom 20. Oktober 1936.

⁹⁷⁴ BArch, SSO/44: Reinhold Baumgartner (nar. 16. 12. 1897); WStLA, f. Gauakten: Reinhold Baumgartner.

⁹⁷⁵ <http://vademecum.soalitomerice.cz/vademecum/permalink?xid=09ddd7cea03b9b8d%3A4e496e4e%3A12216bae987%3A-6d6e&scan=190>; fol. 178; přístup 14. října 2016.

⁹⁷⁶ WStLA, f. LG II, Vr 78/37, Niederschrift vom 20. Oktober 1936.

⁹⁷⁷ Arcidiecéze vídeňská, farnost Leobersdorf, matrika N 1905-1912, fol. 293.

vysoké škole a od ledna 1931 do července 1934 byl členem HJ. Posléze vstoupil do SS (č. 309 581), a na počátku roku 1936 převzal velení nad I. praporem 9. SS-Standarte. Do NSDAP vstoupil až po anšlusu 22. června 1938 (č. 6 179 560).⁹⁷⁸

Pisarik se narodil v Leobersdorfu sládkovi Franzi Pisaříkovi původem z Písecka v Čechách a vyučil se zámečnickem. Většinou se však živil jako pomocný dělník a byl vícekrát nezaměstnaný. Stejně jako Fucker byl vychováván v německy nacionalistickém duchu a od mládí působil v Německém tělocvičném svazu. V březnu 1931 vstoupil do HJ a SA, odkud byl v prosinci přeložen k nově založené SS-Schar (č. 33 775) ve svém rodném městě. V březnu 1932 se stal členem NSDAP (č. 899 828).⁹⁷⁹ V květnu či červnu 1935 nahradil Franze Müllera ve funkci velitele II. praporu.

Baumgartnerovým nástupcem na pozici velitele praporu v Maueru se stal znojemský rodák Dr. Rudolf Kurzweil.⁹⁸⁰ Vystudoval práva na Vídeňské univerzitě a následně vykonával advokátní praxi v Zwettlu ve *Waldviertelu*. I on byl od mládí členem Německého tělocvičného svazu a mezi lety 1928 a 1930 příslušníkem dolnorakouského *Heimwehru*. V prosinci následujícího roku vstoupil do NSDAP (č. 782 889) a o tři měsíce později do SS (č. 52 589). Velitel SS ve *Waldviertelu* Erwin Kohlhofer jej následně pověřil postavením čety, kterou Kurzweil vedl až do června 1933. Po zákazu NSDAP v Rakousku převzal velení nad rotou zahrnující oblasti Groß-Siegharts – Waidhofen an der Thaya a Zwettl. V říjnu 1933 jej za ilegální činnost v SS odsoudilo okresní hejtmanství v Zwettlu k šesti měsícům vězení. Po vypršení trestu se následující rok přestěhoval do Maueru a po červencovém puči byl úřady necelý měsíc zadržován. V roce 1935 se stal velitelem roty v Maueru (pravděpodobně jako nástupce Reinholda Baumgartnera po útěku Ferdinanda Matznettera) a od jara 1936 velel III. praporu 9. SS-Standarte.⁹⁸¹

Na počátku léta 1936 se Baumgartnerův pluk skládal ze tří praporů. První byl dislokován ve Vídeňském Novém Městě a dále se členil na tři roty ve Vídeňském Novém Městě, Pittenu a Neuenkirchenu. Druhý měl velitelství v Badenu a taktéž se dělil na tři

⁹⁷⁸ BArch, SSO/228 + RS/B 0544: Karl Fucker (nar. 14. 2. 1915); FUCKER, Ein Leben im Spiegel der Jagd, s. 18-19.

⁹⁷⁹ Tamtéž, RS/E 5063: Franz Pisarik (nar. 15. 5. 1912).

⁹⁸⁰ <http://actapublica.eu/matriky/brno/prohlizec/10348/?strana=6>; fol. 6; přístup 14. října 2016.

⁹⁸¹ BArch, SSO/233 A + OPG/58: Rudolf Kurzweil (nar. 14. 2. 1905); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Rudolf Kurzweil, č. spisu 220 533.

roty. Umístěny byly v Badenu, Berndorfu a Mödlingu. Třetí prapor se sídlem v Maueru měl pouze dvě roty, první v Perchtoldsdorfu, druhou v Maueru.⁹⁸²

Začlenění SS v Burgenlandu do 9. SS-Standarte

V létě 1936 se velení SS v Rakousku rozhodlo připojit k Baumgartnerovu pluku útvary SS v sousedním Burgenlandu, jenž doposud podléhaly přímo jemu. Zde vznikla SS až v roce 1935 a její výstavba byla součástí širších změn uvnitř tamější NSDAP. Počet jejích příznivců a členů narostl v roce 1935 natolik, že bylo možno vybudovat samostatnou burgenlandskou župu, v jejímž čele stanul Tobias Portschy.⁹⁸³ Jeho zástupcem a organizačním vedoucím se stal Helmuth Breyman, dosavadní velitel ilegální SA-Standarte.

Breyman se narodil v Terstu železničnímu úředníkovi a vzhledem k otcově povolání se rodina často stěhovala. Po maturitě studoval dva semestry práva, studium ale nedokončil. Už od mládí byl silně pravicově orientovaný, patřil k zakladatelům, později zakázané, nacionalistické organizace „*Mittelschulverbindung*.“ Dne 22. dubna 1931 vstoupil do NSDAP (č. 511 358) a stal se spoluzakladatelem místní skupiny v obci Pinkafeld v jižním Burgenlandu. V říjnu 1931 vstoupil do SA, kde postupně vystoupal až do funkce velitele SA-Standarte. V roce 1932 byl údajně kvůli svému politickému přesvědčení propuštěn z obecního úřadu v Pinkenfeldu a následně byl buď nezaměstnaný, nebo se živil jako pomocný dělník. Od května 1934 do března 1935 byl intervenován v rakouských koncentračních táborech. V květnu 1935 se stal, jak již bylo uvedeno, župním organizačním vedoucím a zástupcem gauleitera Portschyho. O tři měsíce později byl přeložen k SS (č. 292 791), kde byl pověřen výstavbou samostatného praporu.⁹⁸⁴ Jeho krycím znělo „Hellburg.“ Breyman byl fanatický nacist, výborný organizátor, cílevědomý a bezohledný, jenž do budoucna připravil rakouským úřadům ještě mnoho starostí.

V červnu 1936 informoval člen velení SS v Rakousku Karl Eschlböck Baumgartnera, aby se spojil s Breymanem a projednali začlenění jeho praporu do 9. SS-

⁹⁸² WStLA, f. LG II, Vr 78/37, Fortsetzung der Einvernahme von Reinhold Baumgartner vom 21. 10. 1936.

⁹⁸³ BRETTL, Herbert: Nationalsozialismus in Burgenland. Opfer. Täter. Gegner, Innsbruck 2012, s. 48; Životopis Portschyho viz GRAF, Österreichische SS-Generäle, s. 159-1966.

⁹⁸⁴ BArch, SSO/106 + RS/A 5192: Helmuth Breyman (nar. 7. 2. 1911); WStLA, f. Gauakten: Helmuth Breyman.

Standarte. O měsíc později se oba muži setkali ve Vídni, kde Breymann svému novému nadřízenému nahlásil početní stav svého útvaru, jenž obdržel číslovku IV. Jednalo se o 200 mužů, rozdělených do dvou rot.⁹⁸⁵ Do podzimu se ovšem počet rot Breymannova praporu rozrostl na tři, jež měly následující umístění. SS-Sturm 1 se rozprostíral na území okresů Oberpullendorf a Oberwart, SS-Sturm 2 v okresech Neusiedl a Eisenstadt a SS-Sturm 3 zabíral území okresů Güssing a Jennersdorf.⁹⁸⁶ Velitelství praporu se nacházelo v obci Bad Tatzmannsdorf.⁹⁸⁷

Baumgartner Breymanna instruoval, aby se do budoucna ve všech služebních záležitostech obracoval výhradně na něj a ne na vrchní velení SS v Rakousku a aby pokračoval ve školení podřízených tak jako doposud.⁹⁸⁸ Spojení s burgenlandskou SS bylo udržováno skrze I. prapor ve Vídeňském Novém Městě. Spojnice vedla přes obec Ebenfurth na hranicích s Burgenlandem a zaručovala, že zpráva od Breymannova praporu dorazila do štábu pluku do tří hodin od odeslání. Jako spojka mezi Sturmabteilungem I a IV fungoval rodák z burgenlandského Stinkenbrunn Leopold Tieber, velitel 3. čety 1. roty I. praporu.⁹⁸⁹

Spojení s nadřízenými

Jak jsme si již dříve pověděli, po zatčení Karla Tause a útěku obou bratří Führerů zůstaly útvary SS v Rakousku bez nejvyššího velení. Spojení mezi jednotlivými rakouskými jednotkami a s politickým vedením udržoval příslušník vídeňské SS Karl Eschlböck (1913-2006)⁹⁹⁰, o němž se bohužel nedochovalo příliš mnoho informací stejně jako o přesné funkci, jakou během „ilegality“ zastával.⁹⁹¹ Víme jen, že v roce 1935 působil jako adjutant velitele Abschnittu Ost Ing. Waltera Führera a v následujícím roce jako náčelník ilegální zpravodajské služby SS v Rakousku.⁹⁹²

⁹⁸⁵ WStLA, f. LG II, Vr 78/37, Fortsetzung der Einvernahme von Reinhold Baumgartner vom 26. 10. 1936.

⁹⁸⁶ FRITSCH, Die NSDAP im Burgenland 1933-1938, s. 132.

⁹⁸⁷ WStLA, f. LG II, Vr 78/37, Fortsetzung der Einvernahme von Reinhold Baumgartner vom 26. 10. 1936.

⁹⁸⁸ Tamtéž.

⁹⁸⁹ Tamtéž, Vr 76/37, Abschrift des Befehles vom 26. 8. 1936 + Niederschrift vom 2. Dezember 1936.

⁹⁹⁰ Arcidiecéze vídeňská, farnost Wien 07., Schottenfeld, matrika N 1913, fol. 12.

⁹⁹¹ Původním povoláním obchodník Eschlböck byl mezi květnem 1931 a březnem 1932 členem HJ. Do SS vstoupil 15. dubna 1932 (č. 52 499), do NSDAP 1. července 1932 (č. 1 214 104). BArch, SSO/191 + RS/B 0244; ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Karl Eschlböck, č. spisu 3773.

⁹⁹² WStLA, f. LG II, Vr 1034/37, Bericht der SdFN an die Staatsanwaltschaft beim Landesgericht f. Strafsachen Wien II vom 4. März 1937, s. 7.

Právě prostřednictvím SS-Obersturmführera Eschlböcka udržoval Baumgartner kontakt s vnějším světem a dostával od něj rozkazy a rozličný „výukový materiál“, jenž následně distribuoval uvnitř svého pluku. Při prvním setkání byl Baumgartner instruován, aby neprováděl žádné násilné akce, ani žádnou otevřenou propagandu a aby ze svých mužů vychovával dobré národní socialisty. Nejednalo se tedy o nic jiného, než dodržování oficiálních instrukcí z Německa. Dodržování naprostého klidu Eschlböck Baumgartnerovi znovu zdůraznil při schůzce v červnu, v předvečer uzavření červencové dohody, kdy měla německá strana eminentní zájem na tom, aby týdny před jejím podepsáním proběhly bez jakýchkoliv incidentů.⁹⁹³

Podle svých pozdějších výpovědí se Baumgartner s Eschlböckem setkal přibližně sedmkrát, po podepsání červencové dohody již nikoliv. To nelze a priori odmítnout, neboť je možné, že Eschlböck nějakou dobu strávil v Německu či se jen držel stranou. Pravděpodobněji se ale jedná lež, neboť po jejím uzavření se Německo zavázalo dívat se na nacionální socialismus v Rakousku jako na vnitřní záležitost cizí země. Kdyby ale Baumgartner skrze Eschlböcka udržoval kontakt s velením SS v Německu i po jejím podepsání, bylo by to její jasné porušení.⁹⁹⁴ To, že Eschlböck opakovaně cestoval do Německa a setkával se zde s Alfredem Rodenbücherem i samotným říšským vůdcem SS Heinrichem Himmlerem, dokládají i údaje v jeho župního spisu.⁹⁹⁵

Spojení s vedením dolnorakouské župy a ilegálního zemského vedení dosáhl prostřednictvím muže jménem Walter Heinz, jehož se doposud nepodařilo blíže identifikovat. Po podepsání červencové dohody se na počátku srpna⁹⁹⁶ sešel Hansem Hiedlerem, jenž vykonával funkci *Geschäftsführera* a organizačního vedoucího zemského vedení, jehož se vyptával na aktuální politickou situaci a na pokyny politického vedení a zda má spojení vedením SS. Na tuto otázku odpověděl Hiedler záporně⁹⁹⁷, a co se týče předchozích, odpověděl, že příslušná nařízení budou teprve vydána a měl za ně

⁹⁹³ WStLA, f. LG II, Vr 78/37, Fortsetzung der Einvernahme von Reinhold Baumgartner vom 17. 11. 1936.

⁹⁹⁴ Tamtéž, Vr 78/37, Fortsetzung der Einvernahme von Reinhold Baumgartner vom 21. 10. 1936 +

⁹⁹⁵ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Karl Eschlböck (nar. 14. 2. 1913), NSDAP-Personal-Fragebogen vom 10. 6. 1938.

⁹⁹⁶ Vzhledem k faktu, že se Baumgartner stal velitelem 9. SS-Standarte již v březnu, nelze vyloučit, že se s Hiedlerem sešel již dříve a ne jenom jednou.

⁹⁹⁷ Jelikož nejvyšší posty v rakouské SS obsazeny nebyly, sotva s nimi mohl mít Hiedler kontakt. S Eschlböckem se Hiedler naproti tomu do zajisté znal. Nezapomínejme, že Hiedler patřil do skupiny kolem ilegálního zemského vedoucího v Rakousku Leopolda, jenž neměl s vedením rakouské SS dobré vztahy. Podle Baumgartnerovy výpovědi navíc Hiedlerovo odvolání z postu velitele 52. SS-Standarte neproběhlo za klidných okolností a Hiedler se údajně musel v Německu ospravedlňovat před svými nadřízenými. WStLA, f. LG II, Vr 78/37, Fortsetzung der Einvernahme von Reinhold Baumgartner vom 4. 11. 1936.

být zodpovědný dolnorakouský župní vedoucí Alfred Mesirek, se kterým se měl Baumgartner spojit.⁹⁹⁸

Politická organizace NSDAP (PO) platila jako nejvyšší orgán, jemuž byly podřízeny všechny formace a přidružené organizace NSDAP. Víme, že v případě SA bylo toto podřízení již provedeno. Na rozdíl od SS, jenž si uchovávala samostatnost a s jejímiž spory s politickým vedením po nezdařeném červencovém puči jsme se již seznámili. Uzavření červencové dohody představovalo pro PO vhodnou záminku, aby do své podřízenosti dostala i SS. Důvodem měla být i snaha nejvyšších funkcionářů držet členy paramilitaristických formací na uzdě a předejít uskutečnění jakýchkoliv teroristických útoků, jenž byly i nadále přísně zakázány.⁹⁹⁹ Začlenění mělo proběhnout prostřednictvím jednání mezi župním vedením a velitelem 9. SS-Standarte.¹⁰⁰⁰ Baumgartnerově snaze o navázání kontaktů proto vyšla dolnorakouská NSDAP vstříc a bylo domluveno vzájemné setkání ve Vídni.

Schůzka se uskutečnila na počátku září. Účastnil se jí Baumgartner, jeho adjutant Rudolf Kunesch, Heinz Mesirek, jeho jednatel Schwabauer a možná i bádenský okresní vedoucí Ing. Hermann Wallner¹⁰⁰¹ (1909-1982)¹⁰⁰². Účastníci diskutovali o budoucí spolupráci mezi politickým vedením a SS a finančních záležitostech,¹⁰⁰³ k podřízení SS politické organizaci ale Baumgartner odmítl svolit. K prohloubení spolupráce ovšem došlo. Aby mělo vedení župy přehled o početních stavech SS, byly vydány příkazy, aby SS každý měsíc posílala župě příslušná hlášení.¹⁰⁰⁴ 23. září se ve Vídni uskutečnila další schůzka za účasti stejných osob včetně Ing. Wallnera a okresního vedoucího z Vídeňského Nového Města Christofa Nagla, na níž se probíraly identické záležitosti.¹⁰⁰⁵

⁹⁹⁸ WStLA, f. LG II, Vr 78/37, Fortsetzung der Einvernahme von Reinhold Baumgartner vom 4. 11. 1936.

⁹⁹⁹ Zůstává ironií, že to byli právě členové SA, a nikoliv členové SS, kdo tento zákaz v září 1936 porušili a svým teroristickým útoky na dolnorakouskou Jižní dráhu způsobili obrovské problémy. Srv. kapitulu o „Brazilcovi“.

¹⁰⁰⁰ WStLA, f. LG II, Vr 918/37, Anklageschrift vom 7. 4. 1937, s. 6 + Fortsetzung der Vernehmung mit Christopf Nagl am 7. 12. 1936.

¹⁰⁰¹ Absolvent Technické vysoké školy ve Vídni Wallner byl od října 1930 členem NSDAP (č. 362 501), od března 1931 až do roku 1934 příslušníkem SA, po červencovém puči byl jako velitel SA-Sturmu internován v koncentračním táboře Wöllersdorf. Po propuštění vstoupil do SS (č. 302 807), roku 1935 se stal okrskovým a v lednu 1936 okresním vedoucím NSDAP. BArch, RS/G 0561: Hermann Wallner (nar. 1. 4. 1909); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Hermann Wallner, č. spisu 247 100.

¹⁰⁰² Arcidiecéze vídeňská, farnost Traiskirchen, matrika N 1904-1909, fol. 314.

¹⁰⁰³ K otázce financí srv. podkapitulu o financování 9. SS-Standarte.

¹⁰⁰⁴ WStLA, f. LG II, Vr 78/37, Anzeige Reinhold Baumgartner, str. 35-36 + Fortsetzung der Einvernahme von Reinhold Baumgartner vom 4. 11. 1936.

¹⁰⁰⁵ Tamtéž, Vr 918/37, Anklageschrift vom 7. 4. 1937, s. 6 + Fortsetzung der Vernehmung mit Wilhelm Schwabbauer am 12. Februar 1937 + Fortsetzung der Vernehmung mit Christopf Nagl am 7. 12. 1936.

V reakci na tuto schůzku uspořádal Baumgartner 27. září setkání v Gumpoldskirchenu u Vídně s veliteli praporů I až III, na níž se dostavil i Ing. Wallner. Velitelé byli seznámeni s župními nařízeními a obdrželi příslušné rozkazy. Velitelé rot měly hlásit stavy okresním vedoucím, velitelé praporů krajským vedoucím a Baumgartner sám měl hlásit počty svých mužů přímo župnímu vedení.¹⁰⁰⁶ Dohoda, jenž spolu Mesirek a Baumgartner uzavřeli, nebyla konečná, a vztahu PO a SS se mělo i nadále jednat, vlivem pozdějšího zatýkání k tomu již nedošlo.

S Hiedlerem se Baumgartner sešel ještě nejméně jednou a to ten samý den, kdy se ve Vídni konala první schůzka s vedením dolnorakouské župy. Oba muži hovořili o ilegálních stranických novinách „*Österreichischer Beobachter*“ a velitel 9. SS-Standarte požádal o instrukce ke sledování komunistů a dotázal se jej na možnost nákupu zbraní, s čímž mu prý Hiedler nemohl nijak pomoci.¹⁰⁰⁷

Velitelská struktura a organizace 9. SS-Standarte

Velitel pluku, jenž se interně označoval šifrou „9/1“, měl k dispozici malý štáb, mající následující podobu: 9/1 – velitel, 9/2 – adjutant, 9/3 – náčelník štábu, 9/4 – lékař, 9/5 – velitel zpravodajské služby, správce financí, vedoucí vzdělávání a sportovní referent. Obdobný štáb měl k dispozici rovněž velitel praporu. V interních dokumentech byl označován římským číslem, kupř. I, a arabskou číslicí 1 = I/1. Jeho podřízenými byli: I/2 – Zástupce a vojenský velitel, I/3 – Adjutant a organizační vedoucí, *Standesführer* a politický vedoucí, lékař, velitel zpravodajské služby, správce financí, vedoucí vzdělávání a sportovní referent. Stejným způsobem byli přiděleni veliteli roty jednotliví esesmani jako referenti. Uvedené předpisy nebylo možné vždy v praxi uskutečnit, ať už kvůli nedostatku času či lidí. U praporů a rot tak často zastávala jedna osoba více funkcí.¹⁰⁰⁸

Referenti přidělení příslušným útvarům (*Standarte*, *Sturmbann*, *Sturm*) včetně lékařů podléhali v odborném ohledu analogickým referentům jim nadřízeným jednotkám. Pokud to bylo možné, měla mít svého lékaře každé stanoviště SS, jenž poskytovali

¹⁰⁰⁶ Tamtéž, Vr 78/37, Anzeige Reinhold Baumgartner, str. 35-36 + Fortsetzung der Einvernahme von Reinhold Baumgartner vom 4. 11. 1936.

¹⁰⁰⁷ Tamtéž, Anzeige Reinhold Baumgartner, str. 36 + Fortsetzung der Einvernahme von Reinhold Baumgartner vom 13. und 20. 11. 1936.

¹⁰⁰⁸ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K 5096, Zl. 337 550, Bericht der SdFN an die Staatsanwaltschaft beim Landesgerichte für Strafsachen Wien II.

bezplatné léčení příslušníkům SS. Neopomenuta byla i výstavba sanity. V každé rotě měl být jeden vrchní sanitář (*Sanitätsführer*) a dva sanitáři, kteří měli k dispozici plně vybavené lékárníčky.¹⁰⁰⁹

Na podzim 1936 činil početní stav 9. SS-Standarte zhruba jeden tisíc mužů. Sturmbann I (okresy Vídeňské Nové Město a Neuenkirchen) měl přibližně 260 mužů, Sturmbann II (okresy Baden a Mödling) taktéž, Sturmbann III (okresy Hietzing – Umgenung a Bruck an der Leitha) měl kolem 180 mužů a Sturmbann IV (Burgenland) kolem 300.¹⁰¹⁰

Po připojení burgenlandské SS vypadal velitelský sbor 9. SS-Standarte v říjnu 1936 následovně (Kurzíva označuje nezaměstnané muže).

Tabulka č. 14¹⁰¹¹: Velitelský sbor 9. SS-Standarte		
Funkce	Jméno	Rok narození/povolání
Štáb Standarte		
9/1 – velitel	Reinhold Baumgartner	1897/ <i>soukromý úředník</i>
9/2 – adjutant	Rudolf Kunesch	1912/ <i>pomocný malíř</i>
9/3 – náčelník štábu	Neobsazen	
9/4 – lékař	Dr. Franz Josef Mayer	1900/lékař
9/5 – velitel zpravodajské služby	Hanns Bersch	1901/učitel
Správce financí	Johann Polsterer	1900/pekařský mistr
Vedoucí vzdělávání	Reinhold Baumgartner	
Sportovní referent	Reinhold Baumgartner	
Sturmbann I		
I/1 – velitel	Karl Fucker	1915/student
I/2 – zástupce a vojenský velitel	Johann Walter Fournier	1909/obchodní zaměstnanec
I/3 – adjutant a organizační vedoucí	Karl Schlager	1915/ <i>strojírenský technik</i>

¹⁰⁰⁹ Tamtéž.

¹⁰¹⁰ Tamtéž.

¹⁰¹¹ Tabulka byla sestavena na základě výslechových protokolů uložených ve Vídeňském městském a zemském archivu, a informací z župních spisů z Rakouského státního archivu a osobních složek příslušníků SS v berlínského *Bundesarchivu*.

Správce financí	Karl Kloucek	1917/obchodní zaměstnanec
Velitel zpravodajské služby	Johann Poppinger	1911/technik
1/I/9 – velitel Sturmu 1	Josef Grohmann	1912/ <i>knihovník/student</i>
1/I/9 – správce financí Sturmu 1	Bauer	?
1/1/I/9 – velitel Trupp 1	Andreas Wödl	1906/malířský pomocník
3/1/I/9 – velitel Trupp 3	Leopold Tieber	1914/ <i>strojní technik</i>
2/I/9 – velitel Sturmu 2	Franz Harather	1904/obuvník
3/I/9 – velitel Sturmu 3	Anton Raaber	1899/ <i>kovodělník</i>
Sturbann II		
II/1 – velitel	Franz Pisarik	1912/ <i>zámečnický pomocník</i>
II/3 – adjutant a organizační vedoucí	Heinz Riegler	1910/obchodní zaměstnanec
Správce financí	Karl Thiel	1899/ <i>Soukromý zaměstnanec</i>
Velitel zpravodajské služby	Karl Thiel/Hans Komarek	1911/ <i>nezaměstnaný</i>
1/II/9 – velitel Sturmu 1	Do léta 1936 Michael Stenzenberger, pak Haun	1908/truhlářský pomocník
1/II/9 – správce financí Sturmu 1	Viktor Holzer	1910/ <i>zlatník</i>
1/1/II/9 – velitel Trupp 1	Theodor Kahla	1913/horník
2/1/II/9 – velitel Trupp 2	Leopold Mayer	1911/obchodník
3/1/II/9 – velitel Trupp 3	Johann Haun	1911/ <i>úředník</i>
2/II/9 – velitel Sturmu 2	Josef Müller	1899/ <i>pomocný dělník</i>
2/II/9 – správce financí Sturmu 2	Karl Baum	1913/ <i>učitel</i>
?/2/II/9 – velitel Trupp ?	Franz Körötzt	?
?/2/II/9 – velitel Trupp ?	Lehner	?/ <i>dělník</i>
?/2/II/9 – velitel Trupp ?	Karl Pölleritzer	1906/úředník
3/II/9 – velitel Sturmu 3	Dipl.-Kfm. Otto Zeller	1907/účetní

3/II/9 – správce financí Sturmu 3	Dr. Friedrich Kraus	1909/advokát-čekatel
Sturbann III		
III/1 – velitel	Dr. Rudolf Kurzweil	1905/advokát-čekatel
Vojenský velitel	Johann Müllner	1899/zámečnick
Zástupce a adjutant	Ing. Otto Seliger	1902/úředník
Správce financí	Josef Stadtsbüchler	1910/obchodní příručí
Velitel zpravodajské služby	Rudolf Kunesch	1912/pomocný malíř
Vedoucí vzdělávání	Dr. Rudolf Kurzweil	
Sportovní referent	Dr. Rudolf Kurzweil	
1/III/9 – velitel Sturmu 1	Ing. Otto Seliger	
2/III/9 – velitel Sturmu 2	Alfred Riehl	1912/technický úředník
2/III/9 – správce financí Sturmu 2	Friedrich Dolezal	1893/číšník
1/2/III/9 – velitel Trupp 1	Friedrich Klausner	1911/vysokoškolák
1/1/2/III/9 – velitel Schar 1	Niederrauer, od září 1936 Rudolf Kronowetter	1911/elektrikář
2/1/2/III/9 – velitel Schar 2	Martin Steiger	1911/strojník
3/1/2/III/9 – velitel Schar 3	Josef Pyrek	1913/řidič
2/2/III/9 – velitel Trupp 2	Franz Ries	1915/textilní chemik
4/2/2/III/9 – velitel Schar 4	Ludwig Scholz	1898/soukromý úředník
5/2/2/III/9 – velitel Schar 5	Konrad Klausner	1910/voják
6/2/2/III/9 – velitel Schar 6	Franz Stuschka	1910/elektrotechnik
7/2/2/III/9 – velitel Schar 7	Friedrich Tichy	1909/pomocný dělník
Sturbann IV		
IV/1 – velitel	Helmut Breymann	1911/úředník
Adjutant a náčelní štábu	Hans Arnhold	1911/učitel
Velitel zpravodajské služby	Gustav Hermann	1913/student teologie
1/IV/9 – velitel Sturmu 1	? Lang Matthias	1912/učitel
2/IV/9 – velitel Sturmu 2	?	
3/IV/9 – velitel Sturmu 3	?	

Ač je náš seznam velmi podrobný, úplný není. Rakouským úřadům se nepodařilo velitelskou strukturu rozkrýt úplně a muži, jenž byli později zatčeni, podávali o svých kolezích tak málo informací, jak jen to bylo možné. A dokud není známé jméno, není možné vytěžit údaje z osobních složek a župních spisů. Navíc je pravděpodobné, že některé referentské posty ani nebyly obsazeny, resp. jedna osoba kumulovala více funkcí. I přes tato fakta se jedná o nejpodrobnější složení velitelského sboru pluku SS v Rakousku v době „ilegality“, jenž bylo doposud nalezeno.

Jak vyplývá z tabulky, velitelský sbor tvořila pestrá směsice lidí. Našli bychom zde absolventy vysokých škol a studenty, učitele, zaměstnance soukromých firem i absolventy učňovských oborů, řemeslníky a dělníky. SS dokázala do svých řad přilákat zástupce téměř všech společenských vrstev rakouské společnosti, které v ní ale nebyly zastoupeny rovnoměrně. Jednoznačně převažovaly nízkopříjmové skupiny s nižším vzděláním nad těmi lépe situovanými se vzděláním vyšším, které bychom našly spíše na velitelských pozicích. Ne, že by movitější vrstvy rakouské společnosti byly odolnější vůči přijetí národněsocialistické ideologie, ve větší míře se ale otevřeně přihlásily k nacismu až po anšlusu Rakouska.

Nápadná byla vysoká míra nezaměstnanosti, s níž jsme se u příslušníků SS již setkali. Nezaměstnaných bylo pravděpodobně ještě více, pramenný materiál tento jev ne vždy registruje. Bylo příznačné, že z pěti nejvyšších velitelů (pluk, prapory) měl zaměstnání pouze jeden, ostatní byli bez práce nebo studovali. Řada příslušníků štábů na tom byla obdobně. Tito muži tak mohli veškeré své úsilí naplno věnovat práci pro SS. Průměrný věk příslušníků SS činil 27-28 let. Ač se mezi veliteli nalézali i o generaci starší muži, většina byla narozena po roce 1910. Dominance mladších ročníků v SS byla očividná a byly to právě ony, jenž dokázala NSDAP zaujmout nejvíce. Za zmínku stojí ještě jeden jev. Nadprůměrné zastoupení osob s evangelickou vírou. Ze vzorku 41 velitelů (vynecháni byli velitelé čet), u nichž bylo možné zjistit jejich konfesi, náleželo deset¹⁰¹² (24 %) k evangelické církvi, ať už šlo o rodilé evangelíky či konvertity.¹⁰¹³ I v Dolních

¹⁰¹² Evangelíky byli Arnhold, Baumgartner, Hermann, Friedrich Klausner, Lang, Mayer, Müllner, Seeliger, Stenzenberger a Wödl.

¹⁰¹³ V roce 1936 měla evangelická církev v Dolních Rakousích 34 694 členů, což činilo 2, 3 % obyvatel Dolních Rakous. Srv. HÄNISCH, Die österreichischen NSDAP-Wähler, s. 254; NIKITSCH, Herbert, Konfession und Religiosität. In: EMINGER, Stefan, KÜHSHELM, Oliver, Langthaler Ernst, Niederösterreich im 20. Jahrhundert. Band 3: Kultur, Wien, Köln, Weimar 2008, s. 120.

Rakousích tak můžeme pozorovat tento jev, jenž je již dobře dokumentován ve starším bádání.¹⁰¹⁴

Nyní se na jednotlivé velitele podívejme podrobněji. S velitelem 9. SS-Standarte Baumgartnerem jsme se již seznámili. Jako jeho adjutant sloužil čtyřadvacetiletý Rudolf Kunesch, velmi agilní nacističtí žijící od roku 1934 v Maueru a řadu let působících ve vysokých pozicích v SA, jenž byl již v roce 1933 odsouzen za své nacistické aktivity. Po svém přestupu k SS v prosinci 1935 se stal Gussenbauerovým pobočníkem a v této pozici sloužil i po nástupu svého přítele Baumgartnera do čela Standarte. Kunesch dále zastával funkci vedoucího zpravodajské služby (*Nachrichtendienstleiter*) Sturmbannu III a současně působil jako zástupce vedoucího zpravodajské služby 9. SS-Standarte Hannse Bersche.¹⁰¹⁵

Učitel Bersch (krycí jméno ing. Hirth) byl pro výkon své funkce ideálním mužem. Jako zpravodajec působil již ve štábu I. praporu 52. SS-Standarte pod Bayerem, bydlel a pracoval ve Vídni a měl tak přímý kontakt s vrchním velením rakouské SS.¹⁰¹⁶ Jeho otec se narodil ve městě Neumarkt v Horní Falcí¹⁰¹⁷ a měl v Německu příbuzné, mj. v Mohuči. Roku 1926 se prodal za rodilou Němku Annou Marií Denne¹⁰¹⁸, jejíž otec později bydlel v Mohuči.¹⁰¹⁹ Berschova starší sestra se v roce 1930 provdala za Herberta Plotha

¹⁰¹⁴ Podle Christiane Rothländer činil podíl evangelíků uvnitř vídeňské SS mezi lety 1930 až 1932 19,1 procent, uvnitř důstojnického sboru mezi lety 1930 až 1933 dokonce 37,5 procent! Srv. ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 81.

¹⁰¹⁵ Kunesch byl mezi roky 1926 až 1929 členem velkoněmecky orientované mládežnické skupiny „*Deutscher Jugendbund Volksgemeinschaft*“ a příslušníkem SA od 22. října 1931, kde postupně velel četě, rotě, praporu ve 4. a 7. SA-Standarte a naposled působil jako SA-Obersturmführer a adjutant velitele 7. SA-Standarte. Od 19. listopadu 1931 byl členem NSDAP (č. 614 915) a 7. července 1933 byl poprvé odsouzen k osmi týdnům vězení. Následně byl postaven před vídeňský Zemský soud pro trestní záležitosti I (*Landesgericht für Strafsachen Wien I*) a za politicky motivované výtržnictví a schvalování teroristických útoků obdržel poslední srpnový den pět měsíců těžkého žaláře. Po vypršení trestu ale nebyl propuštěn, nýbrž až do 24. května 1934 zadržován v koncentračním táboře Wöllersdorf. Poté mu bylo znemožněno bydlet ve Vídni, načež se přestěhoval do Maueru na okraji rakouské metropole, kde se spřátelil s Baumgartnerem. Dne 7. prosince 1935 se nechal přeložit k SS (č. 289 564) a pravděpodobně již od této doby zaujímal funkci adjutanta 9. SS-Standarte. BArch, SSO/230 A: Rudolf Kunesch (nar. 19. 2. 1912); DKB v. 31. 8. 1933, s. 10 („Eine SA-Schar an der Arbeit“); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Rudolf Kunesch, č. spisu 266 437; WStLA, f. LG II, Vr 916/37, Einvernahme von Rudolf Kunesch vom 22. 10. 1936.

¹⁰¹⁶ Bersch vstoupil do SS již v únoru 1932 (č. 309 505), členem NSDAP se stal 4. června 1933 (č. 6 220 371). V září 1935 byl pověřen výstavbou zpravodajského aparátu 9. SS-Standarte. BArch, SSO/63 + PK/A 0311: Hanns Bersch (nar. 18. 11. 1901); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Hanns Bersch, č. spisu 247 418.

¹⁰¹⁷ Arcidiecéze vídeňská, farnost Sankt Corona am Schoepfl, matrika N1899-1920, fol. 21.

¹⁰¹⁸ Arcidiecéze vídeňská, farnost Kottingbrunn, matrika O 1920-1938, fol. 77.

¹⁰¹⁹ BArch, SSO/46: Otto Bayer (nar. 6. 11. 1900), Einvernahme von Otto Bayer durch den SD, nedat. (18. 2. 1936).

z korutanského Villachu¹⁰²⁰ a pár se v blíže neupřesněnou dobu přesunul do Německa, kde měl údajně Plothův otec v Mohuči lahůdkářství.¹⁰²¹ Bersch tak mohl pod záminkou návštěvy příbuzných bez obav cestovat do Německa, což také opakovaně činil. Mohuč navštívil kupř. v srpnu/září 1935 (před začátkem školního roku) a setkal se zde mj. i se svým bývalým nadřízeným Bayerem.¹⁰²²

Finance 9. SS-Standarte měl na starosti mlynář z malé vesnice Dornau, jenž je dnes součástí obce Schönau an der Triesting u Leobersdorfu, Johann Polsterer (krycí jméno Dorner). Příliš mnoho informací se o jeho osobě nedochovalo¹⁰²³, stejně jako o lékaři pluku jménem Franz Josef Mayer.¹⁰²⁴ Ten byl současně i plukovním lékařem 52. SS-Standarte a Baumgartner se proto snažil nalézt lékaře, jenž by se věnoval práci pouze jeho pluku.¹⁰²⁵

Velitelem Sturmabteilung I byl teprve jedenadvacetiletý student architektury Karl Fucker, který převzal funkci po uprchlém Franzu Wollfovi. Do svého štábu si vybral převážně své vrstevníky. Za svého pobočnicka¹⁰²⁶ si zvolil stejně starého Karla Schlagera¹⁰²⁷ (1915-1978)¹⁰²⁸, s nímž se znal již z doby, kdy oba mladíci působili v HJ. Oba dva se znali ze školy s Johannem Poppingerem¹⁰²⁹ (1911-1989)¹⁰³⁰ – všichni tři vystudovali technické obory¹⁰³¹, jehož Fucker postavil do čela zpravodajské služby svého

¹⁰²⁰ Arcidiecéze vídeňská, farnost Sankt Corona am Schoepfl, matrika N 1899-1920, fol. 7; Diecéze Sankt Pölten, farnost Hainfeld, matrika O 1914-1938, fol. 159.

¹⁰²¹ BArch, SSO/46: Otto Bayer (nar. 6. 11. 1900), Vermerk des SD vom 18. Dezember 1935. V matrice oddaných je ale jako jméno otce Hermanna Plotha uvedeno Anton, jenž měl být již po smrti. Viz předchozí poznámka.

¹⁰²² BArch, SSO/46: Otto Bayer (nar. 6. 11. 1900), Vermerk des SD vom 18. Dezember 1935.

¹⁰²³ Polsterer sloužil v roce 1918 v rakousko-uherské armádě u polního dělostřelectva, členem NSDAP se stal 3. dubna 1933 (č. 6 169 971) a do SS vstoupil teprve v listopadu 1934 (č. 309 054). BArch, SSO/388 A: Johann Polsterer (nar. 18. 2. 1900); WStLA, f. Gauakten: Johann Polsterer.

¹⁰²⁴ Mayer byl členem NSDAP (č. 1 206 686) i SS (č. 67 578) od července 1932 a 12. června 1933 byl povýšen na SS-Sturmführera. BArch, SSO/302 A: Dr. Franz Josef Mayer (nar. 14. 4. 1900).

¹⁰²⁵ WStLA, f. LG II, Vr 78/37, Fortsetzung der Einvernahme von Reinhold Baumgartner vom 11. 11. 1936.

¹⁰²⁶ WStLA, f. LG II, Vr 74/37, Einvernahme von Karl Schlager vom 9. 11. 1936.

¹⁰²⁷ Schlager byl od 1. dubna 1932 do 1. května 1934 členem HJ a následně přešel k SS (č. 297 944). Členem strany byl údajně od roku 1934 (č. 6 162 333). BArch, RS/F 0336: Karl Schlager (nar. 10. 7. 1915); WStLA, f. Gauakten: Karl Schlager.

¹⁰²⁸ Arcidiecéze vídeňská, farnost Sollenau, matrika N 1908-1918, fol. 215.

¹⁰²⁹ Poppinger vstoupil v únoru roku 1930 do HJ ve Felixdorfu a setrval zde až do listopadu 1931, kdy přešel k tamější SA. Dne 1. února 1932 přestoupil k SS (č. 297 753) a o dva měsíce později se stal členem NSDAP (č. 897 722). WStLA, f. Gauakten: Johann Poppinger (nar. 9. 6. 1911); Tamtéž, f. Volksgericht Wien, Vr 3790/46, Abschrift des Antrages auf Erwerb der Dienstausszeichnung der NSDAP für 10 jährige Tätigkeit.

¹⁰³⁰ Diecéze Sankt Pölten, farnost Heidenreichstein, matrika N 1909-1815, fol. 110.

¹⁰³¹ Fucker studoval architekturu na Technické vysoké škole ve Vídni a Schlager studoval na Spolkovém vzdělávacím ústavu pro strojírenství a elektrotechniku. Poppinger byl povoláním technik, jakou konkrétní školu studoval, ale z dochovaných dokumentů není možno zjistit.

praporu.¹⁰³² Fuckerovým zástupcem a vojenským velitelem byl Johann Walter Fournier (1909-1986)¹⁰³³, jenž sloužil více jak pět let v rakouském *Bundesheeru*, než byl kvůli politické nespolehlivosti v listopadu 1933 propuštěn.¹⁰³⁴ Posledním členem Fuckerova štábu byl teprve osmnáctiletý absolvent obchodní pokračovací školy Karl Kloucek, jenž byl v červenci 1936 pověřen dohledem nad financemi *Sturmbannu I*.¹⁰³⁵

Velitelé *Sturmů 2 a 3*, Franz Harather¹⁰³⁶ (1904-1990)¹⁰³⁷ a Anton Raaber¹⁰³⁸ (1899-1964)¹⁰³⁹, byli výrazně starší než členové Fuckerova štábu, pouze Josef Grohmann¹⁰⁴⁰ byl zhruba ve stejném věku. O Raaberově a Haratherově předchozí službě v SS není známo takřka nic, pravděpodobně byli dosazeni do svých funkcí ještě před nástupem Fuckera do čela praporu. Naproti tomu Grohmann byl pověřen velením nad *Sturmem 1* v březnu 1936.

Také štáb *Sturmbannu II* byl velmi mladý, ačkoli ve srovnání s předchozím o několik let starší. Jako Pisarikův adjutant sloužil Heinz Riegler¹⁰⁴¹ (1910-1944), který byl

¹⁰³² WStLA, f. LG II, Vr 72/37, Einvernahme von Johann Poppinger vom 25. 11. 1936.

¹⁰³³ Arcidiecéze vídeňská, farnost Wiener Neustadt-Hauptpfarre, matrika N 1909-1910, fol. 159.

¹⁰³⁴ Fournier byl členem NSDAP (č. 6 176383) oficiálně od 1. května 1938, příslušníkem SS od února 1935 (č. 309 583). Vzhledem ke svým vojenským zkušenostem mu bylo záhy svěřeno velení nad četou a později rotou. BArch, RS/B 0432: Johann Walter Fournier (nar. 26. 11. 1909); BArch, f. NSDAP-Gaukartei/9280805; WStLA, f. Gauakten: Johann Walter Fournier; Tamtéž, f. LG II, Vr 75/37, Einvernahme von Johann Walter Fournier vom 10. 11. 1936.

¹⁰³⁵ Kloucek vstoupil v červenci 1933 do HJ, kde dosáhl funkce velitele v rodném Felixdorfu. V červnu 1935 byl přeložen k SS (č. 309 608). Členem NSDAP (č. 6 206 783) se stal v březnu 1938. BArch, RS/C 5524: Karl Kloucek (nar. 24. 11. 1917); WStLA, f. Gauakten: Karl Kloucek.

¹⁰³⁶ Harather vstoupil do NSDAP již 1. září 1929 (č. 115 855), od února 1930 do prosince 1932 byl příslušníkem SA a jeho vstup do SS se datoval k 1. dubnu 1933 (č. 307 805), kdy bylo v Pittenu rozhodnuto o postavení SS. V mládí byl rovněž členem Německého tělocvičného svazu. BArch, SSO/63 A: Franz Harather (nar. 9. 10. 1904); WStLA, f. Gauakten: Franz Harather; Tamtéž, f. Volksgericht Wien, Vr 7668/46, Einvernahme von Franz Harather vom 23. 9. 1946 + Hauptverhandlung vom 5. 9. 1947.

¹⁰³⁷ Arcidiecéze vídeňská, farnost Pitten, matrika N 1904-1908, fol. 16.

¹⁰³⁸ Raaber od června 1917 do konce první světové války sloužil v rakousko-uherské armádě a od 1. května 1933 byl členem NSDAP (č. 1 644 144) i SS (č. 310 418). BArch, SSO/1 B + RS/E 5225: Anton Raaber (nar. 28. 2. 1899); WStLA, f. Gauakten: Anton Raaber.

¹⁰³⁹ Arcidiecéze vídeňská, farnost Sankt Valentin-Landschach, matrika N 1899-1906, fol. 6.

¹⁰⁴⁰ Grohmann vstoupil 1. května 1932 do NSDAP (č. 901 720) a o dva měsíce později do SS (č. 52 530). BArch, SSO/34 A + PK/D 0186: Josef Grohmann (nar. 16. 3. 1912); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Josef Grohmann, č. spisu 311 753.

¹⁰⁴¹ Riegler se narodil v dolnorakouském Kirchsclagu nedaleko od hranic se Štýrskem, kam se jeho rodina později přestěhovala. Vyučil se kupcem a pracoval u rozličných firem ve Štýrsku a Dolních Rakousích. Od roku 1929 byl členem Německého tělocvičného svazu, kde zastával řadu vedoucích funkcí na lokální úrovni. Do NSDAP vstoupil již v devatenácti letech 23. listopadu 1929 (č. 116 588) v Mürzzuschlagu, kde se v listopadu 1932 stal také příslušníkem SS (č. 58 092). Od července 1933 do listopadu 1934 byl velitelem místní čety, následně až do května 1935 velitelem roty v Knittelfeldu (v obou případech se jednalo o útvary štýrské 38. SS-Standarte). Poté se stal velitelem SS (*Standortführer*) v dolnorakouském Bad Vöslau a v březnu 1936 adjutantem II. praporu 9. SS-Standarte. BArch, SSO/31 B + RS/E 5458: Heinz Riegler (nar. 9. 5. 1910); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Heinz Riegler, č. spisu 257 503; WStLA, f. Gauakten: Heinz Riegler.

do této funkce instalován již v březnu 1936 ještě předchozím velitelem Franzem Müllerem. Jednalo se o velmi agilního nacistu, jehož hvězda měla do budoucna ještě hodně stoupat. Za svého zástupce a správce financí si Pisarik vybral přítele z Leobersdoru Karl Thiela¹⁰⁴² (1899-1981)¹⁰⁴³, jenž vzhledem ke své službě v rakousko-uherské armádě během první světové války sloužil pravděpodobně i jako vojenský velitel. Pozici náčelníka zpravodajské služby zřejmě zastával další obyvatel Leobersdorfu Hans Komarek¹⁰⁴⁴ (1911-1971)¹⁰⁴⁵, ačkoli o tom, kdo zastával tuto funkci, jsou k dispozici vzájemně si odporující údaje.¹⁰⁴⁶ Jak Pisarik, tak Komarek, byly již od dětství členy Německého tělocvičného svazu, Komarek a Thiel bydleli v Leobersdorfu naproti sobě.¹⁰⁴⁷

Pisarik se dobře znal i s dalšími svými podřízenými. Velitel Sturmu I Michaelem Stenzenbergerem a dvěma z jeho velitelů čet Theodorem Kahlou a Hansem Haunem¹⁰⁴⁸ (1911-1983).¹⁰⁴⁹ Všichni čtyři muži vstoupili do SS již v roce 1931 a patřili k zakládajícím členům SS v *Industrieviertel*, přičemž s Kahlou jsme se setkali již v souvislosti s teroristickými útoky bádenské SS v červnu 1933.

¹⁰⁴² Thiel sloužil od října 1916 v rakousko-uherské armádě a bojoval na italské frontě. Od jara 1932 byl podporujícím členem SS, řádným od 1. března 1933 (č. 298 194). V blíže neupřesněnou dobu vstoupil do NSDAP (č. 6 175 046). BArch, SSO/178 B: Karl Thiel (nar. 21. 1. 1899); WStLA, f. Gauakten: Karl Thiel; Tamtéž, f. Volksgericht Wien, Vr 2639/47, Stadtpolizeiamt Baden an das Volksgericht Wien vom 22. 1. 1947.

¹⁰⁴³ Arcidiecéze vídeňská, farnost Korneuburg, matrika N, fol. 4.

¹⁰⁴⁴ Komarek byl od roku 1932 příslušníkem *Steirischer Heimatschutz*, členem SS se stal až 30. září 1934 a NSDAP teprve po anšlusu 1. května 1938 (6 175 000). BArch, SSO/198 A: Hans Komarek (nar. 3. 5. 1911); WStLA, f. Gauakten: Hans Komarek.

¹⁰⁴⁵ Arcidiecéze vídeňská, farnost Kottlingbrunn, matrika N 1910-1928, fol. 37.

¹⁰⁴⁶ V odůvodnění návrhu na povýšení Komarka na SS-Untersturmführera z roku 1943 je uvedeno, že dotyčný byl velitel zpravodajské služby již od roku 1935 až do svého zatčení v listopadu 1936. BArch, SSO/198 A: Hans Komarek (nar. 3. 5. 1911), *Beförderungsvorschlag* vom 7. Juni 1943. V dochovaných výslechových protokolech je ale jako vykonavatel této funkce takřka vždy uveden Karl Thiel. Kupř. DÖW, 11 289/2, *Fortsetzung der Einvernahme von Franz Pisarik* vom 8. 2. 1937.

¹⁰⁴⁷ DÖW, 11 289/2, *Einvernahme von Johann Komarek* vom 24. 11. 1937.

¹⁰⁴⁸ Haun byl již od mládí členem nacionalistických a radikálně pravicových organizací. Mohl vykazat členství v Německém tělocvičném svazu, svazu „Markomania“ či německého školního spolku Südmark. Nepřekvapí proto, že s v červenci 1929 stal členem HJ a SA, kde soužil až do dubna 1931. Následně přišel pokyn k výstavbě SS mimo Vídeň a Haun byl od SA-Sturmu v Mödlingu převeden do SS (č. 10 517). Členem NSDAP byl od 1. června 1932 (č. 1 080 005). Mezi 25. červencem a 20. prosincem 1934 byl zadržován v koncentračním táboře Wöllersdorf. BArch, SSO/70 A: Hans Haun (nar. 27. 11. 1911); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Hans Haun; WStLA, f. Gauakten. Hans Haun; Tamtéž, f. LG II, Vr 921/37, *Einvernahme von Hans Haun* vom 28. 1. 1937. Tento spis je přiložen k poválečnému spisu u vídeňského Lidového soudu. Tamtéž, f. Volksgericht Wien, Vr 750/47.

¹⁰⁴⁹ Diecéze Sankt Pölten, farnost Neulengbach, matrika N 1896-1915, fol. 226.

O Viktoru Holzerovi (1910-1989)¹⁰⁵⁰, Stenzenbergerovu pokladníku, není známo téměř nic.¹⁰⁵¹ Leopold Mayer (1911-1945)¹⁰⁵², velitel 2. čety 1. roty, se pro NSDAP angažoval nejprve ve Štýrsku¹⁰⁵³, zatímco velitel 2. roty Josef Müller a jeho pokladník Karl Baum¹⁰⁵⁴ (1913-2000)¹⁰⁵⁵ bydleli v Berndorfu. Na rozdíl od většiny ostatních velitelů 9. SS-Standarte pocházel velitel 3. roty Otto Zeller i jeho správce financí Dr. Friedrich Kraus¹⁰⁵⁶ z dobře situovaných rodin, oba dva navštěvovali reálné gymnázium v Mödlingu, kde i bydleli.

Velitel Sturmbannu III Dr. Kurzweil po svém nástupu do funkce na jaře 1936 provedl uvnitř jednotky několik personálních změn. Za svého pokladníka si vybral Josefa Stadtsbüchlera (1910-1990)¹⁰⁵⁷ z Maueru, který na finance menších útvarů dohlížel již dva roky.¹⁰⁵⁸ Adjutantem a zástupcem velitele se po svém propuštění na svobodu stal v červenci 1936 Otto Seeliger, jenž navíc v srpnu převzal velení nad Sturmem 1, neboť Kurzweil předchozího velitele a svého známého Johanna Müllnera¹⁰⁵⁹ (1899-1966)¹⁰⁶⁰ odvolal a vzhledem k jeho službě v rakousko-uherské armádě během první světové války a rakouském *Bundesheeru* jej uvedl do funkce vojenského vedoucího praporu. Zhruba měsíc předtím byl novým velitelem Sturm 2 jmenován Alfred Riehl, jenž doposud

¹⁰⁵⁰ Arcidiecéze vídeňská, farnost Baden-St. Stephan, matrika N 1908-1910, fol. 234.

¹⁰⁵¹ Od 12. února 1934 byl Holzer členem SS (č. 295 390) a od srpna 1932 NSDAP (č. 1 209 374). BArch, RS/C 0515: Viktor Holzer (nar. 5. 1. 1910); BArch, f. NSDAP-Gauakartei/16740132; WStLA, f. Gauakten: Viktor Holzer.

¹⁰⁵² Arcidiecéze vídeňská, farnost Neunkirchen, matrika N 1910-1912, fol. 121.

¹⁰⁵³ Mayer vstoupil do SA a NSDAP (č. 512 609) v květnu 1931 v Köflachu a 1. května 1932 se stal příslušníkem SS (č. 80 438). BArch, SSO/303 A + RS/D 5302: Leopold Mayer (nar. 26. 10. 1911); WStLA, f. Gauakten: Loepold Mayer.

¹⁰⁵⁴ Baum byl od 15. ledna 1934 uchazečem o členství v SS (č. 292 862) a od června 1933 členem NSDAP (č.?). WStLA, f. Gauakten: Karl Baum (nar. 2. 10. 1913).

¹⁰⁵⁵ Arcidiecéze vídeňská, farnost Berndorf St. Margareta, matrika N 1909-1913, fol. 300.

¹⁰⁵⁶ Kraus vstoupil do NSDAP v únoru 1932 (č. 895 970), členství ale zřejmě přerušil, neboť je uváděno jako další datum vstupu 1. květen 1933 (č. 6 165 371). O čtyři měsíce později vstoupil do SS (č. 302 676). BArch, RS/D 0233: Dr. Friedrich Kraus (nar. 23. 10. 1909); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Dr. Friedrich Kraus, č. spisu 10 299; WStLA, f. Gauakten: Dr. Friedrich Kraus.

¹⁰⁵⁷ Arcidiecéze vídeňská, farnost Wien 23., Mauer, matrika N 1899-1913, fol. 261.

¹⁰⁵⁸ Stadtsbüchler vstoupil 15. července 1932 do NSDAP (č. 1 205 616), 1. září 1933 do SS (č. 300 737). V roce 1934 se stal finančním správcem čety, od jara 1935 působil v této funkci v Hansmannově rotě. BArch, SSO/148 B: Josef Stadtsbüchler (18. 10. 1910); WStLA, f. Gauakten: Josef Stadtsbüchler; Tamtéž, f. LG II, Vr 82/37, Einvernahme von Josef Stadtsbüchler vom 1. 12. 1936.

¹⁰⁵⁹ Müllner v letech 1917 a 1918 bojoval v řadách rakousko-uherské armády na italské a ruské frontě a v letech 1920 až 1924 sloužil v rakouském *Bundesheeru*. Dne 15. prosince 1933 vstoupil jak do NSDAP (č. 6 186 671), tak i do SS (č. 292 874), kde nejprve velel družstvu a později i četě. ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Johann Müllner (nar. 13. 7. 1899), č. spisu 94 338; WStLA, f. Gauakten: Johann Müllner.

¹⁰⁶⁰ Arcidiecéze vídeňská, farnost Perchtoldsdorf, matrika N 1893-1899, fol. 260.

působil u SS v Mödlingu.¹⁰⁶¹ Jako Riehlův pokladní sloužil Baumgartnerův a Kuneschův známý, třiačtyřicetiletý číšník z Maueru Friedrich Dolezal, jenž byl zároveň nejstarším velitelem uvnitř pluku.¹⁰⁶²

Konečně velitel Sturmbannu IV Breymann si za svého pobočníka a náčelníka štábu vybral další významnou osobnost burgenlandské NSDAP, Hanse Arnholda (1911-1989), se kterým společně sloužil v burgenlandské SA.¹⁰⁶³ Vedoucím zpravodajské služby byl Gustav Hermann, student evangelické teologie z Oberschützensu.¹⁰⁶⁴ Tato obec se nachází v sousedství Bergwerku, místa Arnholdova rodiště, i Bad Tatzmannsdorfu, bydliště velitele praporu Breymana. Všichni tři muži se tak dozajisté dobře znali, neboť studovali na gymnáziu v Oberschützensu a sloužili v SA, Arnholda a Hermanna spojovalo navíc i členství v HJ a společná evangelická víra. Hermann studoval teologii mezi březnem 1935 a březnem 1936 v Lipsku a v letním semestru v baště národního socialismu Tübingenu, na prázdniny se následně se vrátil do rodné obce, odkud se chtěl v říjnu odcestovat zpět ke studiu do Německa.¹⁰⁶⁵ To, že se dlouhodobě zdržoval v Německu, pravděpodobně zapříčinilo jeho uvedení do funkce vedoucího zpravodajské služby.

Ze tří Breymannových velitelů rot se doposud podařilo identifikovat pouze jednoho Matthiase Langa.¹⁰⁶⁶ Stejně jako Arnhold i on absolvoval učitelský ústav v Oberschützensu. Lang ve svém pozdějším životopisu uvedl, že právě v Oberschützensu se z něj stal národní socialista a byl členem místního německo-nacionalistického

¹⁰⁶¹ Riehl byl od 2. října 1932 členem NSDAP (č. 1 629 695) a pravděpodobně i SS (č.?). ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Alfred Riehl (nar. 7. 6. 1912), č. spisu?; WStLA, f. Gauakten: Alfred Riehl.

¹⁰⁶² Dolezal byl od září 1932 členem NSDAP (č. 1 300 534), od prosince 1934 byl příslušníkem SA, odkud byl 1. listopadu 1935 přeložen k SS (č. 289 761). BArch, PK/B 0351: Friedrich Dolezal (nar. 9. 3. 1983); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Friedrich Dolezal, č. spisu 266 669.

¹⁰⁶³ Arnhold byl původním povoláním učitel, kvůli svým politickým aktivitám byl ale v roce 1932 propuštěn a nadále pracoval jako technický úředník v Pinkafeldu. Po internaci v koncentračním táboře Wöllersdorf mezi červnem a říjnem 1934 byl opět propuštěn. Od 28. září 1928 do prosince 1932 byl členem HJ, následně přešel k SA, kde vykonával aktivní službu do října 1934, v rezervě zůstal až do července 1935. Podle vlastního životopisu byl velitelem teroristické skupiny v jižním Burgenlandu. Dne 8. března 1933 vstoupil do NSDAP (1 553 515) a mezi říjnem 1934 a červencem 1935 působil jako krajský vedoucí v Oberwartu. V srpnu 1935 byl přeložen k SS (č. 289 763) a stal se náčelníkem štábu nově vzniklého praporu burgenlandské SS. BArch, SSO/17 + RS/ A 0117 + PK/A 0079: Hans Arnhold (nar. 27. 3. 1911).

¹⁰⁶⁴ Hermann byl od října 1931 po dvanáct následujících měsíců členem HJ, v listopadu 1932 přešel k SA a o tři roky později byl přeložen k SS (č. 284 477). Od 1. května 1938 byl oficiálně členem NSDAP (č. 6 321 795). BArch, SSO/90 A: Gustav Hermann (nar. 25. 10. 1913); BArch, f. NSDAP-Gaukartei/15131535.

¹⁰⁶⁵ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Burg., K 5048, Zl. 363 287, Einvernahme von Gustav Hermann durch Bezirkshauptmannschaft Oberwart vom 5. 10. 1936.

¹⁰⁶⁶ Lang byl od 1. února 1934 až září 1935 příslušníkem SA, kde zastával funkci velitele SA-Sturmu, a následně byl přeložen k SS (č. 307 801), kde byl pověřen výstavbou nového SS-Sturmu. Od 12. února 1934 se datovalo jeho členství v NSDAP (č. 6 158 506). BArch, RS/D 0501: Matthias Lang (nar. 28. 6. 1912); WStLA, f. Gauakten: Matthias Lang.

studentského spolku. Jistě navázal kontakty s dalšími prominentními burgenlandskými nacisty, a když Breymann hledal muže, jemuž by svěřil výstavbu SS v severním Burgenlandu, volby padla právě na Langa.

Na příkladu velitelského sboru 9. SS-Standarte je dobře patrný postupný proces omlazování, kdy se do vedení dostávají jednak muži mladší třiceti let, jednak muži, kteří do SS vstoupili teprve v roce 1933, 1934 či dokonce až roku 1935. Příslušníci SS, jenž byli do Himmlerovy organizace přijati v roce 1931 či 1932, z velké míry buď již utekli do Německa, seděli v rakouských žalářích, anebo byli o z organizace vyloučeni či z ní sami odešli.

Dalším faktorem, jenž stojí za povšimnutí, je nápadná tendence dosazovat do funkcí své přátele a známé. Bylo to logické, neboť během působení v ilegalitě hrála otázky důvěry mezi jednotlivými muži klíčovou roli. Velitelé se obklopovali jen osobami, jimž mohli absolutně důvěřovat a mohli se spolehnout na to, že mezi nimi nebudou žádní policejní konfidenti. Nejsilnějším poutem mezi lidmi je pouto krve a se svérázným uplatňováním tohoto pouta v praxi SS jsme se již setkali v případě praporu 52. SS-Standarte v Sankt Pöltnu v létě 1934, kdy tehdejší velitel Julius Moser přenechal, k nelibosti svých nadřízených, velení nad praporem svému bratru Martinovi. Takovým způsobem ale organizaci řídit nešlo, a tak přišli na řadu muži, jenž se mezi sebou znali již dlouhou dobu a důvěřovali si. Svěřování nejrůznějších velitelských funkcí svým známým ovšem nevyhnutelně vedlo ke jmenování osob, jenž ne vždy měly patřičné schopnosti k jejich výkonu, což je patrné i na jejich pozdějším, mnohdy značně rozdílném kariérním postupu.

Činnost 9. SS-Standarte

Způsob financování

Členský příspěvek v 9. SS-Standarte byl předepsán na dva Šilinky měsíčně. Z této sumy zůstávalo padesát Grošů u družstva, roty a praporu. Pluk měl za každých okolností dostávat zbylých 50 Grošů. Pokud členové nebyli schopni odvádět příspěvky v plné výši, dostával pluk zmiňovanou sumu na úkor podřízených útvarů. Velitelé družstev vybírali příspěvky od svých podřízených, kteří je následně předávali veliteli své čety, jenž je obratem vedení roty, kde je zúčtoval finanční správce. Následně putovaly peníze

pokladníkům praporů a nakonec pokladníkovi pluku. Příspěvky se odevzdávaly nadřazeným místům vždy na počátku měsíce.¹⁰⁶⁷

Jako již mnohokrát v minulosti, i v případě 9. SS-Standarte byl velký rozdíl mezi předpisem a realitou. Mnoho mužů bylo nezaměstnaných a někteří i bez podpory. Navíc řada z nich neměla vzhledem ke svému vzdělání žádná lukrativní zaměstnání a jejich finanční situace nebyla natolik dobrá, aby mohla platit členský příspěvek v plné výši. A aby byla situace ještě komplikovanější, praxe se zřejmě, jak dokládají četné výpovědi, lišila od velitele k veliteli. Velitel jedné z čet Friedrich Klausner platil skutečně dva Šilinky měsíčně, velitel z jednoho družstva Franz Stuschka jeden Šilink a padesát grošů, zástupce velitele dalšího družstva Leo Manner pouze jeden Šilink.¹⁰⁶⁸ Obecně mělo platit, že muži bez podpory neodvedou žádné příspěvky, „vydědělenci“ či nezaměstnaní na podpoře 50 Grošů, pracující v závislosti na svém příjmu jeden, jeden a půl či dva Šilinky.¹⁰⁶⁹

Jelikož členský poplatek v plné výši platil je málokdo, pluk neustále bojoval s nedostatkem financí. Nižším útvarům – družstvu, rotě a praporu – tak nezděravka zůstávala nižší částka než předepsaných 50 Grošů, či dokonce vůbec nic. Ani příspěvky od podporujících členů (FM) nedosahovaly takové výše, aby dokázaly zacelit výpadek v příjmech na členských poplatcích.¹⁰⁷⁰ Příspěvky od FM, označovaných též slovem „*Mautner*“, měli přitom zůstat v držení těch útvarů, jenž FM naverbovaly, resp. příspěvky inkasovaly.¹⁰⁷¹

I přes uvedené problémy vybíral pluk nezanedbatelnou sumu. Od Sturmbannu I a II obdržela každý měsíc 200 až 240 Šilinků¹⁰⁷², od Sturmbannu III putovalo v září 1936 šedesát Šilinků.¹⁰⁷³ Výše příspěvku burgenlandského praporu známa není, jelikož byl ale ze všech čtyř nejpočetnější, mohl se blížit hranici 300 Šilinků. Měsíční příjem tak mohl dosahovat výše 800 Šilinků. Víme, že 9. SS-Standarte měla 900 až 1000 mužů. Což by

¹⁰⁶⁷ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K 5096, Zl. 337 550, Mantelnote der SDFN vom 16. Juni 1937; WStLA, f. LG II, Vr 5048/36, Einvernahme von Martin Steiger vom 22. 10. 1936 + Einvernahme von Friedrich Klausner vom 22. 10. 1936; Tamtéž, Vr 622/37, Einvernahme von Karl Baum vom 9. 1. 1937.

¹⁰⁶⁸ WStLA, f. LG II, Vr 5048/36, Einvernahme von Friedrich Klausner vom 22. 10. 1936 + Einvernahme von Franz Stuschka vom 20. 10. 1936 + Einvernahme von Leo Manner vom 15. 10. 1936.

¹⁰⁶⁹ Tamtéž, f. LG II, Vr 5048/36, Einvernahme von Friedrich Klausner vom 22. 10. 1936 + Einvernahme von Konrad Klausner vom 16. 10. 1936 + Einvernahme von Franz Kellner vom 14. 10. 1936.

¹⁰⁷⁰ DÖW, 11 289 II, Fortsetzung der Einvernahme von Franz Pisarik vom 8. 2. 1937.

¹⁰⁷¹ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K 5096, Zl. 337 550, Mantelnote der SDFN vom 16. Juni 1937.

¹⁰⁷² WStLA, f. LG II, Vr 80/37, Anzeige gegen Johann Polsterer, s. 29.

¹⁰⁷³ Tamtéž, Vr 82/37, Anzeige gegen Stadtsbüchler, s. 30.

činilo v průměru 80 až 90 vybraných Grošů na osobu poslaných pluku. Je tedy očividné, že mezi těmito penězi byly obsaženy i příspěvky od FM, a nižším útvarům zřejmě příliš mnoho finančních prostředků nezůstávalo.

Tento závěr potvrzují údaje Karla Kloucka¹⁰⁷⁴, finančního správce Sturbannu I. Podle něj činily příjmy od Sturmu 1 ve Vídeňském Novém Městě ca 70 až 75 Šilinků, v případě Sturmu 2 v Pittenu se jednalo o stejnou částku a Sturm 3 v Neuenkirchenu odevzdával ca 110 Šilinků. Příspěvky od FM se pohybovaly ve výši ca 60 až 70 Šilinků. Dohromady se tedy přibližně jednalo o 300 Šilinků za měsíc, ze kterých Kloucek odevzdával 200 až 240 Šilinků. Sturbannu I tak zbylo nanejvýš 100 Šilinků. Připomeňme si, že počet jeho příslušníků se pohyboval kolem 260 mužů. Teoreticky měl vybírat na členských příspěvcích 520 Šilinků, přičemž čtvrtina mu měla zůstat. Tedy 130 Šilinků. Zůstávalo mu však sotva jedno sto, a to i se započtením poplatků od FM.

Nejinak tomu bylo zřejmě v případě Sturmu 2/II/9. Podle jejího velitele Müllera měl přibližně 100 mužů. Podle pokladníka Bauma vybíral na členských poplatcích třicet až čtyřicet Šilinků měsíčně, ke kterým je ještě třeba připočíst 60 až 70 Šilinků od podporujících členů. Dohromady se tak jednalo o 90 až 110 Šilinků, ze kterých Baum odevzdával finančnímu správci Sturbannu II osmdesát Šilinků, zbytek zůstal v držení roty. Naproti tomu podle Müllera vybírala rota za měsíc 150 až 180 Šilinků měsíčně, ačkoli částka posílaná výše zůstávala stejná.¹⁰⁷⁵

Peníze pluku používal Baumgartner na úhradu nákladů spojených s výkonem své funkce (např. služební cesty) a na podporu v nouzi se nacházejících příslušníků SS. Vzhledem ke své nezaměstnanosti si nechal od pluku proplácet také měsíční nájem ve výši 70 Šilinků,¹⁰⁷⁶ což se nezamlouvalo plukovnímu pokladníkovi Polstererovi, jenž chtěl peníze využít výhradně na podporu pro chudé členy.¹⁰⁷⁷

Nyní pohovořme ještě o finančních vztazích Baumgartnerova pluku a dolnorakouské NSDAP. Součástí dohody uzavřené na zářijových schůzkách ve Vídni mezi 9. SS-Standarte a vedením dolnorakouské župy bylo i zapojení pluku do *Hilfswerku*

¹⁰⁷⁴ Tamtéž, Vr 71/37, Anzeige gegen Karl Kloucek, s. 29.

¹⁰⁷⁵ Tamtéž, Vr 622/37, Einvernahme von Josef Müller vom 8. 1. 1937 + Einvernahme von Karl Baum vom 9. 1. 1937.

¹⁰⁷⁶ Tamtéž, Vr 78/37, Anzeige gegen Reinhold Baumgartner, s. 37.

¹⁰⁷⁷ Tamtéž, Vr 80/37, Anzeige gegen Johann Polsterer, s. 31.

NSDAP, jenž měl doposud stát mimo tento systém podpory.¹⁰⁷⁸ Její součástí byla úmluva, že pluk bude PO za každého esesmana odvádět 20 Grošů, a na oplátku bude dostávat finanční podporu pro své nemajetné muže. Jelikož ale pluk neustále bojoval s nedostatkem peněz, dostal vybrané peníze od PO nazpět jako organizační příspěvek. Sjednaná dohoda se ovšem nevztahovala na Sturbann IV, jenž se nalézal na území burgenlandské župy.¹⁰⁷⁹ Konečná podoba finančních vztahů mezi dolnorakouskou župou a 9. SS-Standarte měla být součástí dalších jednání, vlivem zatýkání dolnorakouských nacistů na podzim 1936 k nim již ale nedošlo.

Po domluvě s vedením dolnorakouské župy byl rozkazem z 6. září 1936 nařízen výdej a prodej tzv. *Notopferscheine* (či *Notopferspendescheine*) a v následujících dnech bylo provedení této sbírky opakovaně podporováno jak plukovními, tak i praporními rozkazy. Nashromážděné prostředky měly být použity na podporu národních socialistů ve špatné hospodářské situaci. Jelikož měl výtěžek odejít dolnorakouské župě, bylo Baumgartnerem stanoveno, že značná část měla zůstat pluku, protože až doposud SS ze strany politického vedení žádnou podporu nedostávala. Baumgartner obdržel na konci září 1936 celkem 4000 *Notopferscheine*, které předal k distribuci svým podřízeným. Jeden kus se prodával za jeden Šilink.¹⁰⁸⁰

Sturbann I obdržel přibližně 1500 kusů, zdaleka ne všechny byly ale prodány. Výnos byl nashromážděn u Kloucka, jenž 18. října předal zastupujícímu plukovnímu správci financí Thielovi 650 Šilinků společně s neprodanými *Scheiny* s výjimkou dvou set, jenž skončily u adjutanta Sturbannu I Schlagera.¹⁰⁸¹ Kolik *Scheinů* obdržely ostatní prapory, známo není, stejně jako výtěžek z jejich prodeje. Nelze vyloučit, že peníze vybrané prostřednictvím *Notopferscheine* měly posloužit na financování zimní pomoci dolnorakouské župy.

Pro úplnost ještě dodejme, že po červencové dohodě si Baumgartner od Sturbannů I až III vyžádal tzv. *Hilfswerklisten*, na nichž byla zanesena jména těch esesmanů, jenž vzhledem k angažmá pro SS ztratili živobytí či přišli k „velkým újmám.“

¹⁰⁷⁸ Nelze však vyloučit, že obvinění muži v tomto ohledu při výslechu lhali, a 9. SS-Standarte dostávala finanční podporu od župy již delší dobu.

¹⁰⁷⁹ Tamtéž, Vr 78/37, Anzeige gegen Reinhold Baumgartner, str. 35; Tamtéž, Vr 918/37, Fortsetzung der Vernehmung mit Christopf Nagl am 7. 12. 1936.

¹⁰⁸⁰ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K 5096, Zl. 337 550, Mantelnote der SDfN vom 16. Juni 1937; WStLA, f. LG II, Vr 78/37, Fortsetzung der Einvernahme von Reinhold Baumgartner vom 22. 10. 1936.

¹⁰⁸¹ WStLA, f. LG II, Vr 71/37, Anzeige Karl Kloucek, s. 30 + Einvernahme von Karl Kloucek vom 12. 11. 1936.

Šlo bezpochyby o reakci na amnestii spojenou s červencovou dohodou, která měla finančně pomoci propuštěným příslušníkům SS. Celá akce měla být koordinována s *Hilfswerk* NSDAP, jejímž krajským vedoucím měly být předávány jmenné seznamy. Kupř. koncem října obdržel Sturbann I od vedoucího okresu č. 302 (*Kreisleiter Nr. 302*) částku 70 Šilinků na pomoc bývalým vězňům.¹⁰⁸² Finanční pomoc měla propuštěným nacistům plynout také prostřednictvím dalších *Notopferspendescheine* vydávaných v různých hodnotách.¹⁰⁸³

Obrázek č. 1: Notopferspendeschein ve výši 10 Šilinků, WStLA, 1936

Školení

Jednou z nejdůležitějších činností 9. SS-Standarte bylo školení a výcvik všech jejích esesmanů. Pro tento účel byly zřízeny tzv. *Lehrrotten*, na něž dozíral *Lehrtruppführer*. Výcvik probíhal po stránce ideologické (dobovou terminologií politicky-světónázorové), sportovní a vojenské. K ideologickému školení patřila mj. interpretace 25 bodového programu NSDAP¹⁰⁸⁴, distribuce črt z Hitlerovy knihy *Mein*

¹⁰⁸² ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K 5096, Zl. 337 550, Mantelnote der SDfN vom 16. Juni 1937; WStLA, f. LG II, Vr 78/37, Fortsetzung der Einvernahme von Reinhold Baumgartner vom 17. 11. 1936.

¹⁰⁸³ WStLA, f. LG II, Vr 4822/36, Beilage Notopferspende.

¹⁰⁸⁴ Program je k dispozici online: <http://www.documentarchiv.de/wr/1920/nsdap-programm.html>; přístup 5. listopadu 2016.

Kampf či spisů o rasové nauce. Právě jí přikládali nacisté mimořádný význam, což dokládají i rozkazy, ve kterých bylo nařízeno naučení se nazpaměť výukovým listům. Výsledkem ideologického školení mělo být zformování politického vojáka.¹⁰⁸⁵

Aby ohledně školení obdržel „autentické instrukce“, vycestoval Baumgartner mezi 6. a 23. červnem 1936 do Německa. K cestě obdržel svolení od Eschlböcka a nejprve zamířil do Mnichova, kde se nacházela centrála pro uprchlé rakouské esesmany, Rodenbücherova *SS-Sammelstelle*. Byl vyslechnut místními důstojníky, jenž jej poslali do Berlína k Hlavnímu rasovému a osidlovacímu úřadu SS. Zde obdržel od jednotlivých referentů podrobné vysvětlení všech problémů rasové otázky a rasových zákonů. V Berlíně strávil Baumgartner více jak týden, přičemž náklady na jeho pobyt hradila německá strana.¹⁰⁸⁶

Je očividné, že SS v Rakousku zamýšlela zavést ideologické školení přesně podle německého vzoru a sjednotit je podle tamějších předpisů. Ihned pod svým návratu vydal Baumgartner sérii rozkazů, ve kterých specifikoval její podobu a zajistil distribuci výukových materiálů. Za zmínku stojí rozkaz z 24. srpna, který nařizoval velitelům praporů zajistit pro své útvary vlastního lékaře. Jejich hlavním úkolem mělo být školení mužstva v otázkách rasy či výuka k pořízení rodokmenu k podpoře rodinného a rasového bádání. K povinnostem doktorům patřila rovněž bezplatné ošetření kamarádů z SS, o němž již byla řeč.¹⁰⁸⁷

Důležitou součástí rozkazu byl i zásnubní rozkaz (*Verlobungsbefehl*), který stanovoval, za jakých podmínek se příslušník SS směl oženit. Zásnubní rozkaz se vázal na povolení ke sňatku, které vydával sám velitel pluku Baumgartner. Předpokladem k jeho udělení bylo doručení znaleckého posudku praporeního lékaře, jenž vyšetřil nevěstin zdravotní stav a árijský původ. Pluk měl nicméně problém s nalezením vhodných lékařů, a tak mohl takový posudek vydat i jiný, než praporení lékař. Jelikož byla většina příslušníků 9. SS-Standarte nezaměstnaná či jen s nízkým příjmem, sňatek pro většinu z nich stejně nepřicházel v úvahu a mohl být realizován až po anšlusu.

¹⁰⁸⁵ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K 5096, Zl. 337 550, Mantelnote der SDfN vom 16. Juni 1937.

¹⁰⁸⁶ WStLA, f. LG II, Vr 78/37, Anzeige Reinhold Baumgartner, s. 37 + Fortsetzung der Einvernahme von Reinhold Baumgartner vom 26. 10. 1936. Podle stejné výpovědi se Baumgartner během svého pobytu v Německu neseťkal s žádnými rakouskými emigranty, což byla ovšem lež, neboť právě mnichovská *SS-Sammelstelle* sloužila jako ústředna pro uprchlé příslušníky SS z Rakouska.

¹⁰⁸⁷ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K 5096, Zl. 337 550, Mantelnote der SDfN vom 16. Juni 1937; WStLA, f. LG II, Vr 78/37, Fortsetzung der Einvernahme von Reinhold Baumgartner vom 18. 11. 1936.

Baumgartnerovo pozdější tvrzení, že až do svého zatčení v říjnu 1936 žádné povolení ke sňatku nevydal, tedy mohlo odpovídat realitě.¹⁰⁸⁸

Sportovní stránce byla po návratu velitele pluku z Německa věnována obzvláštní péče. Opět se jednalo o snahu zavést do praxe německé předpisy. Sport měl být pěstován v mnoha odvětvích a očekávalo se, že každý příslušník SS bude usilovat o získání sportovního odznaku.¹⁰⁸⁹

K vojenskému výcviku byly hojně používány nejrůznější výcvikové příručky (*Ausbildungsblätter*, AB), jenž byly distribuovány mezi mužstvo a tvořily podklad pro vojenské školení. To se skládalo z nauky o zbraních, execírování, nauce o terénu (*Geländekunde*) a formálního bojového výcviku. Muži byli pomocí knih a skic teoreticky seznamováni s různými druhy střelných zbraní, od pistolí přes pušky až po kulometry. Execírování a bojový výcvik byli odstupňovány podle velikosti útvarů, od družstva až po rotu, a zahrnovaly nasazení jak v terénu, tak i v pouličním boji. K výcviku dále náleželo naučení se práce s mapami, správné čtení značek či orientace v terénu.¹⁰⁹⁰

To, že se školení a výcvik konalo max. na úrovni rot, mělo své bezpečnostní odůvodnění. Při cvičení vyšších útvarů nebylo možné přivést na jedno místo několik set mužů, aniž by to nevzbudilo nežádoucí podezření. I v případě rot bylo nutné naráz shromáždit až sto mužů, protože se se apely na této úrovni konaly pouze zřídka. Co se týče praktického cvičení se zbraněmi, můžeme zde konstatovat to, co jsme již zmínili v předchozích kapitolách. Pluk střelnými zbraněmi disponoval (viz níže), pokud s nimi byli prováděny ostré střelby v terénu, tak s ohledem na riziko prozrazení jistě jen s pistolemi. Pravděpodobnější ale je, že po 25. červenci tato forma výcviku zcela ustala. Pokud jde o pušky, nelze vyloučit, že se někteří muži s nimi učili zacházet v domě některého z jejích vlastníků.

V rámci výcviku bylo mužstvo školené i v ryze formálních záležitostech. Správně rozpoznávat hodnosti příslušníků SS na uniformách, z jakých částí se skládá jeho

¹⁰⁸⁸ Tamtéž.

¹⁰⁸⁹ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K 5096, Zl. 337 550, Mantelnote der SDFN vom 16. Juni 1937; Podrobněji o roli sportu v SS srov. kapitola o školení.

¹⁰⁹⁰ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K 5096, Zl. 337 550, Mantelnote der SDFN vom 16. Juni 1937.

kompletní uniforma, správně vydávat a vykonávat rozkazy, jak správně podávat nadřízeným hlášení, jak správně pochodovat atd.¹⁰⁹¹

Výzbroj

Rozkazem z 5. září 1936 byla nařízena inventarizace všech předmětů, jež se nacházely ve vlastnictví jednotlivých praporech a rot. Z hlediska konspirace se jednalo o nerozumný krok – u Sturmabannu I byly později takové inventární seznamy, na kterých byl zanesen i seznam zbraní, skutečně nalezeny. Bezpečnostní složky na podzim takřka všechny zbraně zabavily a až na výjimky byly všechny v použitelném stavu. Další rozkaz z 23. září vyzval prapory, aby odevzdaly hlášení, kolik zbraní ještě budou potřebovat. Podle stejného rozkazu měly jejich případný nákup zajistit jak jednotlivé služebny, tak i jednotlivci. Jelikož ale byla špatná finanční situace pluku jejímu veliteli dobře známa¹⁰⁹², věděl, že takovým způsobem se pravděpodobně příliš mnoho zbraní pořídit nepodaří, pokud vůbec nějaké. Proto v témže rozkaze nařídil ohlásit počet zbraní, jenž se daly obstarat „prostřednictvím násilí.“ V úvahu připadaly sklady zbraní *Heimwehru* v Perchtoldsdorfu, Felixorfu či Maueru, kam se, jak bylo uvedeno dříve, SS již jednou vloupala.¹⁰⁹³ Žádnou násilnou akci ale 9. SS-Standarte nerealizovala a zůstává otázkou, nakolik byly takové úvahy reálné, neboť jejich realizace by byla proti přímým rozkazům nadřízených, jež jakékoliv násilné akce přísně zakazovaly.

Sturmabann I disponoval nejméně 20 pistolemi, 18 dobře zachovanými a 13 poškozenými puškami s více jak osmy sty kusy munice.¹⁰⁹⁴ O tom, kolikami zbraněmi disponovaly ostatní plukovní prapory, informováni nejsme. K dispozici jsou ovšem údaje k dvěma rotám. Bádenská rota měla ve vlastnictví čtyři až pět karabin, osm až deset pistolí a dvě vzduchové pistole.¹⁰⁹⁵ Rota v Berndorfu disponovala dvěma či třemi puškami a stejným počtem pistolí.¹⁰⁹⁶ Celkový počet střelných zbraní 9. SS-Standarte mohl

¹⁰⁹¹ Tamtéž, K 5093, Zl. 366 508, Aufdeckung der SS-Standarte 9 in Niederösterreich; Andreas Wödl und Genossen.

¹⁰⁹² V souvislosti se zatčením předchozího velitele 9. SS-Standarte Gussenbauera jsme se již zmiňovali o tom, že SS v Perchtoldsdorfu nashromáždila na přelomu let 1935/1936 určité množství financí k nákupu zbraní. Podle Baumgartnera ale jeho realizace nebyla možná, a tak byly peníze využity v rámci zimní pomoci. WStLA, f. LG II, Vr 78/37, Fortsetzung der Einvernahme von Reinhold Baumgartner vom 20. 11. 1936.

¹⁰⁹³ Tamtéž, K 5096, Zl. 337 550, Mantelnote der SdFN vom 16. Juni 1937.

¹⁰⁹⁴ Tamtéž.

¹⁰⁹⁵ WStLA, f. LG II, Vr 1148/37, Fortsetzung der Einvernahme von Michael Stenzenberger vom 12. 1. 1937.

¹⁰⁹⁶ Tamtéž, Vr, 622/37, Anzeige gegen Josef Müller und Karl Baum, s. 29.

přesáhnout hranici jednoho sta kusů, ke kterým je třeba ještě připočíst nejméně pět ručních granátů, jenž byly zabaveny u v domě rodičů Viktora Holzera.¹⁰⁹⁷ Dohromady se tedy jednalo o arzenál, jenž by dostačoval k provádění teroristických útoků či k pouličnímu boji s politickými oponenty, nikoliv však pro střet s armádou či policií. Pro úplnost ještě dodejme, že si pluk nevedl přehled jen o zbraních, ale rovněž o motorových vozidlech svých členů. Žádány byl seznamy mužů s řidičskými průkazy, aut, motorek (o něž byl obzvláště zájem), stejně jako vozidel, jenž se mohly opatřit formou zápůjčky či opětovně pomocí násilí!¹⁰⁹⁸

Propaganda

Propaganda a propagační činnost SS neustala ani po uzavření červencové dohody. Byla pěstována jak ústně při nejrůznějších poradách, kontrolních shromážděních a apelů, tak i písemně pomocí četných rozkazů a ilegálního tisku. Na území 9. SS-Standarte byl distribuován ilegální centrální časopis rakouských nacistů „*Österreichischer Beobachter*“ jakož i další tiskoviny. Krom těch určených pro školení byly uvnitř pluku rozdávány další letáky jako „*Das schwarze Tuch*“, „*Der neue Orden*“ i „*Rede des Reichsführers Heinrich Himmler auf dem 3. Reichsbauerntag in Goslar am 10. November 1935*“ atd. Jejich vyhotovení obstarával pluk většinou sám prostřednictvím psacích strojů a rozmnožovacích strojů.¹⁰⁹⁹

Zpravodajská služba

Nejnebezpečnější aktivitou Standarte bylo působení její zpravodajské služby (*Nachrichtendienst*). Počátky výzvědných aktivit SS v Rakousku můžeme vysledovat ještě v době před zákazem NSDAP v červnu 1933¹¹⁰⁰, ke vzniku propracované a centrálně řízené zpravodajské služby došlo ale až po červencovém puči. Podle Johanna Hausera to byl právě on, kdo po svém uvedení do funkce velitele SS-Standarte v Korutanech jako první v Rakousku vybudoval „S.D.“, tedy bezpečnostní službu, ačkoli není zcela jasné,

¹⁰⁹⁷ Tamtéž, Vr 1148/37, Anzeige gegen Michael Stenzenberger und Viktor Holzer, s. 31.

¹⁰⁹⁸ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K 5096, Zl. 337 550, Mantelnote der SdFN vom 16. Juni 1937.

¹⁰⁹⁹ Tamtéž.

¹¹⁰⁰ Podle Baumgartnera tehdy ještě neměla název „*Nachrichtendienst*“, ale pracovala podle stejného způsobu. WStLA, f. LG II, Vr 78/37, Fortsetzung der Einvernahme von Reinhold Baumgartner vom 17. 11. 1936.

zda se jednalo o organizaci identickou se zpravodajskou službou.¹¹⁰¹ Vybudováním zpravodajského aparátu uvnitř 9. SS-Standarte byl v září 1935 pověřen Hanns Bersch.¹¹⁰²

Pro zpravodajskou službu měli být vybíráni obzvláště nadaní muži, od nichž se očekávalo, že dostojí vysokým nárokům na ně kladeným. Zda tak vypadal výběr i v praxi není možné zjistit, neboť jméno žádného z ND referentů na úrovni ro se autorovi nepodařilo dohledat. Leccos však může naznačit pozdější kariéra jejich nadřízených. Zatímco Bersch i Kunesch po anšlusu pracovali pro SD, resp. pro Hlavní úřad říšské bezpečnosti, Poppinger a Komarek se ve zpravodajské branži již dále neangažovali. Prvně jmenovaný ani nedosáhl důstojnické hodnosti.

Velitelé zpravodajské služby se označovali zkratkou „*ND Leiter*“ (či „*ND-Mann*“ nebo „*ND-Referent*“) a působili od úrovně roty a výše. Vedoucí ND roty shromažďoval zprávy došlé od jednotlivých družstev a předával je vedoucímu ND praporu, jenž je obratem předal vedoucímu ND pluku. Zpravodajská služba měla za úkol sledovat vývoj ve vlastním hnutí a u politickým protivníků, opatření a jednání exekutivních a úředních míst stejně jako si všímat všech událostí, jenž byly důležité pro NSDAP. Zjišťována měla být i síla, politická orientace a stav výzbroje jednotlivých četnických stanic, jakož i paramilitaristických svazů *Heimwehru* a *Ostmarkische Sturmsharen*. Obzvláštní péče byla věnována sledování komunistů.¹¹⁰³

Důležitost a nutnost výstavby zpravodajské služby byla opakovaně zdůrazňována v plukovních i praporečnických rozkazech. Zprávy neputovaly jen od zdola nahoru, ale i opačnou cestou. Mezi mužstvo tak byl rozšiřován např. výnos Úřadu spolkového kancléře, Generálního ředitelství pro veřejnou bezpečnost z 23. července 1936, oběžník Vlastenecké fronty či Mobilizační rozkaz Zemského vedení četnictva pro Štýrsko z 2. května 1936.¹¹⁰⁴ Pluk se očividně dokázala dostat i k velmi důležitým vládním dokumentům. Jak přesně byly získány a kým ale zůstalo utajeno a není ani jasné, zda zmiňované dokumenty opravdu získala ND 9. SS-Standarte či došly od jiných pluků. Zmíněný mobilizační rozkaz obdržel Baumgartner od burgenlandského praporu

¹¹⁰¹ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Johann Hauser (nar. 5. 5. 1903), č. spisu 348 107.

¹¹⁰² BArch, SSO/63: Hanns Bersch (nar. 18. 11. 1901).

¹¹⁰³ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K 5096, Zl. 337 550, Mantelnote der SdFv vom 16. Juni 1937; WStLA, f. LG II, Vr 78/37, Fortsetzung der Einvernahme von Reinhold Baumgartner vom 17. 11. 1936; Tamtéž, Vr 72/37, Fortsetzung der Einvernahme von Johann Poppinger vom 25. 11. 1936.

¹¹⁰⁴ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K 5096, Zl. 337 550, Mantelnote der SdFv vom 16. Juni 1937.

prostřednictvím jejího velitele Breymanna, výnos Úřadu spolkového kancléře pocházel od velitele Sturm 1 Sturmbannu III Seeligera.¹¹⁰⁵

Došlé zprávy Bersch s Baumgartnerem posílali Eschlböckovi. Koncem června či počátkem července 1936 však došlo k významné změně, kdy byl do funkce velitele zpravodajské služby rakouského ilegálního Oberabschnittu uveden dosavadní náčelník zpravodajců SS ve Vídni Josef Trittner¹¹⁰⁶ (1907-1978).¹¹⁰⁷ Eschlböck ve stejnou dobu seznámil Baumgartnera s Trittnerem, jenž jej vyzval, aby na příští schůzku přivedl svého velitele ND. Jelikož se ale Bersch v červenci a srpnu nalézal v Německu¹¹⁰⁸, přišel na ní s Baumgartnerem jeho adjutant Kunesch, jenž v Berschově nepřítomnosti vykonával funkci velitele ND.¹¹⁰⁹

Schůzka mezi uvedenými muži se uskutečnila přibližně 14 dní později a Trittner předal Baumgartnerovi a Kuneschovi instrukce pro ND jakož i svojí adresu. Kunesch a později Bersch posléze každý týden chodily s došlými zprávami do Trittnerova vídeňského bytu. Vedoucí ND 9. SS-Standarte obvykle shromáždil zprávy od svých podřízených, stylizoval je a vyhotovil opis pro Baumgartnera. Berschovi podřízení mu zasílali zprávy na krycí adresy v Maueru, nebo prostřednictvím poslíčků zanechávaly v jedné tamější kavárně (*Parkkaffe Mauer*) vrchnímu číšníkovi a pokladníku SS-Sturmu v Maueru Friedrichu Dolezalovi. Zprávy měly docházet do Maueru vždy každé pondělí. Uvedená kavárna sloužila 9. SS-Standarte jako oblíbené setkávací místo, kde se prostřednictvím Dolezala a dalšího z esesmanů Johanna Brunnera¹¹¹⁰ předávali nejenom zpravodajské informace, ale další zprávy či rozkazy, jenž mohly putovat oběma směry.¹¹¹¹

¹¹⁰⁵ WStLA, f. LG II, Vr 916/37, Fortsetzung der Einvernahme von Rudolf Kunesch vom 25. 11. 1936.

¹¹⁰⁶ Trittner se narodil v rodině kovářského mistra původem ze Znojma. Na Vídeňské univerzitě vystudoval práva, přičemž po dobu svého studia byl členem buršáckého spolku Normannia. Po studiu pracoval v kanceláři podniku svého otce. Dne 13. října 1933 vstoupil jak do NSDAP (6 126 913), tak i do SS (č. č. 309 695), kde působil v 1. rotě I. praporu 11. SS-Standarte. Od listopadu 1934 vykonával funkci ND referenta v uvedené rotě a v květnu 1936 se stal náčelníkem zpravodajské služby SS ve Vídni. BArch, SSO/190 B: Josef Trittner (nar. 21. 7. 1907); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Josef Trittner, č. spisu 330 747.

¹¹⁰⁷ Arcidiecéze vídeňská, farnost 18., Weinhaus, matrika N 1905-1908, fol. 241.

¹¹⁰⁸ WStLA, f. LG II, Vr 915/37, Fortsetzung der Einvernahme von Hanns Bersch vom 24. 11. 1936.

¹¹⁰⁹ Tamtéž, Vr 78/37, Fortsetzung der Einvernahme von Reinhold Baumgartner vom 24. 11. 1936.

¹¹¹⁰ Brunner byl nemanželský syn stejnojmenného otce a Češky z jižní Moravy. Od roku 1931 byl nezaměstnaný a za spropitné od hostů si přivydělával jako dozorce ve zmíněné kavárně. WStLA, f. LG II, Vr 5048/36, Anzeige gegen Johann Brunner vom 30. Oktober 1936, s. 3-4; Arcidiecéze vídeňská, farnost Alberndorf im Pulkautal, matrika N 1899-1925, fol. 74.

¹¹¹¹ Tamtéž, Fortsetzung der Einvernahme von Reinhold Baumgartner vom 22. 10. und 24. 11. 1936. Tamtéž, Vr 916/37, Fortsetzung der Einvernahme von Rudolf Kunesch vom 20. 11. 1936.

„G-Abteilung“

Nejtajemnější a nejnebezpečnější součástí 9. SS-Standarte bylo její „oddělení-G“. Podle statut, jenž byly v červnu 1936 nalezeny u 52. SS-Standarte, se měla do SS zabudovat i tajná státní policie (*Geheime Staatspolizei*, Gestapo). Obdobná instituce, oddělení-G, bezpečně existovala v prvním praporu 9. SS-Standarte. „Přímé spojení oddělení-G s Gestapem je sice sporné, avšak stanovené úkoly jsou nesporně natolik podobné, že totožnost oddělení-G s Gestapem lze sotva zpochybnit“, pravilo se v policejní zprávě.¹¹¹²

Výše zmíněna statuta¹¹¹³ se do dnešních dnů dochovala¹¹¹⁴ a poskytují unikátní náhled do náplně ilegální činnosti SS v Rakousku. Je proto žádoucí o nich promluvit podrobněji. V úvodu byly nastíněny úkoly Gestapa – zjišťovat vývoj v nepřátelské i vlastní straně, zachycovat pohrdavé poznámky o národních socialistech, pečlivě je uchovávat, aby mohli být tito „zrádci národa“ (*Volksverräter*) v příhodnou dobu „pohnáni k odpovědnosti.“ Gestapo tedy mělo dohlížet jak na chování nacistů, a kontrolovat, zda se jedná o „opravdové“ nacisty, tak i osob z nepřátelského tábora.

Vedení Gestapa měl převzít každý velitel roty, jemuž měli být po ruce velitelé čet, a z každé čtyři další tři muži. Z celkového počtu přibližně jednoho sta mužů roty tak nemělo Gestapo čítat více jak devět mužů plus velitelé čet a roty. Je nutno zmínit, že jednotliví muži se mezi sebou nesměli znát, jen velitele své čtyři a roty. Zprávy docházely velitelům čet, jenž je každý měsíc předávali svému nadřízenému. Ti měli rovněž předepsány společné schůzky jednou měsíčně k projednání došlých zpráv. Zřízena měla být speciální pokladna, aby byly k dispozici kdykoliv nezbytné finanční prostředky.

Členy Gestapa se směli stát pouze muži starší 24 let, lstiví, úskoční, chladnokrevní, pohotoví a odvážní. Museli být k zastížení ve dne i v noci, umět snést velkou fyzickou námahu a finanční oběti. Jakási elita uvnitř elity. Součástí výcviku byla pravidelná tělesná a střelecká cvičení. Každý člen Gestapa měl mít k dispozici revolver,

¹¹¹² ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K 5096, Zl. 337 550, Mantelnote der SdFv vom 16. Juni 1937.

¹¹¹³ WStLA, f. LG II, Vr 75/37, Abschrift der Aufgaben der Gestapo.

¹¹¹⁴ Statuta byla zabavena při domovní prohlídce příslušníka 52. SS-Standarte Siegfrieda Müllera, jenž byl členem SS již od září 1931 (č. 307 486). Od podzimu 1930 byl taktéž členem NSDAP (č. 442 785). Müller od roku 1932 pracoval u kremžské policie, z jejíž služeb byl v červnu 1934 propuštěn, údajně kvůli svým politickým aktivitám. Po anšlusu pracoval pro SD, což indikuje, že ve zpravodajské službě či Gestapu 52. SS-Standarte skutečně pracoval. BArch, RS/E 0164: Siegfried Müller (nar. 25. 12. 1908); ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K 5096, Zl. 337 550, Mantelnote der SdFv vom 16. Juni 1937; Tamtéž, f. Gauakten: Siegfried Müller, č. spisu 122 072.

aby v případě nezbytnosti „nemohl objekt už nikdy vypovídat.“ Takový osud čekal na zrádce ve vlastních řadách, a že se ze strany SS nejednalo o plané hrozby, dokumentuje řada fémových vražd v Rakousku mezi lety 1934 až 1938¹¹¹⁵, ačkoli přímá spojitost s oddělením-G či Gestapem není doložena. Zkušební dobu nového uchazeče stanovoval velitel roty případ od případu. Pokud spáchal dotyčný nějaký „přečin“, následovalo vyloučení z SS. V případě zrady to po konzultaci s velitelem pluku byla kulka.

Výjimečné postavení Gestapa uvnitř SS podtrhovala i speciální přísaha, která jasně na poukazovala na možnost fyzické likvidace protivníků a zrádců: „*Před Bohem Všemohoucím skládám tuto posvátnou přísahu, že věrně splním všechny rozkazy a nařízení nadřízených a budu připraven k jakémukoliv činu. Budu mlčet a vše vezmu na sebe a nikdy se nestanu zrádcem. K tomu mi dopomáhej Bůh.*“¹¹¹⁶

Nyní obraťme pozornost k oddělení G ve Sturmbannu I ve Vídeňském Novém Městě, jemuž velel Johann Walter Fournier, jenž současně vykonával funkci vojenského velitele a zástupce Karla Fuckera. Stejně jako ke Gestapu i Fournierovu oddělení byli vybíráni pouze obzvláště schopní muži, a jaký význam jim byl přisuzován, dokládá mj. i to, že jejich funkce měla zůstat ukryta i před jejich vlastními kamarády. Úkolem bylo vykonávat dozor nad nepřáteli i vlastními lidmi. Fournier byl interně označován jako „*G-Führer*“, k ruce měl jednoho zástupce (*G-Unterführer*, GUF) a bylo mu podřízeno několik velitelů skupin (*Gruppenführer*, Grf), z nichž každý velel několika mužům (*G-Männer*). Jednalo se o strukturu velmi podobnou Gestapu z 52. SS-Standarte.¹¹¹⁷

Oddělení G mělo ca. 15 členů, kteří procházeli intenzivním výcvikem. Každé skupině byl přidělen pozorovací rajón, ve Vídeňském Novém Městě se jich nacházelo pět (A-E), přičemž členové oddělení vykonávali stálou službu (*Permanenzdienst*), což lze doložit dochovanou zprávou GUF z Neuenkirchenu z 2. října 1936, ze které rovněž vyplývá velká tužba podřízených mužů po praktickém výcviku s nejrůznějšími zbraněmi (pistole, kulomety, samopaly i ruční granáty). I tento požadavek jasně ukazoval na souvislost s Gestapem. Jaká disciplína panovala uvnitř oddělení G, dokládá znovu

¹¹¹⁵ SCHAFRANEK, NS-Fememorde in Steiermark, s. 221-245.

¹¹¹⁶ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K 5096, Zl. 337 550, Mantelnote der SDFN vom 16. Juni 1937.

¹¹¹⁷ Tamtéž.

citovaná zpráva, kdy i o dovolenou trvající pouze dva dny museli Fournierovi podřízení žádat o jeho svolení.¹¹¹⁸

Velitel oddělení G později po svém zatčení vehementně popíral, že by zkratka „G“ znamenala Gestapo. Podle něj se jednalo o zkráceninu slova „*geheim*.“ Rovněž uvedl, že oddělení G vzniklo z jeho iniciativy ca. v březnu 1936. Svě oddělení prezentoval jako čistě interní záležitost Sturmbannu I, v ostatních praporech neexistovalo a nemělo prý ani žádné spojení s velitelem pluku.¹¹¹⁹ Že by Fournier na vlastní pěst zakládal takovéto oddělení bez vědomí nadřízených je krajně nepravděpodobné, spojitost Gestapa s oddělením-G byla až příliš nápadná a proti Fournierově tvrzení o založení oddělení v březnu 1936 stála výpověď jednoho z jeho G-Mannů Franze Mosera (1913-1999),¹¹²⁰ jenž byl touto funkcí pověřen již v zimě 1935/1936.¹¹²¹ Podle výpovědi pokladníka Sturmabannu II Karla Thiela mělo oddělení-G skutečně vzniknout z příkazu velení pluku, v jeho praporu k tomu ale údajně nedošlo, neboť se nepodařilo najít žádnou vhodnou osobu.¹¹²²

Jak Gestapo, tak oddělení G formálně kladlo na své členy velké požadavky. Zda je opravdu splňovali, nelze vzhledem ke skutečnosti, že jména většiny z nich nejsou známa, jednoznačně určit. O lecčem ale vypovídají osobnosti a pozdější osudy tří mužů, kteří jeho členy byli. Sám velitel oddělení G Fournier vstoupil do SS teprve v únoru 1935¹¹²³, Franz Moser dokonce ještě později, údajně v létě téhož roku.¹¹²⁴ Pouze třetí muž jménem Raaber¹¹²⁵, v jehož případě se s největší pravděpodobností jednalo o velitele 3. roty I. praporu Antona Raabera, se stal příslušníkem SS ještě před zákazem NSDAP v Rakousku.¹¹²⁶ Fournier musel mít velkou důvěru svých nadřízených, když mu svěřili velení nad oddělením G, které navíc složil z lidí, jenž osobně znal.¹¹²⁷

¹¹¹⁸ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K 5096, Zl. 337 550, Mantelnote der SdFv vom 16. Juni 1937; WStLA, f. LG II, Vr 75/37, Meldung des G-Unterführers vom 2. 10. 36.

¹¹¹⁹ WStLA, f. LG II, Vr 75/37, Fortsetzung der Vernehmung mit Walter Fournier am 11. 11. 36.

¹¹²⁰ Arcidiecéze vídeňská, farnost Wiener Neustadt-Hauptpfarre, matrika N 1913-1914, fol. 106.

¹¹²¹ WStLA, f. LG II, Vr 73/37, Fortsetzung der Vernehmung mit Franz Moser am 5. 11. 36.

¹¹²² DÖW, 11 289, Fortsetzung der Vernehmung mit Karl Thiel am 23. 11. 1936.

¹¹²³ BArch, RS/B 0432: Johann Walter Fournier (nar. 26. 11. 1909); WStLA, f. Gauakten: Johann Walter Fournier.

¹¹²⁴ WStLA, f. LG II, Vr 73/37, Fortsetzung der Vernehmung mit Franz Moser am 5. 11. 36.

¹¹²⁵ Tamtéž, Vr 75/37, Beilage 5, Wochenabfertigung vom 15/10.

¹¹²⁶ BArch, SSO/1 B: Anton Raaber (nar. 28. 2. 1899).

¹¹²⁷ WStLA, f. LG II, Vr 75/37, Fortsetzung der Vernehmung mit Walter Fournier am 11. 11. 36.

Jak Raaber, tak i Fournier za sebou měli službu v rakousko-uherské armádě, resp. v rakouském *Bundesheeru*, což pro jejich práci v oddělení G mělo, krom dovednosti v zacházení se zbraněmi, jen minimální význam. O Franzovi Moserovi není známo takřka nic. Fournier ani Raaber se ve svých pozdějších životopisech o své činnosti v oddělení G nezmiňovali, ani jeden ze tří mužů po anšlusu nepracoval pro Gestapo. Pouze Raaber byl povýšen na důstojníka, Fournierovou nejvyšší dosaženou hodností byl SS-Oberscharführer a Moser měl dokonce jen nejnižší možnou hodnost SS-Mann!¹¹²⁸ To vše nepodává příliš pozitivní obraz o jejich schopnostech a spíše svědčí o tom, že Fournier byl do čela oddělení G dosazen ze známosti se svými nadřízenými.

I přes uvedená fakta bychom ale činnost oddělení G neměli podceňovat, což dokazují i nalezené černé listiny a seznamy rukojmích (*Schwarzen- und Geisellisten*). Podle Baumgartnera byly vedeny již od zákazu NSDAP v Rakousku v červnu 1933 a s jejich použitím v praxi po úspěchu puče v roce 1934. Když se stal velitelem 9. SS-Standarte, vydal 20. července rozkaz k jejich novému založení.¹¹²⁹ Ačkoliv žádný ze zatčených funkcionářů pluku později neprozradil, kdo tyto seznamy vyhotovil, lze předpokládat, že alespoň část jmen dodalo oddělení-G. Z téže strany rovněž opakovaně zaznívalo, že činnost SS byla po podepsání červencové dohody zaměřena především proti komunistům. V zabavených seznamech ale komunisté vůbec zachyceni nebyli, nýbrž jména úředníků veřejné správy a exekutivy, ozbrojených formací či jména údajných zrádců z vlastních řad.¹¹³⁰

A k čemu pořizování černých listin a seznamů rukojmích vlastně sloužilo? Není pochyb o tom, že uvedené seznamy měly být použity po anšlusu při zatýkání politických oponentů. Zda byly odesílány do Německa, kde z nich SD sestavovala speciální kartotéky, či zda byly nacistickým bezpečnostním složkám předány až v březnu 1938, již z dochovaných pramenů nelze určit.

Krátce ještě pohovořme o vztahu zpravodajské služby a oddělení G. Existovaly zřejmě nezávisle na sobě¹¹³¹, avšak pole jejich působnosti se mohlo překrývat, neboť ND stejně jako oddělení G dohlížela na politické nepřátele i na členy NSDAP. Působení obou složek kopírovala vývoj Gestapa a SD v Německu, kde se jejich kompetence zpočátku

¹¹²⁸ BAArch, SSO/1 B: Anton Raaber (nar. 28. 2. 1899); WStLA, f. Gauakten: Johann Walter Fournier (nar. 26. 11. 1909); Tamtéž, f. Gauakten: Franz Moser (nar. 12. 9. 1913).

¹¹²⁹ WStLA, f. LG II, Vr 78/37, Fortsetzung der Vernehmung mit Reinhold Baumgartner am 17. 11. 1936.

¹¹³⁰ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K 5096, Zl. 337 550, Mantelnote der SdFN vom 16. Juni 1937.

¹¹³¹ WStLA, f. LG II, Vr 75/37, Fortsetzung der Vernehmung mit Walter Fournier am 11. 11. 36.

vzájemně křížily. Po „Röhmově puči“ byly pravomoci obou organizací přesně vymezeny, byť ke kolizím docházelo o nadále. SD sloužila jako zpravodajská služba, zatímco Gestapu připadlo odhalování nepřátel státu, jemuž SD pomáhala svojí výzvědnou a kontrarozvědnou činností. Obdobné rozdělení kompetencí lze vytušit i u 9. SS-Standarte, čímž lze vypožorovat již zmiňovanou tendenci přizpůsobit organizaci, činnost a fungování SS v Rakousku jejímu německému vzoru a tamějším předpisům.

Díky zabavení statut a zatčení velitelského sboru 9. SS-Standarte získaly rakouské bezpečnostní složky náhled do činnosti jak Gestapa, tak i zpravodajské služby. I přesto ale měly dost zmatené představy o jejich organizaci, jak dokazuje i „důvěrná“ zpráva z 1. března 1937. Podle ní vyslalo vedení vídeňské SS a SD (sic) do Německa deset vybraných mužů, jež se měli zúčastnit školení ve „speciálně policejních úkolech.“ SD byla ve zprávě popsána jako svého druhu rakouská verze gestapa, jež prostřednictvím svého vedení byla v kontaktu s německou státní policií.¹¹³²

Komunikační prostředky

Oddělní G, ND i velitelé jednotlivých útvarů ve Sturbannu I využívaly pro komunikaci mez sebou řadu spojovacích prostředků sestávajících ze signalizačních a telefonních zařízení, krátkovlnného vysílače i poštovních holubů. Byly nakoupeny z prostředků prvního praporu z iniciativy jejího velitele Fuckera a jeho zástupce Fourniera. Celkem se jednalo o sedm až osm kompletně vybavených signalizačních a šest telefonních aparátů, 31 poštovních holubů a dvě holubí stanice. Pokud jde o technická zařízení, zakoupil je Fournier ve Vídni prostřednictvím jednoho prostředníka za přibližně deset Šilinků za kus.¹¹³³

Výcvik zaměřený na obsluhu těchto zařízení probíhal v tzv. technických spojovacích družstev (*Technische Nachrichtenscharen*), jejíž velitelé byli označováni zkratkou TNF (*Technischer Nachrichten-Scharführer*), a za pomoci četných výcvikových listů o Morseově abecedě, signalizaci, mávání a telefonu. Spojovací družstva vznikla již v létě 1935 v rotě umístěné ve Vídeňském Novém Městě, jíž tehdy velel Fournier. Když se stal zástupcem Fuckera v jeho praporu, zasadil se Fournier i o jejich vznik v ostatních

¹¹³² ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/gen., K 4992, Zl. 315 517, Streng vertraulich Mitteilung vom 1. März 1937.

¹¹³³ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K 5096, Zl. 337 550, Mantelnote der SDfN vom 16. Juni 1937; WStLA, f. LG II, Vr 75/37, Fortsetzung der Vernehmung mit Walter Fournier am 20. 11. 1936.

dvou rotách. Družstva měla jednoho velitele a přibližně deset mužů, kteří podléhali veliteli roty. V pozdější době byl výcvik všech družstev svěřen bývalému spojařovi *Bundesheeru* Johannu Hoferovi.¹¹³⁴

Hofer uspořádal pro svém muže řadu školení a absolvoval i velké „spojovací a bezpečnostní“ školení v noci z 5. na 6. září v okolí Pittenu, jehož se pod Fournierovým vedením zúčastnila všechna technická spojovací družstva s veškerým vybavením i použitím poštovních holubů. Dohromady se cvičení účastnilo ca 80 mužů. Stojí ještě za zmínku, že to byl právě Hofer, kdo ve Sturbannu I vedl i černé listiny a seznamy rukojmích, schraňoval i praporeční inventář a vyřizoval další písemnou agendu. K jejich vyhotovení měl k dispozici psací stroj.¹¹³⁵

Z Fournierovy iniciativy vydal Baumgartner 24. srpna 1936 rozkaz k nákupu signalizačních a telefonních zařízení pro celý pluk. Z jeho strany nicméně nebyly poskytnuty žádné finance k jejich nákupu a vzhledem k finanční nouzi praporů patrně žádné nakoupeny nebyly. Pouze ve Sturbannu III bylo pro perchtolsdorfskou rotu objednáno jedno kompletní signalizační zařízení, z důvodu říjnového zatýkání velitelů 9. SS-Standarte ale k jeho vyzvednutí nedošlo.¹¹³⁶

Na závěr se ještě zmiňme o poštovních holubech. Náklady na jejich chov byly hrazeny z prostředků I. praporu a byl svěřen jednomu z G-Mannů Franzu Moserovi, kterého pro tento účel naverboval do SS zástupce velitele praporu Fournier. Moser se do té doby věnoval chovu holubů z vlastní záliby a na Fournierův příkaz svůj chov rozšířil, nakoupil nové holuby a ve svém domě zbudoval stanici č. 1. Druhá stanice byla

¹¹³⁴ Tento původem karpatský Němec vstoupil 15. dubna 1932 do NSDAP (č. 904 738), od roku 1933 byl podporujícím a teprve od června 1935 řádným členem SS. Od června následujícího roku byl jako nezaměstnaný živěn a ubytován na náklady praporu v jednom nenápadném domku v lese přibližně 10 km od Vídeňského Nového Města, kde byla uskladněna i zmiňované signalizační a telefonní zařízení. NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Wiener Neustadt, Vr 35/37, Einvernahme mit Johann Hofer am 10. 11. 1936; WStLA, f. Gauakten: Johann Hofer (nar. 25. 2. 1906).

¹¹³⁵ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K 5096, Zl. 337 550, Mantelnote der SDfN vom 16. Juni 1937; NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Wiener Neustadt, Vr 35/37, Anzeige gegen Johann Hofer vom 20. 11. 1936 + Einvernahme mit Johann Hofer am 10. 11. 1936.

¹¹³⁶ DÖW, 11 289 II, Fortsetzung der Vernehmung mit Karl Thiel am 23. 11. 1936; WStLA, f. LG II, Vr 78/37, Fortsetzung der Vernehmung mit Reinhold Baumgartner am 18. 11. 1936; Tamtéž, Vr 895/37, Fortsetzung der Vernehmung mit Rudolf Kurzweil am 7. 12. 1936.

zbudována u Johanna Waltera Fourniera, péči o ni byl pověřen jeho mladší bratr Ernst (1912-1981).¹¹³⁷

Plány byly ovšem mnohem velkolepější, neboť se Fournierovi podařilo přesvědčit své nadřízené o prospěšnosti věci pro celý pluk. Již zmiňovaným plukovním rozkazem z 24. srpna 1936 nařídil Baumgartner výstavbu dalších takových stanic ve všech ostatních praporech. Součástí rozkazu byl i jakýsi „kodex“ pro výstavbu a údržbu holubích stanic načrtnutý adjutantem Sturbannu I Schlagerem na základě Moserových zkušeností.¹¹³⁸ K realizaci rozkazu ale pravděpodobně nedošlo. O situaci ve druhém a čtvrtém praporu nejsme informováni. Podle velitele Sturbannu III Dr. Kurzweila bylo sice v jeho útvaru pořízení holubů plánováno, jelikož se ale nenašel nikdo, kdo by se o zvířata staral, ze záměru sešlo.¹¹³⁹

Holubi byli cvičeni k letu na stále větší vzdálenosti. Karl Fucker vyrazil v létě na dovolenou do města Bruck an der Mur ve Štýrsku, jenž je vzdušnou čarou vzdáleno od Vídeňského Nového Města ca. 90 km, a vzal sebou i tři holuby, které po příjezdu vypustil. Jeden se vrátil ještě týž den, zbylí dva následující den. Pokud by byla u každého praporu vybudována holubí stanice, mohly útvary 9. SS-Standarte předávat zprávy mezi sebou bez obav z prozrazení.¹¹⁴⁰ Což byl bezpochyby hlavní záměr celé akce. Doposud byly zprávy uvnitř pluky předávány pomocí poslíčků, při osobních setkáních či zanechávány v kavárně v Maueru u Vídně. Někteří velitelé 9. SS-Standarte již byli odsouzeni (Seeliger), resp. byli internováni v koncentračních táborech (Arnhold, Breyman), jiní působili v nacistických strukturách již dlouhou dobu před zákazem NSDAP v červnu 1933 (Pisarik, Kahla, Stenzenberger) a byli úřadům známi jako agilní nacisté. Okolí by musely být pravidelné schůzky (nejenom) těchto osob nápadné a je možné, že se rovněž obávali možného policejního sledování. Předávání zpráv pomocí poštovních holubů by možnost prozrazení eliminovalo. Z dnešního úhlu pohledu se jednalo o poněkud kuriózní způsob komunikace, ve 30. letech 20. století se ale nejednalo o výjimečnou záležitost.

¹¹³⁷ Arcidiecéze vídeňská, farnost Wiener Neustadt-Hauptpfarre, matrika N 1911-1912. fol. 151; Ernst Fournier byl od května do prosince 1934 příslušníkem SA, následně přešel k SS (č. 296 866) a od června 1938 byl členem NSDAP (č. 6 176 382). WStLA, f. Gauakten: Ernst Fournier (nar. 10. 1. 1912).

¹¹³⁸ WStLA, f. LG II, Vr 78/37, Fortsetzung der Vernehmung mit Reinhold Baumgartner am 18. 11. 1936; Tamtéž, Vr 73/37, Anzeige gegen Franz Moser, s. 30.

¹¹³⁹ Tamtéž, Vr 895/37, Fortsetzung der Vernehmung mit Rudolf Kurzweil am 7. 12. 1936.

¹¹⁴⁰ WStLA, f. LG II, Vr 73/37, Anzeige gegen Franz Moser, s. 30-31.

Samo Zemské vedení četnictva pro Dolní Rakousy mělo ve Vídni stanici pro poštovní holuby, kam byla posléze předána i zabavená zvířata patřící 9. SS-Standarte.

Cíle a politická kultura

Z písemných dokumentů Standarte jednoznačně vyplývá hlavní cíl SS v Rakousku, příprava na převzetí moci v zemi. Explicitně to bylo vyjádřeno v praporním rozkaze Sturmbannu IV¹¹⁴¹, jenž stanovil pro SS ještě tři další tři hlavní úkoly:

- A) SS se jako doposud připravuje na převzetí moci
- B) SS přebírá sledování nepřítele a jeho organizací
- C) SS nadto sleduje celý stranický aparát
- D) SS je připravena k nasazení na obzvlášť obtížné úkony, jenž nemohou provést jiné formace ani stranici.

Snadno lze poté pochopit, proč byl v řadách pluku kladen takový důraz na zpravodajskou službu a oddělení-G, neboť právě těmito dvěma složkám byla svěřena klíčová role při realizaci těchto úkolů. K tomu směřoval sběr informací a vytváření černých listin a ani podepsání červencové dohody na tomto faktu nic nezměnilo. Právě naopak. Pět dnů po podepsání dohody vydal Baumgartner rozkaz, ve kterém se pravilo: ...“naše služba, náš boj jde neochvějně kupředu! Po první etapě v obranném boji směle a bezohledně k další, ke konečnému vítězství!“¹¹⁴²

Podepsání červencové dohody vzbudilo mezi příslušníky SS velká očekávání a naději, že převzetí moci nacisty v Rakousku je doslova za dveřmi. Probírali se všechny možnosti až do nejmenších detailů, padala dokonce již konkrétní data, kdy mělo dojít ke „konečnému vítězství.“ Velitel Sturmbannu I Fucker dokonce pokládal za nutné „usadit“ své podřízené v rozkazu z 1. října, ve kterém podobné diskuse zatrhл a připomněl jim, co je jejich hlavním úkolem: „Kamarádi! Nám SS-Mannům na takové otázky nezbývá čas. My nežvaníme, nýbrž jednáme. O převzetí moci nemluvíme, nýbrž se na něj připravujeme.“¹¹⁴³

¹¹⁴¹ Tamtéž, Vr 1228/38, Abschrift des Sturmbannbefehles vom 1. Oktober 1936.

¹¹⁴² ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K 5096, Zl. 337 550, Mantelnote der SdFN vom 16. Juni 1937.

¹¹⁴³ Tamtéž, K 5093, Abschrift des Sturmbannbefehles vom 1. Okt. 1936.

O tom, jak červencovou dohodu SS využila, svědčí i rozkaz z 28. července, kde bylo hned v prvním bodě nařízeno, aby byla shromážděna hlášení z vězení propuštěných esesmanů. Ti byli informováni o podmínkách amnestie a o možném sledování ze strany úřadů a naopak společně s právníky v řadách SS byli vyžádáni, aby své zkušenosti se zatčeními, výslechy, soudními procesy a vězněním písemně předali vedení pluku, jenž z nich připravilo materiál k poučení mužstva.¹¹⁴⁴ Stručný „manuál“ na chování při zatčení, křížovém výslechu, konfrontaci s výpověďmi spolupachatelů atd. byl později rakouskými úřady skutečně nalezen.¹¹⁴⁵

Jak je patrné z předchozích řádků, uzavření dohody nijak nesnížilo míru aktivit SS, naopak došlo k jejímu navýšení. V nových poměrech měla ale SS pracovat obzvlášť obezřetně a co nejvíce maskovat své aktivity. Rovněž byla nařízena zvýšená opatrnost při apelech a cvičeních a bezpodmínečná povinnost mlčenlivosti. SS měla navenek zůstat mrtvá. Kdo pravidla nedodržel, měl být potrestán. Bylo příznačné, že jen minimum plukovních i praporečnických rozkazů neobsahovalo žádné hrozby a pohrůžky typu „při zradě bude udělán krátký proces“ byly více pravidlem než výjimkou.¹¹⁴⁶

Data udílení povýšení opět ukazovala na sledování německé praxe. 30. leden (den převzetí moci), 20. duben (den Hitlerových narozenin) a 9. listopad (výročí neúspěšného „pivnicového puče“), to vše byly dny, na které nejčastěji docházelo k povyšování. V Rakousku byl navíc pevně stanovený ještě jeden termín, který zároveň dobře ilustroval, jaká „politická kultura“ vládla v tamější SS. Oním dnem byl 25. červenec, den vraždy kancléře Dollfuže! Speciálně k tomuto datu měli být povyšováni ti muži, jež se mimořádně vyznamenali.¹¹⁴⁷ Jedním z takto „vyznamenaných“ mužů byl velitel zpravodajské služby 9. SS-Standarte Hans Bersch, jenž byl s účinností od 25. července 1936 povýšen na SS-Untersturmführera.¹¹⁴⁸

Vztahy s SA a politickým vedením a požadavek elitnosti

Systematické vymezování oproti jiným stranickým organizacím a vyzdvihování exkluzivity a elitního statutu SS nevyhnutelně vedlo k opakovaným konfliktům,

¹¹⁴⁴ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K 5096, Zl. 337 550, Mantelnote der SdFN vom 16. Juni 1937.

¹¹⁴⁵ WStLA, f. LG II, Vr 1148/37, Beilage 4.

¹¹⁴⁶ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K 5096, Zl. 337 550, Mantelnote der SdFN vom 16. Juni 1937.

¹¹⁴⁷ Tamtéž.

¹¹⁴⁸ BArch, SSO/63: Hans Bersch (nar. 18. 11. 1901).

především s SA.¹¹⁴⁹ Velitel Sturmbannu I v rozkaze z 1. října 1936 „znovu a důrazně“ (podtrhl J. Z.) zakázal „tzv. divoké verbování v řadách SA“ bez vědomí a souhlasu velitelů SA. Příslušníci SA či jiných organizací mohli přejít k SS pouze cestou „řádného přeložení“, tedy až poté, kdy byl dotyčný uvolněn svým nadřízeným. Citovaný rozkaz se zároveň dotkl jednoho palčivého problému, jenž SS trávil po celou dobu její existence – alkoholismu jejích členů. Fucker tak již v prvním bodě v reakci na „tragickou událost“ z poslední doby nařídil toto: „Kamarádi, kteří se v budoucnosti opijí, budou neúprosně a s okamžitou účinností vyloučeni z SS.“¹¹⁵⁰ Opilci poškozovali obraz SS a byli hodnoceni jako „morálně méněcenní“, jež mohli ve své opilosti vyrazit informace, které by mohly poškodit je či jejich kamarády.

Ve stejný den vyšel také rozkaz velitele Sturmbannu IV Breymana, jenž rovněž reguloval přijímání nových mužů do SS. Nováčci neměli být pokud možno rekrutováni z SA, nýbrž hlavně z HJ a nově přistoupivších straníků. Zájem byl koncentrován na schopné a inteligentní muže, obzvláště o mladé rolníky, učitele, právníky, lékaře, techniky, umělce (!) a majitele motorových vozidel.¹¹⁵¹ Ti měli SS dodat tolik požadovaný elitní charakter a změnit realitu, ve které většinu členů dolnorakouské SS tvořily masy nízkopříjmových skupin obyvatel s nižším vzděláním. V jiném rozkazu Breyman instruoval své muže, aby „za žádných okolností“ neposkytovali příslušníkům SA údaje o „naší“ organizaci a službě.¹¹⁵² Jednalo se o prevenci před policejními konfidenty, jenž infiltrovaly řady SA podstatně více, než SS.¹¹⁵³

Také s politickým vedením nevycházela SS lehce. Zatímco ale vztahy velitele pluku Baumgartnera a dolnorakouského župního vedení byly vcelku korektní, alespoň podle dochovaných pramenů, jinak to mu bylo v případě Sturmbannu IV. Jeho ambiciózní a cílevědomý velitel Breyman se již od počátku existence burgenlandské SS dostal do konfliktu s odhodlaným župním vedoucím Portschem.¹¹⁵⁴ Breyman považoval za žádoucí v již zmiňovaném rozkaze z 1. října doplnit tyto župní instrukce: „Jako nástroj k udržení pořádku ve vnitřních stranických záležitostech stojí vedoucímu služebního místa k dispozici SS. (...) Protikladné rozkazy a předpisy zvláštních formací¹¹⁵⁵ budou,

¹¹⁴⁹ FRITSCH, NSDAP in Burgenland 1933-1938, s. 135.

¹¹⁵⁰ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K 5093, Abschrift des Sturmbannbefehles vom 1. Okt. 1936.

¹¹⁵¹ WStLA, f. LG II, Vr 1228/38, Abschrift des Sturmbannbefehles vom 1. Oktober 1936.

¹¹⁵² ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Burgen., K 5048, Abschrift des Sturmbannbefehles vom 5. Okt. 1936.

¹¹⁵³ JAGSCHITZ, Zwischen Befriedung und Konfrontation, s. 177.

¹¹⁵⁴ FRITSCH, NSDAP in Burgenland 1933-1938, s. 135.

¹¹⁵⁵ Míněny jsou SS, SA, HJ, atd.

pokud by takové existovaly, tímto zrušeny.“ Velitel praporu k tomu přidal následující: „Od politického vedení ani od velitelů SA se nepřijímají žádné rozkazy, jenž by měly ovlivnit vnitřní bytí SS či provedení jejího nasazení.“¹¹⁵⁶

Obsazení velitelských míst SS-Oberabschnittu Österreich

Od zatčení velitele rakouského Oberabschnittu Tause v květnu 1935 a útěku jeho náčelníka štábu a velitele Abschnittu Ost Waltera Führera v listopadu 1935 zůstávaly tyto posty vakantní. Jednalo se o dlouhodobě neudržitelnou situaci, jíž si byli rakouští národní socialisté dobře vědomi.¹¹⁵⁷ S propuštěním tisíců nacistických vězňů po uzavření červencové dohody nastala příhodná situace ke znovuobsazení a reorganizaci nejvyšších velitelských struktur rakouské SS. Mezi propuštěnými se nalézal i Taus, jenž po zorientování v nových podmínkách začal připravovat setkání všech nejvýše postavených příslušníků SS v Rakousku.

Na počátku října 1936 obdržel adjutant 9. SS-Standarte Kunesch pokyn od náčelníka zpravodajské služby ilegálního Oberabschnittu Trittnera, aby vyrozuměl Baumgartnera, jenž si měl na neděli 11. října udělat volno. O několik dní později obdržel Kunesch od Trittnera další zprávu, aby Baumgartner odcestoval v sobotu večerním vlakem do Leobenu ve Štýrsku, odkud měl následující den odjet prvním ranním vlakem do Präbichlu, již tehdy oblíbeného střediska zimních sportů. Baumgartner cestu skutečně podnikl a z Leobenu do Präbichlu cestoval v doprovodu velitelů obou vídeňských Standarten 1 a 2 (bývalá 11. a 89. SS-Standarte) Karla Heinze Urbana a Leopolda Köberleho.¹¹⁵⁸

Porada velitelů rakouské SS se konala v salaši poblíž Präbichlu přibližně mezi 10. a 14. hodinou.¹¹⁵⁹ Schůzky se v zasněženém horském středisku podle Baumgartnera

¹¹⁵⁶ FRITSCH, NSDAP in Burgenland 1933-1938, s. 135.

¹¹⁵⁷ O neudržitelnosti stávající situace spolu při schůzce v Maueru na počátku září 1936 diskutovali i velitelé 2. a 9. SS-Standarte Karl Heinz Urban a Reinhold Baumgartner, přičemž prvně jmenovaný byl toho názoru, že obsazení uvedených pozic proběhne v nejbližší době. WStLA, f. LG II, Vr 78/37, Fortsetzung der Vernehmung mit Reinhold Baumgartner am 24. 11. 1936.

¹¹⁵⁸ WStLA, f. LG II, Vr 916/37, Nachtragsanzeige gegen Rudolf Kunesch vom 4. März 1937. Kunesch ve své výpovědi uvedl, že Urban byl velitelem Standarte Nr. 2. To ovšem nebyla pravda, neboť Urban velel Standarte Nr. 1, což byla přejmenovaná 11. SS-Standarte. Jméno velitele druhé Standarte Kunesch neuvedl, bezpečně ale víme, že této Standarte v oné době velel Leopold Köberl. BArch, SSO/190 A: Leopold Köberl (nar. 31. 3. 1904).

¹¹⁵⁹ O existenci schůzky poprvé informoval Rudolf Kunesch, jenž ji prozradil při výslechu 18. prosince 1936. Ještě týž den byl vyslechnut Baumgartner, který ji poměrně podrobně popsal. Kriminalisté měli navíc na

zúčastnilo 14 mužů.¹¹⁶⁰ Velitelé všech devíti pluků, velitel Abschnittu West Kaltenbrunner, Taus, Alfred Fleischmann, zástupce velitele SS-Standarte 3 Otto Felser a ještě jeden muž, pravděpodobně zástupce velitele některého z dalších pluků. Taus si nejprve nechal postupně předvolat velitele pluků jednoho po druhém a od každého muže si vyžádal hlášení: jeho jméno, příjmení, hodnost, povolání, adresu či zda byl nezaměstnaný. Poté si Taus vyžádal informace o jeho pluku, druhu a rozsahu školení, péči o v nouzi se nacházející esesmany, kolik z nich bylo nezaměstnaných, o vztahu k politickému vedení a SA atd.¹¹⁶¹

Následně Taus přítomným oznámil, že se znovu ujal funkce velitele ilegálního Oberabschnittu a jako svého zástupce a adjutanta jmenoval svého přítele a rodáka ze Štýrského Hradce Alfreda Fleischmanna.¹¹⁶² Rakouské území bylo nově rozděleno na tři úseky. Post nově vytvořeného vídeňského Abschnittu zůstal prozatím z neznámých důvodů neobsazen, do čela Abschnittu Ost byl dosazen další Tausův štýrský přítel Rupert Pinter (1910-1943)¹¹⁶³, jenž i nadále zůstal v čele tamější SS-Standarte, a funkci velitele Abschnittu West si podržel Ernst Kaltenbrunner. Karl Eschlböck se stal Tausovým náčelníkem štábu a dosavadní lékař dolnorakouských Standarten Dr. Mayer povýšil na vrchního lékaře SS v Rakousku.¹¹⁶⁴

Poté Taus promluvil o tehdejší politické situaci v Rakousku s obzvláštním zaměřením na červencovou dohodu. Znovu apeloval na přítomné, že SS je navenek mrtvá,

Baumgartnera „páku“ a pomohla jim přitom jeho „preciznost.“ Při domovní prohlídce u něj našli účtenku z hotelu i jízdenku na vlak, jenž si nezaměstnaný Baumgartner schraňoval, aby je později mohl nechat dát proplatit u plukovního pokladníka. WStLA, f. LG II, Vr 78/37, Nachtragsanzeige gegen Reinhold Baumgartner vom 4. März 1937, s. 1-5.

¹¹⁶⁰ WStLA, f. LG II, Vr 38/37, Fortsetzung der Vernehmung mit Reinhold Baumgartner am 4. Jänner 1937.

¹¹⁶¹ Tamtéž, Nachtragsanzeige gegen Reinhold Baumgartner vom 4. März 1937, str. 4; Tamtéž, Vr 1034/37, Bericht der SDfN an die Staatsanwaltschaft beim Landesgericht f. Strafsachen Wien II vom 4. März 1937, s. 5.

¹¹⁶² Fleischmann vstoupil 1. října 1932 do NSDAP (č. 1 527 268) a v blíže neupřesněnou dobu do SS (č. 293 727). Ač jeho funkce ve straně či SS není známá, jednalo se o prominentního štýrského nacistu, který byl 20. dubna 1936 povýšen již do hodnosti SS-Hauptsturmführera, což z něj činilo hodnostně jednoho z nejvýše postavených příslušníků SS v Rakousku. BArch, SSO/212 + PK/C 0231: Alfred Fleischmann (7. 4. 1907); WStLA, f. Gauakten: Alfred Fleischmann.

¹¹⁶³ Přes své mládí byl Pinter jedním z nejagilnějších nacistů ve Štýrsku. Do NSDAP vstoupil v den svých dvacátých narozenin 18. září 1930 (č. 198 696) a při postavení SS ve svém rodišti Bruck an der Mur v září 1931 se stal jedním ze zakládajících členů (č. 17 138). Postupně velel družstvu, četě, rotě a od roku 1933 praporu 38. SS-Standarte, nad níž převzal vedení v září 1934. Dne 9. listopadu 1934 byl povýšen na SS-Untersturmführera, o rok později na SS-Obersturmführera a 30. ledna 1936 na SS-Hauptsturmführera. BArch, SSO/381 A + RS/E 5058: Rupert Pinter (nar. 18. 9. 1910).

¹¹⁶⁴ WStLA, f. LG II, Vr 38/37, Nachtragsanzeige gegen Reinhold Baumgartner vom 4. März 1937, s. 4-5; Tamtéž, Vr 1034/37, Bericht der SDfN an die Staatsanwaltschaft beim Landesgericht f. Strafsachen Wien II vom 4. März 1937, s. 4-8.

ovšem práce na její výstavbě musela „neochvějně“ pokračovat kupředu. Zopakoval zákaz provádění individuálních akcí a navazování jakýchkoliv kontaktů s německými institucemi a uprchlými rakouskými esesmany. Nařídil důkladná ideologická školení a využít každou příležitost k pěstování sportu. Projednáno bylo i vyzbrojení SS, personální otázky a povýšení, ke kterým 9. listopadu 1936 skutečně došlo.¹¹⁶⁵ Na závěr byl dán prostor pro dotazy jednotlivých velitelů.¹¹⁶⁶ Ohlédneme-li se za Tausovými instrukcemi, nelze dojít k jinému závěru než k tomu, že žádné změny ve fungování SS v Rakousku nepřednesl. Taus byl neiniciativní, nekreativní a nerozhodný a byl negativně hodnocen všemi pozdějšími nadřízenými a jeho působení v čele ilegální rakouské SS pro ni žádným přínosem nebylo.

Složení velitelského sboru SS v Rakousku vypadlo po schůzce v Präbichlu následovně:

Tabulka č. 15¹¹⁶⁷: Velitelská struktura SS v Rakousku v říjnu 1936	
SS-Oberabschnitt Donau/Österreich	
Velitel (OA/1)	SS-Oberführer Karl Taus
Adjutant a zástupce (OA/2)	SS-Hauptsturmführer Alfred Fleischmann
Náčelník štábu (OA/3)	SS-Obersturmführer Karl Eschlböck
Lékař (OA/4)	SS-Untersturmführer Dr. Franz Josef Mayer
Náčelník zpravodajské služby (OA/5)	Josef Trittner
SS-Abschnitt Wien	
Velitel (A/1)	Neobsazen
Velitel SS-Standarte 1 (Vídeň)	SS-Hauptsturmführer Karl Heinz Urban
Velitel SS-Standarte 2 (Vídeň)	SS-Obersturmführer Leopold Köberl
SS-Abschnitt Ost	
Velitel (A/2)	SS-Hauptsturmführer Rupert Pinter
Velitel SS-Standarte 3 (Dolní Rakousy)	SS-Untersturmführer Adolf Pazelt

¹¹⁶⁵ Povýšení na SS-Untersturmführera se dočkal Josef Trittner, na SS-Obersturmführera byl povýšen velitel korutanské Standarte Franz Kutschera i velitel hornorakouské Dr. Ferdinand von Sammern-Frankenegg.

¹¹⁶⁶ WStLA, f. LG II, Vr 38/37, Vernehmung mit Reinhold Baumgartner am 18. Dezember 1936; Tamtéž, Vr 1034/37, Bericht der SDfN an die Staatsanwaltschaft beim Landesgericht f. Strafsachen Wien II vom 4. März 1937, s. 5-6.

¹¹⁶⁷ Tabulka byla sestavena na základě vyšetřovacích spisů uložených ve Vídeňském městském a zemském archivu a osobních složek jednotlivých mužů z berlínského *Bundesarchivu*.

Velitel SS-Standarte 4 (Štýrsko)	SS-Hauptsturmführer Rupert Pinter
Velitel SS-Standarte 7 (Korutany)	SS-Untersturmführer Franz Kutschera
Velitel SS-Standarte 9 (Industrieviertel a Burgenland)	SS-Untersturmführer Reinhold Baumgartner
SS-Abschnitt West	
Velitel (A/3)	SS-Standarteführer Dr. Ernst Kaltenbrunner
Velitel SS-Standarte 5 (Horní Rakousy)	SS-Obersturmführer Dr. Ferdinand von Sammern-Frankenegg
Velitel SS-Standarte 6 (Salcbursko)	SS-Untersturmführer Georg Wall
Velitel SS-Standarte 8 (Tyrolsko a Vorarlbersko)	?

Klíčové posty v hierarchii rakouské SS zaujali „Štýrstí.“ Taus, Fleischmann i Pinter se dobře znali z již své služby v 38. SS-Standarte a ze Štýrska pocházel i doktor Mayer. Oproti stavu před dvěma roky navíc spadaly pod Abschnitt West pouze tři Standarte, korutanská byla nově přiřazena Pinterovu Abschnitu Ost, čím byl vliv „Štýrských“ ještě posílen. Za svého zástupce si Pinter navíc vybral SS-Untersturmführera Erwina Remelyho, jenž doposud sloužil jako Pinterův adjutant a velitel jednoho z praporů štýrského pluku.¹¹⁶⁸

Kumulace nejvyšších pozic rakouské SS v osobách výhradně ze Štýrska nenašla pozitivní odezvu u všech velitelů. Nevůli nad tímto stavem vyjádřil i velitel 9. SS-Standarte Baumgartner, jenž s Pinterem zřejmě neměl nejlepší vztahy. Když přibližně týden před uvedenou poradou velitelů navštívil Pintera v jeho bydlišti ve městě Bruck an der Mur adjutant Sturmbannu II Heinz Riegler¹¹⁶⁹, měl se prvně jmenovaný vyjádřit v tom smyslu, že 9. SS-Standarte, stejně jako její vedení, „nestojí za nic.“¹¹⁷⁰ Spory ohledně obsazení klíčových pozic ilegálního Oberabschnittu byly ovšem velice záhy zatlačeny do pozadí, neboť rakouské bezpečnostní složky zahájily v následujících dnech a týdnech

¹¹⁶⁸ Remely byl od března 1934 členem NSDAP i SS (č. 292 780), kde byl 20. ledna 1936 povýšen na SS-Untersturmführera. BArch, SSO/23 B: Erwin Remely (nar. 21. 1. 1910); DAL 1938, s. 48-49.

¹¹⁶⁹ Riegler započal svoji kariéru v SS ve štýrské Standarte a s Pinterem, který byl tou dobou jeho nadřízeným, se jistě dobře znal.

¹¹⁷⁰ WStLA, f. LG II, Vr 38/37, Vernehmung mit Reinhold Baumgartner am 18. Dezember 1936.

masivní zatýkací akce, v jejich důsledku se celá velitelská struktura ve východní části Rakouska rozsypala.

„Brazilec“ – Teroristické útoky Fritze Woitscheho a jejich dopad na rakouské národní socialisty

Přestože pro rakouské nacisty platil přísný zákaz provádění jakýchkoliv násilných akcí, existovaly skupiny, jenž s oficiálním „usmiřovacím“ kursem nesouhlasily a prosazovaly strategii otevřených teroristických útoků. Nejznámějším a nejlépe zdokumentovaným případem byla skupina soustředěná kolem Fritze Woitscheho (1903-1944). Tento profesí agrární inženýr vycestoval do Chile, kde navázal rozsáhlé kontakty jak s místními, tak i argentinskými nacistickými kruhy. Dne 1. října 1934 vstoupil do místní skupiny zahraniční organizace NSDAP (*Auslandorganisation*, NSDAP/AO) Santiago de Chile (č. 2 142 843). Woitsche pozorně sledoval vývoj ve své domovině, byl vydavatelem dvouměsíčníku „Rakouský Němec“ a dokonce inicioval akci na podporu rodin popravených či uvězněných nacistů.¹¹⁷¹

Woitsche byl fanatickým nacistou a jakékoliv odchýlení od teroristického kurzu považoval za zradu. Sám sebe považoval za povoláného změnit směřování rakouské NSDAP a v létě roku 1935 se rozhodl pro návrat do vlasti. Prodal svůj veškerý majetek, na rakouském konzulátu v Buenos Aires si, pravděpodobně pomocí odcizených dokumentů, nechal vystavit pas na falešné jméno a na počátku září se objevil na rakouské půdě. I přes mnohaletou nepřítomnost a neznalost místních poměrů se mu podařilo během krátké doby navázat na řadu kontaktů, jež mu měli pomoci v realizaci jeho plánů.¹¹⁷²

Ty se nicméně nedaly označit jinak než jako fantaskní. V každém větším městě plánoval najít absolutně spolehlivého muže, z nichž každý měl kolem sebe shromáždit malou skupinu „statečných“ nacistů, kteří měli ve stanovenou dobu pozabít představitele exekutivy, armády a paramilitaristických formací loajálních vládě. Celý masakr neměl trvat déle než půl hodiny. Woitsche, jenž byl v nacistických kruzích znám taktéž jako „Brazilec“, spřádal ještě divočejší plány. Spolkový kancléř Kurt Schuschnigg měl být „odprásknut“ na hřbitově ve vídeňské čtvrti Hietzing (*Hietzinger Friedhof*) nad hrobem své ženy. Dále plánoval vraždy prezidenta Wilhelma Miklase a bývalých vicekancléřů Starhemberga a Feye, jež měli být zastřeleni přímo na veřejnosti. Obdobný osud měl čekat na řadu dalších představitelů státní správy. A nejenom je. „Brazilec“

¹¹⁷¹ SCHAFRANEK, Söldner für den Anschluss, s. 327

¹¹⁷² Tamtéž.

zamýšlel „očistit“ rakouskou NSDAP od „zrádců“ a chtěl sestavit „fémové skupiny“, jimž mělo padnout za obětí 500 až 600 „hlav!“¹¹⁷³

Woitschovy fantaskní plány byly i pro řadu rakouských nacistů hodně přitažené za vlasy, ve Vídni a okolí však mezi tamějšími příslušníky SA našel řadu spřízněných duší. Jednalo se o Antona Haslingera, Rudolfa Schreibera a Alexandra Cseriho. Podporovatelé těchto tří mužů se rekrutovali převážně z řad motorizované části SA v obcích na hranicích s Vídni – Liesing, Rodaun a Siebenhirten. Obzvláště významnou roli hrál ve Woitschových plánech zubní lékař Cseri, jehož ordinace sloužila jako bezpečné místo pro navazování kontaktů s dalšími nacisty. Na rozdíl od většiny ostatních rakouských národních socialistů byl Cseri velmi zámožným mužem, jenž si jako zubař přišel každý měsíc na 1500 až 2000 Šilinků čistého. Kromě toho vlastnil i drahý automobil a dokonce i letadlo. Také Cseri spřádal značně dobrodružné plány a klíčovou roli měla sehrát aviatika. V okolí Vídeňského Nového měl na jednom z letišť probíhat vojenský výcvik nacistů jako pilotů, kteří měli letadly ve stanovený čas napadnout úřad spolkového kancléře!¹¹⁷⁴

Woitschova skupina postupně navázala kontakty i představiteli 9. SS-Standarte. Ke známým Rudolfa Schreibera patřil i pozdější adjutant velitele pluku Kunesch, kterému Schreiber na podzim 1935 ve svém bytě vyložil Woitschovy plány a jehož v říjnu 1935 seznámil ho v již zmiňované kavárně v Maueru u Vídně s Antonem Haslingerem. Kunesch tehdy velel SA-Sturmbannu a byl požádán, aby vybral vhodné muže k realizaci plánů skupiny. Ač Kunesch vyhlédl 40 mužů k „odprásknutí“ vyhlédnutých osob, pod nejrůznějšími výmluvami však jejich realizaci vždy odmítl.¹¹⁷⁵

Kunesch ještě před svým vstupem do SS v prosinci 1935 seznámil Baumgartnera s těmito plány, a když se stal jeho adjutantem, byl jím pověřen, aby Woitschovu skupinu i nadále sledoval a přinášel o ní Baumgartnerovi zprávy. Na jaře 1936 se Kunesch sešel se samotným „Brazílce“ v Haslingerově domě, jenž mu na rovinu vyložil své záměry. Opoprvé se vyjádřil jak o vedení rakouské NSDAP, jenž měla zpronevěřit velkou část peněz určenou na pomoc v nouzi se nacházejícím nacistům, tak i o vídeňské SA, která jeho plány odmítla. Kunesche se vyptával, zda vlastní zbraně, na což měl Kunesch

¹¹⁷³ Tamtéž, s. 325-330.

¹¹⁷⁴ Tamtéž, s. 329.

¹¹⁷⁵ DÖW, 11 289/I Der SDFn an die Staatsanwaltschaft beim LG Wien I vom 5. 3. 1937.

odpovědět záporně.¹¹⁷⁶ Jak ale víme, 9. SS-Standarte disponovala desítkami zbraní, a Kunesch tak při pozdějším policejním výslechu dozajisté lhal.

S Kuneschem se Woitsche sešel ještě jednou, pak ovšem „Brazilec“ kontakt s Kuneschem přerušil, neboť prý zjistil, že mu předával nepravdivé informace. Jak upozornil rakouský historik Schafranek, tato Kuneschova informace byla velmi pravděpodobně sebeochranou před policií, aby se vyhnul podezření hlubšího zapletení do Woitschových plánů.¹¹⁷⁷ Informaci o přerušení kontaktů s Woitschem přinesl Kuneschovi jeden z velitelů družstev ve Sturbannu III (kde Kunesch působil jako velitel ND) Josef Pyrek (1913-1975)¹¹⁷⁸ z Maueru, jenž ji obdržel od Haslingera¹¹⁷⁹, se kterým se znal již z dob působení v tělocvičném spolku.¹¹⁸⁰ Kunesch nasadil Pyrka na Haslingera jako svého zpravodajce, který mu měl přinášet informace, ačkoliv z dochovaných pramenů není jasné, zda se tak stalo před či až po přerušení kontaktů s Woitschem.¹¹⁸¹ Pravděpodobnější je ale první varianta.

Také Baumgartner navázal kontakt s Woitschovou skupinou. Celkem třikrát (leden, květen/červen a červenec 1936) se sešel s Haslingerem, jenž od něj chtěl nakoupit zbraně. K tomu ale Baumgartner nesvolil a k Woitschovým plánům se stavěl dost skepticky a Haslingerovi připomněl, že platí přísný rozkaz nepodnikat žádné teroristické útoky a údajně se do jakéhokoliv útoku odmítl zaplést.¹¹⁸² V době, kdy Baumgartner i Kunesch již byli zpraveni o záměrech spiklenců, se informace o vytváření teroristických skupin donesly i k uším dolnorakouského župního vedoucího. Ten proto v instrukcích pro své podřízené z poloviny května 1936 zakázal jakýkoliv styk s lidmi podporujícími teroristický kurs.¹¹⁸³

Ale ani zákaz župního vedoucího, ani uzavření červencové dohody nemohlo zastavit fanatika Woitscheho, který koncem července a počátkem srpna 1936 pobýval v Německu, aby se zde získal podporu pro své plány. Ani zde ale pravděpodobně

¹¹⁷⁶ Tamtéž.

¹¹⁷⁷ SCHAFRANEK, Söldner für den Anschluss, s. 331.

¹¹⁷⁸ Arcidiecéze vídeňská, farnost Ebenfurth, matrika N 1909-1917, fol. 105.

¹¹⁷⁹ DÖW, 11 289/I Der SDfN an die Staatsanwaltschaft beim LG Wien I vom 5. 3. 1937.

¹¹⁸⁰ Tamtéž, Vernehmung mit Josef Pyrek am 16. März 1937.

¹¹⁸¹ Tamtéž, 11 289/2, Strafsache gegen Ing. Fritz Woitsche und Andere.

¹¹⁸² DÖW, 11 289/I Der SDfN an die Staatsanwaltschaft beim LG Wien I vom 5. 1. 1937; Tamtéž, 11 289/2, Strafsache gegen Ing. Fritz Woitsche und Andere.

¹¹⁸³ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/gen., K 4964, Zl. 330 622/36, Abschrift der Weisung der Gau Niederösterreich vom 15. Mai 1936.

nepochodil. Místo plánování vražd čelných představitelů „stavovského státu“ však nyní hodlal oživit „tradiční“ bombových útoků.¹¹⁸⁴

Woitschovy aktivity, fanatismus a přímočarost a upřímnost, s jakou hovořil o svých plánech, vážně znepokojovala náčelníka zpravodajské služby SS v Rakousku Josefa Trittnera. Obával se, že by celá skupina spiklenců mohla spadnout do sítě konfidentů rakouské policie, následkem čehož by se do jejího hledáčku mohla dostat i SS. Jeho obavy se ukázaly jako oprávněné, naštěstí pro SS ale její zpravodajská služba fungovala dobře a poskytla Trittnerovi varovné informace o probíhajícím policejním vyšetřování.

Koncem srpna pověřil Trittner Kunesche, aby zjistil, zda se v Siebenhirtenu nachází zubní lékař a pokud ano, zda je členem strany. Tento lékař byl sledován jedním kriminalistou, protože zamýšlel bombardovat letadlem budovu spolkového kancléřství. Pakliže by zjistil, že zubař je členem NSDAP, měl jej varovat, pokud ne, měl dát věci „volný průchod.“ Kunesch v tomto momentě Cseriho ještě neznal, a tak se dotázal jednoho z velitelů družstev ve Sturmbannu III Friedricha Ticheho (1909-1980)¹¹⁸⁵, zda mu může o tomto muži poskytnout další informace. Tichy odpověděl, že jediný, kdo připadá v úvahu, je zubař Cseri, kterého dobře znal. Zavedl proto Kunesche do jeho ordinace, který Cseriho varoval, že se u něj jako pilot přihlásil zaměstnanec vídeňské státní policie Lehner pod krycím jménem „David.“¹¹⁸⁶

Cseri překvapenému Kuneschovi sdělil, že o tom ví a nemá žádný strach, neboť prý celé své akci dodal patřičný legální nádech. O výsledku schůzky byl následně spraven Trittner, jehož ovšem Cseriho odpověď neuklidnila. Znovu poslal Kunesche za Cserim s úkolem zjistit, kdo mu „Davida“ doporučil, aby tak odhalil zrádce z vlastních řad. Ten posléze Kuneschovi ukázal vizitku jistého Karla Schranka z Vídně, jenž „Davida“ s touto vizitkou doporučil. Cserimu bylo prý řešeno, že se jedná o dobrého národního socialistu a příslušníka vídeňské 89. SS-Standarte. Výsledek svého šetření sdělil Kunesch Trittnerovi i Baumgartnerovi. Prvně jmenovaný poté pověřil velitele zpravodajské služby Standarte 1, aby zjistil, zda je Schrank skutečně příslušníkem 89. SS-Standarte a kdo jej „Davidovi“ doporučil.¹¹⁸⁷ Jak celé toto šetření dopadlo, kvůli absenci pramenů známo

¹¹⁸⁴ SCHAFRANEK, Söldner für den Anschluss, s. 338-340.

¹¹⁸⁵ Arcidiecéze vídeňská, farnost Voesendorf, matrika N 1905-1913, fol. 215.

¹¹⁸⁶ DÖW, 11 289/I Der SDFN an die Staatsanwaltschaft beim LG Wien I vom 5. 1. 1937; Tamtéž, Vernehmung mit Friedrich Tichy am 16. März 1937.

¹¹⁸⁷ DÖW, 11 289/I Der SDFN an die Staatsanwaltschaft beim LG Wien I vom 5. 1. 1937.

není, každopádně Trittnerovo varování umožnilo Cserimu i Schreiberovi se zavčas připravit na útěk do Německa.¹¹⁸⁸

Přibližně ve stejnou dobu se okresní vedoucí okresu 301¹¹⁸⁹ Ing. Hermann Wallner dozvěděl od příslušníků SA svého obvodu, že kolem Woitscheho se shromáždila radikální skupina připravující bombové útoky a vraždy čelných představitelů rakouského státu. Následně písemně i ústně vyrozuměl dolnorakouskou župu. Její vedoucí Alfred Mesirek zaslal rakouskému vedení NSDAP o celé věci taktéž písemnou zprávu. Nicméně podle Wallnera on ani Mesirek nebrali Woitschovu skupinu vážně a považovali je za fantasy.¹¹⁹⁰ Zeptat se Alfonse na překlad odstavce o udání německého vyslanectví.

Zatýkání

Dne 9. září explodovala ve Vídni a Dolních Rakousích tři výbušná zařízení. Jedno na vídeňském Západním nádraží v úschovně zavazadel, další dvě na Jižní dráze, přičemž jeden vlakvedoucí u stanice Payerbach, poblíž dolnorakousko-štýrské hranice, byl vážně zraněn a jeden z vagonů zcela vyhořel. Haslinger převedl o několik dní později dva ze svých spolupachatelů, Cseriho a Schreibera, přes hranice do Německa a sám byl později zatčen ve Vídni. Woitscheho zdánlivý úspěch celé akce ještě víc utvrdil v jeho fanatismu, odmítl uprchnout ze země a plánoval další útoky. Smyčka kolem něj se však již utahovala a 20. září byl zatčen.¹¹⁹¹

„Brazilcovy“ neuvážené činy těžce dopadly na rakouské nacisty a spustily obrovskou vlnu zatýkání a útěků do Německa, která trvala až do února 1937. Policie zasahovala především ve Vídni a Dolních Rakousích, ale také v Korutanech, Salcbursku, Štýrsku a Tyrolích. Postižena byla především politická organizace, SS a Hitlerjugend. Podle Christofa Nagla, okresního vedoucího okresu 302¹¹⁹², i Wallnera zavládlo po útocích v dolnorakouské župě „velké zděšení.“ Sám Nagl byl ze strany svých nadřízených obviňován, že teroristickým útokům nezabránil, přestože o plánování slyšel ještě před jejich realizací. Jako okresní vedoucí měl být zodpovědný za udržení klidu ve svém

¹¹⁸⁸ SCHAFRANEK, Söldner für den Anschluss, s. 343.

¹¹⁸⁹ Kraj zahrnoval okresy Hietzing-Umgebung, Bruck an der Leitha, Mödling a Baden.

¹¹⁹⁰ DÖW, 11 289/I Der SdFN an die Staatsanwaltschaft beim LG Wien I vom 5. 1. 1937; WStLA, f. LG II, Vr 1171/37, Fortsetzung der Vernehmung mit Hermann Wallner am 4. 12. 1936.

¹¹⁹¹ SCHAFRANEK, Söldner für den Anschluss, s. 343-345.

¹¹⁹² Kraj zahrnoval okresy Vídeňské Nové Město, Vídeňské Nové Město – Venkov a Neunkirchen.

obvodě.¹¹⁹³ Stejnou kritiku „schyťal“ od Mesirka i Wallner, jenž se hájil tím, že stejně jako on nebral Woitschovy plány vážně.¹¹⁹⁴

Spíš než o snahu nalézt opravdového viníka se však v tomto případě jednalo o snahu nalézt obětího beránka v rozpadající se dolnorakouské župě. Nato ovšem tamějším nacistům již mnoho času nezbývalo. Nagl, Wallner a župní jednatel Schwabbauer byli zatčeni mezi říjnem a prosincem 1936, Mesirkovi se naproti tomu dařilo ukrývat ve Vídni až do září 1937, kdy byl i on zatčen.¹¹⁹⁵ Na pozici dolnorakouského župního vedoucího byl nahrazen Dr. Romanem Jägerem (1909-1944).¹¹⁹⁶

Mezi listopadem 1936 a lednem 1937 byla rozmetána HJ v Salcbursku a Dolních Rakousích¹¹⁹⁷, kde se úřadům podařilo odhalit celou její organizaci a zatknout mnoho jejích čelných funkcionářů.¹¹⁹⁸ Řada dalších nacistických pohlavárů se vyhnula trestnímu stíhání útekem do Německa, kam zamířil také ilegální štýrský župní vedoucí Walter Rafelsberger.¹¹⁹⁹

Podle zprávy německého mimořádného velvyslance¹²⁰⁰ ve Vídni Franze von Papena z počátku února 1937 se k 15. lednu téhož roku nacházelo v rakouských věznicích 399 osob¹²⁰¹ kvůli činnosti pro NSDAP. V soudní vyšetřovací vazbě se k 31. prosinci 1936 nalézalo 435 osob, z toho 235 lidí bylo ve spojení s případem Woitsche. Skutečný počet byl ale pravděpodobně ještě větší, neboť do těchto čísel nebyli započítány osoby,

¹¹⁹³ Stanice Payerbach se nalézá v okrese Neuenkirchen. DÖW, 11 289/2, Strafsache gegen Ing. Fritz Woitsche und Andere.

¹¹⁹⁴ WStLA, f. LG II, Vr 1171/37, Fortsetzung der Vernehmung mit Hermann Wallner am 4. 12. 1936.

¹¹⁹⁵ BArch, RK B 0129: Alfred Mesirek (nar. 7. 12. 1902), Lebenslauf vom 27. September 1938. Schafrankovo tvrzení, že Mesirek byl povolán do Německa, kde se musel údajně ospravedlňovat za teroristické útoky spáchané na území pod jeho kompetencí, je nesprávné. Srv. SCHAFRANEK, Söldner für den Anschluss, str. 345.

¹¹⁹⁶ Jäger byl od roku 1935 okresní vedoucí NSDAP ve *Waldviertelu* a od května do července 1936 byl držen ve vazbě, po červencové dohodě amnestován. Od jara 1937 vedoucí školení dolnorakouské župy, od srpna 1937 župní vedoucí. STOCKHORST, 5000 Köpfe, s. 215-216.

¹¹⁹⁷ Celé Dolní Rakousy tvořily dohromady jeden Bann, jenž se skládal z devíti Unterbanne. I. zahrnoval politické okresy Krems, Horn, Pöggstall, II. Waidhofen an der Thaya, Zwettl a Gmünd, III. Korneuburg a Hollabrunn, IV. Floridsdorf-okolí, Gänserndorf a Mistelbach, V. Bruck an der Leitha, Hietzing-okolí a Tulln, VI. Melk, Amstetten a Scheibbs, VII. Vídeňské Nové Město a Neuenkirchen, VIII. St. Pölten a Lilienfeld a konečně IX. Baden a Mödling.

¹¹⁹⁸ Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes (PA-AA), R 103514, Erlass der Generaldirektion für öffentliche Sicherheit über die Aufdeckung der Organisation der Hitlerjugend in Niederösterreich und Salzburg vom 3. März 1937.

¹¹⁹⁹ SCHAFRANEK, Söldner für den Anschluss, s. 345.

¹²⁰⁰ Oficiální název zněl „Mimořádný a zplnomocněný velvyslanec Německé říše ve zvláštní misi“

¹²⁰¹ Z toho se 96 nacházelo ve vyšetřovací vazbě, 258 ve výkonu trestu a 45 v koncentračním táboře Wöllersdorf.

jež byli zadrženy místními policejními úřady pouze na několik dnů.¹²⁰² Připočteme-li k těmto číslům ještě nacisty, kterým se podařilo uprchnout do Německa, mohl počet stíhaných dosáhnout hranice 300 osob. A desítky z nich tvořili příslušníci SS z Dolních Rakous a Burgenlandu.

Zatýkání příslušníků 9. SS-Standarte

Jako první uvízl v policejní síti Franz Ries, velitel 2. čety 1. roty III. praporu, jenž byl zatčen 8. října. Ve stejný den byl rovněž dopaden Johann Brunner. Ve svých výpovědích o dva a čtyři dny později uvedli jména několika svých spolupracovníků a velitelů družstev a zmínili se i o „jistém“ Baumgartnerovi, Kuneschovi a i o svém veliteli roty „Walteru Riedlovi“ (správně Alfred Riehl).¹²⁰³ Dne 14. října provedly úřady rozhodující úder. Zatčeno bylo dohromady 16 mužů, velitel Standarte Baumgartner, jeho adjutant Kunesch, velitel Sturmbannu III Kurzweil, velitel Sturm 1 Riehl i všichni velitelé jeho čet a družstev.¹²⁰⁴

Na tomto místě je třeba si položit otázku, zda uvedení muži byli skutečně zatčeni v souvislosti s Woitschovým terorismem, či se na jejich stopu dostaly úřady nezávisle na něm. Pro druhou možnost by hovořil fakt, že jména Brunnera a Riese v „Brazilcově“ případě nefigurovala, či to alespoň není známo. Všechny zatčené osoby byly, až na Rudolfa Kurzweila, jmenováni ve výpovědích těchto dvou mužů několik dní po jejich zatčení a před zatýkáním 14. října. Situaci dále komplikuje skutečnost, že Woitschův terorismus a ilegální činnost 9. SS-Standarte vyšetřovaly úřady odděleně, a naše poznatky jsou proto jen omezené.¹²⁰⁵

V dochovaných výslechových protokolech a policejních hlášeních není ani jediná zmínka o tom, že by byli uvedení a další muži zatčeni v souvislosti s Woitschovým případem. V jedné úřední zprávě je potvrzeno, že na počátku října 1936 vyšlo najevo, že SS v jihovýchodní části Dolních Rakous i přes uzavření červencové dohody pokračovala

¹²⁰² PA-AA, R 103514, Bericht vom Franz von Papen vom 5. Februar 1937.

¹²⁰³ WStLA, f. LG II, Vr 5048/36, Vernehmung mit Franz Ries am 10. und 12. Oktober 1936 + Vernehmung mit Johann Brunner am 12. Oktober 1936.

¹²⁰⁴ Tamtéž, Vr 78/37, Namensverzeichnis betreffend Amtshandlung gegen Reinhold Baumgartner und Genossen.

¹²⁰⁵ Trestní spis se signaturou 9397/36 (Woitsche a spol.) se autorovi ve Vídeňském městském a zemském archivu ve fondu Zemského soudu pro trestní záležitosti I nepodařilo nalézt. WStLA, f. LG I, Vr 9397/36. Viz také f. LG II, Vr 916/37, Nachtraganzeige gegen Rudolf Kunesch.

ve své činnosti.¹²⁰⁶ Jak úřady k této informaci přišly, zmíněno ovšem nebylo. Na druhou stranu je časová návaznost mezi uvězněním Woitscheho a příslušníků 9. SS-Standarte příliš nápadná, než aby mezi nimi nebyla žádná spojitost. Jednoznačný důkaz ale chybí. Nelze vyloučit, že muži z 9. SS-Standarte byli zkrátka zatčeni na základě zintenzivněného pátrání rakouských úřadů po nacistech vyvolané záříjovými útoky.

Po Baumgartnerově zadržení se novým velitele 9. SS-Standarte stal 16. října SS-Hauptscharführer (od 30. ledna 1937 SS-Untersturmführer) Riegler, jenž na konci září nahradil na pozici vedoucího Sturmbannu II Pisarika.¹²⁰⁷ Na tuto pozici nově nastoupil Haun, jehož si současně Riegler vybral za svého zástupce.¹²⁰⁸ Nový velitel mohl ovšem během následujících týdnů pouze přihlížet, jak bezpečnostní složky zatýkají jednoho jeho podřízeného za druhým. Nejprve byl 26. října zatčen Fucker, o dva dny později jeho adjutant Schlager a poslední říjnový den Polsterer, Kloucek, Pisarik, Ernst Fournier, Wallner a Stadtsbüchler. Dne 4. listopadu starší z bratrů Fournierových Johann Walter a Franz Moser.¹²⁰⁹

Riegler se společně se stále se na svobodě nacházejícími funkcionáři zoufale snažil poskládat pluk dohromady, znovu obsadit pozice po zatčených mužích a obnovit komunikační linie. Marně. Pozici velitele Sturmbannu I po zatčeném Fuckerovi krátce zastával jeho zástupce Fournier a po jeho dopadení velitel praporečnické služby Poppinger. On, náčelník zpravodajské služby pluku Bersch i velitel ND ve Sturmbannu II Komarek byli zatčeni 20. listopadu.¹²¹⁰ Velitel zpravodajské služby SS v Rakousku Trittner putoval do vazební cely 20. prosince.¹²¹¹ Zatýkalo se také v Burgenlandu. Velitel ND Sturmbannu IV Hermann byl zadržen již 4. října, aniž by ale úřady věděly o jeho skutečné funkci. Arnhold byl zatčen 12. listopadu, spojka s Burgenlandem Tieber 2. prosince.¹²¹² Policejní zásah tím ale zdaleka neskončil. Dne 7. ledna byli dopadeni hned

¹²⁰⁶ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K 5096, Zl. 337 550, Mantelnote der SdFv vom 16. Juni 1937.

¹²⁰⁷ BArch, SSO/31 B: Heinz Riegler (nar. 9. 5. 1910), Lebensbeschreibung vom 30. 9. 1942.

¹²⁰⁸ WStLA, f. Volksgericht Wien, Vr 750/47, Fortsetzung der Vernehmung mit Hans Haun am 6. Feber 1937.

¹²⁰⁹ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K 5093, Zl. 370 008, Verzeichnis über die beim Kreisgericht in Wiener Neustadt angehaltenen Personen.

¹²¹⁰ BArch, SSO/198 A: Hans Komarek (nar. 3. 5. 1911), Beförderungsvorschlag vom 7. Juni 1943; WStLA, f. LG II, Vr 78/37, Namensverzeichnis betreffend Amtshandlung gegen Reinhold Baumgartner und Genossen; Tamtéž, Vr 915/37, Anzeige gegen Johann Bersch, s. 35.

¹²¹¹ WStLA, f. LG II, Vr 1018/37, Anzeige gegen Josef Trittner vom 4. März 1937.

¹²¹² Tamtéž, Vr 78/37, Namensverzeichnis betreffend Amtshandlung gegen Reinhold Baumgartner und Genossen.

čtyři příslušníci Sturmbannu II – Müller, Baum, Stenzenberger a Holzer¹²¹³ a poslední zásah proti 9. SS-Standarte provedla policie až 22. února 1937, kdy byl zatčen funkcionář Sturmbannu III Müllner.¹²¹⁴

Rozpad velitelského sboru 9. SS-Standarte a zatčení náčelníka zpravodajců Trittnera vážně znepokojovalo špičky SS v Německu. Hrozilo, že by se policie mohla dostat na stopu i dalším esesmanům z nejužšího vedení v Rakousku. Pokud by mluvili, mohly úřady vypátrat mnoha jejich podřízených velitelů, ba co víc, mohly by přijít na spojení s Německem a podporu, jež odsud dostávaly. To by dostalo SS i celou německou vládu do velmi svízelné situace, neboť se v rámci červencové dohody oficiálně zavázala nevměšovat se do vnitřních rakouských záležitostí. Vina by bezpochyby padla na hlavu říšského vůdce SS, čemuž se pochopitelně snažil předejít.

Vzhledem k probíhajícím událostem v Rakousku se jeví jako pravděpodobné, že opět dobře zapracovala zpravodajská služba SS či zakuklení nacisté v řadách rakouských bezpečnostních složek. Ty se v lednu 1937 připravovaly na zátah proti členům rakouského vrchního úseku SS a informace o tomto záměru se velmi pravděpodobně donesly k nepovolaným uším. Tváří tvář hrožícímu nebezpečí nezbylo Tausovi nic jiného než uprchnout do Německa, kde se objevil 20. ledna.¹²¹⁵ Stalo se tak pravděpodobně na Himmlerův příkaz, pro kterého to zároveň byla příležitost zbavit se neschopného velitele¹²¹⁶, jemuž se už podruhé během dvou let rozsypala organizace SS v Rakousku. A aby dal Tausovy jasně na srozuměnou, že se s ním do budoucna v rakouské SS již nepočítá, zakázal mu Himmler návrat do Rakouska.¹²¹⁷

Tausův útěk proběhl doslova za minutu dvanáct. Den před ním provedla policie v jeho domě domovní prohlídku, jež dopadla bezvýsledně, neboť Taus byl tou dobou již na útěku. Zatčeni byli naopak dva jeho blízcí spolupracovníci, Rupert Pinter a Alfred Fleischmann. Těsně policii unikl Karl Eschlböck, v jehož bytě byla provedena razie 2.

¹²¹³ Tamtéž, Vr 622/37, Anzeige gegen Josef Müller und Karl Baum, str. 31 a 34; Tamtéž, Vr Anzeige gegen Michael Stenzenberger und Viktor Holzer, s. 59 a 67.

¹²¹⁴ Tamtéž, Vr 955/37, Anzeige gegen Johann Müllner, s. 69.

¹²¹⁵ BArch, SSO/174 B: Karl Taus (nar. 24. 9. 1893), SS-Stammrole vom 4. 8. 1937.

¹²¹⁶ Výmluvné bylo pozdější svědectví Ruperta Pintera, podle něž se s Tausem setkal na konci října 1936. Během setkání přišla řeč i na zatýkání uvnitř 9. SS-Standarte. Taus Pintera instruoval, aby s touto Standarte nepokoušel navázat kontakt a o celou věc se nestaral. Nic nedělat a nečinně přihlížet, to bylo Tausovo řešení. WStLA, Vr 1034/37, Fortsetzung der Vernehmung mit Rupert Pinter am 25. Jänner 1937.

¹²¹⁷ BArch, SSO/174 B: Karl Taus (nar. 24. 9. 1893), SS-Stammrole vom 4. 8. 1937.

února.¹²¹⁸ Tou dobou se ale již ukrýval na neznámém místě a 10. února překročil hranice do Německa.¹²¹⁹ Z Tausova štábu tak na svobodě zůstal jen lékař Mayer.

Ale ani uvězněním Tausových nejbližších spolupracovníků zátah proti rakouským nacistům neskončil. Dne 20. ledna byl zatčen velitel 9. SS-Standarte Riegler,¹²²⁰ na jehož místo provizorně nastoupil jeho zástupce Haun. On sám byla dopaden o osm dnů později.¹²²¹ Předposlední lednový den byl zatčen velitel dolnorakouské 3. SS (dříve 52.) SS-Standarte Adolf Pazelt¹²²² a 15. února si policie odvedla velitele obou vídeňských pluků, Karla Heinze Urbana¹²²³ a Leopolda Köberleho.¹²²⁴

Soudy se členy 9. SS-Standarte

Zadržení příslušníci Baumgartnerova pluku byli vzhledem k závažnosti celé kauzy v týdnech a měsících po svém zatčení postupně, až na malé výjimky, dopraveni do vazebních věznic Zemského soudu pro trestní záležitosti II ve Vídni. Souzení nebyli najednou, nýbrž v několika oddělených procesích podle svého služebního zařazení a postavení v hierarchii 9. SS-Standarte.

Jako první stanul před vídeňským soudem velitel zpravodajské služby burgenlandského Sturmbannu IV Gustav Hermann. Jednalo se ovšem o případ, jenž se od ostatních významně lišil. Předně je nutno poznamenat, že Hermann byl zatčen již 4. října nezávisle na pozdějším zatýkání velitelů 9. SS-Standarte. V aktovce u něj byl nalezen nacistický propagandistický materiál, rozkazy Sturmbannu IV a *Notopferscheine* v hodnotě pěti a deseti Šilinků. Při následné domovní prohlídce byl zabaven další rozkaz Sturmbannu IV a Hermannovy fotografie z Německa, na kterých byl zachycen v nacistické uniformě.¹²²⁵ Je s podivem, že i přes zabavené dokumenty vyšetřovatelé

¹²¹⁸ WStLA, Vr 1034/37, Bericht der SDfN an die Staatsanwaltschaft beim Landesgericht f. Strafsachen Wien II vom 4. März 1937, s. 11-12.

¹²¹⁹ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Karl Eschböck (nar. 14. 2. 1913), Vormerkung der NSDAP-Heimkehr-Überprüfungsstelle München vom 12. 2. 1937.

¹²²⁰ BArch, SSO/31 B: Heinz Riegler (nar. 9. 5. 1910), Lebensbeschreibung vom 30. 9. 1942.

¹²²¹ WStLA, f. Volksgericht Wien, Vr 750/47, Anzeige gegen Johann Haun, str. 34.

¹²²² NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Sankt Pölten, Vr 856/37, Straferkenntnis gegen Adolf Pazelt vom 3. August 1937.

¹²²³ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Karl Heinz Urban (nar. 31. 3. 1904), Erhebung zwecks Vorprüfung der Anwartschaft für die Zuteilung eines Antragscheines zum Erwerb des Blutordens.

¹²²⁴ BArch, SSO/190 A: Leopold Köberl (nar. 31. 3. 1904), Lebenslauf vom 25. 4. 1938.

¹²²⁵ WStLA, f. LG II, Vr 4822/36, Gendarmeriepostenkommando Oberschützen an das Bezirksgericht Oberwart am 4. Oktober 1936.

vůbec neodhalili jeho funkci v SS, dokonce ani nepřišly nato, že Hermann byl členem SS! Přes soudem se tak zodpovídal jen z držení nacistického propagandistického materiálu, za jehož zamýšlenou distribuci byl rozsudkem ze 7. prosince 1936 odsouzen na jeden rok vězení.¹²²⁶

Hermann si však trest z důvodu neuvěřitelného diletantismu úřadů neodpykal. Přestože již k důvodům jeho zatčení 4. října patřila obava z útěku do Německa, byl mu na jeho žádost se souhlasem veřejného žalobce odložen nástup výkonu trestu do 15. ledna. Na počátku února se zemský soud obrátil na policejní orgány s dotazem, kde se Hermann nachází. Ty odpověděly, že byl 22. prosince propuštěn. Od té doby o něm již nebylo slyšet a následně vyšlo najevo, že odcestoval do Německa.¹²²⁷

Nebyl to ale zdaleka jediný doklad alibismu a neschopnosti rakouských úřadů. Extrémním případem byl útěk Hanse Arnholda, do konce září 1936 náčelníka štábu burgenlandské SS. Ten byl zatčen 12. listopadu a o týden později byl eskortován do Burgenlandu, aby kriminalistům ukázal schované pušky své bývalé roty. Za tímto účelem jej dovedli do osady Unterschützen, jež je dnes součástí obce Oberschützen, k mlýnu Johanna Nicky, kde se již dříve úřady sháněly po uprchlém veliteli burgenlandského praporu Breymanna. Během rozmluvy s mlynářovým synem Arnhold unikl, utekl do domu místního rolníka Johanna Bortschyho, zatarasil vstupní dveře a zadními dveřmi uprchl na svobodu. A protože Bortschy za Arnholdem zadní dveře rychle uzamkl, zpozdilo to kriminalisty natolik, že Arnholda již nedokázali chytit.¹²²⁸

Celá akce navíc mohla být dopředu naplánována s Arnholdovými komplici. V případě mlynářova syna se s největší pravděpodobností jednalo o Eduarda Nicku (1911-1972),¹²²⁹ ilegálního okresního vedoucího z nedalekého Oberwartu, a v případě Johanna „Bortschyho“ se ve skutečnosti mohlo jednat o Johanna Portschyho, bratra

¹²²⁶ Tamtéž, Urteil vom 7. Dezember 2016.

¹²²⁷ Tamtéž, Landesgericht für Strafsachen Wien II an die Bundespolizeidirektion Wien am 22. Dezember 1936 und am 2. 2. 1937.

¹²²⁸ Tamtéž, Vr 1228/38, Anzeige gegen Hans Arnhold, s. 35-36.

¹²²⁹ Nicka byl mezi roky 1929 až 1932 členem HJ a posléze sloužil v SA. Od února 1933 byl taktéž členem NSDAP (č. 1 450 629) a během „ilegality“ strávil více jak devět měsíců ve vězení. V dubnu 1940 narukoval k *Waffen-SS* (členské číslo v SS 430 427). BAArch, SSO/349 A + PK/I 0296: Eduard Nicka (nar. 27. 10. 1911).

Tobias Portschyho (1905-1996),¹²³⁰ ilegálního burgenlandského župního vedoucího!¹²³¹ Jak Portschy, tak Nicka, se narodili v Unterschützen a oba dva, stejně jako Arnhold, Breymann či Hermann, studovali na gymnáziu v Oberschützen, tudíž se celá pětice mužů jistě velmi dobře znala. Nelze proto vyloučit, že Arnhold s kriminalisty sehrál vydařené „divadlo.“

Neschopnost policejních orgánů nemusela pramenit jen z jejich diletantismu, mohlo jít přímo o záměr mařit vyšetřování. Uvnitř burgenlandských nacistů existovala tzv. skupina E („E“ Gruppe), což byla místní skupina NSDAP složená z členů tamějších bezpečnostních složek a minimálně část z nich byla rovněž příslušníky SS. Členové skupiny E varovali své souputníky před hrozícím zatčením, mařili a vynášeli zprávy o vyšetřování.¹²³² Nebylo by proto překvapením, kdyby byli zapleteni i do případů dotýkajících se 9. SS-Standarte.

Arnholdův útěk¹²³³ byl pro kriminalisty vyšetřující Baumgartnerovu Standarte o to bolestnější, že se jednalo o jediného funkcionáře burgenlandského Sturmbannu IV,

¹²³⁰ Portschy se narodil v početné rodině evangelického rolníka. Roku 1931 vstoupil do SA i NSDAP (č. 511 448) a ještě téhož roku se stal vedoucím místní skupiny NSDAP a místní SA v Unterschützen. V roce 1934 byl již okresním vedoucím a v roce 1935 se stal župním vedoucím nově vytvořené burgenlandské župy, kterou vedl až do anšlusu. Strávil celkem 17 měsíců ve vězení, za což obdržel řád krve. Členem SS byl od roku 1940 (č. 365 175). BArch, RS/E 5138 + PK/J 0166: Tobias Portschy (nar. 5. 9. 1905).

¹²³¹ MINDLER, Ursula: "Portschy ist Burgenländer, ich bin Steirer". Ein Burgenländer als Gauleiter-Stellvertreter von Steiermark. Das Wirken von Dr. Tobias Portschy im steirischen Raum. In: Blätter für Heimatkunde. Herausgegeben vom historischen Verein für Steiermark. 2006, Heft 4, s. 117-118.

¹²³² Jejím příslušníky byl např. kriminální revírní inspektor z Eisenstadtu Oskar Mikovits, úředník na policejním komisariátu tamtéž Karl Kitir či četník z Oberwartu Alois Hermann, jenž byl ve spojení z Tobiasem Portschym. ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Oskar Mikovits (nar. 15. 4. 1899), č. spisu: 339 309; Tamtéž, f. Gauakten: Karl Kitir (nar. 10. 11. 1897), č. spisu: 36 174; Tamtéž, f. Gauakten: Alois Hermann (nar. 14. 6. 1907), č. spisu: 124 901.

¹²³³ Arnhold se až do prosince 1937, kdy uprchl do Německa, skrýval v Burgenlandu. Dne 20. května 1937 zastavil poblíž Bad Tatzmannsdorfu jistého Franze Dlaska a se slovy „Vy jste mě udal“ jej udeřil pěstí do obličeje. Na Dlaska vytáhl pistoli a křičel „ruce vzhůru, jinak Vás zastřelím!“ Když tak Dlask učinil, vyhrožoval mu Arnhold, že pokud by Dlask mluvil, „spočítal“ by mu to. Načež Arnhold uprchl. WStLA, f. LG II, Vr 1228/38, Gendarmeriepostenkommando Bad Tatzmannsdorf an das Bezirksgericht in Oberwart am 21. Mai 1937. Že se v Arnholdově případě nejednalo o plané hrozby, dokazuje případ brutální vraždy Johanna Weichselberga z vesnice Neustift bei Schlaining na konci listopadu 1937. Policejní komisariát v Eisenstadtu obdržel tehdy anonymní dopis, ve kterém byli označeni někteří obyvatelé Neustiftu jako nacisté a členové SS, jenž měli disponovat i střelnými zbraněmi. Bylo neprodleně zahájeno vyšetřování, o němž se ale nacisté dozvěděli. Bezpochyby se tak stalo prostřednictvím nacisticky orientovaných strážců zákona, o nichž víme, že na policejním komisariátu v Eisenstadtu působili. Podezření nacistů padlo na Weichselbergera, jenž svého času byl funkcionářem NSDAP. Jak ale později vyšlo najevo, Weichselberger nebyl autorem dopisu. V neděli 28. listopadu 1937 se večer nevrátil ze své obvyklé procházky a následující den bylo nalezeno jeho tělo. Byl zastřelen čtyřmi výstřely. Vraha se nikdy dopadnout nepodařilo, mezi hlavní podezřelé ale patřili Breymann i Arnhold, jenž Weichselbergera osobně znali a vyznali se i v okolí. Podrobně k celé vraždě srv. FRITSCH, Die NSDAP im Burgenland 1933-1938, s. 262-271. Z obavy z možného zatčení uprchl Arnhold dne 14. prosince 1937 do Německa. Jako důvod svého útěku později uvedl v dotazníku ke zjištění členství v NSDAP jedno slovo – „Fememord“. Ve svém životopise z roku 1938

jehož se podařilo dopadnout (nepočítáme-li Gustava Hermanna, o němž ale úřady ani nevěděly, že je členem SS). Proto také naše znalosti o struktuře Sturmabannu IV jsou menší než u praporů dolnorakouských.

Po Hermannově soudu proběhl jako další soud s maďarským státním příslušníkem a malířským pomocníkem Alfredem Wödlem¹²³⁴, velitelem jedné čety ve Sturm 1 Sturmabannu I ve Vídeňském Novém Městě. Zatčen byl společně se sedmi dalšími muži 20. října 1936 ve večerních hodinách během apelu, jenž se konal v blízkosti města.¹²³⁵ Soud proběhl před tamějším krajským osudem. Rozsudkem z 18. prosince 1936 byl Wödl odsouzen k sedmi měsícům žaláře podle § 5 Zákona na ochranu státu.¹²³⁶

Dalším v pořadí byl proces s příslušníky Sturm 2 Sturmabannu III. Jednalo se celkem o čtrnáct mužů, jež stáli v hierarchii 9. SS-Standarte na nejnižších pozicích – dva velitelé čet a jedenáct velitelů družstev (lhostejno, zda bývalých či v momentu zatčení vykonávajících funkci). Pouze jeden obžalovaný nezastával žádnou funkci. Vzhledem k jejich postavení nebyli souzeni s hlavními funkcionáři, nýbrž s nimi byl veden samostatný proces. Dne 18. ledna 1937 proběhlo u Zemského soudu pro trestní záležitosti II ve Vídni hlavní přelíčení a obžalovaní byli odsouzeni podle § 1 a 2 Zákona na ochranu státu k odnětí svobody ve výši dvou až čtyř měsíců¹²³⁷, přičemž se jim do výkonu trestu započítala i doba strávená ve vazbě.¹²³⁸

Po vypršení trestů ale odsouzenci nebyli propuštěni, neboť si ještě museli odpykat tresty ve výši šesti týdnů až čtyř měsíců, jenž jim udělilo okresní hejtmanství okresu Hietzing-Umgebung. Nástup trestu jim byl odložen až po skončení soudního trestu a odpykali si jej v koncentračním táboře Wöllersdorf. Po propuštění na svobodu v létě 1937

vedl, že byl hledán z důvodu „podněcování fémové vraždy.“ V lednu 1938 se do Rakouska vrátil. BArch, RS/A 0117: Hans Arnhold (27. 3. 1911), Lebenslauf (1938) + PK/A 0079, NSDAP-Personal-Fragebogen. Ač se Arnhold k vraždě explicitně nepřiznal, je takřka jisté, že do ní byl nějakým způsobem zapletený.

¹²³⁴ Wödl vstoupil 1. března 1934 do NSDAP i do SS (č. 209 017). BArch, RS/G 5338: Andreas Wödl (nar. 18. 2. 1906); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Andreas Wödl, č. spisu ?

¹²³⁵ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/Nieder., K 5093, Zl. 366 508, Bericht des Bundespolizeikommissariates Wiener-Neustadt vom 25. Oktober 1936.

¹²³⁶ Tamtéž, f. Gauakten: Andreas Wödl (nar. 18. 2. 1906), č. spisu doplnit. Na počátku dubna 1937 byl Wödl propuštěn s rozhodnutím, že je navždy vykázán z Rakouska a 17. dubna předán do Maďarska. Kvůli vážnému úrazu svého bývalého mistra a likvidace jeho podniku mu však bylo až do 8. června uděleno povolení k pobytu ve Vídeňském Novém Městě. Wödl využil příležitosti a v den vypršení platnosti povolení uprchl přes Salcburk do Německa.

¹²³⁷ Franz Ries a Friedrich Klausner obdrželi čtyři měsíce vězení, Josef Pyrek, Leo Manner, Johann Brunner, Martin Steiger, Rudolf Kronowetter, Franz Stuschka, Franz Kellner, Konrad Klausner, Ludwig Scholz a Friedrich Tichy tři měsíce, Rudolf Womes a Ernst Medlin dva měsíce vězení.

¹²³⁸ WStLA, f. LG II, Vr 2 Vr 5048/36, Urteil vom 18. Jänner 1937.

se řada mužů nesnadno vracela do normálního života. Jen velmi obtížně hledali práci, uzavřena byla možnost studovat na vysokých školách¹²³⁹ a navíc některým mužům hrozilo další soudní přelíčení. Na rozkaz nadřízených se proto nejméně čtyři muži odebrali do Německa a do rodné země se navrátili až po anšlusu.¹²⁴⁰

Specifický byl proces s velitelem Sturmu I Sturbannu II Michaellem Stenzenbergerem a jeho pokladníkem Viktorem Holzerem. V případě uvedených mužů šlo o jediné obžalované, u nichž byly nalezeny výbušniny. Oba dva muži byli 30. března odsouzeni k pěti letům těžkého žaláře za přechovávání pěti ručních granátů a dělbuchů.¹²⁴¹ Dalším v pořadí byl proces s Hermannem Wallnerem, jenž patřil do SS jako obyčejný člen a zároveň vykonával funkci bádenského okresního vedoucího. Souzen byl společně s okresním vedoucím z Vídeňského Nového Města Christofem Naglem a jednatelem dolnorakouské župy Wilhelmem Schwabbauerem. Soud s těmito vysokými funkcionáři dolnorakouské NSDAP se konal 21. května a ještě týž den byl vynesen rozsudek.¹²⁴² I přes své významné pozice obdrželi obžalovaní jen velmi nízké tresty. Schwabbauer tři měsíce, Nagl a Wallner dokonce jen dva a půl měsíce.¹²⁴³ Projednávalo se pouze jejich působení ve vedoucích funkcích NSDAP, spojitost s Woitschovými útoky vůbec nebyla reflektována. S výší udělených trestů nebyl spokojena žalující strana, jenž se prostřednictvím vrchního státního zastupitelství odvolala k Vrchnímu zemskému soudu ve Vídni, jenž 6. července zvýšil trest všem obžalovaným na čtyři měsíce těžkého žaláře.¹²⁴⁴ Tou dobou si ale již všichni tři odsouzení odpykávali šestiměsíční policejní tresty, neboť se jim do výše jejich trestů udělených soudem započítala i doba strávená ve vazbě.¹²⁴⁵ Na svobodu byli podmíněčně propuštěni 21. prosince 1937.¹²⁴⁶

¹²³⁹ Kupř. Friedrich Klausner byl vyloučen ze všech rakouských vysokých škol.

¹²⁴⁰ Jednalo se o Friedricha Klausnera, Franze Riese, Franze Stuschku a Rudolfa Womese.

¹²⁴¹ WStLA, f. LG II, Vr 1148/37, Urteil vom 30. März 1937. Granáty obdržel Stenzenberger od Franze Blechingera (nar. 1898), člena NSDAP z Badenu u Vídně, jenž byl vyšetřován kvůli členství ve straně. Před svým útekem na jaře 1936 předal Blechinger Stenzenbergerovy pět granátů, které zakopal do země. Později je opět vykopal a uschoval u sebe doma. Jelikož se ale kvůli zatýkání v řadách 9. SS-Standarte obával domovní prohlídky, předal je v prosinci 1936 k úschově Holzerovi, jenž je ukryl ve sklepě domu své matky. Tamtéž, Fortsetzung der Vernehmung mit Michael Stenzenberger am 12. 1. 1937; Blechinger byl členem NSDAP od 1. dubna 1932 (č. 901 384). BArch, PK/A 0371: Franz Blechinger (nar. 5. 10. 1898).

¹²⁴² WStLA, f. LG II, 2 Vr 918/37, Urteil vom 21. Mai 1937.

¹²⁴³ DKB v. 22. Mai 1937, s. 10 („Die kommandanten der niederösterreichischen Nazi“).

¹²⁴⁴ WStLA, f. LG II, 2 Vr 918/37, Urteil des Oberlandesgerichtes in Wien vom 6. Juli 1937.

¹²⁴⁵ DKB v. 22. Mai 1937, s. 10 („Die kommandanten der niederösterreichischen Nazi“).

¹²⁴⁶ BArch, RS/G 0561: Hermann Wallner (nar. 1. 4. 1909), Lebenslauf (ned., 1939); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Wilhelm Schwabbauer (nar. 14. 4. 1899), Beiblatt zum Personalfragebogen; Tamtéž, f. Gauakten: Hermann Wallner, NSDAP-Personal-Fragebogen vom 20. Mai 1938.

Soud s hlavními funkcionáři 9. SS-Standarte

Soudní proces s příslušníky SS, konaný ve dnech 18. a 19. června 1937 u Zemského soudu pro trestní záležitosti II ve Vídni, byl v řadě ohledů mimořádný. Nikdy předtím a nikdy potom se rakouským úřadům nepodařilo postavit před jeden soud tak velký počet čelných funkcionářů SS. Žádný jiný neposkytl vyšetřovatelům i veřejnosti tak detailní náhled do ilegální činnosti v Rakousku. O to víc zamrzí, že se spisy z procesu¹²⁴⁷ do dnešních dní ve Vídeňském zemském a městském soudu nedochovaly. Naštěstí jej můžeme alespoň částečně rekonstruovat pomocí dobového tisku, jenž o procesu obšírně referoval.¹²⁴⁸

Před soudem stálo celkem 31 příslušníků 9. SS-Standarte a rakouského Oberabschnittu, jenž čelily obžalobě podle § 1 a 2 Zákona na ochranu státu. Vzhledem k velkému počtu obžalovaných, odpovídajícímu počtu dozorců a 25 obhájcům se proces konal v soudní síni Zemského soudu pro trestní záležitosti I na *Alserstraße*. Jména obžalovaných byly následující: Velitel pluku Baumgartner, jeho adjutant Kunesch, velitel zpravodajské služby pluku Bersch a jeho správce financí Polsterer, velitelé Sturmpannů I až III Fucker, Pisarik a Kurzweil, čtyři velitelé rot, Stenzenberger, Müller, Zeller a Riehl, a čtyři velitelé čet, Tieber, Kahla, Mayer a Haun. Na lavici obžalovaných usedli rovněž správci financí Sturmpannů I až III Kloucek, Thiel a Stadtsbüchler, správci financí rot Holzer, Baum a Kraus, velitelé zpravodajské služby Sturmpannů I až II Poppinger a Komarek, adjutanti velitelů Sturmpannů I a II Schlager a Riegler a vojenští velitelé Sturmpannů I a III Johann Walter Fournier a Müllner. Franz Moser, jenž provozoval stanice poštovních holubů, byl rovněž mezi obviněnými, ke kterým patřili i tři členové nejvyššího vedení SS v Rakousku. Náčelník zpravodajské služby Trittner, adjutant velitele Oberabschnittu Fleischmann a velitel Abschnittu Ost Pinter.

¹²⁴⁷ Spis byl označen signaturou 77/37. Důvod jeho ztráty není znám, spisy se sousedními signaturami jsou ve WStLA k dispozici.

¹²⁴⁸ DKB v. 19. 6. 1937, s. 6-8 („Die einunddreissig Nazi der Standarte IX.“), v. 20. 6. 1937, s. 11 („Das Urteil gegen die Führer der Standarte 9“); RP v. 19. 6. 1937, s. 11 („31 Saboteure des Juliabkommens vor Gericht“), v. 20. 6. 1937, s. 14 („Der Prozess gegen die 31 Saboteure des Juliabkommens“); WNN v. 19. 6. 1937, s. 7 („Der Prozess gegen die SS-Standarte 9“), v. 20. 6. 1937, s. 13 („Das Urteil im SS-Prozess“); WZ v. 19. 6. 1937, s. 7-8 („Abrechnung mit politischen Verschwörern“), v. 20. 6. 1937, s. 9-10 („Mildes Urteil gegen die 31 Nationalsozialisten“).

Soudní proces byl zahájen přečtením rozsáhlého obžalovacího spisu čítajícího padesát čtyři stran. Žalobce zevrubně popsal strukturu 9. SS-Standarte a náplň její činnosti. Velká pozornost byla věnována jejímu technickému vybavení a výzbroji, organizaci zpravodajské služby a oddělení-G, černým listinám a seznamům rukojmích. Předčítány byly i četné rozkazy. Po přečtení obžaloby započal výslech obviněných a jako první přišel na řadu Baumgartner. On i jeho podřízení se pochopitelně snažili svoji vinu snižovat a bagatelizovat vznesená obvinění a přeložené důkazy. Baumgartner popřel, že by SS byla vojenskou formací, připustil ale, že byla organizována podle vojenských principů (sic). Na otázku předsedy soudu, co myslel větou „Náš boj jde neochvějně dále“ v jednom ze svých rozkazů, odpověděl „duchovní boj“ (sic). Popřel, že by SS v Německu byla identická s tou v Rakousku (sic), stejně jako, že by vydal příkaz, kdo má být uváděn na černých listinách. Na další otázku předsedy, co měla znamenat instrukce z dalšího plukovního rozkazu – „Kdo se proviní proti naší formaci a přivede ji do nebezpečí, s ním bude zacházeno odpovídajícím způsobem“ – dal Baumgartner „vyhýbavou odpověď“.

Po veliteli pluku následoval výslech dalších obviněných, jenž nezdá se vypovídali ve stejném duchu jako Baumgartner. Velitel Sturmabteilung I Fucker popřel, že by byl u SS prováděn jakýkoliv vojenský výcvik, nanejvýš se prováděl „branný sport.“ Pojem „vojenský velitel“ byl prý vybrán „nevhodně“, vhodnější termín byl „vzdělávací referent branného sportu.“ Zajímavý byl z tohoto pohledu výslech Johanna Fourniera, jenž na přímou otázku předsedy, zda vykonával funkci „vojenského velitele“, odpověděl kladně.

Výslech obviněných se protáhl až do druhé dne a po jejich skončení následovala závěrečná řeč obžaloby i obhajoby. Státní zástupce zdůraznil, že se v případě obviněných jednalo vždy o velitele nebo o muže mající významnou roli. O SS prohlásil, že není žádných pochyb o tom, že se jedná o formaci organizovanou podle vojenského charakteru, jejíž cíle nemohly být označeny za mírumilovné.

Rozsudek byl vynesen v půd deváté večer 19. června. Baumgartner byl odsouzen na sedm měsíců, Kunesch, Fucker, Fournier, Pisarik, Kurzweil k pěti měsícům a Müllner ke čtyřem a půl měsícům těžkého žaláře. Riegler, Schlager, Haun, Kahla, Müller ke třem měsícům, Moser ke dvěma a půl měsícům žaláře. Riehl, Zeller obdrželi tři měsíce, Mayer, Trittner, Bersch, Poppinger, Polsterer, Thiel, Fleischmann a Kloucek dva a půl měsíce a Pinter, Trieber, Stadtsbüchler, Komarek, Baum, Kraus dva měsíce přísného vězení.

Stenzenberger a Holzer, jež byli již 30. března odsouzeni k pěti letům těžkého žaláře, neobdrželi žádné další tresty.

Jak vidno, i přes rozsáhlý důkazní materiál, který vyšetřovatelé nashromáždili, zahrnující i nesčetné plukovní a praporeční rozkazy, zabavené zbraně, granáty i technické vybavení, černé listiny a sběr zpravodajských informací, byli obvinění odsouzeni jen k velmi nízkým trestům. Zvlášť zarážející je to u velitele pluku Baumgartnera, velitele Abschnittu Ost Pintera, náčelníků zpravodajské služby Oberabschnittu a pluku Trittnera a Bersche. Připomeňme si, že Alfred Wödl, jenž velel pouhé četě, byl v prosinci předcházejícího roku odsouzen na sedm měsíců! Skupina kolem Franze Riese a Franze Klausnera obdržela v lednu dva až čtyři měsíce, přestože se jednalo o nepoměrně menší „ryby.“ Nepoměr v udělených trestech byl očividný a šlo jej vysledovat již od procesu s nejvyššími funkcionáři dolnorakouské župy, jenž byli, vzhledem ke svému postavení, rovněž odsouzeni k neodpovídajícím trestům. Můžeme jen spekulovat, co za udělováním takových trestů stálo, zda to byla obava rakouská justice nepohněvat proti sobě německého souseda.

Vynesení nízkých trestů zemským soudem v praxi znamenalo, že nebýt správních trestů udělených příslušnými okresními hejtmanstvími, byli by odsouzení propuštěni na svobodu, neboť se jim do výkonu trestů započítala i doba strávená ve vazbě. Nebylo proto divu, že státní zástupce podal odvolání k vyšší instanci. Nevíme, zda u Vrchního zemského soudu byla projednávána odvolání proti všem obviněným, či jen proti některým z nich. Nejméně pro několik jedinců představovalo odvolání reálnou možnost na navýšení trestů, a aby se mu vyhnuli, rozhodli se uprchnout do Německa, kam zamířili i ze ztráty jakékoliv hospodářské perspektivy v Rakousku. V říjnu uprchl Kunesch a Kurzweil, v listopadu Kahla a Baumgartner a v lednu 1938 Müllner.¹²⁴⁹

Vrchní zemský soud projednával odvolání obžaloby nejméně jednou, a to 28. října. Alfredu Riehlovi byl zvýšen trest ze tří měsíců vězení na pět měsíců těžkého žaláře a stejné navýšení pravděpodobně postihlo i Ottu Zellera¹²⁵⁰, což ovšem představovalo jen symbolické navýšení. Vlivem rozdílné výše udělených trestů jak zemským soudem, tak i okresními hejtmanstvími, byli jednotliví odsouzení propouštěni mezi létem a podzimem

¹²⁴⁹ Srv. informace v osobních složkách příslušníků SS a v Gauaktech těchto mužů.

¹²⁵⁰ ÖSTA/AdR, f. Gauakaten: Alfred Riehl (nar. 7. 6. 1912), Dienstlich Meldung vom 17. 4. 1940, Bestätigung des Landgerichtes Wien vom 15. Mai 1940; Tamtéž, f. Gauakten: Otto Zeller (nar. 23. 6. 1907), Amtsbestätigung des Landesgerichtes Wien vom 25. November 1938.

1937. Jako poslední vyšli na svobodu Fucker, Thiel a Zeller, a to shodně 23. prosince. Specifická byla situace v případě Stenzenbergera a Holzera, odsouzených na pět let za přechovávání výbušnin. Byli propuštěni až v souvislosti s amnestií pro nacisty v únoru 1938, což představovalo definitivní tečku za vyšetřováním mužů 9. SS-Standarte.

Zbývá ještě dodat, jak dopadl samotný Ing. Woitsche, jehož teroristické útoky pravděpodobně odstartovaly vlnu zatýkání v řadách dolnorakouské SS. Ten stanul před Zemským soudem pro trestní záležitosti I ve Vídni společně se dvěma komplici krátce po procesu s velitelem 9. SS-Standarte – 22. června 1937. „Brazilec“ byl odsouzen na 12 let těžkého žaláře, ostatní dva muži na pět, resp. jeden rok žaláře.¹²⁵¹

Podpora nacistických právníků

V souvislosti s procesy s příslušníky 9. SS-Standarte je žádoucí zmínit nacistické právníky, kteří hájili obviněné nacisty před rakouskými soudy. Na jejich případech lze dokumentovat i finanční podporu, jakou rakouští národní socialisté získávali z Německa. Prominentní roli uvnitř této skupiny sehrál vídeňský advokát Dr. Erich Führer (1904-1987),¹²⁵² od roku 1935 až do anšlusu vedoucí národně socialistického Svazu právníků. Führer v letech 1920 až 1925 vystudoval práva na Vídeňské univerzitě, kde byl zároveň členem antisemitského a velkoněmeckého buršáckého spolku Bruna-Sudetia. Roku 1926 získal doktorát a v následujících letech se angažoval ve velkoněmeckých studentských a buršáckých spolicích. Dne 15. července 1932 vstoupil do NSDAP (č. 1 205 383) a na

¹²⁵¹ DKB v. 23. 6. 1937, s. 6-7 („Bombenwerfer Woitsche zu 12 Jahren verurteilt“); RP v. 23. 6. 1937, s. 11 („Woitsche und Genossen vor Gericht“); WZ v. 23. 6. 1937, s. 4-5 („Ingenieur Woitsche zu zwölf Jahren Kerker verurteilt“). Na závěr ještě údaje k Woitschovým osudům. Propuštěn na svobodu byl díky únorové amnestii a po anšlusu byl Woitsche znovu přijat do strany s datem vstupu 1. května 1938 a vysokým číslem 6 106 918. Časem se však proměnilo vnímání jeho činů. Zatímco po jeho odsouzení jej Nejvyšší stranický soud NSDAP hodnotil velmi negativně, neboť svými činy „těžce poškodil“ mnoho národních socialistů v Rakousku, v červnu 1939 jej vídeňský župní soud rehabilitoval a potvrdil mu jeho staré členství v NSDAP datované k 1. říjnu 1934 (č. 2 142 843). Později mu byl udělen i řád krve, nejvyšší stranické vyznamenání NSDAP. Jeho poslední životní okamžiky nepostrádaly značnou dávkou ironie. Po narukování k SS byl v roce 1944 přeložen na Vojenský výcvikový prostor SS „Böhmen“, kde 7. ledna 1945 nešťastně zahynul, když se pokoušel zneškodnit nevybuchlou střelu. Jeho urna byla převezena do Vídně a za velké pozornosti ze strany NSDAP pohřbena na hřbitově v Hietzingu. Tedy na tom samém hřbitově, kde Woitsche plánoval „odprásknout“ kancléře Schuschnigga. Srv. SCHAFRANEK, Söldner für den Anschluss, s. 349-350; BArch, PK/U 0008: Fritz Woitsche (nar. 16. 2. 1903).

¹²⁵² Zda byl Erich Führer v příbuzenském vztahu s bratry Maximilanem a Walterem Führerem, se autorovi nepodařilo zjistit.

počátku následující roku si otevřel vlastní advokátní kancelář. V průběhu roku 1933 se stal spolkovým vůdcem Buršáckého spolku východní marky (*Burschenschaft der Ostmark*), jenž zastřešoval všechny buršácké spolky v Rakousku, v jehož čele zůstal až do jara 1938.¹²⁵³

Po zákazu NSDAP v Rakousku poskytoval Führer bezplatnou obhajobu nacistům postaveným před soud. Svojí ideovou orientaci dále upevnil vstupem do SS (č. 309 063), jenž proběhl na jaře 1934. Ve stejné době hájil řadu nacistů před stannými soudy. Nejvýznamnějším procesem, ve kterém Führer vystupoval, byl soud s hlavními účastníky neúspěšného červencového puče Planettou a Holzweberem. Oba muži byli odsouzeni k trestu smrti a popraveni a Führer sám byl kvůli své obhajovací řeči zatčen a na šest měsíců uvězněn v koncentračním táboře Wöllersdorf. Po propuštění se okamžitě znovu zapojil do nacistického hnutí, kde měla jeho hvězda dále stoupat. Již 1. prosince 1934 byl povýšen na SS-Untersturmführera a 20. dubna 1935 na SS-Obersturmführera. Ve stejném roce převzal vedení národně socialistického Svazu právníků a stal se rovněž členem ilegálního zemského vedení rakouské NSDAP. Jeho advokátní kancelář se poté stala důležitým místem, kde se konaly schůzky čelních představitelů rakouské NSDAP a předávala pošta i peníze. V srpnu 1935 Führer osobně referoval o Planettově a Holzweberově procesu Hitlerovi na Obersalzbergu.¹²⁵⁴

Hlavním úkolem Führerova Svazu právníků byla organizace bezplatné obhajoby zadrženým a obžalovaným národním socialistům. Ti mohli využít služeb desítek nacistických právníků po celé zemi, největší zátěž však neslo dvanáct mužů včetně Führera.¹²⁵⁵ Až do podepsání červencové dohody se tucet těchto mužů zúčastnil celkem 490 přelíčení u vojenských a stanných soudů, 644 přelíčení před porotními a okresními soudy a provedlo 4447 intervencí u různých úřadů. K tomu je nutno připočítat ještě četné návštěvy uvězněných nacistů, čas nezbytný na přípravu procesů a poradenství klientům během úředních hodin v advokátních kancelářích.¹²⁵⁶

¹²⁵³ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Erich Führer (nar. 5. 4. 1900), č. spisu 343 236.

¹²⁵⁴ BArch, SSO/228: Erich Führer (nar. 5. 4. 1900); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Erich Führer.

¹²⁵⁵ Jednalo se o Dr. Fritze Bauera, Dr. Hanse Bleyera, Dr. Ernsta Hoffmanna, Dr. Erwina Jerabka, Dr. Hanse Kellnera, Dr. Hanse Manna, Dr. Rüdigeru Morawtze, Dr. Wernera Delpina, Dr. Erwina Gubsche, Dr. Vinzenze Gstettenera a Dr. Paula Messinera.

¹²⁵⁶ PA-AA, R 103511, Bericht über die Tätigkeit der nationalsozialistischen Rechtsanwälte Oesterreichs vom 14. Oktober 1936.

Jelikož advokáti poskytovali své služby bezplatně, dostali se brzy do vážných finančních problémů, jenž částečně řešili braním půjček od „přátelských kruhů.“ Od července 1935 jim část nákladů hradil rakouský *Hilfswerk*, který po červencovém puči vybudoval prominentní německý nacionalista Franz Langoth (1887-1953) z Horních Rakous.¹²⁵⁷ Jeho hlavním úkolem bylo poskytování finanční pomoci trestně stíhaným a finanční nouzi se nacházejícím rakouským nacistům. Peníze na svojí činnost získával dílem od soukromých dárců, dílem od Rodenbücherovy FHW¹²⁵⁸ z Německa, již byl také podřízen. Langoth tedy nepředstavoval žádného soukromého dobrodince, nýbrž trojského koně nacistického Německa. Rodenbücherova FHW neposílala peníze jen Langothově *Hilfsweku*, nýbrž i dalším organizacím NSDAP. Během celé své existence poskytla FHW rakouským nacistům částky, jenž dohromady čítaly několik milionů ŘM.¹²⁵⁹

Jak vyplývá i z množství částek zasílaných Dr. Führerovi, nebyly peníze došlé z Německa distribuovány mezi rakouské nacisty rovnoměrně. Každá župa měla, v závislosti na „nasazení a velikost hnutí“, stanovenou kvótu, podle které dostávala peníze. S přehledem nejvíce peněz získávalo Štýrsko, patrně z důvodu obsazení řady prominentních štýrských nacistů do vedení FHW. Pro Rodenbüchera a pro SD navíc představovala finanční podpora rakouským nacistům možnost, jak obejít zákaz navazování politických kontaktů s rakouskou NSDAP a vyšachovat ze hry stranické komunikační kanály, stejně jako ty SA, mezi Německem a Rakouskem. SS si tak do i v Rakousku vybudovala informační a zpravodajský monopol, který využila proti vnitrostranickým konkurentům.¹²⁶⁰

Po uzavření červencové dohody Führer se svými muži doufal, že pronásledování rakouských nacistů ustane a uvěznění budou propuštěni na svobodu. Zároveň si od dohody slibovali finanční narovnání z německé strany, které jim mělo kompenzovat

¹²⁵⁷ Langoth byl mezi lety 1909 až 1934 poslancem hornorakouského zemského sněmu. Od roku 1918 až do roku 1931 zástupcem hornorakouského zemského hejtmana a členem hornorakouské zemské vlády, kde zůstal až do března 1934. Až ro roku 1933 u ní vykonával rovněž funkci bezpečnostního referenta. Jako člen Velkoněmecké lidové strany patřil mezi organizátory „bojového spolku“ (*Kampfbündnis*), uzavřeného v květnu 1933 mezi NSDAP a Velkoněmeckou lidovou stranou. Langothův životopis srv. GRAF, *Österreichische SS-Generäle*, s. 355-365.

¹²⁵⁸ Blíže k Rodenbücherově FHW v kapitole o uprchlých příslušnících SS v Německu.

¹²⁵⁹ GRAF, *Österreichische SS-Generäle*, s. 241-242, 359-360. Podle Führera jen organizace sdružující národněsocialistické rolnictvo obdržela z Německa do října 1937 částku 100 000 ŘM. ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Erich Führer (nar. 5. 4. 1900), Führer an Dr. Megerle vom 30. Oktober 1937.

¹²⁶⁰ SCHAFRANEK, *Söldner für den Anschluss*, s. 86-88.

náklady vzniklé při obhajobách rakouských nacistů.¹²⁶¹ Führer se proto obrátil dopisem na německé vyslanectví ve Vídni s žádostí o finanční kompenzaci a v srpnu osobně zavítal do Berlína, kde o celé záležitosti jednal s Rodenbücherovým blízkým spolupracovníkem Hansem Rauterem.¹²⁶²

Později žádal i refundaci nákladů, které jemu a dalším právníkům vznikly při zastupování řady říšskoněmeckých občanů v Rakousku¹²⁶³ a v polovině října 1936 vyhotovil se souhlasem ilegálního zemského vedoucího rakouské NSDAP Leopolda osmistránkové memorandum o činnosti nacistických advokátů v Rakousku, které rozeslal nejružnějším německým úřadům.¹²⁶⁴ Sumarizoval v něm množství procesů a intervencí, které on a jeho muži u rakouských soudů a úřadů provedli, obšírně popsal, jakými obtížemi museli projít včetně doby strávené ve vazebních celách či koncentračním táboře Wöllersdorf. Žádal o pokračování finanční pomoci a pro sebe a několik nejvytíženějších právníků mimořádné příspěvky ve výši několika tisíců ŘM. A mj. si postěžoval, že řada německých firem se v Rakousku nechávala zastupovat „černými“¹²⁶⁵ nebo dokonce židovskými (!) advokáty.

Vývoj událostí v následujících měsících ovšem pro Führera i jeho muže přinesl studenou sprchu. Nejenomže pronásledování rakouských nacistů neustalo, naopak i kvůli neuváženým Woitschovým teroristickým útokům se ještě zintenzivnilo, což dále prohloubilo finanční nouzi nacistických advokátů. Ti i nadále dostávali pouze „skromnou“ podporu od Langothova *Hilfswerku* a žádné finanční narovnání ze strany německých úřadů neobdrželi. Od konce června 1937 nedostávali již vůbec žádnou finanční podporu, což podle Führerových slov přivedlo advokátní kanceláře nacistických advokátů téměř ke „katastrofě“. A když nepomohlo ani setkání s Hitlerem na Říšském stranickém sjezdu v Norimberku v září 1937,¹²⁶⁶ rozhodl se Führer po roce sepsat další memorandum.

¹²⁶¹ PA-AA, R 103511, Bericht über die Tätigkeit der nationalsozialistischen Rechtsanwälte Oesterreichs vom 14. Oktober 1936; ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Erich Führer (nar. 5. 4. 1900), Denkschrift von Dr. Erich Führer vom 30. Oktober 1937.

¹²⁶² PA-AA, R 103511, NSDAP-Flüchtlingshilfswerk an das Auswärtige Amt vom 19. 8. 1936.

¹²⁶³ Tamtéž, NSDAP-Flüchtlingshilfswerk an das Auswärtige Amt vom 24. 9. 1936.

¹²⁶⁴ Tamtéž, Bericht über die Tätigkeit der nationalsozialistischen Rechtsanwälte Oesterreichs vom 14. Oktober 1936.

¹²⁶⁵ Míněni jsou příznivci křesťanských sociálů.

¹²⁶⁶ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Erich Führer (nar. 5. 4. 1900), Lebenslauf (ned., 1940).

Memorandum, sepsané předposlední říjnový den, čítalo celkem třináct stran a bylo adresované Leopoldovi.¹²⁶⁷ Führer v něm shrnul vývoj za uplynulý rok a značně pateticky vylíčil prohlubující se strasti rakouských národněsocialistických advokátů, kteří podle něj byli na konci svých fyzických a psychických sil a v důsledku braní půjček stáli před krachem svých advokátních kanceláří. Znovu si postěžoval na chování německých firem, jenž i nadále ve velké míře využívali služeb „černých“ a židovských advokátů, stejně jako na tuzemské obchodníky a podnikatele, kteří jejich služeb využívali taktéž, ať už čistě z finančních důvodů či ze strachu ze spojení se známými nacisty.

Aby nedošlo „ke zhroucení většiny kanceláří“, požadoval Führer okamžité doplacení a navýšení poskytovaných příspěvků na jejich provoz a vyplacení nejméně 30 000 ŘM jako náhradu za dosavadní výdaje. Führer neponechal nic náhodě a kopie memoranda zaslal nejméně 15 vysoce postaveným příslušníkům NSDAP a SS v Německu, členům tamější exekutivy a diplomatům, kteří měli dopomoci realizaci jeho požadavků.¹²⁶⁸ Führerova diplomatická ofenzíva tentokrát přinesla ovoce a minimálně v prosinci 1937 a lednu 1938 obdrželi Führerovi muži požadované peníze,¹²⁶⁹ ačkoliv ani poté nebyli všichni advokáti spokojeni.¹²⁷⁰ A už vůbec není jisté, zda se nakonec dočkali celkového odškodnění.

Navzdory své prominentní roli během „ilegality“ Führer z jeho kariéry po anšlusu nevyplývá, že by byl nějak zvláště odměněn či udělal velkou kariéru. Od září 1938 byl prvním viceprezidentem vídeňské advokátní komory a v březnu 1940 byl povýšen na SS-Hauptsturmführera (vyšší hodnosti ale nedosáhl) a přijat do SD, kde ale pracoval pouze na vedlejší úvazek.¹²⁷¹ Můžeme jen spekulovat, co stálo za tak nevýrazným postupem, stejně jako o důvodech, proč, vzdor důležitosti jejich práce, nedostávali z nacističtí advokáti z Německa mnohem vyšší částky. Důvodem mohlo být Führerovo angažmá v Leopoldově ilegálním zemském vedení NSDAP. Když poněkud předběhneme události, zjistíme, že Leopold byl nedlouho před anšlusem zbaven všech svých funkcí a po něm byl odsunut zcela na vedlejší kolej. Totéž se stalo i řadě jeho spolupracovníků. Jak víme,

¹²⁶⁷ Tamtéž, Denkschrift von Dr. Erich Führer vom 30. Oktober 1937.

¹²⁶⁸ Dr. Otto Wächter, Alfred Rodenbücher, Hanns Albin Rauter, Dr. Karl Megerle, říšský ministr Dr. Wilhelm Frank, Dr. Viktor Kaspar, hrabě von der Goltz, státní tajemník Lammers, zemský rada Hüter, rada Stein, tajný rada Carl Clodius, vyslanecký rada Altenburg, Dr. Koderle, Dr. Edith Kratter, Dr. Paul Rauscher.

¹²⁶⁹ V prosinci 1937 jim byla poskytnuta částka 13 950 šilinků, o měsíc později 10 000 šilinků.

¹²⁷⁰ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Erich Führer (nar. 5. 4. 1900), Denkschrift von Dr. Erich Führer vom 30. Oktober 1937.

¹²⁷¹ BArch, SSO/228: Erich Führer (nar. 5. 4. 1900); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Erich Führer, Lebenslauf (ned., 1940).

Leopold se již roku 1935 dostal do sporů s SS, jež prostřednictvím SS-Gruppenführera Rodenbüchera kontrolovala organizaci pečující o uprchlé příslušníky NSDAP z Rakouska a tím i tok peněz směřující do alpské republiky. Na druhou stranu je nutno poznamenat, že to byl právě Rodenbücher, kdo jako jeden z prvních uznal Führerovy požadavky a vyšel jim vstříc.¹²⁷² Podle informací z okruhu Leopoldových spolupracovníků měl navíc Führer náležen k podporovatelům jeho rivala Neubachera.¹²⁷³

Ať už byla pravda jakákoliv, jisté je, že Führer společně s Dr. Mannem, Dr. Bleyerem a Dr. Bauerem hájil příslušníky 9. SS-Standarte před Vídeňským zemským soudem pro trestní záležitosti II. V procesu s hlavními funkcionáři 9. SS-Standarte byl nejdůležitějším členem obhajoby Dr. Mann, jemuž asistovali další muži včetně Führera. Hans Mann (1896-1944) byl jedním z nejznámějších nacistických právníků, jenž podle Führera z důvodu své činnosti „trpěl“ nejvíce.¹²⁷⁴ Na rozdíl od Führera se ale jeho kariéra po anšlusu odvíjela mnohem zdárněji.¹²⁷⁵

¹²⁷² ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Erich Führer (nar. 5. 4. 1900), Führer an Gruppenführer Rodenbücher vom 30. Oktober 1937.

¹²⁷³ ÖSTA/AdR, BKA-I, allg., 22/gen., K. 4935, Meldung über die zerstörende Arbeit Neubachers und dessen Hintermänner innerhalb der NSDAP in Österreich.

¹²⁷⁴ PA-AA, R 103511, Bericht über die Tätigkeit der nationalsozialistischen Rechtsanwälte Oesterreichs vom 14. Oktober 1936.

¹²⁷⁵ Mann byl členem NSDAP od roku 1932 (č. 899 057) a nejpozději od roku 1935 členem SS (č. 307 479). Uvnitř ilegálního nacistického hnutí musel hrát dosti významnou roli, neboť byl 20. dubna 1935 povýšen na SS-Hauptsturmführera a stal se jedním z nejvýše postavených příslušníků SS v Rakousku. Po anšlusu byl povýšen na SS-Sturmbannführera, v lednu 1941 na SS-Obersturmbannführera a pracoval jako právní poradce ve štábu SS-Oberabschnittu Donau. Mimo to byl rovněž stálým obhájcem při Soudu SS a policie ve Vídni a členem Lidového soudního dvora. Zahynul při leteckém náletu 10. září 1944. Srv. DAL 1938, s. 80-81; Dienstaltersliste der Schutzstaffel der NSDAP (SS-Obersturmbannführer und SS-Sturmbannführer), Stand vom 1. Oktober 1943, Herausgegeben von SS-Personalhauptamt, Berlin 1943, s. 14; WStLA, f. Gauakten: Hans Mann (nar. 8. 12. 1896).

Situace rakouské a dolnorakouské SS po zatčení velitelů 9. SS-Standarte

Když po nuceném odchodu SS-Oberführera Tause do Německa hledal říšský vůdce SS nového velitele rakouského vrchního úseku, padla jeho volba na 192 cm vysokého advokáta Ernsta Kaltenbrunnera. Jednalo se o logický krok, neboť Kaltenbrunner byl po Tausově útěku služebně nejstarším důstojníkem SS v Rakousku. Byl SS-Standartenführerem a velitelem Abschnitu West, zahrnující Horní Rakousy, Salcbursko, Tyrolsko a Vorarlbersko. Pozdější náčelník Hlavního říšského bezpečnostního úřadu však nebyl jen pasivním hráčem, kterému by funkce velitele SS v Rakousku jen tak spadla do klína, nýbrž také ambiciózním mužem s pozoruhodným politickým „čichem“, jenž aktivně využíval šance na získání politického vlivu a osobní moci. Vzhledem k úloze, jakou Kaltenbrunner v dějinách rakouské SS sehrál, je na místě jeho bližší představení.¹²⁷⁶

Ernst Kaltenbrunner se narodil roku 1903 v dobře situované rodině advokáta v malém městě Ried im Innkreis v Horních Rakousích. Jeho otec byl mnoha ohledech typickým představitelem tehdejšího akademického měšťanstva. Byl německým nacionalistou, antisemitou a antiklerikálem, jenž po vzniku Rakouské republiky náležel k voličům Velkoněmecké lidové strany. Mladý Ernst názory svého otce postupně přijal za své a ještě víc je rozvinul. Již na lineckém reálném gymnáziu byl členem všenněmeckého a antikatolického buršáckého spolku „*Hohenstaufen*.“ Po maturitě započal studovat chemii na Technické vysoké škole ve Štýrské Hradci, po dvou letech ale změnil obor a studoval práva na tamější univerzitě. Stal se členem proslulého buršáckého spolku *Arminia*, v jehož řadách brzy zaujmul prominentní místo. Ve Štýrském Hradci vedl nevázaný život plný alkoholu a žen, což byl podle jeho bratra Wenera hlavní důvod, proč vyměnil studium chemie za studium práv. Bylo snazší studovat je, než chemii, a Ernst se tak mohl naplno věnovat svému „koníčku.“¹²⁷⁷

¹²⁷⁶ Kaltenbrunnovu monografii sepsal americký historik Peter Black, jenž v roce 1991 vyšla v německém překladu pod názvem „Ernst Kaltenbrunner – Vasall Himmlers. Eine SS-Karriere.“ Kaltenbrunnerův nekritický životopis také srv. v PRERADOVICH, Österreichs höhere SS-Führer, s. 44-52.

¹²⁷⁷ BLACK, Ernst Kaltenbrunner, s. 37-46.

Roku 1926 získal titul doktora práv, do spořádaného měšťanského života se však začleňoval nesnadno a během následujících let opakovaně střídal zaměstnání. Vstoupil do dvou německy nacionalisticky orientovaných organizací, hornorakouského *Heimatschutzu*, jenž byl součástí *Heimwehru*, i do Německého tělocvičného svazu. Pro prvně jmenovaného od roku 1929¹²⁷⁸ pracoval, po patnácti měsících ale z *Heimwehru* zklamaně vystoupil. Důvodem byly jak vnitřní konflikty, tak absence jednotné, rasově národní ideologie.¹²⁷⁹

Tu mu nabídli až národní socialisté, jenž Kaltenbrunnera zaujmuli i nekompromisním prosazováním svých cílů, charismatickým vůdcem a touhou spojit do jednoho státu všechny Němce. To pro Kaltenbrunnera představovalo rozhodující motiv, neboť jen takový vývoj měl podle něj poskytnout Němcům skvostnou budoucnost. Dne 18. října 1930 vstoupil do NSDAP. Na počátku roku 1931 se na stranickém shromáždění v Mnichově setkal se Seppem Dietrichem, velitelem SS-Abschnittu I, jemuž v té době podléhaly také útvary SS v Rakousku. Dietrich na něj naléhal, aby i on vstoupil do „černého řádu“, a 31. srpna 1931 tak skutečně učinil (č. 13 039).¹²⁸⁰

V rámci reorganizace rakouské SS prováděné v létě 1932 Walterem Graeschkem¹²⁸¹ byla linecká SS kompletně restrukturována a Kaltenbrunner zřejmě jmenován velitelem lineckého SS-Sturmu. Hlavní úkolem tamější SS byla ochrana ústředí NSDAP v Rakousku, tzv. Hnědého domu v Linci. Sídlo zde měl i SS-Abschnitt VIII, jenž zastřešoval všechny jednotky SS v Rakousku. Kaltenbrunner se zde setkával s čelnými představiteli NSDAP jak z Rakouska, tak i Německa, a s řadou z nich jistě navázal kontakty, jež mu pomohly v jeho budoucí kariéře. Ve stejném roce nastoupil Kaltenbrunner do advokátní kanceláře svého otce, jemuž ovšem příliš nepomáhal. Důvodem byl jeho rostoucí angažmá v nacistickém hnutí.¹²⁸² V říjnu 1932 jmenoval

¹²⁷⁸ Jeho vstup se časově shodoval se jmenováním Ernta Rüdiger Starhemberga do čela hornorakouského *Heimwehru*. Připomeňme si, že Starhemberg se v roce 1923 účastnil nezdařeného Hitlerova puče v Mnichově. Mladý, radikální a extravagantní hrabě fascinoval mládež a mladé akademiky a mezi jeho obdivovateli se nacházel i Kaltenbrunner. Srv. BLACK, Ernst Kaltenbrunner, s. 73.

¹²⁷⁹ BLACK, Ernst Kaltenbrunner, s. 67-74.

¹²⁸⁰ BArch, SSO/150 A: Ernst Kaltenbrunner (nar. 4. 10. 1903); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Ernst Kaltenbrunner, č. spisu 15 548. Rekonstruovat Kaltenbrunnerovu činnost pro SS a NSDAP v Rakousku prostřednictvím jeho osobní složky důstojníka SS uložené v berlínském *Bundesarchivu* není možné, neboť i přes prominentní roli, jenž uvnitř rakouské SS zastával, není k tomuto období v jeho složce zhola nic. Rovněž jeho Gauakt je na výčet jeho aktivit velmi skoupý.

¹²⁸¹ Black mylně uvádí, že autorem reorganizace byl Ernst Bach. Ten však do Rakouska dorazil až jako Graeschkův nástupce v prosinci 1932. Srv. BLACK, Ernst Kaltenbrunner, s. 84.

¹²⁸² BLACK, Ernst Kaltenbrunner, s. 84-85.

náčelník štábu SA Ernst Röhm pro každou župu právního poradce SA a SS, jenž měli poskytovat právní pomoc příslušníkům zatčeným příslušníkům SA a SS. Kaltenbrunner byl jmenován právním poradcem pro 37. SS-Standarte a SS-Abschnitt VIII. Jeho stoupající vliv v rámci rakouské SS byl potvrzen povýšením na SS-Sturmhauptführera¹²⁸³ s účinností do 25. září 1932.¹²⁸⁴

Den po své svatbě byl Kaltenbrunner 15. ledna 1934 zatčen a uvězněn v internačním táboře Kaisersteinbruch v Burgenlandu.¹²⁸⁵ Zde v dubnu spoluorganizoval protestní hladovku na protest proti špatnému zacházení. Stávková akce se ukázala být jako úspěšná, většina vězňů včetně Kaltenbrunnera byla propuštěna. Pro jeho politickou kariéru měl velký význam navázání přátelství s jedním z jeho spoluvězňů, Antonem Reinthalerem, bývalým členem zemského vedení rakouské NSDAP. Ten měl úzké kontakty s předními německými nacisty, jako byl Hitlerův zástupce Hess či ministr zemědělství Darré. Zároveň měl skrze Franze Langotha a Edmunda Glaise Horstenau skvělé styky k hornorakouské zemské vládě. V pozdním létě 1934 započal Kaltenbrunner pracovat jako Reinthalerův tajemník a seznámil se s dalšími význačnými nacisty, Hermannem Neubacherem a vídeňským advokátem Arthurem Seyß Inquartem, jenž požíval důvěry kancléře Schuschnigga. Kaltenbrunnerova dřívější i pozdější kariéra však ukazuje, že podpora Reinthalerovy umírněné linie, jenž mu byla cizí, byla pouze z taktického důvodu.¹²⁸⁶

Kaltenbrunner se i nadále angažoval v SS. Poté, co byl předchozí velitel hornorakouské SS-Standarte Heinrich Weithner Edler von Weitenturm 2. srpna 1934 zatčen¹²⁸⁷, stal se velmi pravděpodobně jeho nástupcem.¹²⁸⁸ O Kaltenbrunnerových

¹²⁸³ Později byla hodnost přejmenována na SS-Hauptsturmführera.

¹²⁸⁴ BArch, SSO/150 A: Ernst Kaltenbrunner (nar. 4. 10. 1903). Dne 12. října 1932 zaslal Himmler Kaltenbrunnerovi dopis, dotýkající se kauzy dovolání Waltera Turzy, v němž je Kaltenbrunner označen jako SS-Sturmführer, což indikuje, že Kaltenbrunnerovo povýšení bylo uplatněno zpětně. BArch, SSO/193 B: Walter Turza (nar. 4. 8. 1890), Schreiben des Reichsführers an SS-Sturmführer Dr. Kaltenbrunner vom 12. Oktober 1932.

¹²⁸⁵ Ke Kaisersteinbruchu srv. JAGSCHITZ, Die Anhaltenlager in Österreich, s. 128-151.

¹²⁸⁶ BLACK, Ernst Kaltenbrunner, s. 88-93.

¹²⁸⁷ BArch, SSO 233 B: Heinrich Weithner Edler von Weitenturm (nar. 14. 9. 1899), Lebenslauf vom 7. Juni 1938; MGH, Bericht des BPD Linz an den Herrn Staatsanwalt beim Militärgericht in Linz vom 19. August 1934.

¹²⁸⁸ Podle statistické historie pluků SS z roku 1938 byl Kaltenbrunner velitel hornorakouské Standarte již od července 1934. BArch, NS 33/21, Die Führer der SS-Oberabschnitte und Abschnitte und der Standarten der Allgemeinen SS. 37. SS-Standarte. Tento údaj je ovšem nesprávný, stejně jako mnohé další, jenž se vztahují k dějinám rakouských pluků. Autor této statistiky byl očividně seznámen s dějinami rakouské SS před anšlusem jen velmi povrchně.

aktivitách v letech 1934 a 1935 jsme již psali. Na schůzce v Mürzzuschlagu v listopadu 1934 byl jmenován velitelem SS-Abschnittu West, jemuž podléhaly čtyři západorakouské pluky SS, a účastnil se setkání velitelů svého úseku s velitelem rakouské SS Tausem ve Wagrainu v únoru 1935. V květnu byl Kaltenbrunner z důvodu podezření z velezrady zatčen a odsouzen k šesti měsícům vězení a ztrátě advokátské licence. V listopadu 1935 byl propuštěn na svobodu a opětovně se ujal velení nad SS v západním Rakousku.¹²⁸⁹

Podle svých vlastních slov zůstal Kaltenbrunner po propuštění i nadále v Rakousku, protože mu to Himmler osobně nařídil. Kdy se oba muži seznámili a jaké byly tehdy jejich vztahy, není možné na základě dostupných pramenů rekonstruovat. Je ovšem očividné, že již na přelomu let 1935 a 1936 viděl Himmler Kaltenbrunna jako člověka, jenž může posílit pozici SS v Rakousku a hájit její zájmy. Dokladem tohoto postoje může být i Kaltenbrunnerovo povýšení na SS-Standartenführera k 20. dubnu 1936¹²⁹⁰, čímž se stal důstojníkem SS s nejvyšší hodností v Rakousku nalézajícím se na svobodě.

V této době započala uvnitř rakouské NSDAP stoupat hvězda mladších korutanských nacistů, jako byl Hubert Klausner¹²⁹¹, Friedrich Rainer¹²⁹² a Odilo Globocnik¹²⁹³, která našla společnou řeč Arthurem Seyß Inquartem. S „Korutanskými“ navázal kontakt také Kaltenbrunner, jenž se pravděpodobně již od dob svých právnických studií ve Štýrském Hradci znal s Rainerem a se kterým pěstoval úzké vztahy. Po Woitschových teroristických útocích a masovém zatýkání členů SS v Dolních Rakousích a ve Vídni potřeboval Himmler v Rakousku silného muže schopného zajistit neúčast tamější SS na jakýchkoliv násilných akcích a klid, jenž se Hitler s podepsáním červencové dohody zavázal dodržovat. Kaltenbrunner se pro tuto pozici dobře hodil a nejenom proto, že byl funkčně i hodnostně nejvýše postaveným esesmanem v Rakousku.¹²⁹⁴ Skrze Rainera měl výborné kontakty na „Korutanské“ a k Seyß-

¹²⁸⁹ Black mylně uvádí, že Kaltenbrunner byl na podzim 1935 jmenován velitel SS-Abschnittu VIII, zahrnující Dolní a Horní Rakousy. Srv. BLACK, Ernst Kaltenbrunner, s. 94. Opírá se přitom o již zmiňovanou statistiku z prosince 1938, která je ovšem v tomto, jako i dalších případech, zcela mimo.

¹²⁹⁰ DAL 1938, s. 12-13.

¹²⁹¹ Klausner byl od roku 1931 členem NSDAP a od března 1938 SS. Od května 1933 byl župním vedoucím Korutan. Jeho stručný životopis srv. GRAF, Österreichische SS-Generäle, s. 111-113.

¹²⁹² Rainerovo členství v NSDAP se datovalo od října 1930, členem SS byl od ledna 1934. Bližší informace k jeho osobě viz. GRAF, Österreichische SS-Generäle, s. 118-130.

¹²⁹³ Globocnik byl členem NSDAP od roku 1931, členem SS od září 1934. Jeho stručný životopis srv. GRAF, Österreichische SS-Generäle, s. 113-118, 264-271.

¹²⁹⁴ Tvrzení, že Kaltenbrunnerovo jmenování do čela rakouské SS byla náhoda zapříčiněná zatčením řady tamějších předních esesmanů, zastával kupř. pozdější SS-Sturmbannführer a pracovník RSHA Wilhelm

Inquartovi, skrze Reinthalera, Langotha a Glaise-Horstenaua na hornorakouskou zemskou vládu. Vzhledem ke svému bydlišti v Linci měl podstatně snadnější přístup do Německa než Karl Taus ze Štýrska, a mohl přinášet svým nadřízeným zprávy o politické situaci v Rakousku i zpravodajské informace.

Právě zpravodajská činnost představovala pro Kaltenbrunnera hlavní náplň jeho činnosti. Podle Wilhelma Höttla dokonce nadřadil zpravodajskou službu „nade všechno“, takže i kupř. rozkazy k jednotlivým plukům docházely skrze jednotlivé ND-Manny, jež získali značný vliv na vedení útvarů SS.¹²⁹⁵ Höttlovo tvrzení musíme brát s rezervou, neboť víme, že již v roce 1936 představovala zpravodajská služba jednu z hlavních náplň činností rakouských SS-Standarten. Fakt, že se ve svém angažmá coby velitel ilegální rakouské SS zaměřil na vybudování co nejefektivnější zpravodajské služby, však můžeme pokládat za jisté. I skutečnost, že si cílevědomě budoval pověst experta na špionáž, jenž jej nakonec v lednu 1943 vynesla až do čela Hlavního říšského bezpečnostního úřadu.

Z Lince Kaltenbrunner často cestoval, ať už legálně či nezákonně, do Německa, aby předával informace Himmlerovi, Heydrichovi a vedoucímu zahraničnímu oddělení SD Heinzovi Jostovi. Používal k tomu dvě cesty. Jedna vedla přes okolí Pasova, kde mu s přechodem pomáhaly německé pohraniční orgány, druhá vedla přes nádraží v Salcburku.¹²⁹⁶ Později dokázal zužitkovat své kontakty k rakouským úřadům k tomu, aby obdržel legální výjezdní víza.¹²⁹⁷ Kaltenbrunner nepřijížděl do Německa s prázdnými rukama. Přivážel informace z rakouského nacistického podzemí a na podzim 1936 předal Himmlerovi fotografie důvěrných dokumentů k rakouské zahraniční politice. Za své služby byl od stejného roku odměněn pravidelným platem od Rodenbücherovy organizace pečující o rakouské uprchlíky v Německu a peníze od ní rovněž rozdělával mezi své podřízené v Rakousku.¹²⁹⁸

Höttl (1915-1999), jenž po skončení války pracoval pro CIA a poskytl rozsáhlé svědectví o řadě svých spolupracovníků a nadřízených včetně Ernsta Kaltenbrunnera. DÖW, 5041, Eidesstattliche Erklärung vom 10. Oktober 1945 von Dr. Wilhelm Höttl. Jak autora ovšem upozornil rakouský historik Hans Schafranek, málokdo po válce poskytoval tak fantaskní a vychloubačná svědectví plná bezpočtu falešných informací. Na jeho tvrzení proto musí být nahlíženo mimořádně opatrně.

¹²⁹⁵ DÖW, 5041, Eidesstattliche Erklärung vom 10. Oktober 1945 von Dr. Wilhelm Höttl.

¹²⁹⁶ Tamtéž.

¹²⁹⁷ BLACK, Ernst Kaltenbrunner, s. 97; ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Ernst Kaltenbrunner (nar. 4. 10. 1903).

¹²⁹⁸ Tamtéž, s. 98.

I přes své rozsáhlé ilegální aktivity zůstal Kaltenbrunner ušetřen pozornosti rakouské policie, a to i přesto, že dobře věděla, že zastává funkci velitele *Abschnittu West* a později i velitele celé rakouské SS. Kaltenbrunner měl pravděpodobně přátele u linecké policie a kontakt na hornorakouského Bezpečnostního ředitele Petera Reverteru-Salandra. Když na něj byl přeci jenom v březnu 1937 vydán zatykač, využil svých kontaktů na Langotha, Seyss-Inquarta a ministra bez portfeje Horstenaua, kteří nasadili všechny páky, aby Kaltenbrunner zůstal na svobodě. Ačkoliv byl v květnu 1937 nakonec skutečně zatčen, nezůstal uvězněn příliš dlouho.¹²⁹⁹

Kaltenbrunner jako opatrný hráč nepřestoval vztahy jen s korutanskou skupinou, nýbrž také se zemským vedoucím ilegální rakouské NSDAP Josefem Leopoldem. Oba dva muži byli Himmlerem 28. ledna 1937 pozváni do Berlína. Datum pozvání jistě nebylo zvoleno náhodně a předmětem jejich jednání byla zajisté situace nacistů v Rakousku po Woitschových teroristických útocích. Ješitný Leopold zde dosáhl formálnímu podřízení rakouské SS tamějšímu zemskému vedení, cíle, o nějž usiloval již dlouhou dobu.¹³⁰⁰ Himmler si ovšem mohl být jistý Kaltenbrunnerovou loajalitou vůči jeho osobě. Ta mu zaručovala, že rakouská SS nepodnikne žádné násilné akce, a nezaplete se do žádných Leopoldových podniků, jenž by mohly ohrozit německé zájmy v Rakousku. Je velmi pravděpodobné, že právě na tomto setkání svěřil Himmler Kaltenbrunnerovi velení nad rakouskou SS. Připomeňme si, že předchozí velitel Taus uprchl do Německa o osm dní dříve a 29. ledna mu říšský vůdce SS zakázal návrat do Rakouska.

Když byl Kaltenbrunner uveden do své nové funkce, musel se potýkat s dozvuky následků zatýkání velitelů 9. SS-Standarte. Poslední lednový rok 1937 byl zatčen velitel dolnorakouské 3. (dříve 52.) SS-Standarte Adolf Pazelt a v polovině února zatčeni velitelé obou vídeňských pluků, Karl-Heinz Urban a Leopold Köberl. Oba muži byli v létě 1937 propuštěni, aniž by kdy stanuli před soudem.¹³⁰¹ Krom jejich zatčení ve Vídni tamější bezpečnostní složky žádných dalších úspěchů nedosáhly, o oba pluky zůstaly dalšího zatýkání ušetřeny. Jinak tomu bylo v případě dolnorakouské SS, kterou i nadále stíhala jedna rána za ránu.

¹²⁹⁹ BLACK, Ernst Kaltenbrunner, s. 105-106.

¹³⁰⁰ Tamtéž, s. 106.

¹³⁰¹ BArch, SSO/190 A: Leopold Köberl (nar. 31. 3. 1904), Lebenslauf vom 25. 4. 1938; ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Karl-Heinz Urban (nar. 17. 10. 1901), Lebenslauf (ned., 1938).

Situace SS v Dolních Rakousích po zatýkání na podzim a v zimě 1936

Velitel 3. SS-Standarte Pazelt a jeho zástupce Felser po svém návratu z porady špiček rakouské SS v Präbichlu svolali do malého města Melk poblíž Kremže a St. Pöltenu schůzku svých podřízených velitelů a informovali je o výsledku porady. Další schůzka se následně uskutečnila 8. listopadu v Sankt Pöltenu, kde Pazelt vydal rozkaz nahlásit všechny zbraně, jež byly v držení příslušníků pluku. Kremžský prapor měl údajně k dispozici 15 pušek (včetně loveckých) a 90 pistolí s municí, prapor ze St. Pöltenu pět pušek, 12 revolverů a 23 pistolí s municí a konečně amstettenský prapor šest pušek se 43 pistolemi s příslušnou municí.¹³⁰² Nejednalo se o závratný arzenál, o zanedbatelný počet ovšem také ne.

Stejně jako v případě ostatních pluků předával velitel pluku buď sám či prostřednictvím svého zástupce výukový materiál SS k politickému a ideovému školení mužstva. I zde byl vydán „zásrubní“ rozkaz, jež reguloval podmínky k uzavření sňatku pro příslušníky SS, ačkoliv i zde chybí důkazy, zda byl rozkaz v praxi skutečně realizován. Pluk byl rovněž v kontaktu s dolnorakouským župním vedením, a to nejpozději od konce roku 1936, kdy se v jedné vídeňské kavárně sešel Pazelt s župním vedoucím Mesirkem.¹³⁰³

Pluk si dále vedl přehled o motorových vozidlech a jízdních kolech svých členů a organizoval zimní pomoc pro své chudé členy.¹³⁰⁴ Organizace této pomoci pro příslušníky SS a SA v okrese Gmünd byla svěřena Wilhelmu Speilovi, jež byl v létě 1936 odsouzen coby velitel čtyř 4. roty kremžského praporu. Kvůli amnestii červencové dohody byl propuštěn na svobodu již koncem července a pomáhal reorganizovat SS v horním *Waldviertelu*, zdecimovanou jarním zatýkáním. Po úspěšném završení tohoto úkolu byl jmenován zástupcem velitele 5. roty v Gmündu. Když zde byl koncem ledna 1937 zatčen jeden příslušník SA, jež obdržel podporu od Speila, z obavy před zatčením uprchl do Německa.¹³⁰⁵

¹³⁰² NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG. Sankt Pölten, Vr 856/37, Urteil vom 18. November 1937 + Straferkenntnis für Adolf Pazelt vom 3. August 1937.

¹³⁰³ Tamtéž, Straferkenntnis für Adolf Pazelt vom 3. August 1937.

¹³⁰⁴ Tamtéž, Straferkenntnis für Walter Widner vom 17. Juli 1937.

¹³⁰⁵ Onen příslušník SA, jménem Gabler, napsal do Německa svému bratrovi dopis, ve kterém si stěžoval, že od zimní podpory dostal příliš málo a uvedl i některá jména. Dopis zachytilo okresní hejtmanství v Gmündu, o čemž se dozvěděl i Speil. Gabler býval příslušníkem SS, odkud byl ovšem z důvodu opilství a neopatrného vyjadřování vyloučen, a později vstoupil do SA. Protože byl Gabler znám „ne jako pevný charakter“, obával se Speil, že by ho mohl udat a 28. ledna 1937 uprchl ze země. ÖSTA/AdR, f. Gaukaten:

I výzvědná služba byla uvnitř 3. SS-Standarte organizována. Do jejího čela byl na Pazeltův návrh dosazen jeho nezaměstnaný přítel Franz Ruzicka (1905-1957)¹³⁰⁶, jenž patřil mezi zakládající členy SS v Amstettenu.¹³⁰⁷ Kdy přesně k jeho jmenování došlo, není z dochovaných pramenů zcela zřejmé.¹³⁰⁸ Pokud ale budeme opět poměřovat Ruzickovi schopnosti skrze jeho pozdější kariéru v SS, nejednalo se příliš dobrou volbu.

V srpnu 1936 se Ruzicka účastnil porady svého pluku v Kremži, kde byl údajně vydán rozkaz ke jmenování velitele ND u každého praporu. Jednalo se pravděpodobně o snahu nového velitel ND rakouského SS-Oberabschnittu Trittnera standardizovat podobu zpravodajskou službu u všech podřízených pluků a dát jim jednotnou podobu. S Trittnerem udržoval Ruzicka písemný kontakt a v září či říjnu 1936 od něj obdržel instrukce, aby v obvodu svého pluku nechal zjistit, jaká říšskoněmecká auta při cestování po Rakousku nemají žádné vlaječky s hákovými kříži, a vypátrat německé státní příslušníky, jenž se opovržlivě vyjadřovali o nacistickém režimu.¹³⁰⁹ Ruzicka Trittnerovi takové případy skutečně hlásil, a když byl v listopadu téhož roku v Německu na dovolené, dokonce zde denuncioval jednoho muže, jehož posléze - s negativním výsledkem - vyšetřovalo Gestapo.¹³¹⁰

A byl to rovněž Ruzicka, kdo vyrozuměl velitele pluku Pazelta o plánované schůzce nejvyšších velitelů SS v Rakousku konanou 11. října 1936 v Präbichlu. Opětovný doklad, jak zpravodajská služba sloužila k předávání rozkazů.¹³¹¹ A nejenom jich.

Wilhelm Speil (nar. 26. 3. 1913), Vermerk des NSDAP-Flüchtlingshilfswerk vom 5. Februar 1937, Lebenslauf vom 2. 5. 1938.

¹³⁰⁶ Diecéze Sankt Pölten, farnost Waydhofen/Ybbs, matrika N 1899-1907, fol. 205.

¹³⁰⁷ Ruzicka byl od roku 1930 členem SA a v dubnu či červnu 1932 byl přeložen k SS (č. 49 414). Do NSDAP vstoupil v lednu 1932 (č. 781 787). Stojí za zmínku, že členská knížka mu byla vydána až o jedenáct měsíců později! Tak dlouho trvalo vyřizování byrokratických procedur v rakouské NSDAP. Ruzicka byl fanatický nacista, jenž takřka celý rok 1934 strávil v policejní vazbě či v internačních táborech. BArch, RS/F 0107: Franz Ruzicka (nar. 24. 3. 1905); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Franz Ruzicka, č. spisu 80 075.

¹³⁰⁸ Podle dotazníku z května roku 1938 byl Ruzicka velitelem zpravodajské služby 3. SS-Standarte od března 1935. To je ale pravděpodobně jen snaha vylepšit si svůj životopis v době „ilegality.“ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Franz Ruzicka (nar. 24. 3. 1905), NSDAP-Personal-Fragebogen vom 14. Mai 1938. Podle policejního vyšetřování byl Ruzicka ve funkci od července 1936, což se naopak jeví jako příliš pozdě. NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Sankt Pölten, Vr 856/37, Straferkenntnis für Franz Ruzicka vom 3. August 1937.

¹³⁰⁹ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG. Sankt Pölten, Vr 856/37, Straferkenntnis für Franz Ruzicka vom 3. August 1937.

¹³¹⁰ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Franz Ruzicka (nar. 24. 3. 1905), Abschrift des Berichtes der Stapoleitstelle München vom 16. Dezember 1936.

¹³¹¹ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Sankt Pölten, Vr 856/37, Straferkenntnis für Franz Ruzicka vom 3. August 1937.

Adjutant Sturmbannu I a velitel jeho ND Rupert Mandl¹³¹² (1910-1980)¹³¹³ převzal od velitele kremžského praporu Widnera částku jednoho sta Šilinků, určenou pro zimní pomoc pro příslušníky SS v Gmündu, a dopravil ji na místo určení.¹³¹⁴

Velitel 3. SS-Standarte Pazelt byl zatčen předposlední lednový den roku 1937. Jeho nástupcem se pravděpodobně stal velitel Sturmbannu III Bast.¹³¹⁵ Ten ovšem v nové funkci dlouho nevydržel, neboť v průběhu dubna byl zatčen takřka celý velitelský sbor pluku. Jelikož se mezi nimi nacházeli také všichni předchozí velitelé praporů, velení pluku dočasně převzal Anton Mandl¹³¹⁶ (1911-1945)¹³¹⁷, mladší bratr Ruperta Mandla, než se novým řádným velitelem 3. SS-Standarte od 1. května stal Sepp Dietz (1909-1986).¹³¹⁸

S tímto mužem jsme se setkali na předchozích stránkách již mnohokrát. Dietz byl velice agilní nacist a jeden z nejvýznamnějších dolnorakouských esesmanů z doby „ilegality.“ Narodil se 13. listopadu 1909 v Oberrohrendorfu u Kremže. Po absolvování základní a měšťanské školy studoval na obchodní škole a následně pracoval jako účetní v cementárně v obci Klein Sankt Paul v Korutanech. V únoru 1930 vstoupil do SA a o sedm měsíců později do NSDAP (č. 196 362). V SA to dotáhl až na Sturmführera a velitele 4. Sturm 7. SA-Standarty. V červenci 1932 byl údajně kvůli „rozdílným názorům“ na politiku propuštěn, načež se Dietz vrátil do Kremže, kde byl na vlastní žádost přeřazen k SS (č. 52 577). V lednu 1933 byl povýšen na SS-Scharführera a byl pověřen velením čety v obci Stein an der Donau.¹³¹⁹ Po dalším povýšení na SS-

¹³¹² Mandl byl povoláním účetní a 26. března 1931 vstoupil do NSDAP (č. 442 020), přičemž patřil ke spoluzakladatelům místní skupiny ve svém rodišti Senftenbergu. O rok později byl podporujícím členem SS, od června 1933 (č. 323 686) řádným. V roce 1934 velel nejprve družstvu, později četě. Na podzim 1935 byl pověřen postavením roty v okolí Kremže, od dubna 1936 byl adjutantem a sportovním a vzdělávacím referentem Sturmbannu I/52. O měsíc později se stal velitelem zpravodajské služby téhož praporu. V roce 1935 strávil dva měsíce ve vazbě pro podezření z velezrady, resp. si odpykával trest od okresního hejtmanství v Kremži. BArch, SSO/294 A: Rupert Mandl (nar. 17. 4. 1910); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Rupert Mandl, č. spisu 351 595.

¹³¹³ Diecéze Sankt Pölten, farnost Senftenberg, matrika N 1869-1919, fol. 241.

¹³¹⁴ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG. Sankt Pölten, Vr 856/37, Straferkenntnis für Walter Widner vom 13. Juli 1937.

¹³¹⁵ BArch, SSO/38: Gerhard Bast (12. 1. 1911), Lebenslauf (ned.).

¹³¹⁶ Anton Mandl byl od mládí členem DT, dne 25. ledna 1932 vstoupil do NSDAP (č. 895 727), od září 1933 byl příslušníkem SS (č. 307 480). Postupně velel družstvu, četě, rotě, praporu a nakonec i celému pluku. Krom toho také působil jako plukovní sportovní referent. Mandl ve svém životopisu uvedl, že k zatčení štábu pluku došlo v únoru 1937 po zradě, a od tohoto okamžiku údajně pluku velel. Štáb byl ovšem zatčen až v dubnu – Mandl si zřejmě popletl data. BArch, SSO/294 A + RS/D 5331: Anton Mandl (nar. 28. 6. 1911).

¹³¹⁷ Diecéze Sankt Pölten, farnost Senftenberg, matrika N 1869-1919, fol. 250.

¹³¹⁸ Diecéze Sankt Pölten, farnost Rohrendorf, matrika N 1887-1913, fol. 162.

¹³¹⁹ Dnes je Stein an der Donau součástí města Kremže.

Oberscharführera převzal na podzim 1933 velení nad 2. rotou 52. SS-Standarte. Dne 19. června byl zatčen a ještě před červencovým pučem uvězněn v koncentračním táboře Wöllersdorf, kde byl zadržován až do konce listopadu 1934. Od této doby až po anšlus byl nezaměstnaný a po propuštění se okamžitě znovu zapojil do práce v SS. V prosinci 1934 jej nadřízení jmenovali velitelem I. praporu 52. SS-Standarte a v březnu 1935 povýšili na SS-Untersturmführera. Za svojí ilegální činnost byl v lednu 1936 znovu zatčen, obžalován z velezrady a odsouzen 18. června 1936 na pět měsíců. Po podepsání červencové dohody mezi Německem a Rakouskem byl ovšem již 20. července 1936 omilostněn.¹³²⁰

Pod Dietzovým velením byly obsazeny novými veliteli všechny plukovní prapory, ačkoliv pouze ve dvou případech známe přesné datum. Velitelem Sturmbannu I v Kremži se v blíže neupřesněnou dobu stal Eduard Weixelbaum (1909 – 1941)¹³²¹, v čele Sturmbannu II v St. Pöltenu stál od 30. dubna již mnohokrát trestaný Anton Mickal¹³²² a velitelem Sturmbannu III v Amstettenu Anton Mandl.¹³²³ Ve všech případech se jednalo o velmi agilní nacisty, jenž vstoupili do NSDAP nejpozději k počátku roku 1932. Dietz a Mickal byli opakovaně ve vězení za svojí politickou činnost a oba dva muži byli rovněž nezaměstnaní – běžný jev u nacistických funkcionářů tehdejší doby. Pouze v případě Mandla je prokázáno, že měl stálé zaměstnání. Vedení 3. SS-Standarte ve složení Dietz, Weixelbaum, Mickal a Mandl vydrželo až do anšlusu Rakouska v březnu 1938.

Soudní proces se zatčenými funkcionáři 3. SS-Standarte se konal 18. listopadu před krajským soudem v St. Pöltenu a stanuli před ním následující muži, jenž již v průběhu července a srpna obdrželi šestiměsíční policejní tresty:

Tabulka č. 16: Funkcionáři 3. SS-Standarte	
Jméno	Funkce
Adolf Pazelt	Velitel
Otto Felser	Zástupce velitele a velitel Sturm 1 Sturmbannu III

¹³²⁰ BArch, SSO/153 + RS/A 5503: Sepp Dietz (nar. 13. 11. 1909); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Sepp Dietz, č. spisu 79 995.

¹³²¹ Weixelbaum byl členem NSDAP od roku 1928 (č. 83 630), datum jeho vstupu do SS není známo (č. 307 498). BArch, SSO/234B: Eduard Weixelbaum (nar. 15. 3. 1909); WStLA, f. Gauakten: Eduard Weixelbaum.

¹³²² ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Anton Mickal (nar. 23. 4. 1910), NSDAP-Personalfragebogen vom 14. Mai 1938.

¹³²³ BArch, RS/D 5331: Anton Mandl (nar. 28. 6. 1911), Lebenslauf (ned.).

Franz Ruzicka	Velitele zpravodajské služby
Walter Widner	Velitel Sturmbannu I
Rupert Mandl	Adjutant a velitel ND Sturmbannu I
Anton Glanner	Správce financí Sturmbannu I
Josef Zottele	Velitel Sturmbannu II
Gerhard Bast	Velitel Sturmbannu III

Soud, jenž se konal ani ne čtyři měsíce před anšlusem, byl pozoruhodný především tím, jaké velké úsilí vyvinul, aby minimalizoval možné tresty pro obžalované. V úvodu rozsudku řešil soud otázku, zda se v případě 3. SS-Standarte jednalo o složku „organizovanou podle vojenských principů.“ Soud došel k závěru, že nikoliv. Své rozhodnutí odůvodnil, že obžaloba neprokázala, že by členové pluku skládali přísahu, a uvedl další důvody. „Odpovědnost obžalovaných spočívala v tom, držet pohromadě bývalé příslušníky SS (sic), aby nepřešli ke komunistům (sic). Okolnost, že Felser nebyl jen zástupcem velitele Standarte v Amstettenu, nýbrž také velitelem Sturmu v Amstettenu, přímo vylučuje vojenskou organizaci, protože u vojenské struktury by bylo nesmyslné, kdyby byla jedna osoba současně podřízený a nadřízený jiné osobnosti. Dr. Bast byl ale podřízený zástupce velitele Standarte Felsera a současně nadřízený velitele Sturmu Felsera. Takové hromadění funkcí v jedné osobě je možné jen u organizace, jenž nemá vojenský charakter.“ (sic). V rozsudku se dále pravilo, že „uvnitř 3. SS-Standarte chyběl závazek k poslušnosti a tím i nezbytné vnitřní předpoklady pro podle vojenských principů organizovaného spojení.“¹³²⁴

Netřeba dodávat, že výše popsaném stavu nebylo nic nesmyslného. V rámci rakouské SS, jenž v této době působila ilegálně, nebylo nijak neobvyklé, když jedna osoba držela uvnitř pluku vícero funkcí a s tímto stavem jsme se seznámili již v případě 9. SS-Standarte. Schopných a vhodných mužů ochotných se angažovat byl trvalý nedostatek, a tak byla kumulace funkcí nezbytnou záležitostí. A tvrzení, že jen drželi pohromadě své podřízené, aby nepřešli ke komunistům, bylo obvyklou výmluvou, jíž chtěli velitelé SS lichotit Schuschniggově antikomunistickému režimu.

Bizarní byl rovněž způsob, jakým se soud vyrovnal s faktem, že v Dolních Rakousích působily dva pluky SS podřízené stejnému vedení. Nejenom že podle něj

¹³²⁴ NÖLA, AD Bad Pirawarth, f. KG Sankt Pölten, Vr 856/37, Urteil vom 18. November 1937.

nebyla zjištěna spojitost mezi oběma útvary, ale také že ve vybavení obou pluků existoval „zásadní rozdíl.“ Tedy skutečnost, že se oba pluky identicky dělily na prapory, roty, čtyři a družstva, že podléhaly stejnému úseku SS a že oba dva pluky měly ND podléhající náčelníkovi zpravodajské služby SS v Rakousku Trittnerovi, nehrála pro soud žádnou roli. Důležitý pro něj byl fakt, že „neexistoval žádný důkaz, že vybavení /.../ 9. SS-Standarte bylo pořízeno na rozkaz nadřízených.“¹³²⁵

U 3. SS-Standarte totiž výzbroj a výstroj, jímž disponovala Baumgartnerův pluk, tj. pušky, pistole, polní telefony, krátkovlnný vysílač, poštovní holuby atd., nalezeny nebyly. Podařilo se zabavit pouze šest pušek včetně loveckých, pět pistolí a osmnáct revolverů s municí. Výše uvedená hlášení o počtu zbraní byla podle obžalovaných přemrštěná, a na přesná čísla si u soudu nepamatovali. Navíc tvrdili, že nalezené zbraně patřily jednotlivým podřízeným a nikoliv pluku.¹³²⁶

Ve výsledku nakonec soud tvrdil, že „na 3. SS-Standarte nelze nahlížet ani na jako podle vojenských principů organizované, ani na jako ozbrojené spojení (sic)/.../ a že se na ni musí nahlížet jako na výjimku“ (sic). Stejnou výjimečnost přičkl 3. SS-Standarte i ve vztahu k protistátní činnosti. Podle něj neprováděl Pazeltův pluk žádnou činnost, jenž by splňovala předpoklady § 4 Zákona na ochranu státu, neboť se nic takového obžalobě nepodařilo prokázat.¹³²⁷

Soud nakonec uznal všechny obžalované vinné pouze z příslušnosti k tajné společnosti, účasti na tajných setkání a v případě Pazelta i z náboru nových členů. Velitel pluku obdržel šest měsíců, jeho zástupce Felser pět měsíců, velitelé praporů Bast, Widner a Zottele čtyři měsíce, Ruzicka a Mandl dva měsíce a Glanner šest týdnů, přičemž se jim do výkonu trestu započítala i doba strávená ve vazbě až do doby udělení šestiměsíčních trestů v červenci a srpnu 1937.¹³²⁸

Uvážíme-li průběh celého soudu, výsledné tresty nakonec nebyly nakonec tak nízké, jak by se dalo očekávat. O to více pak zarazí výše trestů udělených v případě 9. SS-Standarte, kde se obžalobě podařilo shromáždit nepoměrně více důkazů. Hodnotíme-li postup krajského soudu v Santk Pöltenu, musíme mít na paměti dvě věci. První byl fakt, že se nepodařilo zajistit tolik kompromitujícího materiálu jako u Baumgartnerova pluku.

¹³²⁵ Tamtéž.

¹³²⁶ Tamtéž.

¹³²⁷ Tamtéž.

¹³²⁸ Tamtéž.

Druhou byla doba, v níž se odehrál. Rakouská justice zřejmě nechtěla popouzet mocného souseda příliš tvrdými tresty.

Jak obhajoba, tak i žaloba, nebyla s výší trestů udělených soudem spokojena a odvolala se. Než však mohla vyšší instance rozhodnout, přišla v únoru 1938 amnestie, jež proces zastavila.¹³²⁹ Tou dobou byli již všichni odsouzení na svobodě, neboť byli mezi 20. prosincem 1937 a 10. lednem 1938 podmíněčně propuštěni.

9. SS-Standarte

Velitelský sbor 9. SS-Standarte byl po vlně zatýkání na přelomu let 1936/1937 téměř celý rozmetán a jen obtížně se dával dohromady. Chyběli schopní muži ochotní se angažovat bez ohledu na riziko možného zatčení. Mezi novými veliteli na jedné straně a mužstvem a nižšími veliteli na druhé straně vládla hluboká nedůvěra, jež se časem stále stupňovala. Na některých místech a dokonce i celých územích docházela ke „vzpourám“ proti novému vedení, jehož autoritu odmítali uznávat. Jeden z velitelů k tomu poznamenal: „S Vámi novými veliteli, o kterých jsme nikdy předtím neslyšeli, nebudeme nic podnikat. Počkáme, až se naši staří velitelé vrátí z vězení.“¹³³⁰ Obzvláštní problém byl s výběrem členů štábů, jejichž pozice nikdy nepodařilo zcela obsadit. I přes problémy s obsazením velitelských pozic však činnost pluku nikdy zcela ochromena nebyla a v rámci možností pokračovala dále.

Když se v lednu 1937 ujal funkce velitele 9. SS-Standarte Hans Haun, vybral si jako svého potenciálního nástupce pro případ zatčení Friedricha Eberleho, jež doposud žádnou významnou funkci uvnitř pluku nezastával. Podle Eberleho samotného měly být od této doby jmenování do vysokých funkcí pokud možno jen neznámí mužové, aby se tak snížilo riziko možného zatčení. Haun jej rovněž seznámil s Johannem Zadrazilem¹³³¹ (1908-1982)¹³³², novým velitelem Sturmbannu I ve Vídeňském novém Městě, jehož do funkce uvedl přechozí velitel pluku Rieger.¹³³³

¹³²⁹ WStLA, f. Volksgericht Wien, Vr 6500/46, Hauptverhandlung vom 10. Juni 1948, s. 3.

¹³³⁰ Tamtéž, f. LG II, Vr 5614/37, Vernehmung mit Friedrich Eberle am 16. Oktober 1937.

¹³³¹ Zadrazil byl od května 1933 členem SS (č. ?) i NSDAP (č. 1 621 843). BArch, RS/?: Johann Zadrazil (nar. 20. 12. 1908); Tamtéž, f. NSDAP-Gaukartei, 49981579.

¹³³² Farnost Schönau an der Triesting, matrika N 1903-1918, fol. 84.

¹³³³ Tamtéž, f. LG II, Vr 5614/37, Vernehmung mit Friedrich Eberle am 16. Oktober 1937.

Po Haunově zatčení koncem ledna se nezkušený Eberle rozhodl funkci velitele pluku složit a předat ji svému příteli Robertu Herrmannovi. Důvodů měl několik. Neměl žádné zkušenosti s organizací tak velkého útvaru, ani žádný kontakt k politické organizaci dolnorakouské NSDAP. Obával se, a nikoliv neoprávněně, že nenajde uznání u svých podřízených. K výkonu své funkce navíc neměl, vzhledem ke svému zaměstnání, ani dostatek času. Po své abdikaci se Eberle ujal velení nad Sturmbannem II.¹³³⁴

Krupiér z Badenu u Vídně a SS-Hauptscharführer Herrmann patřil ke starým dolnorakouským nacistům, jenž vstoupili do SS i NSDAP ještě před zákazem strany v červnu 1933.¹³³⁵ Po Reinholdu Baumgartnerovi se jednalo o druhého evangelíka v čele pluku. O jeho funkcích v SS a činnosti pro NSDAP před únorem 1937 není známo takřka nic, on sám později vyšetřovatelům lživě tvrdil, že byl členem NSDAP a SS až od ledna 1937. Ví se o něm pouze to, že v roce 1936 působil jako spojka roty v Badenu a později jako adjutant velitele pluku, pravděpodobně Eberleho.¹³³⁶

Herrmann ponechal dislokaci jednotlivých útvarů takřka beze změny, pouze sídlo pluku bylo přeneseno do Badenu u Vídně, místa jeho bydliště, kde se rovněž nacházelo velitelství Sturmbannu II. Pluk se i nadále rozprostíral na území okresů Vídeňské Nové Město, Baden u Vídně, Mödling, Hietzing-Umgebung, Neuenkirchen a Bruck an der Leitha.¹³³⁷ V posledně jmenovaném okresu byla ale SS údajně velmi slabá, měly zde existovat pouze dvě družstva.¹³³⁸ Také na velitelských postech neprováděl Herrmann žádné velké změny. V březnu nahradil Zadrazil ve funkci velitele Sturmbannu I Anton Raaber, bývalý velitel roty v Neuenkirchenu¹³³⁹ a Zadrazil převzal velení nad rotou ve Vídeňském Novém Městě.¹³⁴⁰ Za svého adjutanta si vybral studenta medicíny Lamberta Stumfohla, jednoho ze služebně nejstarších a nejfanatičtějších příslušníků SS v Dolních

¹³³⁴ Tamtéž.

¹³³⁵ Herrmann byl příslušníkem SS od 8. listopadu 1932 (č. 80 390) a členem NSDAP od roku 1933 (č. 1 528 535). Dne 10. září 1933 byl povýšen na Rottenführera, v březnu 1934 na Unterscharführera, v červenci téhož roku na Scharführera, 9. září 1934 na Oberscharführera a konečně v lednu 1935 na Hauptscharführera. WStLA, f. Gauakten: Robert Herrmann (nar. 17. 12. 1908).

¹³³⁶ WStLA, f. LG II, Vr 5610/37, Fortsetzung der Vernehmung mit Lambert Stumfohl am 12. 10. 1937.

¹³³⁷ Tamtéž, Vr 5614/37, Fortsetzung der Vernehmung mit Robert Herrmann am 21. 12. 1937.

¹³³⁸ Jedna se měla nacházet v obci Gramtneusiedl, druhá v Bruck an der Leitha. Velitelem první měl být Georg Kitzmandl, druhé Karl Wirth. Tamtéž, Vr 5610/37, Fortsetzung der Vernehmung mit Lambert Stumfohl am 14. 10. 1937. Před anšlusem se měla v Bruck an der Leitha nacházet již celá rota pod vedením Franze Krakhofera (1912-1985). BArch, RS/D 0212: Franz Krakhofer (nar. 16. 5. 1912); Arcidiecéze vídeňská, farnost Bruck an der Leitha, matrika N 1912-1916, fol. 23.

¹³³⁹ WStLA, f. LG II, Vr 5615/37, Strafanzeige gegen Anton Raaber vom 3. Dezember 1937, s. 1-3.

¹³⁴⁰ Tamtéž, Vr 5617/37, Strafanzeige gegen Johann Zadrazil vom 3. Dezember 1937, s. 1-2.

Rakousích.¹³⁴¹ Eberleho, jenž musel narukovat do armády, v červenci na postu velitele Sturmbannu II nahradil dosavadní velitel roty z Berndorfu Karl Pölleritzer.¹³⁴² V čele Sturmbannu III se v blíže neupřesněnou dobu objevil Hans Marz¹³⁴³ (1911-1991).¹³⁴⁴ Složení velitelského sboru poté vypadalo následovně.

Tabulka č. 17: Velitelský sbor 9. SS-Standarte v polovině roku 1937	
Funkce	Jméno
Velitel Standarte	Robert Herrmann
Adjutant	Lambert Stumfohl
Správce financí	Robert Herrmann
Velitel Sturmbannu I	Anton Raaber
Velitel Sturmu 1	Johann Zadrazil
Velitel Sturmu 2	Franz Harather
Velitel Sturmu 3	?
Velitel Sturmbannu II	Friedrich Eberle, od července Karl Pölleritzer
Velitel Sturmu 1	Franz Rumpler
Velitel Sturmu 2	Karl Pölleritzer, od července Franz Brunnhuber
Velitel Sturmu 3	Karl Müller
Velitel Sturmbannu III	Hans Marz
Velitel Sturmu 1	?
Velitel Sturmu 2	?

¹³⁴¹ Stumfohl byl již od mládí silně pravicově orientován. Mezi roky 1927 až 1930 byl příslušníkem *Steirischer Heimatschutz*, od 1. května 1931 příslušníkem SS (č. 12 013), od 1. května 1932 členem NSDAP (č. 903 593). Byl rovněž opakovaně ve vězení. V roce 1933 tři týdny, roku 1934 pět týdnů, roku 1936 pět týdnů a v únoru 1937 obdržel sedm týdnů vězení. BArch, SSO/168 B + RS/G 0116: Lambert Stumfohl (nar. 15. 10. 1911); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Lambert Stumfohl, č. spisu 61 722; WStLA, f. Gauakten: Lambert Stumfohl.

¹³⁴² WStLA, f. LG II, Vr 5616/37, Vernehmung mit Karl Pölleritzer am 3. November 1937. Pölleritzer byl členem NSDAP od 15. června 1932 (č. 1 304 030), do SS vstoupil ale až 1. února 1935 (č. 310 416). Rychle ale stoupal v hodnostech i funkcích. Roku 1936 již velel četě, po zatýkání velitelů 9. SS-Standarte na podzim 1936 velel rotě a v červenci praporu. S účinností od 9. listopadu 1937 byl povýšen na SS-Hauptscharführera. BArch, SSO/385 A + RS/E 5097: Karl Pölleritzer (nar. 18. 4. 1906); WStLA, f. Gauakten: Karl Pölleritzer.

¹³⁴³ WStLA, f. LG II, Vr 5614/37, Strafanzeige gegen Robert Herrmann, s. 2. Marz byl od 20. listopadu 1931 příslušníkem SA, od 1. června 1933 SS (č. 307 800) a od 19. června 1933 členem NSDAP (č. 6 194 262). BArch, SSO/299 A: Hans Marz (nar. 20. 8. 1911); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Hans Marz, č. spisu 261 437; WStLA, f. Gauakten: Hans Marz.

¹³⁴⁴ Arcidiecéze vídeňská, farnost Perchtoldsdorf, matrika N 1908-1914, fol. 171.

Velitel Sturmu 3	?
------------------	---

Několik slov k sociální afilaci. Mezi uvedenými muži se nacházeli pouze dva vysokoškoláci (Stumfohl a Marz), tři dělníci (Rumpler, Brunnhuber, Raaber), pekařský pomocník (Zadrazil), obuvník (Harather), elektrotechnik (Müller), úředník v soukromé firmě (Pölleritzter), krupíer (Herrmann) a absolvent učitelského vzdělávacího institutu (Eberle). Pouze dva muži tak pocházeli z movitějších kruhů, na rozdíl od předchozího velitelského sboru měli skoro všichni muži, s výjimkou vysokoškoláků, zaměstnání. To lze zřejmě přičíst faktu, že jen málo mužů se v předchozích letech angažovalo na významnějších pozicích uvnitř SS. Úřadům jejich jména nebyla známa a ani za svoji činnost nebyli trestáni, tudíž pro ně nebyl takový problém najít, resp. si udržet práci.

Ve výčtu velitelů chyběli muži z burgenlandského Sturmbannu IV. Ten se po zatčení Baumgartnera a jeho nástupců osamostatnil a časem dokonce vzrostl až na celý pluk, jež nesl číslovku deset.¹³⁴⁵ Osamostatnění burgenlandské SS bylo logickým krokem. Jejím velitelům se podařilo, na rozdíl od ostatních praporů 9. SS-Standarte, zůstat na svobodě a tamější SS se nacházela na území jiné župy – burgenlandské. Šlo zároveň o bezpečnostní opatření – rakouské bezpečnostní složky měly vzhledem k tomuto opatření mnohem obtížnější úkol, odhalit funkcionáře burgenlandské SS. Opatření se ukázalo jako prozíravé a účinné. Velitelský sbor 10. SS-Standarte zůstal, na rozdíl od 9. SS-Standarte, až do anšlusu dalšího zatýkání ušetřen.

Po svém nástupu do funkcí bylo Herrmannovi i Ebertovi jasné, že aby se neopakoval případ s masovým zatýkáním vedoucích funkcionářů, musejí fungování pluku změnit a dle svých vlastních slov se proto rozhodli opustit cestu nastolenou předchozím velitelem Baumgartnerem. Ten se podle nich zaměřil na nábor co největšího počtu lidí bez ohledu na jejich kvalitu a vojenský výcvik a s ním spojené pořízení nejružnějšího technického materiálu a vybavení. Ideologické školení byla údajně omezena na nejnižší možnou míru.¹³⁴⁶ Poslední tvrzení není pravdivé a musí na něj být nahlíženo v kontextu policejních výslechů, v jejichž rámci bylo pořízeno. Na předchozích stránkách jsme si ozřejmili, že ideová školení Baumgartner provádět nechal. Ebert a Herrmann věděli, že pokud by se prokázalo, že by prováděli vojenský výcvik, museli by

¹³⁴⁵ BArch, RS/A 5192. Helmut Breyman (nar. 9. 2. 1911), Lebenslauf (ned.); WStLA, f. LG Wien II, Vr 5610/37, Strafanzeige gegen Lambert Stumfohl vom 3. Dezember 1937, s. 2.

¹³⁴⁶ WStLA, f. LG II, Vr 5613/37, Vernehmung mit Friedrich Eberle am 16. Oktober 1937.

počítat s mnohem přísnějšími tresty. A tak popírali, že by tuto činnost jakkoliv vykonávali, a místo toho zdůrazňovali svoji preferenci ideologických školení.

Pravdou nicméně je, že Herrmannův tým od nákupu a pořízování technického a komunikačního vybavení upustil a pokud prováděl cvičení v terénu, tak jen v minimální míře. To byla ale zřejmě jediná skutečná významná změna, jakou provedl. Jinak zůstal, i přes opačná tvrzení, věrný Baumgartnerovu odkazu, a prováděl spíše kosmetické, či jen nepatrné změny. Herrmannovi zřejmě nechyběla snaha, musel ale čelit nedůvěře členské základny, jež v důsledku zatýkání na území pluku ztratila důvěru ve vedení.¹³⁴⁷ Spory s velitelem Sturmbannu III Hansem Marzem se postupem doby vystupňovaly natolik, až došlo ke zprětrhání spojení s jeho praporem.¹³⁴⁸

Herrmann tak de facto velel pouze dvěma praporům, což se negativně projevilo i na výši vybíraných členských příspěvků. Stejně jako v případě Baumgartnerově éře i za Herrmannova velení se v praxi nevybíral žádný pevný obnos, nýbrž každý esesman odevzdával na členských příspěvcích to, co mu dovolal jeho příjem. A jelikož podíl nezaměstnaných neklesal, nezřídka se stávalo, že dotyčný neodvedl vůbec nic, a podřízené útvary se nadřizovaným zdráhaly odvádět předepsané částky. Od praporů mělo pluku putovat 50 Grošů na osobu a zbytek měl zůstat u rotních kas a použit na podporu uvězněných kamarádů a jejich rodin, „na cizí pomoc odkázaných“ kamarádů a k pořízení materiálu s ideologickým školením.¹³⁴⁹ Od praporu ve Vídeňském Novém Městě vybíral Herrmann měsíčně v průměru mezi 50 a 70 Šilinky a od praporu v Badenu mezi 70 a 80 Šilinky.¹³⁵⁰

To bylo výrazně méně, než kolik vybíral Baumgartner, což nás přivádí k otázce počtu členů 9. SS-Standarte. Podle Herrmanna měl jeho pluk, včetně Sturmbannu III se 150 muži, přibližně 700 příslušníků. Což by bylo na vlas stejně, jako na podzim 1936. Tehdy sice měl pluk ca 1000 mužů, 300 ale připadalo na burgenlandskou SS. Raaber a Pölleritzer však uvedli o poznání nižší čísla. Sturmbann I měl mít ca 160 mužů (místo 300), Sturmbann II 170 (místo 250).¹³⁵¹ Vzhledem k výši vybraných částek a šoku

¹³⁴⁷ Tamtéž, Vr 5617/37, Fortsetzung der Vernehmung mit Johann Zadrazil am 29. 10. 1937.

¹³⁴⁸ Tamtéž, Vr 5614/37, Strafanzeige gegen Robert Herrmann vom 3. Dezember 1937, s. 2.

¹³⁴⁹ Tamtéž, Vr 5613/37, Vernehmung mit Friedrich Eberle am 16. Oktober 1937; Vr 5614/37; Vr 5617/37, Fortsetzung der Vernehmung mit Johann Zadrazil am 29. 10. 1937.

¹³⁵⁰ Tamtéž, Strafanzeige gegen Robert Herrmann vom 3. Dezember 1937, s. 9.

¹³⁵¹ Tamtéž, Vr 5615/37, Strafanzeige gegen Anton Raaber vom 3. Dezember 1937, s. 1 + Fortsetzung der Vernehmung mit Anton Raaber am 5. November 1937; Vr 5616/37, Strafanzeige gegen Karl Pölleritzer vom 3. Dezember 1937, s. 1-2.

z masivního zatýkání velitelů na přelomu let 1936-1937 se jako pravděpodobnější jeví nižší čísla.

Ve struktuře pluku se tak např. objevil nový nejmenší úvar, tzv. *Rotte*, družstvo bylo z *Schar* přejmenováno na *Gruppe* a četa z *Trupp* na *Zug*¹³⁵², což kopírovalo vývoj SS v Německu. V pluku existovala tzv. *Meldedienst* („hlásná služba“), jejíž členové se označovali termínem *Melder*. Ti měli být přiděleni ke každému útvaru, od *Rotte* až po *Standarte*. Podstatné bylo, že nepodléhali veliteli přiděleného útvaru, ale výhradně nadřízenému *Melderu*, resp. veliteli praporu a jeho štábu. Jejich úkolem bylo předávat plukovní rozkazy a instrukce a opačným směrem zprávy přinášet zprávy nadřízeným. Tímto opatřením mělo být mj. sníženo riziko zatčení funkcionářům pluku. Každý *Melder* měl navštěvovat zvláštní školu (*Meldeschool*), jenž měl řídit praporeční *Melder*. Nejdůležitější na celé *Meldedienst* byla nicméně skutečnost, že se v jejím případě nejednalo o nic jiného než o přejmenovanou *Nachrichtendienst*, tedy zpravodajskou službu, což ve své výpovědi výslovně potvrdil Johann Zadržil.¹³⁵³ Umocnění jejího vlivu, jež nyní prakticky převzala i veškerou spojovací službu, o níž jsme hovořili již v souvislosti se jmenováním Kaltenbrunnera do čela rakouské SS, tak můžeme dokumentovat i na případu 9. SS-*Standarte*.

Jelikož bylo při podzimním a zimním zatýkání jejich funkcionářů policií zabaveno velké množství kompromitujícího materiálu, měl být do budoucna písemný styk uvnitř pluku omezen jen na nejnižší minimum. Aby dále zamaskoval stopy po svém pluku, změnil Herrmann interní číslování útvarů. Číslo devět bylo zaměněno za nulu, zkratka pro velitele pluku tak byla 0/1 namísto 9/1. Označení velitelů praporů I/9, II/9 a III/9 bylo přeměněno 10/1, 20/1 a 30/1. Velitelé rot se pak označovali zkratkou 110/1, 210/1 a 310/1 v případě praporu 10 (I), kde na první místě bylo číslo roty, na druhém praporu a na třetím pluku. Analogicky platilo stejné pravidlo pro prapory 20 (II) a 30 (III).¹³⁵⁴

Činnost pluku se soustřeďovala na dva základní okruhy. Za prvé, na zvyšování fyzické zdatnosti prostřednictvím sportovních cvičení, účasti na soutěžích a vandrování s úmyslem na získání německého sportovního odznaku. Za druhé, na politicko-názorové školení ve formě večerních kursů s přednáškami, kde měli být účastníci seznámeni

¹³⁵² Tamtéž, Vr 5610/37, Weisungen für die Organisation der CC (Jednalo se o krycí zkratku pro SS).

¹³⁵³ Tamtéž, Vr 5610/37, Weisungen für die Organisation der CC + Dienstleitung; Vr 5617/37, Fortsetzung der Vernehmung mit Johann Zadržil am 29. 10. 1937.

¹³⁵⁴ Tamtéž, Vr 5614/37, Strafanzeige gegen Robert Herrmann vom 3. Dezember 1937, s. 5; Vr 5617/37, Vernehmung mit Johann Zadržil am 28. 10. 1937.

s myšlenkami národního socialismu. Eberle při výslechu výslovně uvedl, že činnost pluku byla přizpůsobena činnosti *Allgemeine-SS* v Německu.¹³⁵⁵ K provedení uvedeného programu bylo ze strany pluku nařízeno konání týdenních kontrolních shromáždění (*Kontrollversammlung, KV*) na úrovni každé *Schar (Gruppe)* a *Rotte*.¹³⁵⁶

Při těchto shromážděních se rovněž vydávaly rozkazy, přijímala hlášení o stavech mužstva, odevzdávala hlášení a zprávy. KV pořádaly i větší útvary. Velitel pluku měl pořádat porady a školení s veliteli praporů či členy jejich štábů každý měsíc. Velitel praporu měl v návaznosti na toto setkání uspořádat setkání se svým štábem a jednou za měsíc uspořádat KV s veliteli svých rot a velitel roty měl analogicky pořádat stejná shromáždění.¹³⁵⁷ Jednalo se však pouze o předpis. Probíhaly však KV skutečně pravidelně, či zda vůbec probíhaly? Ač se někteří muži, včetně Herrmanna, snažili jejich konání minimalizovat až zapírat, lze doložit, že se KV konaly až s železnou pravidelností. Velitel *Sturmbannu I Raaber* později doznal, že mezi květnem a srpnem se v Badenu konaly čtyři porady nejvyšších funkcionářů pluku a o sám dokonce čtyřikrát týdně pořádal schůzky s veliteli svých rot, aby se nechal informovat o jejich činnosti a předal jim čerstvé rozkazy.¹³⁵⁸ Můžeme tedy konstatovat, že přes masivní zatýkání, proklamované problémy v nedostatku vhodných velitelů či nedůvěrou členské základny nebyla činnost 9. SS-*Standarte* nikdy zcela ochromena, a naopak projevila velkou míru životaschopnosti a adaptace.

Pro úplnost ještě dodejme, že stejně jako Baumgartner udržoval i Herrmann kontakty s dolnorakouským župním vedoucím Alfredem Mesirkem. Za zprostředkování třetí osoby se spolu poprvé setkali na konci března/počátku dubna ve Vídni, kde Herrmann seznámil Mesirka o situaci ve svém pluku. Až do září, kdy byli oba muži zatčeni, se opakovaně scházeli ve vídeňských restauracích a kavárnách. Velitel 9. SS-*Standarte* dostával od Mesirka ilegální tisk rakouské NSDAP „*Österreichischer Beobachter*“, (*ÖB*), jenž posléze distribuoval mezi svými muži. Na jedno číslo dostával

¹³⁵⁵ Zajímavostí je, že po vzoru *Kraftfahrereinheiten* (sboru motorových vozidel) *Allgemeine-SS* v Německu usiloval Herrmann i o zřízení tzv. *Radfahrkorps (RK)* uvnitř svého pluku a dokonce i instalaci hudebníků (*Spielmänner*) do každé čety. I ty upomínaly na německé *Spielmannzüge* (čtyři hudebníků). WStLA, f. LG Wien II, Vr 5610/37, Weisungen für die Organisation der CC; Vr 5614, Fortsetzung der Vernehmung mit Robert Herrmann am 21. 12. 1937.

¹³⁵⁶ Tamtéž, Vr 5614/37, Strafanzeige gegen Robert Herrmann vom 3. Dezember 1937, s. 6; Vr 5313/37, Vernehmung mit Friedrich Eberle am 16. Oktober 1937.

¹³⁵⁷ Tamtéž, Vr 5610/37, Dienstleinleitung.

¹³⁵⁸ Tamtéž, Vr 5615/37, Strafanzeige gegen Anton Raaber vom 3. Dezember 1937, s. 2-4.

přibližně 400 kusů, pět grošů za výtisk, a odvážel si je na svém motocyklu s falešnou poznávací značkou.¹³⁵⁹

Právě distribuce „Orgánu NSDAP v Rakousku“ se pro Herrmanna a jeho muže stala zřejmě osudná. Dne 17. září spustily rakouské bezpečnostní složky zátah na nacisty ve Vídni. Zatčen byl dolnorakouský župní vedoucí Mesirek¹³⁶⁰ a na *Brandmayergasse 7* v páté městské části byla objevena ilegální tiskárna *Österreichischer Beobachter* pro dolnorakouskou župu i s účetními listy.¹³⁶¹ Důležité bylo zatčení Herrmannova adjutanta Lamberta Stumfohla. V jeho bytě bylo, kromě ÖB, rovněž nalezeno pět stránek pokynů a instrukcí k reorganizaci 9. SS-Standarte.¹³⁶² Policie tak získala náhled do organizace a činnosti pluku a započala zatýkat jednotlivé funkcionáře. Nejprve byl zadržen sám velitel pluku Herrmann, a to tři dny po Stumfohlovi, a o další tři dny později byl zatčen Friedrich Eberle. Ten při výslechu 16. října uvedl jméno „Franze“ Zadrazila, jenž měl na počátku roku 1937 vést Sturbann I, a také jména svých tří velitelů rot, Franze Rumplera, Pölleritzera a Karla Müllera.¹³⁶³ Pro Zadrazila a Pölleritzera si policie shodně došla 27. října a 19. listopadu i pro velitele mödlingské roty Müllera.¹³⁶⁴ Pouze Rumpler zůstal na svobodě.¹³⁶⁵ Posledním zatčeným byl Raaber, uvězněný 29. října.

Všech sedm mužů bylo v prosinci umístěno do vazebních věznic Zemského soudu pro trestní záležitosti II ve Vídni. Přípravu nového soudního procesu však zastavila amnestie 17. února 1938, po níž byli všichni obžalovaní propuštěni. Jak velitelé 3., tak i velitelé 9. SS-Standarte nakonec zůstali nepotrestáni, a již brzy mohli asistovat při naplnění svého snu, anšlusu Rakouska.

¹³⁵⁹ Tamtéž, Vr 5614/37, Strafanzeige gegen Robert Herrmann vom 3. Dezember 1937, s. 10-13, 17.

¹³⁶⁰ BArch, RK/B 0129: Alfred Mesirek (nar. 7. 12. 1902), Lebenslauf vom 27. September 1938.

¹³⁶¹ WStLA, f. LG Wien II, Vr 5614/37, Strafanzeige gegen Robert Herrmann vom 3. Dezember 1937, s. 13.

¹³⁶² Tamtéž, Vr 5610/37, Strafanzeige gegen Lambert Stumfohl vom 3. Dezember 1937, s. 8. Instrukce jsou příloze ve spise jako příloha.

¹³⁶³ Tamtéž, Vr 5613/37, Vernehmung mit Friedrich Eberle am 16. Oktober 1937.

¹³⁶⁴ Kriminalisté chtěli Müllera zatknout již 8. listopadu, ten jim však těsně unikl a uprchl do Německa. Po několika dnech se však vrátil zpět do vlasti, protože neměl žádný doklad od ilegálního rakouského místa, nezbytný pro přijetí mezi nacistické uprchlíky z Rakouska.

¹³⁶⁵ BArch, RS/F 0086: Franz Rumpler (nar. 30. 4. 1911), Lebenslauf vom 5. IV. 39.

Příprava na anšlus

Na Hitlerovo pozvání se dne 5. listopadu 1937 konala v Berlíně konference vojenských špiček Německé říše, na kterou byl pozván rovněž ministr zahraničí Konstantin von Neurath. O pět dní později vyhotovil plukovník Friedrich Hoßbach zápis, jenž vyšel do dějin jako Hoßbachův protokol. Explicitně zde byl určen jakýsi jízdni řád agrese nacistického Německa, jehož první obětí se nejpozději v letech 1943/1945 mělo stát Rakousko a Československo (v originále hanlivě nazýváno „*Tschechei*“), za příhodnějších podmínek se tak mělo stát již v roce 1938.¹³⁶⁶ Hitler zároveň při poradě vyjádřil své přesvědčení, že se západní velmoci nepostaví na obranu těchto zemí, a když jej o čtrnáct dní později navštívil v Berchtesgadenu člen britského kabinetu lord Halifax, skutečně dal najevo, že Velká Británie se nechce ve střední Evropě vojensky angažovat.¹³⁶⁷ Po vytvoření osy Berlín-Řím v říjnu 1936 a přistoupení Itálie k Paktu proti Kominterně 6. listopadu 1937 bylo navíc jasné, že otázka nezávislosti Rakouska se nestane předmětem konfliktu mezi Hitlerem a Mussolinim, ačkoliv si Vůdce ještě nemohl být zcela jistý, že Duce anšlus akceptuje.¹³⁶⁸

Na počátku roku 1938 přešli nacisté do finální ofenzívy. Dne 12. února 1938 došlo na Obersalzbergu u Berchtesgadenu setkání Hitlera s rakouským kancléřem Schuschniggem, jenž byl vystaven brutálnímu nátlaku. Německý diktátor od svého hosta požadoval jmenování Artura Seyß-Inquarta ministrem vnitra, amnestii pro vězněné rakouské nacisty a možnost volného politického působení, odvolání náčelníka generálního štábu rakouské armády generálporučíka Alfreda Jansy, známého svým odporem vůči třetí říši, a podřízení rakouské zahraniční politiky německé. Hitler vyhrožoval vysláním jednotek Wehrmachtu do Rakouska, pokud by Schuschnigg těmto požadavkům nevyhověl. Varoval jej, že by v takovém případě západní velmoci ani Itálie jeho zemi nijak nepomohly. Schuschnigg nakonec kapituloval a zavázal se ke splnění

¹³⁶⁶ ADAP 1918-1945, Serie D (1937-1945), Bd. 1: Von Neurath zu Ribbentrop (September 1937 – September 1938), Göttingen 1950, s. 25-32; Hoßbachův protokol je k dispozici rovněž k dispozici online na stránkách http://www.1000dokumente.de/index.html?c=dokument_de&dokument=0008_hos&l=de; přístup 13. února 2017. Protokol později patřil k hlavním dokumentům mezinárodního trestního tribunálu, jenž po skončení války soudil v Norimberku německé válečné zločince.

¹³⁶⁷ KERSHAW, Hitler. 1936-1945, s. 85-86.

¹³⁶⁸ Podrobně ke vztahu Hitlera a Mussoliniho k anšlusu srv. WALDENEGG, Georg Christoph Berger: Hitler, Göring, Mussolini und der „Anschluß“ Österreichs an das Deutsche Reich. In: Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte 51, Heft 2 (2003), s. 147-182.

všech podmínek.¹³⁶⁹ Dne 16. února byl Seyß-Inquart jmenován ministrem vnitra¹³⁷⁰, o den později započalo propuštění uvězněných nacistů¹³⁷¹ a ve stejný den nahradil Jansu na pozici náčelníka generálního štábu rakouské armády Franz Böhme.

V zoufalé snaze zachránit nezávislost Rakouska oznámil 9. března Schuschnigg, že na 13. březen vypsál lidové hlasování, v němž měli Rakušané rozhodnout o nezávislosti své země. Následující den vydal Berlín ultimátum, jenž požadovalo okamžité odsunutí plebiscitu, a současně vydal Hitler rozkaz Wehrmachtu připravit se k okupaci Rakouska. Schuschnigg nakonec kapituloval, hlasování o nezávislosti odvolal a na německý nátlak 11. března ve večerních hodinách odstoupil z funkce kancléře. Kolem osmé hodiny večerní promluvil prostřednictvím rozhlasu k národu. V projevu oznámil, že vláda vydala rozkaz armádě neklást odpor, pokud by německé jednotky vstoupily do země. V okamžiku, kdy si byl jist, že se Rakušané nebudou bránit, vydal Hitler rozkaz k obsazení Rakouska. Arthur Seyß-Inquart byl ještě též den jmenován novým spolkovým kancléřem a 12. března bylo Rakousko obsazeno.

Pro zemského vedoucího rakouské NSDAP Leopolda však únorové a březnové dny roku 1938 neznamenal okamžik triumfu, nýbrž potupné porážky, neboť byl intrikami svých stranických oponentů vyšachován ze své funkce. V červnu 1937 byl Seyß-Inquart jmenován kancléřem Schuschniggem státním radou a pověřil jej úkolem vést „národní elementy“ ve Vlastenecké frontě. Jeho úspěch posílil Leopoldovu žárlivost a nevraživost vůči jeho osobě a současně znamenal definitivní příklon „Korutanské skupiny“ a Kaltenbrunnera k Seyß-Inquartovi. Velitel rakouské SS poté zahájil tajnou kampaň na Leopoldovu diskreditaci před svými německými nadřízenými a ze všech sil se snažil zmařit útoky zemského vedoucího na své spojence z Korutan.¹³⁷²

Přestože měl Leopold za sebou většinu členské základny rakouské NSDAP, na přelomu let 1937 a 1938, byl vůči intrikám koalice „Korutanských“, Kaltenbrunnera, Seyß-Inquarta, jenž navíc získali podporu Himmlera, Heydricha, Hermanna Göringa a

¹³⁶⁹ HAAS, Hans: Der Anschluss, In: TÁLOS, Emmerich; HANISCH, Ernst; NEUGEBAUER, Wolfgang (Hrsg.): NS-Herrschaft in Österreich 1938-1945. Wien 2000, s. 12. Text dohody je otištěn v ADAP 1918-1945, Serie D, Bd. 1, s. 421-422.

¹³⁷⁰ RP v. 17. 2. 1937, s. 2 („Die Umbildung des Kabinetts“).

¹³⁷¹ RP v. 18. 2. 1938, s. 2-3 („Die Durchführung der Amnestie“); WZ v. 19. 2. 1937, s. 2 („Der Vollzug der Amnestie“). Mezi propuštěnými se mj. nacházel Ing. Woitsche, bratři Heinrich a Moselové, jejichž granátový útok na policisty v Kremži v červnu 1933 vedl k zákazu NSDAP v Rakousku, či bývalí členové 9. SS-Standarte Michael Stenzenberger a Viktor Holzer.

¹³⁷² BLACK, Ernst Kaltenbrunner, s. 107-108.

Wilhelma Keplera¹³⁷³, zcela bezmocný.¹³⁷⁴ Skutečně sebevražedný krok podnikl Leopold počátkem prosince 1937, kdy zaslal Himmlerovi dopis, ve kterém si stěžoval na velitele rakouské SS.¹³⁷⁵ Náčelník štábu rakouské SA Dr. Persche mu totiž po svém příjezdu z Berlína sdělil, že Kaltenbrunner měl Himmlera ujistit, že u příležitosti jedné schůzky ve Vídni se Leopold vyjadřoval v tom smyslu,

„že Vůdce je obklopen kamarilou sestávající z Göringa, Himmlera, Hesse a Bormanna, jenž zamezuje tomu, aby mu dala jasnou představu o situaci v Rakousku“ (sic).

Leopold žádal o vyšetření celé záležitosti a odmítl nadále s Kaltenbrunnerem, spolupracovat. Říšský vůdce SS vyčkal s odpovědí až do 18. ledna 1938¹³⁷⁶, kdy už bylo o Leopoldově osudu jasno.¹³⁷⁷ Himmler popřel Kaltenbrunnerova slova, neboť jej údajně již několik měsíců neviděl a apeloval na něj, aby dal méně na „tlachy“ a k celé věci přistupoval s větším klidem. Mezitím byl Leopold pozván Göringem do Německa, kde měl vysvětlit, proč odvolal z pozice zastupující zemského vedoucího Dr. Hugo Juryho. Leopold odmítl s odůvodněním, že k cestě neobdržel vízum, a sebejistě dodal, že pro něj jsou závazná jen pokyny Vůdce.¹³⁷⁸

Definitivně se Leopold znemožnil koncem ledna, kdy policie při razii v centrále rakouské NSDAP zabavila dokumenty s akčním programem pro následující období, jež obsahovaly zmínky o vpádu německých jednotek či utvoření národněsocialistické vlády v Rakousku. V reakci na tuto událost ujistil Hitler Schuschnigga při schůzce v Berchtesgadenu, že osoby škodící vztahům mezi oběma zeměmi budou muset přesídlit do Německa. Po setkání obou kancléřů svolal Leopold vlastní schůzku nejvýznamnějších rakouských funkcionářů NSDAP, řada prominentů, včetně Kaltenbrunnera, Juryho či Reithalera, však odmítla přijít. Pro svůj konfrontační kurs nenašel Leopold, krom náčelníka SA Perscheho, žádnou další podporu, ačkoli razantní nárůst násilných akcí v týdnech před anšlusem dával tušit, že jeho taktika byla na stranické bázi očividně

¹³⁷³ Tamtéž, s. 108.

¹³⁷⁴ GARSCHA, Nationalsozialisten in Österreich 1933-1938, s. 113-114. Funkcionář SS Kepler (1882-1960) patřil ke Göringovým důvěrníkům a Hitler jej v červenci 1937 pověřil „sledováním vývoje rakouské NSDAP.“

¹³⁷⁵ BArch, PK/H 0106: Josef Leopold (nar. 18. 2. 1889), Leopold an den Reichsführer SS vom 4. Dezember 1937.

¹³⁷⁶ Tamtéž, Der Reichsführer-SS an Herrn Hauptmann a. D. Josef Leopold vom 18. 1. 1938.

¹³⁷⁷ JEDLICKA, Gauleiter Josef Leopold, s. 151-152.

¹³⁷⁸ ADAP, Serie D, Band 1, s. 402. Zit. Podle JEDLICKA, Gauleiter Josef Leopold, s. 152.

populární.¹³⁷⁹ Dne 21. února 1938 byl Leopold zbaven všech funkcí¹³⁸⁰ a vedením rakouské NSDAP byl pověřen Hubert Klausner.¹³⁸¹ Stojí za poznámku, že Leopoldova odvolání bylo v rámci jeho pozice mimořádným krokem, neboť župní vedoucí měli takřka nedotknutelnou pozici a mohli se spoléhat na Hitlerovu podporu. Leopold se nicméně ukázal jako málo pružný politik. Na rozdíl od „Korutanských“ nepochopil, že klíčem k připojení Rakouska k Německu byl německý tlak, nikoli rakouská NSDAP, a stal se obětí svých stranických rivalů v Rakousku i v Německu.¹³⁸²

To velitel rakouského SS-Oberabschnittu Ernst Kaltenbrunner měl svoji pozici jistou. Těšil se Himmlerově důvěře a mohl se spolehnout na spojenectví s „Korutanskými“ i se Seyß-Inquartem. Od podzimu 1937 započal provádět reorganizaci podřízených útvarů a znovuobsadil doposud uvolněná místa. Využil faktu, že postupně vycházela na svobodu řada funkcionářů odsouzených v procesu s 9. SS-Standarte. Do jejího čela dosadil předního vídeňského esesmana a bývalého velitele 11. SS-Standarte Karla-Heinze Urbana.¹³⁸³ Zkušený Urban, mimochodem třetí evangelík v čele 9. SS-Standarte, si brzy dokázal získat respekt podřízených a přivést pod svou velitelskou pravomoc Marzův Sturmbann III. Na místo zatčených velitelů Sturmbannu I a II dosadil Franze Harathera a Franze Pisarika, jenž se tak vrátil na svůj staronový post.

U příležitosti čtrnáctiletého výročí nezdařeného nacistického puče v Mnichově Kaltenbrunner povýšil, s výjimkou Kutschery a Walla, povýšených již v září, všechny velitele podřízených pluků, jejichž personální obsazení vypadalo následovně:¹³⁸⁴

Tabulka č. 18: Velitelé rakouských SS-Standarten na konci roku 1937	
Útvar/Země	Velitel
1. (11.) SS-Standarte/ Vídeň	SS-Sturmbannführer Max Plobner
2. (89.) SS-Standarte/ Vídeň	SS-Hauptsturmführer Leopold Köberl

¹³⁷⁹ GARSCHA, Nationalsozialisten in Österreich 1933-1938, s. 114.

¹³⁸⁰ Po anšlusu byl Leopold odklizen na post říšského inspektora NSDAP do Mnichova, což byl ovšem jen dekorativní post bez skutečného vlivu. Leopold byl se svojí situací „mimořádně nespokojený“ a jelikož se mu nepodařilo získat vlivnější úřad, narukoval v dubnu 1940 do Wehrmachtu, v jehož řadách padl 24. července 1941 jako velitel praporu na východní frontě. Srv. JEDLICKA, Gauleiter Josef Leopold, s. 154-158; BArch, f. NS 10 Persönliche Adjutantur des Führers und Reichskanzlers (dále jen NS 10)/73, Bormann an Hauptmann a. D. Wiedemann vom 17. 1. 1939.

¹³⁸¹ HAAS: Der Anschluss, s. 12.

¹³⁸² BUKEY, Evan Burr: Hitlerovo Rakousko. Jedna říše, jeden národ, Praha 2002, s. 86-87. JEDLICKA, Gauleiter Josef Leopold, s. 159.

¹³⁸³ BArch, SSO/200 B: Karl-Heinz Urban (nar. 17. 10. 1901), ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Karl-Heinz Urban, Lebenslauf (ned., 1938).

¹³⁸⁴ V závorce je uvedeno číselné označení pluků po anšlusu Rakouska.

3. (52.) SS-Standarte/ Dolní Rakousy	SS-Obersturmführer Sepp Dietz
4. (38.) SS-Standarte/ Štýrsko	SS-Hauptsturmführer Erwin Remely
5. (37.) SS-Standarte/ Horní Rakousy	SS-Sturmbannführer Dr. Ferdinand von Sammern-Frankeneegg
6. (76.) SS-Standarte/ Salcbursko	SS-Hauptsturmführer Georg Wall
7. (90.) SS-Standarte/ Korutany	SS-Sturmbannführer Franz Kutschera
8. (87.) SS-Standarte/ Tyrolsko a Vorarlbersko	SS-Obersturmführer Erwin Fleiss
9. (89.) SS-Standarte/ Dolní Rakousy	SS-Sturmbannführer Karl-Heinz Urban
10. (38. a 89.) SS-Standarte/ Burgenland	SS-Obersturmführer Helmut Breymann

Reorganizována byla i zpravodajská služba a Kaltenbrunner se při ní opíral o osvědčené kádry. Do jejího čela byl opětovně dosazen Josef Trittner, čerstvě povýšený na SS-Obersturmführera.¹³⁸⁵ Do stejné hodnosti avansoval Hanns Bersch, jenž byl jmenován velitelem ND pro město Vídeň.¹³⁸⁶ Rupert Mandl převzal vedení výzvedné služby v celých Dolních Rakousích.¹³⁸⁷ Oba Dolnorakušané tak dohlíželi na ND hned čtyř rakouských pluků SS.

Tak jako svého času rozdělil Taus rakouský *Oberabschnitt* na tři úseky, provedl i jeho nástupce na přelomu let 1937 a 1938 to samé. S tím rozdílem, že jej zřejmě nerozdělil na *Abschnitte*, nýbrž na *Unterabschnitte* (podúseky). Podle velitele 52. SS-Standarte Dietze došlo k tomuto rozdělení v lednu 1938 a jemu bylo svěřeno vedení nad *Unterabschnittem I*, jenž měl zahrnovat 11., 52. a 89. SS-Standarte.¹³⁸⁸ Velením nad *Unterabschnittem III* byl od 15. ledna pověřen SS-Hauptsturmführer Rupert Pinter¹³⁸⁹, jenž v říjnu 1936 kratičce velel *Abschnittu Ost*. Ten zahrnoval dolnorakouskou 9., štýrskou 38. a pravděpodobně burgenlandskou 10. SS-Standarte.¹³⁹⁰ *Unterabschnitt II* se

¹³⁸⁵ BArch, SSO/190 B: Josef Trittner (nar. 21. 2. 1907), Lebenslauf (ned., 1938).

¹³⁸⁶ Tamtéž, SSO/63: Hanns Bersch (nar. 18. 11. 1901), Durchschlag für das SS-Personalhauptamt (1943).

¹³⁸⁷ Tamtéž, SSO/294 A: Rupert Mandl (nar. 17. 4. 1910), Lebenslauf vom 23. Juli 1938; ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Rupert Mandl, NSDAP-Personal-Fragebogen vom 25. Mai 1938.

¹³⁸⁸ BArch, SSO/153: Sepp Dietz (nar. 13. 11. 1909), Lebenslauf vom 7. Oktober 1940; ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Sepp Dietz, NSDAP-Personal-Fragebogen vom 14. Juni 1938.

¹³⁸⁹ BArch, SSO/381: Rupert Pinter (nar. 18. 9. 1910), Dienstlaufbahn.

¹³⁹⁰ V Pinterově složce není explicitně uvedeno, jakým plukům velel. Ve svém životopisu uvedl, že po propuštění z vězení v listopadu 1937 stál v čele *Abschnittu* Štýrsko-Dolní Podunají. Termínem „Dolní Podunají“ se po anšlusu Rakouska označovaly Dolní Rakousy, rozšířené o severní Burgenland, jehož jižní

skládal z hornorakouské 37., salcburské 76., tyrolsko-vorarlberské 87. a zřejmě i korutanské 90. SS-Standarte. Jméno velitele tohoto podúseku není známo, nelze vyloučit, že mu velel sám Ernst Kaltenbrunner.

Pozoruhodné na celé věci byl především fakt, že velitelé *Unterabschnittu I a II*, měli nižší hodnosti než velitelé jim podřízených pluků. Dietz byl pouze SS-Obersturmführer, a přesto se stal nadřízeným Plobnera a Köberleho, mající hodnosti SS-Sturmbannführer, res. SS-Hauptsturmführer. Identickou hodnost měl Pinter, jenž pro změnu dělal nadřízeného SS-Sturmbannführerovi Urbanovi. Takové uspořádání by za normálních okolností nebylo možné. Pro v „ilegalitě“ působící rakouskou SS nepředstavoval uvedený jev žádnou anomálii, ale spíše potvrzení dosavadní praxe, kdy nedodržování řady předpisů bylo spíše pravidlem než výjimkou.

část byla připojena ke Štýrsku. Je tedy pravděpodobné, že v obratu „Štýrsko-Dolní Podunají“ je zahrnut i Burgenland. Že 52. SS-Standarte nebyla součástí Pinterova úseku, víme z Dietzova spisu.

Exkurs: Uprchlí příslušníci SS v Německu

Problematikou uprchlých příslušníků SS v Německu se ve své knize o vídeňské SS podrobně věnovala historička Christiane Rothländer¹³⁹¹, my se proto v následující kapitole omezíme jen na nejnútnejší. Po masivním útěku rakouských národních socialistů do Německa započaly paramilitaristické formace NSDAP koncentrovat své členy na stálých místech. Sběrný tábor pro uprchlé příslušníky SS vznikl v Pasově, odkud byli odesíláni do Dachau, kde sloužili jako ostraha v tamějším koncentračním táboře. Mezitím započalo vedení rakouské SA budovat v táboře Lechfeldu (též Klosterlechfeld) u Augsburgu tzv. rakouskou legii (*Österreichische Legion*)¹³⁹², kam byli postupně posláni i rakouští příslušníci SS, jimž velel Richard Kaaserer.¹³⁹³

Následující měsíce nicméně ukázaly, že umístění příslušníků SA a SS do jednoho tábora nebylo dobré řešení. Podle Franze de Martina se SA snažila „celou SS absorbovat“ (*aufsaugen*), čemuž se esesmanům podařilo pomoci „často nevojenských prací“ zabránit.¹³⁹⁴ Konflikty mezi oběma formacemi se stávaly čím dál tím víc vyhrcovanější, a tak byli rakouští esesmani na počátku listopadu 1933 přeloženi zpět do Dachau.¹³⁹⁵ Stejně jako SA-Manni nosili také příslušníci SS v táboře Lechfeld protěž alpskou (*Edelweiß*) na límcích uniformem. Po odchodu z tábora jej již nosit neměli¹³⁹⁶, nicméně jak ukazují fotografie rakouských esesmanů z pozdějších let, nosili protěž na uniformách i nadále.

Pokud můžeme věřit údajům Alfreda Rodenbüchera, do prosince 1933 uprchlo do Německa ca 1 100 příslušníků SS. Podle Rothländerina výzkumu, opírající se o dobovou publikaci z roku 1940¹³⁹⁷, bylo doposud možné identifikovat 492 z nich.¹³⁹⁸

Tabulka č. 19: Uprchlí příslušníci SS v Německu v roce 1933 podle spolkové země		
Spolková země	Počet příslušníků SS	Počet příslušníků SS v %

¹³⁹¹ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 486-528.

¹³⁹² K její historii srv. knihu Hanse Schafranka z roku 2011.

¹³⁹³ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 486-487.

¹³⁹⁴ Tamtéž, s. 487.

¹³⁹⁵ SCHAFRANEK, Söldner für den Anschluss, s. 38-39.

¹³⁹⁶ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 491.

¹³⁹⁷ BOKISCH, Otto/ZIRBS, Gustav: Der Österreichischer Legionär. Aus Erinnerungen und Archiv, aus Tagebüchern und Blättern, mit zahlreichen Aufnahmen aus dem Bildarchiv der Österreichischen Legion, Wien 1940.

¹³⁹⁸ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 489.

Štýrsko	108	22,0
Salcbursko	80	16,3
Dolní Rakousy	72	14,6
Horní Rakousy	68	13,8
Tyrolsko	43	8,7
Vídeň	36	7,3
Korutany	27	5,5
Burgenland	2	0,4
Vorarlbersko	2	0,4
Neznámo	55	11,2

Nejméně 72 mužů pocházelo z Dolních Rakous, čímž se tato spolková země umístila v tabulce na třetím místě. Relativně vysoký podíl je dán především skutečností, že Dolní Rakousy byly, společně s Vídní, zemí s největším počtem členů SS v Rakousku. Pokud bychom jejich počet převedli na procentuální podíl na mužském obyvatelstvu, poznali bychom, že se ve skutečnosti jednalo o podprůměrný počet.

V listopadu 1933 byl v Dachau zřízen pomocný tábor SS (*SS-Hilfswerklager Dachau, SS-HWL*), kde byli nově shromažďováni rakouští členové SS. SS-HWL byl sice od tamějšího koncentračního tábora veden odděleně, avšak zásobování obstarávala jeho komandantura a již byl SS-HWL v počáteční fázi i administrativně podřízen. Rakouští esesmani se pohybovali v prostoru KT a měli kontakt s vězni a neznámí počet mužů se dokonce účastnil i „Röhmovy puče.“¹³⁹⁹

Po červencovém puči došlo k další reorganizaci. Zemské vedení rakouské NSDAP bylo rozpuštěno a bylo mu, stejně jako SA a SS, pod nejpřísnějšími tresty zapovězeno jakékoliv spojení s Rakouskem. Rakouská *SA-Obergruppe XI* a *SS-Oberabschnitt Donau* byly sice navenek rozpuštěny, ale pod novými jmény existovaly dále. Rakouská legie získala označení „*Hilfswerk Nordwest*“ (HWNW) a i nadále jí velel Hermann Reschny, *Oberabschnitt Donau* byl přeměněn na „sběrný tábor SS“ (*SS-Sammelstelle*). Velení si podržel Alfred Rodenbücher, jenž byl zároveň instalován do čela instituce zvané „*NSDAP-Hilfswerk für Flüchtlinge und Hinterbliebene*“ (FHW), pečující

¹³⁹⁹ Tamtéž, s. 492-497.

o všechny „civilní“ uprchlíky z Rakouska, a měl navíc na starosti také likvidaci zemského vedení rakouské NSDAP.¹⁴⁰⁰

SS-Sammestelle byla podřízena přímo Himmlerovi a sídlila v Mnichově nedaleko sídla říšského vůdce SS. Do září 1934 byl SS-HWL rozpuštěn a rakouští příslušníci SS rozděleni do několika nově vzniklých táborů. SS-Sturm 1 byl umístěn v táboře SS Waischenfeld (*SS-Lager Waischenfeld*)¹⁴⁰¹ v Horních Francích, SS-Sturm 2 v táboře SS Ranis (*SS-Lager Ranis*) v Durynsku a ve Schleißheimu u Dachau byl zřízen nový pomocný tábor (*SS-Hilfswerklager Schleißheim, SS-HWL II*). Krom toho byl z fyzicky zdatných mužů postaven prapor začleněný do nové zformovaných jednotek SS-VT (*SS-Sturmbann II/1*).¹⁴⁰²

Podle Rodenbücherova poválečného životopisu uprchlo do Německa v letech 1933 až 1938 přibližně 3 500 rakouských příslušníků SS.¹⁴⁰³ Christiane Rothländer dokázala identifikovat poslední bydliště v Rakousku u 1 312 z nich, přičemž 170 osob patřilo mezi Dolnorakušany.¹⁴⁰⁴ Uprchlí esesmani z Rakouska byli po kontrole přiděleni *SS-Sammelstelle*, odkud byli odesláni do Waischenfeldu či Ranisu, kde absolvovali několikátýdenní vojenský výcvik. Poté zůstali buď u obou SS-Sturmů, nebo byli převeleni k SS-HWL II ve Schleißheimu, k SS-VT či byli přeloženi k německému útvaru *Allgemeine-SS*. Tam byli ovšem posláni pouze muži, kteří již mezitím získali německou státní příslušnost.¹⁴⁰⁵

Ve všech třech táborech byli ubytováni muži nevhodní k profesionální vojenské službě a ti, jenž nemohli či nechtěli nalézt uplatnění v civilním životě nebo v jiných služebnách a útvarech SS. Početní stav nečinil v žádném táboře více než několik stovek mužů. Zatímco se ale o SS-Sturm 2 v Ranisu dochovalo jen nemnoho informací, neplatí to v případě SS-Sturmu 1 ani SS-HWL II. Příznačné bylo, že jak muži z Waischenfeldu, tak i ze Schleißheimu, se opakovaně dostávali do konfliktů s místními obyvateli.¹⁴⁰⁶ Ty byly obzvláště silné v silně katolickém Waischenfeldu. Většina rakouských esesmanů,

¹⁴⁰⁰ Tamtéž, s. 497.

¹⁴⁰¹ Podrobně k SS ve Waischenfeldu srv. GREIF, Thomas: *Der SS-Standort Waischenfeld 1934-1945. Hilfswerklager und Ahnenerbe*. Erlangen 2000.

¹⁴⁰² ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 498.

¹⁴⁰³ IfZ Wien, Pers. Rodenbücher, Mappe I, Lebenslauf vom 13. März 1946.

¹⁴⁰⁴ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 500. Autorovi se doposud podařilo identifikovat 87 mužů.

¹⁴⁰⁵ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 500-501.

¹⁴⁰⁶ K těmto konfliktům srv. GREIF, *Der SS-Standort Waischenfeld 1934-1945*, s. 29-37; ROTHLÄNDER, *Die Anfänge der Wiener SS*, s. 502-515, 526-528.

z nichž majorita byla navíc mladší 25 let, se aktivně zapojila do protistátních aktivit vůči katolickému autoritářskému Dolfušově a Schuschniggově režimu a svůj silný odpor vůči katolicismu nepřestavovali projevat ani ve Waischenfeldu. Opakovaně docházelo k ničení sakrálních objektů, ke slovním inzultacím a rvačkám mezi místními obyvateli a příslušníky SS, z nichž někteří dokonce skončili před soudem a byli odsouzeni. Do jednoho ublížení na zdraví byl zapletený i Karl Hörhann¹⁴⁰⁷, bývalý velitel III. Sturmbannu 52. SS-Standarte.¹⁴⁰⁸

Specifické postavení zaujímal SS-Sturmbann II/SS 1, později vedený jako druhý prapor pluku SS „Deutschland.“ Byl začleněn do SS-VT a jako jediná rakouská formace SS v Německu nebyla podřízena Rodenbücherově *SS-Sammelstelle*. V lednu 1935 v něm sloužilo 1 545 rakouských esesmanů a jako již v mnohokrát v minulosti, i v tomto případě docházelo k masivnímu porušování přijímacích kritérií. Podle Rothländer více jako polovina ze zjištěných mužů byla v okamžiku svého vstupu starší, než kolik činil nejvyšší předepsaný věk 23 let, a přijímání byli i muži, jenž neměli požadované rasové znaky.¹⁴⁰⁹

Příslušníci praporu absolvovali standartní vojenský výcvik, jenž se nijak nelišil od německých útvarů SS-VT. Rakušané setrvali ve druhém praporu pluku „Deutschland“ až do jara 1938, kdy po anšlusu Rakouska došlo k vytvoření nového pluku SS-VT, jenž získal označení „Der Führer“, a do nějž byli rakouští muži nově začleněni.¹⁴¹⁰

Jak jsme si již pověděli výše, po červencovém puči byla zřízena *NSDAP-Hilfswerk für Flüchtlinge und Hinterbliebene* (FHW). Ta byla zodpovědná za péči o civilní uprchlíky a na základě Rodenbücherově dvojí funkce jako vedoucího FHW a rakouské SS měla na starosti rovněž financování *SS-Sammelstelle*. Naproti tomu zůstala rakouská SA v Německu vůči FHW plně autonomní.¹⁴¹¹

Proto, aby byl rakouským nacistům přiznán v Německu statut politického utečence, existovaly v zásadě tři důvody. Prvním byla hrozba udělení soudního trestu.

¹⁴⁰⁷ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 503-513.

¹⁴⁰⁸ Hörhann byl 9. srpna 1934 povýšen na SS-Obersturmführera a po zrušení SS-HWL byl přeložen do tábora ve Waischenfeldu. Ve druhé polovině roku 1935 byl přeložen k 1. SS-Standarte v Mnichově, kde však 6. října 1935 předčasně zemřel. BArch, PK/E 0280: Karl Hörhann (nar. 29. 6. 1897), Antrag für Neuaufstellung eines Parteibuches; DAL 1934, s. 36; Dienstaltersliste der Schutzstaffel der NSDAP. Stand vom 1. Dezember 1936. Berlin 1936, s. 4.

¹⁴⁰⁹ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 520-521.

¹⁴¹⁰ ZUMR, Jan: Rakouští příslušníci 2. tankové divize SS „Das Reich.“ Nepublikovaná diplomová práce. Praha 2013, s. 21-22.

¹⁴¹¹ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 530.

V dalším případě byly za uprchlíky uznávány ty osoby, které již měly za sebou pobyt vězení nebo v koncentračním táboře a jejichž finanční a zdravotní situace byla natolik špatná, že již nemohly dále zůstat v Rakousku. A v posledním případě se jednalo o lidi, jenž kvůli svým aktivitám pro NSDAP byli dlouhodobě nezaměstnaní či ztratili jakoukoliv možnost najít si práci.¹⁴¹²

Aby se zabránilo proniknutí „nežádoucích elementů“ do Německa, byly v roce 1934 zřízena kontrolní místa k prověření uprchlíků v Berlíně a Mnichově. Zde se musely hlásit všechny osoby uprchlé z Rakouska, vydávající se za politické utečence. Kontroly však často probíhaly dost ledabyle a situaci komplikovaly i rozdílné směrnice. Teprve v létě 1935 dostalo prověřování uprchlíků jednotnou podobu a bylo svěřeno FHW.¹⁴¹³ Byl zřízen tábor pro kontrolu uprchlíků v Graßlingu¹⁴¹⁴ (*Flüchtlingsüberprüfungsstelle Graßling*), kam museli povinně zamířit všichni mužští uprchlíci z Rakouska. V táboře působila komise, která se skládala ze zástupců FHW, SA- a SS-*Sammelstelle* a bavorské politické policie.¹⁴¹⁵ Pokud kontrola proběhla úspěšně, obdržel dotyčný statut politického uprchlíka a průvodku (*Überweisung-Schein*). Poté byl odeslán do tábora FHW v Mnichově či k SA nebo SS-*Sammelstelle*.¹⁴¹⁶

Komise pořizovala z každé kontroly zápisy¹⁴¹⁷, jenž dnes představují cenný zdroj informací o rakouských nacitech uprchlých do Německa.¹⁴¹⁸ Na začátku zápisu bylo uvedeno jméno, datum a místo narození uprchlíka, jeho bydliště, konfese, rodinný stav, počet dětí a jména rodičů. Následoval přehled dosaženého vzdělání a zaměstnání a posléze údaje o členství v NSDAP a jejich odnoží i s údaji o vykonávaných funkcích a činnosti pro stranu. Nechyběly ani zmínky o obdržení politických, resp. kriminálních trestech. Na závěr uvedl dotyčný důvod svého útěku a datum a místo přechodu hranic.

¹⁴¹² Tamtéž, s. 532-533.

¹⁴¹³ Tamtéž, s. 548-550.

¹⁴¹⁴ Dnes je Graßling součástí města Olching nedaleko Mnichova.

¹⁴¹⁵ ROTHLÄNDER, *Die Anfänge der Wiener SS*, s. 550.

¹⁴¹⁶ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Franz Müller (nar. 22. 2. 1906), *Überweisung-Schein* vom 25. 5. 1936.

¹⁴¹⁷ U zápisů bývají někdy uváděny iniciály „I. P.“ Jedná se o zkratku tzv. vyšetřovacího oddělení (*Ermittlungsabteilung*) FHW, jehož úkolem bylo odhalovat „kriminální, straně škodící a policejně-špionážní jednání“ uprchlíků před jejich útekem do Německa, stejně jako během jejich pobytu v zemi. K úkolům oddělení I P patřila rovněž policejní dozor nad tábory FHW. Srv. ROTHLÄNDER, *Die Anfänge der Wiener SS*, s. 550.

¹⁴¹⁸ To samé platí pro místopřísežná prohlášení, jenž byla vyplňována v závislosti na okolnostech ještě předtím, než byl uprchlík vyslechnut komisí, ve stejný den, kdy stanul před komisí, nebo až poté.

Uprchlíci museli rovněž uvést jména svědků v Německu či Rakousku, jenž by byli schopni potvrdit pravdivost jejich tvrzení.¹⁴¹⁹

V zápisu byl rovněž uveden výčet dokumentů, jenž si sebou každý uprchlík přinesl a jenž napomáhaly ověřit údaje o jeho osobě a pravdivost jeho tvrzení. Obvykle se jednalo o pas, soudní rozsudky dokazující výši udělených trestů, členské průkazy NSDAP či SS, křestní list či potvrzení o útěku od nadřízených z Rakouska. Posledně jmenovaný dokument byl velmi důležitý a sloužil jako prevence proti infiltraci uprchlíků konfidenty rakouských úřadů. Zároveň představoval doklad, že dotyčný osoba měla skutečný důvod ke svému útěku. Pokud chtěl příslušník SS opustit Rakousko, nemohl to učinit jen tak. Potřeboval souhlas svých nadřízených. Ti neměli, stejně jako úřady v Německu, žádný zájem na tom, aby muži odcházeli z Rakouska bez skutečně závažného důvodu. Schopných mužů nebyl nikdy dostatek a byli zapotřebí na domácí půdě. Proto bylo povolení k odchodu do Německa striktně reglementováno.¹⁴²⁰ Když např. velitel II. Sturmbannu 52. SS-Standarte Julius Moser uprchl koncem května 1934 do Německa, byl tehdejší zastupující velitel Standarte Hofstätter z Moserovy nedisciplinovanosti „velmi podrážděný“, neboť nepožádal vedení pluku o povolení k útěku.¹⁴²¹

Žádný z dolnorakouských esesmanů, jejichž složky jsou dnes k dispozici, uprchnuvších do Německa nikdy neměl všechny uvedené dokumenty. V některých případech si dokonce uprchlíci nepřinesli vůbec žádné. Jedním z takových mužů byl velitel III. Sturmbannu 52. SS-Standarte Anton Brechelmacher, jenž do Německa uprchl 14. května 1936. I přesto byl o čtyři dny později v Graßfingu bez potíží uznán za politického uprchlíka. Na kladné vyřešení jeho žádosti se patrně podepsal fakt, že Brechelmacher již mezi červencem a zářím 1934 pobýval v SS-HWL v Dachau, a byl tedy německým úřadům znám.¹⁴²²

¹⁴¹⁹ Kupř. Franz Müller, zastávající až do svého útěku v květnu 1936 pozici velitel II. Sturmbannu 9. SS-Standarte, uvedl jako svědky Fritze Zechmeistera a Ottu Hansmanna. Tamtéž, Vormerkung der NSDAP Flüchtlings-Überprüfungsstelle Graßfing vom 23. Mai 1936. V obou případech se jednalo o Müllerovi bývalé nadřízené, kteří se již nacházeli v Německu.

¹⁴²⁰ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 532.

¹⁴²¹ WStLA, f. Volksgericht Wien, Vr 4316/47, Auszug aus der Zeugenvernehmungsschrift des Kreis-Gerichtes St. Pölten vom 6. 10. 1938.

¹⁴²² ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Anton Brechelmacher (nar. 12. 7. 1913), Vormerkung der Flüchtlings-Überprüfungsstelle Graßfing vom 18. 5. 1936.

Poslední údaje v zápisu komise se týkaly zjištění skutečnosti, zda uprchlíci byli vedeni v seznamu hledaných rakouské policie¹⁴²³ a zda byli vedeni v říšské kartotéce členů NSDAP.¹⁴²⁴ Pokud komise udělila příslušníku SS statut politického uprchlíka, byl přidělen *SS-Sammelstelle* a poslán do některého z jejích táborů. FHW mu posléze vydala uprchlický průkaz. Po svém odchodu do Německa psali často uprchlíci dopisy svým příbuzným či kamarádům, čímž ovšem ohrožovali bezpečnost svých druhů, jenž v Rakousku zůstali. V červnu 1936 si příslušníci 2. roty II. praporu 9. SS-Standarte stěžovali na svého nedávno uprchlého praporečnického velitele Franze Müllera, neboť do svého bydliště v Mödlingu posílal dopisy, které je „velmi vážně ohrožovaly“ a v nebezpečí se tím prý ocitl celý pluk. Nadřízené v Německu žádaly, aby Müller s posíláním dopisů přestal. Dne 12. června bylo Müllerovi ze strany vedení tábora ve Waischenfeldu zakázáno posílat dopisy kamarádům do Rakouska. Müller s psaním dopisů ale nepřestal, ačkoliv tentokrát neměřily k jeho bývalým podřízeným. Velitel rakouské SS v Německu Rodenbücher posléze Müllerovi zakázal veškerý písemný styk s Rakouskem. V případě porušení tohoto zákazu měl být vyloučen z SS a odeslán do Esterwegenu¹⁴²⁵, kde se nacházel trestní tábor pro rakouské uprchlíky.¹⁴²⁶

Od druhé poloviny roku 1936 můžeme skrze zápisy komisí, pozorovat změnu v praxi přijímání uprchlíků, jenž pravděpodobně souvisela s vydáním výnosu říšského ministra vnitra z července 1936.¹⁴²⁷ Komise FHW již nezasedaly v Graßlfingu, ale přímo v Mnichově na *Giselastraße 24*¹⁴²⁸ či v Berlíně na *Geisbergstraße 21*.¹⁴²⁹ V případě prvně jmenované se objevuje nový, poněkud matoucí, oficiální název místa, kde byly kontroly prováděny. Jednalo se o *Heimkehrer-Überprüfungstelle des NSDAP-Flüchtlingshilfswerkes*, tedy o tábor pro kontrolu navrátilců FHW. Změna názvu zřejmě

¹⁴²³ Každý příslušník SS, jenž byl veden v seznamu hledaných, musel na Himmlerův rozkaz přijmout novou identitu. Např. Richard Kaaserer tak změnil svoje jméno na Rudolf Kurth. Srv. BArch, SSO/146 A: Richard Kaaserer (nar. 21. 8. 1896), Abschrift eines Schreibens des Österreichischen Sonderbeauftragten des OSAF an den OaD (ned., 1934); ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 501.

¹⁴²⁴ K regulaci členství v NSDAP srv. ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 542.

¹⁴²⁵ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Franz Müller (nar. 22. 2. 1906), Schreiben des Führers der SS-Sammelstelle an die SS-Sammelstelle, SS-Lager, 2. SS-Sturm vom 6. Juli 1936 + Teilabschrift (ned., červen 1934) + Vernehmungsniederschrift vom 7. Juli 1936.

¹⁴²⁶ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 552-555. V Esterwegenu se rovněž nacházel RT.

¹⁴²⁷ Tamtéž, s. 551.

¹⁴²⁸ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Andreas Wödl (nar. 18. 2. 1906), Überweisungs-Schein vom 10. Juni 1937 + Vormerkung der NSDAP Flüchtlingshilfswerk vom 10. 6. 1937.

¹⁴²⁹ Tamtéž, f. Gauakten: Johann Gruber (nar. 31. 5. 1910), Überweisungs-Schein vom 15. 11. 1937 + Vormerkung der NSDAP Flüchtlingshilfswerk vom 12. November 1937.

signalizovalo jistotu a sebevědomí německých úřadů, že se uprchlíci vrátí do své vlasti již v dohledné době.

Činnost FHW se neomezovala jen na lustraci osob přicházejících z Rakouska, přerozdělování uprchlíků do jednotlivých táborů a jejich financování. Zajišťovala rovněž „zdravotní dovolenou“ (*Krankenurlaub*) pro ty rakouské členy NSDAP, jenž měli vlivem dlouhodobého věznění ve vlasti zdravotní problémy. Dolnorakouská župa podala v únoru 1937 žádost pro Antona Mickala z Herzogenburgu, jenž většinu roku 1934 a 1936 strávil ve vězení a v koncentračním táboře Wöllersdorf a trpěl zažívacími potížemi a neurózou. Žádosti bylo vyhověno a Mickal tak mohl 10. března s platným pasem vycestovat do Německa a strávit v Mnichově v táboře FHW na *Giselastraße 24* šestitýdenní zotavovací dovolenou.¹⁴³⁰ Obdobně trávil dovolenou v Německu Franz Ruzicka, jenž získal povolení k cestě od velitel své pluku Pazelta. Do Německa přicestoval 8. listopadu 1936, aby se mohl v Mnichově účastnit oslav výročí Hitlerova nezdařeného puče. Následně se vydal do Berlína, kde požádal o poskytnutí podpory během své dovolené. Tu skutečně obdržel a na náklady FHW byl vyšetřen a léčen.¹⁴³¹

Specifický byl případ velitele SS-Sturmu z Waydhofenu an der Ybbs Franze Hoheggera. Poprvé byl uvězněn mezi únorem a květnem 1934, od 26. července do začátku prosince téhož roku byl držen ve Wöllersdorfu a v prosinci 1936 byl znovu zatčen. Dne 20. února 1937 stanul společně s dalšími devíti muži před Krajským soudem v St. Pöltnu a ještě téhož dne byl za tajné spolčení odsouzen ke třem měsícům vězení. Již předtím jej okresní hejtmanství v Amstettenu odsoudilo ke čtyřem a půl měsícům vězení. Koncem června byl Hohegger propuštěn. Státní žalobce ale nebyl spokojený s výši trestu a podal odvolání k Vrchnímu zemskému soudu ve Vídni, jenž v srpnu prodloužil uložený trest na čtyři měsíce.¹⁴³²

¹⁴³⁰ Tamtéž, f. Gauakten: Anton Mickal (nar. 23. 4. 1910), Überweisungs-Schein vom 12. 3. 1937 + Vormerkung der NSDAP-Heimkehrer-Überprüfungsstelle München + Schreiben des NSDAP-Flüchtlingshilfswerkes an die Heimkehrer – und Überprüfungsstelle des NSDAP-Flüchtlingshilfswerkes vom 22. Feber 1937.

¹⁴³¹ Tamtéž, f. Gauakten: Adolf Pazelt (nar. 24. 3. 1905), Vermerk des NSDAP-Flüchtlingshilfswerkes vom 13. November 1936 + Amtsvermerk vom 13. November 1936 + Schreiben and as NSDAP-Flüchtlingshilfswerk vom 17. November 1936.

¹⁴³² BArch, RS/C 0407: Franz Hohegger (nar. 11. 5. 1901), Lebenslauf (ned., 1938); NÖLA, AD Bad Pirawarth, KG St. Pölten, Vr 2059/36, Urteil des KG St. Pölten vom 20. 2. 1937 + Urteil des Oberlandesgerichtes Wien vom 5. August 1937.

Hocheggerovi se znovu do vězení nastoupit nechtělo a žádal o odklad nástupu výkonu trestu z důvodu těžké angíny a chronických vředů.¹⁴³³ Žádosti bylo vyhověno a Hochegger měl do vězení nastoupit 1. prosince. Už době jejího podání však pomýšlel na útěk do Německa. Byl nezaměstnaný, vzhledem k opakovanému věznění měl v dohledné době nulové šance najít si práci a navíc jej údajně trápily výše uvedené zdravotní problémy. Hocheggerův přítel v září vycestoval do Německa a požádal pro něj o povolení k vycestování. Kontrolní komise FHW v Berlíně žádosti vyhovělo a 25. září zpravila *Hilfswerk* v Dolních Rakousích, že Hochegger může přicestovat.¹⁴³⁴

Dolnorakouský *Hilfswerk* byl součástí celorakouského *Hilfswerku*, který po červencovém puči vybudoval Franz Langoth. Hlavním úkolem *Hilfswerku* bylo finančně pomáhat pronásledovaným nacistům. Peníze na svojí činnost získával jak od rakouských dárců, tak i od Rodenbücherově FHW z Německa, již byl také podřízen. Langoth tedy nepředstavoval žádného soukromého dobrodince, nýbrž trojského koně nacistického Německa.¹⁴³⁵ Pro SS a jejího říšského vůdce Himmlera navíc představoval rakouský *Hilfswerk* další možnost, jak posilovat svůj vliv v zemi.

Ač měl být Hochegger informován o povolení k vycestování již na konci září, trvalo ještě dva měsíce, než z Rakouska uprchl. Jelikož Hochegger svůj odjezd neustále odkládal, vložil se do celé záležitosti, po intervenci Hitlerova adjutanta SA-Obergruppenführera Wilhelma Brücknera, sám Himmler. Po Gestapu nechal Hocheggerovi do Dolních Rakous vzkázat, že „může do říše okamžitě kdykoliv přijít a že on, říšský vůdce SS, je ochotný, vzít si na starost jeho další výcvik v říši jako důstojníka SS.“ FHW měla Hocheggerovi po jeho příjezdu do Mnichova okamžitě poskytnout statut politického uprchlíka. *SS-Sammelstelle* měla vydat provizorní průkaz SS a poslat Hocheggera do Berlína, kde se měl osobně okamžitě hlásit u Rodenbüchera, v případě jeho nepřítomnosti u jeho podřízeného SS-Oberführera Hannse Rautera. K tomu všemu mu měla *SS-Sammelstelle* poskytnout odpovídající množství finančních prostředků.¹⁴³⁶

¹⁴³³ NÖLA, AD Bad Pirawarth, KG St. Pölten, Vr 2059/36, Schreiben an das Kreisgericht St. Pölten (ned., srpen 1937).

¹⁴³⁴ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Franz Hochegger (nar. 11. 5. 1901), Schreiben des NSDAP-Flüchtlingshilfswerkes an Herrn Ingenieur Wohlrab vom 19. November 1937.

¹⁴³⁵ GRAF, Österreichische SS-Generäle, s. 359-360.

¹⁴³⁶ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Franz Hochegger (nar. 11. 5. 1901), Rauter an Ing. Wohlrab vom 19. November 1937.

Vskutku pozoruhodná péče o obyčejného SS-Untersturmführera a velitele roty. Franz Hochegger však nebyl jen tak někdo. Franz byl starším bratrem Dr. Ernsta Hocheggera (1910-?), manžela Elfriedy Raubalové (1910-1993). To byla mladší sestra Geli Raubalové (1908-1931) a dcera Lea Raubala (1879-1910) a Angely Hitlerové (1883-1949), starší nevlastní sestry samotného Vůdce! Himmler, a ani další nacističtí funkcionáři, neměl zájem na tom, aby Hitlerův příbuzný skončil znovu ve vězení. Nebýt této skutečnosti, jistě by Hochegger takovou protekci neměl.

Po Himmlerově příkazu uprchl Hochegger 28. listopadu do Německa o tři dny později stanul před komisí FHW v Mnichově. Promptně byl uznán za uprchlíka a poslán k SS-*Sammelstelle*.¹⁴³⁷ S jeho zdravím to ale zřejmě nebylo tak špatné, jak dokládá jeho vlastnoručně psaný životopis. Dle něj po svém příchodu do Německa strávil nejprve dovolenou s lyžováním v Allgäu u hranic s Rakouskem a teprve poté nastoupil 15. ledna službu v táboře SS Ranis.¹⁴³⁸

Po anšlusu Rakouska se většina uprchlých rakouských esesmanů vrátila zpět do vlasti. Včetně příslušníků druhého praporu pluku „Deutschland“, jenž měl vytvořit jádro nového pluku SS-VT „Der Führer“.

¹⁴³⁷ Tamtéž, Vormerkung der NSDAP-Flüchtlingshilfswerk vom 1. 12. 1937.

¹⁴³⁸ BArch, RS/C 0407: Franz Hochegger (nar. 11. 5. 1901), Lebenslauf (ned., 1938).

SS v Rakousku po anšlusu až po vypuknutí druhé světové války

Dne 12. března 1938 německé jednotky bez odporu obsadily Rakousko.¹⁴³⁹ Již v brzkých ranních hodinách přistál na vídeňském letišti Aspern říšský vůdce SS a ještě týž den vydal rozkaz, ve kterém reaktivoval *SS-Abschnitt VIII*, jenž byl současně povýšen na *SS-Oberabschnitt Österreich*, zahrnující území celého Rakouska.¹⁴⁴⁰ O devět dní později byl jeho velitelem oficiálně jmenován dosavadní náčelník ilegální SS Ernst Kaltenbrunner, současně povýšený na *SS-Brigadeführer*.¹⁴⁴¹ Než přejdeme k dalšímu vývoji SS, je nutné si nejprve ve stručnosti připomenout správní změny, jenž v následujících měsících v Rakousku proběhly.

Pod vlivem bouřlivého přivítání, které se mu dostalo 12. března v Linci, rozhodl Adolf Hitler ještě týž den o okamžitém provedení „znovupřipojení“ Rakouska k Německu, bez jakékoliv přechodné fáze. Následující den vydal spolkový kancléř Arthur Seyß-Inquart příslušný zákon, čímž bylo násilné začlenění Rakouska do Německa formálně legalizováno. Pro Seyß-Inquarta samotného znamenal tento akt citelné oslabení jeho moci. Dne 15. března byl sice jmenován předsedou rakouské zemské vlády s titulem říšský místodržitel, skutečným mužem číslo jedna se však stal Gauleiter ze Sárské Falce (*Saarpfalz*) Josef Bürckel¹⁴⁴², jenž v letech 1935 až 1936 působil jako Říšský komisař pro začlenění Sárska (*Reichskommissar für die Rückgliederung des Saargebiets*).¹⁴⁴³

Obdobnou pozici zastával Bürckel i v Rakousku. Nejprve mu byl jako komisařskému vedoucímu rakouské NSDAP svěřen úkol zorganizovat lidové hlasové o anšlusu, jenž se konalo 10. dubna. Údajně se více jak 99 procent občanů souhlasně vyslovilo pro připojení Rakouska k Německu.¹⁴⁴⁴ Následně byl jmenován Říšským komisařem pro znovusjednocení Rakouska s Německou říší (*Reichskommissar für die*

¹⁴³⁹ K obsazení Rakouska z pohledu německých policejních složek srv. KAŇÁK, Petr, KRČMÁŘ, Dalibor, Vajskebr Jan: S jasným cílem a plnou silou. Nasazení německých policejních složek při rozbití Československa 1938-1939. Terezín 2014, s. 40-48. K historii Rakouska mezi lety 1938 a 1945 srv. BUKEY, Hitlerovo Rakousko.

¹⁴⁴⁰ BArch, f. NS 33/126, SS-Befehl (Verteiler V) vom 12. März 1938.

¹⁴⁴¹ BArch, SSO/150 A: Ernst Kaltenbrunner (nar. 4. 10. 1903); Srv. též BLACK, Ernst Kaltenbrunner, s. 119.

¹⁴⁴² GRAF, Österreichische SS-Generäle, s. 99.

¹⁴⁴³ GRUNER, Wolf: Die Verfolgung und Ermordung der europäischen Juden durch das nationalsozialistische Deutschland 1933–1945. Bd. 1: 1933-1937. München, Oldenbourg 2008, s. 558.

¹⁴⁴⁴ HAAS, Der Anschluss, s. 18.

Wiedervereinigung Österreichs mit dem Deutschen Reich), kterým zůstal až do roku 1940. V rámci této, pro nacistický režim typické, dvojkolejnosti docházelo opakovaně ke střetům mezi Bürckelem a Seyß-Inquartem, ze kterých vyšel zpravidla jako vítěz první jmenovaný.¹⁴⁴⁵

S účinností od 1. května 1939 vstoupil v platnost tzv. Zákon o Východní Marce (*Ostmarkgesetz*¹⁴⁴⁶), kterým přestalo Rakousko existovat jako správní a politická jednotka. Na místo „země Rakouska“ nastoupily tzv. říšské župy, kterých bylo celkem sedm – Vídeň, Horní a Dolní Podunají, Štýrsko, Kraňsko, Tyrolsko-Vorarlbersko a Salcbursko. Zákon odrážel pokus říšských orgánů projít státní a stranické orgány a personální prorůstání stranických, státních a dalších veřejných funkcí bylo veřejně deklarovaným cílem a prostupovalo i na nižší úrovně státní správy. Říšské župy tvořily mezičlánek mezi nejvyššími říšskými úřady a nižšími stupni správy tvořené zemskými a městskými okresy (*Land- und Stadtkreisen*). Podle tohoto vzoru měla být do budoucna reorganizována i celá říše. V každé říšské župě byla nepřímá spolková správa a autonomní zemská správa, státní správa a samospráva župy. V čele obou stál říšský místodržící podřízený říšskému ministrovi vnitra, jenž byl současně župním vedoucím, a na rozdíl od místodržícího ze „staré říše“ byl navíc vybaven většími pravomocemi.¹⁴⁴⁷

Provedení nařízení Zákona o východní Marce, rozpuštění starých rakouských správních struktur a jejich integrace do Německé říše však trvalo až do 31. března 1940. K tomuto dni ukončil rovněž svoji činnost říšský místodržící Bürckel a od příštího dne započaly říšské župy samostatně pracovat.¹⁴⁴⁸ Pod pojmem „Říšské župy východní Marky“ se posléze označovalo Rakousko až do roku 1942, kdy byl zaveden termín „Alpské a dunajské říšské župy“, neboť předchozí název příliš připomínal samostatnost země.

¹⁴⁴⁵ BAUER, Kurt: *Nationalsozialismus: Ursprünge, Aufstieg und Fall*. Wien 2008, s. 322-323.

¹⁴⁴⁶ Celým názvem „*Gesetz über den Aufbau der Verwaltung in der Ostmark*.“ Vytváření zákona bylo velmi zdoluhavé a proces začlenění Rakouska do Německa značně komplikovaný. Jejich vyličení přesahuje možnosti této studie. Srv. k tomu např. BOTZ, Gerhard: *Die Eingliederung Österreichs in das Deutsche Reich. Planung und Verwirklichung des politisch-administrativen Anschlusses (1938-1940)*, 2. ergänzte Auflage, Wien 1976 či DENNEWITZ, Bono: *Verwaltung der Ostmark. Aufbau, Organisation und Aufgaben unter Berücksichtigung des Ostmarkgesetzes*, Wien 1940.

¹⁴⁴⁷ BOTZ, Gerhard: *Nationalsozialismus in Wien*, 3. veränderte Auflage, Wien 1988, s. 434-435; MARKEL, Martin: *Jižní Morava v župě Dolní Podunají*, in: *Historie okupovaného pohraničí* (Ed. Z. Radvanovský), č. 11, Ústí nad Labem 2006, s. 12.

¹⁴⁴⁸ BOTZ, *Nationalsozialismus in Wien*, s. 437.

Snaha o vymazání jakékoliv upomínky na předchozí nezávislost Rakouska byla ostatně patrná již od prvních měsíců okupace. K 1. červnu 1938 vstoupilo v platnost rozdělení země na sedm žup – Horní a Dolní Rakousy, Vídeň, Štýrsko, Korutany, Salcbursko a Tyrolsko. Vorarlbersko bylo připojeno k poslední jmenované župě a Burgenland rozdělen mezi Dolní Rakousy a Štýrsko.¹⁴⁴⁹ O čtyři a půl měsíce později vstoupil v platnost Zákon o územních změnách v zemi Rakousko (*Das Gesetz über die Gebietsveränderungen im Lande Österreich*), jenž v nezanedbatelné míře překreslil dosavadní hranice „bývalých rakouských zemí.“ Východní Tyroly byly připojeny ke Korutanům, Horní Rakousy byly zvětšeny o štýrskou Solnou komoru (*Salzkammergut*) a malý kus Dolních Rakous. Severní část¹⁴⁵⁰ Burgenlandu připadla Dolním Rakousům, jižní¹⁴⁵¹ Štýrsku.

Dolní Rakousy se musely ve prospěch Vídně vzdát celkem 97 měst a obcí¹⁴⁵², mj. Purkersdorfu, Maueru, Perchtoldsdorfu, Mödlingu, Liesingu či Klosterneuburgu.¹⁴⁵³ Jako „kompenzaci“ obdržely Dolní Rakousy, krom severního Burgenlandu, čerstvě zabraná území na jihovýchodě Čech a na jihu Moravy. Jednalo se o okresy Nová Bystřice, Znojmo a Mikulov. Úzký příhraniční pruh mezi těmito územími byl začleněn do stávajících okresů Waidhofen an der Thaya a Horn¹⁴⁵⁴ a dolnorakouská župa získala i malé území Petržalky u Bratislavy.¹⁴⁵⁵ Uvedenými změnami vznikla „Velká Vídeň“ (*Groß-Wien*), jejíž rozloha se zvětšila čtyřikrát!¹⁴⁵⁶ Zvětšována byla i další města, a to na základě zákona o obecním zřízení z 30. ledna 1935 (*Deutsche Gemeindeordnung, DGO*). Tak vznikla např. „velká Kremže“ (*Groß-Krems*) i „velké Znojmo“ (*Groß-Znaim*).¹⁴⁵⁷

U Dolních Rakous, resp. Říšské župy Dolní Podunají, ještě chvíli zůstaneme. Podle sčítání lidu z května 1939 měla župa 1 697 676 obyvatel a s přehledem si udržela

¹⁴⁴⁹ BRETTL, Herbert: Nationalsozialismus in Burgenland. Opfer. Täter. Gegner. Innsbruck, Wien, Bozen 2012, s. 88-89; SELIGER, Martin: NS-Herrschaft in Wien und Niederösterreich. In: TÁLOS, Emmerich; HANISCH, Ernst; NEUGEBAUER, Wolfgang (Hrsg.): NS-Herrschaft in Österreich 1938-1945. Wien 2000, s. 405

¹⁴⁵⁰ Jednalo se o správní okresy Eisenstadt, Mattersburg, Neusiedl am See, Oberpullendorf a města Eisenstadt a Rust.

¹⁴⁵¹ Jednalo se o správní okresy Güssing, Jennersdorf a Oberwart.

¹⁴⁵² BOTZ, Nationalsozialismus in Wien, s. 278.

¹⁴⁵³ DENNEWITZ, Verwaltung der Ostmark. s. 8-9.

¹⁴⁵⁴ MARKEL, Jižní Morava v župě Dolní Podunají, s. 14.

¹⁴⁵⁵ MULLEY, Klaus-Dieter: Niederdonau: Niederösterreich im „Dritten Reich“ 1938-1945, s. 79. In: EMINGER, Stefan, LANGTHALER, Ernst (Hrsg.), Niederösterreich im 20. Jahrhundert. Band I: Politik. Wien, Köln, Weimar 2008.

¹⁴⁵⁶ BOTZ, Nationalsozialismus in Wien, s. 278.

¹⁴⁵⁷ MARKEL: Jižní Morava v župě Dolní Podunají, s. 14.

postavení druhé populačně nejsilnější rakouské země.¹⁴⁵⁸ Skládala se ze tří městských a 24 zemských okresů.¹⁴⁵⁹ V červenci 1938 byla Kremže povýšena na hlavní město župy, což mělo ovšem jen symbolický význam, neboť Vídeň zůstala sídlem vedení a správy župy.¹⁴⁶⁰ Výstavba nacistické strany byla v Dolním Podunají koncem roku 1938 prakticky ukončena. Župa se dělila na 21 krajů, 633 místních skupin, 2119 buněk a 8085 bloků.¹⁴⁶¹ K březnu 1943 měla 181 746 členů, což představovalo v rámci „Alpských a dunajských žup“ podíl 26,2 procent.¹⁴⁶² Ve srovnání s podílem obyvatelstva v Dolním Podunají v rámci všech sedmi rakouských žup (24,3 procent) to představovalo lehký nadprůměr.¹⁴⁶³

K 22. květnu 1938 jmenoval Hitler vedoucí jednotlivých žup.¹⁴⁶⁴ Tím dolnorakouským se stal lékař ze St. Pöltenu Hugo Jury. Předchozí a zároveň poslední ilegální župní vedoucí Roman Jäger odmítl župu dále vést z důvodu svého přátelství k bývalému zemskému vedoucímu Josefu Leopoldovi, jenž upadl v nemilost, a tak se župním vedoucím stal Jury, jenž požíval důvěry jak rakouských nacistů, tak stranických špiček v říši.¹⁴⁶⁵ Jury se narodil 13. července 1887 v Radiměři (*Mährisch Rotmühl*), kde později i maturoval. V letech 1905 až 1911 vystudoval medicínu na Karlo-Ferdinandově Univerzitě v Praze, o dva roky později promoval jako doktor. Praxi získával v nemocnici v Mostu a jako lodní lékař u *Österreichischer Lloyd*, největší loďařské společnosti Rakouska-Uherska. Roku 1913 se přestěhoval do Dolních Rakous, do obce Frankenfels. Za války sloužil jako vrchní lékař v zajateckém táboře pro důstojníky a od roku 1919 jako pneumolog v St. Pöltenu.

Již během svých studií byl Jury členem všenežmeckého buršáckého spolku *Ghibellinia* a jeho politická orientace se postupem doby posouvala čím dál tím více doprava. Mezi lety 1927 a 1931 byl členem dolnorakouského *Heimwehru* a 15. února 1931 vstoupil do NSDAP (č. 410 338). Postupně působil jako vedoucí místní skupiny,

¹⁴⁵⁸ Statistik des Deutschen Reiches. Band 552, 1. Die Bevölkerung des Deutschen Reichs nach den Ergebnissen der Volkszählung 1939, Heft 1; Berlin 1943, s. 36-37.

¹⁴⁵⁹ Amtskalender für Den Reichsgau Niederdonau, Sankt Pölten 1942, s. 164-171.

¹⁴⁶⁰ SELIGER, NS-Herrschaft in Wien und Niederösterreich, s. 406.

¹⁴⁶¹ MULLEY, Niederdonau: Niederösterreich im „Dritten Reich“ 1938-1945, s. 82.

¹⁴⁶² JAGSCHITZ, Von der „Bewegung“ zum Apparat, s. 515.

¹⁴⁶³ Je nutno si nicméně uvědomit, že do toho čísla jsou zahrnuty i členové NSDAP z území původně patřících Československu.

¹⁴⁶⁴ Franz Hofer se stal župním vedoucím v Tyrolsku-Vorarlbersku, Friedrich Rainer v Salcbursku, v Horním Podunajím August Eigruher, ve Vídni Odilo Globocnik, v Korutanech Hubert Klausner a ve Štýrsku Sigfried Uiberreither. Srv. BOTZ, Die Eingliederung Österreichs in das Deutsche Reich, s. 97-98.

¹⁴⁶⁵ MULLEY, Niederdonau: Niederösterreich im „Dritten Reich“ 1938-1945, s. 80.

Kreisleiter a po podepsání červencové dohody až do počátku roku 1938 jako Leopoldův zástupce. Zavčas ale přešel k jeho stranickým rivalům a ve vládě Seyß-Inquarta zastával funkci ministra pro sociální správu. V den anšlusu byl přijat do SS (č. 292 777) a povýšen rovnou na SS-Sturmbannführera. Během druhé světové války vystoupal až do hodnosti SS-Obergruppenführera.¹⁴⁶⁶ V doplňujících volbách do říšského sněmu byl zvolen poslancem a za mnohaměsíční pobyt v rakouských věznicích a táborech mu byl udělen Řád krve, nejvyšší stranické vyznamenání.¹⁴⁶⁷

Jury byl zatvrzelým nacistou těšící se důvěře samotného Hitlera.¹⁴⁶⁸ Jeho ambice sahaly daleko za hranice jeho vlastní župy. Jelikož vzhledem k absenci přirozeného správního centra¹⁴⁶⁹ sídlily župní orgány ve Vídni, hledal Jury město, jenž by bylo důstojným centrem Dolního Podunají. Jakožto rozený Moravan si za nové hlavní město vyhlédl Brno v okupovaném Protektorátu Čechy a Morava, což byla zároveň součást jeho plánu na germanizaci a Čech a Moravy. Germanizace měla začít na Moravě, protknuté četnými německými jazykovými ostrovy, která měla za tímto účelem připojena k Dolnímu Podunají. Skrze obklíčení, přesídlení a vysídlení českého obyvatelstva měl být krok za krokem vytvořen německý koridor mezi Odrou a Dunajem.¹⁴⁷⁰ Juryho plány však narazily na odpor nejvyšších představitelů okupační správy v protektorátu, zejména Karla Hermanna Franka,¹⁴⁷¹ jenž prosazoval jednotu protektorátního území, a dolnodunajská župa tak již zůstala v hranicích z roku 1938.

První rok, a vlastně i celé období od anšlusu až do vypuknutí druhé světové války, byl v obsazeném Rakousku vyplněn neustálými reorganizacemi. Důvody spočívaly v rozdílných pohledech místních velitelů a velení SS v Německu, výše uvedených přesunech území mezi jednotlivými župami „východní Marky“ a zahraničně politickém vývoji a s ním spojené anexe československého území. Změněn byl i samotný název vrchního úseku. Jelikož název „Österreich“ příliš připomínal nezávislost země, byl

¹⁴⁶⁶ Hodnosti Obergruppenführer, lhostejno zda SS-, SA- či NSKK-, dosáhli postupně takřka všichni župní vedoucí. Nejednalo se tedy o žádné zvláštní Juryho postavení.

¹⁴⁶⁷ BArch, SSO/145 A: Hugo Jury (nar. 13. 7. 1887).

¹⁴⁶⁸ GRAF, Österreichische SS-Generäle, s. 15.

¹⁴⁶⁹ Největším dolnorakouským městem bylo tehdy Vídeňské Nové Město s pouhými 39 394 obyvateli. Srv. Amtskalender für Den Reichsgau Niederdonau, s. 164.

¹⁴⁷⁰ SELIGER, NS-Herrschaft in Wien und Niederösterreich, s. 406. Podrobně k německým germanizačním plánům srv. BRANDES, Detlef: Germanizovat a vysídlit. Nacistická národnostní politika v českých zemích. Praha 2015.

¹⁴⁷¹ Frankův podrobný životopis viz KÜPPER, René: Karl Hermann Frank (1898-1946), Praha 2012.

v polovině roku 1938 změněn na staronový SS-Oberabschnitt Donau, jenž více akcentoval nacistické vnímání „východní Marky.“¹⁴⁷²

Nedlouho po anšlusu byl SS-Oberabschnitt Österreich rozdělen na čtyři úseky a jeho složení vypadalo k 23. březnu následovně.¹⁴⁷³

Tabulka č. 20: Početní síla SS-Oberabschnittu Österreich, stav k 23. březnu 1938		
Útvar	Stanoviště	Početní stav
Abschnitt VIII		
Štáb	Linec	15
37. SS-Standarte	Linec	1891
52. SS-Standarte	Kremže	1781
Dohromady		3687
Abschnitt XXXI		
Štáb	Vídeň IV	7
SS-Burgenland ¹⁴⁷⁴	Eisenstadt	565
Bývalá 9. SS-Standarte	Baden bei Wien	937
11. SS-Standarte	Vídeň	1344
89. SS-Standarte	Vídeň	779
Dohromady		3632
Abschnitt XXXV		
Štáb	Štýrský Hradec	10
38. SS-Standarte	Štýrský Hradec	1650
90. SS-Standarte	Klagenfurt	526
Dohromady		2186
Abschnitt XXXVI		
Štáb	Innsbruck	16
76. SS-Standarte	Salzburg	802
87. SS-Standarte	Innsbruck	1237
Dohromady		2055

¹⁴⁷² BAArch, f. NS 33/182, SS-Befehl Verteiler V vom 24. 6. 1938.

¹⁴⁷³ WStLA, f. Bundespolizeidirektion Wien (BPD Wien), Staatspolizeiliche Abteilung, A1 – Polizeiliche Erhebung (A1): Karton (K) 658 – SS-Oberabschnitt Donau, Stärke des SS-Oberabschnitts Österreich vom 23. 3. 1938.

¹⁴⁷⁴ Míňena je bývalá 10. SS-Standarte.

Celkem (bez štábu Obera.)		11560
----------------------------------	--	--------------

Do čela vídeňského Abschnittu XXXI byl 21. března jmenován bývalý zemský vedoucí *Steirischer Heimatschutz* SS-Oberführer Konstantin Kammerhofer¹⁴⁷⁵, v čele staronového SS-Abschnittu VIII stanul říšský Němec SS-Oberführer Otto Jungkuz. SS-Oberführer Hanns (von) Feil¹⁴⁷⁶ převzal velení nad Abschnittem XXXVI a velitelem Abschnittu XXXV se stal další říšský Němec SS-Standartenführer Helmut Schöne.¹⁴⁷⁷ Velitelé rakouských úseků tedy rovnoměrně pocházeli jak ze „staré říše“, tak z „východní Marky.“

Zatímco organizace SS v západní části Oberabschnittu Österreich zůstala v následujících měsících beze změny, neplatilo to o té východní. Himmler původně dovolil na rakouském území výstavbu nanejvýše osmi pluků.¹⁴⁷⁸ Dolnorakouská 9. i burgenlandská 10. SS-Standarte byly rozpuštěny a jejich příslušníci začleněni do 38., resp. 89. SS-Standarte. Vedení SS-Oberabschnittu však koncem dubna navrhlo, aby byly Abschnitte XXXI a XXXV rozděleny na tři pluky.¹⁴⁷⁹ Na území jihovýchodní části Dolních Rakous a severního Burgenlandu měl vzniknout nový pluk se sídlem ve Vídeňském Novém Městě, stejně jako v západním Štýrsku. Oberabschnitt argumentoval relativně vysokými počty mužů (1290, resp. 1015) i velikostí zmiňovaných územích.¹⁴⁸⁰

K postavení třetího pluku uvnitř SS-Abschnittu XXXV Himmler svolil (*Standarte* obdržela číslo 94), k tomu uvnitř vídeňského úseku nikoliv. Jeho velitel Kammerhofer se nevzdal a náčelníka Hlavního úřadu SS telefonicky „naléhavě požádal“, aby i jeho úsek byl rozdělen na tři pluky.¹⁴⁸¹ Dne 12. května zaslal Kaltenbrunnerův vrchní úsek novou žádost. Vznik třetí *Standarte* měl ulehčit situaci vídeňským plukům, jejichž jednotlivé roty bylo početně příliš silné (240 a více mužů) nato, aby nad nimi mohlo být realizováno

¹⁴⁷⁵ Kammerhoferův životopis viz GRAF, *Österreichische SS-Generäle*, s. 80-81, 244-248.

¹⁴⁷⁶ Feilův životopis viz GRAF, *Österreichische SS-Generäle*, s. 287-294.

¹⁴⁷⁷ WStLA, f. BPD Wien, A1, K 721 – SS-Oberabschnitt Donau, Personalverfügung Nr. 1 vom 21. März 1938.

¹⁴⁷⁸ BArch, f. NS 33/126, SS-Befehl (Verteiler V) vom 12. März 1938.

¹⁴⁷⁹ Tamtéž, f. NS 33/182, Schreiben des SS-Oberabschnitt Österreich an den Chef des SS-Hauptamtes vom 29. 4. 1938. Betrifft: Gliederung des SS-Oberabschnittes Österreich.

¹⁴⁸⁰ Obzvláště patrná byla tato skutečnost v případě 38. SS-Standarte. Vzdálenost ze Štýrského Hradce k nejbližší jednotce byla 215 (!) km.

¹⁴⁸¹ BArch, f. NS 33/182, Schreiben des Chefs des SS-Hauptamtes an den SS-Oberabschnitt Österreich vom 3. Mai 1938.

efektivní velení a zajištěn řádný výcvik.¹⁴⁸² Nicméně i tato žádost byla odmítnuta s odůvodněním, že jí „v současné době nelze vyhovět“, neboť prioritu dostala výstavba zvláštních formací, jenž se měly koncentrovat především ve Vídni.¹⁴⁸³

Výstavba zvláštních formací započala prakticky ihned po anšlusu. Jednalo se o jízdní pluky (*Reiterstandarten*), motorové jednotky (*Kraftfahr-Einheiten*), dále jednotky ženijní (*Pionier-Einheiten*) a spojovací (*Nachrichten-Einheiten*), podřízené veliteli vrchního úseku. Dále byly stavěny hudební čety (*Musikzüge*), sanitní roty (*Sanitäts-Stürme*) a sanitní oddíly (*Sanitäts-Staffel*). Výstavba uvedených útvarů se protáhla na celý rok 1938. Chyběly peníze, automobily, koně i technické vybavení.¹⁴⁸⁴

Ve druhé polovině roku byla ve Vídni aktivována *18. SS-Reiterstandarte* s devíti rotami, jenž měla mít přibližně 400 mužů¹⁴⁸⁵, avšak statistika SS za rok 1938 uvádí pouze 280 mužů.¹⁴⁸⁶ Třetina rot byla umístěna na území Dolního Podunají, patrně z důvodu jejího agrárního charakteru. Motorová jednotka (*Kraftfahreinheit, K 8*) sídlila rovněž ve Vídni a disponovala celkem čtyřmi rotami¹⁴⁸⁷ a na konci roku 1938 dosáhla počtu 521 mužů.¹⁴⁸⁸ Vídeňský 14. spojovací prapor (*14. Nachrichten-Sturmbann*) měl ke shodnému datu pouze 96 mužů, zatímco 14. ženijní prapor (*14. Pionier-Sturmbann*)¹⁴⁸⁹, mající taktéž sídlo ve Vídni, disponoval 335 muži.¹⁴⁹⁰ Ženijní jednotky neměly přiděleny žádné vojenské úkoly, jejich hlavním úkolem bylo nasazení ve stavu nouze (havárie, živelná

¹⁴⁸² Tamtéž, Schreiben des SS-Oberabschnitts Österreich an den Chef des SS-Hauptamtes vom 12. Mai 1938.

¹⁴⁸³ Tamtéž, Schreiben des Chefs des SS-Hauptamtes an den SS-Oberabschnitt Österreich vom 17. Mai 1938.

¹⁴⁸⁴ Tamtéž, Besprechung auf Abschnitt XXXI in Wien (ned., pravděpodobně březen/duben 1938); Tamtéž, Besprechung auf dem Oberabschnitt Österreich am 26. 4. 38; Tamtéž, Neugliederung im SS-Oberabschnitt Österreich (ned., duben 1938).

¹⁴⁸⁵ Jednotlivé roty se nalézaly ve Vídni (1/R.18), Hainburgu (2/R.18), Brucku an der Leitha (3/R.18), Golzu v Burgenlandu (4/R.18), Unterwaltersdorfu (5/R.18), Klein Venedigu u Grafensteinu (6/R.18), St. Veit an der Glan (7/R.18), Riegelfeueru u Artsttenu (8/R.18) a Linci (9/R.18). Tamtéž, Der Inspekteur der SS-Reiterei an das Führungsamt vom 25. August 1938 + SS-Oberabschnitt Donau an Chef des SS-Hauptamtes vom 5. Oktober 1938.

¹⁴⁸⁶ Statistisches Jahrbuch der Schutzstaffel der NSDAP. Jahrgang 1938, Nakladatel neuveden, Berlin 1939, s. 46-47.

¹⁴⁸⁷ Linec (1/K 8), Vídeň (2/K 8), Štýrský Hradec (3/K 8) a Innsbruck (4/K 8). BArch, f. NS 33/182, Hauptabteilung I/K vom 25. Oktober 1938.

¹⁴⁸⁸ Statistisches Jahrbuch der Schutzstaffel der NSDAP. Jahrgang 1938, s. 48-49.

¹⁴⁸⁹ *Nachrichtenstrumbann* disponoval třemi rotami: Vídeň (1/N 14), Linec (2/N 14) a Štýrský Hradec (3/N 14). *Pioniersturmbann* měl roty čtyři: Vídeň (1/Pi 14), Linec (2/Pi 14), Štýrský Hradec (3/Pi 14) a Innsbruck (4/Pi 14). WStLA, f. BPD Wien, A1, K 658, Fernsprechverzeichnis für den SS-Oberabschnitt „Donau“, Sondereinten (ned., září/říjen 1938).

¹⁴⁹⁰ Statistisches Jahrbuch der Schutzstaffel der NSDAP. Jahrgang 1938, s. 50-51.

neštěstí atp.).¹⁴⁹¹ Oberabschnitt Donau disponoval rovněž čtyřmi sanitními rotami¹⁴⁹² o celkové síle 259 mužů, jenž byli přiděleny po jednom každému úseku. Vedle nich byly zřízeny sanitními oddíly čítačích dohromady 252 osob, přidělených ke každému praporu.¹⁴⁹³

Zmiňovaná statistika SS za rok 1938 poskytuje mnoho cenných údajů ke struktuře a počtu oddílů SS a umožňuje celou řadu srovnání. Porovnáme-li počty zvláštních formací Oberabschnittu Donau s ostatními vrchními úseky, zjistíme, že síla některých jednotek ani na konci roku 1938 nedosáhla požadovaných počtů a byla podprůměrná. Týkalo se to zejména jízdního pluku a spojovacího praporu.¹⁴⁹⁴ V následujících měsících se proto vedení Oberabschnittu snažilo naverbovat nové muže. Soudě podle válečných statistik se tento záměr nejméně v případě jezdeckého pluku nezdařil.¹⁴⁹⁵

K 31. prosinci 1938 mohl Oberabschnitt Donau vykázat celkem 17 435 příslušníků SS¹⁴⁹⁶, což představovalo nárůst skoro o šest tisíc mužů ve srovnání s květnem téhož roku. V přepočtu na mužské obyvatelstvo ve „východní Marce“ představoval uvedený počet 0,54 procent, což byl lehký podprůměr, neboť celoříšský průměr činil 0,57 procent.¹⁴⁹⁷ Nejspíš i proto pokračovala náborová kampaň v příštích měsících bez přestání. V dubnu 1939 již dosáhl počet příslušníků SS takového množství, že s účinností od 1. června bylo rozhodnuto o rozdělení stávajícího SS-Oberabschnittu Donau na dvě části. Vznikl nový vrchní úsek s názvem SS-Oberabschnitt Alpenland se sídlem v Salcburku. Ten zahrnoval Abschnitte XXXV a XXXVI, jejichž hranice zůstaly beze změny. Do jeho čela byl jmenován bývalý velitel rakouské SS v Německu a FHW SS-Gruppenführer Alfred Rodenbücher.¹⁴⁹⁸

Zároveň existoval další, zcela pragmatický důvod k rozdělení. Vrchní úseky ve „staré říši“ se zpravidla kryly s hranicemi vojenských obranných okruhů (*Wehrkreisen*).¹⁴⁹⁹ Ve „východní Marce“ existoval od dubna 1938 *Wehrkreis XVII* a

¹⁴⁹¹ BArch, f. NS 33/182, Besprechung auf dem Oberabschnitt Österreich am 26. 4. 38.

¹⁴⁹² WStLA, f. BPD Wien, A1, K 658, Fernsprechverzeichnis für den SS-Oberabschnitt „Donau“, Sondereinten (ned., září/říjen 1938)

¹⁴⁹³ Statistisches Jahrbuch der Schutzstaffel der NSDAP. Jahrgang 1938, s. 54-55.

¹⁴⁹⁴ Tamtéž, s. 57.

¹⁴⁹⁵ BArch, f. NS 19/2097, Gesamtstärke der SS am 31. 12. 1941, SS-Oberabschnitt Donau.

¹⁴⁹⁶ Do tohoto čísla ještě nebyli zahrnuti příslušníci SS z okupovaného československého pohraničí.

¹⁴⁹⁷ Statistisches Jahrbuch der Schutzstaffel der NSDAP. Jahrgang 1938, s. 26, 28-29.

¹⁴⁹⁸ BArch, f. NS 33/182, Der Chef des SS-Hauptamtes vom 25. April 1939.

¹⁴⁹⁹ YERGER, Mark C.: Allgemeine-SS. The Commands, Units and Leaders of the General SS, s. 82.

XVIII.¹⁵⁰⁰ Hranice obou vrchních úseků byly proto identicky překryty s těmi vojenských okruhů.

Před vypuknutím druhé světové války dosáhla síla Kaltenbrunnerova SS-Oberabschnittu Donau počtu 10 406 mužů¹⁵⁰¹ a i v prvních válečných měsících nadále stoupala. V prosinci roku 1940 měl 11 563 mužů, druhý rakouský vrchní úsek SS-Oberabschnitt Alpenland 8 152, dohromady 19 715.¹⁵⁰² Počet nově naverbovaných mužů byl však větší, než jak by se mohlo z uvedených čísel zdát, neboť nezahrnují muže, jenž byli z SS po anšlusu vyloučeni či odešli na vlastní žádost.

SS v Dolním Podunají

Necelé dva týdny po anšlusu vypadala situace *Schutzstaffel* v Dolním Podunají následovně. Existovaly dva pluky, 9. a 52. SS-Standarte, jenž si členskou základnu i velitele jednotlivých útvarů přinesly z doby „ilegality.“ Jejich dislokaci i početní stav zachycují tabulky níže.¹⁵⁰³

Tabulka č. 21: Početní stav a dislokace útvarů 52. SS-Standarte, stav k 23. březnu 1938		
Jednotka	Stanoviště	Početní stav
Štáb	Kremže	10
I/52 Štáb	Kremže	9
1/52	Kremže	212
2/52	Langenlois	94
3/52	Horn	109
4/52	Gmünd I	174
II/52 Štáb	St. Pölten	4
5/52	St. Pölten	148
6/52	Lilienfeld	80
7/52	Scheibbs	187
8/52	Haag	259

¹⁵⁰⁰ TUIDER, Othmar: Die Wehrkreise XVII und XVIII 1938-1945. Wien 1975, s. 6-7.

¹⁵⁰¹ WStLA, f. BPD Wien, A1, K 729a, Friedensstärke des SS-OA. Donau.

¹⁵⁰² BArch, f. NS 19/1574, Gesamtstärke der SS am 31. 12. 1940, SS-Oberabschnitt Alpenland und Donau.

¹⁵⁰³ WStLA, f. BPD Wien, A1, K 658, Stärke der 9. und 52. SS-Standarte vom 23. 3. 1938.

III/52 Štáb	Klosterneuburg	4
9/52	Klosterneuburg	74
10/52	Bisamberg	145
11/52	Mistelbach	196
12/52	Hollabrunn	75
Celkem		1781

Tabulka č. 22: Početní stav a dislokace útvarů 9. SS-Standarte, stav k 23. březnu 1938		
Jednotka	Stanoviště	Početní stav
Štáb	Baden bei Wien	6
Štábní rota	Baden bei Wien	116
I/9 Štáb	Pitten	7
1/9	Vídeňské Nové Město	103
2/9	Pitten	71
3/9	Neunkirchen	122
II/9 Štáb	Baden bei Wien	6
4/9	Berndorf	84
5/9	Bad Vöslau	50
6/9	Mödling	137
III/9 Štáb	Perchtoldsdorf	8
7/9	Perchtoldsdorf	71
8/9	Mauer	97
9/9	Weidlingau	59
Celkem		937

Uvedená struktura¹⁵⁰⁴ souzní s naším dosavadním výzkumem, s jednou výjimkou, a tou je dislokace útvarů III. praporu 52. SS-Standarte. Celý prapor byl umístěn v severozápadní části Dolního Podunají a jeho sídlo leželo v Klosterneuburgu. Velitel byl

¹⁵⁰⁴ V případě 52. SS-Standarte se jedná teprve o druhý dochovaný oficiální přehled o její struktuře (první byl z května 1933), v případě 9. SS-Standarte dokonce o vůbec první, neboť vznikla až roku 1935 a rakouským bezpečnostním složkám se nikdy nepodařilo zabavit podobný dokument.

Ernst Strauch z obce Langenzersdorf, jenž leží u hranic s Vídní.¹⁵⁰⁵ Strauch byl až do anšlusu velitelem IV. praporu 52. SS-Standarte nacházejícím se na stejném území.¹⁵⁰⁶ Bezprostředně po něm došlo uvnitř pluku k redukci praporů ze čtyř na standartní tři. Rozpuštěným byl Mandlův¹⁵⁰⁷ III. prapor¹⁵⁰⁸, nikoliv ale nadlouho.

Po poradě velitelů SS-Abschnittu XXXI a SS-Oberabschnittu Österreich na konci dubna byla rozhodnuto, že bude přidělen vídeňské 11. SS-Standarte.¹⁵⁰⁹ III. Sturmabteilung 52. SS-Standarte byl posléze umístěn do Amstettenu a v jeho čele stanul Anton Mandl.¹⁵¹⁰ Reorganizace postihla i jihovýchodní část Dolního Podunají. Zde byla 9. SS-Standarte kompletně rozpuštěna a její muži převedeni do 89. SS-Standarte, kam byli začleněni i příslušníci bývalé 10. SS-Standarte ze severního Burgenlandu, zatímco muži z jižního Burgenlandu byli inkorporováni do štýrské 38. SS-Standarte.

Uvedenými změnami bylo Dolní Podunají rozděleno na tři území, jenž většinou respektovala historické dělení země na čtyři čtvrti. V západní části (*Mostviertel*, *Waldviertel* a okres Tulln) byla dislokována 52. SS-Standarte se sídlem v Kremži, v severovýchodní (*Weinviertel*) části se nalézal jeden prapor vídeňské 11. SS-Standarte a v jihovýchodní (*Industrieviertel*) dva prapory 89. SS-Standarte se stanovištěm ve Vídni. Hranice mezi 52. SS-Standarte na jedné straně a 11. a 89. SS-Standarte na straně druhé byla zároveň hranicí mezi oběma úseky SS-Oberabschnittu Donau, *SS-Abschnitt VIII* a *SS-Abschnitt XXXI*.

89. SS-Standarte zaujímala mezi rakouskými pluky jedinečné postavení, neboť se jako jediná nalézala na území tří historických zemí – Vídně, Dolních Rakous a Burgenlandu. Útvary pluku se původně nacházely výhradně ve Vídni, s absorpcí příslušníků 9. SS-Standarte a části burgenlandské SS na jaře 1938 se však její složení změnilo a posléze se měnila i stanoviště nově začleněných rot. Konečná podoba 89. SS-

¹⁵⁰⁵ Tamtéž, f. BPD Wien, A1, K 729a, Umgliederung des SS-Abschnittes XXXI vom 26. 4. 38.

¹⁵⁰⁶ BArch, RS/G 0068: Ernst Strauch (nar. 26. 2. 1909), Lebenslauf (ned., 1939).

¹⁵⁰⁷ Fakt, že Mandl i Strauch byli v době před anšlusem veliteli praporů, dokládá následující skutečnost. Po okupaci Rakouska povýšil říšský vůdce SS Himmler všechny velitele praporů rakouských pluků, bez ohledu na jejich dosavadní hodnost, na SS-Hauptsturmführera s účinností od 17. března 1938. Velitelé z SS-Abschnittu XXXI byli do této hodnosti povýšeni o den dříve u příležitosti Himmlerovi návštěvy Vídně. Jelikož byli Strauch i Mandl mezi povýšenými, museli praporům skutečně velet. Srv. DAL 1938, s. 136-137; WStLA, f. BPD Wien, A1, K 729a, SS-Abschnitt XXXI an den SS-Oberabschnitt Donau vom 3. Mai 1938; Tamtéž, f. Volksgericht Wien, Vr 2364/45, Hauptverhandlung vom 25. 11. 1946.

¹⁵⁰⁸ Podle vlastnoručně psaného životopisu byl Mandl velitelem III. praporu v Amstettenu již od jara 1937. BArch, RS/D 5331: Anton Mandl (nar. 28. 6. 1911), Lebenslauf (ned., 1940).

¹⁵⁰⁹ Tamtéž, f. BPD Wien, A1, K 729a, Umgliederung des SS-Abschnittes XXXI vom 26. 4. 38.

¹⁵¹⁰ BArch, SSO/294 A: Anton Mandl (nar. 28. 6. 1911).

Standarte vykryštovala až na přelomu roku 1938 a 1939, v době, kdy již byly skončeny územní přesuny mezi vídeňskou a dolnorakouskou župou. První prapor byl umístěn ve „velké Vídni, přičemž se 4. rota nalézala v Mödlingu. Druhý prapor sídlil v Badenu u Vídně a jeho roty byly dislokovány taktéž v Badenu, Berndorfu, burgenlandském Eisenstadtu a ve městě Bruck an der Leitha. Třetí prapor se nalézal ve Vídeňském Novém Městě a roty byly umístěny tamtéž, Neuenkirchenu, Pittenu a burgenlandském Neckenmarktu.¹⁵¹¹

Početní stav uvedených čtyř pluků, jenž se alespoň částečně nalézaly na území Dolního Podunají, se v roce 1938 vyvíjel následovně.¹⁵¹²

Tabulka č. 23: Vývoj počtu členů SS v Dolním Podunajív roce 1938			
Útvar	Početní stav k:		
	23. 3. 1938	30. 6. 1938	31. 12. 1938
9. SS-Standarte	937	-	-
11. SS-Standarte ¹⁵¹³	1344	2470	2293
52. SS-Standarte	1784	1665	1290
89. SS-Standarte	779	2500	2246

Je nutno znovu připomenout, že 89. SS-Standarte měla na území Říšské župy Dolní Podunají pouze dva prapory, 11. SS-Standarte jen jeden. Většina mužů pozdějšího pluku tedy vůbec nepocházela z Dolního Podunají, stejně jako velká část mužů 89. SS-Standarte. Určit, kolik příslušníků *Allgemeine-SS* se na konci roku 1938 nalézalo v Dolním Podunají, je značně nesnadné, neboť k červnovému a prosincovému datu nemáme k dispozici přehledy o síle jednotlivých rot. Naštěstí se dochovaly tzv. *Sturmliste*, přehledy příslušníků mužstva jednotlivých rot.¹⁵¹⁴

Sečteme-li muže z relevantních rot 89. a 11. SS-Standarte s příslušníky 52. SS-Standarte, dostaneme se k počtu přibližně 2350 příslušníků *Allgemeine-SS* v župě Dolní Podunají před okupací československého pohraničí. Celkem 2650, počítáme-li i území

¹⁵¹¹ WStLA, f. BPD Wien, A1, K 662, 89. SS-Standarte, Stellenbesetzung der 89. SS-Standarte vom 17. 1. 39.

¹⁵¹² Statistisches Jahrbuch der Schutzstaffel. Jahrgang 1938, s. 42-45; WStLA, f. BPD Wien, A1, K 658, Stärke der 9. 11., 52. und 89. SS-Standarte vom 23. 3. 1938.

¹⁵¹³ K 23. březnu 1938 neměla 11. SS-Standarte ještě žádné muže z Dolních Rakous.

¹⁵¹⁴ Rotní seznamy 89. SS-Standarte se dnes nalézají v ÖSTA/AdR, 02, ZEST 58, 89. SS-Standarte. Seznamy pro 11. SS-Standarte jsou uloženy ve WStLA, f. BPD Wien, A1, K 731 a K 732, 11. SS-Standarte, Sturmlisten der 11. SS-Standarte.

připojená k vídeňské župě. Vše bez zvláštních útvarů. Což není mnoho, obzvláště v přepočtu na obyvatele. Kupř. ve štyrské župě bylo na konci roku 1938 obdobné množství esesmanů¹⁵¹⁵, žilo v ní ale přibližně o půl milionu obyvatel méně. Obdobně tomu bylo v Horních Rakousích. V Dolním Podunají mohla SS, stejně jako ve starší době, vykázat pouze podprůměrné počty. Situace se měla brzy alespoň částečně zlepšit, neboť dostala injekci nových mužů z okupovaného československého pohraničí.

Výstavba 99. SS-Standarte

Dne 30. září byla mezi Německem, Itálií, Francií a Velkou Británií podepsána Mnichovská dohoda, jenž nařizovala Československu do 10. října postoupit pohraniční území s německou většinou Německé říši. První jednotky Wehrmachtu překročily hranice již následující den a do 10. října byla okupace skutečně ukončena. Německo získalo území o rozloze 26 680 km² s celkem 3 653 292 obyvateli.¹⁵¹⁶ Okupace československého území představovala pro Hitlera další zahraničněpolitický úspěch a rozšíření o území s početným německým obyvatelstvem, jehož nacisté okamžitě započali integrovat do četných stranických organizací. A o svůj díl se přihlásila i SS.

Jihomoravské pohraničí bylo obsazeno německými okupačními silami ve dnech 8. a 9. října 1938 v rámci tzv. pátého okupovaného pásma, které bylo určeno signatáři Mnichovské dohody v Berlíně 5. října 1938. Zábor provedla Vojsková skupina (*Heeresgruppe*) č. 5 pod velením generála pěchoty Wilhelma Lista a na okupaci se rovněž podíleli příslušníci bezpečnostní policie a SD sdružení v *Einsatzkommando Mistelbach* a příslušníci pořádkové policie.¹⁵¹⁷

Jižní Morava byla následně společně s východním cípem jižních Čech připojena k Dolním Rakousům. V rámci župy Dolní Podunají se na jihomoravském a jihočeském území konstituovaly tři zemské okresy. Nová Bystřice se nacházela na západě s 19 109 obyvateli (podle sčítání lidu ze 17. května 1939) a na východě Znojmo s 91 519, resp. Mikulov s 77 919 obyvateli. Úzký příhraniční pruh mezi těmito územími byl začleněn do

¹⁵¹⁵ Statistisches Jahrbuch der Schutzstaffel. Jahrgang 1938, s. 42-45.

¹⁵¹⁶ TÓTH, Andrej, NOVOTNÝ, Lukáš, STEHLÍK, Michal: Národnostní menšiny v Československu 1918-1938 – Od státu národního ke státu národnostnímu? Praha 2012, s. 582.

¹⁵¹⁷ BARTOŠ, Josef: Jižní Morava v rámci okupovaného pohraničí v letech 1938-1945, in: Historie okupovaného pohraničí (Ed. Z. Radvanovský), č. 7, Ústí nad Labem 2003, s. 12-13; K nasazení SS a policie srv. KAŇÁK/KRČMÁŘ/VAJSKEBR, S jasným cílem a plnou silou, s. 51-98.

stávajících okresů Waidhofen an der Thaya a Horn.¹⁵¹⁸ Vedoucí pozice v okresech a městských zastupitelstvech zaujmuli členové SDP, kteří se po jejím rozpuštění v listopadu 1938 stali členy NSDAP. V Nové Bystřici se *Kreisleiterem* stal Rudolf Letz, v Mikulově Anton Sogl a ve Znojmě Felix Bornemann. Paralelně s výstavbou NSDAP probíhala také budování jí podřízených složek. Kromě SS se jednalo i o SA, Hitlerjugend, NSKK, BDM a mnohé další.¹⁵¹⁹

S výstavbou útvarů *Allgemeine-SS* a rekrutováním nováčků započalo její vedení prakticky ihned po obsazení pohraničí. Celé okupované území bylo rozděleno na šest náborových úseků (*Werbeabschnitt*).¹⁵²⁰ Každému z nich byla přidělena náborová komise, již vždy velel vysoký důstojník, který měl k dispozici malý štáb spolupracovníků. Komise byly v průběhu října postaveny pod kontrolu příslušných vrchních úseků SS, jež sousedily s pohraničím.¹⁵²¹

Náčelníkem *Werbeabschnittu I* ve Znojmě, jež měl na starosti území jižní Moravy, se stal dosavadní velitelem 4. SS-Standarte ve Šlesvicku-Holštýnsku SS-Standartenführer Hans Kersten,¹⁵²² pravděpodobně již 10. října 1938.¹⁵²³ K dispozici měl malý štáb spolupracovníků, mezi kterými se mj. nacházel velitel 89. SS-Standarte Karl-Heinz Urban či Ronald Bienert, pozdější velitel II. praporu 99. SS-Standarte. Náborová komise působila na Moravě přibližně pět týdnů a šéf Doplňovacího úřadu SS (*Ergänzungsamt*) SS-Oberführer Gottlob Berger byl s Kerstenovou prací „plně spokojen“. Ten se ovšem i přes krátký čas strávený v čele komise stihl dostat do ostrých sporů s velitelem SS-Oberabschnittu Donau Kaltenbrunnerem, který si na Kerstena a jeho podřízené stěžoval přímo u říšského vůdce SS. Ten nařídil celou záležitost prošetřit,

¹⁵¹⁸ Amtskalender für Den Reichsgau Niederdonau, s. 168 a 170.

¹⁵¹⁹ Kompletní přehled organizačního a personálního složení NSDAP a jejích organizací v říšské župě Dolní Podunají lze nalézt ve třetí části AMTSKALENDAR, s. 6-13.

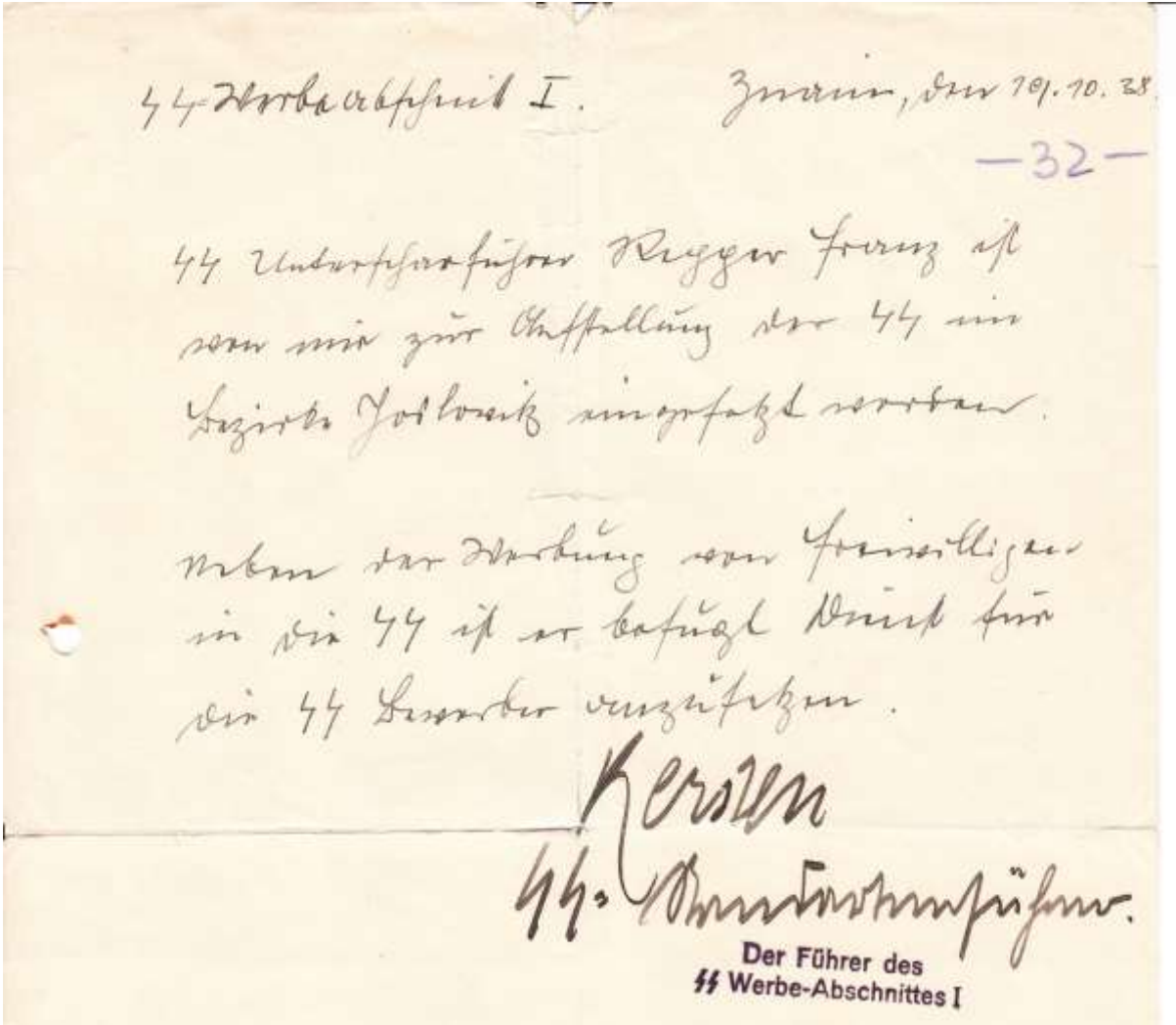
¹⁵²⁰ I. připadl do kompetence SS-Oberabschnittu Donau, II. do kompetence SS-Oberabschnittu Main, III., IV. a V. připadl SS-Oberabschnittu Elbe a VI. do působnosti SS-Oberabschnittu Südost. Srv. ZUMR, Jan: Himmlerova elita v Sudetech. Organizace Allgemeine-SS v československém pohraničí v letech 1938–1939, In: Paměť a dějiny 2/2017 (v tisku), s. 58.

¹⁵²¹ BArch, f. NS 31/137, s. Der Chef des Hauptamtes. IA/Az.: 8 b/11. 10. 1938, Betr.: Gliederung der SS im Sudetenland.

¹⁵²² Hans Kersten (1886 – 1941) vstoupil do SS v listopadu 1933 a postupně sloužil ve štábu říšského vůdce SS a Oberabschnittu Nordost, posléze velel 4.SS-Standarte a Abschnittu III. Po vypuknutí druhé světové války byl převelen k *Waffen-SS* jako SS-Obersturmbannführer (hodnosti Allgemeine-SS neměli ve *Waffen-SS* žádnou platnost) a padl v červnu 1941 na východní frontě jako velitel dělostřeleckého praporu. BArch, SSO/165 A: Hans Kersten (nar. 10. 5. 1886).

¹⁵²³ Tento fakt podporují záznamy o vstupu řady příslušníků 99. SS-Standarte do SS v jejich osobních složkách uložených v berlínském *Bundesarchivu*.

jelikož ale nebyl zjištěn žádný přešůpek, který by vyžadoval disciplinární potrestání, bylo řízení proti Kerstenovi po téměř roce vyšetřování zastaveno.¹⁵²⁴

44 Werbeabschnitt I. Znojmo, den 10. 10. 38.
-32-

44 Untertauptaufseher Repper Franz ist
von mir zur Aufführung der 44 in
Joslovic Jobloitz eingeführt worden.

Neben der Werbung von Freiwilligen
in die 44 ist er beauftragt Brief für
die 44 Bewerber vorzubereiten.

Kersten
44. Hauptaufseher.

Der Führer des
// Werbe-Abschnittes I

Obrázek č. 2: Náčelník Werbeabschnitt I Kersten pověřuje Franze Reppera výstavbou SS v Joslovicích (SOka Znojmo)

Komise působily na obsazeném československém území až do poloviny listopadu, kdy byla jejich činnost ukončena. Velení SS následně přistoupilo k vytvoření řádné organizační struktury. Nové pluky v okupovaném pohraničí byly oficiálně aktivovány k 15. listopadu 1938 a vzniklo jich celkem deset.¹⁵²⁵ O umístění jednotlivých útvarů a

¹⁵²⁴ Hůře dopadli tři Kerstenovi podřízení, kteří obdrželi důtky za opilství. Kaltenbrunner mj. obvinil Kerstena a jeho podřízené z toho, že znečistili služební automobily zvratky (!) a že vozy vrátili v „neuvěřitelném stavu.“ Kersten toto obvinění ostře odmítl a naopak si stěžoval, v jak mizerném stavu jeho štáb služební automobily obdržel. BArch, SSO/165 A: Hans Kersten (nar. 10. 5. 1886).

¹⁵²⁵ Jejich umístění a velitelskou strukturu srv. ZUMR, Himmlerova elita v Sudetech, s. 62.

vytyčení hranic mezi nimi bylo rozhodnuto 1. prosince¹⁵²⁶, ačkoliv k určitým změnám docházelo i během následujících měsíců.

Co se týče územích připojených k župám Dolní a Horní Podunají, bylo začleněno následujícím způsobem. Okres Český Krumlov (Krumau) a část okresu Kaplice (Kaplitz) byl přidělen I. praporu 37. SS-Standarte, přičemž se Český Krumlov stal sídlem roty. Zbytek okresu Kaplice, Nové Hrady a Třeboň, stejně jako okresy či zbytky okresů Jindřichův Hradec, Nová Bystřice, Slavonice a Jemnice byly přiděleny I. praporu 52. SS-Standarte.¹⁵²⁷ Z území na východ od okresu Jemnice, okresu Hollabrunn, jenž doposud náležel 52. SS-Standarte, a území rot 10, 11 a 12 vídeňské 11. SS-Standarte (okresy Korneuburg, Mistelbach a Gänserndorf) byla vytvořena nová Standarte se sídlem ve Znojmě, jenž obdržela číslo 99.¹⁵²⁸

Svému číselnému označení „99“ vděčil pluk souhře náhody a nostalgie. Po anšlusu Rakouska disponovalo velení SS celkem 94 pěšími pluky *Allgemeine-SS*, nejbližší volné číslo bylo tedy 95. Jelikož se během rakousko-uherské éry rekrutovali branci pro Moravský pěší pluk č. 99 krále Helénů Jiřího I. („*Mährisches Infanterie-Regiment Nr. 99 König von Hellenen Georg I.*“) z Doplňovacího okresního velitelství Znojmo, připadlo po okupaci pohraničí znojemské SS-Standarte z uvedených důvodů právě číslo 99.¹⁵²⁹

I. prapor pluku byl dislokován ve Znojmě, II. prapor v Mikulově a III. v Mistelbachu¹⁵³⁰, jenž se ovšem nejpozději v březnu 1939 přesunul do Korneuburgu.¹⁵³¹ Velitelství pluku se, stejně jako sídlo I. praporu, nacházelo ve Znojmě v ulici 9. října (*Strasse der 9. Oktober*, bývalá Wilsonova třída, dnes Rudoleckého ulice) čp. 21 v přepychové vile židovského továrníka Georga Weinbergera, kterou SS zabralo hned po připojení pohraničí k Německu. Oficiálně byla vila přidělena k užívání 99. SS-Standarte

¹⁵²⁶ BArch, f. NS 31/137, Der Chef des SS-Hauptamtes an SS-Oberabschnitt Südost, Elbe, Main, Donau vom 1. Dezember 1938.

¹⁵²⁷ Jedno sto deset nově naverbovaných mužů bylo začleněno do 3. roty v Waydhofenu an der Ybbs, stejný počet získala 4. rota v Gmündu. BArch, f. NS 31/137, SS-Oberabschnitt Donau IA/O AZ.: 8 b/19. 11. [19]38, Betr.: Eingliederung der sudetendeutschen Gebiete.

¹⁵²⁸ Podrobně k 99. SS-Standarte srv. ZUMR, Jan: 99. SS-Standarte. Vznik, organizace a činnost znojemského pluku *Allgemeine-SS*. In: *Securitas Imperii*, 2015, č. 27, s. 62–88.

¹⁵²⁹ BArch, f. NS 31/137, SS-Oberabschnitt Donau IA/O AZ.: 8 b/19. 11. [19]38, Betr.: Eingliederung der sudetendeutschen Gebiete.

¹⁵³⁰ Tamtéž, f. NS 31/137, Der Chef des SS-Hauptamtes an SS-Oberabschnitt Südost, Elbe, Main, Donau vom 1. Dezember 1938.

¹⁵³¹ Moravský zemský archiv (dále jen MZA), f. NSDAP Znojmo, k. 26, inv. č. 70, SS-Oberabschnitt Donau IA/O Az. 8g /31. 3. [19]39, Betr.: Anschriftenänderungen; Nachtrag 99. SS-Standarte.

až rozhodnutím z 31. října 1941, podle něhož měl SS-Oberabschnitt Donau platit komisařskému správci budovy měsíční nájemné 150 říšských marek. Pluk v ní měl sídlit až do výstavby nové budovy stranického velení, nicméně vzhledem k válečným událostem na realizaci stavby nikdy nedošlo.¹⁵³²

Tabulka č. 24: Dislokace útvarů 99. SS-Standarte v březnu 1939 ¹⁵³³			
Standarte	Sturmbann	Sturm	Sídlo
99.			Znojmo (Znaim)
	I.		Znojmo
		1.	Znojmo
		2.	Znojmo
		3.	Prosiměřice (Prossmeritz)
		4.	Jaroslavice (Joslowitz)
	II.		Mikulov (Nikolsburg)
		5.	Mikulov
		6.	Břeclav (Lundenburg)
		7.	Dolní Dunajovice (Unter Tannowitz)
		8.	Hustopeče (Auspitz)
	III.		Korneuburg
		9.	Hollabrunn
		10.	Korneuburg
		11.	Poysdorf
		12.	Gänserndorf

SS-Oberabschnitt Donau v polovině listopadu optimisticky plánoval, že nový pluk dosáhne síly 1750 mužů.¹⁵³⁴ 600 mužů měl dodat první prapor, stejné množství druhý prapor a třetí 500. Z okresu Hollabrunn mělo přijít dalších 50 mužů. Takových

¹⁵³² NÖLA, f. Landesfürstliche und staatliche Verwaltung bis 1945, Reichsstatthalter Niederdonau (staatl. Verwaltung), Unterabteilung Ia, Allgemeine Fragen der Verwaltung, allgemeine und Enteignungsangelegenheiten, Sammlungsgesetz, Sonderaufträge, sign. RStH ND Ia-10 k 59/309 1940/41, Zuweisung eines Hauses in Znaim (Besitzer Jude Georg WEINBERGER) an die SS.

¹⁵³³ ZUMR, 99. SS-Standarte, s. 67

¹⁵³⁴ BAArch, f. NS 31/137, SS-Oberabschnitt Donau IA/O AZ.: 8 b/19. 11. [19]38, Betr.: Eingliederung der sudetendeutschen Gebiete.

počtu ale 99. SS-Standarte nedosáhla. Ještě na konci září 1938 neměly dolnorakouské útvary 11. SS-Standarte (budoucí III. prapor 99. SS-Standarte) dohromady ani 400 mužů¹⁵³⁵, a když 6. listopadu konal SS-Standartenführer Kersten apel nového praporu ve Znojmě, nastoupeno bylo pouze 200 mužů.¹⁵³⁶ Situace se však postupně zlepšovala a k 1. dubnu 1939 čítala 99. SS-Standarte 1570 mužů.¹⁵³⁷

Jelikož disponujeme počty členů štábů a jednotlivých rot a známe i počet obyvatel okresů, na jejichž území se znojemský pluk rozprostíral, můžeme spočítat, kolik příslušníků SS připadalo na jednoho obyvatele a určit tak případné podprůměrné či nadprůměrné zastoupení. Štáb pluku měl 45 mužů, I. prapor 626 mužů, II. 564 mužů, III. 335 mužů.¹⁵³⁸ Podle sčítání lidu z roku 1939 měly okresy Gänserndorf, Hollabrunn, Korneuburg a Mistelbach dohromady 285 241 obyvatel, okresy Znojmo a Mikulov celkem 167 143 obyvatel.¹⁵³⁹ Zatímco v případě třetího praporu připadalo na jednoho esesmana 852 obyvatel, v případě prvního a druhého ale pouze 141 obyvatel. V nově začleněných pohraničních územích tak na jednoho obyvatele připadalo šestkrát (!) více příslušníků SS, na „starém“ dolnorakouském území. V kontextu celého okupovaného československého pohraničí ovšem jižní Morava nepředstavovala žádnou výjimku. Naopak. V Říšské župě Sudety byl podíl příslušníků *Allgemeine-SS* více jak dvakrát větší než kolik činil říšský průměr.¹⁵⁴⁰ S výsledky náboru na jižní Moravě tedy mohlo být vedení SS nadmíru spokojeno.

Situace v Říšské župě Dolní Podunají po výstavbě 99. SS-Standarte

Od konce roku 1938 se na území Dolního Podunají nalézaly dva úplné pluky *Allgemeine-SS*, 52. a 99. SS-Standarte, a sedm rot 89. SS-Standarte se sídlem ve Vídni. Níže uvedená tabulka zachycuje jejich sílu k poslednímu dnu roku 1938 v případě

¹⁵³⁵ WStLA, f. BPD Wien, A1, K 731, Sturmlisten der 11. SS-Standarte zum September 1938.

¹⁵³⁶ Znaimer Wochenblatt (dále jen ZW) v. 9. 11. 1938, s. 5. („SS-Südmähren“).

¹⁵³⁷ WStLA, f. BPD Wien, A1, K 660, SS-Abschnitt XXXI, Stärke der 99. SS-Standarte am 1. April 1939.

¹⁵³⁸ Tamtéž.

¹⁵³⁹ Die Bevölkerung des Deutschen Reichs nach den Ergebnissen der Volkszählung 1939, Heft 1, s. 233-235.

¹⁵⁴⁰ ZUMR, Himmlerova elita v Sudetech, s. 59-60.

kremžského pluku (včetně mužů z nově připojených pohraničních území), v případě 89. a 99. SS-Standarte k 1. dubnu 1939.¹⁵⁴¹

Tabulka č. 25: <i>Allgemeine-SS</i> v Dolním Podunají	
52. SS-Standarte	1460
89. SS-Standarte ¹⁵⁴²	827 (Dolní Podunají) + 271 (Burgenland)
99. SS-Standarte	1570

Dohromady se jednalo o celkem 4128 mužů. K nim je ještě nutno přičíst příslušníky zvláštních formací (roty jezdeckého pluku a sanitní oddíly), k nimž nám ale čísla chybějí. V jejich případě se však mohlo jednat o maximálně desítky osob, a tak celkový počet příslušníků *Allgemeine-SS* v župě zřejmě nepřekročil hranici 4 300 mužů. Jelikož máme k dispozici výsledky sčítání lidu z května 1939, můžeme se pokusit o srovnání. Podle tohoto sčítání žilo tehdy v říšské župě Dolní Podunají 1 697 676 obyvatel, přičemž počet mužského obyvatelstva činil 842 432.¹⁵⁴³ Podíl příslušníků *Allgemeine-SS* na mužském obyvatelstvu činil na konci roku 1938 v SS-Oberabschnittu Donau 0, 54 procent, říšský průměr přitom představoval 0, 57 procent.¹⁵⁴⁴ V případě Dolního Podunají se jednalo nanejvýš o 0, 51 procent, a tohoto počtu bylo navíc dosaženo jen z důvodu nadprůměrnému zastoupení příslušníků SS v bývalém československém pohraničí. Jiných čísel dosáhneme, budeme-li v rámci SS-Oberabschnittu Donau počítat pouze pěší pluky a nikoliv zvláštní formace. V tom případě bychom dosáhli podílu 0, 47 procent a v případě Dolního Podunají 0, 49 procent.

Říšská župa Dolní Podunají tak v celorakouském případě mohla vykazat nanejvýš průměrné množství esesmanů, rozhodně však podprůměrné v celoříšském. Pro srovnání lze uvést poměry v dalších rakouských župách na konci roku 1938. Ve Štýrsku byl průměr 0, 47 procent, v Horním Podunají a Korutanech 0, 54 procent, v Tyrolsku-Vorarlbersku 0, 70 procent a v Salcbursku dokonce 1,1 procent.¹⁵⁴⁵ V těchto číslech jsou nicméně

¹⁵⁴¹ BAArch, f. NS 31/137, SS-Oberabschnitt Donau IA/O AZ.: 8 b/19. 11. [19]38, Betr.: Eingliederung der sudetendeutschen Gebiete.; Statistisches Jahrbuch der Schutzstaffel, Jahrgang 1938, s. 44-45; WStLA, f. BPD Wien, A1, K 660, SS-Abschnitt XXXI, Stärke der 89. und der 99. SS-Standarte am 1. April 1939.

¹⁵⁴² Započítány jsou pouze útvary nacházející se na území Říšské župy Dolní Podunají.

¹⁵⁴³ Die Bevölkerung des Deutschen Reichs nach den Ergebnissen der Volkszählung 1939, Heft 1, s. 36-37.

¹⁵⁴⁴ Statistisches Jahrbuch der Schutzstaffel, Jahrgang 1938, s. 28-29.

¹⁵⁴⁵ BAArch, f. NS 31/137, SS-Oberabschnitt Donau IA/O AZ.: 8 b/19. 11. [19]38, Betr.: Eingliederung der sudetendeutschen Gebiete; Statistisches Jahrbuch der Schutzstaffel, Jahrgang 1938, s. 42-46; Die Bevölkerung des Deutschen Reichs nach den Ergebnissen der Volkszählung 1939, Heft 1, s. 36-37.

započítání pouze příslušníci pěších pluků, nikoliv členové zvláštních formací, jež byli kupř. v Horním Podunajím a Štýrsku zastoupeni mnohem početněji, než v Dolním Podunají.

Pokud bychom ještě vyhodnotili procentuální rozdělení v samotné župě Dolní Podunají, vypadalo by následovně:

Tabulka č. 26: Procentuální podíl příslušníků <i>Allgemeine-SS</i> na mužské obyvatel v Říšské župě Dolní Podunají na počátku roku 1939 (bez území připojených k Vídni)	
Území	Procent
Okresy Mikulov a Znojmo	1,46
Okres Nová Bystřice	1,16
<i>Industrieviertel</i>	0,42
Severní Burgenland	0,41
<i>Waldviertel, Mostviertel</i> + okres Tulln	0,36
<i>Weinviertel</i>	0,23

Uvedená čísla nelze na sto procent srovnávat s oficiálními údaji SS za rok 1938, neboť naše data nezahrnují příslušníky zvláštních útvarů. Vzhledem k jejich počtu by ale byl výsledný rozdíl zanedbatelný. I tak ale poskytují cenné údaje. Tabulka do značné míry potvrzuje výsledky našeho dosavadního bádání, kdy jihovýchodní část Dolních Rakous byla oblast s největší koncentrací příslušníků SS. Méně se jich již nacházelo v západní části a vůbec nejméně v severovýchodní. Důvody tohoto jevu můžeme spatřovat v agrárním charakteru území, jehož etnicky a národnostně homogenní, katolicky konzervativní obyvatelstvo se pro SS (stejně jako pro celou NSDAP) získávalo jen nesnadno. Uvedená charakteristika by se dala vztáhnout na celé Dolní Rakousy, avšak v ostatních oblastech se již setkáváme s poloindustriálními centry, větším podílem evangelíků, jež bylo obecně snazší získat pro vstup do SS než katolíky, i Židy, což platí zejména pro *Industrieviertel*.

Burgenland byl zemí s relativně vysokým počtem esesmanů, nově připojeným, původně československým, územím se nicméně rovnat nemohl. Němci z československého pohraničí byli v nadprůměrné míře členy jak NSDAP, tak i jejich paramilitaristických formací SA a SS. Muži ze Znojemska, Mikulovska či Novobystřicka

nebyli v tomto ohledu žádnou výjimkou. Shrňeme-li naše poznatky, můžeme konstatovat, že nebyť Burgenlandu a československého pohraničí, Dolní Podunají by mohlo vykazat podprůměrné počty esesmanů.

Připojení části československého pohraničí umožnilo SS-Abschnittu XXXI postavit dlouho požadovaný třetí pěší pluk. Útvary 11. SS-Standarte se poté nalézaly výhradně na území vídeňské župy. Nové roty, postavené jako náhrada za ty odevzdané 99. SS-Standarte, vznikly rozdělením těch doposud nejsilnějších, což umožnilo zefektivnit výcvik. Vybudování nového pluku zároveň poskytlo Kammerhoferovu Abschnittu alespoň částečně vyřešit problém s „přebytkem“ velitelů.

Personální politika

Základ své členské základny, včetně velitelů, si jednotlivé pluky přinesly z doby před anšlusem Rakouska. Jména nejdůležitějších velitelů zachycuje tabulka níže.

Tabulka č. 27: Velitelé pluků a praporů SS v Dolních Rakousích a Burgenlandu	
Útvar	Jméno
52. SS-Standarte	SS-Obersturmbannführer Sepp Dietz
I/52	SS-Hauptsturmführer Eduard Weixelbaum
II/52	SS-Hauptsturmführer Anton Mickal
III/52	SS-Hauptsturmführer Anton Mandl
IV/52	SS-Hauptsturmführer Ernst Strauch
9. SS-Standarte	SS-Sturmbannführer Karl-Heinz Urban
I/9	SS-Hauptsturmführer Franz Harather
II/9	SS-Hauptsturmführer Franz Pisarik
III/9	SS-Hauptsturmführer Hans Marz
SS-Burgenland (10. SS-Standarte) ¹⁵⁴⁶	SS-Sturmbannführer Helmut Breymann
I/10	SS-Hauptsturmführer Matthias Lang
II/10	SS-Hauptsturmführer Franz Houdek
III/10	SS-Hauptsturmführer Rudolf Frühwirth

¹⁵⁴⁶ V případě burgenlandské SS jsou autorovi známa jména velitelů praporů, avšak nikoliv číslo konkrétního útvaru. Autor proto velitele k jednotlivým praporům připojil podle místa jejich bydliště směrem od severu k jihu.

Jak bylo již řečeno výše, všichni velitelé praporů byli po okupaci Rakouska povýšeni do hodnosti SS-Hauptsturmführer, a to s účinností od 17. března. Povýšení se dočkali i velitelé takřka všech pluků. Dolnorakouská 9. i burgenlandská 10. SS-Standarte však byli v následujících týdnech rozpuštěny a jejich příslušníci začleněni do štyrské 38., resp. vídeňské 89. SS-Standarte. Pro SS-Abschnitt XXXI tak vyvstala naléhavá otázka, kam umístit „přebytečné“ velitele. Vzhledem k jejich poměrně vysokým hodnostem to nebyl jednoduchý úkol. Jednalo se navíc o obzvlášť „zasloužilé“ muže, dlouholeté členy NSDAP i SS, jenž za sebou měli nezřídka mnoho měsíců trvajících vězňů. Snáze lze proto pochopit usilovnou snahu velení Abschnittu XXXI o postavení třetího pluku, jenž by tuto situaci pomohl vyřešit.

K personálním rošádám docházelo uvnitř úseku až do počátku roku 1939, kdy se situace konečně uklidnila. Stojí za zmínku, že při jedné poradě velitelů SS-Abschnittu XXXI nedlouho po anšlusu bylo usneseno, že velitelé pluků ani praporů nemají být Rakušané!¹⁵⁴⁷ Zřejmě nepanovala důvěra k jejich schopnostem vést a spravovat takto velké útvary v „legální“ době. Nicméně takový požadavek musel zákonitě narazit na zuřivý odpor členské základny, a jak vyplývá z výběru velitelů, kteří byli v následujících týdnech a měsících dosazeni do uvedených funkcí, nebyl v praxi realizován a byl ve větší tichosti opuštěn.

Výběr nových velitelů se řídil velmi jednoduchým pravidlem. Starší muži byli postupně nahrazováni mladými, fanatickými národními socialisty. Ne, že by ti starší nebyli kovanými nacisty. Věkový limit byl ale, až na výjimky, rozhodující a souvisel s obecnou věkovou politikou praktikovanou v *Allgemeine-SS*.¹⁵⁴⁸ Velitel 11. SS-Standarte Max Plobner¹⁵⁴⁹ (ročník 1902) byl od 1. května 1938 nahrazen bývalým velitelem 89. SS-Standarte Leopoldem Köberlem (1904)¹⁵⁵⁰, jehož místo zaujal poslední velitel 9. SS-Standarte Karl-Heinz Urban (1901).¹⁵⁵¹ Köberl ani Urban ovšem na nových pozicích dlouho nevydrželi. Prvně jmenovaný byl v listopadu nahrazen bývalým velitelem burgenlandské SS Helmutem Breymannem (1911)¹⁵⁵², Urban se v říjnu 1938

¹⁵⁴⁷ BArch, f. NS 33/182, Besprechung auf Abschnitt XXXI in Wien.

¹⁵⁴⁸ Viz níže.

¹⁵⁴⁹ BArch, SSO/384 A: Max Plobner (nar. 14. 3. 1902). Plobnerův stručný životopis viz ROTHLÄNDER, Die Anfänge der SS in Wien, s. 36-37, 599-600.

¹⁵⁵⁰ BArch, SSO/190 A: Leopold Köberl (nar. 31. 3. 1904).

¹⁵⁵¹ Tamtéž, SSO/200 B: Karl-Heinz Urban (nar. 17. 10. 1901).

¹⁵⁵² Tamtéž, SSO/106: Helmut Breymann (nar. 9. 2. 1911).

stal členem Kerstenovy náborové komise na jižní Moravě a po ukončení její činnosti byl na Kaltenbrunnerův návrh s účinností od 1. prosince 1938 jmenován velitelem nově vzniklé 99. SS-Standarte. Plobner i Köberl byli přiděleni štábu Abschnittu XXXI, přičemž Plobner byl zanedlouho přeložen ke kmenovému oddílu 11. SS-Standarte, kde během druhé světové války vystoupal až do funkce jeho velitele.

Velké změny postihly 89. SS-Standarte, která byla absorpcí 9. a 10. SS-Standarte kompletně přestavěna. Od konce roku 1938 jí velel Rupert Pinter (1910)¹⁵⁵³ a z původních velitelů praporů si svoji funkci podržel pouze Otto Winter (1891).¹⁵⁵⁴ Zatímco Heinrich Winter (1905) následoval Plobnerův osud a na konci roku 1938 byl poslán do kmenového oddílu 89. SS-Standarte¹⁵⁵⁵, Philipp Kollrus (1910) byl přeložen k 14. ženijnímu praporu SS.¹⁵⁵⁶ Velitelem II. praporu, nově přesunutého do Badenu u Vídně, se stal Franz Pisarik (1912)¹⁵⁵⁷, jehož na počátku roku 1939 vystřídal další význačný člen 9. SS-Standarte a tehdejší adjutant velitele 89. SS-Standarte Heinz Riegler (1910).¹⁵⁵⁸ Pisarik se přesunul na pozici velitele III. praporu 11. SS-Standarte, kde nahradil Ernsta Straucha (1909)¹⁵⁵⁹, jenž vystřídal ve vedení II. praporu Waltera Turzu (1890).¹⁵⁶⁰ Velitele I. praporu 11. SS-Standarte Julia Pfaffenmayera (1900) nahradil Kurt Kowarik (1911).¹⁵⁶¹

Novým velitelem III. praporu 89. SS-Standarte ve Vídeňském Novém Městě se stal Matthias Lang (1912) z Burgenlandu.¹⁵⁶² Bývalý velitel praporu 9. SS-Standarte v Pittenu Franz Harather (1904) se musel spokojit s velením roty v témže městě¹⁵⁶³ a další bývalý velitel praporu Hans Marz (1911) musel vzít za vděk působením v kmenovém útvaru 89. SS-Standarte.¹⁵⁶⁴ Zbývají nám ještě dva bývalí velitelé praporů burgenlandské SS. Franz Houdek (1905) krátce velel 8. a 12. rotě, než byl i on odeslán do „důchodu“ do

¹⁵⁵³ Tamtéž, SSO/381 A: Rupert Pinter (nar. 18. 9. 1910).

¹⁵⁵⁴ Tamtéž, SSSO/250 B: Otto Winter (nar. 10. 3. 1891).

¹⁵⁵⁵ Tamtéž, SSO/250 B: Heinrich Winter (nar. 26. 11. 1905)

¹⁵⁵⁶ DAL 1938, s. 136-137. WStLA, f. BPD Wien, A1, K 662, SS-Abschnitt XXXI an den SS-Oberabschnitt Österreich vom 3. Mai 1938.

¹⁵⁵⁷ Tamtéž, RS/E 5063: Franz Pisarik (nar. 15. 5. 1912).

¹⁵⁵⁸ Tamtéž, SSO/31 B: Heinz Riegler (nar. 9. 5. 1910).

¹⁵⁵⁹ DAL 1938, s. 136-137.

¹⁵⁶⁰ BArch, SSO/ Walter Turza (nar. 4. 8. 1890).

¹⁵⁶¹ DAL 1938, s. 122-123, 130-131.

¹⁵⁶² BArch, RS/ Matthias Lang (nar. 28. 6. 1912).

¹⁵⁶³ Tamtéž, SSO/63 A: Franz Harather (nar. 9. 10. 1904).

¹⁵⁶⁴ Tamtéž, SSO/299 A: Hans Marz (nar. 20. 8. 1911).

kmenového oddílu 89. SS-Standarte.¹⁵⁶⁵ Rudolf Frühwirth (nar. 1910) se stal velitelem III. praporu štýrské 38. SS-Standarte.¹⁵⁶⁶

Velením nad oběma moravskými prapory 99. SS-Standarte byli pověřeni místní Němci. Velitelem znojmského se stal Ernst Leissner (1907), toho mikulovského Ronald Bienert (1914). III. prapor byl svěřen Rudolfovi Horakovi (1912).¹⁵⁶⁷ Ani postavení třetího pluku uvnitř vídeňského úseku SS tedy nedokázala vyřešit „přebytek“ velitelů. Místo se našlo pouze pro Urbana a pro Frühwirtha, jenž „vydělal“ na vzniku nového pluku ve Štýrsku, čímž se uvolnilo místo velitele praporu v 38. SS-Standarte. Ostatní zmiňovaní muži měli podobné osudy. Postupně byli přeloženi do kmenových oddílů, a pokud i nadále pracovali pro SS, tak pouze dobrovolně a bezplatně na vedlejší úvazek. Uplatnění našli buď v civilních profesích, ve státní službě, nebo v nějaké stranické funkci.

Obdobně dopadli i navrátilci z Německa či starší muži, jenž v Rakousku zůstali po celou dobu. Řada z nich byla odměněna povýšením, stranickým vyznamenáním, ale v SS již hráli jen druhořadou roli. Pokud vůbec nějakou. Velitelské pozice byly již obsazeny, a pokud navrátilci doufali v nějaký placený post, tak zůstali zklamaní. Jednou z výjimek byl Anton Brechelmacher. Po svém návratu z Německa se v květnu 1938 stal adjutantem velitele III. praporu 52. SS-Standarte a od počátku roku následujícího zastával stejnou funkci u velitele 37. SS-Standarte.¹⁵⁶⁸ Krom působení v civilním sektoru či ve stranických a státních funkcích našla řada mužů uplatnění v bezpečnostních složkách, Gestapu (Bast, Kunesch, Kahla) či SD (Bersch, Stuschka).

Několikrát jsme zmínili tzv. kmenový oddíl (*Stammabteilung*), je proto na místě se podrobněji představit „věkovou politiku“ uplatňovanou v *Allgemeine-SS*. Podle svého stáří byli příslušníci SS rozděleni do čtyř kategorií.

Tabulka č. 28: Rozdělení příslušníků SS podle věku a fyzické zdatnosti

Kategorie	Věková kategorie
-----------	------------------

¹⁵⁶⁵ Houdek byl členem NSDAP od 2. února 1932 (č. 782 686) a SS od 1. dubna 1936 (č. 307 803). Od 9. listopadu 1937 byl SS-Untersturmführerem. Tamtéž, SSO/117 A + RS/C 0552+ PK/F 0048: Franz Houdek (nar. 27. 9. 1905); WStLA, f. BPD Wien, A1, K 662, SS-Abschnitt XXXI an den SS-Oberabschnitt Österreich vom 3. Mai 1938, Stellenbesetzung der 89. SS-Standarte (ned., druhá polovina roku 1938).

¹⁵⁶⁶ Frühwirth vstoupil 1. května 1932 do NSDAP (č. 1 613 623) a na konci roku 1934 či na počátku roku 1935 do SS (č. 308 309). Od roku 1937 byl velitelem roty, od února 1938 velitelem praporu burgenlandské SS. BArch, SSO/228: Rudolf Frühwirth (nar. 14. 7. 1910); OSTA/AdR, f. Gauakten: Rudolf Frühwirth, č. spisu 340 033.

¹⁵⁶⁷ ZUMR, 99. SS-Standarte, s. 71-72.

¹⁵⁶⁸ BArch, SSO/102: Anton Brechelmacher (nar. 12. 7. 1913).

SS-I	18 až 25 let
SS-II	26 až 35 let
SS-Rezerva	35 až 45 let
SS-Kmenový oddíl	Nad 45 let

Kmenové oddíly byly zřízeny v roce 1936 a sloužili v nich muži, jenž dosáhli předepsané věkové hranice či jim v plnohodnotné službě bránily zdravotní komplikace nebo profesní důvody. Věková hranice 45 let platila tudíž pouze orientačně a totéž platilo v případě rezervy SS. Smyslem zřízení kmenových oddílů byl i Himmlerova snaha odlišit SS jako řád od jiných vojenských organizací. Z dělení podle věku byli vyjmuti členové štábů. Kmenové oddíly byly zřízeny na úrovni každého vrchního úseku, přičemž bylo jeho území rozděleno na okresy (*Bezirke*) zahrnující území příslušného pluku. Velitelem měl být vždy služebně nejstarší důstojník s titulem Inspektor kmenového oddílu¹⁵⁶⁹, v případě SS-Oberabschnittu Donau se jednalo o Waltera Turzu.¹⁵⁷⁰

Zřízení kmenového oddílu uvnitř SS-Oberabschnittu Donau bylo nařízeno rozkazem z 20. října 1938.¹⁵⁷¹ Soudě podle seznamu důstojníků z roku 1938 byli okresy kmenových oddílů zřízeny do konce roku pouze u 11., 52. a 89. SS-Standarte, u 99. SS-Standarte k tomu došlo až v roce následujícím. Velitelem kmenového oddílu v okresu 52. SS-Standarte se stal Adolf Pazelt.¹⁵⁷²

Počet příslušníků SS v kmenových oddílech a rezervistů nebyl nijak závratný. Mezi lety 1936 až 1938 patřilo do prvně jmenované skupiny pouze přibližně 3700 až 6700, do druhé 17 000 až 21 000 mužů. Dohromady se jednalo o relativně stálý podíl jedenácti až třinácti procent z celkového počtu příslušníků *Allgemeine-SS*.¹⁵⁷³ Pokud jde o sílu kmenových oddílů pěších pluků v Dolním Podunajím, z důvodu nedostatku pramenů se neshodují. Ve statistice za rok 1938 není kmenový oddíl SS-Oberabschnittu Donau ještě zahrnut, stejně jako rezervisté. Podařilo se nalézt pouze statistiku SS-Abschnittu XXXI z dubna 1939, podle které měla 11. SS-Standarte (v této

¹⁵⁶⁹ BArch, f. NS 33/80, Verteiler Va vom 6. Februar 1936, Ausführungsbestimmungen Nr. 1; Tamtéž, f. NS 33/126, Verteiler I vom 18. März 1938, SS-Reserve und Stamm-Abteilungen; DAL 1938, s. 8.

¹⁵⁷⁰ BArch, SSO/193 B: Walter Turza (nar. 4. 8. 1890).

¹⁵⁷¹ WStLA, f. BPD Wien, A1, K 669, SS-Oberabschnitt Donau.

¹⁵⁷² WStLA, f. BPD Wien, A1, K 728, 52. SS-Standarte, Stellenbesetzung der 52. SS-Standarte vom 31. Jänner 1940.

¹⁵⁷³ HEIN, Elite für Volk und Führer, s. 214.

době již žádné jednotky v Dolním Podunají neměla) padesát pět (2,9 procent) a 89. SS-Standarte čtyřicet sedm (2,2 procent) mužů v příslušných obvodech kmenového oddílu.¹⁵⁷⁴

Příslušníci SS nebyli rozlišováni jen podle svého věku, ale také podle strávené doby v *Schutzstaffel*. Podle statistiky SS za rok 1938 se jednalo o tyto tři kategorie:

SS-Uchazeči (*SS-Bewerber*)

Jedná se o muže, kteří se ucházeli o přijetí do *Schutzstaffel* a při přijímací prohlídce SS byli shledáni jak schopní, tak i vhodné služby v SS, o jejichž prozatímním přijetí ještě ale nebylo rozhodnuto.

SS-Čekatelé (*SS-Anwärter*)

To jsou ti příslušníci SS, jenž byli pod přidělením čísla SS prozatímně přijati do SS, tzn. všichni *Staffel-Männer* a *Staffel-Dienstgrade*.

SS-Muži (*SS-Männer*)

SS-Muži jsou všichni příslušníci SS, kteří buď k 30. lednu 1936 tři roky náleželi SS, nebo byli jak taková uznáni po splnění předepsaných podmínek a tím s konečnou platností přijati do SS. Každý důstojník SS je v první řadě SS-Mann.

Příslušníci SS, kteří svoji služební povinnost vykonávají u Říšské pracovní služby či u Wehrmachtu, vystupují po dobu tohoto období ze služebního poměru SS. V této době jsou vedeni jako „SS-Náležející“ (*SS-Zugehörige*).

Tabulka č. 29: SS v Dolním Podunají ¹⁵⁷⁵					
Stav k:	52. SS-Standarte				
	SS-Muži	SS-Čekatelé	SS-Uchazeči	SS-Náležející	Celkem
30. 6. 38	32	1108	525	0	1665
31. 12. 38	79	795	414	2	1290
1. 4. 39	993	247	0	?	?
89. SS-Standarte					

¹⁵⁷⁴ WStLA, f. BPD Wien, A1, K 660, Stärke der 11. und der 89. SS-Standarte am 1. April 1939.

¹⁵⁷⁵ Statistisches Jahrbuch der Schutzstaffel, Jahrgang 1938, s. 44-45.; WStLA, f. BPS Wien, A1, K 659. SS-Abschnitt VIII, Stärkemeldung für Monat Juni 1938; Tamtéž, K 658, Gesamtstärkemeldung des SS-Oberabschnittes Donau für das 1. Vierteljahr 1939.

	SS-Muži	SS-Čekatelé	SS-Uchazeči	SS-Náležející	Celkem
31. 12. 38	1020	535	655	35	2246
1. 4. 39	1169	326	1	684	2180
99. SS-Standarte					
	SS-Muži	SS-Čekatelé	SS-Uchazeči	SS-Náležející	Celkem
1. 4. 39	174	0	903	493	1570

Slavnostní přísaha příslušníků SS se ve „východní Marce“ konala 9. listopadu 1938 v noci ve stejnou dobu, kdy příslušníci SS-VT a SS-TV skládali přísahu v Mnichově.¹⁵⁷⁶ Ta neproběhla na jednom místě, nýbrž se odehrávala v jednotlivých stanovištích útvarů. Přísahu skládali všichni příslušníci SS, kteří náleželi k SS v Rakousku před 12. březnem 1938. K nim je nutno připočítat ještě ty SS-Uchazeče, jenž byli při přijímací prohlídce SS shledáni schopní služby v SS.¹⁵⁷⁷

Složení a obsazení pluků

Každý pěší pluk *Allgemeine-SS* se skládal ze tří praporů, každý po čtyřech rotách, které se dále dělily na čtyři, družstva a na nejmenší útvary zvané *Rotte*. Velitel pěšího pluku měl, stejně jako velitel praporu, k dispozici štáb spolupracovníků. K nejdůležitějším patřil adjutant a personální referent v jedné osobě a správní důstojník (*Verwaltungsführer*). Na úrovni pluku a praporů dále působila celá řada referentů, jenž měli na starosti nejrůznější škálu úkolů a povinností. Sportovní referenti

¹⁵⁷⁶ Podle HÖHNE, SS. Elita ve stínu smrti, s. 124-125 vypadala předpisová cesta k plnohodnotnému členství v SS následovně: Kandidát vstoupil do SS 9. listopadu. Tento *Staffel-Bewerber* si oblékl uniformu SS bez límcových výložek. Dne 30. ledna získal hodnost *Staffel-Jungmann* a dostal předběžný průkaz SS. Dne 20. dubna složil *Staffel-Anwärter* s límcovými výložkami a průkazem SS přísahu svému Vůdci. Následovala řada zkoušek. V období mezi přísahou (20. duben) a nástupem do pracovní služby (1. října) musel získat říšský sportovní odznak a naučit se katechismu SS. Poté *Staffel-Anwärter* absolvoval povinnou službu v *Arbeitsdienst* a *Wehrmacht* a jako *Staffel-Vollanwärter* se vrátil do SS. Pokud dostal od *Wehrmacht* dobré hodnocení, mohl být do měsíce s konečnou platností přijat do řádu. Dne 9. listopadu složil ještě jednu přísahu. Zavázal se, že dodrží sňatkový rozkaz z 31. prosince 1931. Ten všem příslušníkům SS ukládal, že se mohou oženit jedině v souladu s rasovými a zdravotními požadavky a pouze v případě, že manželství schválí Hlavní rasový a osidlovací úřad či sám Himmler.

¹⁵⁷⁷ Tamtéž, f. BPD Wien, A1, K 669, Verteiler II vom 8. 10. 1938, Vereidigung; DKB v. 10. 11. 1938, s. 2 („Die nächtliche Vereidigung der Schutzstaffeln“).

(*Sportreferenten*) měli za úkol trénování fyzické zdatnosti svých kolegů, tzv. vedoucí školení (*Schulungsleiter*) dohlíželi na ideologický výcvik. Výcvikový referenti (*Ausbildungsreferenten*) učili muže v zacházení se zbraněmi a s výstrojí, referenti sociální péče (*Fürsorgereferenten*) sháněli nezaměstnaným příslušníkům SS práci či lépe placenou práci. Náplň činnosti referentů protiplynové a protiletadlové obrany (*Gas- und Luftschutzreferenten*) hovořila sama za sebe. Na plukovní úrovni měl jeho velitel k ruce rovněž právního poradce (*Rechtsberater*), tiskového referenta (*Pressereferent*) majícího na starosti komunikaci s tiskem, korneta a velitele hudební čety. Velitel vrchního sanitního oddílu (*San-Oberstaffel*) velel sanitním oddílům (*San-Staffel*) přidělených k jednotlivým praporům.¹⁵⁷⁸

Z uvedených funkcionářů pracovali pro SS na plný úvazek (*hauptamtlich*), tzn. za mzdu, pouze velitel pluku, jeho adjutant a správní důstojník. Ostatní muži zastávali své funkce pouze na vedlejší úvazek (*ehrenamtlich*), tj. dobrovolně ve svém volném čase a bezplatně. Rozsah jejich povinností nebyl natolik velký, aby vyžadoval práci na plný úvazek, pracovali proto v civilním sektoru. Správní důstojníci praporů rovněž vždy pracovali na plný úvazek. V případě velitele praporu a jeho adjutanta byl uplatňován následující klíč. Pokud prvně jmenovaný pracoval na plný úvazek, jeho adjutant jen na vedlejší. Pokud velitel praporu pracoval na vedlejší úvazek, adjutant byl zaměstnán na plný úvazek. Je nutno si uvědomit, že ne každý důstojník či poddůstojník *Allgemeine-SS* toužil v organizaci sloužit *hauptamtlich*. V rámci svého služebního poměru mohl být dotyčný přeložen i na druhý konec Německa.

52. SS-Standarte

Obsazení nejdůležitějších velitelských postů 52. vypadalo na jaře 1939 následovně:¹⁵⁷⁹

Tabulka č. 30: Velitelský sbor 52. SS-Standarte

¹⁵⁷⁸ Podrobně k tabulkovému složení útvarů *Allgemeine-SS* viz BArch, f. NS 33/80, l. 17 an., Festlegung der Planstellen in den Stäben und Einheiten der Allgemeinen-SS; WStLA, f. BPD Wien, A1, K 669, Befehl des SS-Oberabschnittes Donau vom 11. 10. 1938, Verteiler V – Pressereferenten und Mitarbeiter. Srv. také HEIN, Bastian: *Elite für Volk und Führer*, s. 206-207, 216 a 226-227; ZUMR, 99. SS-Standarte, s. 68-69.

¹⁵⁷⁹ BArch, f. NS 34/97, Soupis velitelských pozic 52. SS-Standarte. Hodnosti byly povětšinou doplněny pomocí osobních složek jednotlivých důstojníků uložených v berlínském Bundesarchivu. Pro kompletní složení velitelského sboru 52. SS-Standarte viz příloha práce.

Funkce	Hodnost a jméno	Služ. poměr
Velitel	SS-Obersturmbannführer Sepp Dietz	H ¹⁵⁸⁰
Adjutant a personální referent	SS-Obersturmführer Klaus von Allwörden	H
Správní důstojník	SS-Hauptsturmführer Hans Schwarzäugl	H
Velitel I/52	SS-Hauptsturmführer Eduard Weixelbaum	H
Adjutant a personální referent	SS-Scharführer Franz Hager	N
Správní důstojník	SS-Untersturmführer Anton Glanner	H
Velitel II/52	SS-Hauptsturmführer Anton Mickal	H
Adjutant a personální referent	SS-Untersturmführer Martin Moser	N
Správní důstojník	SS-Untersturmführer Alfred Strasser	H
Velitel III/52	SS-Hauptsturmführer Anton Mandl	N
Adjutant a personální referent	SS-Untersturmführer Max Bühler	H
Správní důstojník	SS-Obersturmführer Josef Nemecek	H
Velitel San–Oberstaffel 52	SS-Oberscharführer Dr. Kurt Hartlieb	N

Z výše uvedených mužů se krom dvou případů jednalo o Rakušany, pouze von Allwörden¹⁵⁸¹ a Bühler¹⁵⁸² pocházeli ze „staré říše.“ S výjimkou Hartlieba¹⁵⁸³ se vždy jednalo o dlouholeté členy SS i NSDAP, jejichž členství se mnohdy datovalo ještě před

¹⁵⁸⁰ Zkratka „H“ – *hauptamtlich* – označovala muže sloužící u SS na plný úvazek, zkratka „N“ – *nebenamtlich* – naopak muže, kteří měli civilní zaměstnání a svoji službu u SS vykonávali bezplatně.

¹⁵⁸¹ Allwörden byl mezi roky 1931 až 1933 členem HJ a od roku 1933 členem SS (č. 199 295). Roku 1934 nastoupil na kurs pro důstojníky SS v Bad Tölzu, v letech 1935-1936 sloužil jako velitel čety ve III. praporu pluku „Germania“. Následně pracoval v Hlavním rasovém a osidlovacím úřadě a jako policejní důstojník v Berlíně. Posléze sloužil jako adjutant velitele pluku a úseku. BArch, RS/A 0057: Klaus von Allwörden (nar. 26. 10. 1914), R.u.S-Fragebogen + Lebenslauf (ned., 1941).

¹⁵⁸² Bühler patřil ke „starým bojovníkům“ a do NSDAP vstoupil již v září 1930 (č. 290 201) a do SS o dva měsíce později (č. 4 375). Do roku 1938 sloužil u SS-VT a od 1. ledna 1939 sloužil jako adjutant III. praporu 52. SS-Standarte. BArch SSO/117 + RS/A 5428: Max Bühler (nar. 11. 12. 1911).

¹⁵⁸³ Hartlieb se sice mohl pochlubit členstvím v NSDAP již od 10. listopadu 1931 (č. 687 399), do SS byl však vstoupil až 20. února 1938 (č. 301 261) v momentě, kdy se „politická situace v tehdejší Rakousku vyostřila.“ BArch SSO/66 A + RS/C 0056 + PK/D 0398: Dr. Kurt Hartlieb (nar. 17. 11. 1907).

zákaz strany v Rakousku v roce 1933. Pouze von Allwörden nebyl členem NSDAP. Jednalo se zároveň i o poměrně mladé muže, jediný Moser byl starší 35 let.

K dispozici máme i seznam všech důstojníků pluku z roku 1938. Důstojnickou hodností disponovalo celkem 24 mužů a ve všech případech se jednalo o rodilé Rakušany. Průměrný věk byl 31 let, nejstarší muž se narodil roku 1897 (Rudolf Puchergger), nejmladší roku 1918 (Gustav Braun).¹⁵⁸⁴ Patnáct mužů prokazatelně vstoupil do SS ještě před zákazem NSDAP v Rakousku v červnu 1933, pouze jeden tak učinil až po anšlusu. Navíc se všech dvacet čtyři mužů mohlo pochlubit stranickou knížkou. Pouze tři muži vstoupili do NSDAP až po jejím zákazu, poslední tak učinil již v dubnu 1934 (Braun). Výmluvná byla taktéž povolání jednotlivých mužů. Pouze tři měli maturitu a pouze jeden vysokoškolské vzdělání. Zbytek mužů byli absolventi učňovských oborů, prodavači či nižší úředníci.¹⁵⁸⁵

Důstojnickou hodnost tedy převážně obdrželi „staří bojovníci“ jako formu odměny za dlouholeté působení v „ilegalitě“. Řada z nich měla za sebou mnohaměsíční pobyt ve vězení nebo v koncentračním táboře Wöllersdorf. Krom čtyř jedinců, jenž uprchli do Německa, všichni ostatní muži zůstali v Rakousku po celá třicátá léta. S ohlednutím k jejich dosaženému vzdělání bylo udělení důstojnické hodnosti privilegiem, o němž by si kupř. v regulární armádě mohli nechat jenom zdát.

Z hlediska postavení v nacistické straně byl nejvýznamnějším důstojníkem Franz Retter. Dle vlastního životopisu byl od konce roku 1934 až do svého útěku do Německa v lednu 1936 dolnorakouským župním vedoucím a po anšlusu se stal primátorem (*Oberbürgermeister*) „hlavního města“ župy Dolního Podunají Kremže. Ač byl členem NSDAP již října 1927 (č. 81 885), příslušníkem SS se stal až 1. června 1938 (č. 293 712) a ujmul se funkce referenta sociální péče v 52. SS-Standarte. Vzhledem k jeho prominentnímu postavení padl návrh, aby byl povýšen na SS-Sturmbannführera. To ovšem vzbudilo velkou nevoli u plukovního velitele Dietze, jenž nalezl zastání i u

¹⁵⁸⁴ Braun se narodil v Gamingu v okrese Scheibbs. Na rozdíl od většinu svých pozdějších druhů pocházel z dobře materiálně zabezpečené rodiny obchodníků. Během svého studia na reálné škole v Kremži vstoupil 1. dubna 1932 do HJ a o dva roky později přestoupil v patnácti letech (!) k SS (č. 309 090) a započal se svým angažmá v NSDAP. Od roku 1936 řídil výstavbu dvou rot SS v Dolních Rakousích a po anšlusu byl 11. září 1938 povýšen na SS-Untersturmführera a byl oficiálně přijat do NSDAP (č. 6 152 637). V říjnu 1938 dobrovolně vstoupil do ozbrojených útvarů SS, kde v průběhu války dosáhl hodnosti SS-Hauptsturmführera a za chrabrost v boji obdržel německý kříž ve zlatě a sponu za boj zblízka ve zlatě. BArch, SSO/100 + RS/A 5155: Gustav Braun (nar. 16. 9. 1918).

¹⁵⁸⁵ Přehledně k celé věci viz tabulku v příloze.

náčelníka štábu SS-Oberabschnittu Österreich SS-Oberführera Ericha Cassela.¹⁵⁸⁶ S ohledem na dosažené hodnosti „starých ilegálních bojovníků 52. SS-Standarte“, jednalo se nanejvýš o SS-Obersturmführera, považoval Dietz Retterovo povýšení na SS-Sturmbannführera za nezasloužené. Takové povýšení by z Rettera učinilo muže s druhou nejvyšší hodností v pluku! Doporučil proto jeho přijetí do SS v nejnižší důstojnické hodnosti SS-Untersturmführer. Himmler výtkám podřízených částečně vyhověl a Rettera avansoval „jen“ na SS-Hauptsturmführera.¹⁵⁸⁷

89. SS-Standarte

Obsazení nejdůležitějších velitelských postů 89. vypadalo na jaře 1939 následovně:¹⁵⁸⁸

Tabulka č. 31: Velitelský sbor 89. SS-Standarte		
Funkce	Hodnost a jméno	Služ. poměr
Velitel	SS-Standartenführer Rupert Pinter	H
Adjutant a personální referent	SS-Untersturmführer Leopold Neureiter	H
Správní důstojník	SS-Obersturmführer Gerhard Staender	H
Velitel I/52	SS-Hauptsturmführer Otto Winter	N
Adjutant a personální referent	SS-Untersturmführer Karl Denk	H
Správní důstojník	SS-Untersturmführer Karl Kudlacek	H
Velitel II/52	SS-Hauptsturmführer Heinz Riegler	H
Adjutant a personální referent	SS-Untersturmführer Karl Thiel	N
Správní důstojník	SS-Scharführer Erwin Osel	H

¹⁵⁸⁶ Cassel vstoupil do NSDAP již v červenci 1926 (č. 41 149) a do SS v prosinci 1931 (č. 23 936). Před přeložením do „východní Marky“ působil jako velitel 49. SS-Standarte, v Hlavním rasovém a osidlovacím úřadě a jako náčelník štábu SS-Oberabschnittu Süd. BArch, SSO/126: Erich Cassel (nar. 1. 9. 1905).

¹⁵⁸⁷ BArch, SSO/24 B + RS/E 5396: Franz Retter (nar. 23. 3. 1898). Povýšení na SS-Sturmbannführera se Retter dočkal 9. listopadu 1940.

¹⁵⁸⁸ BArch, f. NS 34/97, Soupis velitelských pozic 89. SS-Standarte. Hodnosti byly povětšinou doplněny pomocí osobních složek jednotlivých důstojníků uložených v berlínském *Bundesarchivu*. Pro kompletní složení velitelského sboru 89. SS-Standarte viz příloha práce.

Velitel III/52	SS-Hauptsturmführer Hans Mussil	H
Adjutant a personální referent	SS-Unterscharführer Kurt Laferl	N
Správní důstojník	SS-Unterscharführer Wilhelm Rossmann	H
Velitel San–Oberstaffel 89	SS-Obersturmführer Dr. Wilhelm Pfoser	N

Pro velitele 89. SS-Standarte platila do značné míry ta samá charakteristika jako pro ty z 52. SS-Standarte. Dlouholetí členové SS i NSDAP, jenž si získali ostruhy po zákazu strany v Rakousku či dokonce ještě před ním. Téměř všichni byli rodilými Rakušany, pouze správní důstojník Staender pocházel ze „staré říše.“¹⁵⁸⁹ Na tyto pozice dosazovalo vedení SS muže, jenž měli se správou útvarů SS zkušenosti a byli s jejich fungováním obeznámeni. Proto se v Rakousku můžeme poměrně často setkat s případy, kdy pozice správních důstojníků zastávali Němci. Týkalo se to především vrchních úseků, úseků a pluků.

Ač se dva prapory pluku nacházely na území župy Dolní Podunají, tamější muži okupovali pozice pouze jednoho z nich, a to II. v Badenu u Vídně. Ve všech třech případech se jednalo o bývalé členy 9. SS-Standarte.

99. SS-Standarte

Obsazení nejdůležitějších velitelských postů 99. SS-Standarte vypadalo v březnu 1939 následovně.¹⁵⁹⁰

Tabulka č. 32: Velitelský sbor 99. SS-Standarte		
Funkce	Hodnost a jméno	Služ. poměr

¹⁵⁸⁹ Staender pocházel z Berlína a členem SS byl od prosince 1934 členem SS (č. 234 521). Členem strany byl od 1. května 1937 (č. 3 782 735). Předtím, než byl v květnu 1938 jmenován správním důstojníkem 89. SS-Standarte, zastával tuto funkci tři roky u německých pěších pluků *Allgemeine-SS*. BArch/SSO 148 B: Gerhard Staender (nar. 18. 3. 1912).

¹⁵⁹⁰ ZUMR, 99. SS-Standarte, s. 69. Hodnosti byly povětšinou doplněny pomocí osobních složek jednotlivých důstojníků uložených v berlínském *Bundesarchivu*. Na tomto místě stojí za zmínku, že všichni tři velitelé praporů 99. SS-Standarte uvedení v seznamu důstojníků SS z prosince 1938 jsou uvedeni špatně. Ve skutečnosti se jednalo o velitele praporů 98. SS-Standarte ze severní Moravy. Srv. DAL 1938, s. 154-155 a 272. Mylně jako členové 99. SS-Standarte jsou zde uvedeni i další důstojníci 98. SS-Standarte. Pro kompletní složení velitelského sboru 99. SS-Standarte viz příloha práce.

Velitel	SS-Obersturmbannführer Karl-Heinz Urban	H
Adjutant a personální referent	SS-Obersturmführer Georg Turbain	H
Správní důstojník	SS-Untersturmführer Walter Bahnsen	H
Velitel I/99	SS-Untersturmführer Ernst Leisner	N
Adjutant a personální referent	SS-Untersturmführer Leopold Mayer	H
Správní důstojník	SS-Oberscharführer August Grassner	H
Velitel II/99	SS-Untersturmführer Ronald Bienert	H
Adjutant a personální referent	SS-Unterscharführer Anton Strümpel	N
Správní důstojník	SS-Untersturmführer Hans Mikudim	H
Velitel III/99	SS-Untersturmführer Rudolf Horak	H
Adjutant a personální referent	Neobsazen	N
Správní důstojník	SS- Scharführer Walter Medlin	H
Velitel San–Oberstaffel 99	Neobsazen	

Znojemský pluk se vzhledem ke svému geografickému rozpoložení a době svého vzniku od ostatních pluků v mnohém odlišoval, na jeho personální složení se proto podíváme podrobněji. 99. SS-Standarte vznikla jako jedna z deseti pluků postavených po okupaci československého pohraničí. Měla výjimečné postavení v tom smyslu, že se území její působnosti nalézalo jak v nově připojeném území, tak i na starém říšském území. V řadě ohledů byl ale její vývoj identický s jejími sestrami. Příkladem může být výběr nejvyšších funkcionářů, velitelů pluků a praporů. SS se všeobecně snažila, aby co nejvíce velitelů bylo tak říkajíc „domácích“. Na rozdíl od Rakouska však v Československu nikdy nepůsobila NSDAP ani její deriváty včetně SS.

Náborové komise se proto koncentrovaly především na místní prominentní německé nacionalisty, bývalé členy SdP (*Sudetendeutsche Partei*, Sudetoněmecká strana)¹⁵⁹¹, FS (*Freiwilliger deutscher Schutzdienst*, Dobrovolná německá ochranná

¹⁵⁹¹ SdP vznikla v říjnu 1933 jako Sudetoněmecká fronta domoviny (*Sudetendeutsche Heimatfront*, SHF) pod vedení Konrada Henleina. Před parlamentními volbami v květnu 1935 se SHF přejmenovala na SdP a

služba)¹⁵⁹² či SFK (*Sudetendeutsches Freikorps*, Sudetoněmecký sbor dobrovolníků).¹⁵⁹³ Z dochovaných dokumentů nicméně vyplývá, že řadu nejschopnějších mužů „vyfoukly“ SS její rivalové z SA¹⁵⁹⁴, což alespoň částečně vysvětluje nízké zastoupení Němců z pohraničí na úrovni velitelů pluků a praporů v některých oblastech.¹⁵⁹⁵

Velitelský sbor 99. SS-Standarte byl mixem, v němž našli zastoupení jak Němci ze „staré říše“, tak z Rakouska i z pohraničí. Jelikož patrně mezi místními Němci nebyla nalezena dostatečně výrazná osobnost, jenž by byla ochotná a schopná převzít funkci velitele pluku, byl jím jmenován Karl-Heinz Urban. Ten se v této roli osvědčil jak před, tak i po anšlusu, a působil i v náborové komisi SS na jižní Moravě. Jeho adjutantem byl jmenován dosavadní pobočník velitele III. praporu 11. SS-Standarte Georg Turbain (1911-2004)¹⁵⁹⁶, mající za sebou dlouholeté členství v NSDAP i v SS.¹⁵⁹⁷

po volbách se stala s přehledem nejsilnější německou politickou stranou. Od konce roku 1937 se strana zcela podřídila zahraničně politickým cílům nacistického Německa a hrála aktivní roli při rozbití Československa. Před podepsáním mnichovské dohody měla strana více jak 1 300 000 členů, což bylo vzhledem k počtu Němců v Československu obrovské číslo. Stručná historie SdP viz TÓTH, NOVOTNÝ, STEHLÍK, *Národnostní menšiny v Československu 1918-1938*, s. 64-75.

¹⁵⁹² FS vznikl v květnu 1938, oficiálně jako pořadatelská a pořádková služba SdP. Ve skutečnosti se jednalo o úderní oddíly budované podle vzoru SA. FS byl rozdělen na místní, okresní a krajské skupiny, přičemž nejmenším útvarem byla *Schar* (družstvo) o deseti až patnácti členech. Na vrcholu sudetské krize byl, stejně jako SdP, 15. září zakázán. Jeho členové dílem uprchli za hranice do Německé říše, kde se stali příslušníky nově vzniklého SFK, dílem zůstali a působili v podzemí a pomáhali SFK při jeho teroristických akcích proti československým úřadům. Srv. LUH, Andreas: *Der Deutsche Turnverband in der Ersten Tschechoslowakischen Republik. Vom völkischen Vereinsbetrieb zur volkspolitischen Bewegung*. München 1988, s. 417-419; RÖHR, Werner: *Der „Fall Grün“ und das Sudetendeutsche Freikorps*. In: Hans Henning Hahn (Hrsg.): *Hundert Jahre sudetendeutsche Geschichte - Eine völkische Bewegung in drei Staaten*. Frankfurt am Main/ Berlin/ Bern/ Bruxelles/ New York/ Oxford/ Wien 2007, s. 247.

¹⁵⁹³ SFK vznikl v polovině září 1938 jako paravojenská formace sudetských Němců určená k destabilizaci Československa. Formálně mu velel Konrad Henlein a dělil se na čtyři, později šest skupin. Provedl na dvě stovky akcí teroristického charakteru, jimž padlo za oběť více jak jedno sto osob a více jak 2000 osob bylo odvečeno do Německa. Formálně byl SFK rozpuštěn k 9. říjnu 1938 a jeho příslušníci do značné míry přešly k nově vytvořeným útvarům SA a SS. Srv. BROSZCAT, Martin: *Das Sudetendeutsche Freikorps*. In: *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*. 9. Jahrgang, Heft 1, 1961, s. 30-49.

¹⁵⁹⁴ BArch, f. NS 33 SS-Führungshauptamt (dále jen NS 33), NS 33/181, s. 62-63, Der Chef des Hauptamtes, Berlin, den 5. 4. 1939, Betreff: Dienstreise in das Protektorat Böhmen und Mähren.

¹⁵⁹⁵ Z 39 mužů působících v únoru 1939 na uvedených velitelských pozicích pocházelo 22 z československého pohraničí. Bylo příznačné, že v některých případech byly funkce velitelů pluků a praporů výhradě v rukou Němců z pohraničí (98. a 102. SS-Standarte), jindy naopak pouze v rukou Němců ze „staré říše“ (97. a 101. SS-Standarte). Srv. přehled v ZUMR, Himmlerova elita v Sudetech, s. 62.

¹⁵⁹⁶ Farnost Bisamberg, Matrika N 1900-1920, fol. 114.

¹⁵⁹⁷ Turbain byl členem NSDAP již od listopadu 1930 (č. 361 735) a krátce nato vstoupil do SA od roku 1932 velel SA-Sturmu 2/21. Po složení maturity byl většinou nezaměstnaný, údajně jej vždy propustili z důvodů jeho politického angažmá. V únoru 1934 přestoupil k SS (č. 307 810) a patrně již v témže roce se stal velitelem roty v severovýchodní části Dolních Rakous. Deset měsíců strávil ve vězení a v internačním táboře Wöllersdorf. Dne 9. listopadu 1937 byl povýšen na SS-Untersturmführera a po anšlusu se stal adjutantem velitele III. praporu 11. SS-Standarte. BArch, SSO/193 B: Georg Turbain (nar. 19. 4. 1911).

Velitelé znojemského a mikulovského praporu pocházeli z řad moravských Němců. Do čela I. praporu byl postaven muž, o kterém se dochovala jen hrstka informací. Ernst Leisner se narodil 22. srpna 1907, byl to známý obchodník s obuví a bydlel ve Znojmě v dnešní ulici Palackého čp. 28. Leisner byl okresním velitelem FS ve Znojmě a po záboru pohraničí vstoupil do SS (č. 313 938) a s účinností od 1. prosince 1938 byl jmenován velitelem I. praporu 99. SS-Standarte a současně povýšen na SS-Untersturmführera.¹⁵⁹⁸

To o veliteli II. praporu v Mikulově Ronaldu Bienertovi je k dispozici podstatně více informací. Narodil se roku 1914 v městě Pula na istrijském poloostrově v rodině kartografa. Po obsazení města Italy po skončení první světové války se rodina přestěhovala do Liberce, odkud Ronaldův otec pocházel. Stejně jako on se stal kartografem a působil také jako turner. Na podzim 1936 nastoupil vojenskou službu u pěšího pluku 44 v Turnově. Po měsíci výcviku byl poslán do poddůstojnické školy v Liberci, ovšem na začátku prosince si při lyžování vážně poranil oko a strávil pak čtvrt roku v nemocnici. Pro propuštění z vojenské služby působil jako učitel tělocviku v Brně. Vstoupil do FS, v níž se stal krajským vedoucím. Zároveň byl činný i ve zpravodajské skupině senátora Gottfrieda Krczala, který si na Moravě vybudoval hustou síť informátorů. Vykonával kurýrní službu pro SdP a jako kartograf nechal vyhotovit speciální mapy jižní a střední Moravy s vyznačeným československých opevnění. Dne 16. září 1938 uprchl za hranice a dále pokračoval ve zpravodajské činnosti.¹⁵⁹⁹

Ihned po zahájení náboru na jižní Moravě se Bienert 10. října 1938 přihlásil do SS (č. 313 939) a pracoval v náborové komisi pod SS-Standartenführerem Kerstenem. Dne 1. listopadu vstoupil do NSDAP (č. 6 582 997), o dva dny později převzal velení praporu SS v Mikulově a k 1. prosinci 1938 byl jmenován SS-Untersturmführerem. Bienert se ovšem v Mikulově příliš dlouho nezdržel. Na počátku února 1939 byl poslán do Dachau na vzdělávací kurs pro důstojníky SS z okupovaného pohraničí. Po obsazení vnitrozemí českých zemí byl ovšem již 18. března přeložen do Brna, kde dohlížel na nábor nových mužů do řad SS. Sám velitel Doplnovacího úřadu SS Berger vyjádřil Bienertovi uznání za jeho práci a přislíbil mu do září povýšení na SS-Obersturmführera, ke kterému ale došlo až březnu 1940. Bienert měl v Brně působil jako adjutant II. praporu 107. SS-Standarte, nakonec byl ale pověřen velením nad celým praporem. Ani v Brně se

¹⁵⁹⁸ ZUMR, 99. SS-Standarte, s. 70-71.

¹⁵⁹⁹ Tamtéž, s. 71.

ovšem příliš dlouho nezdržel, neboť byl již 1. srpna 1939 pověřen velením I. praporu pražské 108. SS-Standarte.¹⁶⁰⁰

Bienertovým nástupcem v čele mikulovského praporu SS se stal SS-Sturmbannführer Ernst Nickel, který se narodil v roce 1905 v Osthofenu u Wormsu. Nickel vstoupil do řad SS již 1. srpna 1931 (č. 11 897) a v blíže neupřesněnou dobu i do NSDAP (č. 475 909) a jeho kariéra byla z počátku velmi rychlá. Již 20. dubna 1935 získal hodnost SS-Sturmbannführera a působil jako velitel dvou pluků. Poté se ovšem jeho služební postup zastavil, vyšší hodnosti nikdy nedosáhl. Působil pak jako velitel praporů a v červenci 1938 byl na jeden rok odvelen do „říšského tábora NSDAP“ (*Reichslager NSDAP*). Po uplynutí plánované doby jeho působení v táboře nepřipadalo jeho delší setrvání tamtéž v úvahu, neboť se dostal do sporů s táborovým vedoucím, který požádal o jeho přeložení. Pro Nickela tak muselo velení SS urychleně najít nové působiště, a když byl Ronald Bienert pověřen velením nad brněnským praporem *Allgemeine-SS*, převzal Nickel jeho mikulovský prapor.¹⁶⁰¹

Jelikož Leisner pracoval pro SS pouze na vedlejší úvazek, dostal pobočníka na plný úvazek v podobě zkušeného Leopolda Mayera. Jednalo se o velitele roty a praporu v bývalé 9. SS-Standarte, jenž před přeložením do Znojma zastával funkci Stabsscharführera v motorizované rotě SS XXXI ve Vídni. Bienertův a Nickelův adjutant, Anton Strümpel, pocházel z Vídně a v době jeho uvedení do funkce mu bylo pouhých dvacet jedna let.¹⁶⁰²

Na velitele III. praporu, rozprostírajícím se na území *Weinviertel*, byl původně navržen velitel II. praporu 11. SS-Standarte Walter Turza, neboť prý ze služebních důvodů nemohl zůstat ve Vídni.¹⁶⁰³ Návrh ale z neznámých důvodů neprošel a velitele praporu byl jmenován SS-Untersturmführer Rudolf Horak. Ten se narodil v roce 1912 ve Vídni, nicméně oba jeho rodiče pocházeli z Čech. Vyučil se řezníkem a již v osmnácti letech se v roce 1930 stal členem NSDAP (č. 301 695) a SA. V únoru 1931 byl převeden k SS (č. 268 484) a svoji službu u ní vykonával až do svého útěku do Německa v březnu

¹⁶⁰⁰ Tamtéž, s. 71-72; Národní archiv (dále jen NA), f. NSDAP – spojovací ústředna při úřadu říšského protektora, Praha, k. 768, sign. 123-768-6, SS-Stammkarte.

¹⁶⁰¹ BArch, SSO/349 A: Ernst Nickel (nar. 25. 8. 1905); ZUMR, 99. SS-Standarte, s. 72.

¹⁶⁰² Strümpel byl od června 1935 členem SS (č. 295 571) a od 1. května 1938 oficiálně (ilegálně od června 1935) členem NSDAP (č. 6 242 174). BArch, RS/G 0101: Anton Strümpel (nar. 1. 9. 1917).

¹⁶⁰³ WStLA, f. BPD Wien, A1, K 716, 99. SS-Standarte, SS-Abschnitt XXXI an den SS-Oberabschnitt Donau vom 29. Oktober 1938.

1935. Tam působil v táboře Ranis pro příslušníky SS uprchlé z Rakouska. Do své vlasti se vrátil až po jejím obsazení německou armádou. U příležitosti Hitlerových narozenin se dočkal povýšení na SS-Untersturmführera a než byl pověřen velením nad III. praporem 99. SS-Standarte, působil ve štábu Abschnitt XXXI ve Vídni.¹⁶⁰⁴

Výběr správních důstojníků se řídil již zmiňovaným pravidlem, kdy velení SS dosazovalo povětšinou muže mající již se správou útvarů SS zkušenosti. Plukovní správní důstojník Walter Bahnsen působil v této funkci u různých pluků v Německu¹⁶⁰⁵, August Grassner vykonával tutéž funkci u Hitlerjugend¹⁶⁰⁶ a Walter Medlin byl členem SS čtyři roky, než začal působit ve správě 99. SS-Standarte a v SS-Oberabschnittu Donau.¹⁶⁰⁷ Pouze Hans Mikudim patřil k místním Němcům.¹⁶⁰⁸

Z jedenácti mužů uvedených v tabulce výše byli pouze tři z jižní Moravy – Leisner, Mikudim a Bienert. Jestli to bylo v porovnání s ostatními pěšími pluky postavenými v okupovaném československém pohraničí hodně nebo málo, bude muset zodpovědět další výzkum. Pokud bychom měli ve zkratce uvést některé společné znaky celé skupiny jedenácti mužů, jednalo by se o tyto. Krom Urbana a Leisnera se jednalo o muže mladší třiceti let a krom Turbaina žádný mužů neměl ani maturitu. Všichni zato měli za sebou dlouholeté členství v nejrůznějších národně socialistických, resp. německy nacionalistických organizacích, za což byli odměněni placenou prací pro SS, důstojnickými hodnostmi či obojím. Obzvlášť povýšení na důstojníka bylo pro muže jako

¹⁶⁰⁴ DAL 1938, s. 392; ZUMR, 99. SS-Standarte, s. 72.

¹⁶⁰⁵ Bahnsen vstoupil do SS v listopadu 1933 (č. 135 303) a do NSDAP v květnu 1937 (č. 4 523 116). Po anšlusu Rakouska se stal správním důstojníkem II. praporu 89. SS-Standarte v Badenu u Vídně, kde působil až do svého přeložení do Znojma. BArch, SSO/28 + RS/A 0189: Walter Bahnsen (nar. 16. 12. 1907).

¹⁶⁰⁶ Grassner pocházel ze Štýrska a v prosinci 1931 vstoupil v osmnácti letech jak do SS (č. 33 846), tak i NSDAP (č. 780 437). Účastnil se červencového puče, za což strávil šest měsíců ve vězení. V listopadu 1936 uprchl do Německa, několik měsíců strávil v táboře SS Waischenfeld a nakonec se stal pokladníkem u HJ v Královci. BArch, RS/B 5288: August Grassner (nar. 28. 8. 1913).

¹⁶⁰⁷ Medlin se narodil ve Vídni, od září 1934 byl členem SA a NSDAP (č. 6 149 362). Dne 1. října 1935 přestoupil k SS (č. 297 527). Po anšlusu krátce sloužil u 89. a 99. SS-Standarte a štábu SS-Oberabschnittu Donau, než byl v březnu 1939 jmenován správním důstojníkem III. praporu 99. SS-Standarte. BArch, RS/D 5420: Walter Medlin (nar. 19. 5. 1915); WStLA, f. Gauakten: Walter Medlin.

¹⁶⁰⁸ Mikudim se narodil jako nemanželské dítě Johanna Mikudima a Anny Polické v Hardeggu. Pracoval jako prodavač a už od mládí byl silně německy-nacionálně orientován. V roce 1923 se stal členem národovecky orientovaného DTV, roku 1931 členem DNSAP. Po jejím rozpuštění vstoupil do SHF/SdP a v roce 1938 spoluzakládal FS ve Znojmě. Po mobilizaci československé armády uprchl za hranice a stal se příslušníkem SFK. Po okupaci pohraničí vstoupil 10. října 1938 do SS (č. 313 938) a v listopadu do NSDAP (č. 6 471 897). S účinností od 1. prosince byl povýšen na SS-Untersturmführera. Farnost Hardegg, Matrika N 1909-1938, fol. 16; BArch, SSO/318 A + RS/D 5528: Hans Mikudim.

Horak či Mikudim privilegiem, jakým by se jim jinak těžko dostalo, a služba v SS pro ně nepochybně znamenala společenský vzestup.

Pokud jde o další důstojníky 99. SS-Standarte, stojí za zmínku ještě dva muži, kteří byli povýšeni do hodnosti SS-Sturmbannführera k 30. lednu 1939.¹⁶⁰⁹ Prvním byl Felix Bornemann (1894-1990), dlouholetý funkcionář DNSAP a SdP a od prosince 1938 okresní vedoucí NSDAP ve Znojmě. Druhým potom JUDr. Alfred Kottek (1906-1943), znojemský advokát a také bývalý člen DNSAP a SdP, od roku 1940 policejní ředitel ve Znojmě. Jak Bornemann, tak Kottek navíc získali v prosinci 1938 v doplňovacích volbách do Říšského sněmu poslanecké mandáty. Oba muži vykonávali svoji službu u SS pouze honorárně a k 99. SS-Standarte byli přiděleni jen krátký čas. Zatímco byl Kottek přidělen k SS-Abschnitt XXXI, Bornemann k SD.¹⁶¹⁰

Plukovní štáb byl z jedné poloviny složen z moravských Němců, z druhé z Rakušanů, ke kterým je nutno připočíst Bahnesena ze „staré říše“. Obdobně byly složeny štáby znojemského a mikulovského praporu. Větším dílem z místních Němců, z menšího z Rakušanů, jenž tvořili celé osazenstvo štábu korneuburského praporu. Velitelé rot, čet a družstev se rekrutovali z řad místních mužů, což jasně dokládají jejich členská čísla.¹⁶¹¹

Pokud jde o mužstvo znojemského pluku, musíme rozlišit mezi „starými“ členy SS ve *Weinviertelu* sdružené ve III. praporu a „novými“ členy na jižní Moravě soustředěných v I. a II. praporu. Zatímco si SS v severozápadních částí Dolních Rakous přinesla svoji členskou základnu z doby před anšlusem, na jižní Moravě tomu tak, až na několik výjimek¹⁶¹², nebylo. Mužstvo se, stejně jako důstojníci, rekrutovalo z řad

¹⁶⁰⁹ SS-Verordnungsblatt, 5. Jahrgang, Nummer 1 (30. 1. 1939).

¹⁶¹⁰ ZUMR, 99. SS-Standarte, s. 72-73.

¹⁶¹¹ Muži, kteří vstoupili do SS po anšlusu Rakouska, obdrželi průkazy od čísla 292 000 a výše. Stejná čísla obdrželi i muži, jenž v Rakousku vstoupili do SS před 13. březnem 1938, ale doposud žádné členské číslo přiděleno neměli. Osoby vstoupivší do SS po okupaci československého pohraničí obdržely čísla od 313 000 a výše. Pro přehled velitelů 99. SS-Standarte srv. tabulku v příloze.

¹⁶¹² Jedním z hrstky mužů z jižní Moravy, který se stal členem SS ještě před okupací pohraničí, byl Franz Repper z Jaroslavice. Dne 1. dubna 1932 vstoupil do DNSAP, v listopadu 1933 uprchl z Československa do Německa z důvodu obžaloby za šíření nacistické propagandy. O měsíc později dorazil do Vídně, kde se stal členem 3. SA-Sturmu 24. SA-Standarte. Jelikož mu i zde za jeho ilegální aktivity hrozilo zatčení, znovu uprchl do říše. Dne 3. června 1935 se nechal přeložit k SS (č. 272 148) a byl umístěn do tábora SS Ranis pro rakouské uprchlíky. Po vzniku SFK se dobrovolně přihlásil do jeho řad a po obsazení jižní Moravy byl pověřen výstavbou SS ve své rodné obci, kde byl později jmenován velitelem 4. roty 99. SS-Standarte. Od 1. ledna 1940 byl veden jako člen NSDAP (č. 8 503 723). BArch, SSO/24 B + RS/E 5390: Franz Repper (nar. 23. 3. 1913); SOKA Znojmo, Z/ONV-II. Okresní národní výbor Znojmo: Vyšetřovací komise ONV a trestní

bývalých členů SdP, FS a SFK.¹⁶¹³ Vzhledem ke stavu pramenné základny bohužel nejsme schopni určit, do jaké míry.¹⁶¹⁴

Muselo se nicméně jednat o velké počty, jak dokazují životopisy řady příslušníků pluku. Velitel 1. roty Sepp Meister uvedl, že se k *Allgemeine-SS* přihlásil s mnohými kamarády (podtrhl J. Z.) ze Znojma okamžitě po „převratu.“¹⁶¹⁵ Obdobnou životní dráhu jako Meister mohl vykázat i velitel 2. roty Hans Schulak (1912-1944)¹⁶¹⁶ či tiskový referent pluku a člen sanitního oddílu I. praporu Josef Dudek.¹⁶¹⁷

Náboženská politika

SS nebyla jen politickou a vojenskou organizací, nýbrž také militantním, pseudonáboženským řádem 20. století, jehož vyznání víry se označovalo pojmem „věřící v boha“ (*gottgläubig*), které se ale zároveň nikdy plně nerozvinulo.¹⁶¹⁸ Himmler, jenž sám sebe považoval za reinkarnaci východofranského krále Jindřicha Ptáčníka (876-936), striktně odmítal učení římsko-katolické církve a potažmo i celé křesťanství¹⁶¹⁹ Při jedné poradě v návaznosti na tryznu za Reinharda Heydricha dokonce prohlásil, že křesťanství

nalézací komise ONV, spis VS XI. 5674/47, K 69 Lebenslauf (ned., 1940); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Franz Repper, č. spisu (237 422).

¹⁶¹³ Několik týdnů po okupaci byla sepsána kronika I. skupiny SKF, která působila na jižní Moravě. Je v ní popsán vznik SFK, postavení IV. skupiny, později přejmenované na I., její struktura i personální obsazení. Zachyceny jsou také její teroristické aktivity a vše je doplněno dobovými fotografiemi. Kronika se dnes nalézá v Národním archivu, NA, f. 114-230-3. Teilchronik des Sudetendeutsches Freikorps Konrad Henlein. Gruppe I Gruppenführer Kamerad Fritz Bürger.

¹⁶¹⁴ Ve Vídeňském městském a zemském archivu jsou sice dochovány rotní seznamy příslušníků 99. SS-Standarte, kupř. členské seznamy SFK z jižní Moravy se ale, na rozdíl od těch z jiných oblastí, v pražském Národním archivu nedochovaly. Nemůžeme je tak porovnat a žádný dobový dokument z proveniencie SS, jenž by tento faktor zohledňoval, se autorovi nalézt nepodařilo.

¹⁶¹⁵ Prodavač Meister byl členem DTV, DNSAP, SdP i FS. Dne 10. října 1938 vstoupil do SS (č. 335 773) a nedlouho poté i do NSDAP (č. 6 571 103). Byl pověřen vedením 1. roty ve Znojmě a pracoval v SD ve venkovní služebně SD tamtéž. BArch, RS/D 5420: Sepp Meister (nar. 8. 11. 1910).

¹⁶¹⁶ Schulak byl povoláním prodavač a byl prokazatelně členem DTV a FS. Od listopadu 1938 byl členem SS (č. 336 499) i NSDAP (č. 6 581 472). BArch, RS/F 5090: Hans Schulak (nar. 4. 6. 1912).

¹⁶¹⁷ Dudek měl před svým vstupem do SS (č. 335 736) a NSDAP (č. 6 569 430) za sebou členství v SdP, FS i SFK. SOKA Znojmo, Z/ONV-II, Okresní národní výbor Znojmo, Vyšetřovací komise ONV a trestní nalézací komise ONV, spis VS XI. 5786/47 Josef Dudek.

¹⁶¹⁸ K víře v řadách SS srv. STEINER, John M.: Über das Glaubensbekenntnis der SS. In: BRACHER, Karl Dietrich/FUNKE, Manfred/JACOBSEN, Hans-Adolf (Hrsg.): Nationalsozialistische Diktatur 1933-1945. Eine Bilanz. Bonn 1986, s. 206-223.

¹⁶¹⁹ V jednom svém projevu výmluvně poznamenal: „Všude naleznete v rozhodujících chvílích zásah dvou světových mocností, katolické církve a Židů. Obě usilují o světovládu (sic), prakticky se k smrti nesnášejí, ale v boji proti germánství jsou jednotní (sic). Jednu z těchto mocností jsme přinejmenším v Německu porazili, se druhou se vypořádáme po velké válce. Dnes máme bohužel svázané ruce, z diplomatické chytrosti musíme naše pravé pocity ukrývat, ale tyto časy se změní.“ Tamtéž, s. 208.

je „nejhorší mor, který nás kdy v historii postihl.“¹⁶²⁰ Židovsko-křesťanské základy německé společnosti, zhmotněné v její tradiční i současné kultuře, měly být nahrazeny modifikovaným severským pohanstvím. Na křesťanskou víru bylo nahlíženo jako na židovskou a slabou a měla být nahrazena vírou v přírodního Boha, Boha vlastního národa, osudu a krve. Na místo kříže nastoupil hákový kříž a na místo svaté krve Vykupitelově nastoupila „čistá krev“ germánského kmene.¹⁶²¹

SS byla proto budována jako řád, jenž si zakládal na filozofii Friedricha Nietzscheho a světonázorech mužů jako byl Georg rytíř von Schönerer, Joseph Arthur hrabě von Gobineau, Houston Stewart Chamberlain či Alfred Rosenberg, Walter Darré i Adolf Hitler. Její světonázor, a tím i národně-socialistický světonázor, a křesťanská víra byly pokládány za neslučitelné.¹⁶²² Národně socialistický Bůh byl jiný než ten křesťanského učení. Nebyl Bohem lásky a milosrdenství, k němuž stejnou měrou vzhlíželi silní a slabí. Národně socialistický Bůh byl stranický, tvrdý a krutý a boj o přežití byl pokládán za nejdůležitější ze všech věčných zákonů.¹⁶²³

Jako většina náboženských řádů byla i *Schutzstaffel* hierarchicky členěna. Krom standartního dělení na důstojníky, poddůstojníky a mužstvo se příslušníci SS dělili i podle udělených čestných symbolů: Prstenu se smrtihlavem (*SS-Totenkopfring*), dýky (*SS-Ehrendolch*) a kordu říšského vůdce SS (*Ehrendegen Reichsführer SS*, hovorově též *SS-Ehrendegen*), který byl považován za nejvyšší vyznamenání a jehož vlastnictví znamenalo příslušnost k nejužšímu kruhu SS.¹⁶²⁴ Stejně tak disponovala i vlastními slavnostmi, pamětními dny a obřady. Některé se měly konat v úzkém rodinném kruhu, jiné naopak na lokální či regionální úrovni. Církevní svatba byla pokládána za nežádoucí, místo toho byla preferována občanskoprávní následovaná „přiměřenou“ oslavou s kamarády ze SS a nadřazeným důstojníkem. Narození dítěte se mělo konat s vyloučením církve, stejně tak jako pohřby.¹⁶²⁵

Církevní svátky jako Vánoce či Velikonoce měly být nahrazeny pohanskými slavnostmi, z nichž nejvýznamnější byl „*Jul-Fest*“ spojený se zimním slunovratem, jenž

¹⁶²⁰ HEIN, *Elite für Volk und Führer*, s. 246.

¹⁶²¹ STEINER, *Über das Glaubensbekenntnis der SS*, s. 210.

¹⁶²² Evropský fašismus měl mnoho podob a zdaleka ne každý měl tak skriktně odmítavý postoj vůči křesťanství jako SS. K historii fašismu srv. např. NOLTE, Ernst: *Fašismus ve své epoše*, Praha 1998.

¹⁶²³ STEINER, *Über das Glaubensbekenntnis der SS*, s. 213-215.

¹⁶²⁴ Tamtéž, s. 216-217. Jaký význam byl přikládán těmto vyznamenáním, dokládá i fakt, že pro udělení prstenu a kordu byly vyhrazeny speciální kolony v osobních složkách důstojníků SS.

¹⁶²⁵ Tamtéž, s. 217-216.

měl napomoci odklonu od křesťanství.¹⁶²⁶ A také oslavou dnů, jenž se obzvláštní měrou vztahovaly k nacistické historii. Jednalo se o stejná data, k jakým docházelo k povyšování uvnitř SS, tedy 20. duben, 9. listopad a 30. leden.¹⁶²⁷

Takto nastavená náboženská politika SS nevyhnutelně vedla ke konfliktům s tradičními církvemi. Jelikož Himmler věděl, že většina příslušníků SS chtěla alespoň nominálně svoji příslušnost k církvi uchovat, vyvíjel na své muže velký tlak, aby z ní vystoupili. Obzvláště pro povýšení na důstojníka bylo nezbytné, aby dotyčný vystoupil z církve. Na řadové členy tak velký tlak nebyl, pokud ale někdo zamýšlel dělat kariéru v SS, nic jiného mu než vystoupit z církve nezbývalo.¹⁶²⁸

Velký rozdíl byl nicméně mezi *Allgemeine-SS* na jedné straně a *SS-Verfügungstruppe* a *SS-Totenkopfverbände* na straně druhé, což lze dokumentovat na oficiálních statistikách SS. Na sklonku roku 1938 bylo 21,9 procent příslušníků *Allgemeine-SS* „věřící v boha“, v případě SS-VT a SS-TV to bylo 54, resp. 69 procent, přičemž tato čísla v následujícím roce stoupla na 56, resp. 80 procent!¹⁶²⁹ Podle sčítání lidu v Německé říši z května 1939 spadalo přitom do této kategorie pouze 3,5 procent obyvatel!¹⁶³⁰ Na příslušníky SS-TV a SS-VT byl vyvíjen mnohem silnější nátlak na vystoupení z církve, což souviselo se skutečností, že příslušníci ozbrojených SS jakožto placení profesionálové stáli ve vztahu k SS ve větší závislosti než jejich kolegové z *Allgemeine-SS*, kteří povětšinou sloužili u SS jen honorárně.¹⁶³¹

Je nutné zdůraznit, že uvedená čísla jsou nejméně ve dvou ohledech zavádějící. To, že byl příslušník SS členem jedné z křesťanských církví, ještě nijak nevypovídalo o intenzitě jeho religiozity. Tedy zda byl jen matrikovým křesťanem či zda pravidelně chodil v neděli na bohoslužby. Jelikož byl veřejnosti dobře znám nepřátelský postoj SS k církvím, působil tento fakt již sám o sobě jako selektivní mechanismus, který zbožné

¹⁶²⁶ Na Himmlerovo přání se však slavil až poslední den roku. Vybraní muž získávali jako jeho uznání tzv. svícen zimního slunovratu SS (*SS-Julleuchter*), což byl svícen s germánskými runami vyrobený z hlíny.

¹⁶²⁷ HEIN, *Elite Für Volk und Führer*, s. 247-250; STEINER, *Über das Glaubensbekenntnis der SS*, s. 218-220.

¹⁶²⁸ HEIN, *Elite Für Volk und Führer*, s. 251; STEINER, *Über das Glaubensbekenntnis der SS*, s. 220-221.

¹⁶²⁹ *Statistisches Jahrbuch der Schutzstaffel der NSDAP, Jahrgang 1938*, s. 105; WEGNER, *Hitlers politische Soldaten*, s. 251.

¹⁶³⁰ Celkem 95 procent se přihlásilo k nějaké náboženské skupině, pouze 1,5 procent obyvatel bylo bez vyznání. Srv. *Statistik des Deutschen Reiches. Band 552, 3. Die Bevölkerung des Deutschen Reichs nach den Ergebnissen der Volkszählung 1939, Heft 3*; Berlin 1942, s. 8-9.

¹⁶³¹ WEGNER, *Hitlers politische Soldaten*, s. 250.

německé muže od služby v SS spolehlivě odrazoval. Lze proto předpokládat, že většina konfesně vázaných příslušníků SS pojímala svoji víru dosti vlažně.

Druhý ohled se váže na víru mezi veliteli a podřízenými. Z uvedené statistiky není totiž vůbec jasné, jak vypadalo procentuální složení „věřících v boha“ mezi důstojníky, poddůstojníky a mužstvem, zejména v případě *Allgemeine-SS*. Jako určitou odpověď nám může posloužit náboženské vyznání u velitelských kádrů dolnorakouské SS.

Podíl bezkonfesních činil u *Allgemeine-SS* v říšském průměru sice 21,9 procent, ale mezi jednotlivými regiony byly velké rozdíly. Zatímco v rýnském SS-Oberabschnittu West¹⁶³² bylo bez vyznání 43,3 procent, v bavorském SS-Oberabschnittu Süd pouze 10,9 procent.¹⁶³³ Specifickou kategorií byly zvláštní útvary, kde bylo bez vyznání 60,1 procent! Rakouský SS-Oberabschnitt Donau mohl vykázat 22,1 procent bezkonfesních. Tedy na první pohled průměr. Ve skutečnosti tomu bylo jinak. Ze čtrnácti vrchních úseků měly pouze čtyři (Donau, Mitte, Nordwest, West) nadprůměrný podíl „věřících v boha“, ostatní pouze podprůměrný.¹⁶³⁴ V tomto kontextu tak můžeme hovořit o nadprůměrném zastoupení bezkonfesních v SS-Oberabschnittu Donau.¹⁶³⁵

Konkrétně vypadalo konfesní rozdělení v „dunajském“ vrchním úseku následovně: 9,8 procent evangelíci, 68 procent katolíci, 22,1 procent „věřící v boha“ a 0,1 procent jiné.¹⁶³⁶ Vzhledem k náboženské struktuře rakouského obyvatelstva byli evangelíci zastoupeni nadprůměrně. Nevíme, jaký byl podíl dřívějších katolíků a evangelíků mezi bezkonfesními. S ohledem na dřívější poznatky o nadprůměrném zastoupení evangelíků v SS je pravděpodobné, že i mezi „věřícími v boha“ byl vyšší podíl bývalých evangelíků, tudíž i jejich celkový podíl byl zřejmě vyšší, než 9,8 procent.

Bohužel již nemáme data k jednotlivým plukům. Musíme proto sáhnout k osobním složkám příslušníků SS, kde je vyznání dotyčného uvedeno. Jedná se o dva druhy dokumentů. První jsou osobní složky důstojníků SS, kde je na úvodní kartě každého muže

¹⁶³² Jeho velitelem byl SS-Obergruppenführer Fritz Weitzel (1904-1940), známý svými silně antikatelickými postoji.

¹⁶³³ HEIN, *Elite für Volk und Führer*, s. 251.

¹⁶³⁴ *Statistisches Jahrbuch der Schutzstaffel der NSDAP, Jahrgang 1938*, s. 105.

¹⁶³⁵ Protikřesťanské tažení nacistů bylo v Rakousku obecně úspěšnější než ve „staré říši“. Důvody spočívaly v politické tlaku, finančních problémech (zavedení dobrovolných desátků za zrušenou státní podporu), ideologii a zejména antiklerikálních postojích obyvatel. Odchody z církve byly nejčastější v oblastech tradičně nepřátelských katolicismu, tedy ve Vídni, Korutanech a Štýrsku. Srv. BUKEY, *Hitlerovo Rakousko*, s. 150-153.

¹⁶³⁶ Tamtéž.

vyhrazena speciální kolonka pro náboženství. Druhým typem jsou spisy Hlavního rasového a osidlovacího úřadu, které obsahují dotazníky vyplňované při žádosti o povolené k sňatku, kde je konfese rovněž uvedena. Oba typy ale nejsou stoprocentně spolehlivé. V důstojnických složkách není vystoupení z církve vždy zachyceno. Pokud je, ne vždy je naproti tomu uvedena původní víra. A ne každý příslušník SS se oženil, resp. se mohl oženit ještě před svým vstupem do SS. Naštěstí mohou být chybějící údaje získány z rakouských katolických matrik, jejichž většina byla zdigitalizována.¹⁶³⁷ I tak ale úplné rekonstrukce nelze vždy stoprocentně dosáhnout.

Náboženská příslušnost velitelských kádrů 52. SS-Standarte vypadala následovně: Ze dvanácti nejdůležitějších funkcionářů (velitelé pluku a praporů, jejich adjutanti a správní důstojníci) bylo na jaře 1939 bez vyznání deset mužů, u dvou data chybějí. Čtyři muži bývali evangelíky, šest katolíky. Z dvaceti čtyř důstojníků 52. SS-Standarte v roce 1938 bylo „věřícími v boha“ nejméně 21 osob (dva bývalí evangelíci, sedmnáct katolíků a dva muži s nezjištěnou konfesí), přičemž pouze u jedné osoby je bezpečně potvrzeno, že z církve nevystoupila. Skupinu doplňovali dva katolíci a jeden evangelík. Z dvanácti velitelů rot bylo v červnu 1939 bez vyznání bezpečně devět mužů (osm bývalo katolíky, jeden muž s neznámou vírou), jeden byl katolík a u dvou se údaje nepodařilo dohledat. Z patnácti členů plukovního štábu 52. SS-Standarte z června 1939 bylo jedenáct mužů prokazatelně „věřícími v boha“, u zbylých mužů nebylo možno dohledat relevantní údaje.

U 89. SS-Standarte je situace komplikovaná skutečností, že se její útvary nacházely na území Vídně, Dolních Rakous a Burgenlandu. Zohledníme proto pouze jednotky nacházející se na území Říšské župy Dolní Podunají. Z osmi velitelů rot z jara 1939 bylo „věřícími v boha“ prokazatelně sedm mužů, u osmého nebylo možné dohledat jeho konfesi. Ze sedmičlenných štábů II. a III. praporu vystoupilo v obou případech z církve pět mužů a u dvou zůstala jejich víra neodhalena.

V případě 99. SS-Standarte je situace komplikovanější, neboť se podařilo dohledat údaje k nejmenšímu počtu mužů. K dispozici jsou následující čísla. Ze dvanácti členů plukovního štábu z jara 1939 bylo „věřícími v boha“ prokazatelně šest osob, u ostatních data chybí. Ze dvanácti velitelů rot vystoupilo z církve bezpečně pět mužů,

¹⁶³⁷ Pro Vídeň, Dolní a Horní Rakousy, Korutany, Salcbursko, Štýrsko a Vorarlbersko viz <http://data.matricula-online.eu/de/>. Pro Štýrsko jsou k dispozici i separátní stránky <http://matriken.graz-seckau.at/>.

jeden byl katolík a u ostatních bohužel relevantní informace chybí. V případě I. praporu k většině mužů nejsou data k dispozici, v případě II. praporu se mezi „věřící v boha“ zařadili čtyři muži, jeden byl katolík a u dvou osob se jejich konfesi nepodařilo dohledat. Poslední prapor měl pouze šestičlenný štáb, čtyři esesmani vystoupili z církve, u dvou zůstala jejich konfese neodhalena.

Za zmínku ještě stojí konfese bývalých členů 9. SS-Standarte. Jako příklad si vezmeme seznam velitelů z října 1936 na stranách 217-219, přičemž vynecháme velitele družstev a muže, ke kterým chybí nezbytné údaje. Ze 41 esesmanů bylo po anšlusu prokazatelně 34 „věřících v boha“ (šest bývalo evangelíky a dvacet osm katolíky), u pěti z nich to nebylo možno určit (šlo o tři evangelíky a dva katolíky) a pouze dva muži jistojistě byli bezkonfesní. Jednalo se však o dost atypický případ, neboť oba muži vystoupili z římskokatolické církve po skončení druhé světové války.¹⁶³⁸

Devatenáct mužů přitom nikdy nedosáhlo důstojnické hodnosti a ještě větší počet mužů pro SS, resp. pro Gestapo a SD, nepracoval na plný úvazek. Číslo třicet čtyři tak v tomto kontextu můžeme považovat za obzvlášť vysoké. Obdobná čísla můžeme vysledovat i u dalších mužů, jenž po určitou dobu zastávali nějakou velitelskou či štábní funkci v bývalé 9. SS-Standarte.¹⁶³⁹ A nejenom v ní.¹⁶⁴⁰ Můžeme proto poznamenat, že existovala přímá souvislost s mírou angažmá v SS v Rakousku, ať už v době před či po zákazu NSDAP v červnu 1933, a vystoupením z církve. Z mužů, kteří během této doby zastávali nějakou velitelskou funkci, páchali teroristické útoky či strávili mnoho měsíců za mřížemi, naprostá většina následovala náboženskou politiku SS a stali se „věřícími v boha“.¹⁶⁴¹ A byl to i případ mužů, jenž veleli pouze rotám a nižším útvarům a členům plukovních a praporečnických štábů pracujících u SS pouze na vedlejší úvazek. Tedy mužů, zastávajících poměrně nedůležité funkce.

¹⁶³⁸ Viktor Holzer vystoupil z církve v roce 1950, Karl Baum v roce 1948.

¹⁶³⁹ Např. první velitel 9. SS-Standarte Gussenbauer vystoupil z církve, a stejně tak učinili nejméně dva z jeho velitelů praporů, Franz Müller a Franz Wolff.

¹⁶⁴⁰ Všech pět velitelů 52. SS-Standarte před Dietzem, tzn. Kaaserer, Hiedler, Pazelt, Bast a Mandl, vystoupilo z církve.

¹⁶⁴¹ Ze třinácti příslušníků SS, jenž byli nějakým způsobem prokazatelně zapleteni do přípravy a realizace teroristických útoků SS v červnu 1933 v Dolních Rakousích, devět prokazatelně z církve vystoupilo (Kaaserer, Bayer, Ratzenberger, Pommer, Zaiser, Killian, de Martin, Natter a Webber), dva v ní zůstali (Gruber a Herold) a u dvou mužů jejich konfesi nebylo možno zjistit (Rebhan a Umlauf).

Odměny a vyznamenání

Členská čísla

Dobře viditelným znakem, podle něhož se dala určit pozice každého národního socialisty v hierarchii NSDAP, byla stranická členská čísla. Čím nižší číslo, tím dřívější datum přijetí do strany a tím i větší prestiž pro daného jedince. V Rakousku, nemluvě o obsazeném československém území, byla situace z důvodu odlišného politického vývoje jiná než v Německu. Zdejší průběh událostí vytvořil v členství značně nepřehlednou situaci, jejíž vyjasnění bylo prvořadou záležitostí nových okupačních úřadů.

Po obsazení Rakouska se proto NSDAP v první řadě snažila získat přehled o své zdejší členské základně a zkonsolidovat ji. Podle nařízení říšského komisaře Bürckela z dubna 1938 měli být zaevidováni a jako členové NSDAP potvrzeni pouze ty osoby, jenž byli členy strany ještě před jejím zákazem v červnu 1933 („staří bojovníci – *Alter Kämpfer*“) nebo ty, které se od této doby pro stranu ilegálně angažovali. Noví členové neměli být přijímáni až do té doby, než bude ukončeno prověřování těch starých. Proto byla v červnu 1938 vystavena stopka pro jejich přijímání. Ti, jenž již členské číslo obdrželi a jejichž prověření mělo pozitivní výsledek, měli být vedeni v členské kartotéce NSDAP s dřívějším číslem a datem přijetí. Ti, jenž se v „ilegalitě“ angažovali jako národní socialisté, měli být přijati do NSDAP s číslem v rozmezí od 6 100 000 do 6 500 000, později do 6 600 000¹⁶⁴², jednotně s fikčním, avšak oficiálním, datem přijetí k 1. květnu 1938.¹⁶⁴³ To vedlo nejenom k tomu, že bývalí členové NSDAP v Rakousku před poválečnými soudy pomocí tohoto data maskovali své působení v „ilegalitě“, nýbrž také dodnes k zavádějícím závěrům. Osoby s oficiálním datem přijetí k 1. květnu 1938 byly vždy ilegálními nacisty, ač datum přijetí navozuje opak.

Číslo mezi 6 100 000 a 6 600 000 však neobdržely jen osoby angažující se pro stranu až po jejím zákazu v červnu 1933. Dostali jej i muži, kteří vstoupili do NSDAP několik měsíců či týdnů před zákazem, pro které ale již z časových důvodů nemohly být vystaveny členské karty. Johann Polsterer tak vstoupil do NSDAP 3. dubna 1933, obdržel

¹⁶⁴² Původně byl přítom pro rakouské „ilegály“ vyhrazen blok 6 101 000 až 6 428 000 (*Bekanntgabe 3/38 „Erfassung illegaler Österreicher“*). Srv. LUŽA, Österreich und die grossdeutsche Idee in der NS-Zeit, s. 327.

¹⁶⁴³ BOTZ, Gerhard: Die österreichische NSDAP als asymmetrische Volkspartei: Soziale Dynamiken oder bürokratische Selbstkonstruktion? In: FALTER, Jürgen W. (Hrsg.): Junge Kämpfer, alte Opportunisten: Die Mitglieder der NSDAP 1919-1945, Frankfurt/New York 2016, s. 436; RATHKOLB, Oliver, WIRTH, Maria, WLADIKA, Michael: Die „Reichsforste“ in Österreich 1938–1945: Arisierung, Restitution, Zwangsarbeit und Entnazifizierung. Wien/Köln/Weimar 2010, s. 57-58. Zákaz přijímání nových členů byl zrušen až nařízením z 31. července 1939.

ale členské číslo 6 169 971.¹⁶⁴⁴ Zároveň se do této skupiny podařilo proniknout i nejrůznějším oportunistům, jimž se podařilo získat statut „ilegality“ za pomoci zfalšovaných či přikrášlených svědectví spřátelených členů strany.¹⁶⁴⁵

A konečně ještě jeden okruh osob obdržel čísla do 6 600 000. Jednalo se o osoby z jižních Čech a jižní Moravy, tedy i o příslušníky 99. SS-Standarte. Po připojení těchto území k župám Horní a Dolní Podunají byli místní nacisté přijímáni k datu 1. listopadu, resp. 1. prosince 1938¹⁶⁴⁶ a byla jim přidělena čísla z bloku 6 420 001 až 6 900 000.¹⁶⁴⁷ Čísla do 6 600 000 tak neodkazují jen na „ilegální“ rakouské nacisty, resp. na rakouské „staré bojovníky“, kterým nebyly včas vydány členské průkazy před červnem 1933. Ale ukazují i na část sudetských Němců, přijatých do NSDAP po okupaci československého pohraničí.¹⁶⁴⁸

¹⁶⁴⁴ BArch, SSO/388 A: Johann Polsterer (nar. 18. 2. 1900).

¹⁶⁴⁵ BOTZ, Die österreichischen NSDAP-Mitglieder, s. 121.

¹⁶⁴⁶ Zda nově přistoupení člen strany získal datum přijetí 1. listopadu či 1. prosince záviselo na jeho předchozím angažmá v SdP. K pozdějšímu datu byli přijímáni především osoby, které vstoupily do SdP až po anšlusu Rakouska v březnu 1938. Srv. HERTLEIN, Benjamin: Die sudetendeutschen und österreichischen NSDAP-Mitglieder. Ein Vergleich mit den Mitgliedern aus dem Altreich. In: FALTER, Jürgen W. (Hrsg.): Junge Kämpfer, alte Opportunisten: Die Mitglieder der NSDAP 1919-1945, Frankfurt/New York 2016, s. 321.

¹⁶⁴⁷ BOTZ, Die österreichischen NSDAP-Mitglieder, s. 121; LUŽA, Österreich und die grossdeutsche Idee in der NS-Zeit, s. 327.

¹⁶⁴⁸ Několik případů. Hans Mikudim – č. 6 471 897. Hans Schulak – č. 6 581 472. Felix Borneman – č. 6 570 980.

Obrázek č. 3: Členský průkaz NSDAP Josefa Dudka ze Znojma, SOKA Znojmo

V této souvislosti je nutno zmínit způsob, jakým způsobem byli přijímáni sudetoněmečtí nacisté do NSDAP. Jelikož panovaly obavy, že by přijetí více jak 1,3 milionu členů SdP do NSDAP mohlo ohrozit ideovou jednotu strany, bylo rozhodnuto, že se členové SdP budou ucházet o členství individuálně. Byla stanovena kritéria, podle nichž měli přednost funkcionáři SdP a jiní zasloužilí činovníci. Politická spolehlivost ostatních členů SdP byla posuzována podle data jejich vstupu do strany, přičemž byli preferováni ti, kteří vstoupili do strany ještě před anšlusem Rakouska. Celkem bylo po připojení pohraničí přijato do NSDAP více než 450 000 sudetských Němců. Díky vstupu bývalých členů SdP do NSDAP tak říšská župa Sudety zaujímala v počtu členů NSDAP vzhledem k počtu obyvatel první místo mezi říšskými župami.¹⁶⁴⁹

Po anšlusu vyplňovali rakouští nacisté „Personální dotazníky“¹⁶⁵⁰ k žádosti na vystavení prozatímní členské karty a ke zjištění členství v zemi Rakousko. „Prozatímní karty byly zelené barvy a obdrželi je jak „staří bojovníci“, tak „ilegálové.“ Po podání

¹⁶⁴⁹ Zimmermann, Sudetští Němci v nacistickém státě, s. 116–119.

¹⁶⁵⁰ Dotazník měl čtyři strany. Na první byly zjišťovány osobní údaje, na druhé údaje o samotném členství v NSDAP, členství v dalších nacistických organizacích, a v nich vykonávané funkce, tresty udělené rakouskými úřady a popř. údaje o útěku do Německa. Na třetí stranu patřily údaje o „jiné činnosti pro NSDAP“ a poslední strana byla vyhrazena pro potvrzení a komentáře vedoucího místní skupiny NSDAP či velitele formace (SA, SS HJ. aj.). Dotazníky bývají součástí Gauaktů v ÖSTA a spisů stranické korespondence v *Bundesarchivu*. Jejich informační hodnota se mnohdy výrazně liší v závislosti na pečlivosti žadatele.

žádosti následovala kontrola. Jelikož byla situace v Rakousku v letech 1933 až 1938 natolik zmatená a nepřehledná, mohlo trvat mnoho měsíců a dokonce i let, než byla vyřízena. Pokud byl výsledek pozitivní, byl dotyčnému vystaven řádný členský průkaz¹⁶⁵¹, udělené číslo zaneseno do pravého horního rohu první strany žádosti.¹⁶⁵²

V hierarchii členů NSDAP v Rakousku zaujmulí první místo „staří bojovníci“ s členstvím před červnem 1933, následovaní „ilegály“ angažujících se pro NSDAP do března 1938. Na nejnižším stupínku stály osoby, jenž do strany vstoupily po uvolnění zákazu přijímání nových členů v červenci 1939. Zjištění členského čísla bylo i nezbytným předpokladem k udělení některých stranických vyznamenání. Jedním z nejprestižnějších byl „Čestný odznak starých členů NSDAP“ (*Ehrenzeichen der alten Parteimitglieder der NSDAP*). Získat jej mohly pouze osoby vedené s členským číslem od 1 do 100 000, jenž své členství nikdy nepřerušily. Z dolnorakouských esesmanů, jenž jsme ve své práci zmínili, toto ocenění prokazatelně získali tři muži. Jednalo se o bývalého velitele 9. SS-Standarte Gussenbauera¹⁶⁵³, prvního velitele SS v Korneuburgu Judexe¹⁶⁵⁴ a bývalého velitele praporu 3. (52.) SS-Standarte z Kremže Widnera.¹⁶⁵⁵

Řád krve

Nejprestižnějším stranickým vyznamenáním NSDAP byl Řád krve (*Blutorden*, oficiálním názvem *Ehrenzeichen des 9. November 1923*). Zaveden byl u příležitosti 10. výročí neúspěšného nacistického puče v Mnichově a původně byl určen výhradně pro jeho účastníky. Postupem času se okruh osob, jímž mohl být řád udělen, rozšiřoval. Po anšlusu Rakouska byl nařízením Vůdce udělován i těm členům strany ve staré říši a v Rakousku, jenž „byli v boji za hnutí odsouzení k trestu smrti a posléze omilostněni

¹⁶⁵¹ BOTZ, Die österreichische NSDAP als asymmetrische Volkspartei, s. 435-436.

¹⁶⁵² Ne ve všech případech tomu tak ale bylo. Franz Ammerer byl na přelomu let 1932 a 1933 finančním správcem roty SS v Hornu ve *Waldviertelu* a později přešel k SA. Od 20. května 1932 byl pod číslem 1 081 149 veden jako člen NSDAP. V červnu 1938 vyplnil příslušný dotazník, kde ovšem uvedl, že byl členem NSDAP od roku 1931. Aniž by navíc uvedl členské číslo. I proto byl po podání žádosti do NSDAP znovu přijat k 1. květnu 1933 a byla mu vystavena prozatímní zelená členská karta s číslem 6 169 781. To bylo zaneseno do pravého horního rohu Ammerovy žádosti. Po jejím přezkoumání mu ale v říjnu 1939 bylo uznáno jeho staré členství s příslušným číslem a vystaven řádný členský průkaz. Aniž by ale bylo změněno číslo v původní žádosti. BArch, PK/A 0052: Franz Ammerer (nar. 25. 9. 1912).

¹⁶⁵³ BArch, PK/D 0251: Ludwig Gussenbauer (nar. 18. 4. 1904), Antragsschein zum Erwerb des Ehrenzeichens der alten Parteimitglieder der NSDAP.

¹⁶⁵⁴ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Heinrich Judex (nar. 7. 2. 1906), Bestätigung für Heinrich Judex; WStLA, f. Gauakten: Heinrich Judex.

¹⁶⁵⁵ BArch, PK/? : Walter Widner (nar. 25. 6. 1907), Antragsschein zum Erwerb des Ehrenzeichens der alten Parteimitglieder der NSDAP.

k doživotnímu žaláři, odseděli si nejméně jeden rok z trestů odnětí svobody, resp. trestů v žalářích (také v rakouských internačních táborech) či byli obzvláště těžce raněni.“ Řád byl udělován Hitlerem na návrh říšského pokladníka NSDAP Franze Xavera Schwarze,¹⁶⁵⁶ jenž v srpnu 1938 vydal podrobné podmínky k jeho udělení.¹⁶⁵⁷

Žádost o udělení Řádu krve mohl podat buď každý člen strany, jenž splňoval podmínky pro jeho udělení, nebo stranický funkcionář od vedoucího místní skupiny a výše. K žádosti vyjadřovali svá stanoviska vedoucí místních skupin, okresní vedoucí i župní vedoucí. Bez ohledu na jejich stanovisko ale každá žádost putovala k říšskému pokladníkovi NSDAP. Všechny žádosti byly nejprve přezkoumány řádovou komisí složenou z pěti mužů, jenž vybíral Schwarz a jež mu navrhovala jejich odmítnutí či přijetí. Pakliže byla žádost schválena, obdržel dotyčný, krom samotného řádu, i potvrzení o jeho udělení a vlastnictví. Udělení byla zveřejňována v Úředním věstníku říšského vedení NSDAP.¹⁶⁵⁸

Do konce války získalo řád přibližně 4000 osob.¹⁶⁵⁹ V berlínském *Bundesarchiv* se do dnešních dnů dochovaly seznamy nositelů, jenž jej získali na základě návrhů z let 1939 až 1941.¹⁶⁶⁰ Jednotliví držitelé jsou zde uváděni se svojí adresou, avšak bez data narození a příslušnosti ke konkrétní formaci NSDAP. Je proto nesnadné určit, z jaké konkrétní země pocházeli. V momentu udělení již mohli bydlet na jiném místě, než na jakém se nacházeli v době, kdy jim vznikl nárok na udělení řádu. Do naší statistiky byly tudíž zahrnuty všechny osoby s bydlištěm na území spolkové země Dolních Rakousy, nikoli župy Dolní Podunají. Společně s muži, jenž byli Dolnorakušany, ale v momentě udělení vyznamenání se nacházeli na jiném území. Dohromady se jednalo o nejméně 200 osob, číslo ale jistě není kompletní, protože zdaleka ne všechny osoby na seznamech bylo možné ověřit.

A kolik z nich bylo příslušníky SS? Bezpečně 34 mužů (17 procent). Skutečný počet byl ale jistě vyšší, neboť vzhledem k povaze dochovaných pramenů nelze

¹⁶⁵⁶ BArch, f. NS 6 (Partei-Kanzlei der NSDAP)/229, Annordnung Nr. 61/38 vom 30. Mai 1938.

¹⁶⁵⁷ BArch, PK/L 0194: Johann Sedlmayer (nar. 17. 8. 1908), Ausführungsbestimmungen des Reichsschatzmeisters zur Verfügung des Führers vom März 1934 und zur Anordnung des Führers vom 30. Mai 1938 über die Verleihung des Blutordens.

¹⁶⁵⁸ Tamtéž.

¹⁶⁵⁹ ZIEGLER, Walter: Hitlerputsch, 8./9. November 1923. In: Historisches Lexikon Bayerns. K dispozici online: https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Hitlerputsch,_8./9._November_1923; přístup 3. dubna 2017.

¹⁶⁶⁰ BArch, f. R 187 (Sammlung Schumacher)/256, Verleihung des Blutordens der NSDAP. Ausführungsbestimmungen des Reichsschatzmeisters und Namensliste der Blutordenträger.

jednoznačně určit, k jaké formaci ten který muž náležel. Takřka pětina zastoupení bezpochyby představovalo nadprůměrný počet¹⁶⁶¹ a svědčilo to o velké míře angažovanosti SS v době „ilegality“, resp. těsně před ní. Jestli to v rámci rakouských zemích představovalo normu či anomálii, musí zodpovědět další výzkum.

Pro úplnost ještě dodejme, že ne každý, kdo splňoval formální kritéria k udělení Řádu krve, jej nakonec skutečně obdržel. V řadách dolnorakouské SS bylo takových mužů několik. SS-Scharführer Johann Sedlmayer (1908-1990)¹⁶⁶² z Kremže byl členem SS (č. 52 574) již od roku 1931 a od května 1932 navíc členem NSDAP (č. 1 081 946). Za své ilegální aktivity strávil dohromady více jak jeden rok za mřížemi. Kvůli zpronevěře příspěvků vybraných od podporujících členů SS byl ale v březnu 1939 degradován na SS-Manna, vyloučen z SS a jeho žádost o udělení řádu byla z tohoto důvodu zamítnuta.¹⁶⁶³

Karl Ratzenberger a Ernst Natter se podíleli na teroristických útocích v červnu 1933 a oba muži byli odsouzeni k mnohaměsíčnímu vězení. Po anšlusu oba muži zažádali o udělení Řádu krve. K žádosti ovšem zaujmul negativní stanovisko jejich bývalý velitel Otto Bayer. Podle něj to byli právě oni, kteří se po zatčení jako první přiznali a doznali vše, co věděli. Čímž měli ohrozit i své spolupachatele doposud se nacházející na svobodě. Podle Bayera se oba ukázali jako „příliš měkkí“ a nepovažoval je za hodné takto vysokého vyznamenání.¹⁶⁶⁴ Natter ani Ratzenberger nakonec Řád krve neobdrželi. Prvně jmenovaný padl v roce 1942 na frontě ještě předtím, než byla žádost definitivně rozhodnuta.¹⁶⁶⁵ Ratzenberger byl mezitím vyloučen z SS a odsouzen na dva roky vězení za krádeže a vojenskou neposlušnost a návrh na udělení řádu byl s konečnou platností zamítnut.¹⁶⁶⁶

¹⁶⁶¹ Do července 1936 vstoupil do NSDAP v Dolních Rakousích takřka 34 000 mužů a žen. Srv. LUŽA, Österreich und die grossdeutsche Idee in der NS-Zeit, s. 328. Ke stejné době mohlo do SS vstoupit dva až tři tisíce mužů, včetně těch, jenž mezitím uprchli do Německa.

¹⁶⁶² Farnost Krems- St. Veit, Matrika N 1907-1910, fol. 358.

¹⁶⁶³ BArch, PK/L 0194: Johann Sedlmayer (nar. 17. 8. 1908).

¹⁶⁶⁴ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Karl Ratzenberger (nar. 8. 4. 1912), Schreiben von Otto Bayer vom 29. Februar 1940.

¹⁶⁶⁵ WStLA, f. Gauakten: Ernst Natter (nar. 21. 12. 1914).

¹⁶⁶⁶ BArch, PK/O 0026: Karl Ratzenberger (nar. 8. 4. 1912), Abschrift des Schreibens des Ortsgruppenleiters Plankenbüchler vom 15. Oktober 1942; ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Karl Ratzenberger, Feldurteil vom 25. 11. 1942.

Finanční odškodnění

Žádanou odměnou bylo i finanční odškodnění (*Wiedergutmachung*). Na základě Hitlerova výnosu z 10. dubna 1938 a prováděcí vyhlášky Říšského místodržitele Bürckela z 18. května 1938 bylo upraveno odškodnění státních zaměstnanců (*öffentliche Wiedergutmachung*). Pro „všeobecné odškodnění“ ale žádný právní předpis neexistoval, pročež se řídilo uvážením příslušných míst a množstvím dostupných prostředků.¹⁶⁶⁷

V případě vídeňské župy byl zřízen „Úřad pro péči o staré členy strany a příslušníky obětí národně socialistického hnutí v obvodu župy Vídeň“ (*Betreuungsstelle für die alten Parteigenossen und Angehörigen der Opfer der nationalsozialistischen Bewegung im Bereiche des Gaues Wien*). Sem byly prostřednictvím speciálního dotazníku posílány žádosti o odškodnění. Jelikož byla vídeňská župa po anšlusu zvětšena o část dolnorakouského území, byla příslušná i pro žádosti tamějších nacistů.

Nárok na odškodnění měly v zásadě osoby uvězněné za svojí činnost pro NSDAP. Aby mohl úřad žádost kladně vyřídit, potřeboval k jejímu vyhodnocení celou řadu dokumentů. Předně se jednalo o soudní potvrzení, že žadatel byl skutečně odsouzen za nacistické aktivity, k čemuž se vázalo i potvrzení soudu či věznice o době strávené ve vazbě nebo ve výkonu trestu. Dále bylo potřeba předložit doklad od zaměstnavatele, že o své místo přišel vlivem ilegální činnosti pro stranu i s vyšší tehdejší mzdy. Chybět nemělo ani potvrzení od úřadu práce o době strávené v nezaměstnanosti po propuštění z vězení s údaji o výši podpory.¹⁶⁶⁸

Žadatelé se pochopitelně snažili získat na odškodnění co největší částky a nezřídka požadovali finanční náhradu i za věci, jež bylo prakticky nemožné ověřit. Ludwig Gussenbauer tak požadoval kompenzaci i za peníze, které poskytl coby velitel 9. SS-Standarte svým mužům k útěku do Německa či za zabavené střelné zbraně a dokonce i za zabavenou esesáckou uniformu. Náhrada za tyto položky mu ale přiznána nebyla a místo požadovaných 1676 ŘM (či 2514 Š)¹⁶⁶⁹ obdržel jako odškodnění pouze 800 ŘM za ušlou mzdu a finanční trest.¹⁶⁷⁰ Sumy, kterou „oběti“ obdrželi jako kompenzaci,

¹⁶⁶⁷ RATHKOLB, WIRTH, WLADIKA, Die „Reichsforste“ in Österreich 1938–1945, s. 39-40. <http://www.archivinformationssystem.at/detail.aspx?ID=5619>; přístup 15. června 2017.

¹⁶⁶⁸ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Johann Müllner (nar. 13. 8. 1899), Schreiben an Johann Müllner vom 5. Juni 1939.

¹⁶⁶⁹ Po anšlusu Rakouska byl Rakouský šilink nahrazen Říšskou markou v kurzu 1 ŘM = 1, 50 Š.

¹⁶⁷⁰ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Ludwig Gussenbauer (nar. 18. 4. 1904), Gussenbauer an das Referat für politische Schadensgutmachung vom 21. April 1938; Wiedergutmachung für Ludwig Gussenbauer.

žřídkakdy dosahovala výše požadované částky¹⁶⁷¹ a obvykle se pohybovaly v řádu několika set až tisíc ŘM. Z devíti bývalých funkcionářů 9. SS-Standarte, u kterých bylo možné vyplacení odškodného doložit, si největší částku odnesl Friedrich Dolezal – 2500 ŘM.¹⁶⁷²

Příslušníci SS z župy Dolní Podunají mohli taktéž žádat o finanční odškodnění. Žádosti se ale, na rozdíl od esesmanů ve vídeňské župě, v jejich *Gauaktech* z neznámých důvodů nedochovaly.

Arizace

Svéráznou „odměnou“ byla arizace židovského majetku. Ta se v jednotlivých regionech výrazně lišila v závislosti na iniciativě místních aktérů a rivalitě mezi nejrůznějšími zájmovými skupinami. Původ pachatelů byl proto velmi odlišný a lišil se místo od místa. Obzvláště cenná kořist čekala na nacisty ve Vídni, kde byla soustředěna většina rakouské židovské populace.¹⁶⁷³ V letech 1938-1939 se zde mělo odehrát přibližně 4000 případů arizace, do kterých bylo zapleteno zhruba 1000 příslušníků vídeňské SS.¹⁶⁷⁴ To představovalo vskutku enormní podíl a žádná jiná skupina se mu ani nepřiblížila.¹⁶⁷⁵ Klíčovou roli zde sehrál vídeňský policejní viceprezident Josef Fitzthum, bývalý velitel 11. SS-Standarte, jenž pomohl k majetku celé řadě svých oblíbenců. Z důvodů rozsáhlé korupce byl na jaře 1940 svého postu zbaven a převelen k *Waffen-*

¹⁶⁷¹ Kupř. Rudolf Kunesch žádal o 4848 ŘM (7272 Š), vyplaceno mu bylo ale pouze 1600 ŘM. ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Rudolf Kunesch (nar. 19. 2. 1912), Kunesch an die politische Wiedergutmachungsstelle Niederdonau vom 26. Jänner 1939; Wiedergutmachung für Rudolf Kunesch vom 23. August 1939.

¹⁶⁷² ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Friedrich Dolezal (nar. 9. 3. 1893), Wiedergutmachung für Friedrich Dolezal vom 26. 4. 1939.

¹⁶⁷³ Podle sčítání lidu z roku 1934 žilo na území Vídně 176 034 osob židovského vyznání. Srv. Schlussbericht der Historikerkommisison der Republik Österreich (Hrsg.): Vermögensentzug während der NS-Zeit sowie Rückstellungen und Entschädigungen seit 1945 in Österreich. Band I, Wien/München 2003, s. 75-77.

¹⁶⁷⁴ Zevrubně k arizaci mezi vídeňskými příslušníky SS srv. SCHAFRANEK, Hans/HURTON, Andrea: Wiener SS-Angehörige im „Arisierungs“-Rausch. NS-Seilschaften, Cliques und Interessengruppen im Wettkampf um „jüdisches“ Vermögen. In: Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstandes (Hrsg.), Forschungen zum Nationalsozialismus und dessen Nachwirkungen in Österreich. Festschrift für Brigitte Bailer, Wien 2012, s. 43-66.

¹⁶⁷⁵ Podle Schafranka činil počet příslušníků 11. a 89. SS-Standarte nalézajících se ve Vídni na konci roku 1938 přibližně 3000 mužů, od kterých odečetl 1000 mladých, ještě neplnohodnotných členů (SS-Anwärter a SS-Bewerber). Podle něj tak byla polovina vídeňských esesmanů zapletena do arizací. Tamtéž, s. 46. Ve skutečnosti dosahoval počet vídeňských členů 11. a 89. SS-Standarte v této době nejméně 3 400, ke kterým je ještě nutno připočíst stovky členů zvláštních formací. Srv. Statistisches Jahrbuch der Schutzstaffel, Jahrgang 1938, s. 42-43, 46-55. ÖSTA/AdR, 02, Zest 58, Stürmlisten der 89. SS-Standarte. Výsledný podíl tedy nepředstavoval polovinu, i tak se ale jednalo o enormní počet.

SS.¹⁶⁷⁶ V rámci „vídeňské“ arizace byli aktivní i ti příslušníci bývalé 9. SS-Standarte, jejichž obce byly spojeny s velkou Vídní.¹⁶⁷⁷ O židovský majetek se přihlásily kupř. Hans Marz¹⁶⁷⁸ či Otto Zeller.¹⁶⁷⁹

Na rozdíl od Vídně nemáme pro Dolní Rakousy obdobná data, ze kterých by vyplýval podíl příslušníků SS na zdejších arizacích. Ačkoli se jednalo o území s druhou největší židovskou populací v Rakousku.¹⁶⁸⁰ Že se mezi dolnorakouskými arizátory našla bezpochyby řada místních esesmanů, dokládá i několik následujících případů. V Kremži získal obchod s uhlím po jednom místním židovském majiteli velitel místní roty SS a taktéž obchodník s uhlím Theodor Angerer.¹⁶⁸¹ Lupu si ale příliš dlouho neužil, neboť 20. června 1940 zemřel ve Francii na následky válečného zranění.¹⁶⁸² Ve Vídeňském Novém Městě se na židovském majetku plánovali obohatit nejméně dva bývalí funkcionáři 9. SS-Standarte. Zatímco ale Johann Walter Fournier získal jeden z největších obchodních domů v centru města,¹⁶⁸³ žádost Karla Kloucka o získání obchodu s parfumerií byla zamítnuta a podnik arizoval jiný žadatel.¹⁶⁸⁴

Fournierova a Klouckova žádost byla součástí sedmnácti kupních smluv, jejichž schválení podpořilo okresní vedení NSDAP z Vídeňského Nového Města mj. těmito slovy: „Některé žádosti mají být provedeny na výslovné přání okresního vedení bez souhlasu Židů (sic) a okresní vedení tyto žádosti odůvodňuje tím, že má jít o druh odškodnění pro obzvlášť zasloužilé členy strany, protože v žádné ze smluv se neplánuje

¹⁶⁷⁶ SCHAFRANEK/HURTON: Wiener SS-Angehörige im „Arisierungs“-Rausch, s. 54-61.

¹⁶⁷⁷ Jednalo se především o Mödling a okolí, kde existovala početná židovská obec.

¹⁶⁷⁸ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Hans Marz (nar. 20. 8. 1911), Beitrittserklärung 5. Dezember 1938.

¹⁶⁷⁹ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Schreiben an die Vermögensverkehrsstelle im Ministerium für Wirtschaft und Arbeit vom 24. November 1938.

¹⁶⁸⁰ Podle sčítání lidu z roku 1934 žilo v Dolních Rakousích 7716 osob židovského vyznání. Srv. Schlussbericht der Historikerkommission der Republik Österreich, s. 75-77. Početné židovské obce se nacházely v Badenu u Vídně (1108), Vídeňském Novém Městě (685), St. Pöltenu (310) a Neuenkirchenu (204). Srv. BAUMGARTNER, Walter/STREIBEL, Robert: Juden in Niederösterreich: "Arisierungen" und Rückstellungen in den Städten Amstetten, Baden, Hollabrunn, Horn, Korneuburg, Krems, Neunkirchen, St. Pölten, Stockerau, Tulln, Waidhofen a.d. Thaya und Wiener Neustadt. Wien/München 2004, s. 20.

¹⁶⁸¹ STREIBEL, Robert: Plötzlich waren sie alle weg. Die Juden der „Gauhauptstadt Krems“ und ihre Mitbürger. Wien 1991, s. 73.

¹⁶⁸² Angerer by členem SA a NSDAP od 1. října 1926 (č. 50 383) a od 1. června 1932 členem SS (č. 52 566). Po zákazu NSDAP velel postupně družstvu, četě a od podzimu 1937 rotě SS v Kremži. Strávil sedm měsíců ve vězení a 11. září 1938 byl povýšen na SS-Untersturmführera. WStLA, f. Gauakten: Theodor Angerer (nar. 22. 6. 1908).

¹⁶⁸³ BAUMGARTNER/STREIBEL: Juden in Niederösterreich, s. 112-113; WStLA, f. Volksgericht Wien, Vr 612/47, Bericht des Bundespolizeikommissariates Wiener Neustadt vom 7. 1. 1947.

¹⁶⁸⁴ WStLA, f. Volksgericht Wien, Vr 5195/47, Bericht des Buchsachverständigers Josef Hofer vom 11. Oktober 1938.

vyvlastnění či poškození Židů (sic), jelikož bude vlastnictví směřeno pouze v hotovosti.¹⁶⁸⁵ Vskutku cynické ospravedlnění nacistických loupeží!

Činnost SS

Allgemeine-SS byly na rozdíl od útvarů SS-VT a SS-TV neozbrojenou částí SS a její příslušníci nosili typické černé uniformy. V SS sloužili, část důstojníků a poddůstojníků, honorárně, tj. dobrovolně a bezplatně. Jednalo se tedy o muže, kteří měli zaměstnání a svou službu u SS vykonávali po pracovní době či během víkendů. Předepsány byly dva večery týdně v délce přibližně dvou hodin a dvě neděle měsíčně tři až šest hodin. Kratší službu mohli vykonávat muži starší 35 let, kteří byli přeloženi do tzv. rezervy SS, resp. muži starší 45 let, pro něž byly zřízeny kmenové útvary SS a kteří byli povinni jednou měsíčně se dostavit ke „kamarádkému večeru“. „Pracovní“ náplní příslušníků SS bylo pěstování sportu, které je mělo učinit fyzicky zdatnějšími a „tvrdšími“, ideologická školení, jež měla prohloubit jejich znalosti nacistické ideologie, a také svátky a slavnosti, které sloužily k „duchovnímu“ spojení s nacionálním socialismem.¹⁶⁸⁶

Sport¹⁶⁸⁷

Jednou z nejdůležitějších činností bylo pěstování sportu, který sloužil nejen ke zvýšení fyzické kondice, ale také ke ctění údajně typicky německých masových, týmových a bojových sportů, což odpovídalo snaze velení SS zlepšit vnitřní soudržnost jejich útvarů. Navíc po zavedení všeobecné branné povinnosti v Německu v roce 1935 ztratily *Allgemeine-SS* fakticky roli ozbrojené paravojenské organizace, načež byl důraz na posílení „obranyschopnosti“ pomocí sportu ještě zvýšen. Sice neexistoval žádný detailní předpis, který by určoval, jaké sporty by se měly provozovat, nicméně největší důraz byl kladen na lehkou atletiku, plavání a gymnastiku, které měly doplňovat míčové

¹⁶⁸⁵ Tamtéž, Vr 612/47, Kreisführung für Handwerk und Handel Wr.-Neustadt Stadt u. Land an die Vermögensverkehrsstelle vom 10. Juni 1938.

¹⁶⁸⁶ HEIN, Elite für Volk und Führer, s. 212-214 a 225.

¹⁶⁸⁷ Podrobně k roli sporu v SS srv. BAHRO, Berno: Der SS-Sport. Organisation-Funktion-Bedeutung. Paderborn 2013.

a zápasnické sporty. K tomu ještě střelba z malorážky a pochody s plnou polní (*Gepäckmärsche*), jež se měly konat zpravidla jednou za měsíc.¹⁶⁸⁸

Jako základní sportovní cíl pro své podřízené mladší padesáti let stanovil Himmler v září 1935 získání Sportovního odznaku SA (*SA-Sportabzeichen*). Ten byl zaveden náčelníkem SA Röhmem na konci roku 1933 a nebyl určen jen příslušníkům hnědých košil, ale i pro členy dalších formací NSDAP. Kandidáti museli prokázat základní vojenské dovednosti prostřednictvím střelby z malorážky a cvičení v terénu. Dále museli absolvovat 25 km dlouhý pochod s plnou polní a cvičení z lehké atletiky: běh na sto a tři tisíce metrů, skok daleký a vrh koulí.¹⁶⁸⁹

Jelikož byly podmínky k získání odznaku poměrně lehké, zvýšil Himmler na přelomu let 1935 a 1936 požadavky na své muže a každý příslušník SS měl od nynějška usilovat o Říšský sportovní odznak (*Reichsportabzeichen*). Uděloval se, stejně jako Sportovní odznak SA, ve třech kategoriích, bronzové, stříbrné a zlaté. Ani s ním ale říšský vůdce nebyl spokojen. Aby znovu propůjčil své organizaci elitní statut, plánoval zavedení Sportovního odznaku SS, jenž měl v hierarchii sportovních vyznamenání stát na nejvyšším místě před Říšským sportovním odznakem a Sportovním odznakem SA. K jeho vzniku z různých důvodů nakonec nedošlo. Řadě vysokých důstojníků bylo jasné, že nároky na získání tohoto odznaku by byla natolik veliké, že by je oni sami, ani většina jejich podřízených nebyla schopna splnit.¹⁶⁹⁰

Zajímavé je v tomto ohledu srovnání procentuálního podílu udělených Říšských sportovních odznaků z roku 1938. Zatímco u důstojníků činil podíl 36 procent, u celé SS to bylo pouze 10,6 procent. Obzvláště nízká hodnota připadala na SS-Oberabschnitt Donau, pouhopouhých 4,7 procent!¹⁶⁹¹ V případě Sportovního odznaku SA klesl podíl v rámci celé SS ze 47 % v roce 1937 na 34 % procent v roce následujícím, což bylo opět zapříčiněno připojením Rakouska.¹⁶⁹² V SS-Oberabschnitt Donau získalo tento odznak nuzných 1,9 procent esesmanů!¹⁶⁹³ Příslušníci SS z „východní Marky“ měli sice o

¹⁶⁸⁸ HEIN, *Elite für Volk und Führer*, s. 216-217.

¹⁶⁸⁹ BAHRO, *Der SS-Sport*, s. 97-98; HEIN, *Elite für Volk und Führer*, s. 218.

¹⁶⁹⁰ BAHRO, *Der SS-Sport*, s. 99-100; HEIN, *Elite für Volk und Führer*, s. 218.

¹⁶⁹¹ BAHRO, *Der SS-Sport*, s. 123.

¹⁶⁹² HEIN, *Elite für Volk und Führer*, s. 223. Hein uvádí, že k poklesu došlo i z důvodu připojení sudetských území a čerpá pitom mj. ze statistické ročenky SS za rok 1938. Ta ale ještě naverbované příslušníky SS ze zabraného československého pohraničí nezachycuje. Srv. *Statistisches Jahrbuch der Schutzstaffel, Jahrgang 1938*, s. 26-27.

¹⁶⁹³ *Statistisches Jahrbuch der Schutzstaffel, Jahrgang 1938*, s. 112.

poznání méně času k jeho získání, zároveň to ale svědčí o velmi nízké úrovni sportovních aktivit SS v době před anšlusem. A to i přesto, že podle výpovědí zatčených funkcionářů a zabavených rozkazů měl být na pěstování sportu kladen velký důraz. Realita byla očividně jiná.

O tom, jak na tom byla se získáváním sportovních odznaků znojenské 99. SS-Standarte, informováni nejsme. Jelikož ale značná část, či dokonce většina, jejich (sudetských) příslušníků byla před říjnem 1938 členy Německého tělocvičného spolku, nemusela výsledná čísla zaostávat za říšským průměrem.

Podle Himmlerových představ měl být každý příslušník SS schopen uběhnout pětikilometrový běh za 20 až 25 minut, ujít 25 km dlouhý pochod s plnou polní za tři a čtvrt až čtyři hodiny, 100 m měl pokořit do 13 sekund, 800 m do dvou minut a patnácti vteřin a 1500 metrů do pěti minut. Že nároky, kterými Himmler nezdědka ohrožoval zdraví i životy svých mužů, nebyly zrovna nízké, dokazují např. opakované případy zhroucení¹⁶⁹⁴ či dokonce úmrtí příslušníků SS na území během pochodů s plnou polní. Nejprominentnější „obětí“ sportování uvnitř SS byl šéf Hlavního rasového a osidlovacího úřadu SS-Obergruppenführer Richard Walter Darré, který si při snaze získat Říšský sportovní odznak přetrhl Achillovu šlachou.¹⁶⁹⁵

Na realizaci záměrů říšského vůdce SS dohlíželi sportovní referenti, přidělení ke každému útvaru od vrchního úseku až po prapor. Na úrovni rot a čet působili muži označovaní termínem *Sportwart*. Krom vrchního úseku působili referenti pouze na vedlejší úvazek. Úroveň sportovních činností tak do značné míry závisela na kvalitách a schopnostech jednotlivých referentů stejně jako na schopnosti zajistit pro cvičení nezbytné prostory a sportovní náčiní. Jelikož nebyli sportovní referenti placenými profesionály, byly tyto pozice obsazovány muži z měst a obcí, kde jejich útvary sídlily.¹⁶⁹⁶

¹⁶⁹⁴ Dne 21. srpna 1938 konala 4. rota 52. SS-Standarte pochod v délce 25 km. Zúčastnilo se ho 93 příslušníků roty, přičemž každý muž dostal zátěž v podobě batohu naplněného dvanácti a půl kily písku. Pochod nejrychleji absolvoval SS-Unterscharführer Anton Zechmann, a to za tři hodiny a devět minut. Celkem 17 mužů jej vzdalo a muselo být odvezeno do Gmündu k lékařskému ošetření. NÖLA, f. Sammlungen und Nachlässe, Diverse kleinere Sammlungen, Diensttagebuch 4/52 (30. 5. – 31. 12. 1938), s. 305. O necelý rok později, 2. dubna, pořádala rota další pochod. Tentokrát se jej účastnilo 64 mužů, nejrychlejší čas byl tentokrát dvě hodiny a padesát pět minut a pouze jeden muž jej nedokončil. Rok pravidelného cvičení očividně přinesl ovoce. Tamtéž, Diensttagebuch 4/52 (1. 1. – 21. 8. 1939), s. 124.

¹⁶⁹⁵ HEIN, *Elite für Volk und Führer*, s. 218 a 224.

¹⁶⁹⁶ Jména sportovních referentů na plukovní a praporečnické úrovni jsou uvedeny v tabulkách velitelského sboru 52., 89. a 99. SS-Standarte v příloze na konci práce.

Velení SS organizovalo i sportovní soutěže, ve kterých se utkávala vybraná družstva z rot, praporů i celých pluků, a to jak mezi sebou, tak i s družstvy SS-VT, SS-TV či s týmy z ostatních nacistických organizací, především SA. Příkladem může být soutěž v pochodu s plnou polní mezi vybranými družstvy praporů pluků SS-Abschnittu XXXI uskutečněná 16. dubna 1939 ve Vídni, kde – jak hrdě hlásal *Znaimer Tagblatt* – zvítězilo družstvo ze znojenského praporu 99. SS-Standarte.¹⁶⁹⁷

Ideová školení¹⁶⁹⁸

Vedle sportu představovala nejdůležitější výplň služby mužů u *Allgemeine-SS* ideologická školení. Podle velení SS měli být příslušníci *Schutzstaffel* „nejpřesvědčivější propagandisté hnutí“ režimu a obranou proti nepřátelům. Tento požadavek se ovšem od počátku tvrdě střetával s realitou, neboť jak poznamenal ve svém hlášení z dubna 1935 jeden plukovní vedoucí školení, v mnohých útvarech řada mužů nikdy nepřečetla ani jednu knihu o nacionálním socialismu a o programu strany panovala velká nevědomost.¹⁶⁹⁹

Je tedy zřejmé, že ideologické školení hrálo v SS dlouhou dobu pouze podružnou roli. Čím více se však SS považovala za avantgardu národního socialismu a budovala svoji elitářskou image, tím větší důraz byl na něj kladen.¹⁷⁰⁰ Původně byli útvary od velikosti roty přiděleni k realizaci ideového výcviku honorárně působící vedoucí školení. Pouze na úrovni vrchního úseku působili na plný úvazek rasoví referenti. Úkoly vedoucích školení byly následující: Světonázorové školení jednotky, školení budoucích vedoucích, asistence rasovým referentům při odvozech, podpora SS-uchazečů při opatřování dokumentů nezbytných k přijetí (např. rodokmen), poradenství pro příslušníky SS před uzavřením manželství a pomoc s opatřením nezbytných dokumentů a péče o těsné spojení SS s venkovem a rolnictvem.¹⁷⁰¹

¹⁶⁹⁷ V soutěži se utkala družstva z praporů III/11 (Viedeň), I/89 (Viedeň) a I/99 (Znojmo), přičemž krom samotného pochodu byl součástí soutěže i hod granátem a střelba. Srv. *Znaimer Tagblatt* v 18. 4. 1939 („Znaimer SS siegt in Wien“).

¹⁶⁹⁸ Podrobně k ideologickému školení v SS srv. HARTEN, Hans-Christian: *Die Weltanschauliche Schulung in der SS 1933-1945*. Paderborn 2014.

¹⁶⁹⁹ HEIN, *Elite für Volk und Führer*, s. 225.

¹⁷⁰⁰ HARTEN, *Die Weltanschauliche Schulung in der SS 1933-1945*, s. 41.

¹⁷⁰¹ Tamtéž, s. 45, 51-52.

Angažovanost *Allgemeine-SS* v zemědělství souvisela s politikou „krev a půda“ (*Blut und Boden*), pomocí které mělo dojít k užšímu spojení mezi SS a rolnictvem. Každé jednotce byl proto navíc přidělen rolnický referent (*Bauernreferent*)¹⁷⁰², jenž měl podporovat vedoucího školení v rolnických otázkách a rekrutovat nové muže mezi venkovskou mládeží. Rasovní referenti a vedoucí školení se od ostatních esesmanů lišili nošením „runy života“ (*Lebensrune*) na svých uniformách, rolničtí referenti nosili „runu Odalu“ (*Odalsrune*).¹⁷⁰³

I přes více jak 14 000 sedláků a celkem takřka skoro 20 000 mužů pracujících v zemědělství, kteří byli na konci roku 1938 jejími členy,¹⁷⁰⁴ byla ale SS spíše městským fenoménem. Pokus SS o proniknutí na venkov prostřednictvím politiky „krev a půda“ ztroskotal především na organizačních a dopravních těžkostech, stejně jako na nezájmu a odporu tamějšího konzervativního křesťanského obyvatelstva.¹⁷⁰⁵ I zde bychom ale našli velké regionální rozdíly. Zatímco ve východním Prusku tvořili sedláci více jak pětinu zdejších příslušníků SS, v Rakousku pouhopouhých 1, 4 procenta!¹⁷⁰⁶

Postupně byl rozsah povinností vedoucích školení zredukován¹⁷⁰⁷ a formální zodpovědnost za provedení školení převzali velitelé jednotek. K intenzifikaci školení příslušníků SS byl na jaře 1935 zřízen v rámci Hlavního rasového a osidlovacího úřadu SS Úřad pro školení (*Schulungsamt*), který vydával tzv. *Leitheften*, což byly většinou sbírky materiálů pro ideologický výcvik dlouhé 50–80 stran. Původně byly určeny jen velitelům jednotek a vedoucím školení, později je mohli získat i jedinci, kteří si sami dobrovolně chtěli prohloubit své „vzdělání“.¹⁷⁰⁸

Jelikož se ukázalo, že až příliš velký počet velitelů útvarů není k ideovému školení svých podřízených způsobilí, nařídil Himmler v létě 1937 otevření Velitelské školy SS v Dachau (*SS-Führerschule Dachau*). Zde se konaly čtyřtýdenní kurzy pro velitele pluků

¹⁷⁰² Rolničtí referenti se od ostatních školitelů odlišovali v řadě ohledů. Byli starší a méně vzdělaní, jednalo se především o „staré bojovníky“, jenž byli členy NSDAP dlouho předtím, než vstoupili do SS.

¹⁷⁰³ HEIN, *Elite für Volk und Führer*, s. 225, s. 52.

¹⁷⁰⁴ *Statistisches Jahrbuch der Schutzstaffel, Jahrgang 1938*, s. 103, 112.

¹⁷⁰⁵ HEIN, *Elite für Volk und Führer*, s. 306.

¹⁷⁰⁶ *Statistisches Jahrbuch der Schutzstaffel, Jahrgang 1938*, s. 112.

¹⁷⁰⁷ Od roku 1938 byly úkoly následující: kontrola školení v podřízených útvarech příslušného velitele, péče o budoucí školitele, realizace zvláštních nařízení Úřadu pro školení, provedení setkání uvnitř útvarů, pakliže mají kamarádský charakter, a konečně podpora velitele jednotky při všech úkolech Doplnovacího úřadu a při udělení povolení k sňatku. Srv. HARTEN, *Die Weltanschauliche Schulung in der SS 1933-1945*, s. 76-77.

¹⁷⁰⁸ HEIN, *Elite für Volk und Führer*, s. 230-232.

a praporů, na nichž si měli osvojit základy světonázorové výuky. Od roku 1938 se počítalo také s kurzy pro velitele rot. Ani návštěva těchto speciálních kurzů ovšem situaci příliš nezlepšila, jak dokazují opakovaná hlášení o jejich absolventech.¹⁷⁰⁹

Kurzů se pochopitelně účastnili i velitelé z Dolních Rakous. Na konci září a počátku října 1938 jej navštěvoval velitel 52. SS-Standarte Dietz.¹⁷¹⁰ Účastníky 14. kursu, konaného od 5. června do 17. července 1939, byl velitel II. praporu 89. SS-Standarte Riegler a velitel III. praporu 99. SS-Standarte Horak.¹⁷¹¹

Specifická byla situace v případě sudetoněmeckých velitelů. Pro ně byli uspořádány nejméně dva speciální kurzy. První, v celkovém pořadí 10., kurs se uskutečnil v únoru a březnu. Druhý, celkově 13., byl pořádán od 13. dubna do 25. května 1939. Na těchto kurzech nešlo jen o školení velitelů, nýbrž také o jejich samotnou budoucnost. To, zda jim bude potvrzena jejich hodnost a budou převzati ke službě v SS na plný úvazek, záviselo na úspěšném absolvování kursu. A nezřídka se tak nestalo. Mnoho velitelů zkrátka nesplňovala nároky kladené na výkon svěřené funkce a velitel školy SS-Oberführer Julian Scherner doporučil jejich ponechání v civilním zaměstnání.¹⁷¹² Naplno se ukázalo, že jednou věcí bylo být zasloužilým členem SdP a velitelem ve FS, a druhou být profesionálním velitelem v SS na plný úvazek.

Někteří účastníci kursu obdrželi vskutku žalostné hodnocení. Kupř. Hans Mikudim z Mikulova byl charakterizován jako nerozhodný, nevyrovnaný, primitivní, duševně velmi omezený, povolný, a nebyl proto doporučen k přijetí jako velitel jednotky na plný úvazek.¹⁷¹³ Několik velitelů praporů bylo navrženo k definitivnímu převzetí takových útvarů až poté, co nejprve odslouží nějaký čas jako praporeční adjutanti. To byl i případ velitele II. praporu 99. SS-Standarte Bienerta, jenž byl v pětadvaceti letech považován ještě za příliš mladého na velení nad tak velkou jednotkou.¹⁷¹⁴ Oba muži ale nakonec skončili jinak, než byla Schernerova doporučení. Mikudim se coby vyučený

¹⁷⁰⁹ HARTEN, Die Weltanschauliche Schulung in der SS 1933-1945, s. 79.

¹⁷¹⁰ BArch, SSO/153: Sepp Dietz (nar. 13. 11. 1909), Lebenslauf vom 7. Oktober 1940.

¹⁷¹¹ WStLA, f. BPD Wien, A1, K 659, SS-Oberabschnitt Donau an den SS-Abschnitt VIII und XXXI vom 16. Mai 1939. 14. Lehrgang an der SS-Führerschule München-Dachau; SS-Oberabschnitt Donau an den SS-Abschnitt VIII und XXXI vom 27. Mai 1939. 14. Lehrgang an der SS-Führerschule München-Dachau.

¹⁷¹² Tamtéž, K 715, SS-Oberabschnitt Donau an den SS-Abschnitt XXXI vom 4. April 1939. 13. Lehrgang bei der SS-Führerschule München-Dachau (Sonderlehrgang für Sudetendeutsche); Tamtéž, K 716, Der Reichsführer-SS an die SS-Oberabschnitte Südost, Elbe, Main und Donau vom 3. April 1939. 10. Lehrgang der SS-Führerschule München-Dachau (Führer aus dem Sudetenland).

¹⁷¹³ BArch, SSO/318 A: Hans Mikudim (nar. 26. 2. 1913), Berteilung vom 31. März 1939.

¹⁷¹⁴ Tamtéž, SSO/68: Ronald Bienert (nar. 16. 2. 1914), Berteilung vom 31. März 1939.

prodavač stal správním důstojníkem na plný úvazek v mikulovském praporu 99. SS-Standarte, Bienert se díky výstavbě nových útvarů *Allgemeine-SS* v Protektorátu Čechy a Morava stal velitelem I. praporu pražské 108. SS-Standarte.

Koncem roku 1935 Himmler nařídil, aby se v rotách věnovalo ideologické výuce 40 minut dvakrát týdně a v rámci praporu jedna hodina měsíčně. Tyto časově velmi ambiciózní požadavky se ovšem v praxi nepodařilo prosadit, neboť ideologický výklad tak v podstatě zabíral celou služební dobu příslušníka *Allgemeine-SS* a kolidoval s požadavky na sportovní výcvik. Po protestech svých podřízených snížil říšský vůdce SS kvótu na jednu hodinu týdně. V létě měl prioritu sport, v zimě ideologická školení. Ta se zaměřovala především na nepřátele nacionálního socialismu: v první řadě pochopitelně na Židy, dále na komunisty, svobodné zednáře a také na křesťanství a především na katolickou církev.¹⁷¹⁵

V závislosti na ročním období vydávaly vrchní úseky pro své podřízené útvary výcvikové směrnice, které konkretizovaly výcvik a zároveň stanovovaly cíle, jakých je nutno v rámci jednotlivých cvičení (světonázorové školení, execírování, tělesná cvičení, disciplinární záležitosti, střelecká cvičení apod.) dosáhnout. Speciální směrnice byly tištěny pro velitele jednotlivých jednotek.¹⁷¹⁶

O tom, jak vypadala konkrétní činnost příslušníků *Allgemeine-SS* v Dolním Podunají, informují dochované plány služeb pro 4. rotu I. praporu 99. SS-Standarte pro měsíce březen až srpen 1939. Služba v pracovní dny se obvykle odehrávala mezi 20. až 22., resp. 21. až 23. hodinou. Výcvik probíhal na úrovni družstev a čet, na úrovni celé roty se konal pouze o nedělích. Ve 4. rotě se služba v neděli konala jednou až třikrát týdně v rozmezí od tří do sedmi hodin. Její většinu zabíralo sportování, execírování a pochody s plnou polní. Naproti tomu ideologická školení se konala pouze jednou až dvakrát měsíčně, což odpovídalo výše uvedeným představám velení SS o prioritě sportu před

¹⁷¹⁵ HEIN, Elite für Volk und Führer, s. 232-237.

¹⁷¹⁶ WStLA, f. BPD Wien, A1, K 669, Anlage A. Ausbildungsrichtlinien für die Fußeinheiten im Sommerhalbjahr 1939 (1. 6. – 30. 9. 39); Anlage B. Ausbildungsrichtlinien für Führer von Stürmen, Zügen und Scharen für das Sommerhalbjahr 1939 (1. 6. – 30. 9. 39); Ausbildungsrichtlinien für die Zeit vom 15. 10. 1938 bis 31. 3. 1939.

ideologií v letních měsících. V omezené míře docházelo na výcvik střelby z malorážky a své místo si ve služebních plánech našlo i trénování zpěvu.¹⁷¹⁷

Otázkou pochopitelně zůstává, zda se naplánovaná činnost v praxi uskutečnila přesně tak, jak byla předepsána. Cenné nahlédnutí do každodennosti služby u *Allgemeine-SS* v tomto ohledu nabízejí služební deníky 4. roty 52. SS-Standarte. První je dochovaný pro období od května do prosince 1938, druhý od ledna do 21. srpna 1939.¹⁷¹⁸ Soudě podle zápisů v denících služba v rotě odpovídala platným předpisům a povinnostem. Zápisky obsahují zmínky o execírování, ideologických školení, kamarádkých večerech, kontrolách nadřízených či o pochodech s plnou polní. Zaznamenána je i účast příslušníků SS na i státních a stranických svátků a slavnostech¹⁷¹⁹, jejich přísaha dne 9. listopadu 1938 či účast na slavnosti spojené s oslavou letního slunovratu.¹⁷²⁰ Vybraní muži roty se v první polovině září zúčastnili tradičního říšského sjezdu NSDAP (*Reichsparteitag*) Norimberku.¹⁷²¹ Na nižší úrovni se v rozličné dny pořádaly tzv. okresní sjezdy NSDAP (*Kreistage der NSDAP*). V Hornu se konal 23. dubna, ve Waidhofenu an der Ybbs 14. května 1939.¹⁷²² V Badenu se naproti tomu konal 6. a 7. května¹⁷²³, ve Znojmě či 20. a 21. května 1939 a účastnili se jej také tamější esesmani.¹⁷²⁴ Za zmínku ještě stojí útoky na Židy a židovské obchody, ačkoli pogrom z listopadu 1938 v deníku zachycen není.

¹⁷¹⁷ SOkA Znojmo, f. Z/ONV-II. Okresní národní výbor Znojmo: Vyšetřovací komise ONV a trestní nalézací komise ONV, k. 69, spis VS XI. 5674/47, Dienstpläne für Monate März – August 1939.

¹⁷¹⁸ NÖLA, f. Sammlungen und Nachlässe, Diverse kleinere Sammlungen, Diensttagebuch 4/52 (30. 5. – 31. 12. 1938; 1. 1. – 21. 8. 1939).

¹⁷¹⁹ Mezi nejdůležitější patřil 9. listopad – výročí Hitlerova „pivnicového puče“ roku 1923, 30. leden – datum jmenování Hitlera říšským kancléřem v roce 1933, 20. duben – datum Hitlerových narozenin (1889). Srv. např. ZT v. 21. 4. 1939 („Geburtstagsfeier des Führers in Znaim“); SOkA Znojmo, f. Z/ONV-II. Okresní národní výbor Znojmo: Vyšetřovací komise ONV a trestní nalézací komise ONV, k. 69, spis VS XI. 5674/47, Dienstplan für Monat April 1939, 4/99. SS-Standarte.

¹⁷²⁰ Součástí oslavy byla i antičeská provokace. V Gmündu na hranicích s Československem zapálili příslušníci SS znak SS a pět metrů vysoký hákový kříž. Tyto hořící symboly bylo dobře viditelné v Českých Velenicích, „uloupeném území“, které byly původně součástí Dolních Rakous a po první světové válce připadly Československu. NÖLA, f. Sammlungen und Nachlässe, Diverse kleinere Sammlungen, Diensttagebuch 4/52 (1. 1. – 21. 8. 1939), s. 239.

¹⁷²¹ V plánu byla i účast příslušníků SS z říšské župy Dolní Podunají na sjezdu v září 1939. Na něj se esesmani sice připravovali, nicméně vypuknutí války znamenalo jeho zrušení. Srv. ZUMR, 99. SS-Standarte, s. 74.

¹⁷²² NÖLA, f. Sammlungen und Nachlässe, Diverse kleinere Sammlungen, Diensttagebuch 4/52 (30. 5. – 31. 12. 1938; 1. 1. – 21. 8. 1939).

¹⁷²³ BZ v. 10. 5. 1939, s. 1-2 („Der 1. Kreistag der NSDAP in Baden“).

¹⁷²⁴ ZT a ZW v. 20. 5. 1939 („1. Kreistag der NSDAP in Znaim am 20 und 21. Mai 1939“); SOkA Znojmo, f. Z/ONV-II. Okresní národní výbor Znojmo: Vyšetřovací komise ONV a trestní nalézací komise ONV, k. 69, spis VS XI. 5674/47, Dienstplan für Monat Mai 1939, 4/99. SS—Standarte.

Listopadové pogromy

Dne 7. listopadu 1938 spáchal sedmnáctiletý Žid Herschel Grynzspan atentát na německého diplomata v Paříži Ernsta vom Ratha. Motivem byla osobní msta. V říjnu 1938 byl jeho otec spolu s dalšími tisíci polskými Židy vyhoštěn z Německa a odsunut před hranice do Polska. Polsko se ale zdráhalo přijmout Židy „bez státní příslušnosti“ a návrat do Německa nepřicházel v úvahu. Židé tak mrzli a hladověli v zemi nikoho. Grynzspan rozuměl svůj čin jako protest proti vyhoštění otce a dalších Židů z Německa, nicméně tím poskytl nacistickému režimu dlouho hledanou příležitost k teroristické akci proti Židům. Ten okamžitě započal Grynzspanův zoufalý čin využít k organizaci celoříšského pogromu.¹⁷²⁵

Mezinárodní veřejnosti měly být teroristické akce prezentovány tak, že se jednalo o spontánní odvetné akce lidového hněvu. Centrální role při realizaci pogromu převzal Himmler a Heydrich. Zkoumáme-li ale průběh listopadových pogromů (nejenom) v Dolním Podunají, nejednalo se vůbec spontánní akce civilního obyvatelstva, nýbrž o plánované útoky zorganizované místními funkcionáři NSDAP, SS a SA. Náčelník SD Heydrich sice vydal všem policejním služebnám prostřednictvím dálkopisu všeobecné instrukce pro průběh teroru, lokálním vedoucím NSDAP byl ale ponechán široký prostor pro vlastní iniciativu, kterou hojně využívali.¹⁷²⁶

Pogrom, jenž se odehrál v noci z 9. na 10. listopadu 1938, vešel do dějin pod názvem „Křišťálová noc“ podle skla z rozbitých oken a výloh židovských domů a synagog. Teror však v nezmenšené míře pokračoval dále celý 10. listopad až do následujícího dne. Poslední násilnosti byly zaznamenány ještě 12. a 13. listopadu. V Rakousku odstartoval pogrom až na výjimky až 10. listopadu ráno.¹⁷²⁷

¹⁷²⁵ ROSENKRANTZ, Herbert: Reichskristallnacht. 9. November 1938 in Österreich. Wien 1968, s. 7-9. 29-31.

¹⁷²⁶ SCHWARZ, Peter: Tulln ist Judenrein! Die Geschichte der Tullner Juden und ihr Schicksal von 1938 bis 1945: Verfolgung-Vertreibung-Vernichtung. Wien 1997, s. 129-130.

¹⁷²⁷ ROSENKRANTZ, Reichskristallnacht. 9. November 1938 in Österreich, s. 33-56. Proč v Rakousku započaly pogromy oproti „staré říši“ se zpožděním, známo není. Je to pouze domněnka, ale je možné, že se tak stalo z důvodu slavnostní přísahy příslušníků SS. Tamější esesmani skládali přísahu po celém rakouském území pozdě večer 9. listopadu a svoji službu končili až po půlnoci. Např. 4. rota 52. SS-Standarte skončila až v jednu hodinu ráno 10. listopadu. Viz NÖLA, f. Sammlungen und Nachlässe, Diverse kleinere Sammlungen, Dienstagebuch 4/52 (30. 5. – 31. 12. 1938), s. 409. Je možné, že velení SS nechťelo přerušovat slavnostní ceremonii a vyčkalo s aktivací svých mužů, kterým měla v pogromu připadnout klíčová role, až do ranních hodin.

Podle zprávy velitele SD-Unterschnittu Wien Trittnera¹⁷²⁸ o „židovské akci“ z 9 až 11. listopadu 1939 měla na teroru ve Vídni hlavní podíl *Allgemeine-SS*, již připadla centrální role také v Dolním Podunají.¹⁷²⁹ Ve čtyři hodiny ráno 10. listopadu obdržela 52. SS-Standarte telefonicky z Vídně rozkaz, roztlouci židovská okna a dveře. Pluky SA obdržely od nadřízených obdobné příkazy. „Dne 10. 11. se konají akce proti Židům, které se obecně mají provést s okresním vedením (NSDAP).“ Takový výklad pochopitelně umožňoval širokou míru interpretací. Ve Vídni docházelo k masivnímu plundrování i „nesmyslnému ničení“ židovského majetku, především ze strany členů NSDAP a SA. V Dolním Podunají měla být situace v tomto ohledu lepší¹⁷³⁰, ale i zde prokazatelně docházelo k loupežím a ničení.¹⁷³¹

Na celém území Říšské župy Dolní Podunají byly vypalovány a ničeny synagogy a modlitebny, knihy páleny, Židé okrádáni a zatýkáni. V St. Pöltenu již v noci z 9. na 10. listopadu vtrhli příslušníci SA a SS do domu vedle synagogy, kde založili oheň a rozmlátili okenní tabule. O několik hodin později se měl ve městě objevit sám velitel 52. SS-Standarte Dietz, aby za pomoci příslušníků SS, SA i HJ zorganizoval zničení synagogy. Zatčeno bylo celkem 137 Židů.¹⁷³² V Tullnu příslušníci 8. roty 52. SS-Standarte zpustošili místní židovský hřbitov a prokazatelně vyplundrovali nejméně jeden židovský obchod.¹⁷³³ V okresu Scheibbs organizovala místní SS 10. listopadu zatýkání desítek Židů.¹⁷³⁴

Ve Vídeňském Novém Městě a okolí došlo ze strany příslušníků SA a SS k masivním konfiskacím vybavení domů, šperků, hotovosti i vkladních knížek.¹⁷³⁵ Za velitelem III. praporu 89. SS-Standarte Langem přišel 10. listopadu v osm hodin ráno vedoucí místní venkovní služebny Gestapa Friedrich Kranebitter a informoval jej o úmrtí vom Ratha. Zároveň mu sdělil, že by mělo dojít k „lidové revoltě“ prostřednictvím ničení

¹⁷²⁸ Jednalo se o bývalého velitele zpravodajské služby SS v Rakousku Josefa Trittnera v době „ilegality.“

¹⁷²⁹ Část zprávy je otištěna ve *Widerstand und Verfolgung in Niederösterreich 1934-1945. Eine Dokumentation*. Bd. 3. Hrsg v. Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstandes. Wien 1987, s. 372-373. Úplná zpráva je k dispozici online na adrese http://www.doew.at/cms/download/4qjbr/novemberpogrom_wien.pdf; přístup 11. dubna 2017.

¹⁷³⁰ Tamtéž.

¹⁷³¹ WStLA, f. Volksgericht Wien, Vr 230/47, Hauptverhandlung vom 17. Feber 1949.

¹⁷³² LIND, Christoph: „...es gab so nette Leute dort“ Die zerstörte jüdische Gemeinde St. Pölten. St. Pölten 1998, s. 130-132.

¹⁷³³ SCHWARZ, Tulln ist Judenrein, s. 132-135.

¹⁷³⁴ MULLEY, Nationalsozialismus im Bezirk Scheibbs, s. 189-190.

¹⁷³⁵ ROSENKRANTZ, Reichskristallnacht. 9. November 1938 in Österreich, s. 51; SULZGRUBER, Werner: Die jüdische Gemeinde in Wiener Neustadt. Von ihren Anfängen bis zu ihrer Zerstörung. Mandelbaum, Wien 2005, s. 186-187.

židovského majetku. Lang zalarmoval muže 9. roty nacházejícího se ve Vídeňském Novém Městě a poslal je do „akce.“ Až poté obdržel rozkaz od vedení svého pluku. Byl zřejmě formulován značně nejednoznačně, každopádně Lang si jej vyložil tak, že mají být zničeny nejenom synagogy a modlitebny, ale obecně i veškerý židovský majetek. V poledne volal Langovi plukovní adjutant Riegler a dotázal se na dosavadní průběh událostí na území jeho praporu. Riegler Langa současně informoval, že Židé mohou být klidně zbiti, pokud by byli „vzpurní.“ Všechny zabavené vkladní knížky, hotovost a šperky měly být předány pluku a zajištěné vybavení židovských domů mělo být zaevidováno a nahlášeno pluku. Účast na pogromu se neomezovala jen na esesmany z Vídeňského Nového Města. Langovi v průběhu dne volal velitel 11. roty z Pittenu Harather s dotazem, jestli může zabrat zámek Ziegersberg, údajně patřící jedné Židovce. Lang po konzultaci s Gestapem dal Haratherovi se zabavením souhlas.¹⁷³⁶

Nejenom rozkazy byly vydávány nejednoznačně, ale už i sám pojem židovský majetek byl vykládán velmi volně. Ve vile vídeňského lékaře Dr. Foramitta v Theresienfeldu udělalo několik příslušníků 89. SS-Standarte „domovní prohlídku“. Doktor sám Židem nebyl, zato jeho manželka byla čtvrtinová Židovka. Esesmani otevřeli a vypili několik lahví vína a další si sebou odnesli, stejně jako řadu dalších věcí (stříbro, koberce, boty i zbraně). Celá akce byla následně prošetřována. Pachatelé zůstali nakonec bez trestu, pouze byli poučeni v tom smyslu, že svojí „nerozvážnou akcí“ poškodili SS. Zabavené věci bylo nařízeno vrátit a podle Langa se tak skutečně stalo. Po válce ale Dr. Foramitti tvrdil opak.¹⁷³⁷

Obdobný případ se vyskytl přímo ve Vídeňském Novém Městě. Člen štábu III. praporu a sportovní referent Fucker společně s dalšími esesmany zrekvíroval vybavení domu jedné místní obyvatelky „německé krve“ vdané za Žida, ačkoli se svým mužem již nežila a jenž se navíc nacházel v zahraničí. Zabavené věci byly přinejmenším z části použity na vybavení služebny III. praporu. Po „nesčetných“ intervencích u Gestapa a

¹⁷³⁶ WStLA, f. Volksgericht Wien, Vr 6758/46, Vernehmung mit Mathias Lang am 2. 12. 38.

¹⁷³⁷ Tamtéž, Liste der Theresienfeld gestohlenen und nicht zurückgegebenen Gegenstände; SS-Abschnitt XXXI an die 89. SS-Standarte vom 25. Jänner 1939; Vernehmung mit Mathias Lang am 2. 12. 38.

velitele praporu SS-Hauptsturmführera Mussila¹⁷³⁸ se majitelce podařilo část majetku, mnohdy vážně poškozeného, získat nazpět.¹⁷³⁹

O podílu 99. SS-Standarte na násilí proti Židům, oproti 52. a 89. SS-Standarte, zprávy chybějí. Většina židovského obyvatelstva uprchla ze Znojma ještě před podepsáním mnichovské dohody, další byli z města vyhnáni Němci po okupaci pohraničí. Templ ve Znojmě byl bezprostředně po obsazení města německou armádou několikrát vyrabován a další vlna rabování proběhla v prosinci 1938, kdy se dav lidí za dosud nevyjasněných okolností shromáždil před synagogou, vylomil vstupní dveře a zdemoloval a rozkradl vnitřní vybavení. Podle pozdějšího německého policejního vyšetřování rabování údajně povolil právě místní pluk SS. Nakonec ale vše vyšumělo do ztracena, neboť v dobové atmosféře na vyšetřování ve skutečnosti nikdo zájem neměl.¹⁷⁴⁰ Samotné SS při záboru židovského majetku nevyšlo zkrátka a zajistilo si pro sebe dvě lukrativní nemovitosti. Bylo již řečeno, že velitelství 99. SS-Standarte se nacházelo v reprezentativní vile čp. 21 ve Strasse des 9. Oktober. Byt zde měl i velitel pluku SS-Obersturmbannführer Karl Heinz Urban a ve vedlejší vile čp. 23 byl s rodinou ubytován pozdější adjutant 99. SS-Standarte SS-Untersturmführer Repper.¹⁷⁴¹

V Rakousku bylo během listopadových pogromů zničeno celkem 49 synagog a modliteben, téměř osm tisíc Židů bylo zatčeno, z toho šest a půl tisíce připadlo na Vídeň, a většina poslána do Dachau. V uvedeném období zahynulo dvacet až třicet Židů a blíže nespécifikovaný počet jich spáchal sebevraždu.¹⁷⁴²

Výstavba útvarů Allgemeine-SS v okupovaném Československu

Specifickým úkolem, který byl svěřen některým příslušníkům SS z Dolního Podunají, byl dohled nad výstavbou nových útvarů *Allgemeine-SS* v okupovaném československém pohraničí v říjnu a listopadu 1938 a v nově vzniklém Protektorátu

¹⁷³⁸ Mussil byl od března 1939 nástupce SS-Hauptsturmführera Langa na pozici velitele III. praporu 89. SS-Standarte. BArch, SSO/342 A: Hans Mussil (nar. 29. 4. 1910).

¹⁷³⁹ WStLA, f. Volksgericht Wien, Vr 230/47, Niederschrift mi Herta Altmann-Salzer am 24. 8. 1946; Urteil vom 17. Feber 1949.

¹⁷⁴⁰ KOC, Karel: Připojení Znojemska k říšské župě Dolní Podunají (podzim 1938 – jaro 1939). In: Jižní Morava. Vlastivědný sborník, 2015, roč. 51, sv. 54, s. 210.

¹⁷⁴¹ ZUMR, 99. SS-Standarte, s. 75-76.

¹⁷⁴² SULZGRUBER, Die jüdische Gemeinde in Wiener Neustadt, s. 178.

Čechy a Morava v březnu až květnu 1939.¹⁷⁴³ S rakouskými esesmany, podílejícími se na budování jednotek SS v pohraničí, jsme se seznámili již v případě 99. SS-Standarte. Pokud jde o ty z Dolního Podunají, je doložena účast velitele 52. SS-Standarte Dietze na výstavbě SS v Mariánských Lázních,¹⁷⁴⁴ stejně jako tehdejšího velitele II. praporu 89. SS-Standarte Pisarika, ačkoli přesné místo jeho působiště není známo.¹⁷⁴⁵

Po okupaci okleštěných českých zemí 15. března 1939 započaly ještě též den svojí práci náborové komise SS. Stejně jako v případě pohraničí byli i vnitrozemí rozdělena na řadu náborových úseků. Náčelníkem toho jihlavského se stal opět SS-Obersturmbannführer Dietz, velení v Brně převzal SS-Untersturmführer Bienert, dosavadní velitel mikulovského praporu znojemske Standarte. Každý náčelník měl k opět k dispozici malý tým spolupracovníků, které si přivedl sebou ze svého domovského útvaru. V Dietzově štábu tak kupř. působil správní důstojník 52. SS-Standarte Schwarzäugl. Nábor se z důvodů sporů s SA a důkladného prověřování žadatelů protáhl až do 15. května, kdy byla činnost náborových komisí pravděpodobně oficiálně ukončena a jejich členové se mohli vrátit ke svým mateřským útvarům.¹⁷⁴⁶

Za fasádou elity

SS měla představovat národněsocialistickou elitu a sestávat z mužů, jenž vyhověli náročným přijímacím kritériím a rasovým a biologickým požadavkům. Měli být „nejpřesvědčivějšími propagandisty hnutí“, fyzicky zdatnými, disciplinovanými, morálně bezúhonnými, s početným potomstvem zajišťujícím budoucnost své země. Záměr učinit z SS elitu se ale od počátku střetával s mnohými obtížemi, se kterými jsme se již částečně setkali na předchozích stránkách. Společné kořeny s SA a pouze postupné a neúplné prosazování předepsaných výběrových kritérií v praxi vedlo k tomu, že nejenom po převzetí moci v Německu v roce 1933, ale ještě dlouho po „Röhmově puči“ se v SS nacházeli muži nikterak neodpovídající její zamýšlené image. Situaci navíc komplikovala skutečnost, že většina příslušníků *Allgemeine-SS* nebyla, na rozdíl od členů SS-VT a SS-

¹⁷⁴³ Podrobně k výstavbě *Allgemeine-SS* na těchto územích srv. ZUMR, 99. SS-Standarte, s. 62–88; ZUMR, Himmlerova elita v Sudetech, s. 57-62; ZUMR, Jan: Vše, co je opravdu dobré a čisté krve, přivést do Schutzstaffel. Výstavba *Allgemeine-SS* v Protektorátu Čechy a Morava. In: *Securitas Imperii*, 1/2016, č. 28, s. 38–59; ZUMR, Himmlerova elita v Sudetech, s. 57-62.

¹⁷⁴⁴ BArch, SSO/153: Sepp Dietz (nar. 13. 11. 1909), Lebenslauf vom 7. Oktober 1940.

¹⁷⁴⁵ Tamtéž, RS/E 0563: Franz Pisarik (nar. 15. 5. 1912), Lebenslauf (ned., 1939).

¹⁷⁴⁶ ZUMR, Vše, co je opravdu dobré a čisté krve, přivést do Schutzstaffel, s. 38-40, 44-45, 54.

TV, placenými profesionály, nýbrž dobrovolníky. Možnost disciplinovat tyto muže byla proto pouze omezená.¹⁷⁴⁷

Obdobné, ne-li ještě horší problémy trápily také SS v Rakousku. Zde mohly být náročné požadavky kladené na příslušníky SS uvedeny do praxe de facto až po anšlusu. Do zákazu NSDAP v červnu 1933 nebyly prosazovány s dostatečnou vůlí a v době „ilegality“ se tak mohlo dít, i přes nespornou snahu, jen ve velmi omezené míře. Po okupaci Rakouska, a vlastně již po útěku mnohých dolnorakouských esesmanů do Německa ve třicátých letech, se záhy ukázalo, jak vzdálena byla řada mužů Himmlerovým představám o podobě příslušníků SS. Tento fakt budeme nyní demonstrovat na řadě případů příslušníků SS z Dolního Podunají.

Neslavná léta v Německu a v zázemí

Kariéra mnohých rakouských esesmanů po útěku do Německa v četných případech neodpovídala jejich představám, a to i v případě mužů zastávající poměrně vysoké pozice a pachatelů teroristických útoků. SS-Untersturmführer Matznetter, velitel praporu 9. SS-Standarte z Mauera u Vídně, utekl do Německa i s manželkou v prosinci 1935 a byl umístěn do tábora SS ve Waischenfeldu. Přestože byl ženatý, rychle navázal poměr s jednou místní vdanou ženou žijící odděleně od svého manžela. Paní Matznetterová se kvůli chování svého manžela obrátila na samotného velitele rakouské SS v Německu SS-Gruppenführera Rodenbüchera. Ten Matznetterovi nařídil poměr ukončit, který dal Rodenbücherovo své slovo důstojníka SS. Po několika měsících ale vyšlo najevo, že Matznetter nejenomže poměr se svojí milenkou neukončil, ale dokonce jí přivedl do jiného stavu. Jelikož Matznetter nebyl podle hodnocení SS-Standarte „Deutschland“ schopný uplatnění v SS na plný úvazek a pracoval v civilu, požádal Rodenbücher, s ohledem na jeho věrolomnost, o Matznetterovo vyloučení z SS. V předtuše nevyhnutelného Matznetter sám požádal o vystoupení z organizace a Himmler jeho žádosti 5. října 1936 vyhověl.¹⁷⁴⁸

Obdobné osud postihl Kurta Westermayera z Kremže. Po spáchání teroristického útoku v červnu 1934 musel uprchnout z Rakouska a také on byl umístěn v táboře SS

¹⁷⁴⁷ HEIN, Elite für Volk und Führer, s. 129, 178-179.

¹⁷⁴⁸ ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Ferdinand Matznetter (nar. 5. 2. 1906), Rodenbücher an die Reichsführung-SS vom 18. September 1936; Himmler an Matznetter vom 5. Oktober 1936.

Waischenfeld. Zpočátku probíhala jeho služba v Německu bez problémů a ze své dosavadní zásluhy byl dokonce povýšen na SS-Untersturmführera. Roku 1935 navázal poměr s jednou dívkou, jenž nezůstal bez následků. Jelikož se Westermayer údajně nemohl oženit, přesvědčil jí společně s její matkou, aby šla na potrat. Westermayer k němu poskytl peníze a v březnu 1936 byl proveden. Což bylo tehdy nezákonné a následky byly velmi vážné. Mladý Kremžan byl v září 1937 degradován na SS-Manna a vyloučen z SS a v březnu 1938 z důvodu „sabotáže“ snah o zvýšení porodnosti německého lidu, a tím i jeho záchrany před „zánikem“, také z NSDAP.¹⁷⁴⁹ Mimoto byl odsouzen k šesti týdnům vězení, avšak výkon trestu mu byl odložen se zkušební lhůtou do roku 1941.¹⁷⁵⁰

Dalším mužem, kterému pobyt v Německu zhořkl, byl bývalý velitel 9. SS-Standarte Baumgartner. V říjnu 1938 byl jmenován adjutantem a personálním referentem III. praporu 47. SS-Standarte v Saalfeldu. Jelikož Baumgartner přišel do Německa s manželkou a synem zcela bez prostředků, zakoupil na konci roku 1938 na dluh nábytek do svého bytu za 1360 ŘM. Od nejrůznějších míst se sice snažil získat finanční podporu, ovšem bezvysledně. Majitel nábytkářství Blietsch proto z Baumgartnera dluh vymáhal marně. Situace se nadále zkomplikovala v lednu 1940, kdy byl Baumgartner odveden do Wehrmachtu. Blietschovi došla trpělivost a obrátil se stížností na vedení pluku. Ten společně se společně se starostou Saalfedu nashromáždil 900 ŘM a žádala nadřízená státní a městská místa o doplacení zbytku. Pro SS i místní NSDAP byla celá záležitost velmi trapná a obě se snažily celou situaci co nejrychleji vyřešit, neboť mohla ve městě vážně poškodit jejich důvěryhodnost. A aby byla situace ještě horší, Baumgartner byl nositelem Řádu krve. V prosinci 1939 proti němu bylo z neznámých důvodů zahájeno disciplinární řízení, jenž v březnu následujícího roku skončilo jeho propuštěním z SS. Zda se Blietsch dočkal uhrazení dluhu, z dochovaných pramenů není možné zjistit.¹⁷⁵¹

Obzvlášť potupně probíhalo působení v Německu pro řadu pachatelů teroristických útoků v Dolních Rakousích z června 1933. SS-Bewerber Rudolf Rebhan

¹⁷⁴⁹ K populační politice nacistického Německa srv. např. HOFFMANN, David L., TIMMOVÁ, Annete F.: Utopická biopolitika. Reprodukční politika, genderové role a sexualita v nacistickém Německu a Sovětském svazu. In: Za obzor totalitarismu. Srovnání stalinismu a nacismu (Eds. GEYER, Michael-FITZPATRICK, Scheila), Praha 2012, s. 124-180.

¹⁷⁵⁰ BArch, OPG/J 0088: Kurt Westermayer (nar. 6. 12. 1912), Beschluss des Gaugerichtes München-Oberbayern vom 22. Februar 1939; ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Kurt Westermayer, Der Reichsführer-SS an Kurt Westermayer vom 14. September 1937.

¹⁷⁵¹ BArch, SSO/44 + RS/A 0298: Reinhold Baumgartner (nar. 16. 12. 1897).

byl z SS propuštěn na vlastní žádost na podzim 1937.¹⁷⁵² Eugen Gruber uprchl do Německa společně se svým bratrem již v létě 1933. V SS ale sloužil již jen krátce, neboť byl v listopadu 1933 na vlastní žádost přeložen k HJ. V květnu 1937 byl s bratrem a jedním dalším mužem postaven před Městský soud (*Amsgericht*) v Bayreuthu a za podvody odsouzen na tři a půl měsíce vězení. Z *Hitlerjugend* byl vyloučen. Ani po návratu do Rakouska se Gruberovi nevedlo o moc lépe. V září 1943 byl obžalován ze „zákeřných útoků na stát a stranu“...¹⁷⁵³

Dalšímu z dolnorakouských teroristů Franzi de Martinovi se před trestním stíháním taktéž podařilo z Rakouska v červnu 1933 uprchnout. I přes nepříznivá hodnocení nadřízených byl v letech 1934 až 1935 povýšen na SS-Untersturmführera, resp. SS-Obersturmführera. V červnu 1936 byl společně se svým bývalým nadřízeným Bayerem potrestán přísnou důtkou, protože psali svému známému dopisy do Švýcarska, ve kterých nebyli dostatečně disktrétní o služebních záležitostech SS v Německu. Následně byl přeložen ke kriminální policii, odkud byl ale již o rok později neodkladně popuštěn kvůli zpronevěře zabavených věcí.¹⁷⁵⁴

Po anšlusu Rakouska se de Martin vrátil domů a v září 1938 získal místo na stavebním úřadu v Perchtoldsdorfu. V říjnu 1939 byl povolán k pluku SS-VT Deutschland, se kterým prodělal západní tažení a byl vyznamenán železným křížem II. třídy. V posudku z ledna 1941 byl ale shledán jako „zcela nevhodný“ ke službě ve *Waffen-SS* coby důstojník a o pár měsíců později propuštěn. Vrátil se do „velké Vídně“, kde pracoval jako stavební inspektor, než byl v květnu 1942 znovu povolán do *Waffen-SS* a nasazen v okupovaném Norsku. V této době měl již de Martin velké problémy s alkoholem, z důvodu čehož byl v prosinci potrestán přísným čtyřtýdenním domácím vězením. I přes nařízený zákaz v pití alkoholu nepřestal a v srpnu 1944 byl několikrát „naprosto opilý“, a to tak, že jej spolubydlící museli opakovaně prosit o klid. Byl vzat do vazby a odsouzen k sedmi měsícům vězení a ke ztrátě hodnosti. Vzhledem k neustále se zhoršující válečné situaci si ale trest neodpykal a byl znovu přeložen.¹⁷⁵⁵ Na de Martinově alkoholismu se mohla podepsat jeho účast na vraždách mnoha desítek jugoslávských válečných zajatců,

¹⁷⁵² Tamtéž, RS/E 5295: Rudolf Rebhan (nar. 17. 4. 1914).

¹⁷⁵³ BArch, PK/D 0206 + OPG/D 0075: Eugen Gruber (nar. 21. 1. 1915); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Eugen Gruber.

¹⁷⁵⁴ BArch, SSO/298 A: Franz de Martin (nar. 1. 5. 1908); Tamtéž, SSO/46: Otto Bayer (nar. 6. 11. 1900).

¹⁷⁵⁵ BArch, SSO/298 A: Franz de Martin (nar. 1. 5. 1908); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Franz de Martin, Pol. Beurteilung vom 28. 8. 1942.

kteří byli do Norska posláni na stavební práce. Vůči „banditům a zločincům“ postupoval de Martin s nebyvalou tvrdostí a osobně je popravoval.¹⁷⁵⁶ Poslední zpráva o de Martinovi pochází z konce ledna 1945, kdy sloužil ve škole tankových granátníků SS Kienschlag v Protektorátu Čech a Morava.¹⁷⁵⁷

Ještě hůře než de Martin skončil další z dolnorakouských teroristů Karl Ratzenberger. Po propuštění z vězení v září 1934 na svobodě příliš dlouho nezůstal, neboť byl v lednu 1935 znovu vzat do vazby a až do května držen ve vězení. Následně obdržel ještě několik menších trestů. Vzhledem ke své bezvýchodné situaci se Ratzenberger rozhodl uprchnout ze země a v únoru 1937 vycestoval do Německa. Několik měsíců strávil v táboře SS ve Waischenfeldu a poté si našel místo v civilním zaměstnání jako zahradník a pomocný montér. Od počátku roku 1938 pracoval pro SD. Toužil však po návratu do vlasti, kde plánoval založit vlastní hospodářství u maďarských hranic. Jelikož ale nesehnal potřebné finance, ze záměru sešlo. I tak se v průběhu roku 1939 přestěhoval do Vídně do komfortně vybaveného prostorného bytu na *Mariahilferstrasse*.¹⁷⁵⁸

O Ratzenbergerově neúspěšné snaze o získání Řádu krve jsme již informovali. Postihly jej ale daleko horší věci. Ostatní nájemníci obytného domu si opakovaně stěžovali, že si vyučený zahradník Ratzenberger žije nad poměry, pořádá v bytě pitky a přitom si nehledí žádné práce. V roce 1941 se o něj zajímal soukromý detektiv, neboť panovalo podezření, že žije z podvodů a krádeží. To se nejspíš zakládalo na pravdě, neboť Ratzenberger byl v březnu 1942 vzat do vazby a v listopadu odsouzen na dva roky vězení za zpronevěry, nedovolené vzdálení v poli a vojenskou neposlušnost a rovněž k vyloučení z SS. Vybavení v jeho bytě bylo zabaveno, manželka se třemi dětmi jej opustila a požádala o rozvod a jeho žádost o nové přijetí do NSDAP¹⁷⁵⁹ byla zamítnuta.¹⁷⁶⁰

¹⁷⁵⁶ BENZ, Wolfgang/DISTEL, Barbara: Der Ort des Terrors. Geschichte der nationalsozialistischen Konzentrationslager. Band 9. Arbeitserziehungslager, Ghettos, Jugendschutzlager, Polizeihftlager, Sonderlager, Zigeunerlager, Zwangsarbeiterlager. München 2009, s. 439; RICHTER, Tim C. (Hrsg.): Krieg und Verbrechen. Situation und Intention. Fallbeispiele. München 2006, s. 120-122.

¹⁷⁵⁷ BArch, SSO/298 A: Franz de Martin (nar. 1. 5. 1908).

¹⁷⁵⁸ BArch, RS/E 5277: Karl Ratzenberger (nar. 8. 4. 1912), Lebenslauf (ned., 1938); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Karl Ratzenberger, Vormerkung der Heimkehr-Überprüfungsstelle München vom 25. 2. 1937.

¹⁷⁵⁹ Ratzenberger byl do NSDAP poprvé přijat 1. dubna 1933 pod číslem 1 601 916. Vzhledem k zákazu Strany v Rakousku v červnu 1933 si ale Ratzenberger již nemohl vyzvednout členskou kartu. Podle stanov tak členství nevstoupilo v platnost a v roce 1943 bylo oficiálně prohlášeno za neplatné.

¹⁷⁶⁰ BArch, PK/O 0026: Karl Ratzenberger (nar. 8. 4. 1912), NSDAP-Personal-Fragebogen vom 24. 2. 1942; Abschrift des Schreibens des Ortsgruppenleiters Plankenbüchler vom 15. Oktober 1942; ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Karl Ratzenberger, Feldurteil vom 25. 11. 1942.

O tom, jak laxní kontrola byla při přijímání nováčků do SS i NSDAP v „době zápasů“, dokládá případ bratří Exeliových. Arnold a Wilhelm se narodili v rodině Adalberta Exeliho rytíře von Adlerhuld. Otec jejich babičky z matčiny strany byl Žid, který se nechal v dospělosti pokřtít. Jednalo se tedy o osminové Židy. I přes tento fakt oba muži neváhali vstoupit do NSDAP, a to dokonce již v roce 1930. Rovněž byli členy SA a od roku 1932 také SS. Wilhelm se dokonce stal velitel samostatné roty SS ve městě Bruck an der Leitha. V létě 1933 oba bratři uprchli do Německa, kde si později našli zaměstnání v civilním sektoru.¹⁷⁶¹

Příslušné úřady se o židovském původu obou bratrů dozvěděly až v roce 1941. Starší Arnold v předtuše nevyhnutelného v březnu 1942 sám členství ve straně dobrovolně ukončil, mladší Wilhelm byl v témže měsíci z NSDAP propuštěn. Arnold a manželka jeho bratra s ohledem na své dosavadní zásluhy pro hnutí sice podali žádost o milost, aby mohli být vedeni jako členové NSDAP i přes částečný židovský původ, ještě v polovině roku 1944 o ní ale nebylo rozhodnuto. S účinností od 1. června 1943 byli oba bratři propuštěni z SS. Pozoruhodná na tom bylo především skutečnost, že nebyli odejiti z důvodu svého židovského původu, nýbrž kvůli „nezájmu“ o službu v SS, na které se již několik let nepodíleli.¹⁷⁶²

Prohřešků se dopustili i ti, jenž měli být svým mužům příkladem – velitelé pluků. Sepp Dietz, velitel 52. SS-Standarte, v říjnu 1939 narukoval k SS-VT a v lednu 1940 jej velitel jeho útvaru potrestal osmi dny zostřeného vězení zato, že posilněný alkoholem ukradl 800 gramů špeku.¹⁷⁶³ Z válečné služby velitele znojenské 99. SS-Standarte Urbana měla pikantní příchuť účast na 3. kurzu pro důstojníky-čekatele na poddůstojnické škole v Radolfzellu. Během jednoho testu se společně s několika kolegy pokoušel opisovat. Na tom by ještě nemuselo být nic neobvyklého, kdyby se ovšem nejednalo o test ze světonázorových témat (!), se kterými Urban, jakožto člen NSDAP od roku 1930, člen SS od roku 1931 a velitel pluku *Allgemeine-SS*, neměl mít sebemenší problém. Přesto byl následně jmenován důstojníkem-čekatelem, ačkoli jeho povýšení na

¹⁷⁶¹ BArch, RS/B 0261 + PK/C 0116: Arnold (von) Exeli (nar. 29. 8. 1898); ÖSTA/AdR, f. Gauakten: Arnold Exeli; BArch, SM/C 0116 + OPG/C 0106: Wilhelm (von) Exeli (nar. 26. 10. 1904).

¹⁷⁶² Tamtéž.

¹⁷⁶³ BArch, SSO/153: Sepp Dietz (nar. 13. 11. 1909), Inspektion (E) der SS-Verfügungstruppe an den Chef des SS-Personalhauptamtes vom 28. 2. 1940.

SS-Oberscharführera (hodnosti *Allgemeine-SS* neměly ve *Waffen-SS* žádnou platnost) bylo o tři měsíce pozdrženo.¹⁷⁶⁴

Z uvedených řádků je zřejmé, jak obtížně se mnozí rakouští esesmani začleňovali do společnosti a jaké „charaktery“ v SS sloužily. Zároveň se ukazuje, že se v ní nacházeli i prachobyčejní kriminálníci a alkoholici, jenž rovněž vůbec nepasovali do zažitých představ o „černém řádu“ jakožto elitě národního socialismu. Že se nejednalo o výjimky, potvrzuje výzkum Bastiana Heina.¹⁷⁶⁵

Sňatková a populační politika

Po anšlusu Rakouska mohla SS v praxi konečně prosazovat přísná výběrová kritéria a prověřovat svoji zdejší dosavadní členskou základnu. Záhy se ukázalo, že ne každý „ilegál“ disponoval potřebnými vlastnostmi a schopnostmi pro členství v SS. Bývalý funkcionář 9. SS-Standarte a pozdější držitel Řádu krve Viktor Holzer se dubnu 1938 oženil bez souhlasu Hlavního rasového a osidlovacího úřadu SS. Za několik měsíců vyšlo najevo, že je jeho žena neplodná. Navíc sám došel k závěru, že nesplňuje fyzické požadavky kladené na příslušníka SS. S účinností od 30. listopadu 1938 byl proto propuštěn z SS.¹⁷⁶⁶

Sňatková politika představovala pro Himmlera jednu z dalších možností, jak vytvořit ze svého „černého řádu“ novou elitu. Ta byla zahájena již zmiňovaným sňatkovým rozkazem z prosince 1931, jenž pro příslušníky SS samotné zavedl výběr podle rasových kritérií a vztahoval se i na jejich budoucí manželky. Budoucí manželé museli vyplnit dotazník Hlavního rasového a osidlovacího úřadu SS, absolvovat zdravotní prohlídku u lékaře SS, prostřednictvím rodokmenu dokázat árijský původ bez kapky židovské krve a odevzdat své životopisy a fotografie.¹⁷⁶⁷

Celý proces vedoucí ke schválení sňatku byl zdlouhavý, zavalen velkou byrokracií a zatížen nemalými náklady na vyhotovení rodokmenu. Nebylo proto překvapením, že vzbuzoval mezi členskou základnou velkou nevoli. Říšský vůdce SS byl nucen zmírnit své požadavky. Zatímco podle výnosu z července 1935 měl být ze *Schutzstaffel* vyloučen

¹⁷⁶⁴ ZUMR, 99. SS-Standarte, s. 77.

¹⁷⁶⁵ HEIN, Elite für Volk und Führer, s. 178-189. Kupř. jen v roce 1937 bylo v SS zaznamenáno 214 těžkých případů zpronevěr a 129 krádeží. Ve stejnou dobu bylo zaznamenáno také 74 případů „naprosté opilosti.“

¹⁷⁶⁶ BArch, RS/C 0515: Viktor Holzer (nar. 5. 1. 1910).

¹⁷⁶⁷ HEIN, Elite für Volk und Führer, s. 100; HÖHNE, SS. Elita ve stínu smrti, s. 131-132.

každý muž nedbající sňatkového rozkazu, podle nařízení z června 1937 nesměl být vyloučen, pokud on a jeho žena předpisům dodatečně vyhoví. A od konce roku 1940 byli na Himmlerův pokyn přijímáni do SS všichni rasově vyhovující muži, kteří byli dříve z organizace vyloučeni pro porušení sňatkového rozkazu.¹⁷⁶⁸ Samotné přísné výběrové podmínky nicméně zůstaly zachovány a mnohým esesmanům zhatily plány na uzavření sňatku. Výcvikový a protiletadlový a protiplynový referent III. praporu 99. SS-Standarte Leopold Gruber (1914-1982)¹⁷⁶⁹ podal roku 1940 žádost o sňatek. Ta byla ale zamítnuta s odůvodněním, že otec jeho vyvolené trpěl dědičnou duševní chorobou a spáchal sebevraždu, přičemž ona sama nevyhovovala požadavkům kladeným na budoucí manželku příslušníka SS.¹⁷⁷⁰

Aby ulehčil svým mužům starosti s opatrováním povolení ke sňatku, nařídil Himmler zřízení „pečovatelských pozic“ (*Pflegestelle*) u každého pluku se dvěma pracovníky na plný úvazek, jenž měly fungovat od počátku roku 1938. Měli pomáhat nejenom se sháněním rodokmenů a vyplňováním nezbytných formulářů, ale také poskytovat manželské poradenství a podporovat zakládání velkých rodin. Říšský vůdce SS od každého svého podřízeného očekával zplození alespoň čtyř dětí. I v tomto ohledu měla být SS „elitou“ a vzorem celému německému národu.¹⁷⁷¹

Himmlerova opatření neměla na jeho muže takřka žádný pozitivní vliv, spíše naopak. Na konci roku 1938 bylo svobodných 56,9 procent příslušníků *Allgemeine-SS* a pouze 26 procent bylo otcí. V obou případech to byla čísla značně pod, resp. nad říšským průměrem. Naprostým fiaskem skončila snaha o početné potomstvo. O rok později připadalo průměrně 1,1 dítě na manželství a u důstojníků se číslo s bídou vyšplhalo na 1,41 dítě na manželství.¹⁷⁷² Což opět představovalo hluboký podprůměr.

Obzvlášť zoufalá byla v tomto ohledu situace SS ve „východní Marce“. Zde bylo k 31. prosince 1938 svobodných 12 637 mužů (72,5 procent), ženatých 4 549 (26,1 procent), 78 ovdovělých (0,4 procent) a 171 rozvedených (jedno procento). Počet

¹⁷⁶⁸ HÖHNE, SS. Elita ve stínu smrti, s. 132.

¹⁷⁶⁹ Arcibiskupství vídeňské, farnost Korneuburg, matrika N 1910-1919, fol. 234.

¹⁷⁷⁰ Gruber byl od listopadu 1931 členem SA, o rok později přešel k SS (č. 270 291). V blíže neupřesněnou dobu se rovněž stal členem NSDAP (č. 1 456 864). Na jaře 1935 uprchl do Německa, kde vstoupil do SS-VT. Od počátku roku 1939 působil ve štábu III. praporu 99. SS-Standarte. BArch, RS/B 5363: Leopold Gruber (nar. 17. 5. 1914).

¹⁷⁷¹ HEIN, Elite für Volk und Führer, s. 101 a 210.

¹⁷⁷² HEIN, Elite für Volk und Führer, s. 210; HÖHNE, SS. Elita ve stínu smrti, s. 133; Statistisches Jahrbuch der Schutzstaffel. Jahrgang 1938, s. 93-97.

svobodných tak byl i v rámci *Allgemeine-SS* mimořádně vysoký. Ze 17 435 příslušníků SS-Oberabschnittu Donau mělo alespoň jedno dítě jen 1 982 mužů (11, 4 procent) a více jak čtyři potomky zplodilo pouze 61 mužů (0,4 procent)!¹⁷⁷³ Kaltenbrunnerův vrchní úsek také v tomto srovnání dopadl nejhůře ze všech.

Příčiny uvedeného jevu musíme spatřovat jednak v sociální struktuře (dolno)rakouské SS, jednak v ilegální činnosti jejích členů. Ještě před zákazem NSDAP v červnu 1933 tvořila většinu jejích příslušníků nezaměstnaní muži z nižších společenských vrstev. V době „ilegality“ nebyla situace o nic lepší. Nezanedbatelný počet esesmanů byl za svoji ilegální činnost pro NSDAP soudně trestán a následně přišel o práci. Svoji bezvýchodnou situaci řešilo nemálo mužů útekem do Německa, kam již od roku 1933 zamířila nemalá část nezaměstnaných. Zde si příslušníci SS museli vybudovat novou existenci, což ne vždy probíhalo bez problémů. Špatná finanční situace, žádná či špatně placená práce a politická nejistota vedly k tomu, že esesmani odkládali založení rodiny na pozdější dobu.

Teprve po anšlusu Rakouska, kdy byli místní esesmani odměněni stálou prací a či lépe placenou prací a finančním odškodněním, se situace zlepšila. Na základě osobních složek příslušníků SS můžeme skutečně pozorovat „sňatkový boom“, jenž vypukl po březnu 1938 a pokračoval i v prvních válečných letech. Zatímco na konci roku 1938 bylo v rámci celé SS ženatých 94 597 mužů, o rok později to bylo již 115 650.¹⁷⁷⁴ Velká část nově uzavřených sňatků bezpochyby připadala na oba rakouské vrchní úseky.

Zatímco sňatek postupně uzavřeli takřka všichni důstojníci a přinejmenším velká část poddůstojníků a mužstva, situace v počtu narozených dětí zůstávala tristní. Na konci roku 1938 měla 52. SS-Standarte dvacet čtyři důstojníků, u dvaceti dvou se podařilo dohledat potřebné informace. Pouhých osm z nich bylo tehdy otci a dohromady měli jen jedenáct dětí. Na jednoho muže tak připadalo 0,5 dítěte! Do konce války se počet otců rozrostl na patnáct a počet dětí na třicet, což představovalo 1,4 dítěte na osobu. Vytoužené čtyři potomky zplodil pouze jeden muž, velitel kremžského praporu Weixelbaum. Ještě horší výsledky mohli vykázat bývalí funkcionáři 9. SS-Standarte. Z 33 mužů, jimž se do konce druhé světové války podařilo získat důstojnickou hodnost, jsou k dispozici údaje k 30 z nim. Alespoň jedno dítě mělo na sklonku roku 1938 jen deset mužů majících

¹⁷⁷³ Statistisches Jahrbuch der Schutzstaffel. Jahrgang 1938, s. 93-97.

¹⁷⁷⁴ HÖHNE, SS. Elita ve stínu smrti, s. 133; Statistisches Jahrbuch der Schutzstaffel. Jahrgang 1938, s. 96.

dohromady jedenáct dětí. Tedy 0,4 dítěte na osobu! V průběhu války dosáhl počet otců na 24 a počet dětí se zvýšil na 40. To činilo pouze 1,3 dítěte na jednoho důstojníka. Čtyři potomky neměl ani jeden z nich. V případě poddůstojníků a mužstva dolnodunajské SS byla situace ještě horší.

V bývalém československém pohraničí, připojeném po říjnu 1938 k Dolnímu Podunají, zřejmě nebyl počet oženěných mužů a otců o moc vyšší. Ačkoliv zde nemůžeme pozorovat žádné masivní propouštění z politických důvodů¹⁷⁷⁵, nezaměstnanost mezi pozdějším mužstvem 99. SS-Standarte pravděpodobně nízká nebyla. Rovněž na území znojemského pluku můžeme po okupaci sledovat citelný nárůst uzavírání sňatků a počtu nově narozených dětí. Z pěti mužů 99. SS-Standarte, jenž v průběhu druhé světové války dosáhli důstojnické hodnosti, čtyři vstoupili do manželství po podepsání Mnichovské dohody.¹⁷⁷⁶ Žádný z nich neměl více jak dvě děti.

Krom špatné finanční situace a neradostných životních vyhlídek mohla za nízkou porodností příslušníků SS stát náboženská politika říšského vůdce SS. Křesťané měli a dodnes mají vyšší porodnost než bezkonfesní. Svým neskrývaným antikřesťanstvím však SS zbožné muže odpuzovala. Příslušníci SS sice neměli být ateisty, ale je zřejmé, že „věřící v boha“ brali svoji víru méně vážně než konfesně vázaní. Alespoň v případě populační politiky.

¹⁷⁷⁵ Hans Mikudim ve svém pozdějším životopise uvedl, že byl z důvodů svých politických aktivit nezaměstnaný. Zda tomu tak skutečně bylo, není ale možné nezávisle ověřit. BArch, RS/D 5528: Hans Mikudim (nar. 26. 2. 1913), Lebenslauf (ned., 1940).

¹⁷⁷⁶ SS-Obersturmführer Martin Elsinger, velitel 5. roty v Mikulově, se narodil roku 1896 a oženil se již roku 1922. Z manželství vzešli dva synové. Na rozdíl od většiny svých kolegů měl maturitu a pracoval jako bankovní úředník. Do SS vstoupil 18. října 1938 (č. 333 890) a do NSDAP 15. ledna 1939 (č. 6 880 210). BArch, SSO/184: Martin Elsinger (nar. 18. 2. 1896).

SS za druhé světové války a poválečné zúčtování

S vypuknutím druhé světové války se situace *Allgemeine-SS* radikálně změnila. Většina jejích příslušníků narukovala do Wehrmachtu či k ozbrojeným útvarům SS¹⁷⁷⁷, v zázemí zůstala pouze menšina. Zde je třeba poznamenat, že – ač se to může na první pohled zdát nelogické – převážná část byla odvedena k Wehrmachtu, a nikoliv k *Waffen-SS*. Důvod byl prostý. Naprostá většina příslušníků *Allgemeine-SS* měla civilní zaměstnání a svou službu u SS vykonávala dobrovolně a bezplatně. Na rozdíl od jednotek SS-VT nebyla služba u *Allgemeine-SS* postavena na roveň vojenské službě, a tak pro příslušníky těchto útvarů platila branná povinnost stejně jako pro všechny ostatní německé muže.¹⁷⁷⁸ Do konce roku 1942 bylo k Wehrmachtu povoláno 117 895 příslušníků *Allgemeine-SS*, o rok později jich sloužilo u *Heer*, *Luftwaffe* a *Kriegsmarine* 117 473 a v polovině roku 1944 to bylo 113 908 mužů. Ke stejným časovým úsekům bylo z *Allgemeine-SS* k *Waffen-SS* povoláno nebo odešlo dobrovolně 51 650, 61 430 a 63 881 mužů. V polovině roku 1944 zůstávalo v Říši stále nepovolaných 64 614 mužů náležejících k *Allgemeine-SS*.¹⁷⁷⁹

Se zhoršující se válečnou situací byli povolávání stále další a další příslušníci SS z Říšské župy Dolní Podunají, což dobře ilustruje níže uvedená tabulka.¹⁷⁸⁰

Tabulka č. 33: Vývoj počtu členů dolnodunajské SS v průběhu druhé světové války ¹⁷⁸¹				
Datum	52. SS- Standarte	89. SS- Standarte	99. SS- Standarte	OA Donau
31. 12. 1940	1372/542	2459/668	1566/510	11563/3666
30. 6. 1941	1421/446	2506/540	1585/274	11925/2857

¹⁷⁷⁷ Ozbrojené útvary SS se od jara 1940 oficiálně nazývaly *Waffen-SS*.

¹⁷⁷⁸ To, že ve Wehrmachtu sloužilo tolik příslušníků *Allgemeine-SS*, mělo ještě jeden důvod. Vedení SS na své muže v letech 1935 až 1938 vyvíjelo značný nátlak, aby se dobrovolně přihlásili ke splnění branné povinnosti. Tímto krokem měl být jednak zajištěn jejich statut jako „světonázorové elity“, jednak získání potřebného vojenského „*Know-how*“. Srv. HEIN, *Elite für Volk und Führer*, s. 276.

¹⁷⁷⁹ BArch, f. NS 19/1654, fol. 4-5, Gesamtstärke der SS am 31. 12. 1942; Tamtéž, NS 19/1474, fol. 5-6, Gesamtstärke

der SS am 31. 12. 1943; Tamtéž, NS 19/1471, fol. 5-6, Gesamtstärke der SS am 30. 6. 1944.

¹⁷⁸⁰ Tabulka byla sestavena na základě údajů z BArch, f. NS 19/1653, NS 19/2097, NS 19/1654, NS 19/1474, NS 19/1471 a NS 19/1574.

¹⁷⁸¹ 89. SS-Standarte měla na území Dolního Podunají pouze dva prapory, třetí byl dislokován ve Vídni.

31. 12. 1941	1426/470	2473/498	1557/245	11929/2655
30. 6. 1942	1498/448	2457/380	1530/163	11959/2239
31. 12. 1942	1476/449	2408/367	1476/141	11875/2128
31. 12. 1943	1478/293	2347/268	1441/123	11650/1801
30. 6. 1944	1450/290	2332/541	1416/200	11610/2063

První číslo představuje celkový počet členů pluku, druhé za lomítkem počet nepovolovaných mužů zůstávajících v zázemí. K 30. červnu 1944 můžeme pozorovat nárůst neodvedených příslušníků 89. a 99. SS-Standarte oproti předcházejícímu půlroku. Tento zdánlivě nelogicky vypadající vývoj lze pravděpodobně vysvětlit návratem raněných mužů z fronty, jenž již nebyli schopni dalšího nasazení.

Úkoly *Allgemeine-SS* v zázemí

Po vypuknutí války a odchodu většiny mužů na frontu zůstaly *Allgemeine-SS* dva hlavní úkoly. Její příslušníci měli pomáhat v Doplňovacím úřadě SS¹⁷⁸² s verbováním mladých mužů pro *Waffen-SS*, zejména mezi členy *Hitlerjugend*. Nábor nováčků do *Allgemeine-SS* neustal, nicméně počet nově přistoupivších členů byl ve srovnání s *Waffen-SS* zanedbatelný. Druhý úkol spočíval v péči o rodiny těch příslušníků SS, kteří se v jednotkách Wehrmachtu či *Waffen-SS* nacházeli na frontě, v péči o raněné, válečné invalidy stejně jako o vdovy a sirotky po padlých příslušnících SS.¹⁷⁸³ Raněným byly v pravidelných intervalech rozdávány cigarety, zelenina, či ilustrované časopisy. Distribucí *SS-Leithefte* bylo myšleno i na „vzdělávání“ příslušníků SS v rekonvalescenci a nebylo opomenuto ani šíření esesáckých novin *Das Schwarze Korps*. S muži nasazenými na frontě byl kontakt udržován prostřednictvím speciálních listů polní pošty

¹⁷⁸² Např. adjutant 99. SS-Standarte SS-Untersturmführer Turbain a SS-Untersturmführer Mayer, působící na stejné pozici u I. praporu, byli na konci listopadu 1939 odveleni k pobočce Doplňovacího úřadu ve Vídni (*Ergänzungsstelle Donau*), kde pracovali až do jara 1942. Formálně ovšem i nadále vykovali své funkce u znojemského pluku *Allgemeine-SS*, a to až do konce července 1942. Srv. ZUMR, 99. SS-Standarte, s. 78. Velitel 52. SS-Standarte Dietz to dokonce dotáhl až na velitele samotné vídeňské pobočky. BArch, SSO/153: Sepp Dietz (nar. 13. 11. 1909), Beurteilung vom 28. 8. 1944.

¹⁷⁸³ HEIN, *Elite für Volk und Führer*, s. 288–289.

(*Feldpostbriefe*), jež měsíčně vydávaly jednotlivé pluky. Krom úvodního slova velitele vrchního úseku a novinek z okruhu pluku obsahovalo každé vydání úvodník pro ideologické školení. „Výchova“ esesmanů nesměla ustát ani na frontě.¹⁷⁸⁴

Předválečná služba v zázemí v podobě sportování, ideologických školení a účasti na nejrůznějších slavnostech se měla zachovávat, „dokud to bude možné“. Vzhledem ke skutečnosti, že v některých rotách se již v roce 1940 nacházela pouhá hrstka mužů, byly uvedené aktivity záhy omezeny.¹⁷⁸⁵ V 8. rotě 99. SS-Standarte se sídlem v Hustopečích tak např. v únoru 1941 zůstalo jen 30 mužů¹⁷⁸⁶, kteří nebyli povoláni k Wehrmachtu či k ozbrojeným útvarům SS. Ve znojenské 1. rotě zůstalo v září 1941 pouhých 26 mužů, a v sanitním oddílu I. praporu zbyli v říjnu 1941 dokonce jen tři muži z původních 18.¹⁷⁸⁷

Výmluvné svědectví o stavu *Allgemeine-SS* v Dolním Podunají ve druhé polovině války podávají zprávy 52. a 99. SS-Standarte za první polovinu roku 1944. Hlavním úkolem zůstávala péče o pozůstalé, jenž byla navíc rozšířena i na příslušníky *Waffen-SS*, kteří nikdy předtím členy *Allgemeine-SS* nebyli. Jelikož na některých místech již nebyli k dispozici žádní členové této odnože SS, převzali péči příslušní příslušníci četnictva a policie. Služební apely se již, s výjimkou 4. roty 52. SS-Standarte nepořádaly. Příležitostně se konaly rotní porady a střelby z malorážky, ve znojenských útvech jednou měsíčně proběhla světonázorová přednáška. Příslušníci SS se nicméně pravidelně účastnili stranických shromáždění, a přinejmenším v případě 52. SS-Standarte byli nasazeni k protiletadlové a protipožární službě, k ostraze závodů i na velké pátrací

¹⁷⁸⁴ WStLA, BPD Wien, A1, K 729a, Bericht des SS-Oberabschnittes Donau vom 30. 12. 1943; Halbjahresbericht des SS-Oberabschnittes Donau (ned., polovina roku 1943).

¹⁷⁸⁵ HEIN, Elite für Volk und Führer, s. 286.

¹⁷⁸⁶ U šesti z těchto mužů byla uvedena poznámka „uk“, což znamenalo „*Unabkömmlichstellung*“. Jednalo se o krátkodobé zproštění od vojenské služby kvalifikovaných sil, které nešlo nahradit a jež byly nezbytné pro zajištění chodu válečného hospodářství, dopravy či správy.

¹⁷⁸⁷ MZA, f. NSDAP Znojmo, k. 26, inv. č. 73, SS-Sturm 8/99 Sturmliste für den Monat März 1941 (26. Feber 1941); SS-Sturm 1-99. SS-Standarte Sturmliste für den Monat Oktober 1941 (28. September 1941); San-Staffel I/99 Sturmliste (Oktober 1941).

akce.¹⁷⁸⁸ Za zmínku stojí ještě výběr finančních prostředků na „zimní podporu německého lidu“ a pro vybombardované příslušníky SS v Hamburgu.¹⁷⁸⁹

Personální rošády v zázemí

S rozpoutáním druhé světové války doznala organizace a personální obsazení útvarů *Allgemeine-SS* značných změn. Rozkazy byly od vrchních úseků posílány přímo plukům a od nich přímo rotám. Úseky a prapory narukovaly k *Waffen-SS*, jejich štáby již nebyly pro zajištění chodu jednotek zapotřebí a ušetřené lidské zdroje mohly být nasazeny jinde. Na domácí frontě zůstali jen jednotlivci.¹⁷⁹⁰ V tomto kontextu je nutno si uvědomit, že většina členů štábů úseků nepracovala pro SS na plný úvazek, na rozdíl od vrchních úseků. Totéž platilo pro štáby praporů. Jejich narukování tudíž neohrožovalo základní fungování jednotek v zázemí.¹⁷⁹¹

Velení pluků postupně převzali důstojníci povolání k *Waffen-SS*, jenž byli vlivem svého zdravotního stavu přidělení berlínskému strážnímu oddílu (*Wachabteilung*) a následně byli odveleni k SS-Oberabschnittu Donau. Jako velitelé rot sloužili váleční invalidé (i z první světové války), muži dočasně zproštění vojenské služby¹⁷⁹² a strážmířtí ochranné policie a četnictva. Na některých místech byl nedostatek vhodných velitelů natolik závažný, že rotám veleli přímo velitelé pluků. S nimi se každý čtvrtrok sházel velitel vrchního úseku, aby se nechal informovat o situaci v jejich útvech.¹⁷⁹³

¹⁷⁸⁸ V těchto případech se pravděpodobně jednalo o pátrací akce po uprchlých válečných zajatcích, politických vězňích či maďarských Židech. Po okupaci Maďarska německou armádou v březnu 1944 bylo takřka 15 000 místních Židů odesláno na nucené práce do Vídně i Dolního Podunají. Téměř 9 000 Židů bylo v malých skupinách o deseti až dvaceti lidech roztroušeno takřka po celé Juryho župě. Srv. MULLEY, Klaus-Dieter: Zum NS-Lagersystem im Reichsgau Niederdonau 1938 bis 1945. Regionalgeschichtliche Annäherungen. In: Lagersystem und Repräsentation. Interdisziplinäre Studien zur Geschichte der Konzentrationslager. (Hrsg. von GABRIEL, Ralf-KOSLOV, Mailänder Elisa-NEUHOFER, Monika-RIEGER, Else), Tübingen 2004, s. 81.

¹⁷⁸⁹ WStLA, f. BPD Wien, A1, K 716, Halbjahresbericht der 99. SS-Standarte vom 18. Juni 1944; Tamtéž, K 728, Halbjahresbericht der 52. SS-Standarte vom 20. Juni 1944.

¹⁷⁹⁰ Tamtéž, K 660, Stabsliste des SS-Abschnittes XXXI für Juli 1941; Tamtéž, K 729a, Bericht des SS-Oberabschnittes Donau vom 30. 12. 1943; Halbjahresbericht des SS-Oberabschnittes Donau (ned., polovina roku 1943).

¹⁷⁹¹ Viz přílohy na konci práce.

¹⁷⁹² *Uk-gestellte SS-Männer*. „Uk“ znamenalo „*Unabkömmlichstellung*“. Jednalo se o krátkodobé zproštění od vojenské služby kvalifikovaných sil, které nešlo nahradit a jež byly nezbytné pro zajištění chodu válečného hospodářství, dopravy či správy.

¹⁷⁹³ WStLA, f. BPD Wien, A1, K 729a, Bericht des SS-Oberabschnittes Donau vom 30. 12. 1943; Halbjahresbericht des SS-Oberabschnittes Donau (ned., polovina roku 1943).

Velitel 52. SS-Standarte Dietz se 5. října 1939 dobrovolně přihlásil ke službě v SS-VT, řádným velitelem zůstal nicméně nejméně do konce roku 1941.¹⁷⁹⁴ Komisařským vedoucím kremžského pluku byl nejpozději v lednu 1940 jmenován SS-Obersturmführer Anton Brechelmacher, jeden z nejagilnějších dolnorakouských esesmanů.¹⁷⁹⁵ Když v říjnu 1941 i on narukoval k *Waffen-SS*, nahradil jej provizorně Georg Hofmann (1914-1942), jenž v okamžiku svého jmenování disponoval pouze hodností SS-Oberscharführer!¹⁷⁹⁶ Muži s vyšší hodností již k byli na frontě, anebo měli prestižní a dobře placenou práci v civilu, jako starosta Kremže SS-Sturmbannführer Franz Retter. Jelikož nebylo možné, aby pouhý poddůstojník velel celému pluku, byl Hofmann urychleně navržen na povýšení na SS-Untersturmführera. Realizováno bylo k 30. lednu 1942.¹⁷⁹⁷ Nedlouho poté ale i on narukoval a velení 52. SS-Standarte se ujmul SS-Hauptsturmführer Franz Harather, bývalý funkcionář 9. SS-Standarte z Pittenu. V červenci 1943 způsobil těžkou autonehodu, při které si zlomil obě ruce. Ze zranění se léčil několik měsíců, navíc byl potrestán šesti týdny vězení. Z nich si odseděl ale jen dva, zbytek mu byl odložen. Mezitím velel pluku muž jménem Heimes.¹⁷⁹⁸ Harather se v blíže neupřesněnou dobu znovu ujal velení 52. SS-Standarte a v jejím čele zůstal až do konce války.¹⁷⁹⁹

SS-Standartenführer Rupert Pinter zůstal řádným velitelem 89. SS-Standarte až do své smrti u Charkova v únoru 1943, ač již v říjnu 1939 narukoval k SS-VT. Nahradil jej SS-Obersturmbannführer Fritz Mundhecke. Zastupujícím velitelem 89. SS-Standarte se nejpozději v polovině roku 1941 stal SS-Sturmbannführer Winter a od března 1944 SS-Standartenführer Turza, první velitel vídeňské SS.¹⁸⁰⁰ Výměny velitelů se nevyhnuly

¹⁷⁹⁴ BArch, SSO/153: Sepp Dietz (nar. 13. 11. 1909), Lebenslauf vom 7. Oktober 1940; Tamtéž, SSO/110 A: Georg Hofmann (22. 2. 1914).

¹⁷⁹⁵ BArch, RS/A 5166: Anton Brechelmacher (nar. 12. 7. 1913), Lebenslauf (ned., 1940); WStLA, f. BPD Wien, A1, K 728, Führungsstäbe der Einheiten der 52. SS-Standarte vom 31. Jänner 1940.

¹⁷⁹⁶ Hofmann byl od 1. října 1935 shodně členem NSDAP (č. 6 313 820) i SS (č. 320 761). BArch, SSO/110 A: Georg Hofmann (22. 2. 1914).

¹⁷⁹⁷ Tamtéž.

¹⁷⁹⁸ Jednalo se pravděpodobně o SS-Untersturmführera Hanse Heimese z vídeňské 11. SS-Standarte. Heimes byl členem NSDAP od 2. května 1933 (č. 1 602 792) a příslušníkem SS od 1. ledna 1938 (č. 298 439). BArch, SSO/77 A: Hans Heimes (nar. 22. 3. 1907).

¹⁷⁹⁹ BArch, SSO/63: Franz Harather (nar. 9. 10. 1904); MZA, f. NSDAP Znojmo, k. 14, inv. č. 29, sign. D-158, Dopis SS-Sturmbannführera Ericha Kuttera SS-Obersturmführerovi Ernstu Leisnerovi z 9. září 1943; WStLA, f. Volksgericht Wien, Vr 7668/46, Fortsetzung der Vernehmung mit Franz Harather am 2. 6. 47.

¹⁸⁰⁰ BArch, f. NS 34/97, Soupis velitelských pozic 89. SS-Standarte; Tamtéž, SSO/381 A: Rupert Pinter (nar. 18. 9. 1910); SSO/250 B: Otto Winter (nar. 10. 3. 1891); SSO/193 B: Walter Turza (nar. 4. 8. 1890); WStLA, f. BPD Wien, A1, K 716, SS-Oberabschnitt Donau an die NSDAP, Hitlerjugend, Gebiet Niederdonau vom 25. Juli 1941.

ani znojmskému pluku. SS-Obersturnbannführer Urban byl – jak neopomněl zdůraznit – po své dlouhé snaze v červenci 1940 povolán k záložnímu praporu pluku SS „Deutschland“ a až do konce války působil u různých jednotek *Waffen-SS*. Zastupujícím velitelem 99. SS-Standarte se stal dosavadní velitel I. praporu SS-Obersturmführer Ernst Leisner, který dohlížel na její činnost nejméně do jara 1942. V blíže neupřesněnou dobu byl povolán k *Waffen-SS* a padl 31. ledna 1944. Nejpozději v červnu 1943 se v čele pluku objevil SS-Sturmbannführer Erich Kutter. Před svým odchodem do Znojma působil tento rodák z Ravensburgu ve Würtensbersku téměř pět let jako referent ve štábu SS-Oberabschnitt Donau. Kutter zůstal v čele 99. SS-Standarte až do konce ledna 1944, kdy byl jejím zastupujícím velitelem jmenován SS-Sturmbannführer Winter. Ten byl posledním velitelem znojmského pluku *Allgemeine-SS*, v jejím čele zůstal až do května 1945, kdy společně s okresním vedoucím NSDAP Felixem Bornemannem uprchl z města před postupující Rudou armádou.¹⁸⁰¹

Na frontě

Po vypuknutí druhé světové války byla značná část členů *Allgemeine-SS* povolána do řad tzv. zesílených pluků SS-Totenkopf (*verstärkte SS-Totenkopfstandarten*), jenž vznikly z tzv. policejních posil (*Polizeiverstärkung*).¹⁸⁰² Do těchto útvarů nastoupili zejména mladší muži, ti starší nad 45 let byli přiřazeni k útvarům sloužícím k ostraze koncentračních táborů, kde nahradili mladší personál uvolněný k jiným úkolům. *Verstärkte Totenkopfstandarten* vykonávaly především na okupovaných územích strážní a pohotovostní službu a podílely se rovněž na zatýkání a likvidaci nepohodlných skupin obyvatel. V letech 1940 a 1941 byla část těchto pluků rozpuštěna, část přeměněna na motorizované pěší pluky, které posloužily k doplnění stávajících či k vytvoření zcela nových útvarů *Waffen-SS*.¹⁸⁰³

¹⁸⁰¹ WStLA, f. BPD Wien, A1, K 716, SS-Abschnitt XXXI ani die 99. SS-Standarte vom 30. Juli 1940; ZUMR, 99. SS-Standarte, s. 77-78.

¹⁸⁰² Výnosem říšského ministra obrany z 24. září 1934 bylo SS povoleno nejenom zřízení vojenských útvarů (*SS-Verfügungstruppe*), ale i možnost cvičit a v případě války svolávat miliční útvary policejních posil (*Polizeiverstärkung*) v počtu 25 000 mužů. Tato milice měla podle dohody SS s armádou sloužit k podpoře gestapa. Její příslušníci byli vybíráni z řad členů *Allgemeine-SS*, kteří měli procházet průběžným vojenským výcvikem. Srv. WEGNER, Hitlers Politische Soldaten, s. 86-93.

¹⁸⁰³ Podrobně k této problematice srov. KAŇÁK, Petr – VAJSKEBR, Jan: Od *Polizeiverstärkung* k *verstärkte SS-Totenkopfstandarten*. Geneze a nasazení specifického druhu represivních a okupačních jednotek SS v letech 1933–1941. *Securitas Imperii*, 2009, č. 15, s. 42–97.

K zesíleným plukům SS-Totenkopf bylo nejvíce důstojníků SS-Oberabschnittu Donau s přehledem posláno k *11. SS-Totenkopfstandarte*¹⁸⁰⁴, další část důstojníků bychom našli ve *4. SS-Totenkopfstandarte Ostmark*.¹⁸⁰⁵ K oběma plukům bezpochyby zaměřila i nemalá část mužstva. O tom, jak konkrétně vypadalo rozdělení příslušníků SS z „alpských a dunajských říšských žup“ na konci roku 1940 nás informuje níže uvedená tabulka.¹⁸⁰⁶

Tabulka č. 34: SS-Oberabschnitt Alpenland a Donau k 31. prosinci 1940						
Jednotka	V zázemí	Povoláno k <i>Waffen-SS</i>		SS- <i>Zugehörige</i>	Celkem	
		SS-VT	SS-T.Sta.			
11. SS- Standarte	585	412	413	874	2284	
37. SS- Standarte	832	432	89	1198	2551	
38. SS- Standarte	893	256	107	570	1826	
52. SS- Standarte	542	288	6	536	1372	
76. SS- Standarte	538	191	23	368	1120	
87. SS- Standarte	621	219	134	502	1476	
89. SS- Standarte	668	423	396	972	2459	
90. SS- Standarte	770	233	50	369	1422	
94. SS- Standarte	811	188	46	485	1530	
99. SS- Standarte	510	239	126	691	1566	

¹⁸⁰⁴ Z Dolního Podunají se jednalo o Franze Pisarika, Matthiasa Langa, Antona Mickala, Ludwiga Gussenbauera, Johann Dauma, Hanse Marze či Othmara Kolbesena.

¹⁸⁰⁵ Jejím členem byl např. Franz Hohegger. WStLA, f. BPD Wien, A1, K 721, SS-Oberabschnitt Donau an das SS-Personalhauptamt vom 7. Dezember 1939.

¹⁸⁰⁶ BArch, f. NS 19/1574, fol. 7-8, SS-Oberabschnitt Alpenland und Donau am 31. 12. 1940, s. 4-5.

Ostatní	943	436	70	660	2109
Celkem	7713	3317	1460	7225	19715

Ze 4. *SS-Totenkopfstandarte Ostmark* byl vytvořen základ pro 8. *SS-Totenkopfstandarte*. Podle výzkumu Hanse Schafranka v ní mohlo sloužit 800 až 1 000 Rakušanů.¹⁸⁰⁷ Dle dostupných údajů bylo k zesíleným plukům SS Totenkopf odvedeno celkem 1460 mužů, ke kterým je nutno ještě připočíst příslušníky 4. *SS-Totenkopfstandarte Ostmark*, jež měla na konci roku 1938 867 mužů.¹⁸⁰⁸ Schafrankovy údaje tak mohou odpovídat skutečnosti. Na jaře 1941 byla 8. a 10. *SS-Totenkopfstandarte* sloučena do 1. motorizované pěší brigády SS, jež byla součástí útvaru zvaného *Kommandostab Reichsführer-SS*. Ten po útoku na Sovětský svaz spáchal nesčetná zvěrstva na tamějším civilním obyvatelstvu, které byly podrobně zpracovány.¹⁸⁰⁹

Bezpochyby se mezi nimi nalézali i příslušníci *Allgemeine-SS* z Dolního Podunají. Zjištění jejich počtu je ale značně nesnadné, neboť statistika neukazuje, k jakému konkrétnímu pluku byli jednotliví muži povoláni. V případě 89. *SS-Standarte* situaci navíc komplikuje fakt, že není zřejmé, kolik mužů byli odvedeno z Vídně a kolik z Dolního Podunají. Bezpečně víme o 132 mužích 52. a 99. *SS-Standarte*. U 89. *SS-Standarte* se mohlo jednat o desítky mužů, celkový počet příslušníků SS z říšské župy Dolní Podunají povolaných k zesíleným plukům SS-Totenkopf pravděpodobně překročil hranici dvou set osob. Jelikož většina důstojníků dolnodunajských pluků byla přidělena 11. *SS-Totenkopfstandarte*, lze usuzovat, že i většina povolaného mužstva zamířila tamtéž. Pokud je naše domněnka správná, znamenalo by to, že ve vyhlazovacích komandech *Kommandostab Reichsführer-SS* sloužilo jen nemnoho příslušníků SS z Dolního Podunají.

Byly to právě jednotky *Waffen-SS* s obzvlášť vysokým podílem příslušníků *Allgemeine-SS*, jenž byly v nadprůměrné míře zapojeny do nejhorších zločinů SS během druhé světové války.¹⁸¹⁰ Obdobně můžeme hovořit o zapojení mužů *Allgemeine-SS* do

¹⁸⁰⁷ SCHAFRANEK, Hans: Eine unbekannte NS-Tätergruppe. Biografische Skizzen zu Österreichern in der 8. SS-Totenkopfstandarte (1939-1941). In: Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstandes (Hrsg.), Täter. Österreichische Akteure im Nationalsozialismus, Wien 2014, s. 80.

¹⁸⁰⁸ Statistisches Jahrbuch der Schutzstaffel, Jahrgang 1938, s. 79.

¹⁸⁰⁹ CÜPPERS, Martin: Wegbereiter der Shoah. Die Waffen-SS, der Kommandostab Reichsführer-SS und die Judenvernichtung 1939–1945, Darmstadt 2005.

¹⁸¹⁰ HEIN, Elite für Volk und Führer, s. 281-283.

systému koncentračních táborů, jež proběhlo bez jakýchkoliv výraznějších problémů.¹⁸¹¹ Do mašinerie holocaustu se Rakušané zapojili v obzvláštní míře. Běžně se uvádí, že ačkoli představovali jen osm procent obyvatel „třetí říše“, tvořili takřka čtrnáct procent všech příslušníků SS, čtyřicet procent personálu a tři čtvrtiny velitelů vyhlazovacích táborů.¹⁸¹² Tato čísla byla sice zpochybněna jako nadsazená¹⁸¹³, ale i tak lze hovořit o větší míře zapojení Rakušanů na páchání extrémního násilí národního socialismu než v případě Němců ze „staré říše.“¹⁸¹⁴

Dokládají to i další údaje. Přibližně sedmnáct procent vyšších velitelů SS a policie bylo Rakušany.¹⁸¹⁵ Z nejvyšších nacistických činníků lze jmenovat Arthura Seyß-Inquarta, Ernsta Kaltenbrunnera, Otto Wächtera, Odila Globocnika či Augusta Meysznera. Rakušané organizovali deportace Židů z celé Evropy, 80 procent „Eichmannových mužů“ bylo Rakušany.¹⁸¹⁶ Mezi nimi kupř. Franz Stuschka, během „ilegality“ člen 9. SS-Standarte a pozdější velitel venkovního komanda terezínského ghetta ve Wulkově.¹⁸¹⁷ Všichni tři velitelé z terezínského ghetta se narodili v Dolních Rakousích.¹⁸¹⁸ Bývalý adjutant 52. SS-Standarte Amon Göth ze Spielbergova „Schindlerova seznamu“ velel koncentračnímu táboru v Krakówě-Płaszówu.¹⁸¹⁹

Během druhé světové války prošlo *Waffen-SS* 67 000 Rakušanů, více jak deset tisíc jich padlo.¹⁸²⁰ V kontextu celkových ztrát ozbrojených útvarů SS to bylo dvakrát méně, než kolik představoval průměr. K 1. květnu 1940 jich bylo ve *Waffen-SS* 14 695. Nejvíce Rakušanů sloužilo v divizi „*Das Reich*“, která měla 21 005 vojáků, z nichž 3 319

¹⁸¹¹ Tamtéž.

¹⁸¹² STEININGER, Rolf: Der Staatsvertrag. Österreich im Schatten von deutscher Frage und Kaltem Krieg 1938-1945. Innsbruck 2005, s. 22-23.

¹⁸¹³ PERZ, Bertrand: Der österreichische Anteil an den NS-Verbrechen. Anmerkungen zur Debatte. In: KRAMER, Helmut/LIEBHART, Karin/STADLER, Friedrich (Hrsg.), Österreichische Nation - Kultur - Exil und Widerstand. In memoriam Felix Kreissler, Wien-Berlin 2006, s. 224-227.

¹⁸¹⁴ BOTZ, Gerhard: Simon Wiesenthals Beitrag zur Aufarbeitung der Geschichte des österreichischen Nationalsozialismus. Sein (fast) vergessenes „Memorandum“ zur „Beteiligung von Österreichern an Nazi Verbrechen“ und die „österreichische Täter-These“. In: Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstandes (Hrsg.), Forschungen zum Nationalsozialismus und dessen Nachwirkungen in Österreich. Festschrift für Brigitte Bailer, Wien 2012, s. 198-199.

¹⁸¹⁵ GRAF, Österreichische SS-Generäle, s. 229.

¹⁸¹⁶ STEININGER, Der Staatsvertrag, s. 22-23.

¹⁸¹⁷ ZUMR, Jan: Franz Stuschka. Eichmannův muž z Wulkowa. In: Terezínské listy, svazek 44, 2016, s. 32-45.

¹⁸¹⁸ Anton Burger, Karl Rahm a Siegfried Seidl se sice všichni narodili v Dolních Rakousích, avšak ani jeden nebyl členem dolnorakouské SS.

¹⁸¹⁹ STEININGER, Der Staatsvertrag, s. 22-23.

¹⁸²⁰ BUCHMANN, Bertrand Michael: Österreicher in der Deutschen Wehrmacht. Soldatenalltag im Zweiten Weltkrieg. Wien, Köln, Weimar 2009, s. 87; OVERMARS, Rüdiger: Deutsche militärische Verluste im Zweiten Weltkrieg. München 1999, s. 246-248, 260.

pocházelo z Rakouska, tj. 15, 8 procent.¹⁸²¹ Nejvíce jich pocházelo z regimentu „*Der Führer*“, zformovaného po anšlusu Rakouska.¹⁸²² Jádru pluku vzniklo z druhého praporu pluku „*Deutschland*“, sestaveného z uprchlých rakouských esesmanů na konci roku 1934. Odvelené Rakušany nahradili v pluku „*Deutschland*“ rekruti z československého pohraničí. Pluk „*Der Führer*“ se počítal mezi nejlepší útvary *Waffen-SS*, zároveň byl zodpovědný za řadu těžkých válečných zločinů.¹⁸²³ Další injekci rakouských mužů obdržel pluk absorpcí *11. SS-Totenkopfstandarte* na konci roku 1940 a zbytků 4. motorizovaného pěšího pluku SS (bývalá *4. SS-Totenkopfstandarte Osmark*) o rok a půl později.¹⁸²⁴

V žádné jiné divizi *Waffen-SS* nesloužilo tolik mužů z „východní Marky“ a československého pohraničí, přičemž Rakušané byli v divizi „*Das Reich*“ nadprůměrně zastoupeni mezi držiteli nejvyšších vojenských vyznamenání.¹⁸²⁵ Neztratili se mezi nimi ani bývalí členové *52. SS-Standarte*. Gustav Braun, Wilhelm Kment a Ludwig Rameis¹⁸²⁶ získali německý kříž ve zlatě přímo v „*Das Reich*“, Friedrich Herzig jej obdržel později v jiném útvaru a navrch ještě rytířský kříž, nejvyšší německé vojenské vyznamenání druhé světové války.¹⁸²⁷ Franz Augsberger, jenž se na počátku roku 1933 podílel na vloupání do skladu *Heimwehru*, to dotáhl až na SS-Brigadeführera a generálmajora *Waffen-SS* a velitele 20. granátnická divize SS (Estonská č. 1).¹⁸²⁸

Velké množství rakouských příslušníků SS bylo nasazeno na Balkáně, což souviselo s nedávnou rakouskou historií. August Meyszner byl vyšším velitelem SS a policie v okupovaném Srbsku, Konstantin Kammerhofer v Chorvatsku, Josef Fitzthum

¹⁸²¹ Podrobně k Rakušanům v této jednotce srv. ZUMR, Jan: Rakouští příslušníci 2. tankové divize SS „*Das Reich*.“ Nepublikovaná diplomová práce, Praha 2013.

¹⁸²² Apologickou historii pluku sepsal jeho poslední velitel. Srv. WEIDINGER, Otto: Kameraden bis zum Ende. Der Weg d. SS-Panzer Grenadier-Regiments 4 „DF“ 1939-1945, Göttingen 1968.

¹⁸²³ K neznámějším patřilo oběšení 99 obyvatel města Tulle 9. června 1944 a povraždění 642 obyvatel vesnice Oradour-sur-Glane o den později. Obecně k německým válečným zločinům ve Francii v roce 1944 srv. LIEB, Peter: Konventioneller Krieg oder NS-Weltanschauungskrieg? Kriegführung und Partisanenbekämpfung in Frankreich 1943/44, München 2007. K masakru v Oradouru srv. FOUSCHÉ, Jean-Jacques: Massacre At Oradour: France, 1944; Coming To Grips With Terror, 2005.

¹⁸²⁴ ZUMR, Rakouští příslušníci 2. tankové divize SS „*Das Reich*“, s. 22, 26-27.

¹⁸²⁵ Tamtéž, s. 81.

¹⁸²⁶ Nekritické životopisy uvedených mužů lze nalézt v apologických knihách amerického historika Yergera. Srv. YERGER, Mark C.: Germann Cross in Gold. Holders of the SS and Police. Volume 1-2. San José 2003 a 2004.

¹⁸²⁷ Tamtéž, s. 18, 68-69.

¹⁸²⁸ Augsberger byl prvním absolventem důstojnických škol SS, jenž byl povýšen na generálmajora. Stalo se tak v červnu 1944, devět let po povýšení na SS-Untersturmführera ve věku 38 let. Augsberger padl na jaře 1945. Srv. WEGNER, Hitlers politische Soldaten, s. 152.

v Albánii. Ferdinand von Sammern-Frankeneegg byl policejním velitelem v Osijeku (něm. Esseg) v Chorvatsku, Richard Kaaserer velitelem SS a policie v Sandžaku.¹⁸²⁹ Velké zastoupení měli taktéž v 7. dobrovolnické horské divizi SS „Prinz Eugen.“¹⁸³⁰ Z bývalých členů 52. SS-Standarte divizí prošli Richard Kaaserer, Otto Bayer či Georg Turbain.¹⁸³¹ Emil Talbot von Pistor sloužil ve 21. horské divize SS „Skanderbeg“ (Albánská č. 1) jako divizní intendant (IVa).¹⁸³² „Prinz Eugen“ i „Skanderbeg“ nechvalně prosluly četnými válečnými zločiny a prsty v nich měli i Rakušané.

Meyzsner a Kaaserer byli po skončení války popraveni v Jugoslávii jako váleční zločinci. O způsobu, jakým zacházeli nacisté s místními obyvatelstvem, dokládá i jeden Bayerův návrh z počátku roku 1944, kdy zastával funkci ideologického vedoucího V. dobrovolnického horského sboru SS. Jelikož podle něj nebylo možné od sebe rozeznat „partyzány a loajální Chorvaty“, navrhnul veškeré chorvatské mužské obyvatelstvo buď naverbovat do SS, nebo deportovat do říše jako pracovní síly. Muži, jenž by se nepřihlásili, měli být postaveni ke zdi jako partyzáni.¹⁸³³

Poválečné zúčtování

Tak jako v celé poválečné Evropě i ve znovuobnoveném Rakousku k trestnímu stíhání nacistů a válečných zločinců. Na rozdíl od jiných zemí zde ale poválečná retribuce proběhla velmi mírně, neboť dlouhá desetiletí převládal v Rakousku mýtus oběti (*Opfermythos*). Již v listopadu 1943 bylo Rakousko v tzv. Moskevské deklaraci Spojenců označeno za první oběť Hitlerovi agrese.¹⁸³⁴ Poválečná rakouská společnost přijala toto prohlášení za své a pohodlně se tím vyvlékla z jakékoliv zodpovědnosti. Účast na nacistických zločinech byla popírána a rakouská nacistická minulost byla potlačována, tabuizována a zapomenuta. Výuka historie na rakouských školách končila roku 1938.

¹⁸²⁹ GRAF, Österreichische SS-Generäle, s. 244-286.

¹⁸³⁰ K historii jednotky srv. CASAGRANDE, Thomas: Die Volksdeutsche SS-Division „Prinz Eugen“. Die Banater Schwaben und die nationalsozialistischen Kriegsverbrechen. Frankfurt 2003.

¹⁸³¹ BArch, SSO/46: Otto Bayer (nar. 6. 11. 1900); Tamtéž, SSO/146: Richard Kaaserer (nar. 21. 8. 1896); ZUMR, 99. SS-Standarte, s. 78.

¹⁸³² ZAUGG, Franziska A.: Albanische Muslime in der Waffen-SS: Von „Großalbanien“ zur Division „Skanderbeg“. Paderborn 2016, s. 179.

¹⁸³³ CASAGRANDE, Die Volksdeutsche SS-Division „Prinz Eugen“, s. 289.

¹⁸³⁴ STEININGER, Der Staatsvertrag, s. 166.

Alespoň v prvních poválečných letech Rakousko určité úsilí o potrestání „svých“ nacistů vyvinulo. V letech 1945-1946 vznikly čtyři Lidové soudy, ve Vídni, Linci, Štýrském Hradci a Innsbrucku. Skládal se ze dvou soudců z povolání a třech z lidu příslušného senátu. Ti rozhodovali zpravidla v první a jediné instanci. Krom paragrafů rakouského a německého říšského trestního zákoníku byly využívány také nově vydané zákony. Jednalo se o 8. května 1945 vydaný zákon k zákazu NSDAP (*Verbotsgesetz*) a zákon o válečných zločincích (*Kriegsverbrechergesetz*), jenž vstoupil v platnost 26. června 1945.¹⁸³⁵ Oba zákony měly zpětnou platnost a později se staly součástí zákona o národních socialistech (*Nationalsozialistengesetz*) z února 1947.

Lidové soudy působily v Rakousku až do roku 1955. Soudní předběžná šetření byla zahájena v 136 829 případech, bylo vyneseno 23 477 rozsudků, z toho 13 607 bylo odsuzujících. Ve většině případů se však jednalo o odsouzení za různé formální delikty (členství v NSDAP, SA, SS atp. během „ilegality“, registrační podvod či vykonávání určitých funkcí). Přesný počet odsouzených za násilnou trestnou činnost není znám, mohlo se jednat o přibližně 2 000 osob. Výše udělených trestů se navíc pohybovala většinou velmi nízko. Takřka 95 procent všech trestů bylo nižších než pět let, jedna třetina nižších než jeden rok.¹⁸³⁶ Naprostá většina pachatelů byla odsouzena za zločiny spáchané na území dnešní rakouské republiky. Zločiny na okupovaných evropských území, až na několik výjimek, vyšetřovány a stíhány nebyly. Docházelo tak k paradoxním situacím, kdy byli po válce odsouzeni muži, jenž její celou nebo téměř celou dobu strávili v zázemí, a byli odsouzeni za ilegální členství v NSDAP ve třicátých letech. Muži podílející se na vyhlazovací válce na Východě naproti tomu odsouzeni nebyli.

Po nabytí plné suverenity v roce 1955 Rakousko lidové soudy zrušilo a další stíhání byla vedena před řádnými soudy za použití standardního rakouského trestního práva. Velmi negativně se na stíhání rakouských nacistických zločinců podepsal spolkový ústavní zákon z března 1957, známý též pod pojmem „amnestie nacistů z roku 1957. Zákon o národních socialistech z roku 1947 byl vydatně obroušen, probíhající soudní řízení měla být zastavena a nová již neměla být zahájena. Odsouzené osoby byly nezřídk

¹⁸³⁵ <http://www.nachkriegsjustiz.at/prozesse/volksg/index.php>; přístup 25. dubna 2017.

¹⁸³⁶ K trestu smrti bylo odsouzeno pouze 43 osob, z toho bylo 30 rozsudků skutečně vykonáno, dva odsouzení spáchali před popravou sebevraždu. Celkem 29 osob dostalo doživotí, 269 obžalovaných tresty ve výši deseti až dvaceti let, 381 na pět až deset let. <http://www.nachkriegsjustiz.at/prozesse/volksg/index.php>; přístup 25. dubna 2017.

zproštěny viny a záznamy v trestním rejstříku vymazány. Od roku 1955 bylo v Rakousku odsouzeno za nacistické zločiny pouhopouhých dvacet osob.¹⁸³⁷

Potrestání příslušníků SS z Dolního Podunají v Rakousku

Vzhledem k množství příslušníků *Allgemeine-SS* v Říšské župě Dolní Podunají, jejichž ne všechna jména jsou navíc známa, povaze dochovaných pramenů a množství času potřebném k jejich prostudování, nebylo možné postihnout trestní stíhání všech mužů. Autor se při analýze poválečné retribuice zaměřil pouze na důstojníky a funkcionáře bývalé 9., 52., 89. a 99. SS-Standarte, o nichž byla v předcházejících kapitolách zmínka. Vídeňským Lidovým soudem bylo bezpečně odsouzeno 24 mužů, ačkoli skuteční číslo může být ještě vyšší. Z 24 důstojníků 52. SS-Standarte z roku 1938 bylo odsouzeno osm mužů, deset mužů zastávalo nějakou funkci v 9. SS-Standarte.

Výše udělených trestů odrážela celorakouskou praxi. Trest ve výši dvou let a níže obdrželo 15 mužů, pět dostalo trest v rozmezí dvou a půl a čtyř let a pouze čtyři muži „vyfasovali“ pět a více let. Do výkonu trestu se odsouzeným započítávala rovněž doba strávená ve vazbě a běžné bylo i podmíněčné propouštění, takže skutečná doba strávená za mřížemi byla povětšinou kratší, než udělené tresty. Nižší byly vynášeny v případě, kdy byla obviněným prokázána pouze „ilegalita“, tj. členství v NSDAP a přidružených organizacích mezi 19. červnem 1933 a 12. březnem 1938. K vyššímu trestu musely „dopomoci“ obviněným další zločiny. Nejvyšší trest obdržel SS-Hauptscharführer Franz Ruzicka, jenž byl v listopadu 1948 odsouzen na 11 let za zastřelení uprchlého ruského válečného zajatce na sklonku války.¹⁸³⁸ Deset let těžkého žaláře obdržel poslední velitel 99. SS-Standarte SS-Sturmbannführer Otto Winter, v listopadu 1948 byl však podmíněčně propuštěn. Winter byl odsouzen pouze za svou ilegální činnost v Rakousku v letech 1933–1938 a působení na vedoucích pozicích u *Allgemeine-SS* ve Vídni v letech 1938–1944. Jeho aktivity v čele znojemského pluku byly zmíněny jen okrajově.¹⁸³⁹

Jediným mužem, odsouzeným za zločiny spáchané mimo území Rakouska, byl SS-Obersturmführer Franz Stuschka. Tento bývalý člen 9. SS-Standarte působil nejprve ve vídeňské a pražské Ústředně pro židovské vystěhovalce a později velel venkovnímu

¹⁸³⁷ ŠINDELÁŘOVÁ, Lenka: Einsatzgruppe H. Působení operační skupiny H na Slovensku 1944/1945 a poválečné trestní stíhání jejích příslušníků. Praha 2015, s. 364-365.

¹⁸³⁸ WStLA, f. Volksgericht Wien, Vr 3208/48, Urteil vom 5. November 1948.

¹⁸³⁹ Tamtéž, Vr 2819/45, Urteil vom 8. November 1946; ZUMR, 99. SS-Standarte, s. 79.

komandu terezínského ghetta ve Wulkowě, kde nechvalně proslul bestiálním zacházením s vězni. Po skončení války se vrátil do Rakouska, kde byl v srpnu 1946 zatčen a v prosinci 1949 odsouzen k sedmi letům těžkého žaláře. Vzhledem k míře jeho provinění to byl velice nízký trest, což bylo ještě umocněno jeho předčasným propuštěním 1. března 1951. Žádost Československé republiky o jeho vydání byla zamítnuta, což mu velmi pravděpodobně zachránilo život, neboť Stuschkův podřízený a kápo z Wulkowa Paul Raphaelsohn byl v dubnu 1947 odsouzen k trestu smrti a popraven.¹⁸⁴⁰

Z dalších dolnorakouských esesmanů stojí za zmínku SS-Untersturmführer Dr. Lambert Stumfohl, jenž jako lékař v mödlingské nemocnici udal Gestapu Helenu Kafka. Helena (řeholní jméno Maria Restituta Kafka) byla rakouská řeholnice a členka kongregace Sester františkánek křesťanské lásky (*Sorores Franciscanae a Caritate Christiana*) českého původu. V nemocnici v Mödlingu pracovala jako vrchní sestra na chirurgickém oddělení. V listopadu 1941 nechala opsat na psacím stroji báseň zesměšňující Hitlera a metody, s jakými bylo zacházeno s Rakušany v německé armádě. Jakmile se to dozvěděl Stumfohl, napsal udání SD. V února 1942 byla sestra zatčena a březnu 1943 popravena ve Vídni gilotinou.¹⁸⁴¹ Stumfohl byl 20. srpna 1948 odsouzen na pět let těžkého žaláře, už 25. října 1949 byl ale podmíněčně propuštěn.¹⁸⁴²

Vyšetřováno bylo mnohem více mužů, než kolik jich bylo nakonec odsouzeno. Chyběly důkazy i svědkové, jako např. v případě SS-Untersturmführera Alfreda Strassera. Ten sloužil během druhé světové války v koncentračních táborech Buchenwaldu, Osvětimi a Dachau. Jelikož se nenašli žádní svědci, jenž by mohli proti Strasserovi svědčit, odsouzen nebyl.¹⁸⁴³ U jiných mužů vyšlo najevo, že již nejsou naživu¹⁸⁴⁴, jiní se vyhnuli trestnímu stíhání útekem do Německa nebo žili pod

¹⁸⁴⁰ ZUMR, Franz Stuschka, s. 34-39.

¹⁸⁴¹ Maria Restituta Kafka byla 21. června 1998 prohlášena za blahoslavenou.

¹⁸⁴² WStLA, f. Volksgericht Wien, Vr 1096/46, Anklageschrift vom 9. 4. 1948, Hauptverhandlung und Urteil vom 20. August 1948.

¹⁸⁴³ Tamtéž, Vr 8293/47, Vernehmung mit Alfred Strasser am 30. Mai 1947; Bericht der Polizeidirektion Wien vom 15. 5. 1949; Strasserovo jméno figuruje v databázi personálu SS osvětimského vyhlazovacího tábora. Srv. <http://pamiec.pl/pa/form/r88921993978,STRASSER.html>; přístup 26. dubna 2017.

¹⁸⁴⁴ Proti SS-Obersturmbannführerovi Helmutu Breymannovi, v letech 1935 až 1938 veliteli burgenlandské SS, bylo po válce zahájeno vyšetřování v souvislosti s férovou vraždou Johanna Weichselberga z roku 1937. Breymann ovšem padl v červenci 1944 u Narvy v Estonsku jako příslušník 4. dobrovolnické brigády tankových granátníků SS „Nederland“. BAArch, SSO/106: Helmut Breymann (nar. 9. 2. 1911); WStLA, f. Volksgericht Wien, Vr 181/51, GdFÖS an das Landesgericht für Strafsachen Wien vom 6. 3. 1951. Gerhard Bast, jenž v letech 1936 až 1937 velel praporu SS v Amstettenu, působil během druhé světové války na různých úřadovnách Gestapa a byl nasazen u operačních skupin B, D a H na východní frontě a na

falešnou identitou. Otto Bayer, jenž to v průběhu války dotáhl až na SS-Standartenführera, byl po jejím skončení internován Brity ve Wolfsbergu v Korutanech. Než mohl být Bayer vydán rakouským úřadům, uprchl ze zajateckého tábora a trestní stíhání bylo v prosinci 1955 definitivně zastaveno.¹⁸⁴⁵ Johann Walter Fournier, arizátor z Vídeňského Nového Města, se od roku 1947 skrýval na různých místech po celém Rakousku pod falešným jménem a vypátrán byl teprve v červnu 1958 v Glasenbachu u Salcburku. Odsouzen ale již nebyl.¹⁸⁴⁶

Potrestání příslušníků SS z Dolního Podunají v jiných zemích

V Československu se tamější justice pokusila pohnat před soud příslušníky znojenské 99. SS-Standarte. Oproti rakouské se musela vypořádat s faktem, že jednoduše nebylo téměř koho soudit. Někteří muži, jako např. Ernst Leisner, Leopold Mayer¹⁸⁴⁷ či první velitel 2. roty SS-Untersturmführer Hans Schulak, během války zahynuli, většina po jejím konci uprchla do Rakouska nebo do Německa. Z důstojníků či z velitelů znojenského pluku *Allgemeine-SS* byli Mimořádným lidovým soudem ve Znojmě prokazatelně odsouzeni pouze dva muži. Znojemský okresní vedoucí NSDAP SS-Obersturmbannführer Felix Bornemann byl odsouzen na doživotí, ale v roce 1955 byl propuštěn a odsunut do Německa. Druhým odsouzeným byl SS-Scharführer Karl Saller, od roku 1942 velitel 1. roty, který obdržel trest odnětí svobody v délce šesti let. V roce 1950 byl propuštěn a také odsunut do Německa.¹⁸⁴⁸

První velitel 52. SS-Standarte Kaaserer byl po skončení druhé světové války dopaden v Norsku, kde sloužil u tamějšího vyššího velitele SS a policie SS-Obergruppenführera Wilhelma Redieße.¹⁸⁴⁹ Byl vydán do Jugoslávie, odsouzen jako válečný zločinec a v lednu 1947 popraven v Bělehradě. Jeho bývalý pobočník Amon Göth byl za své válečné zločiny odsouzen v Polsku k trestu smrti a 13. září 1946 taktéž

Slovensku. Po válce se ukrýval v jižním Tyrolsku a v březnu 1947 byl zavražděn svým převaděčem na italsko-rakouské hranici. Srv. Šindelářová, Einsatzgruppe H, s. 190-192.

¹⁸⁴⁵ WStLA, f. Volksgericht Wien, Vr 813/55.

¹⁸⁴⁶ Tamtéž, Vr 412/55, GDfÖS an das Landesgericht für Strafsachen Wien vom 24. Juli 1958.

¹⁸⁴⁷ Arcibiskupství Vídeň, farnost Neunkirchen, matrika N 1910-1912, fol. 121.

¹⁸⁴⁸ ZUMR, 99. SS-Standarte, s. 78-79.

¹⁸⁴⁹ BArch, SSO/146: Richard Kaaserer (nar. 21. 8. 1896).

popraven.¹⁸⁵⁰ Naproti tomu se nepodařilo dohledat informaci, zda byl vrah jugoslávských válečných zajatců z Norska Franz de Martin po válce dopaden a odsouzen.

¹⁸⁵⁰ ROTHLÄNDER, Die Anfänge der Wiener SS, s. 588, 592.

Závěr

Ve své disertační práci jsem si vytkl za cíl zanalyzovat strukturu, činnost a personální obsazení *Allgemeine-SS* v Dolních Rakousích, resp. v Říšské župě Dolní Podunají, a odhalit pachatele násilných a teroristických akcí.

Jednou z klíčových otázek mé práce byla početní síla dolnorakouské a dolnodunajské SS, a zda v rámci alpské republiky a v celoněmeckém průměru byl její podíl nadprůměrný či podprůměrný. Při hledání odpovědi jsem vycházel z hypotézy, že vzhledem k velikosti své populace dosáhly *Allgemeine-SS* rámci Rakouska po Vídni nejvyššího počtu svých příslušníků právě v Dolních Rakousích. Ta se ukázala jako pravdivá, docházelo zde nicméně k určitým výkyvům v závislosti na konkrétní rok. V roce 1933 byla SS v Dolních Rakousích dokonce vůbec nejpočetnější v celém Rakousku. Pokud bychom ale o rok později přepočítali počet členů SS v Rakousku na počet obyvatel jednotlivých spolkových zemí, vyvstal by nám odlišný obraz. Dolnorakouská SS by se krčila na předposledním místě před Vídní. Stejná situace panovala v zemi i po anšlusu, kde navíc v rámci říšským průměru vykazovala tamější SS dokonce podprůměrné počty esesmanů.

Mnou provedený výzkum navíc ukázal, že uvedený jev platil i pro celé Rakousko. Tamější SS-Oberabschnitt Donau měl na konci roku 1938 v přepočtu na mužské obyvatelstvo, ve srovnání s ostatními vrchními úseky, lehce podprůměrný podíl příslušníků SS (0,54 proti 0,57 procentům). V tomto ohledu je proto nutné korigovat tvrzení o nadprůměrném zastoupení Rakušanů v SS, jak se lze dočíst i v některých odborných publikacích.¹⁸⁵¹ V případě jednotek *Allgemeine-SS* o něm rozhodně nelze hovořit. Ve *Waffen-SS* byli Rakušané, s ohledem na demografické složení říše, naproti tomu již od počátku války skutečně zastoupeni nadprůměrně.¹⁸⁵²

Důvody výše uvedeného podprůměrného podílu můžeme spatřovat v sociálním složení obyvatelstva a geografickém charakteru Rakouska. Za prvé, evangelíci byli obecně náchylnější k přijetí národně socialistické ideologie než katolíci, kteří tvořili drtivou většinu obyvatel Rakouska. Za druhé, navzdory propagované ideologii „*Blut und*

¹⁸⁵¹ DURMAN, Karel: Popely ještě žhavé. Díl I. Světová válka a nukleární mír 1938-1964, Praha 2008, s. 234.

¹⁸⁵² BUCHMANN, Bertand Michael: Österreicher in der Deutschen Wehrmacht. Soldatenalltag im Zweiten Weltkrieg. Wien, Köln, Weimar 2009, s. 87.

Boden“ byla SS spíše městským (a nikoli velkoměstským) fenoménem. Převážně venkovské, křesťansky konzervativní obyvatelstvo Rakousko vykazovalo vůči SS vyšší rezistenci než městské vrstvy, stejně jako velkoměstské obyvatelstvo Vídně, a odpuzovala ho i antikřesťanská a zejména antikatolická politika SS.

V samotném Dolním Podunají, jakož i v celém Rakousku, přitom panovaly velké rozdíly mezi jednotlivými regiony. S přehledem nejsilnější byla SS v nově připojených okresech Znojmo a Mikulov, kde se v přepočtu na obyvatele nalézalo třikrát více esesmanů, než kolik činil župní průměr! V *Industrieviertel* a severním Burgenlandu se nacházely průměrné počty, méně již v severozápadní a jihozápadní části Dolního Podunají a vůbec nejméně jich bylo k dispozici ve *Weinviertelu*. Opět platilo to, co bylo řečeno již výše. Vyšší podíl protestantů i industrializace zaručoval i vyšší podíl příslušníků SS.

Při zkoumání *Allgemeine-SS* v okupovaném československém pohraničí se rovněž ukázalo, že nadprůměrné zastoupení příslušníků *Allgemeine-SS* na územích nově připojených k Dolnímu Podunají nebylo žádnou výjimkou, nýbrž pravidlem. V Říšské župě Sudety bylo taktéž dvakrát až třikrát více příslušníků SS, než byl říšský průměr. Nadprůměrné zastoupení členů NSDAP a příslušníků SA a SS bylo vlastní celému československému pohraničí a jednalo se v tomto smyslu o nejvíce nacifikované území třetí říše.

Dalším cílem mé práce byla identifikace pachatelů násilných a teroristických akcí na území Dolních Rakous. Starší historiografie je povětšinou buď nedokázala rozpoznat, nebo je rozpoznala špatně. Vzhledem k dochovaným pramenům se jejich identifikace ne vždy podařila. Přesto lze vyvodit několik závěrů. Navzdory tolik zdůrazňované řevnivosti mezi SA a SS jsem identifikoval řadu případů, kdy příslušníci obou paramilitaristických formací spolu vzájemně spolupracovali, povětšinou za vedení SS. Spolupráce probíhala také s příslušníky HJ a prostými členy NSDAP. Dle mého soudu bylo za tímto fenoménem jevu odlišné prostředí velkoměsto-maloměsto. Dolnorakouská SS byla sice na přelomu let 1933/1934 v alpské republice nejsilnější. Na rozdíl od Vídně byly však její útvary rozesety po velkém území a na jednotlivých místech dosahovaly síly maximálně několika desítek mužů. Spolupráce příslušníků SS se členy ostatních odnoží NSDAP byla proto nezbytností. A nesmíme zapomínat na fakt, že valná část, či dokonce většina

příslušníků SS přišla do *Schutzstaffel* z SA na rozkaz nadřízených, neměly proto důvod k nějaké zášti vůči SA.

Teroristické útoky v jihovýchodní části Dolních Rakous, jež měla tamější SS v létě 1933 na svědomí, byly součástí teroristické kampaně NSDAP, odstartované v polovině června. Nicméně se ukázalo, že se kupř. od vídeňské SS, v mnohém odlišovaly. Na rozdíl od Vídně necílily na židovské obyvatele ani na jejich majetek, nýbrž na státní infrastrukturu (železnice, sloupy elektrického vedení) a majetek politických oponentů. A to i přesto, že se v *Industrieviertel* nalézala největší koncentrace židovského obyvatelstva v Dolních Rakousích. Pomoc při realizaci útoků, následných snah pachatelů zakrýt stopy i při realizaci útěků pachatelů do Německa sehráli i prostí členové NSDAP, příslušníci SA a rovněž členky BDM. Dolnorakouská SS provedla své útoky pouze v jihovýchodní části země, v ostatních regionech vykonány nebyly, ač k nim byl vydán rozkaz. Jako pravděpodobné se jeví, že za touto nečinností stálo včasné zatčení většiny tamějších velitelů, které znemožnilo jejich realizaci. Naproti tomu velitelé v *Industrieviertel* zůstali na svobodě a mohli své plány realizovat.

Národněsocialistický terorismus v Rakousku v létě 1933 byl, když ne nařízen, tak alespoň uskutečněn se souhlasem NSDAP a SS v Německu. A s Hitlerovým souhlasem se uskutečnil i pokus o násilný převrat moci v Rakousku v červenci 1934. Jednalo se o důležitý milník v dějinách rakouského nacismu, proto jsem se pokusil nalézt důvody neúčasti příslušníků SS z Dolních Rakous na tomto podniku a došel k následujícím závěrům. Esesmani dostávali instrukce ohledně zbraní a výbušnin, konaly se cvičení v terénu ke zvýšení fyzické kondice. Ojedinele byly prováděny také střelby z pistolí. Vojenský výcvik mužstva byl nicméně sám osobě zcela nedostatečný. Chyběl dostatečný počet mužů s vojenskými zkušenostmi, jež by byl schopný zajistit profesionální výcvik. Ten by ani vzhledem k zákazu NSDAP stejně nemohl být řádně uskutečněn. Většina dolnorakouských esesmanů nikdy nesloužila v rakousko-uherské armádě ani v rakouském *Bundesheeru*. Dolnorakouská SS nedisponovala žádnou údernou jednotkou, jakou byla vídeňská 89. SS-Standarte, jež byla složena z bývalých vojáků a aktivních či propuštěných policistů. Zbraně, kterými dolnorakouská 52. SS-Standarte disponovala, mohly stačit na provádění teroristických akcí, nikoliv na přímý střet s rakouskou armádou a paravojenskými formacemi loajálními vládě. Dolnorakouská SS neměla žádné radiové ani telefonní spojení s ostatními rakouskými pluky SS a pravděpodobně ani neměla vypracovány žádné povstalecké plány.

Vzhledem ke skutečnosti, že v Dolních Rakousích ozbrojené složky loajální vládě mnohonásobně početně převyšovaly oddíly SS, bylo pro případný úspěch ozbrojeného vystoupení absolutně nezbytné úzce spolupracovat s SA. Ochota SA ke spolupráci s SS byla ale zřejmě po likvidaci jejích špiček v Německu během tzv. noci dlouhých nožů minimální. Dolnorakouská SS měla sice v červenci 1934 po Vídni nejvyšší počet mužů v celé zemi, ti byli ale roztroušeni na velké ploše. Koncentrace byť jen několika set mužů na jednom místě by, vzhledem k nedostatku dopravních prostředků a chybějících komunikačních linií, musela představovat značný logistický problém. Konečně je nutno zmínit fakt, že v týdnech před červencovým pučem byla donucena uprchnout do Německa či byla zatčena celá řada velitelů 52. SS-Standarte včetně jejího velitele. Po vypuknutí puče 25. července byla navíc ještě týž den zatčena většina zbývajících velitelů, tudíž se dolnorakouská SS ocitla prakticky bez velení. Poslední ranou byly zmatené a protichůdné instrukce, které v následujících dnech 52. SS-Standarte obdržela prostřednictvím kurýra. Všechny tyto skutečnosti představovaly důvod, proč SS v Dolních Rakousích během nacistického pokusu o převrat v červenci 1934 nepodnikla žádné akce.

Po nezdařeném puči uprchly nebo byly uvězněny tisíce rakouských národních socialistů. Teprve po propuštění většiny z nich na podzim 1934 přistoupilo vedení SS v Rakousku k reorganizaci svých útvarů znovuoobsazení nejvyšší velitelských pozic. Během mého výzkumu ale vyšlo najevo, že se v průběhu roku 1935 rakouským bezpečnostním složkám podařilo dopadnout celou řadu vysokých velitelů, včetně samotného velitele rakouské SS Karla Tause i Ernsta Kaltenbrunnera, velitele SS v západním Rakousku. Další muži byli donuceni uprchnout za hranice. Až do podzimu 1936 tak zůstala většina nejvyšších pozic rakouské SS neobsazená.

Zatýkání v roce 1935 postihlo především velitele v západní části Rakouska. Příslušníci SS v Dolních Rakousích zůstali v tomto období povětšinou pozornosti rakouských bezpečnostních složek ušetřeni. Také zde proběhla reorganizace, jejíž výsledkem bylo rozdělení země mezi dva pluky. V severo- a jihozápadní a severovýchodní části Dolních Rakous pokračovala v činnosti 52. SS-Standarte. V jihovýchodní části Dolních Rakous, kde byla místní SS nejsilnější a kde působila samostatně již v době před červencovým pučem, vznikla přibližně v polovině roku 1935 9. SS-Standarte. Oba pluky měly po čtyřech praporech, 9. SS-Standarte jej získala o rok později připojením doposud samostatné burgenlandské SS.

Po nezdařeném pokusu o převrat v červenci 1934 měli všichni rakouští nacisté přísný rozkaz nepodnikat žádné násilné ani teroristické akce. Na základě prostudovaného archivního materiálu jsem dospěl k závěru, že činnost SS v Dolních Rakousích, a pravděpodobně i v celém Rakousku, se posléze až do roku 1938 soustředila na následující tři okruhy. Pěstování sportovních aktivit a ideologická školení, sociální pomoc pro ve finanční nouzi se nacházející esesmany a sběr zpravodajských informací.

Jednou z hlavních „pracovních“ náplní v „ilegalitě“ působících příslušníků SS mělo být pěstování nejrůznějších sportovních aktivit a školení, během kterých měli být podrobně seznámeni s ideologií národního socialismu a SS. Podařilo se mi prokázat snahu přizpůsobit fungování rakouské SS standardům platným v Německu, kde v útvarech *Allgemeine-SS* obě zmiňované aktivity představovaly rovněž nejdůležitější náplň „služební“ činnosti. Školící materiál získávali esesmani dílem vlastními prostředky v Rakousku, dílem dovozem z Německa. Obzvláštní pozornost byla věnována rasové nauce.

Ideový výcvik i sportovní cvičení byly předepsány celou řadou rozkazů, jejich převedení do praxe ale dost pokulhávalo. Sport měl sice být pěstován v mnoha odvětvích, aby každý příslušník SS byl schopen získat sportovní odznak. Jak ale ukazuje statistika získaných Říšských sportovních odznaků a Sportovních odznaků SA za rok 1938, z rakouských příslušníků SS jej získalo jen několik málo procent. Úroveň sportovních aktivit obou tehdejších dolnorakouských pluků SS, 9. i 52. SS-Standarte, tudíž musela být na dosti nízké úrovni. K jejich řádnému vykonávání bylo nezbytné zajištění vhodných prostorů i nezbytného sportovního náčiní, což muselo představovat nesnáz už jen z finančního hlediska. A nejspíše scházela i opravdová vůle jednotlivých esesmanů. Pokud jde o ideová školení, je třeba si uvědomit, že mezi členy dolnorakouské SS bylo jen nemnoho vysokoškoláků a absolventů škol s maturitou. Zájem a ochota učit se nazpaměť (jak bylo v některých případech nařízeno) výukovým listům a číst knihy o národněsocialistické a rasové ideologii a teorii u těchto osob, stejně jako u Hitlera samotného, nebyla valná. Nenechme se ale mýlit. Ač jejich teoretické znalosti nebyly na takové úrovni, jak by si jejich nadřízení přáli, jednalo se o přesvědčené nacisty.

Dále se ukázalo, že dolnorakouští příslušníci SS nepřestali procházet vojenským výcvikem. Vzhledem k pochopitelným důvodům se konal především v teoretické rovině, kdy se mužstvo prostřednictvím nejrůznějších příruček seznamovalo s ovládním zbraní

či prací s mapami. Výcvik, ať sportovní, vojenský či ideový, se konal při apelech a kontrolních shromážděních, zpravidla pozdě odpoledne či večer při soumraku. Tedy v době, kdy aby bylo riziko prozrazení minimalizováno. Ze stejného důvodu se konaly maximálně na úrovni rot, povětšinou ale na úrovni družstev a čet.

Velká část, dost možná i většina, dolnorakouských příslušníků SS byla nezaměstnaná a někteří i bez podpory. Poskytování jakési kvazi sociální péče proto uvnitř SS hrálo důležitou roli. Část peněz vybraná na členských příspěvcích a na příspěvcích od Organizace podporujících členů (FMO) směřovala na jejich podporu, zejména v zimě v rámci tzv. *Winterhilfswerk*, která byla organizována i pro příslušníky SA. Vyšlo též najevo, že SS poskytovala finanční podporu také mužům propuštěným z vězení a pomáhala organizovat vybírání peněžních darů pro NSDAP, jenž je rovněž distribuovala mezi chudé národní socialisty.

Rakouští nacisté dostávali finanční injekce od nadřízených v říši, které byly určeny pro zmiňovanou sociální podporu. Ta ale nebyla distribuována rovnoměrně mezi jednotlivé země a ani mezi jednotlivé složky. Rozdělování peněz totiž ovlivňovaly jednak osobní zájmy jednotlivých aktérů, jednak spory mezi jednotlivými frakcemi rakouské NSDAP. To ostatně prokázal i můj výzkum, kdy kupř. rakouští nacističtí právníci hájící své soukmenovce před tamějšími soudy, ač se v řadě případů jednalo o příslušníky SS, dostávali jen malou část požadovaných peněz. Každá spolková země měla z Berlína stanovenou určitou kvótu, podle které byly peníze rozdělovány. Přesná čísla mi zůstala utajena, dovoluji si ale vyslovit domněnku, opřenou o výši částek udělených v letních měsících roku 1936, že Dolní Rakousy byly v těchto kvótách zastoupeny podprůměrně, což se negativně projevilo i na finanční podpoře tamější SS. Za tímto důvodem je podle mne možné hledat skutečnost, že Dolní Rakousy patřily k baště ilegálního rakouského zemského vedoucího NSDAP Josefa Leopolda, se kterým měla SS četné spory. A jelikož SS prostřednictvím říšskoněmeckého SS-Gruppenführera Rodenbüchera kontrolovala organizaci pečující o uprchlé členy rakouské NSDAP, jenž měla na starosti distribuci peněz pro národní socialisty v Rakousku, dostávaly zřejmě Dolní Rakousy méně, než kolik by si zasloužily.

Podle mého soudu byla nejnebezpečnější aktivitou dolnorakouské SS působení její zpravodajské (*Nachrichtendienst*, ND) a tajné služby („oddělení G“ či Gestapo). Počátky výzvědné činnosti SS sahaly ještě před zákaz NSDAP v Rakousku v červnu

1933, ke vzniku centrálně řízené zpravodajské služby došlo ale až po červencovém puči. Její členové působili na úrovni rot, praporů a pluků. Velitelé ND pluků podléhali velení náčelníka ND ilegálního rakouského SS-Oberabschnittu, jenž s nimi udržoval písemný a v některých případech i osobní kontakt. Tomu směřovaly zprávy od jednotlivých pluků. ND měla za úkol sledovat vývoj ve vlastním hnutí a u politických protivníků, vládní exekutivu, sílu a výzbroj bezpečnostních složek jakož i paravojenských formací loajálních vládě. Zpravodajská služba se dokázala zmocnit řady citlivých dokumentů a měla informátory i mezi příslušníky rakouských bezpečnostních složek. Důležitost ND neustále rostla, neboť postupně přebrala také vykonávání kurýrní služby a předávání peněz, rozkazů a zpráv, jenž putovaly oběma směry.

Mimo ND se mi podařilo v rámci dolnorakouské SS odhalit i činnost kvazi tajné policie, která v případě 52. SS-Standarte nesla přímo název Gestapo, v případě 9. SS-Standarte „oddělení G“ (*G-Abteilung*). Tato složka měla zjišťovat postoje jak ve vlastních řadách, tak i ve vládním táboře, a sledovat podezřelé osoby. Z jejich provenience pocházely i černé listiny a seznamy rukojmích (*Schwarzen- und Geisellisten*), kde byly zachyceny osoby s nepřátelským postojem k NSDAP z řad úředníků veřejné zprávy a exekutivy, ozbrojených formací či jména údajných zrádců z vlastních řad. Ty nepochybně měly posloužit při zatýkání politických oponentů po anšlusu Rakouska v březnu 1938.

Činnost ND i tajné policie se částečně vzájemně překrývala, rozdělení jejich kompetencí bylo obdobné jako u SD a Gestapa v Německu, kde druhému jmenovanému připadlo odhalování nepřátel státu, jemuž SD pomáhala svojí výzvědnou činností. Sama přitom sloužila jako zpravodajská služba. I na tomto případě lze dokumentovat tendenci přizpůsobit organizaci, činnost a fungování SS v Rakousku jejímu německému vzoru a tamějším předpisům. Záludnost ND spočívala i v tom, že její příslušníci měli za úkol sledovat německé občany v Rakousku a zjišťovat jejich postoje k národnímu socialismu. Pakliže byly negativní, denuncovali tyto osoby v říši, což se mi také podařilo prokázat.

V letech 1933 až 1936 opakovaně docházelo k zatýkání příslušníků dolnorakouské SS. Povětšinou se jednalo o malé „ryby“, velitele se podařilo dopadnout a odsoudit zřídka. A když se tak stalo, ne vždy dokázali vyšetřovatelé odhalit jejich pravou funkci v SS. Na průběhu jejich soudních procesů lze demonstrovat rozdílný přístup rakouské justice k národním socialistům. Dokud útočili především na sociální demokraty a komunisty, „antimarxistická“ Dollfußova vláda byla v jejich pronásledování dosti

vlažná. Teprve na jaře 1933 po ovládnutí Německa nacisty, kdy rakouští národní socialisté stále častěji útočili na exponenty a sympatizanty vládnoucího režimu, započala rakouská justice s jejich důslednějším stíháním. Skutečně tvrdě proti nim ale započala postupovat až v týdnech před červencovým pučem a zejména po Dollfußově vraždě. Od konce roku 1935 lze opětovně pozorovat změkčení jejího postoje, jenž symbolicky vyvrcholil uzavřením červencové dohody mezi Německem a Rakouskem. Na jejím základě byla propuštěna většina uvězněných nacistů a ukončena probíhající vyšetřování. Bylo možno prokázat, že z vězení a vazebních cel byly propuštěny i desítky příslušníků dolnorakouské SS.

Červencová dohoda představovala důležitý milník, jenž v konečném důsledku připravila půdu pro anšlus. S jejím uzavřením se ale nesmířila radikální skupina rakouských nacistů soustředěná kolem Fritze Woitscheho ve Vídni a okolí, s níž byla v kontaktu i dolnorakouská 9. SS-Standarte. V září 1936 provedla několik bombových útoků namířených na vlaky a železniční nádraží ve Vídni a Dolních Rakousích. Nepodařilo se mi prokázat, že by se 9. SS-Standarte na jejich realizaci podílela, o přípravě útoků ale jistě informována byla. Woitschovy útoky těžce zasáhly rakouské národní socialisty, neboť tamější bezpečnostní složky v reakci na ně spustily rozsáhlá pátrání. Zatčeny byly stovky osob po celém Rakousku a obzvláště tvrdě byla zasažena dolnorakouská SS. Zatčen nebo donucen uprchnout byl takřka celý velitelský sbor 9. i 52. SS-Standarte.

Bylo možno prokázat, že kvůli výpovědím zatčených dolnorakouských funkcionářů SS bylo rozmetáno i samo nevyšší velení rakouské SS. Díky těmto událostem se mj. do funkce velitele SS v Rakousku dostal Ernst Kaltenbrunner, dosavadní velitel SS v západní části země. V červnu 1937 se posléze před Zemským soudem pro trestní záležitosti ve Vídni II konal proces se 31 funkcionáři 9. SS-Standarte a představiteli vedení rakouské SS. Podle mého výzkumu se jednalo o největší proces, jaký se kdy v alpské republice s příslušníky SS konal. Nikdy předtím a nikdy potom se nepodařilo pohnat před soud tolik vedoucích představitelů SS. Proces byl významný i tím, že se vyšetřovatelům podařilo zabavit velké množství kompromitujících důkazů, od rozkazů přes zbraně až po technické vybavení. Zabavené dokumenty dnes představují neocenitelný náhled do činnosti SS v Rakousku v době „ilegality“. Tresty, jenž obvinění obdrželi, byly ale velmi nízké a vůbec neodpovídaly závažnosti jejich konání.

Při zkoumání trestního stíhání dolnorakouských esesmanů jsem došel k závěru, že liknavost soudů nebyla jedinou překážkou v boji proti ilegálním aktivitám rakouských národních socialistů. Ukázalo se, že v řadách tamějších bezpečnostních složek byla řada sympatizantů a členů NSDAP, kteří nejrůznějším způsobem mařili vyšetřování. Na otázku, jak moc byla rakouská policie a četnictvo infiltrovány nacisty, bude muset ale zodpovědět další výzkum, nicméně už teď si dovoluji vyslovit hypotézu, že šlo o závažné počty.

Na druhou stranu během výzkumu vyšlo jednoznačně najevo, že vyšetřovatelům ulehčovali práci i sami příslušníci SS a jejich nedostatečná konspirace. Scházeli se pravidelně na identických místech, vyhotovovali členské a inventární seznamy apod. I přes četná zatýkání a soudy se ale rakouským bezpečnostním složkám nikdy nepodařilo činnost dolnorakouské i rakouské SS zcela ochromit a konečný pomyslný hřebíček do rakve stíhání rakouských nacistů představovala amnestie kancléře Kurta Schuschnigga v únoru 1938, na jejím základě došlo k propuštění zatčených z vězení a vazebních cel.

Pokud jde o vztah SS v Rakousku a v Německu. Rakouská SS již od svého vzniku v roce 1930 nebyla žádnou samostatnou organizací, nýbrž nedílnou součástí SS v říši. A nic na tom nezměnil ani zákaz NSDAP v červnu 1933 ani krach puče o třináct měsíců později. I přes Hitlerův zákaz udržovat styky s rakouskými „ilegály“ dostávala tamější SS i nadále instrukce z Německa, byť jí byla ponechána poměrně široká míra autonomie. Podařilo se mi kupříkladu doložit, že velitel rakouské SS obdržel v únoru 1935 od Himmlera pravomoc povyšovat podřízené „v omezené míře“ do důstojnických hodností. Pravomoc, spadající jinak výhradně do kompetence říšského vůdce SS.

Příslušníci SS, kteří uprchli do Německa po zákazu NSDAP v Rakousku v červnu 1933, byli nejprve ubytováni společně s příslušníky SA v táboře Lechfeld v Bavorsku. Pokus o umístění příslušníků obou paramilitaristických formací NSDAP do jednoho tábora ztroskotat na četných vzájemných konfliktech a esesmani byli v listopadu 1933 přeloženi do *SS-Hilfswerkslageru* v Dachau. Po krachu červencového puče bylo jasné, že s brzkým návratem rakouských emigrantů nelze v blízké době počítat. Byla provedena rozsáhlá reorganizace v systému péče o uprchlíky, jejímž výsledkem bylo zřízení *SS-Sammelstelle* dohlížející na uprchlé esesmany z Rakouska. Část utečenců byla shromážděna v táborech SS Ranis a Waischenfeld a *SS-Hilfswerkslageru* Schleißheimu u Dachau. Velké množství uprchlých esesmanů bylo začleněno do nově vzniklých

ozbrojených útvarů SS (pozdějších *Waffen-SS*), konkrétně do I. Sturmbannu Standarte 1. Poslední část mužů byla přiřazena německým útvarům *Allgemeine-SS*, jak se od druhé poloviny roku 1934 oficiálně nazývala nejpočetnější odnož SS.

Pokud chtěl člen SS uprchnout z Rakouska, nemohl odejít jen tak. Musel mít souhlas velitele pluku a pokud možno vzít sebou co nejvíce dokumentů, které by pomohly německým úřadům ověřit údaje o jeho osobě a pravdivost jeho tvrzení. Jednalo se o preventivní opatření proti konfidentům rakouské policie. Podařilo se rovněž prokázat, že organizace pečující o rakouské uprchlíky v Německu poskytovala pro některé tamější nemocné národní socialisty zdravotní „dovolenou“ hrazenou z říšských prostředků.

Po anšlusu byly útvary *Allgemeine-SS* ve „východní marce“ reorganizovány. Bylo možno prokázat, že bez ohledu na své zásluhy byly nejvyšší velitelské pozice (velitelé praporů a pluků) obsazovány mladými muži kolem třiceti let a starší nad pětatřicet byli, až na výjimky, přeloženi do rezervy či kmenových oddílů. V nově vzniklé Říšské župě Dolní Podunají si placené pozice ve štábech pluků a praporů podrželi muži působící v zemi ještě před anšlusem. Esesmani, kteří ve třicátých letech uprchli do Německa a po anšlusu se vrátili domů, se museli povětšinou spokojit s neplacenými posty. Zatímco na území Dolních Rakous si místní SS svoji členskou základnu přinesla z dob „ilegality“, na nově připojených územích jižní Moravy a jihovýchodního cípu Čech musela být nově postavena. Jádro zdejších příslušníků SS se rekrutovalo z bývalých členů SdP, FS a SFK.

Co se týče sociální struktury *Allgemeine-SS* v Dolních Rakousích, resp. Dolním Podunají, ta se měnila v závislosti na vnitropolitickém vývoji Rakouska. K jejímu zjištění jsem provedl řadu sond a na jejich základě jsem a došel k následujícím závěrům. Většina jejich prvních členů se rekrutovala z řad vysloužilých poddůstojníků a příslušníků mužstva rakousko-uherské armády či rakouského *Bundesheeru* a mladých mužů ve věku do dvaceti pěti let. Z hlediska jejich sociálního postavení se jednalo o leccos, jen ne o elitu společnosti. V souvislosti s celkovým vzestupem NSDAP v Rakousku v letech 1932 a 1933, ovlivněným úspěchy NSDAP v Německu, se SS stala přitažlivou i pro bývalé důstojníky a příslušníky dobře situovaného měšťanstva. Většinu mužstva dolnorakouské SS tehdy ale tvořili příslušníci, často nezaměstnaných, proletářských a maloměšťanských tříd, jejichž šance na společenský vzestup byla minimální. V době „ilegality“, zejména po neúspěšném červencovém puči, se lépe situované vrstvy rakouské společnosti či státní zaměstnanci zdráhaly vstupovat do SS a vyčkávaly na případnou změnu režimu. Velká

část, dost možná i většina, dolnorakouských esesmanů byla v tomto období nezaměstnaná. A nezaměstnaní, společně se studenty, tvořili většinu velících kádrů dolnorakouských pluků SS.

Po připojení Rakouska v březnu 1938 již nic nebránilo tomu, aby se do SS přihlásili muži bez ohledu na svůj sociální původ. V Dolním Podunají bychom v útvech *Allgemeine-SS* našli takřka všechny vrstvy tamější společnosti. Dělníky, řemeslníky, drobné živnostníky, prodavače, úředníky, učitele, policisty, četníky, sedláky, lékaře, studenty, šlechtice i aristokraty. Jednalo se vskutku o beztřídní společnost v duchu národněsocialistické koncepce uspořádání společnosti - národní pospolitosti („*Volksgemeinschaft*“). Uvedené skupiny v ní ale nebyly zastoupeny rovnoměrně. Vzhledem k absenci univerzit v Dolním Podunají zde bylo jen málo studentů, kvůli své pevné katolické víře jen hrstka aristokratů a z výše uvedených důvodů i málo sedláků. Pověstí se tak jednalo o „obyčejné muže“, což ostatně platilo pro *Allgemeine-SS* jako celek, na což již před několika lety upozornil ve své knize německý historik Bastian Hein. Vzhledem ke svému sociálnímu složení se v případě dolnodunajských příslušníků SS jednalo o muže pravděpodobně ještě „obyčejnější“, než byl říšský průměr. SS nabídla těmto mužům šanci na sociální vzestup, důstojníky se mohli stát i nemanželští synové či absolventi učňovských oborů, kteří by se jimi v regulární armádě mohli stát jen stěží.

Další z aspirací mé práce bylo demytizovat SS a dohlédnout za fasádu elity, která ji obklopovala. Jak je patrné i z mého výzkumu, z hlediska své sociální struktury se rozhodně nejednalo o elitu společnosti, jak naznačovala starší literatura. Navíc v ní nebyla nouze o alkoholiky ani o nejrůznější hochštaplery, podvodníky a zloděje, tedy o muže, jenž stěží zapadali do elitní image, kterou se SS prezentovala veřejnosti. Vzhledem ke svým skrovným počátkům se v dolnorakouské/dolnodunajské SS nalézali i muži, jenž ani nesplňovali všechna předepsaná výběrová kritéria (min. výška či věk). Na příkladu příslušníků SS naverbovaných z okupovaného československého pohraničí se ukázalo, že z důvodu prvotní euforie byli do důstojnických hodností povýšeni i muži, u nichž za několik měsíců vyšlo najevo, že vůbec nestačí na výkon svěřených funkcí.

Himmlerova snaha o vynucení si dodržování nejrůznějších nařízení a norem přinášela v různých případech různé výsledky. Bylo možné prokázat, že dechristianizační kampaň byla v Rakousku úspěšná, již do konce roku 1938 vystoupila z církve více jak pětina příslušníků *Allgemeine-SS*. Rakouský SS-Oberabschnitt Donau byl přitom

„odkřesťanstěn“ více, než kolik činil říšský průměr. Na příkladu útvarů *Allgemeine-SS* z Dolního Podunají jsem dokázal, že tato dechristianizace byla ve skutečnosti mnohem úspěšnější, než se na první pohled může zdát. Uvedené číslo totiž vůbec nepostihuje rozsah výstupů z církve u velitelů a členů štábů. V případě velících kádrů se s Himmlerovou politikou ztotožnili takřka všichni, a to dokonce i ti z nich, kteří pracovali v SS pouze honorárně bez nároku na mzdu ve svém volném čase.

Hůře dopadla sňatková politika říšského vůdce SS, kde vstoupilo do manželství podprůměrné množství mužů. Naprostým fiaskem zato skončila populační politika, na kterou se negativně podepsalo i vypuknutí války. Čtyři děti, které od každého příslušníka SS požadoval Himmler, neměl v Dolním Podunají, stejně jako v celé Rakousku, takřka nikdo. I když se v prvních válečných letech v tomto ohledu situace částečně zlepšila, nešlo zakrýt skutečnost, že podíl dětí na jednoho příslušníka SS byl hluboko pod říšským průměrem a nestačil ani na samotné biologické přežití. Klíčovou roli zde, podle mého názoru, sehrála antikřesťanská politika SS, jenž odpuzovala zbožné muže, kteří měli vyšší počet dětí než bezkonfesní.

Co se týče ideologických školení a pěstování sportu, hlavních činností *Allgemeine-SS* před vypuknutím druhé světové války, můžu konstatovat následující. V měsících následujících po anšlusu bylo možné prokázat opravdové zlepšení fyzické kondice a sportovních dovedností příslušníků SS v Dolním Podunají, celkově se ale v celé „východní marce“ do vypuknutí války nepodařilo dohnat manko z doby „ilegality“ a dosáhnout na úroveň ve „staré říši“. A pokud jde o ideologická školení, ani po připojení Rakouska nebyly teoretické znalosti zdejších esesmanů na nijak vysoké úrovni. Že se ale jednalo o přesvědčené nacisty, dokázala i jejich účast na pogromech na Židy v listopadu roku 1938. Vyšlo najevo, že esesmani z Dolního Podunají během „křišťálové noci“ vystoupili agilně, kdy ničili a vypalovali synagogy, bili židovské obyvatele a rozkrádali a zabavovali židovský majetek. V omezené míře se rovněž podíleli na arizaci židovského majetku. Paradoxně je ale jejich účast na pogromech v odborné literatuře zachycena spíše okrajově.

Po vypuknutí druhé světové války většina příslušníků *Allgemeine-SS* narukovala do Wehrmachtu či *Waffen-SS*. Zbylí členové pomáhali s náborem nových mužů do *Waffen-SS* a věnovali se sociální péči pro raněné příslušníky SS a pro vdovy a sirotky po padlých. Doložil jsem i jejich účast na pátracích akcích po uprchlých vězňích. Po jejím

skončení byla řada příslušníků *Allgemeine-SS* z Dolních Rakous vyšetřována, rakouská justice ale nebyla v jejich stíhání příliš důsledná a jeho výsledky byly stejně nedostatečné jako v celém Rakousku. Odsouzeno byl jen nemnoho mužů a povětšinou jen k velmi nízkým trestům a za formální delikty. Takřka vždy se jednalo o skutky spáchané na území dnešního Rakouska. Docházelo k paradoxním situacím, kdy byli soudem odsouzeni muži, kteří celou dobu války strávili na domácí půdě v kancelářích, zatímco váleční zločinci z východní i jiné fronty zůstali nepotrestáni. Ještě méně uspokojivé byly, podle mého výzkumu, výsledky poválečné retribuice v Československu s příslušníky znojenské 99. SS-Standarte, kdy se mi podařilo doložit jejich odsouzení pouze ve dvou případech.

Ohlédneme-li se za celkový angažmá SS v Dolních Rakousích a v Rakousku, a v konečném důsledku i za samotným rakouským nacismem, nelze se ubránit konstatování, jak nepodložené je tvrzení o Rakousku jako o první oběti agrese nacistického Německa. Tento *Opfermythos* (mýtus oběti) dlouhá desetiletí v rakouské společnosti převládal a jen pomalu se měnil. Uvážím-li legální i ilegální aktivity rakouských národních socialistů, jejich teroristické akce, špionáž ve prospěch Německa, laxní postoj rakouské justice a pomoc ze strany příslušníků rakouských bezpečnostních složek jakož i postupnou infiltraci rakouské exekutivy, dále i způsob, jakým se Rakušané zachovali ke svým židovským spoluobčanům a jak agilně se zapojili do nejhorších zločinů „třetí říše“, troufám si tvrdit, že v případě Rakušanů lze spíše než o první oběti hovořit o prvním spolupachateli nacistického Německa.

Prameny a literatura

1. Nevydané prameny

Bundesarchiv Berlin-Lichterfelde (BArch)

NS 6 Partei-Kanzlei der NSDAP

NS 10 Persönliche Adjutantur des Führers und Reichskanzlers

NS 19 Persönlicher Stab Reichsführer-SS

NS 31 SS-Hauptamt

NS 33 SS-Führungshauptamt

NS 34 SS-Personalhauptamt

R 187 Sammlung Schumacher

SS-Offiziersakten (SSO)

Hans Arnhold (17); Ernst Bach (23); Walter Bahnsen (28); Gerhard Bast (38); Rudolf Bast (38); Reinhold Baumgartner (44); Wilhelm Baumgartner (44); Otto Bayer (46); Rudolf Beck (48 B); Friedrich Beckel (48); Hans Bersch (63); Ronald Bienert (68); Alfred Bigler (69); Fritz Bock (80); Felix Bornemann (92); Gustav Braun (100); Anton Brechelmacher (102); Rudolf Brunner (112); Max Bühler (117); Erich Cassel (126); Johann Daum (137); Sepp Dietz (153); Hans Dimmel (154); Martin Elsinger (184); Richard Ernst (190); Karl Eschlböck (191); Otto Felser (201); Erwin Fleiss (212); Alfred Fleischmann (212); Franz Frick (221); Rudolf Frühwirth (228); Karl Fucker (228); Erich Führer (228); Max Führer (228); Walter Führer (229); Karl Egon Erbprinz und Landgraf zu Fürstenberg (229); Glanner (15 A); Anton Göth (20 A); Josef Walter Graeschke (26 A); Karl Grimme (32 A); Josef Grohmann (34 A); Ludwig Gussenbauer (43 A); Otto Gussenbauer (43 A); Franz Guthan (44 A); Hans Haider (54 A); Karl Hammer (58 A); Otto Hansmann (62 A); Franz Harather (63 A); Dr. Kurt Hartlieb (66 A); Robert Hartwig (67 A); Hans Haun (70 A); Hans Hauser (70 A); Josef Heitzer (80 A); Friedrich Herzig (93 A); Franz Hohegger (101 A); Georg Hofmann (110 A); Otto Höltje (104 A); Franz Houdek (117 A); Otto Hubacek (118 A); Karl Jirschik (138 A); Heinrich Judex (141 A);

Otto Jungkunz (144 A); Kurt Junker (145 A); Hugo Jury (145 A); Richard Kaaserer (146 A); Eduard Kainz (148 A); Ernst Kaltenbrunner (150 A); Franz Killian (169 A); Hubert Kirinschitz (172 A); Wilhelm Kment (184 A); Otmar Kolbesen (197 A); Hans Komarek (198 A); Otto Kornherr (202 A); Herbert Krassnig (207 A); Erich Kronberger (217 A); Rudolf Kunesch (230 A); Franz Kutschera (233 A); Rudolf Kurzweil (233 A); Hans Lattus (244 A); Leopold Lechner (248 A); Hans Lendwith (254 A); Richard Linder (263 A); Josef Lutz (286 A); Anton Mandl (294 A); Rupert Mandl (294 A); Fritz Marksteiner (297 A); Franz de Martin (298 A); Franz Josef Mayer (302 A); Leopold Mayer (303 A); Fritz Menschik (308 A); Anton Mickal (316 A); Hans Mikudin (318 A); Karl Morawek (324 A); Martin Moser (325 A); Albert Müller (327 A); Karl Müller (334 A); Johann Müttrich (339 A); Karl Nagl (343 A); Sepp Nelwek (346 A); Josef Nemecek (346 A); Eduard Nicka (349 A); Adolf Pazelt (368 A); Franz Petruschek (373 A); Josef Pfefferkorn (375 A); Carl von Pichl (379 A); Rupert Pinter (381 A); Emil Talbot Pistor (381 A); Helmut Pohl (387 A); Karl Pöllertzer (385 A); Johann Polsterer (388 A); Josef Praxl (391 A); Rudolf Puchegger (395 A); Anton Raaber (1 B); Franz Radif (002 B); Fritz Reithofer (22 B); Erwin Remely (23 B); Franz Repper (24 B); Franz Retter (24 B); Richard Riedl (30 B); Heinz Riegler (31 B); Alfred Rodenbücher (38 B); Kurt Rosenmayer (47 B); Wilhelm Rossmann (48 B); Rupert Roth (49 B); Ferdinand von Sammern-Frankenegg (60 B); Thomas Schabel (64 B); Norbert Scharnagl (70, 71 B); Franz Schmuckerschlag (90 B); Oswald Schneider (92 B); Hans Schulak (109 B); Hans Schwarzäugel (122 B); Robert Schweiger (125 B); Otto Seeliger (129 B); Alfred Siegl (135 B); Josef Spacil (144 B); Wilhelm Speil (145 B); Hans Spendou (145 B); Josef Stadtsbüchler (148 B); Wilhelm Stichnoth (160 B); Fritz Stocker (162 B); Alfred Strasser (164 B); Franz Stuschka (169 B); Lambert Stumfohl (168 B); Karl Taus (174 B); Karl Thiel (178 B); Heinz Thier (178 B); Anton Tremer (189 B); Josef Trittner (190 B); Georg Turbain (193 B); Karl Heinz Urban (200 B); Georg Wall (218 B); Heinrich Weithner Edler von Weitenturm (233 B); Heinrich Weitzdörfer (233 B); Erhard Weixelbaum (234 B); Johann Widmann (241 B); Anton Widner (241 B); Leopold Windisch (248 B); Heinrich Winter (250 B); Otto Winter (250 B); Franz Wolff (9 C); Rudolf Wörthmann (006C); Franz Ziehbauer (21 C);

Akten des Rasse- und Siedlungshauptamtes (RS)

Klaus von Allwörden (A 0057); Hans Arnhold (A 0117); Walter Aschenbrenner (A 0125); Franz Augsburgberger (A 0139); Rudolf Bachheimer (A 0158); Walter Bahnsen (A 0189); Reinhold Baumgartner (A 0298); Wilhelm Baumgartner (A 6298); Otto Bayer

(A0459); Rudolf Beck (A 0314); Friedrich Beckel (A 0316); Bicherl Andreas (A 0467); Ronald Bienert (A 0479); Gustav Braun (A 5155); Anton Brechelmacher (A 5166); Rudolf Brunner (A 5238); Max Bühler (A 5428); Johann Daum (A5421); Sepp Dietz (A 5503); Hans Dimmel (A 5509); Rudolf Dimmel (A 5509); Richard Ernst (B 0236); Karl Eschlböck (B0244); Walter Führer (B 5001); Franz Guthan (B 5420); Leopold Eichler (B 0147); Arnold Exeli ((B 0261); Ernst Fournier (B 0432); Johann Walter Fournier (B 0432); Karl Fucker (B 0544); Karl Egon Erbprinz und Landgraf zu Fürstenberg (B 5005); Hans Göttle (B 5224); August Grassner (B 5288); Leopold Gruber (B 5363); Dr. Kurt Hartlieb (C 0056); Gustav Hermann (C 0293); Hans Hiedler (C 353); Franz Hochegger (C 0407); Hans Hofer (C 0449); Viktor Holzer (C 0515); Rudolf Horak (C 0532); Franz Houdek (C 0552); Dr. Walter Hrdina (C 5003); Kurt Junker (C 5227); Richard Kaaserer (C 5233); Theodor Kahla (C 5250); Eduard Kainz (C 5255); Franz Killian (C 5413); Karl Kloucek (C 5524); Wilhelm Kment (C 5534); Otmar Kolbesen (D 0124); Franz Krakhofer (D 0212); Friedrich Kraus (D 0233); Erich Kronberger (D 0320); Hans Lattus (D 0544); Willibald Leitzenberger (D 5003); Richard Linder (D 5087); Anton Mandl (D 5331); Franz de Martin (D 5368); Leopold Mayer (D 5302); Walter Medlin (D 5420); Sepp Meister (D 5451); Anton Mickal (D 5517); Hans Mikudin (D 5528); Karl Morawek (E 0054); Franz Müller (E 0109); Josef Müller (E 0140); Karl Müller (E 0144); Johann Müttrich (E 0185); Ernst Natter (E 0221); Karl Niederreiter (E 0301); Siegfried Müller (E 0164); Josef Öllerer (E 378); Erwin Osel (E 0416); Franz Petruschek (E 6550); Josef Pfefferkorn (E 5004); Walter Pinggera (D 0361); Rupert Pinter (E 5058); Franz Pisarik (E 5063); Emil Talbot Pistor (E 5065); Karl Pölleritzer (E 5097); Helmut Pohl (E 5109); Tobias Portschy (E 5138); Franz Potschka (E 5147); Josef Praxl (E 5156); Anton Raaber (E 5225); Karl Ratzenberger (O 0026); Rudolf Rebhan (E 5295); Franz Repper (E5390); Franz Retter (E 5396); Heinz Riegler (E 5451); Oskar Riel (E 5453); Rupert Riepl (E 5457); Franz Ries (E 5458); Kurt Rosenmayer (F 0322); Wilhelm Rossmann (F 0018); Rupert Roth (F 0029); Franz Rumpler (F 0086); Franz Ruzicka (F 0107); Kurt Schametz (F 0217); Norbert Scharnagl (F 0227); Karl Schlager (F 0336); Leopold Schmalzbauer (F 0375); Hans Schmatz (F 0375); Oswald Schneider (F 0508); Hans Schulak (F 5090); Hans Schwarzäugel (F 5193); Otto Seeliger (F 5233); Wilhelm Speil (F 5401); Hans Spendou (F 5402); Ernst Strauch (G 0068); Wilhelm Stumpf (G 0118); Anton Strümpl (G 0101); Lambert Stumfohl (G 0116); Heinz Thier (G 0229); Josef Trittner (G 0323); Georg Turbain (G 0345); Karl Heinz Urban (G 0390); Alexander Wagner (G 0513); Gustav Wallner (G 0561); Hermann Wallner (G 0561); Heinrich Winter (G 5271); Rudolf

Wörthmann (G 5346); Johann Zadrazil (G 5431); Fritz Zechmeister (G 5449); Otto Zeller (G 5461);

Parteikorrespondenz (PK)

Franz Ammerer (A 0052); Rudolf Barocka (A 0190); Otto Bayer (A 0171); Heinrich Billigmann (A 0343); Leopold Blasko (A 0369); Franz Blechinger (A 0371); Anton Brechelmacher (B 255); Felix Bornemann (B 0003); Johann Daum (B 0241); Hans Dimmel (B 0316); Rudolf Dimmel (B 0316); Eugen Gruber; Alois Fehringer (C 0146); Otto Felser (C 0161); Alfred Fleischmann (C 0231); Max Führer (C 0350); Walter Führer (C 0350); Karl Egon Erbprinz und Landgraf zu Fürstenberg (C 0354); Amon Göth (D 0098); Josef Grohmann (D 0186); Eugen Gruber (D 0206); Arnold Exeli (C 0116); Alois Fehringer (C 0146); Josef Grohmann (D 0186); Ludwig Gussenbauer (D 0251); Franz Hager (D 0309); Otto Hansmann (D 0370); Dr. Kurt Hartlieb (D 0398); Franz Hauer (E 0018); Hans Hauser (E 0026); Gustav Hermann (E 0053); Heinrich Herold (E 0165); Hans Hiedler (E 0197); Karl Hörhann (E 0280); Anton Hofer (E 0292); Walter Hofmann (E 0320); Franz Houdek (F 0048); Theodor Kahla (F 0326); Erwin Kohlhofer (G 0150); Franz Kubiska (D 0361); Kurt Laferl (G 0424); Josef Leopold (H 0106); Arthur Löffler (H 0182); Hans Mad (H 0266); Rudolf Mahr (H 0281); Ernst Natter (I 0249); Eduard Nicka (I 0296); Franz Petruschek (J 0650); Josef Pfefferkorn (J 0065); Otto Pommer (J 0156); Tobias Portschy (J 0166); Josef Praxl (J 0181); Karl Ratzenberger (O 0026); Wilhelm Rossmann (K 0067); Leopold Schmalzbauer (L 0115); Johann Schreiner (L 0377); Hans Schwarzäugl (L 0164); Robert Schweiger (L 0174); Johann Sedlmayer (L 0194); Hans Speer (L 0348); Karl Spuller (L 0377); Wilhelm Stainko (L 0395); Walter Strasser (M 0053); Michael Stenzenberger (L 0474); Karl Triebenbacher (R 0068); Mathias Vinzenz (S 0034); Alexander Wagner (S 0098); Walter Widner (?); Leopold Windisch (T 0127); Heinrich Winter (T 0140);

SS-Mannschaftsakten (SM)

Wilhelm Exeli (C 0116); Kurt Laferl (K 0065); Arthur Löffler (L 0045); Robert Pfann (O 0007); Max Rembart (P 0007); Michael Stenzenberger (S 0023)

Oberstes Parteigericht (OPG)

Wilhelm Exeli (C 00106); Erich Gatternigg (26); Eugen Gruber (D 0075); Kurt Hofbauer (E 0046); Rudolf Kurzweil (58); Hans Mad (63); Norbert Scharnagl (I 0002); Kurt Westermayer (J 0088)

SA-Personalakten (SA)

Roman Jäger (65 A); Anton Traumüller (278 B); Leopold Windisch (326 B)

RK

Adolf Mesirek (B 0129)

NSDAP-Gaukartei

Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstandes (DÖW)

2162, 3421, 5051, 6014, 11 289/1, 11 289/2, 21 073/4

Moravský zemský archiv Brno (MZA Brno)

f. NSDAP Znojmo

Národní archiv (NA Praha)

f. NSDAP – spojovací ústředna při úřadu říšského protektora, Praha

Niederösterreichisches Landesarchiv (NÖLA)

f. Sammlungen und Nachlässe, Diverse kleinere Sammlungen, Diensttagebuch 4/52 (30. 5. – 31. 12. 1938).

Niederösterreichisches Landesarchiv – Außendepot Bad Pirawarth (NÖLA – AD)

Kreisgericht Wiener Neustadt

Vr 847/33; Vr 1077/34; Vr 1374/35; Vr 35/37

Kreisgericht Krems

Vr 84/36; Vr 441/36; Vr 443/36; Vr 444/36

Kreisgericht Sankt Pölten

Vr 1327/34; Vr 354/36; Vr 946/36; Vr 2059/36; Vr 856/37

Státní okresní archiv Znojmo (SOkA Znojmo)

Z/ONV-II. Okresní národní výbor Znojmo: Vyšetřovací komise ONV a trestní nalézací komise ONV, spis VS XI. 5674/47, K 69.

Österreichisches Staatsarchiv (ÖSTA)

Archiv der Republik (AdR)

Bundeskanzleramt Inneres (BKA-I)

Allgemein, Signaturenreihe (allg.)

22/gen.

22/Burg.

22/Nieder.

22//Oberöst.

Gauakten

Rudolf Bachheimer (348 070); Otto Barocka (333 288); Rudolf Bast (265 186); Reinhold Baumgartner; Hanns Bersch (247 418); Leopold Blaschko (332 532); Anton

Brechelmacher (279 502); Felix Bornemann (339 693); Johann Daum (340 491); Sepp Dietz (79 995); Friedrich Dolezal (266 669); Karl Eschlböck (3773); Arnold Exeli (253 176); Alois Fehringer (145 798); Otto Felser (351 991); Rudolf Frühwirth (340 033); Erich Führer (343 236); Max Führer (99 155); Walter Führer (186 049); Johann Gazda (110 960); Josef Grohmann (311 753); Eugen Gruber (339 123); Hans Gruber (332 495); Ludwig Gussenbauer (184 284); Johann Haun (357 368); Johann Hauser (348 107); Alois Hermann (124 901); Heinrich Herold (348 073); Franz Hohegger (336 349); Kurt Hofbauer (298 262); Walter Hofmann (169 373); Rudolf Hofstätter (?); Franz Houdek (231 287); Karl Jirschik (39 889); Heinrich Judex (75 961); Ernst Kaltenbrunner (15 548); Karl Kitir (36 174); Friedrich Klausner (266 915); Erwin Kohlhofer (180 475); Otmar Kolbesen (334 784); Dr. Friedrich Kraus (10 299); Erich Kronberger (266 933); Rudolf Kronowetter (266 607); Rudolf Kunesch (266 437); Dr. Rudolf Kurzweil (220 533); Josef Leopold (12 763); Rudolf Mahr (333 748); Rupert Mandl (351 595); Franz de Martin (80 919); Johann Marz (261 437); Ferdinand Matznetter (272 314); Anton Mickal (333 428); Oskar Mikovits (339 309); Karl Morawek (129 165); Josef Moser (336 500); Franz Müller (139 228); Karl Müller (68); Siegfried Müller (122 072); Johann Müllner (94 338); Karl Peherstorfer (179 145); Rudolf Pfeffer (337 933); Leopold Pollak (92 679); Otto Pommer (332 081); Karl Ratzenberger (61 538); Franz Repper (237 422); Franz Retter (339 684); Heinz Riegler (257 503); Alfred Riehl (?); Kurt Rosenmayer (333 138); Rupert Roth (338 566); Franz Ruzicka (80 075); Franz Schmidt (345 162); Franz Schmuckerschlag (331 930); Johann Schreiner (273 605); Hans Schwarzäugl (336 753); Alfred Siegl (257 506); Speil (304 998); Karl Spuller (237 479); Wilhelm Stainko (200 485); Johann Strasser (351 789); Walter Strasser (344 882); Lambert Stumfohl (61 722); Franz Stuschka (136 604); Karl Thiel (357 435); Anton Traumüller (177 377); Josef Trittner (330 747); Wilhelm Tröstl (306 286); Karl Heinz Urban (247 552); Hermann Wallner (247 100); Heinrich Weithner Edler von Weitenturm (101 213); Heinrich Weitzdörfer (173 493); Kurt Westermayer (140 487); Andreas Wödl (?); Franz Wolff (344 70); Johann Wolff (339 679); Karl Zaiser (257 689); Anton Zechmann (2086); Otto Zeller (11 286); Karl Zimmel (351 739); Josef Zottele (344 459)

Kartei Karte

Josef Nemecek

Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes (PA-AA)

Sign. R 103511, R 103514

Wiener Stadt- und Landesarchiv (WStLA)

Bundespolizeidirektion Wien: Staatspolizeiliche Abteilung Abteilung, A1 – Polizeiliche Erhebung

Kartony 658, 659, 660, 662, 669, 712, 713, 714, 715, 716, 721, 725a, 728, 729a, 733

Gauarchiv Wien

Kartony 2, 4, 5 a 6

Gauakten

Landesgericht für Strafsachen Wien II

Vr 2710/36; Vr 4822/36; Vr 5048/36; Vr 5052/36; Vr 71/37; Vr 72/37; Vr 73/37; Vr 74/37; Vr 75/37; Vr 76/37; Vr 78/37; Vr 80/37; Vr 81/37; Vr 82/37; Vr 622/37; Vr 895/37; Vr 915/37; Vr 916/37; Vr 918/37; Vr 955/37; Vr 1018/37; Vr 1034/37; Vr 1148/37; Vr 1171/37; Vr 1226/37; Vr 2083/37; Vr 5610/37; Vr 5611/37; Vr 5612/37; Vr 5613/37; Vr 5614/37; Vr 5615/37; Vr 5616/37; Vr 5617/37; Vr 1228/38

Volksgesicht Wien

2328/45; 2364/45; 2698/45; 2819/45; 2990/45; 1096/46; 1446/46; 1639/46; 2639/46; 2967/46; 3790/46; 6500/46; 6593/46; 6758/46; 6995/46; 7435/46; 7668/46; 8955/46; 230/47; 750/47; 1693/47; 2458/47; 2470/47; 2620/47; 2852/47; 2979/47; 3124/47;

3557/47; 4315/47; 4316/47; 5195/47; 5201/47; 7602/47; 8293/47; 415/48; 829/48; 1930/48; 3208/48; 482/50; 181/51; 330/55; 412/55; 718/55; 813/55

2. Vydané prameny

Sbírký dokumentů a edice pramenů

Akten zur deutschen Auswärtigen Politik, Serie D: 1937-1945, Bd. I, Von Neurath zu Ribbentrop (September 1937 – September 1938), Göttingen 1950.

Bericht der Historischen Kommission des Reichsführer SS. Die Erhebung der österreichischen Nationalsozialisten im Juli 1934, Wien/Frankfurt/Zürich 1965.

Dienstaltersliste der Schutzstaffel der NSDAP, Stand vom 1. Oktober 1934, Bearbeitet von der SS-Personalabteilung des Reichsführer-SS, München 1934.

Dienstaltersliste der Schutzstaffel der NSDAP, Stand vom 1. Dezember 1936, Bearbeitet von der Personalkanzlei des Reichsführer-SS, Berlin 1936.

Dienstaltersliste der Schutzstaffel der NSDAP, Stand vom 1. Dezember 1938, Bearbeitet von der SS-Personalkanzlei, Berlin 1938.

Dienstaltersliste der Schutzstaffel der NSDAP (SS-Obersturmbannführer und SS-Sturmbannführer), Stand vom 1. Oktober 1943, Herausgegeben von SS-Personalhauptamt, Berlin 1943.

Statistisches Jahrbuch der Schutzstaffel der NSDAP, Jahrgang 1938, Berlin 1939.

Statistik des Deutschen Reiches. Band 552, 1. Die Bevölkerung des Deutschen Reichs nach den Ergebnissen der Volkszählung 1939, Heft 1. Stand, Entwicklung und Siedlungsweise des Deutschen Reichs; Berlin 1943.

Statistik des Deutschen Reiches. Band 552, 3. Die Bevölkerung des Deutschen Reichs nach den Ergebnissen der Volkszählung 1939, Heft 3. Die Bevölkerung des Deutschen Reichs nach der Religionszugehörigkeit; Berlin 1942.

Periodika

Arbeiter-Zeitung (AZ)

Das Kleine Blatt (DKB)

Neue Freie Presse (NFP)

Reichspost (RP)

Wiener Neuste Nachrichten (WNN)

Wiener Zeitung (WZ)

Znaimer Wochenblatt (ZW)

Znaimer Tagblatt (ZT)

Memoáry

BOKISCH, Otto; ZIRBS, Gustav, Der Österreichischer Legionär. Aus Erinnerungen und Archiv, aus Tagebüchern und Blättern, mit zahlreichen Aufnahmen aus dem Bildarchiv der Österreichischen Legion, Wien 1940.

SCHOPPER, Hanns, Presse im Kampf. Geschichte der Presse während der Kampffahre der NSDAP (1933-1938) in Österreich, Brünn, München, Wien 1942.

3. Odborná literatura

BAHRO, Berno: Der SS-Sport. Organisation-Funktion-Bedeutung. Paderborn 2013.

BARTOŠ, Josef: Jižní Morava v rámci okupovaného pohraničí v letech 1938-1945, in: Historie okupovaného pohraničí (Ed. Z. Radvanovský), č. 7, Ústí nad Labem 2003, s. 9-26.

BARTON, Peter: Evangelisch in Österreich. Ein Überblick über die Geschichte der Evangelischen in Österreich. Böhlau, Wien/Köln/Graz 1987.

BERGER, Florian: Ritterkreuzträger aus Österreich und den K.U.K. Kronländern. Wien 2006.

BLACK, Peter: Ernst Kaltenbrunner. Vasall Himmlers: Eine SS-Karriere. Paderborn, München, Wien, Zürich 1991.

BAUER, Kurt: Nationalsozialismus: Ursprünge, Aufstieg und Fall. Wien 2008.

BAUMGARTNER, Walter/STREIBEL, Robert: Juden in Niederösterreich: "Arisierungen" und Rückstellungen in den Städten Amstetten, Baden, Hollabrunn, Horn, Korneuburg, Krems, Neunkirchen, St. Pölten, Stockerau, Tulln, Waidhofen a.d. Thaya und Wiener Neustadt. Wien/München 2004.

BENZ, Wolfgang/DISTEL, Barbara: Der Ort des Terrors. Geschichte der nationalsozialistischen Konzentrationslager. Band 9. Arbeitserziehungslager, Ghettos, Jugendschuttlager, Polizeihäftlager, Sonderlager, Zigeunerlager, Zwangsarbeiterlager. München 2009.

BOTZ, Gerhard: Die Eingliederung Österreichs in das Deutsche Reich. Planung und Verwirklichung des politisch-administrativen Anschlusses (1938-1940), 2. ergänzte Auflage, Wien 1976.

BOTZ, Gerhard: Die österreichische NSDAP als asymmetrische Volkspartei: Soziale Dynamiken oder bürokratische Selbstkonstruktion? In: FALTER, Jürgen W. (Hrsg.): Junge Kämpfer, alte Opportunisten: Die Mitglieder der NSDAP 1919-1945, Frankfurt/New York 2016, s. 417-462.

BOTZ, Gerhard: Die österreichischen NSDAP-Mitglieder. Probleme einer quantitativen Analyse aufgrund der NSDAP-Zentralkartei im Berlin Document Center. In: MANN, Reinhard (Hrsg.): Die Nationalsozialisten. Analysen faschistischer Bewegungen, Stuttgart 1980 (Historisch-sozialwissenschaftliche Forschungen Bd. 9), s. 98-136.

BOTZ, Gerhard: Gewalt in der Politik, Attentate, Zusammenstöße, Putschversuche, Unruhen in Österreich 1918-1938, München 1983.

BOTZ, Gerhard: Nationalsozialismus in Wien, 3. veränderte Auflage, Wien 1988.

BOTZ, Gerhard: Simon Wiesenthals Beitrag zur Aufarbeitung der Geschichte des österreichischen Nationalsozialismus. Sein (fast) vergessenes „Memorandum“ zur „Beteiligung von Österreichern an Nazi Verbrechen“ und die „österreichische Täter-These“. In: Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstandes (Hrsg.),

Forschungen zum Nationalsozialismus und dessen Nachwirkungen in Österreich. Festschrift für Brigitte Bailer, Wien 2012, s. 169-199.

BRANDES, Detlef: Germanizovat a vysídlit. Nacistická národnostní politika v českých zemích. Praha 2015.

BRETTL, Herbert: Nationalsozialismus in Burgenland. Opfer. Täter. Gegner. Innsbruck, Wien, Bozen 2012.

BROSZCAT, Martin: Das Sudetendeutsche Freikorps. In: Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte. 9. Jahrgang, Heft 1, 1961, s. 30–49.

BUCHHEIM, Hans/BROSZAT, Martin/JACOBSEN, Hans-Adolf/KRAUSCNICK, Helmut: Anatomie des SS-Staats, 8. Auflage, München 2005.

BUCHMANN, Bertrand Michael: Österreicher in der Deutschen Wehrmacht. Soldatenalltag im Zweiten Weltkrieg. Wien, Köln, Weimar 2009.

BUKEY, Evan Burr: Hitlerovo Rakousko. Jedna říše, jeden národ, Praha 2002.

CARSTEN, F. L.: Faschismus in Österreich. Von Schönerer zu Hitler, München 1977.

CASAGRANDE, Thomas: Die Volksdeutsche SS-Division „Prinz Eugen“. Die Banater Schwaben und die nationalsozialistischen Kriegsverbrechen. Frankfurt 2003.

CLARK, Christopher: Josef „Sepp“ Dietrich – Landsknecht im Dienste Hitlers, in: SMELSER, Ronald, SYRING, Enrico (Hrsg): Die SS: Elite unter dem Totenkopf. Paderborn 2003.

CÜPPERS, Martin: Wegbereiter der Shoah. Die Waffen-SS, der Kommandostab Reichsführer-SS und die Judenvernichtung 1939–1945, Darmstadt 2005.

DENNEWITZ, Bono: Verwaltung der Ostmark. Aufbau, Organisation und Aufgaben unter Berücksichtigung des Ostmarkgesetzes, Wien 1940.

DESCHNER, Günther: Reinhard Heydrich. Biographie eines Reichsprotektors. 5. Auflage, Tübingen 2008.

DURMAN, Karel: Popely ještě žhavé. Díl I. Světová válka a nukleární mír 1938-1964, Praha 2008.

FOUSCHÉ, Jean-Jacques: Massacre At Oradour: France, 1944; Coming To Grips With Terror, 2005.

FRASCHKA, Mark A.: Franz Pfeffer von Salomon: Hitlers vergessener Oberster SA-Führer, Göttingen 2016.

FRITSCH, Otto: Die NSDAP im Burgenland 1933-1938, nepublikovaná dizertace z roku 1993.

FUCKER, Karl: Ein Leben im Spiegel der Jagd. Im grünen und im grauen Rock, Wiener Neustadt 1993.

GARSCHA, Winfried R.: Nazionalsozialisten in Österreich. In: TÁLOS, Emmerich; NEUGEBAUER, Wolfgang (Hrsg.), Austrofaschismus. Politik – Ökonomie – Kultur 1933-1938, 5., völlig überarb. Und erg. Aufl., Wien 2005, s. 100-120.

GRAF, Wolfgang: Österreichische SS-Generäle. Himmlers verlässliche Vasallen, Klagenfurt 2012.

GREIF, Thomas: Der SS-Standort Waischenfeld 1934-1945. Hilfswerklager und Ahnenerbe. Erlangen 2000.

GRUNER, Wolf: Die Verfolgung und Ermordung der europäischen Juden durch das nationalsozialistische Deutschland 1933–1945. Bd. 1: 1933-1937. München, Oldenbourg 2008.

HÄNISCH, Dirk, Die österreichischen NSDAP-Wähler. Eine empirische Analyse ihrer politischen Herkunft und ihres Sozialprofils. Böhlau Verlag, Wien, Köln, Weimar 1998.

HARTEN, Hans-Christian: Die Weltanschauliche Schulung in der SS 1933-1945. Paderborn 2014.

HEIN, Bastian: Elite für Volk und Führer? Die Allgemeine-SS und Ihre Mitglieder 1925-1945, München 2012.

HERTLEIN, Benjamin: Die sudetendeutschen und österreichischen NSDAP-Mitglieder. Ein Vergleich mit den Mitgliedern aus dem Altreich. In: FALTER, Jürgen W. (Hrsg.): Junge Kämpfer, alte Opportunisten: Die Mitglieder der NSDAP 1919-1945, Frankfurt/New York 2016, s. 319-333.

HÖHNE, Heinz: SS. Elita ve stínu smrti, Praha 2012.

HOFFMANN, David L., TIMMOVÁ, Annete F.: Utopická biopolitika. Reprodukční politika, genderové role a sexualita v nacistickém Německu a Sovětském svazu. In: Za obzor totalitarismu. Srovnání stalinismu a nacismu (Eds. GEYER, Michael-FITZPATRICK, Scheila), Praha 2012.

JAGSCHITZ, Gerhard: Die Anhaltenlager in Österreich, in: JEDLICKA, Ludwig, NECK Rudolf (Hrsg.), Vom Justizpalast zum Heldenplatz. Studien und Dokumentationen 1927-1938, Wien 1975, s. 128-151.

JAGSCHITZ, Gerhard: Die Nationalsozialistische Partei. In: TÁLOS, DACHS, HANISCH, STAUDINGER (Hrsg.), Handbuch des politischen System Österreichs. Erste Republik 1918-1933, Wien 1995, s. 231-244.

JAGSCHITZ, Gerhard: Zur Struktur der NSDAP in Österreich vor dem Juliputsch 1934. In: JEDLICKA, Ludwig, NECK, Rudolf (Hrsg.). Das Jahr 1934: 25. Juli, Wien 1975 (Veröffentlichungen 3 d. Wissenschaftlichen Kommission des Theodor Körner Stiftungsfonds und des Leopold Kunschak Preises zur Erforschung der österreichischen Geschichte der Jahre 1927 bis 1938), s. 9-20.

JAGSCHITZ, Gerhard: Zwischen Befriedung und Konfrontation. Zur Lage der NSDAP in Österreich 1934 bis 1936. In: Das Juliabkommen von 1936. Vorgeschichte, Hintergründe und Folgen. Wissenschaftliche Kommission des Theodor-Körner-Stiftungsfonds und des Leopold Kunschak-Preises zur Erforschung der österreichischen Geschichte der Jahre 1927 bis 1938. Veröffentlichungen Band 4. Wien 1977, s. 156-187.

JAGSCHITZ, Gerhard: Von der „Bewegung“ zum Apparat. Zur Phänomenologie der NSDAP 1938 bis 1945. In: TALOS, Emmerich/HANISCH Ernst/NEUGEBAUER, Wolfgang (Hrsg.), NS-Herrschaft in Österreich 1938-1945. Verlag für Gesellschaftskritik. Wien 1988, s 487-516.

JEDLICKA, Ludwig: Gauleiter Josef Leopold (1889-1941). In: BOTZ, Gerhard (Hrsg.): Geschichte und Gesellschaft. Festschrift für Karl R. Stadler, Wien 1974, s. 143-161.

JEŘÁBEK, Martin: Konec demokracie v Rakousku, 1932-1938. Politické, hospodářské a ideologické příčiny pádu demokracie, Praha 2004.

KAŇÁK, Petr – VAJSKEBR, Jan: Od Polizeiverstärkung k verstärkte SS-Totenkopfstandarten. Geneze a nasazení specifického druhu represivních a okupačních jednotek SS v letech 1933–1941. Securitas Imperii, 2009, č. 15, s. 42–97.

KATER, Michael H.: Zum gegenseitigen Verständnis von SA und SS in der Sozialgeschichte des Nationalsozialismus von 1925 bis 1939, in: Vierteljahresschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte 62 (1975) 3, s. 339-379.

KERSHAW, Ian: Hitler. I. díl, 1889-1936: Hybris. Praha 2015.

KERSHAW, Ian: Hitler. II. díl, 1936-1945: Nemesis. Praha 2015.

KLÖSCH, Christian: Das „Nationale Lager“ in Niederösterreich 1918-1938 und 1945-1996. In: EMINGER, Stefan, LANGTHALER, Ernst (Hrsg.), Niederösterreich im 20. Jahrhundert. Band I: Politik. Wien, Köln, Weimar 2008, s. 565-600.

KOEHL, Robert Lewis: Black Corps. The Structure and Power Struggles of the Nazi SS, Madison 1983.

Znojemska k říšské župě Dolní Podunají (podzim 1938 – jaro 1939). In: Jižní Morava. Vlastivědný sborník, 2015, roč. 51, sv. 54, s. 238-271.

KÜPPER, René: Karl Hermann Frank (1898-1946), Praha 2012.

LEHNHARDT, Jochen: Die Waffen-SS: Geburt einer Legende. Himmlers Krieger in der NS-Propaganda. Paderborn 2017.

LELEU, Jean-Luc: La Waffen-SS, soldats politiques en guerre. Paris 2007.

LIEB, Peter: Konventioneller Krieg oder NS-Weltanschauungskrieg? Kriegführung und Partisanenbekämpfung in Frankreich 1943/44, München 2007.

LONGERICH, Peter: Geschichte der SA, München 2003.

LONGERICH, Peter: Heinrich Himmler. Biographie, München 2010.

LUŽA, Radomír: Österreich und die grossdeutsche Idee in NS-Zeit, Wien, Köln, Graz 1977.

LUH, Andreas: Der Deutsche Turnverband in der Ersten Tschechoslowakischen Republik. Vom völkischen Vereinsbetrieb zur volkspolitischen Bewegung. München 1988.

MALINOWSKI, Stephan: Vom König zum Führer. Sozialer Niedergang und politische Radikalisierung im deutschen Adel zwischen Kaiserreich und NS-Staat. 3., durchgesehene Auflage, Berlin 2003.

MARKEL, Martin: Jižní Morava v župě Dolní Podunají, in: Historie okupovaného pohraničí (Ed. Z. Radvanovský), č. 11, Ústí nad Labem 2006, s.

MEIXNER, Wolfgang: 11 000 ausgebürgerte illegale Nazis aus Österreich zwischen 1933 und 1938, in: HAIDACHER, Christoph, SCHOBER Richard (Red.), Bericht über den 24. Österreichischen Historikertag in Innsbruck von 20.-23.9.2005, Innsbruck 2006, s. 601-607.

MULLEY, Klaus-Dieter: Die NSDAP in Niederösterreich 1918 bis 1938. Ein Beitrag zur Vorgeschichte des „Anschluses.“ In: Österreich in Geschichte und Literatur, 1989, r. 33, č. 3/4, s. 169-191.

MULLEY, Klaus-Dieter: Nationalsozialismus im politischen Bezirk Scheibbs 1930-1945, Scheibbs 1988.

MULLEY, Klaus-Dieter: Niederdonau: Niederösterreich im „Dritten Reich“ 1938-1945. In: EMINGER, Stefan, LANGTHALER, Ernst (Hrsg.), Niederösterreich im 20. Jahrhundert. Band I: Politik. Wien, Köln, Weimar 2008, s. 73-102.

MULLEY, Klaus-Dieter: Zum NS-Lagersystem im Reichsgau Niederdonau 1938 bis 1945. Regionalgeschichtliche Annäherungen. In: Lagersystem und Repräsentation. Interdisziplinäre Studien zur Geschichte der Konzentrationslager. (Hrsg. von GABRIEL, Ralf-KOSLOV, Mailänder Elisa-NEUHOFER, Monika-RIEGER, Else), Tübingen 2004, s. 71-86.

NEČAK, Dušan: Die österreichische Legion II. Nationalsozialistische Flüchtlinge in Jugoslawien nach dem mißlungenen Putsch vom 25. Juli 1934, Wien-Köln-Weimar 1996.

NIKITSCH, Herbert: Konfession und Religiosität. In: EMINGER, Stefan, KÜHSHELM, Oliver, Langthaler Ernst, Niederösterreich im 20. Jahrhundert. Band 3: Kultur, Wien, Köln, Weimar 2008, s. 111-145.

NOLTE, Ernst: Fašismus ve své epoše, Praha 1998.

PERZ, Bertrand: Der österreichische Anteil an den NS-Verbrechen. Anmerkungen zur Debatte. In: KRAMER, Helmut/LIEBHART, Karin/STADLER, Friedrich (Hrsg.), Österreichische Nation - Kultur - Exil und Widerstand. In memoriam Felix Kreissler, Wien-Berlin 2006, s. 223-234.

PRERADOWICH, Nikolaus von: Österreichs höhere SS-Führer. Augsburg 1987.

RICHTER, Tim C. (Hrsg.): Krieg und Verbrechen. Situation und Intention. Fallbeispiele. München 2006.

RÖHR, Werner: Der „Fall Grün“ und das Sudetendeutsche Freikorps. In: Hans Henning Hahn (Hrsg.): Hundert Jahre sudetendeutsche Geschichte - Eine völkische Bewegung in drei Staaten. Frankfurt am Main/ Berlin/ Bern/ Bruxelles/ New York/ Oxford/ Wien 2007.

ROSENKRANTZ, Herbert: Reichskristallnacht. 9. November 1938 in Österreich. Wien 1968.

ROTHLÄNDER, Christiane: Die Anfänge der Wiener SS, Wien, Köln, Weimar 2012.

SACHSLEHNER, Johannes: Der Tod ist ein Meister aus Wien. Leben und Taten des Amon Göth, Wien/Graz/Klagenfurt 2008.

SELIGER, Martin: NS-Herrschaft in Wien und Niederösterreich, s. 405. In: TÁLOS, Emmerich; HANISCH, Ernst; NEUGEBAUER, Wolfgang (Hrsg.): NS-Herrschaft in Österreich 1938-1945. Wien 2000.

SCHAFRANEK, Hans/HURTON, Andrea: Wiener SS-Angehörige im „Arisierungs“-Rausch. NS-Seilschaften, Cliques und Interessengruppen im Wettkampf um „jüdisches“ Vermögen. In: Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstandes (Hrsg.), Forschungen zum Nationalsozialismus und dessen Nachwirkungen in Österreich. Festschrift für Brigitte Bailer, Wien 2012, s. 43-66.

SCHAFRANEK, Hans: Eine unbekannte NS-Tätergruppe. Biografische Skizzen zu Österreichern in der 8. SS-Totenkopfstandarte (1939-1941). In: Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstandes (Hrsg.), Täter. Österreichische Akteure im Nationalsozialismus, Wien 2014, s. 879-106.

SCHAFRANEK, Hans: NS-Fememorde in Steiermark. In: Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte, r. 62, Heft 2, 2014, s. 221-245.

SCHAFRANEK, Hans: Söldner für den Anschluss. Die Österreichische Legion 1933-1938.

SCHAFRANEK, Hans: Sommerfest mit Preisschiesen. Die unbekannte Geschichte des NS-Putsches im Juli 1934, Wien 2006.

SCHMELING, Anke: Josias Erbprinz zu Waldeck und Pyrmont. Der Politische Weg eines hohen SS-Führers (=Nationalsozialismus in Nordhessen. Schriften zur regionalen Zeitgeschichte; 16), Kassel 1993.

Schlussbericht der Historikerkommisison der Republik Österreich (Hrsg.): Vermögensentzug während der NS-Zeit sowie Rückstellungen und Entschädigungen seit 1945 in Österreich. Band I, Wien/München 2003.

SCHULTE, Jan Erik/LIEB, Peter/ WEGNER, Bernd (Hg.): Die Waffen-SS. Neue Forschungen, Paderborn 2014.

SCHWARZ, Peter: Tulln ist Judenrein! Die Geschichte der Tullner Juden und ihr Schicksal von 1938 bis 1945: Verfolgung-Vertreibung-Vernichtung. Wien 1997.

STEIN, George: The Waffen-SS: Hitler's Elite Guard at War 1939–1945. New York 1966.

STEINER, John M.: Über das Glaubensbekenntnis der SS. In: BRACHER, Karl Dietrich/FUNKE, Manfred/JACOBSEN, Hans-Adolf (Hrsg.): Nationalsozialistische Diktatur 1933-1945. Eine Bilanz. Bonn 1986, s. 206-223.

STEININGER, Rolf: Der Staatsvertrag. Österreich im Schatten von deutscher Frage und Kaltem Krieg 1938-1945. Innsbruck 2005.

STOCKHORST, Erich: 5000 Köpfe. Wer war was im 3. Reich? Kiel 2000.

STREIBEL, Robert: Plötzlich waren sie alle weg. Die Juden der „Gauhauptstadt Krems“ und ihre Mitbürger. Wien 1991.

SULZGRUBER, Werner: Die jüdische Gemeinde in Wiener Neustadt. Von ihren Anfängen bis zu ihrer Zerstörung. Mandelbaum, Wien 2005.

SYDNOR, Charles W.: Soldiers of Destruction: The SS Death's Head Division, 1933-1945, Princeton 1977.

ŠINDELÁŘOVÁ, Lenka: Einsatzgruppe H. Působení operační skupiny H na Slovensku 1944/1945 a poválečné trestní stíhání jejích příslušníků. Praha 2015.

TÁLOS, Emmerich/NEUGEBAUER, Wolfgang (Hrsg.): Austrofaschismus. Politik – Ökonomie – Kultur 1933-1938, 5., völlig überarb. Und erg. Aufl., Wien 2005.

TÁLOS, Emmerich/HANISCH, Ernst/NEUGEBAUER, Wolfgang (Hrsg.): NS-Herrschaft in Österreich 1938-1945. Wien 2000.

TÓTH, Andrej/NOVOTNÝ, Lukáš/STEHLÍK, Michal: Národnostní menšiny v Československu 1918-1938 – Od státu národního ke státu národnostnímu? Praha 2012.

TUIDER, Othmar: Die Wehrkreise XVII und XVIII 1938-1945. Wien 1975.

OVERMARS, Rüdiger: Deutsche militärische Verluste im Zweiten Weltkrieg. München 1999.

WALDENEGG, Georg Christoph Berger: Hitler, Göring, Mussolini und der „Anschluß“ Österreichs an das Deutsche Reich. In: Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte 51, Heft 2 (2003), s. 147-182.

WEGNER, Bernd: Hitlers politische Soldaten. Die Waffen-SS 1933-1945. 9. Auflage. Paderborn 2010.

WEIDINGER, Otto: Kameraden bis zum Ende. Der Weg d. SS-Panzer Grenadier-Regiments 4 „DF“ 1939-1945, Göttingen 1968.

Widerstand und Verfolgung in Niederösterreich 1934-1945. Eine Dokumentation. Bd. 3. Hrsg v. Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstandes. Wien 1987.

WILDT, Michael: Generation des Unbedingten. Das Führungskorps des Reichssicherheitshauptamtes, 2. Auflage, Hamburg 2008.

WLADIKA, Michael: Hitlers Vatergeneration. Die Ursprünge der des Nationalsozialismus in der k.u.k. Monarchie, Wien, Köln, Weimar 2005.

YERGER, Mark C.: Allgemeine-SS. The Commands, Units and Leaders of the General SS, 1997.

YERGER, Mark C.: Germann Cross in Gold. Holders of the SS and Police. Volume 1-2. San José 2003 a 2004.

ZAUGG, Franziska A.: Albanische Muslime in der Waffen-SS: Von „Großalbanien“ zur Division „Skanderbeg“. Paderborn 2016.

ZIEGLER, Walter: Hitlerputsch, 8./9. November 1923. In: Historisches Lexikon Bayerns. K dispozici online: https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Hitlerputsch,_8./9._November_1923; přístup 3. dubna 2017.

ZUMR, Jan: 99. SS-Standarte. Vznik, organizace a činnost znojemského pluku Allgemeine-SS. In: *Securitas Imperii*, 2/2015, č. 27, s. 62–88.

ZUMR, Jan: Der SS-Terror in Niederösterreich im Juni 1933. In: *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft*, 5/2017, r. 65, s. 433-452.

ZUMR, Jan: Franz Stuschka. Eichmannův muž z Wulkowa. In: *Terezínské listy*, svazek 44, 2016, s. 32-45.

ZUMR, Jan: Himmlerova elita v Sudetech. Organizace Allgemeine-SS v československém pohraničí v letech 1938–1939, In: *Paměť a dějiny* 2/2017 (v tisku), s. 57-62.

ZUMR, Jan: Rakouští příslušníci 2. tankové divize SS „Das Reich“. Nepsaná diplomová práce, Praha 2013.

ZUMR, Jan: Vše, co je opravdu dobré a čisté krve, přivést do Schutzstaffel. Výstavba Allgemeine-SS v Protektorátu Čechy a Morava. In: *Securitas Imperii*, 1/2016, č. 28, s. 38–59.

ŽUPANIČ, Jan: *Nová šlechta rakouského císařství*, Praha 2006.

Internet

<http://anno.onb.ac.at/>

<http://actapublica.eu/>

<http://icar-us.eu/cooperation/online-portals/matricula#2>

<http://matriken.graz-seckau.at/>

Zkratky

AD Außendepot (venkovní depo)

ADAP Akten zur Auswärtigen Politik der Bundesrepublik Deutschland (dokumenty k zahraniční politice Spolkové republiky Německo)

AdR Archiv der Republik (Archiv republiky)

allg. allgemein (všeobecný)

AZ Arbeiter-Zeitung

BArch Bundesarchiv (Spolkový archiv)

BDM Bund Deutscher Mädchen (Svaz německých dívek)

BKA-I Bundeskanzleramt-Inneres (Úřad spolkového kancléře-Vnitro)

BPD Bundespolizeidirektion (Spolkové policejní ředitelství)

cca. cirka

cit. citováno

č. číslo

DAL Dienstaltersliste der Schutzstaffel (Seznamy důstojníků SS)

DKB Das Kleine Blatt

DNSAP Deutsche nationalsozialistische Arbeiterpartei (Německá národně socialistická strana dělnická)

ed. Editor/editoři

FHW NSDAP-Flüchtlingshilfswerk

FM Fördernde Mitglied der SS (podporující člen SS)

FMO Fördernde Mitglieder Organisation (Organizace podporujících členů SS)

FS Freiwilliger deutscher Schutzdienst (Dobrovolná německá ochranná služba)

fol. Folio

GdFÖS Generaldirektion für die öffentliche Sicherheit (Generální ředitelství pro veřejnou bezpečnost)

Gestapo Geheime Staatspolizei (Tajná státní policie)

GRUSA Gruppenbefehl der SA (skupinový rozkaz SA)

HJ Hitlerjugend

HWL Hilfswerkslager

HWNW Hilfswerk Nord-West

KG Kreisgericht (krajský soud)

KT koncentrační tábor

LG Landesgericht (zemský soud)

MGH Militärgerichtshof (vojenský soudní dvůr)

MLS (Mimořádný lidový soud)

MZA Moravský zemský archiv

např. například

NA Národní archiv

ND Nachrichtendienst (zpravodajská služba)

NFP Neue Freie Presse

NSDAP Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (Národně socialistická německá dělnická strana)

NÖLA Niderösterreichisches Landesarchiv (Dolnorakouský zemský archiv)

OA Oberabschnitt (vrchní úsek)

OPG Oberstes Parteigericht (Nejvyšší stranický soud)

ÖSTA Österreichisches Staatsarchiv (Rakouský státní archiv)

PA AA Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes (Politický archiv ministerstva zahraničních věcí)

PK Parteikorrespondenz (stranická korespondence)

PO Politische Organisation (politická organizace)

RAVAG Radio Verkehrs AG

resp. respektive

RP Reichspost

RS Akten des Rasse- und Siedlungshauptamtes (Akta Hlavního rasového a osidlovacího úřadu)

RuSHA Raase- und Siedlungshauptamt (Hlavní rasový a osidlovací úřad)

ŘM říšská marka

s. strana

SA Sturmabteilung (úderné oddíly)

SD Sicherheitsdienst (Bezpečnostní služba)

sign. signatura

SOkA státní okresní archiv

srov. srovnej

SS Schutzstaffel (ochranný oddíl)

SSO SS-Offiziersakten (složky důstojníků SS)

SS-VA SS-Verwaltungamt (správní úřad SS)

sv. svazek

Š Šilink

tj. to jest

tzn. to znamená

tzv. takzvaný

u. a. und andere (a další)

Vr Verfahren (soudní řízení)

WNN Wiener Neuste Nachrichten

WStLA Wiener Stadt- und Landesarchiv (Viedeňský městský a zemský archiv)

WZ Wiener Zeitung

ZW Znaimer Wochenblatt

ZT Znaimer Tagblatt